İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

Yazar:

Yazan: Üstad Râzî Âl-i Yâsîn

Türkçe

2009-12-10 15:32:22

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

Tarihin En Büyük Kansız Devrimi

Eserin Orijinal Adı: Sulh-i İmam Hasan (a.s)

Eserin adı: İmam Hasan'ın (a.s) Barışı

Yazan: Üstad Râzî Âl-i Yâsîn

Çeviri: Cafer Bendiderya, S. Necat Karakuş

Cafer Bayar, Vahdettin İnce, Alican Görel

ALLÂME ŞEREFUDDİN'İN ÖNSÖZÜ

Bismillahirrahmanirrahim

İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye'yle imzaladığı barış antlaşması, Resul-i Ekrem'den (s.a.a) sonra bu ümmet tarafından Ehlibeyt İmamlarının (hepsine selâm olsun) içerisine düşürüldükleri en zor olaylardan biridir.

İmam Hasan (a.s) böyle bir antlaşmayı imzalayarak, Allah Tealâ'nın yardımı olmaksızın hiç kimsenin tahammül edemeyeceği sıkıntılara göğüs gerdi. O, bu büyük imtihana sabır ve metanetle tahammül etti ve bu imtihandan alnı dik, muzaffer ve hedefine ulaşmış bir hâlde çıktı. İmam'ın hedefi yüce Allah'ın, Kur'ân-ı Kerim ve Resulullah'ın (s.a) hükmünü uygulamak ve Müslümanların çıkarını gözetmek idi.

İmam bütün söz ve davranışlarında bunu kendine amaç edinmiş ve buna gönül vermişti sadece. İmam Hasan'ı rahatlık ve ferahına düşkünlüğüyle suçlayanlar, diğer yandan heyecana kapılıp duygusal davranarak İmam Hasan'ın da Muaviye'yle savaşmayıp, direniş ve şahadet yolunu seçmemesinden ve tıpkı Aşura günü kardeşi İmam Hüseyin'in yaptığı gibi savaş yöntemini esas almamış olmasından dolayı hayıflanan Şiîlerin, bu düşünceleri kayda değer olmayıp, bu iki

kesim de olayların ve objelerin ötesini kavrayacak akletme yeteneğinden yoksun kimselerdir.

İnsanların hâlâ bu barış hakkında yanılgı içinde olmaları, yanlış düşünceler geliştirmeleri şaşırtıcıdır. Bu barışı tüm ayrıntılarıyla inceleyip, özelliğini ve İslâm ümmetinin geleceği üzerindeki etkilerini aklî ve naklî delillere dayalı olarak ortaya koyacak birinin bu güne kadar çıkmamış olması ise daha da şaşırtıcıdır. Birkaç kere kendim böyle bir çalışma yapmaya yeltendim. Fakat Allah Tealâ bu işi her açıdan herkesten daha ehil birinin yapmasını diledi...

İşte bu ehil kişi, kendi alanında son söz sayılacak, hakem konumunda, hak ve batıl sınırlarını belirten bu eserin -İmam Hasan'ın Barışımüellifidir. Değerli yazarının faziletini gösteren bu eserin aydınlık saçan bölümlerinden bir kaçını inceleme fırsatını buldum.

Kitabın titiz bir araştırmanın, dikkatli ve ılımlı bir gözlemin sonucu hazırlandığını, açıklamalarının kesin kanıtlara dayandığını, en ince ayrıntısına kadar her mevzuun incelendiğini, birtakım değerlendirmeler nakledilirken takva duygusunun ve özenli objektifliğin esas alındığını, en çetin tartışmalara girmekten çekinilmediğini,

meselenin büyük bir cesaretle savunulduğunu, konu hakkında bilinmesi gereken tüm detaylara büyük bir vükufiyetle eğilindiğini, akıcı bir üslûbun benimsendiğini, ifadeler arasında bir uyumsuzluğun bulunmadığını, kısaca geçilmesi ve özet bir sunumun esas alınması gereken yerlerde açık ve anlaşılır bir açıklama yönteminin, uzun ve detaylı anlatılması gereken yerlerde de güzel ve sürükleyici ifadelerin kullanıldığını gördüm. Eser, değerli müellifinin tüm fazilet ve üstünlüklerini içerir bir mahiyettedir.

Kitap, disiplinli, güçlü ve üretken bir zihnin ürünüdür. Uyumluluğu ve ifadeler arasındaki bütünlük, aklî ve naklî kanıtlar fışkıran bir memba görüntüsü kazandırıyor. Konular arasındaki uyum her açıdan kendini belli etmektedir. Zengin içerikli, mükemmel bölümleri arasındaki bağlantı olağanüstü bir becerinin ve dirayetin ürünüdür.

Bu da kitaba belli bir düzen, kapsamlı bir ufuk ve derinlik kazandırmıştır. Müellife gelince, okuyucularımız onun seçkin özelliklerini bu kitabın güzelliklerinde bulabilirler. Eğer onu tanımamış olsaydım, kitabın konularından ilham alarak onun çehresini gözümde canlandırabilirdim.

Bu eser yazarını, açık yüzlü, aydın simalı, tatlı sözlü, uyumlu ve uysal yapıya sahip, açık yürekli, yumuşak ahlâklı, üstün zekâya sahip, anlayışlı, geniş ilmî birikimi olan, çehresi güzel, ifadelerinde düşündürücü nüktelere, hoş kinayelere, göz alıcı istiarelere, hikmetli sözlere yer veren, bilgi ürünü sağlam bir mantıkla argümanlarını ortaya koyan, davranışları güzel,

üstün bir ahlâka sahip, fıtratı bozulmamış, Ehlibeyt'in biliminden kaynaklanan dalgalı bir denizi andıran, araştırmacı bilgin, Ehlibeyt'in sırlarına vakıf, karanlıkları aydınlatan, güzeli çirkinden ayıran vb. bu saydığımız bütün meziyetlere ilâveten diğer belirgin sıfatlara ve daha başka özelliklere sahip biri olarak tanıtmaktadır.

Bu kitabın konularını dikkatli bir şekilde gözden geçirip İmam Hasan ve Muaviye'nin durumunu inceleyen birisi, bu ikisinin arasındaki savaşın çok eskilere dayandığını, yeni bir gelişme olmadığını, her birinin kendi cephesinde birbirine ters düşen ve zıt iki ahlâk ve yapının mirasçıları olduğunu; İmam Hasan'ın ahlâkının Kitap ve sünnet veya Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin ahlâkı,

Muaviye'nin ahlâkının ise Emevîlerin veya Ebu Süfyan'la Hind'in ahlâkı olduğunu ve tüm zıtlıklarıyla birbirinin karşısında yer aldıklarını görecektir. Nitekim bu iki ailenin (Haşimî ve Emevî ailelerinin) tarihini, ister erkek olsun, ister kadın her birinin kahramanlarının hayatını tam olarak inceleyen birisi bu hususu tüm varlığıyla hisseder.

Fakat İslâm dini geldiğinde ve Allah Tealâ kulu ve Peygamber'ini o parlak zafer ve fethe ulaştırınca Emevî hanedanının körüklediği kötülük ve fesat ateşi yatıştı; Ebu Süfyan ve yandaşlarının hayat anlayışları ayaklar altına alındı; Furkan-ı Hekim, sırat-ı müstakîm (ilâhî ayetler) ve tüm direnişleri yerle bir eden Muhammed'in keskin kılıcının bereketiyle Resulullah'ın Allah Tealâ tarafından getirdiği gerçeğin üzerine serilen batıl perdesi yere düştü.

İşte bunun üzerine Ebu Süfyan, Ebu Süfyan'ın evlâtları ve dostları teslim olmaktan başka bir çareleri olmadığını gördüler; çünkü ancak bu durumda canlarını koruyabilirlerdi ve direnecek olsalardı kesinlikle öldürülürlerdi. İşte bu nedenle görünüşte iman ettiler; fakat kalpleri Muhammed'e karşı düşmanlıkla doluydu ve ona karşı besledikleri kin ateşiyle yanıp tutuşmaktaydı. Sürekli ona karşı desise ve komplolar üretmekteydiler.

Resulullah onların kendisine karşı derin bir düşmanlık beslediklerini bildiği hâlde, iltifatlı söz ve davranışlarıyla, büyük miktarda malî yardımlarla onların dostluğunu kazanmaya çalışıyor, belki ıslâh olurlar, doğru yolu bulurlar diye sürekli onlara karşı açık ve güler yüzlü davranıyordu... Tıpkı kötülüğünü isteyen diğer insanlara ve münafıklara davrandığı gibi.

Resulullah'ın bu davranışı, onların kendisine karşı düşmanlıklarını gizlemelerine, can korkusu veya zenginlik tamahı yüzünden kin ve düşmanlıklarına dostluk maskesi takmalarına neden oldu. Bu durum, yani kendilerini ustaca kamuflaj etmeleri halkın, Emevîleri doğum yerleri ve küçük vatanları -Mekke'de- bile unutmasına yol açtı.

Emevîler kendilerini kurnazca unutturmuşlardı. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından

sonra, savaş ve zafer meydanlarında Emevîlerin sadece Resulullah'ın akrabaları ve sahabeleri kimliğiyle ön plâna çıktıklarını görüyoruz. Nitekim sonraları, Resulullah'ın ailesinden olmayan insanlar onun makamına ve yerine oturma fırsatı bulunca, Muaviye de onların sayesinde İslâm'ın en büyük valilerinden biri olarak belirginleşmeye başladı, söz ve davranışlarında en liyakatli Müslüman emirlerinden birisi olarak ün saldı.

Muaviye, zekâsı ve şeytanî düşünceleriyle "saltanat" yönetimini İslâm'a uygun doğru bir yol olarak insanlara kabul ettirmeyi başardı. Resulullah'ın (s.a.a) buyurduğu gibi: "Allah'ın dinini insanları aldatma kaynağı, Allah'ın kullarını da kulağı halkalı köleler hâline getirdi ve Allah'ın malını kendinin özel malı yaptı..." Kuşkusuz Resulullah'ın (s.a.a) bu işareti, onun peygamberliğini ispatlayan göstergelerden biridir. Muaviye, ikinci ve üçüncü halifenin dönemlerinde Şam'da yirmi yıl görev yaptı.

Bu süre zarfında büyük bir ciddiyetle çalışarak Şam'ı egemenliğinin güçlü bir merkezi hâline getirdi. Yaptığı çalışmalar sayesinde bölge halkını kendi tarafına çekmeyi başardı. Halkı verdiği bağışlarının Allâme kölesi yapmıştı. İşte bu nedenle bütün Şam halkı onun taraftarı ve destekleyicisiydi; böylece İslâm dünyasında göz kamaştırıcı bir konuma gelmişti.

İslâm dünyasının diğer bölgelerinde de Kureyşli yani Resulullah'ın (s.a.a) akrabasıve sahabesi olarak tanındı. Öyle ki bu konuda -Allah'ın kendilerinden ve kendilerinin de Allah'tan razı olduğu- Ebuzer, Ammar ve Mikdad gibi öncü ve parlak geçmişleri olan pek çok sahabeden daha meşhur oldu.

Böylece, Emevîler tekrar güçlendiler ve "Haşimoğulları" adına açıkça Haşimoğulları'nın karşısına dikilip, nihayet o eski komplo ve düşmanlıklarını açığa vurdular; zamanla şeytanî yöntemleriyle halk kitlesini aldatıp umuma ait olan beytülmalden haddi-hesabı olmayan bağışlarda bulunarak Allah Tealâ'nın kendileri gibi hainlere haram kıldığı makam ve mevkileri ele geçirdiler. Bazı gözde kişileri kendi saflarına katmak ve de halifeleri memnun etmek için Müslümanların o bölgede elde ettikleri zaferden yararlanmayı başardılar.

Muaviye'nin şeytanî zekâsı sayesinde Emevîler tekrar canlanınca, haramiler gibi din hükümlerine el uzatarak onda tahrifler meydana getirip dini ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalardan geri durmadılar. Böylece insanların hayat kervanını cehalet, lâubalîlik ve inançsızlığa doğru saptırdılar ve asıl amaçlarını, yani maddî kazanç sağlamayı ve sınıfsal imtiyazlarını korumayı ana gaye hâline getirdiler. Halk kitlesi bütün bunlardan habersizdi.

Çünkü "İslâm geçmişi temizler" genel İslâmî kural, Ümeyyeoğulları'nın çirkin geçmişlerinin üzerine kalın bir perde örtüyordu; üstelik Resulullah da onları affetmiş ve onların sevgisini kazanmaya çalışmıştı; ondan sonra da halifeler, bu

alçak aileye mensup bazı kimseleri kendilerine yaklaştırmış, Müslümanlara hükmetmelerini sağlamış, valilik makamına getirmişlerdi.

Onlara çok büyük imtiyazlar vermişlerdi. Böylece Emevî çetesi hiçbir sorgulanmaya tâbi tutulmadan ve kimsenin kötülük yapmasına engel olmadan 20 yıl kadar bağımsız bir şekilde başarılı bir egemenlik sürdürebildi. İkinci halife, valileri kontrol etme konusunda oldukça titizlik gösteriyordu ve bu konuda hiçbir şey onu engelleyemezdi:

Bir zamanlar, Kınsirîn valisi Halid b. Velid'in Eş'as'a on bin dirhem verdiğini öğrenince, Halid'in bu hareketine öfkelenerek Bilâl Habeşî'ye, onu kendi sarığıyla bağlayıp başı açık ve yalın ayak bir vaziyette, Hams mescidinde hükümet adamları ve halkın gözleri önünde tek ayak üzerinde durdurup, bu parayı şahsi malından mı, yoksa beytülmalden mi verdiğini sormasını emretti.

Çünkü her hâlükârda eğer kendi malından vermiş olsaydı israf etmiş olurdu ve Allah da israf edenleri sevmezdi ve eğer beytülmalden vermişse de ihanet etmiş olurdu ve Allah ihanet edenlerden nefret ederdi. İkinci halife bu olaydan sonra Halid'i görevden aldı ve ölünceye kadar bir daha ona herhangi bir görev vermedi.

Bir defasında da Ebu Hüreyre'yi çağırarak ona; "Seni Bahreyn'e vali olarak gönderdiğimde ayağında ayakkabı yoktu! Fakat şimdi bin altı yüz dinara at sattığını duydum!" dedi. Ebu Hüreyre; "Sahip olduğum birkaç atım yavruladı; birkaçını da halk hediye etmişti." dedi.

Halife; "Biz senin giderlerini hesapladık ve bunlar fazla çıktı; dolayısıyla tekrar beytülmale dönmesi gerekiyor" dedi. Ebu Hüreyre; "Malımı elimden almaya hakkın yok." dedi. Halife; "Yapacağım! Ve sana kırbacın acısını tattıracağım." şeklinde cevap verdi. Sonra yerinden kalkarak Ebu Hüreyre'yi o kadar kırbaçladı ki vücudu kana boyandı.

Peşinden de; "Şimdi git, paraları getir." dedi. Ebu Hüreyre (onun emrine itaat etmekten başka bir çaresi kalmadığını görünce); "Olsun, Allah'ın katında karşılığını alırız." dedi. Bunun üzerine halife dedi ki: "Bu malları helâl yolla elde etseydin ve de kendi isteğinle verseydin, böyle bir sevap bekleyebilirdin! Desene, Bahreyn'de Allah ve beytülmal için değil, senin için mal topluyorlar!

Annen seni sadece eşek otlatmak için doğurmuştur." Ebu Hüreyre'nin kendisi olayı şöyle anlatıyor: "Ömer, beni Bahreyn valiliğinden azledince bana dedi ki: 'Ey Allah ve Kur'ân'ın düşmanı! Allah'ın malını mı çaldın?!' dedi. Bunun üzerine; 'Ben Allah ve Kur'ân'ın düşmanı değilim; ben senin düşmanlarının düşmanıyım; Allah'ın malını da çalmış değilim.' dedim.

Ömer; 'O hâlde on bin dirhemi nereden getirdin?' dedi. Dedim ki: 'Atlarım yavruladılar; ardı arkası kesilmeyen hediyeler ve sürekli aldığım paylarım da

vardı...' Buna rağmen Ömer bütün malıma el koydu." Ömer'le valileri arasında bu gibi olaylar oldukça fazla vuku buluyordu; isteyenler bunları kitaplarda bulabilirler. Ebu Musa Eşarî, Kudame b. Maz'un ve Haris b.

Veheb'i -Benî Leys b. Bekir kabilesindendir- azlederek bütün mallarını ellerinden almıştır.[1] Ömer valilerini işte böyle denetliyor ve onlara karşı asla ılımlı davranmıyordu... Fakat buna rağmen, Muaviye, onun bu tutumuna aykırı davranışlarını apaçık bir şekilde sürdürdü. Böyleyken Ömer'in yakın ve seçkin dostuydu; hiçbir zaman Ömer'den bir tepki görmedi.

Ömer ondan hesap sormadığı gibi, "Ben sana emir ve nehiy yapmam." diyordu; yani her şeyi onun irade ve isteğine bırakmıştı. Bu durum, Muaviye'nin baş kaldırıp azgınlık çıkarmasına neden oldu. Emevî çetesinin komplolarını uygulamak doğrultusundaki kararını hayata geçirme isteğini güçlendirdi. Muaviye'nin şeytanî desisesi, İmam Hasan ve kardeşi İmam Hüseyin'i, İslâm adına İslâm'ı tehdit etme, hakikat namına hakikat nurunu söndürme amacına yönelik korkunç plânı için kullanmaya çalıştı.

Bu iki imamın bu tehlikeyi savmak için önlerinde iki yol vardı; ya direneceklerdi, ya da uzlaşacaklardı. Hasan b. Ali döneminde direnmelerinin din savunucusunun, insanları Allah'a ve doğru yola hidayet eden kılavuzun ortadan kalkmasına neden olacağını anladılar.

Çünkü, o gün Hasan b. Ali, kendisini, Haşimoğulları'nı ve dostlarını tehlikeye atarak onları Muaviye'nin güçlü ve teçhizatlı ordusunun karşısına çıkarsaydı, kardeşi Hüseyin b. Ali'nin Aşura günü yaptığı gibi fedakârlık yapıp canından geçecek olsaydı, kesinlikle savaş, bu cephenin bütün taraftarlarının ölümüyle sonuçlanır ve böylece Emevî cephesi de parlak bir zafere ulaşırdı. Zira bu yenilgiden sonra Muaviye meydanı boş ve rakipsiz görür, canı istediği gibi at koşturup fesat çıkarma imkânı bulurdu.

Sonuçta İmam Hasan'ın da korktuğu başına gelirdi. Bu durumda İmam'ın sergilediği fedakârlığın da kamuoyunda itiraz ve eleştiriden başka bir etkisi olmazdı.[2] İşte bu nedenle İmam Hasan, Muaviye'yi azgınlık ve küstahlığında serbest bırakmayı ve onun eline geçen bu güçle halkın sınavından geçmesini uygun gördü.

Buna rağmen yine de sulh anlaşmasında Muaviye'den kendisinin, dostlarının ve takipçilerinin gidişatında Allah'ın kitabı ve Resulullah'ın sünnetine aykırı davranmaması, Şiîlerle Emevîler arasında eşit davranması, diğerlerinin yararlandığı bütün haklardan Şiîlerin de yararlanması gibi, Muaviye'nin uymayacağını ve aksine davranacağını bildiği birtakım şartlara bağlı kalması hususunda söz aldı.[3]

Bu, İmam Hasan'ın Emevîlerin çirkin çehresini örten maskeyi düşürmek ve Muaviye'nin yüzüne sürdüğü boyayı temizlemek için hazırladığı bir zemindi. İmam Hasan öyle bir girişimde bulundu ki bu hareketiyle, Muaviye ve "Emevî Çetesi"nin diğer önde gelen isim yaptırmış kahramanlarının, cahiliye anlayışıyla, İslâm ruhundan ırak yabancı kalpleriyle ve İslâm lütuf ve muhabbetlerinin Bedir ve Huneyn kinlerinden bir kıl kadar dahi temizleyemediği kin dolu kalpleriyle tanınmalarını sağladı.

Evet; İmam Hasan'ın metodu, gerçekte kaçınılmaz ve özel şartların, yani hakla batılın birbirine karıştığı ve batılın tehlikeli ve büyük bir güce, donanıma kavuştuğu bir ortamda gerçekleşen uzlaşma görünümünde ama aslında müthiş bir devrimdi. İmam Hasan bu metodu uygulayan son kişi olmadığı gibi bu metodu icat eden ilk kişi de değildi. O, bu hareket metodunu atalarından almış ve evlâtlarına miras bırakmıştır.

Çünkü o da Resulullah'ın Ehlibeyt'inin diğer İmamları gibi, ilerleme veya gerileme konusunda risalet kaynağından ilham alıyordu. O, bu hareket metodu aracılığıyla imtihana tâbi tutuldu, bu imtihana sabır ve metanetle teslim oldu ve ondan tertemiz, alnı açık ve büyük bir başarıyla çıktı... Cahiliyenin çirkinlikleri asla ona ulaşamadı, kara ve çirkin elbisesini ona giydiremedi.

O, bu metodu -dedesi Resulullah'tan (s.a.a) kalan siyasî bir hatıra mahiyetindeki- Hudeybiye Anlaşması'ndan[4] öğrenmişti ve onu iyi bir ders olarak uyguladı. Sabat'da İmam Hasan'ın taraftarlarından bazıları onu kınadıkları gibi, Hudeybiye'de de Resulullah'ın bazı yakın ashabı, bu anlaşmadan dolayı onu kınamışlardı...

Fakat İmam (a.s) tıpkı Resulullah (s.a.a) gibi, bu kınamalar karşısında gevşemedi, iradesi sarsılmadı. Ve bu yöntemini, kendisinden sonra da –cennet gençlerinin iki efendisinden sonra gelecek olan dokuz Ehlibeyt imamına hatıra bıraktı. Nitekim onlar da bu örnekten ilham alarak, kötülüklerin gemi azıya aldıkları dönemlerde sükunet ve metanetle rehberlik etmeyi, tedbiri elden bırakmayan hikmetli bir siyaset izlemeyi seçtiler.

Gerçekte bu metot, her zaman, kişinin değil, hakkın galibiyetini esas alan, Resulullah'ın Ehlibeyt'inin, Haşimî siyasetin bir gereğidir. İmam Hasan (a.s) bu barışı imzalamakla Muaviye'nin yolu üzerinde, farkında olmadığı gizli bir düşman yarattı ve onun kendi eliyle kendisini yıkmasına ortam hazırladı. Böylece Emevîlerin çelik kalesine, onların kendi elleriyle açtıkları bir gedikten nüfuz etme imkânını buldu ve sonuçta onların maddî zaferlerini etkisiz ve yararsız kıldı.

Çok geçmeden, İmam Hasan tarafından barış antlaşmasının maddelerine yerleştirilen birinci bomba Muaviye'nin elinde patladı... Irak ordusu Nuhayle'de Muaviye'nin güçleriyle karşılaşınca, Muaviye zafer şarabıyla sarhoş olduğu bir hâlde şöyle bir hutbe okudu: "Ey Irak halkı! Vallahi ben sizinle namaz, oruç, zekât

ve hac için savaşmadım;

sizinle savaşım sadece hükümet içindi ve siz istemediğiniz hâlde Allah beni hedefime ulaştırdı! Şimdi bilin ki Hasan b. Ali'ye verdiğim bütün sözler şimdiden benim ayaklarım altındadır!" Biat işi tamamlanınca, tekrar bir hutbe okuyarak Ali'den (a.s) söz edip onun ve İmam Hasan'ın hakkında çirkin sözler söyledi.

Hüseyin b. Ali ona cevap vermek için ayağa kalktıysa da İmam Hasan ona; "Sabret kardeşim!" dedi ve sonra kendi kalkarak şöyle dedi: "Ey Ali'nin ismini anan kişi! Ben Hasan'ım ve babam da Ali'dir. Sen ise Muaviye'sin ve baban da Sahr'dır. Benim annem Fatıma, seninkisi ise Hind'dir. Benim dedem Resulullah ve seninki ise Utbe'dir. Benim büyük annem Hatice ve seninki ise Fetile'dir.

Allah ikimizden de adı ve şanı alçak olana, soyu-sopu düşük olana, geçmişi kötü, sabıkası küfür ve nifakla dolu olana lânet etsin!" Bunun üzerine mescitteki bazı insanlar bir ağızdan "amin" diye bağırdılar.

Ondan sonra da Muaviye'nin yönetim tarzı, sürekli Kitap ve sünnete aykırı işler yapmak ve dinin haram kıldığı şeyleri işlemek şeklinde belirginleşmeye başladı. Onun İslâm'a aykırı hareketlerinden bazısı şöyledir: Salih ve saygın kişileri idam etmek, insanların namusunu hiçe saymak, mallarını müsadere etmek, özgür kişileri zindana atmak, yönetimde ıslâhat ve iyileştirme talep edenleri sürgüne göndermek, Amr b. As, Muğiyre b.

Şu'be, Halid b. Said, Busr b. Ertad, İbn-i Cündeb, İbn-i Simt, Mervan b. Hakem, İbn-i Mercane, İbn-i Ukbe, Ziyad b. Sümeyye gibi hükümet ricallerinin oluşturduğu bozguncu çete unsurlarını desteklemek... Muaviye, Ziyad b.

Sümeyye'nin kendi kardeşi olduğunu söyleyebilmek için, Ziyad'ın öz babası Übeyd'in çocuğu değil de, annesiyle gayrimeşru ilişkiye giren Ebu Süfyan'ın çocuğu olduğunu ilân etmesini sağlamış ve böylece kardeşi olduğunu açıklayarak babasının soyuna katmıştır. Muaviye onu Irak'taki Ehlibeyt Şiîlerine musallat etti ve onun eliyle Irak'ta tavsif edilmez bir mezalim ateşini yaktı.

Gençlerini öldürdü, kadınlarını cariye olarak esir aldı, onları çobansız bir sürü gibi dört bir yana dağıttı, evlerini yaktı, mallarını yağmaladı. Kısacası elinden gelen hiçbir zulüm ve sitemi onlardan esirgemedi.

Muaviye'nin işlediği son suç, hayâ ve haysiyetten yoksun oğlunu Müslümanların sırtına bindirmesi, insanların din ve dünyasıyla oynamakta onu serbest bırakmasıdır. Onun bu alçak ve uğursuz oğlu, Aşura vakıasıyla birlikte Hirre katliamı ve Kâbe'nin taş yağmuruna tutulması gibi cinayetleri de işlemiştir!

Muaviye'nin bu taktiği, iktidardayken işlediği diğer suçlarla tamamen bağdaşmakta ve onların tamamlayıcı ve devamı niteliğindeki bir cinayetti. Onun o başlangıçtaki

suçları ile bu son suçu arasındaki diğer suçları, cinayetleri ve çirkin hayasızlıkları o kadar fazla ve yoğundu ki, bu birkaç yıllık iktidar döneminde bunca kötülüğü nasıl işledi ve toplum buna nasıl tahammül etti; hayret vericidir.

Eğer bu işkenceler dünya durdukça, dünyadaki bütün varlıklar arasında bölüştürülseydi yine de takat kesici olur ve dünyayı bir cehenneme dönüştürürdü. Her hâlükârda, önemli olan sonraki olayların İmam Hasan'ın hareket metodunu izah edici ve açıklığa kavuşturucu nitelikte olmasıdır.

İmam Hasan'ın (a.s) önemli hedefi, misyonu dönemin bu tağutlarının yüzündeki maskeyi düşürmek ve dedesi Resulullah'ın risaleti hakkında gördükleri (risaletin etkisiz hâle gelmesi yönündeki niyetlerinin) rüyanın gerçekleşmesini önlemekti...

İşte İmam bu amacına ulaştı ve hırsızların yüzündeki maske düştü, Ümeyyeoğulları'nın ipliği pazara çıktı, rezillikleri her tarafa yayıldı. Bu nimetinden dolayı Allah'a şükürler olsun. İşte bu tedbirin bereketiyle kardeşi Seyyid'üş-Şüheda Hüseyin, hakikatleri aydınlatan ve akıl sahiplerine ibret olan o büyük inkılâbı gerçekleştirebildi.

Bu iki kardeş -Allah'ın selâmı onların üzerine olsun- bir risaletin iki yüzüydüler, her birinin vazife ve işi, kendi yerinde, kendine has özel durum ve şartlar da önem bakımından ve yine fedakârlık ve kendini feda etme açısından eşit ve eş değerdedir. İmam Hasan kendi canını feda etmekten çekinmiyordu ve İmam Hüseyin Allah yolunda ondan daha fedakâr değildi.

O canını sessiz ve suskun bir cihad için bekletti. Vakti gelince de Kerbelâ şahadeti, Hüseyin'in olmadan önce Hasan'ındı. Görüş sahibi kişiler açısından, İmam Hasan'ın suskunluk günü İmam Hüseyin'in Aşura gününden çok daha karışık bir fedakârlık anlamı taşımaktadır...

Çünkü o gün İmam Hasan fedakârlık sahnesinde, mağlup düşerek yerinde oturmuş bir kişinin mazlumane görüntüsü altında güçlü ve dirençli bir kahramanın rolünü ifa etti. İşte bu nedenle Aşura şahadeti birinci derecede Hasan'a ve sonra Hüseyin'e aitti, Hasan onun temelini atmış ve onun için zemin hazırlamıştı.

İmam Hasan'ın kesin zaferi, bilgisi, sabrı ve direnciyle gerçekleri apaçık ortaya çıkarmasına bağlıydı. İşte bu aydınlatma sayesinde İmam Hüseyin o yüce ve ebedî zafere ulaşabildi. Sanki o tertemiz iki cevher bu yolun iki kahramanıydılar.

Sabır ve direnme rolü Hasan'ın, kahramanca kıyam etme rolü de Hüseyin'indi. Tek hedef ve gayeye ulaşmak uğruna mükemmel bir stratejinin ortaya çıkması için bu iki rolün varlığı kaçınılmazdı. Bu iki olaydan, (Sabat ve Aşura olayından) sonra insanlar gelişmelere bakınca, Emevîler grubunda çirkin ve uğursuz cahiliye asabiyetini, ırkçılığını gördüler.

Dünyanın bütün çirkinlikleri ve bütün zalim ırkçılıkları bir araya gelselerdi İslâm'a ve Müslamanlara tehlike oluşturma açısından bundan daha az zararlı olurlardı. İnsanlar, Emevîlerin, İslâm ümmetine dişlerini gösteren vampirler, pençelerini gösteren kurtlar ve akrepler gibi hain davranışlarıyla Peygamber'in (s.a.a) minberine çıktıklarını gördüler. Babadan oğla miras kalan İslâm anlayışı, içlerindeki kötülüğü bir zerre kadar dahi azaltmadığını, Hz.

Muhammed'in ahlâki faziletlerinin, yüreklerindeki alçaklık ve çirkinliği bir zerre kadar bile temizlemediğini, tiksindirici çehreleriyle ümmete musallat olduklarını gördüler.

Aşura günü vahşi bir cellât gibi, İmam Hüseyin'i (a.s) öldürmekle yetinmeyip onun bedenini atların nalları altında çiğneten, bununla da yetinmeyip onun bedenini yakıcı bir çölde, yırtıcı hayvanlara ve vahşi kuşlara terk edip, yarenlerinin ve ehlibeytinin başlarını mızraklara takıp Şam'a kadar götüren... ve yine bununla da kalmayıp vahiy ailesini, yani Resulullah'ın (s.a.a) kızlarını esirler gibi şehir şehir gezdiren şey, Uhud günü Hz.

Hamza'nın ciğerlerini yeme kininin aynısıdır!!! (Muaviye'nin annesi Hind, Uhut'ta şehit düşen Hz. Hamza'nın ciğerini çıkarıp yemişti.) İnsanlar İmam Hasan'ın barış yaptığını gördüler...

Fakat bu barış onu, o uğursuz ve alçak zatın vahşice işlenen zararlarından kurtaramadı ve sonunda Muaviye düşman ve rezil karakterinin gereği olarak onu zehirledi. O dönemde ümmetin özgürlükçü ruhunu uyandırmak ve harekete geçirmek için zeminin hazır olduğunu gören İmam Hüseyin kıyam etti; fakat onun kıyamı da Emevî vahşiliğini önleyemedi ve bu vahşilik en uzak sınırlara kadar ulaştı.

Bu yakıcı ateşin ışığında kamuoyunun tarihin gizli acılarını ve sırlarını açıp şuradan ve buradan sorup soruşturarak, gerçeği arayarak ve tam bir uyanıklıkla Resulullah'ın Ehlibeyti'nden sapmanın nedenlerini bulup gönül gözüyle görmesi, zekâ kulağıyla onun sadr-ı İslâm'daki fısıldayışını duyması ve bu zalim Emevî şeytanının Resulullah'ın Ehlibeyti'nin nurunu söndürmek veya İslâm ümmetinin gözünden saklamak için gizli ve açık faaliyetini tanıması doğal bir durumdur.

Evet, İmam Hasan ve İmam Hüseyin'in bereketiyle ve bu iki kardeşin bilgece tedbiriyle, Emevî düzeni ve taraftarlarının bütün gizli ve saklı yönleri kamuoyunun gözleri önüne serilmiş oldu.

İnsanlar Emevî örgütüyle İslâm arasındaki ilişkinin uzlaşmasız bir düşmanlık olduğunu anladılar. Çünkü eğer Muaviye'nin tek gayesi İslâm'a düşmanlık etmek değil, iktidara gelmek olsaydı, bu durumda Hasan b. Ali'nin kenara çekilmesiyle hedefine ulaşmış olurdu; öyleyse İmam Hasan'ı zehirlemesinin gerekçesi neydi?

Ona, dostlarına ve özgür insanlara çeşitli zulümleri reva görmesinin ve onların kökünü kazımaya kalkışmasının sebebi ne olabilirdi?...

Ve eğer Ümeyyeoğulları'nın tek hedefi güç ve saltanat olsaydı, bu hedefin önündeki en büyük engel olan Hüseyin'in bedeni Aşura günü ortadan kaldırılarak Yezid'in arzusuna kavuşması sağlanmış olmasına rağmen neden zulüm ve cinayetler ondan sonra da sürdü, durmak nedir bilmedi?

Ondan sonra da savunmasız halka karşı acımasız, tarihin tanık olduğu en vahşi cinayetler neden işlendi? Bunca katliamın sebebi neydi? Bu muhakemenin mantıklı sonuçlarını ve açıklamasını tarihin değerli hazinelerine aşina olanlara, aydınlık ve bilim kaynaklarından haberdar olanlara... bırakıyoruz. Biz de kendi payımızca, "el-Mecalis'ul-Fahire fî Ma'tem'il-İtret'it-Tahire" adlı kitabımızın ön sözünde o sonuçları bütün delil ve şahitleriyle birlikte kaydettik. İsteyenler bu eserimize başvurabilirler.

Burada ise İmam Hasan'ın barışı ve İmam Hüseyin'in kıyamı arasındaki uyum ve tutarlılığı ve bu iki olayın, Ümeyyeoğulları'nın çirkin ve iğrenç yüzlerindeki maskeyi düşürmek doğrultusundaki paralelliklerini bir kez daha vurgulamakla yetiniyoruz. Daha önce demiştik... bir kez daha diyoruz: Aşura şahadeti birinci derecede İmam Hasan'a, ikinci derecede ise İmam Hüseyin'e aittir...

Derin kavrayış sahibi insaflı kimseler nazarında Aşura gününe göre (Sabat günü) fedakârlık kavramıyla daha yakın ilişkilidir. Bu gerçeği keşfetme ayrıcalığı, efendimiz, önderimiz, ümmetin lideri, Ehlibeyt sırlarını bilen, din temsilcisi ve Müslümanların kılavuzu, Üstad Şeyh Râzî Âl-i Yâsîn'e aittir. Allah makamını, derecesini yüce kılsın.

Çünkü ileri gelen din adamlarından hiçbiri, bu önemli mevzu hakkında, onun bu eşsiz ve nefis kitabı hazırlarken çektiği zahmeti çekmemiştir. Şimdi İslâm ümmetinin ihtiyaç duyduğu bu değerli eseri, İslâm kütüphanesindeki boş yerini doldurmaktadır.

Allah Tealâ, bu ümmet ve imamları ile ilgili olarak çözdüğü düğümler, açığa çıkardığı gizlilikler ve ortaya koyduğu gerçeklerden dolayı onu en güzel mükâfatlarla mükâfatlandırsın ve kendi nezdinde en yüce makamlara çıkarsın... (O'nun nimetiyle nimetlenen peygamberler, sıddıklar, şehitler ve O'nun liyakatli kullarıyla birlikte... Ne güzel arkadaştır onlar!)

Sûr(Cebel Amil)

15 Recep 1372 Hicrî

Abdulhüseyin Şerefuddin el-Musavî el-Amilî

G İ R İ Ş

Değerli okuyucularımızın elindeki bu kitap konuları şüphe kabul etmeyen, duygusallık, taassup ve tarafgirlikten uzak... tarihî gerçeklere dayalı konulardan oluşmaktadır.

Bu kitabın konusu, bizden önceki tarihçilerin gereği gibi sergileyemediği, son kuşak yazarların ise gerekli titizliği gösteremediği İslâm tarihinin karanlıkta bırakılmış ve haksızlığa uğramış kilometre taşlarından biriyle ilgilidir.

Geçmiştekilerin kişisel hedefleri, son kuşak tarihçilerinse gevşeklik ve ihmalkârlığı sonucu aydınlık çehresi belirsiz hâle gelmiş ve tarihin -genellikle kasıtlı olarak- unutulmaya terk edilmiş veya çarpıtılmış diğer dönemlerinin kaderine uğrayan İmam Hasan b. Ali'nin hilâfet dönemidir.

Tarihî gerçekleri çarpıtanlar, İmam Hasan b. Ali'nin (a.s) parlak simasını, yüzeysel düşünen insanların ve -doğulu veya batılı- araştırmaksızın hüküm verenlerin gözünde yetersiz bir kişilik, kadın düşkünü, hilâfeti dünya malına satan bir halife olarak göstermişler; son derece çirkin, haksız, mantıksız ve gerçekten uzak nitelikleri ona yakıştırmışlar.

Kitabın bölümleri, -gerek subjektif ve gerek stratejik konumu itibariyle- İslâm Peygamberi'nin irtihalinden günümüze kadar en önemli dönemler arasında olan bu kısa dönemi, önemli tarihî olaylardan biri gözüyle incelemek amacıyla hazırlanmıştır.

En önemli dönemlerden biri dememizin sebebi, bu dönemdeki hilâfetin, diğer halifelerin dönemlerine göre eşsiz ve örnek bir mahiyette olmasıdır. Ve yine bu dönemde, manevî ve ruhanî yönetimle çıkar amaçlı yönetimler arasındaki farklılık ve ayrışma iyice belirginleşmiş ve Resul-i Ekrem'in; "Otuz yıl sonra, yönetim çok zararlı (ısırıcı, yırtıcı ve zalim) bir padişahın eline geçecektir." Şeklindeki ngörüsü gerçekleşmiştir...

Ve yine bu dönemde, -İslâm tarihinde ilk kez olmak üzere- kabilecilik kinleri alevlenmiştir. Bu eser -bölümlerini düzenlemek için yoğun çaba sarf ettiğimiz, mevcut kaynaklarda çok dağınık, düzensiz ve kopuk bir şekilde kaydedilmiş olan bilgileri belli bir sistem dahilinde irdelediğimiz bu kitap- tarihî gerçekler hakkında okuyucularımıza doğru bir bilgi verip olayları olduğu gibi veya buna yakın bir şekilde algılamalarını sağlayabilirse, misyonunu yerine getirmiş olacaktır.

Ancak bu durumda İmam Hasan b. Ali'nin (a.s) gerçek siması ortaya çıkacaktır: Basiretli, uyanık bir siyasetçi, tedbirli bir halife, Muaviye b. Ebu Süfyan gibi bir adamı -özellikle o ortamdaki bütün hazırlık, uyanıklık ve hilelerine rağmen- aldatan, problemleri çözen zeki bir adam.

Çok sayıdaki evlilikleri halkın gözünde manevî makam ve yüceliğinin göstergesi sayılan; Muaviye'yle yaptığı barış hilâfet ve hükümeti para karşılığında satmak

değil, objektif koşulların gereği başvurulmuş taktik bir uzlaşma olantarihin yargısında düşmanlarına karşı keskin bir silâh olan bir kahraman...

Kısacası; ister zafere ulaşsın, ister yenilgiye uğrasın her siyasî adımı ve müspet veya menfi her siyaseti onun insanların haberdar olmadığı, tarihçilerin bilinçli olarak gizlediği azamet ve gücünün bir göstergesidir.

Büyük ve yüce şahsiyetlerin sahip oldukları ilâhî bağış ve faziletleri gizlemenin en çirkin ve en kötü olanı, kötü düşünceli ve kötü üslûplu kişilerin onların tarihini anlatmayı ve kişilikleri hakkında hüküm vermeyi üstlenmeleridir.

Bilgiçlik ve bilinçlilik taslayarak ve hoşgörü iddiasıyla gerekli dikkati göstermeden, asgarî inceleme zahmetine katlanmadan, gerekli araştırmayı yapmadan, kişilerin yücelik ve büyüklüklerini ayağa düşüren yetersiz ve art niyetli girişimlerini kendileri için fazilet ve üstünlük kaynağı, övünç vesilesi saymalarıdır. Bu gibi insanların hareket ve davranışları olsa olsa, onların nefislerinin oldukça zayıflığına delâlet eder.

Eğer objektif, insaflı aydın kişiler Hasan b. Ali dönemine el atsalar, kör kalplerin ve sersem beyinlerin ona haksızlık etmiş olmalarının bir zararı olmaz. Şüphesiz bu imamın

hayatının çeşitli sahneleri, Allah'ın ona bahşettiği lütuflar, derin düşüncesi ve uzak görüşlülüğü ve büyük hedefleri, onu dünyanın ileri gelenleri arasında en seçkin, ebedî

simalardan biri kılacak niteliktedir. Bu satırları yazarken amacımız, sahih ve şüphe götürmeyen bir mantıkla, hiçbir ayıp, kusur ve eleştiriye yer bırakmayacak şekilde imamın azamet ve yüceliğini ortaya çıkarmaktır.

Kısır düşünceli kişilerin İmam Hasan'ın siyasetine, genellikle onun özel şartlarını bilmeden yönelttikleri yüzeysel ve insafsız eleştiriler, İmam Hasan olayının tarihsel bir problem olarak algılanmasına neden olan tek etkendir.

Nitekim, bazılarının grupsal eğilimleri, diğer bazılarının hâkim düzenin siyasetlerine taraftarlık yapmaları ve bazılarının da gerçekleri bilmeyişi tek taraflı görüş belirlemelerde ve alelacele verilen hükümlerde etkili olmuştur.

Bunlar, Hasan b. Ali'ye yenilgiye uğramış bir önder olarak bakmışlar ve gelişmelerin, aslında İmam Hasan'ın hüküm sürdüğü halkın durumunun yansıması olduğunu

anlamak için bu yenilginin -yani bunların yenilgi olarak nitelendirdikleri bu durumun- etken ve nedenlerini incelemeyi unutmuşlardır... Yeni zafer ve fütuhat şarabının verdiği sarhoşluk, bütün zararlı, yıkıcı belirtileriyle İmam Hasan'ın hüküm

sürmek istediği kuşağa egemen olmuş ve onları öyle bir bozmuştu ki artık ıslâh olmaları çok zor görünüyordu...

Halkı bozulmuş, orduları hain ve toplumu toplumsal vicdandan yoksun olan bir önderin suçu ne?! Hasan b. Ali'ye; karşı tarafın hâleti ruhiyesini bilen, toplumun eğilim ve amaçlarını ve zamanın gereçlerini tam bir dikkat ve titizlikle inceleyen, bilinçli ve bilgili olarak plânını hazırlayan, bu plânın sonucunu önceden kestirebilen, tedbirli gidişatıyla dinin geleceğini garantiye alan, böyle plânlı ve tedbirli davranmakla aslında düşmanlarının mezarını kazan, girift olayları ustaca çözen ve yıkıcı etkilerini büyük bir maharetle defeden, barış mesajcısı olarak başarıyı garanti eden, yaptığı düzenlemelerden dolayı tarihin önünde alnı açık ve başı dik bir hâlde olayların sisinden sıyrılan...

öldüğü zaman da kendisi için bir damla kan dökülmesine razı olmayan uyanık ve zeki bir siyasetçi gözüyle bakmayı unutmuşlardır. Sahi, şu eleştirmenlik taslayıp ona tepeden bakanlar, insafla bakacak olurlarsa, bundan daha üstün bir yücelik görebilecekler midir?

Kitabımız bu belirgin hususları gerçekçi, dikkatli incelemelerle, mantık esasına dayanan araştırmaların ürünü kanıtlarla ve tarihin kıyısında köşesinde kalmış gerçek şahitlere dayanarak teker teker ispatlamaktadır. Bu hususlar, bu kitabın konularının temelini oluşturmaktadır ve bunların ispatlanmasıyla bütün ayrıntı nitelikli konular apaçık ve kolay bir şekilde anlaşılmaktadır.

* * *

Okuyucularımız, kitabımızın, Hasan b. Ali'nin (a.s) hayatını genel olarak ele alan bir kitap olmadığını, sadece imamın siyasî hayatının bazı bölümlerini ele aldığını göreceklerdir. Bununla beraber kitabımızın konusunun daha mükemmel olması için, başlangıçta, bir bölümü onun hayatının kısaca anlatımına ayırdık.

Ayrıca kitabın akışı içinde gerektikçe, asıl mevzuları arasında, bazen başka mevzulara da girmek zorunda kaldık. Şüphesiz bunun gibi derin ve zor bir konunun, hakkında yeterli kanıt ve dayanak bulunmayan böylesi bir meselenin -özellikle üzerinden 1328 yıl geçtikten sonra- incelendiği göz önünde bulundurulursa, yazarın, konunun kaynaklarına ulaşıp onları belli bir sistem dahilinde analiz etme, belgeler ve bulgular arasında bütünlük sağlama, gereksiz malumat ve anlamsız iddialardan arındırma hususunda gösterdiği titizlik ve ilgi dikkate alınırsa, bu kitabın verdiğinden daha fazlasının şimdiye kadar aydınlığa kavuşturulmadığı ortaya çıkacaktır.

Azlığından ve yetersizliğinden söz ettiğimiz senet ve kaynaktan maksadımız, bu konuyu açıklığa kavuşturmak için yararlanılması mümkün olan genel kaynaklardır.

Ne yazık ki, bu kaynaklar ya tahrif edilmişlerdir veya belli bir sisteme ve mantığa

dahil olmaksızın dağınık olarak sunulmuşlardır. Ele aldığımız konu hakkında özel olarak yazılmış, eski ulemanın kitaplarının fihristinde geçen çok sayıdaki kitabın hiçbiri şu anda mevcut değildir ve bize miras kalan birçok başka değerler gibi yok edilmiş, ortadan kaldırılmıştır.

İslâm tarihinin en önemli olaylarının doğru olarak aktarılmamış olmasının ve bu tarihin hassas dönemlerine dair bilgilerin net olmayışının asıl nedeni de budur. İsimleri fihristlerde geçen ve artık izine rastlanmayan bu kitaplardan bazıları şöyledir:

- Sulh'ul-Hasan ve Muaviye, Ahmed b. Muhammed b.Said b. Abdurrahman es-Sebiî el-Hemedanî. (Hicrî 333 yılında ölmüştür.)

- Sulh'ul-Hasan (a.s), Abdurrahman b. Kesir el-Haşimî. (Bu zat Haşimoğulları'nın kölelerindendir, o soydan değildir.)

- Kıyam'ul-Hasan (a.s), İbrahim b. Muhammed b. Said b. Hilal b. Asım b. Sa'd b. Mes'ud es-Sekafî. (Hicrî 283 yılında ölmüştür.)

- Kıyam'ul-Hasan (a.s), Hişam b. Muhammed b. Saib.

- Abdulaziz b. Yahya Celudî el-Basrî'nin İmam Hasan hakkındaki kitabı.

- Ahbar'ul-Hasan (a.s) ve Vefatuhu, Haysem b. Adiyy es-Sa'lebî. (Hicrî 207 yılında vefat etmiştir.)

- Ahbar'ul-Hasan b. Ali (a.s), Ebu İshak İbrahim b. Muhammed el-İsfahanî es-Sekafî.[5]

Özellikle ele aldığımız konuya kaynaklık ve dayanak oluşturan kitapların -tam da ihtiyaç duyulan yerde-, bir olayı, bir hutbeyi, bir bildiriyi veya bir rakamı aktarmada,

genellikle bir olay veya hutbenin tarihini, ordu komutanının ismini, iki veya üç kişi arasında komutanlık sırasını veya savaş meydanında Hasan b. Ali'ye karşı suikast düzenlenmesini veya barış konusunun gündeme gelişini anlatmaları, İmam Hasan'ın ne şekilde şehit edildiğini ya da o savaşta vuku bulan küçük büyük herhangi bir olayın nasıl vuku buluşunu aktarırken, birbiriyle uyuşmayan, çelişkili, tutarsız aktarmalarda bulunmaları son derece şaşırtıcıdır.

Bu kitapların bu şekilde tutarsız ve düzensiz olmasında etkili olan güç, birçok hassas yerde yapacağını yapmış, istediği sonucu elde etmiştir. Tarihî gerçekleri belli bir düzen içinde sunmak , aralarında bütünlük oluşturmak ve tarihî olayların kronolojisini doğru yapmak, bu kitabın hazırlanışının en zor merhalelerinden biri oldu.

Ancak karine ve şahitlerden istifade etmek de amacımıza ulaşmanın en kolay ve en doğal aşamasını oluşturdu. Ne mutlu bize ki, olayları belli bir düzen içinde sunmak için dağınık ve düzensiz rivayetler arasında bolca bulunan kesin şahit ve kanıtlardan başkasına ihtiyaç duymadık! Dolayısıyla mevcut kaynaklar -eksikliklerine rağmen- bir araya geldiklerinde bu kitabımızın tahkikli araştırma kaynaklarını oluşturdular.

Kitabın belli bir düzen içinde sunulmasını, olayların kronolojik aktarımını ve gelişmeler arasındaki bütünlüğü sağlamayı da bu kaynaklara borçluyuz...

Bu ise kıvanç kaynağımız olan en büyük başarımızdır. Tarihî dilim ve sahnelerin felsefesini analiz edip incelerken düşünerek ve aceleye getirmeden, titizlikle hareket edip, her mevzuyla ilgili rivayetlerin hükmüyle aklî hükümden birlikte yararlanmaya özen gösterdik.

Çok daha fazla titizlik göstermemiz, daha derin inceleme yapmamız gereken yerlerde, maksadımızı birçok tarihçinin rivayetlerinden daha gerçekçi ve net olan olayın kahramanlarının sözlerinde aradık.

Bütün bunlardan sonra, elinizdeki bu kitap, bu olayın tarihte karanlık kalan birçok noktasının açığa çıkması amacına yönelik araştırmalara bir başlangıç ve bir ilk olmak üzere sunduğumuz naçiz ve mütevazı bir çalışmadır. "Bu maksada ulaşmış olduysam, bol bol bereketlere kavuşmuşum demektir." Başarı ancak Allah'tandır. Sadece O'na tevekkül ettim ve dönüşüm O'nadır.

Dipnotlar

---

[1] - Bunları Zübeyr b. Bekar, el-Muveffekıyyat adlı kitabında ve İbn-i Hacer, el-İsabe adlı eserinin birinci bölümünde Haris b. Veheb'in hayat hikâyesi kapsamında ondan nakletmiştir.

[2] - Çünkü Muaviye ısrarla İmam Hasan'a (a.s) barış önerisinde bulunuyor, Allah için ve halkın lehine her şartı kabul etmeye hazır olduğunu bildiriyor ve ümmetin canını koruması gerektiğini hatırlatıyordu.

Bu öneri açık bir şekilde her iki cepheye bildirildi ve herkesin bundan haberi oldu. Oysa herkes -hem İmam Hasan, hem Muaviye ve hem de her iki ordu- savaşın devam etmesi durumunda Muaviye'nin zafere ulaşacağını biliyordu. Bu durumda

eğer İ-mam Hasan savaşa devam etmeye ısrar edecek olsaydı ve sonra da herkesin bildiği akıbete uğrasaydı, insanlar onu eleştirmek ve onu kınamak hususunda kendilerini haklı görürlerdi.

Ve eğer İmam Hasan o gün savaşa devam etmek için "Muaviye savaş şartlarına uymayacak veya milletin canı ve dini konusunda ona güvenilemez." mazeretine sarılsaydı, hiç kimse bu mazereti kabul etmezdi.

Çünkü Muaviye'nin bütün şartları kabul etmeye hazır olduğu doğrultusundaki bildirisi herkesi yanıltmış idi. O gün Emevîlerin çirkin çehresi, insanların, İmam Hasan'ın görüşünü kabul etmelerine yardımcı olacak veya Muaviye'yi ezecek kadar açık değildi.

Çünkü, dediğimiz gibi, genel olarak Müslümanlar onun Müslümanlık geçmişine bakıyorlardı ve bu hususta Muaviye düzeninin yoğun propagandasının etkisi altında kalmışlardı.

Fakat Seyyid'uş-Şuheda İmam Hüseyin'in döneminde bu aldatma perdesi yırtılmıştı; işte bu nedenle onun kendini feda etmesi, hakikat ve hakikat yanlılarına yardımcı olmak konusunda ebedî bir etki bırakabilirdi... Ve Allah'a şükürler olsun ki bıraktı

da... Daha geniş bilgi için elinizdeki kitabın "Biat Günlerinde Kûfe" bölümüne bakınız.

[3] - Barış anlaşmasının metni, şartları ve Muaviye'nin bu şartlara ne kadar bağlı kaldığı mevzularını bu kitapta okuyacaksınız inşallah.

[4] - Hicretin altısında, Resulullah Kâbe'yi ziyaret etmek niyetiyle bin dört yüz kişiyle birlikte Mekke'ye doğru hareket etti. Kureyş "Hudeybiye" denilen yerde Resulullah'ın yolunu keserek Müslümanların Mekke'ye girmelerine engel oldu.

Resulullah bu mevzuu Kureyş'le konuşmak için Mekke'ye bir elçi gönderdi. Kureyş elçiyi zindana attı; onun öldürüldüğü söylentisi Peygamber'e ulaşınca savaşmaya karar verdi ve Müslümanlardan

fedakârlık yapmaları konusunda biat aldı (bu biata "Rızvan Biati" denir). Kureyş mazeret getirerek Resulullah'ın elçisinin zindana atılmasını aptal kişilere mal etti. Bunun üzerine Kureyşlilerle Peygamber arasında sulh anlaşması yapıldı; bu anlaşmanın bir maddesinde Müslümanların Medine'ye geri dönmeleri şart koşulmuştu.

Resulullah Müslümanlara kurban kesip başlarını tıraş etmelerini emretti (bu iş, ihramın tamamlanması ve hac veya umre amellerinin sona ermesi anlamına geliyor). Müslümanlar bu anlaşmaya çok şaşırdılar ve hatta ilk başta itaat etmediler;

hatta Müslümanlardan biri açıkça sulh konusunda Resulullah'a itiraz etti. Fakat Medine'ye döndükten sonra yavaş yavaş bu anlaşmanın maslahatlarını ve bunun

getirdiği büyük sonuçlarını gördüler.

Bu büyük maslahat, İslâm dinini yaymakta Müslümanların serbestliği ve kâfirleri İslâm diniyle tanıştırmak imkânından ibaretti. Demişlerdir ki: "Hudeybiye Anlaşması'ndan iki yıl sonraya kadar Müslüman olanların sayısı, önceki yıllarda Müslüman olanların tümünden fazlaydı." (A. Hameneî)

[5] - Bu kitapların ismi, Fihrist-i İbn-i Nedim, Rical-i Necaşî vs. rical kitaplarında, yazarlarının hayatında kaydedilmiştir. Bu kitapta, İmam Hasan b. Ali'nin sulhu ve şahadeti hakkında yazılan diğer kitapların da bahsi geçmiştir.

-Bu kitaplardan bir iz kalmadığını göz önünde bulundurarak- burada hepsinin ismini kaydetme gereğini duymuyoruz.

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

1. BÖLÜM

KISACA İMAM HASAN'IN (A.S) HAYATI

Bismillahirrahmanirrahim

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. O'nun selâm ve rahmeti Muhammed'e, onun Ehlibeyti'ne ve yarenlerine olsun.

- İmam Hasan'ın babası, Emir'ül-Müminin Ali b. Ebu Talip, annesi de Resulullah'ın kızı ve kadınların efendisi Fatıma'dır. (Allah'ın selâmı ve rahmeti onların üzerine olsun.)

Tarihte, bu kadar kısa, ama bunun kadar şerefli bir soy ağacı yoktur.

- Medine şehrinde, hicretin üçüncü yılında ramazan ayının on beşinci gecesinde dünyaya gelmiştir.

Anne ve babasının ilk çocuğuydu. Resul-i Ekrem (s.a.a), doğduktan hemen sonra kucağına alarak sağ kulağına ezan ve sol kulağına ise kameti okudu. Sonra onun için bir koyun kurban etti.

Saçını tıraş edip saçı ağırlığınca -bir küsur dirhem kadar- gümüş verdi fakirlere ve peşinden de başını ıtırla kokulandırmalarını emretti. Ve o andan itibaren bebek için akika (kurban kesmek) ve saçının ağırlığınca sadaka verme geleneği oluştu.

- Ona, cahiliye döneminde kullanılmayan Hasan ismini verdi ve künyesini de Ebu Muhammed koydu.

Bundan başka künyesi olmamıştır.

- Lakapları; Sıbt (torun), Seyyid (efendi), Zeki (temiz), Mücteba (seçilmiş) ve Taki (takvalı)'dir.

- Eşleri; Talha b. Übeydullah kızı Ümmü İshak, Abdurrahman b. Ebu Bekr'in kızı Hafsa, Süheyl b.

Amr'ın kızı Hind ve Eş'as b. Kays'ın kızı Cu'de'dir. Cu'de, Muaviye'nin aldatmasıyla İmam'a zehir verip şehit etmiştir. Hayatı boyunca eşlerinin sayısı sekiz veya ondan –iki farklı rivayete göre- fazla olmamıştır.

"Ümm-ü Veled"leri[6] de bu sayının içindedir. İnsanlar onun çok sayıda kadınla evlendiğini ileri sürmüşler ve kafalarına estiği gibi bu sayıyı artırdıkça artırmışlardır.

Bu rakamlarla işaret edilen ve bazılarının da eleştiri vesilesi olan çok sayıdaki evliliklerin gerçekliği olsa bile, hayat ortağı olması anlamında değil, kanunî ve şer'î durum ve hallerin icap ettiği olaylardır bunlar ve ister istemez bu durumlarda evlilik ve boşanmak birbirinden ayrı değildir; bu da, bu evliliklerin özel konum ve durumlarda gerçekleştiğini gösterir.

Kesinlikle kanunî ve şer'î durum ve şartların gerektirdiği durumda çok evlilik insanın kınanmasını gerektirmez; aksine bu olayı, bu şartları doğuran sebepleri göz önünde bulundurduğumuzda bu, İmam'ın, insanların nezdindeki gücünü ve saygınlığını, değerini ortaya koymaktadır.

Fakat aceleci kusur arayanlar ne hakikati bilmişlerdir ve ne de kendi cahilliklerini. Bunlar, İmam'ın Abdurrahman b. Amir b. Keriz'e -eşlerinden birinin eski kocası- verdiği cevabı duysalardı böyle bir eleştiride bulunmazlardı.

- İmam Hasan'ın kız erkek toplam on beş çocuğu dünyaya geldi. İsimleri şöyledir: Zeyd, Hasan, Amr, Kasım, Abdullah, Abdurrahman, Hasan Esrem, Talha, Ümm'ül-Hasan, Ümm'ül-Hüseyin, Fatıma, Ümmü Seleme, Rukiyye, Ümmü Abdullah ve Fatıma.

Soyu sadece Hasan ve Zeyd adlı oğulları aracılığıyla devam etmiştir; dolayısıyla bu ikisinin dışındakileri İmam Hasan'a nispet etmek doğru değildir.

- Görünüm, ahlâk, vücut yapısı, davranış, cömertlik ve yücelik bakımından onun kadar Resulullah'a benzeyen bir başkası yoktu. Onun niteliklerini anlatanlar övgüyle ondan şöyle söz etmişlerdir:

Yüzü birazcık pembeyle karışık beyaz, gözü siyah, yanağı düz, sakalı sık, saçı dalgalı, boynu beyaz, vücudunun organları birbiriyle uyumlu, geniş omuzlu, iri kemikli, ince belli, ayağı ne uzun, ne de kısa, orta boylu, siması cezzap ve çehresi en güzel çehrelerden biriydi. Veya şairin dediği gibi:

"Akıl sahiplerinin aklından geçen hiçbir güzellik yoktur ki / O, bu güzellikten nasibini almamış olsun.

Zülfü altından parlayan alnı şuna benzer ki, / Dolunayın karanlık gecede başına bir taç koyduğunu sanırsın.

Onun gönül okşayan kokusu yeryüzünün amberinden o kadar üstündü ki, / Onların miskinden de... Onu semavî bir ıtır sanırsın."

İbn-i Sa'd şöyle der:

"Hasan ve Hüseyin saçlarına siyah kına sürerlerdi." Vasıl b. Ata; "Hasan b.

Ali, peygamberlerin simasına ve padişahların parlaklığına sahipti." demiştir.

- Arkasından soylu atları yürüttükleri hâlde o, yirmi beş defa yaya olarak hac ziyaretinde bulunmuştur. Ölümü anınca ağlardı; mezarı hatırlayınca ağlardı; mahşeri ve sırat köprüsünden geçmeyi hatırlayınca göz yaşı dökerdi; hesap için duracağını hatırlayınca öyle bir feryat ederdi ki hıçkırıklarla yere yığılırdı.

Cennet ve cehennemi andığı zaman yılan sokmuş gibi kıvranıp dururdu; Allah'tan cenneti talep eder ve cehennemden O'na sığınırdı. Abdest alarak namaza durduğunda vücudu titrer, benzi

sararırdı. Üç defa mal varlığını Allah'la bölüştürdü. (Yarısını Allah yolunda harcadı.) İki defa Allah için tüm mal varlığını bağışladı. Bunların yanında, her zaman Allah'ı zikrederdi.

Demişlerdir ki:

"O, kendi döneminde insanların en çok ibadet edeni ve dünya süslerine karşı en ilgisiz olanıydı."

- Yaratılışında üstün insanlık alâmetleri vardı. Onu görenin gözüne büyük görünür, onunla ilişkisi olan ona sevgi besler, onun konuşmasını veya hutbesini dinleyen dost-düşman konuşmasını bitirinceye ve hutbesini tamamlayınca kadar olduğu yerde çakılıp kalırdı.

İbn-i Zübeyr (İbn-i Kesir'in kendi tarih kitabında, c.8, s.377'de naklettiğine göre) şöyle demiştir:

"Vallahi, kadınlar Hasan b. Ali gibi birisinden [gözlerini kaldırıp şehevî maksatla bakmayacağından emin oldukları için] çekinmezlerdi."

Muhammed b. İshak der ki:

"Resulullah'tan sonra haysiyet ve değer bakımından hiç kimse Hasan b. Ali'ye ulaşamadı. Evinin kapısının önüne sergi sererlerdi, o da evinden çıkıp orada oturunca yol kapanırdı. Ona saygıdan dolayı hiç kimse karşısından geçmezdi; o bunu anlayınca kalkar evine gider, insanlar da oradan gidip gelirlerdi."

Mekke'ye giderken merkebinden inerek yola yaya olarak devam edince kafiledekiler de ona uyarak merkeplerinden indiler. Kafilede bulunan Sa'd b. Ebi Vakkas da merkebinden inerek onun yanında yoluna yaya olarak devam etti.

*

Müdrik b. Ziyad, Hasan ve Hüseyin'in atının yularını tutan ve elbiselerini düzelten İbn-i Abbas'a; "Sen bunlardan yaşlı olduğun hâlde onların atının yularını mı tutuyorsun?" dediğinde, İbn-i Abbas ona şu karşılığı verdi: "Ey alçak adam! Sen ne bilirsin bunların kim olduğunu! Bunlar Resulullah'ın oğullarıdır.

Acaba onların atının yularını tutmam ve elbiselerini düzeltmem, bana Allah'ın bahşettiği bir lütuf değil midir?!" Böyle bir makam ve mevkie sahip olmasına rağmen öyle mütevazı ve alçak gönüllüydü ki, bir gün yerde oturmuş toprağın üzerine bıraktıkları ekmek parçalarını yemekte olan bir grup fakirin önünden geçerken, onu gören fakirler:

"Ey Resulullah'ın oğlu! Gel birlikte yemek yiyelim!" dediler. İmam Hasan hemen merkebinden inerek; "Allah kibirlenenleri sevmez." buyurdu ve onlarla birlikte ekmek yemeğe başladı. Sonra onları evine misafir olmaya davet etti, hem yemek verdi hem de giyecek bir şeyler bağışladı.

*

O kadar cömert ve eli açıktı ki, bir gün birisi gelerek muhtaç durumda olduğunu söyledi. İmam Hasan; "İhtiyacının ne olduğunu yazarak bize ver." dedi. Adamın yazısını okuyunca istediğinin iki katını verdi.

Oradakilerden biri; "Bu yazı onun için ne kadar da bereketli oldu ey Resulullah'ın oğlu!" deyince, şu karşılığı verdi: "Aslında bizim için daha bereketli oldu. Çünkü bizi iyilik yapanlardan kıldı. İyiliğin, birisine istemeden vermek olduğunu, fakat istendikten sonra verilen şeyin onun haysiyeti karşısında değersiz bir parça olduğunu bilmiyor musun?"

"Bu adam geceyi ıstırap içinde, korku ve ümit arasında geçirmiş olabilir. Muhtaç durumuyla kendisini ret mi edeceğini, yoksa kabul ederek onu sevindireceğini bilmeyerek titreyen bedeni ve hızla çarpan kalbiyle sana gelmiştir; bu durumda ona istediği kadar verecek olursan, senin yanında döktüğü haysiyeti karşısında ona çok az bir şey vermiş olursun."

*

Bir şaire bağışta bulununca oradakilerden biri; "Sübhanallah! Allah'a karşı günah işleyen ve iftira eden bir şaire bağışta mı bulunuyorsun?" dedi. Bunun üzerine buyurdu ki: "Ey Allah'ın kulu! Maldan yapılan en iyi bağış, onunla kendi haysiyetini koruduğun bağıştır. Hayrı arama türlerinden biri de şerden sakınmaktır."

*

Kendisinden bir şey isteyen birine elli bin dirhem ve beş yüz dinar vererek; "Bunu taşıması için birini getir." buyurdu. Adam birini getirince İmam cübbesini ona vererek; "Bu da hamalın ücreti." buyurdu.

*

Bir gün bir Arap yanına geldi; "Biriktirdiğimiz her şeyi ona verin." dedi. Birikmiş yirmi bin dirhemi Araba verdiler. Arap dedi ki: "Efendim! İhtiyacımı söylememe ve senin hakkında övgüler okumama izin vermediniz?!" İmam ona cevap olarak şu anlama gelen bir şiir okudu: "Bizden bir şey isteyenin haysiyetinin dökülmesinden korkmamız, onun istemesinden önce vermemizi gerektirir."

*

Medainî şöyle der: "Hasan, Hüseyin ve Abdullah b. Cafer hacca gidiyorlardı. Yolda azık torbaları kaybolunca, aç ve susuz bir vaziyette yaşlı bir kadının yaşadığı bir çadıra ulaştılar. Yaşlı kadından su istediklerinde, kadın; 'Bu koyunu sağın ve onun sütünü suya karıştırarak için.' dedi. Onlar da onun dediği gibi yaptılar ve sonra da yemek istediler.

Yaşlı kadın; 'Benim sadece bir koyunum var, onu kesin, etini yiyin.' dedi. Onlardan biri koyunu kesti, etinden biraz pişirerek yediler ve geceyi de orada uyuyarak geçirdiler. Oradan ayrıldıklarında, yaşlı kadına; 'Biz Kureyş'teniz; hacca gidiyoruz, dönünce yanımıza gel de sana ikramda bulunalım.' dediler." "Yaşlı kadının kocası gelip durumu öğrenince; 'Yazıklar olsun!

Benim koyunumu tanımadığın insanlar için kesiyorsun ve Kureyş'tendiler diyorsun!?' dedi." "Günler geçti ve yaşlı kadının maddî durumu kötüleşti. Bunun üzerine oradan göçtü ve yolu Medine'den geçti.

Hasan b. Ali onu görüp tanıdı. Yanına gitti; 'Beni tanıyor musun?' dedi. Kadın; 'Hayır.' dedi. Hasan b. Ali; 'Ben falan gün sana misafir olan kişiyim.' dedi ve peşinden ona bin koyun ve bin dinar vermelerini emretti.

Sonra onu kardeşi İmam Hüseyin'in yanına gönderdi. Bir o kadar da İmam Hüseyin bağışlayıp, onu Abdullah b. Cafer'e gönderdi. Abdullah da onlar kadar kadına

bağışta bulundu."

*

Biri Haşimîlerden ve diğeri Emevîlerden olan iki kişi birbiriyle tartışıyordu. Biri; "Benim kavmim daha üstündür." diyordu, öbürü ise; "Benim kavmim." diyordu. Sonunda her biri kendi kavminden on kişinin yanına giderek bir şey istemeyi kararlaştırdılar. Emevî adam Emevîlerden on kişiye gitti. Her biri ona on bin dirhem verdi.

Fakat Haşimî adam önce Hasan b. Ali'nin yanına gitti, İmam ona yüz elli bin dirhem vermelerini emretti. Sonra Hüseyin b. Ali'ye gitti, o da; "Benden önce birisine gittin mi?" diye sordu. Adam; "Evet, dedi.

Kardeşin Hasan'a uğradım." Bunun üzerine İmam Hüseyin; "Ben efendimin verdiği şeyin üzerinde verememem buyurdu." ve o da yüz elli bin dirhem ona verdi. Emevî adam, on kişiden aldığı yüz bin dirhemle geldi, Haşimî adam ise iki kişiden aldığı üç yüz bin dirhemle geldi. Emevî adam buna öfkelenerek aldığı parayı sahiplerine iade etti; sahipleri de kabul ettiler.

Fakat Haşimî adam paraları sahiplerine iade etmek isteyince, Hasan ve Hüseyin kabul etmeyerek; "İster al, ister at; biz verdiğimiz bağışı geri almayız." buyurdular.

*

Bir gün, siyah bir kölenin, önündeki bir ekmekten bir lokma yediğini ve bir lokma da oradaki bir köpeğe verdiğini görünce; "Niçin böyle yapıyorsun?" diye sordu. Köle; "Kendim yiyip ona bir şey vermemekten utanıyorum." cevabını verince İmam Hasan (a.s); "Ben gelinceye kadar buradan ayrılma." buyurdu.

Sonra kölenin sahibine giderek köleyi ve içinde yaşadığı bağı satın aldı; ardından köleyi azat edip bağı da ona verdi.

*

İmam Hasan'ın bağış ve cömertliği hususunda bunlara benzer birçok örnek vardır; fakat maksadımız onları beyan etmek olmadığı için şimdilik bu kadarıyla yetiniyoruz. Mervan'ın deyimiyle dağ gibi bir hilme ve affediciliğe sahipti.

Zühdü ve dünya süslerine kayıtsızlığı öyle bir hadde varmıştı ki, Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Babeveyh (ölm. hicrî 381) Zühd'ül-Hasan adında bir kitap yazarak onun sadece bir sıfatına tahsis etmiştir. Bu konuda, din uğruna bir anda bütün dünyaya sırt çevirmesi yeterli bir örnektir.

- O, cennet gençlerinin efendisi ve Resulullah'ın soyunun devam ettiricisi olan iki

kişiden biridir. O, Resulullah'ın Necran Hıristiyanlarıyla lânetleşmeye gittiğinde beraberinde götürdüğü dört kişiden biriydi. Ashab-ı Kisa'nın (örtü altındaki) beş kişiden biri ve Allah Tealâ'nın itaatlerini kullarına farz kıldığı on iki kişiden biridir. O,Kur'ân-ı Kerim'de bütün çirkinlik ve kötülüklerden arınmış olarak tanıtılan kişilerden biridir.

Allah Tealâ, Peygamber'in risaletinin karşılığı, ücreti olarak sevilmelerini öngördüğü kişilerden biridir. Resul-i Ekrem'in Kur'ân ağırlığına eşit tanıttığı kişilerden biri ve paha biçilemez iki değerden biri olarak belirlediği kimselerden biridir.

O Resulullah'ın reyhanesi, sevgilisi ve Resulullah'ın; "Allah'ım! Onu seveni sev." diye hakkında dua ettiği kimsedir. Onun iftiharları o kadar fazladır ki hepsini beyan etmemiz uzun sürer ve uzun uzadıya anlatmamıza rağmen de bitmez, tükenmez.

Babasının vefatından sonra, Müslümanlar halife olarak ona biat ettiler. O kısa dönemli hükümetinde, işleri en güzel şekilde idare etti. Hicretin 41. yılının cemaziyülevvel ayının on beşinde (en sahih rivayetlere göre) Muaviye'yle barış yaparak bu hareketiyle dini korudu ve müminleri ölümden kurtardı. Bu işte, babası vasıtasıyla Resulullah'tan aldığı özel eğitime uygun davrandı.

İmam Hasan'ın zahiri ve resmi halifelik süresi yedi ay yirmi dört gündür. Barış anlaşmasını imzaladıktan sonra Medine'ye döndü ve orada ikamet etti. Onun Medine'deki evi oranın sakinleri ve oraya gelenler için ikinci harem oldu ve o, bu iki haremde, hidayet cilvegâhı, ilim nuru ve Müslümanların sığınağı oldu.

Etrafını, dini anlamak ve öğrenmek ve sonra da kendi şehirlerine dönüp kavimlerini Allah'ın azabından korkutmak için uzak şehirlerden gelenler sarmıştı. Bunlar onun öğrencileri, ilminin taşıyıcıları ve ondan rivayet eden ravilerdi. Hasan b.

Ali, Allah'ın kendisine bağışladığı üstün ilmi nedeniyle ve yine halkın gönlündeki yüce makam ve mevkisinden dolayı ümmete önderlik edecek, onların düşüncelerini yönlendirecek, inanç ve itikatlarını düzeltecek, onlar arasında vahdeti ve birliği sağlayacak en güçlü kişiydi. Sabah namazını kıldıktan sonra güneş çıkıncaya kadar Resulullah'ın mescidinde oturup Allah'ı zikrederdi.

Halkın ileri gelenleri ve saygın kişileri onun etrafını sarıyor. O da onlarla konuşuyordu. İbn-i Sabbağ, el-Fusûl'ul- Mu-himme adlı kitabının 159. sayfasında şöyle yazıyor: "İnsanlar onun etrafını sarıyor ve o da onların ilmî problemlerini hallediyor ve muhaliflerin eleştirilerini cevaplıyordu." Hac yaptığında, tavaf anında insanlar onu selâmlamak için öyle bir izdiham yapıyorlardı ki, bazen ayaklar altında ezilecek hâle geliyordu!

- Onu defalarca zehirlemişlerdir (kitabımızın bir bölümünde bunu genişçe ele alacağız), son defasında tehlikeyi hissedince kardeşi İmam Hüseyin'e; "Ben

yakında senden ayrılıp Rabbime kavuşacağım.

Bil ki, beni zehirleyip ciğerlerimi pare pare yaptılar. Ben bunu kimin yaptığını biliyorum ve Allah'ın huzurunda buna sebebiyet vereni şikâyet edeceğim." dedi.

Sonra buyurdu ki: "Beni Resulullah'ın yanı başında toprağa ver; çünkü ben ona ve onun evine herkesten daha evlâyım;[7] fakat eğer buna engel olurlarsa, seni Allah'a yakın kılan bağın hakkı için ve Resulullah'la olan yakın akrabalığın hürmeti hakkına, benim için bir damla kan dökülmesine bile en-gel ol;

bırak da Resulullah'a kavuşalım, onun huzurunda düşmanları şikâyet edelim ve halkın zulmünü ona anlatalım." Daha sonra ailesi, evlâtları ve kendisinden geriye bıraktığı şeyler hakkında ona gerekli tavsiyelerde bulundu ve ona babası Ali'nin vasiyet ettiği şeyi vasiyet edip onun kendisinden sonraki halife olduğunu halka bildirdi. Ve hicretin 49.

yılında da, safer ayının 17'sinde şahadet şerbetini içti. Ebu'l-Ferec el-İsfahanî şöyle yazar: "Muaviye, oğlu Yezid için biat almak istiyordu.

Bunun önündeki en büyük engel olarak Hasan b. Ali ve Sa'd b. Ebi Vakkas'ı görüyordu. İşte bu nedenle her ikisini de gizlice zehirledi." Açıktır ki bu gibi büyük facialar, uykuya dalmış ve uyuşturulmuş insanların vücuduna inen bir kırbaç gibi onların şuur ve idraklerini uyandırıyor, acı hislerini canlandırıyordu... Bütün İslâm diyarında bu büyük olayın haberi ağızdan ağıza dolaşıp durdu; her bir köşede, halk kaynıyordu; bu dalgalanma bir ayaklanmanın ayak sesleriydi.

Kopan her uğultu hükümet düzenini bir inkılâpla tehdit ediyordu. Allah Tealâ buyuruyor ki: "Zulmedenler yakında nasıl bir sona uğrayacaklarını bilecekler." Sıbt b. Cevzî kendi rivayet zinciriyle İbn-i Sa'd'dan, o da Vakıdî'den şöyle rivayet eder: "Hasan b. Ali, ölüm döşeğindeyken, beni babam Resul-i Ekrem'in yanına defnedin, dedi.

Fakat Emevîler, Mervan b. Hakem ve -Medine valisi- Said b. As buna engel oldular! İbn-i Sa'd diyor ki: Muhaliflerden biri olan Aişe, 'Hiç kimse Resulullah'ın yanına defnedilmemelidir.' dedi." Ebu'l-Ferec-i Emevî el-İsfahanî şöyle rivayet etmiştir: "Hasan b. Ali'yi toprağa vermek istediklerinde, o kadın bir katıra bindi.

Ümeyyeoğulları ile Mervanoğulları'nı ve oradaki yaverleri ve ordularından bulunan herkesi yardıma getirdi. Bu yüzdendir ki konuşmacının biri; 'Bir gün katırın üzerinde ve bir gün de devenin...' dedi." Mes'udî de Aişe'nin kül renginde bir katıra binişini ve Resulullah'ın Ehlibeyti'ne karşı Emevîlere ikinci kez komutanlık edişini kaydetmiştir ve demiştir ki: "Muhammed b. Ebu Bekir'in oğlu Kasım, Aişe'nin yanına giderek dedi ki: 'Halacığım! Biz henüz 'kızıl deve' olayından kurtulmamışken, şimdi de 'kül rengi katır' olayını mı buna eklemek istiyorsun?!'

Bu söz üzerine Aişe geri döndü."[8] Hüseyin b. Ali'nin etrafında toplanan kalabalık bir halk kitlesi vardı. Dediler ki: "Bizi Mervanoğulları'yla baş başa bırak, vallahi onlar bizim karşımızda çok güçsüz ve zayıftırlar." Bunun üzerine İmam Hüseyin şöyle dedi: "Kardeşim onun için bir damla bile kan dökülmemesini vasiyet etmiştir. Eğer bu vasiyet olmasaydı Allah'ın kılıçlarının onlara ne yapacağını görürlerdi.

Onlar bizimle aralarındaki ahdi bozdular ve bizim şartlarımızı ayaklarının altına aldılar." İmam bu sözlerle sulh şartlarına işaret etmekteydi. Hasan b. Ali'yi oradan Bakî mezarlığına götürdüler ve

büyük annesi Fatıma bint-i Esed'in yanı başında toprağa verdiler. el-İsabe kitabında Vakıdî'den ve o da... Sa'lebe'den şöyle nakledildiyor: "Hasan b. Ali vefat ettikten sonra Bakî'ye defnedilince ben oradaydım... Öyle bir izdiham vardı ki, Bakî'de iğne atsan yere düşmezdi..."

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASÎ KONUM BİATTEN ÖNCE

Kendi dönemindeki ve geçmiş olaylardan ne kadar etkilendiğini dakik olarak söyleyemeyeceğimiz böyle gibi bir konunun açıklığa kavuşması için, Resulullah'ın şahsının Müslümanlar üzerindeki derin etkisini, toplumun yapılanmasındaki güçlü egemenliği, izleyiciler arasında şevk ve hareket oluşturma konusundaki yaratıcılığı göz önünde bulundurarak birazcık geriye dönerek Müslümanların nübüvvet döneminden sonra ilk kez karşı karşıya geldikleri sadr-ı İslâm'ı andıran bazı gelişmeleri incelememiz yeterlidir.

Gözümüzde, kısa bir zamanda geçip gidecek bir tablo canlandırmak için geçmişteki hatıralardan ilham aldığımız bu konuda her hareket ve cereyanın mevzuumuzla ilişkisini veya sadece bu mevzuyla ilgili cereyanları zikretmemiz, geçmişte vuku bulan olayların bahis konumuzdaki etkisini belirginleştirmemiz için yeterlidir.

İslâm tarihinde en büyük olay, Resulullah'ın vefatı ve bütün dünyaya ışık saçan bu semavî nur kaynağının ortadan kalkmış olmasıdır. Bu olayla dünya zifiri bir karanlığa gömüldü, yeryüzü Resul-i Ekrem'in vefatıyla gökten ayrıldı; çünkü vahiy, gökyüzüyle yer arasındaki bir elçi ve bu ikisini birbirine birleştiren bir bağdı... Yerin göğe muhtaç olmaması mümkün müdür?

Yerin rızkı oradan, hayatı, neşesi, nuru ve dini oradan değil midir? Sahi, eğer bu ayrılık ve kopuş son, kesin ve sürekli olsaydı, vahşi dünya için bundan daha kötü, Müslümanlar için bundan daha büyük bir zarar düşünülebilir miydi? Fakat Resulullah (s.a.a), Müslümanların vahyin kesilmesi nedeniyle, doğal olarak geçecekleri ağır imtihan sürecinin ve büyük musibetin daha önce bilincinde olarak müminlere karşı sevgi ve şefkatinin bir göstergesi olarak onlarla gökyüzü arasında

daima bir ipin olacağını haber vermiştir.

Vahiy ipi kesildikten sonra sarılmaya lâyık olan başka bir ip var mı ki?... Buyurdu: "Ben sizin aranızda öyle bir şey bıraktım ki, ona sarıldığınız müddetçe asla sapmazsınız: Biri gökten yere sarkan bir ip olan Allah'ın kitabı, diğeri ise Ehlibeyt'im, itretimdir.

Bu ikisi kıyamette benimle görüşünceye kadar birbirinden ayrılmazlar. O hâlde benden sonra bu iki emanetimle ilgili olarak hakkımı nasıl gözeteceğinize bakın."[9]

Önümüzdeki konuya girmeden önce, Resulullah'ın Ehlibeyti'yle ilgili olarak Peygamber'in hakkını nasıl gözettiklerine dair bir hüküm verebilmek için, önce Müslüman toplumun veya toplumun temsilcisi ve önderi olma liyakatine sahip olduklarını iddia edenlerin Peygamber'in Ehlibeyti ve itretine nasıl davrandıklarına bakalım. En azından konumuzu ilgilendirdiği kadarıyla haberdar olalım. Herkesin itreti, onun ailesi ve akrabaları ise bu durumda Hz. Ali, Resulullah'tan sonra onun ailesinin en belirgin kişisidir.

Eğer insanın itreti evlâtları ve torunları ise İmam Hasan da Resulullah'ın evlâtlarının ve zürriyetinin efendisi ve en önde gelenidir. Araplar itret kelimesini, hem aile ve hem de evlâtlar anlamında kullanmışlardır.

Evet, Müslüman toplumunun, Resulullah'ın (s.a.a) vefatından hemen sonra o tarihî ikilik ve parçalanmaya uğraması takdir edilmişti: Bir grubu Resulullah'ın buyruklarını tevil edecek, teviller bataklığında boğulacak, bir grubu da onun sa-rih buyruklarına teslim olup onlardan ayrılmayacaktı.

Resulullah'ın hilâfet makamına adaylık hakkında şimdi burada nakledemeyeceğimiz birçok sarih buyruğu vardır. Biz burada tevil taraftarlarının görüşlerini reddetmek veya ikinci grubun sözlerini ispatlamak istemiyoruz.

Çünkü iki grup arasında ittifak veya ihtilâf konusu olan her şey kendi çapında özel bir durumla ilgili olarak vuku bulmuştur ve bu alanda bizim tartışmamız gerçeği değiştirmeyecektir.

Fakat bir an için tevil ehliyle paralel düşünüyor ve onların peygamberlerinin apaçık buyruklarına muhalefet etmelerine bir mazeret getirerek diyoruz ki: Onlar, Resulullah'ın kendisinden sonra Kur'ân'a ve Ehlibeyti'ne özgü kıldığı, bu ve buna benzer birçok hadiste işaret ettiği vahye niyabet etme hususunu, siyasî bir mesele olarak algıladılar ve Resulullah'a muhalefet etmek istemeksizin bunu her şeyden fazla maslahatla ilgili bir mesele gördüler ve siyasî bir meselede Re-sulullah'ın emrine itaatin gerekliliğinin, dönemin tecrübeli ki-şilerinin uygun görmelerine bağlı olduğunu savundular.

Buna dayalı olarak dönemin deneyimli kişilerinin görüşleri Peygamber'in görüşüne uygun olursa, onun kabul edilmesinin gerektiğini, aksi durumda ölçünün Peygamber'in iradesi değil, deneyimli kişilerin görüşü olduğunu ileri sürdüler.

Böylece, hilâfet Resulullah'ın Ehlibeyti'nden alındı ve böylece bir gün İslâm hilâfeti hakkında Muaviye'nin de diğerleriyle kavga etmesi ve daha yaşlı olması nedeniyle kendisini hükümete daha lâyık görmesine imkân doğdu –ve İlginçtir, Muhammed'in izleyicilerinden birçoğunun da beğenisini kazandı-[10] Amr b. As, Muğiyre b. Şu'be ve Ebu Hüreyre gibi kavmin ileri gelenlerinden bir grup da onun görüşünü onayladı.

Muaviye'nin -İslâm'ın kutsiyet ve temizliğine ihanet anlamına gelen bu iddiası kendi türünde ilk değildir, bunun kökünün daha önceki dönemlerde, daha eski, daha üstün ve daha metodik bir komplo ve desisede aramak gerekir.[11] Bu, uzun süre gizli kalmadı.

Bu sapma ve bu geri dönüşün temeli o gün Medine'de atılmış, Benî Saide Sakifesi olayı bunun üzerine kurulmuş ve Resulullah'ın bu hadiste bahsettiği gökle yer arasındaki ilâhî iple çelişen yeni kökler atılmıştı...

Öyle bir köktü ki bu, sonuna kadar tarihle birlikte olmasını istemişlerdir onun. Ve Pavlos Selâme'nin dediği gibi: "O üstü kapalı yerde birtakım olaylar oldu. Öyle olaylar ki, gizli duyguların canlanmasına ve sapmaların oluşumuna neden oldu.

Temayüller, arzular dalgası her tarafa dağıldı Aynen diken dalları gibi Yeşil, taze, iğneli ve afetlerle dolu." Hilâfetin asıl sahibi, o tevil ehlinin karşısında öyle bir metot izledi ki ancak kendisine lâyıktı ve ancak kendisinin yüce ruhunu göstermekteydi ve yine bu tavrı İslâm'ı korumayı da garanti ediyordu...

Nasıl olmasın ki, Allah'ın kullarıyla ilâhî, semavî ipin arasındaki tek vasıta o değil miydi? Müslümanları düşünmeye sevk etmek ve ümmetin dikkatini hakkının elinden alındığına çekmek için gerekli gördüğü kadar, hilâfet kürsüsünde oturana biat etmeyi erteledi ve sonra da hilâfet düzeninin zorlaması karşısında teslim olarak biat etti.[12] Arkadaşlarından biri; "Bu makama herkesten daha lâyık olduğun hâlde seni bu makamdan nasıl alıkoydular?" diye sorunca buyurdu ki:

"Bu, bir grubun ona hırsla yöneldikleri bir tür tekelciliktir ve bir grup da izzetle ondan vazgeçti, bu konuda hüküm Allah'ındır; dönüş yeri ise kıyamettir. Sen şimdi seni ilgilendirmeyen şeyle uğraşma."[13] Bu sözde, Hz. Ali'nin rahatsızlığını ve kalben öfkeli olduğunu, buna rağmen teslim olup tahammül ettiğini anlatan açık belirtiler var.

Rakipleri onun nurunun ışığını görememişlerdi; gözlerini kin ve düşmanlık perdesi bürümüştü onların; onun ne geçmişini, ne cihadını, ne Resulullah'ın akrabası ve damadı oluşunu, ne Peygamber'in kardeşi oluşunu, ne de bilgi ve ibadetini inkâr

etmiyorlardı.

Resul-i Ekrem'in onun hakkındaki -o gün, günümüzden daha kolay ulaşılabilenaçık buyruklarını inkâr etmiyorlardı. Fakat onun bu üstünlük ve imtiyazlarından dolayı ona kin besliyor, -savaş meydanlarında İslâm fidanını dikip bu halk arasından kendisi için kanlı ve kan davası güden düşmanlar oluşturankeskin kılıcın, hakkı konuşup hakkı aramasına düşmanlık güdüyorlardı. Gençliğini onun için bir eksiklik görüyorlardı. Çünkü o gün ömrünün dördüncü on yılının içindeydi.

Yaşlı kişilerin, Resulullah'tan sonra halife olmak için yaş bakımından örneğin yetmiş civarında olmayı şart koşmaları ne kadar da şaşırtıcıdır! Oysa imamet ve ümmete önderlik makamının da peygamberlik gibi bir makam olduğuna, peygamberlikte uygun olan her şeyin imamette de uygun olduğuna, peygamberliğin azameti için uygun olmayan bir şeyin imamet için de uygun olmadığına dikkat etmeleri gerekirdi;

bu durumda sonucu yaşlılık olan içtihadın kesin nasp ve atama karşısında hiçbir değeri olmadığını, siyasî mülâhazaların Allah Tealâ'nın buyrukları ve Resulullah'ın apaçık sözleri karşısında bir değeri olmayacağını görebilirlerdi.

Hz. Ali, Resul-i Ekrem (s.a.a) vefat edince Meryem oğlu İsa'nın göğe yükseldiği yaştaydı. Hayret! Hz. İsa peygamberliğinin son gününde otuz üç yaşında olması doğal bir şeyken Ali'nin, imametinin ilk gününde bu yaşlarda olması doğal olmuyor! Oysa Allah Tealâ'nın cennette kalacaklar için tayin ettiği ve uygun gördüğü bir yaştı bu! Eğer bu yaş insanın hayatının en güzel yaşı olmasaydı, Allah cennetteki seçkin kulları için tayin etmezdi bunu.

Peygamber'le akrabalık ve yakınlığını onun başka bir kusuru sayıyorlar, nübüvvet ve hilâfetin bir ailede toplanmasını beğenmiyorlardı. Oysa bir faziletti bu, o hâlde neden bir fazileti noksanlık ve eksiklik sayıyor ve nasıl yakın akrabalığı hilâfete engel bilirken uzak akrabalığı hilâfet için bir delil ve yabancı rakipler karşısında yegane burhan gösteriyorlardı...

Bütün bunlar cevapsız bırakılmış sorulardır. Onlar hilâfeti Resulullah'ın Ehlibeyti'nden ayırıp en yüce dinî makamları işgal etmeleri için meydanı diğer ailelerin faaliyet ve güç gösterileri yapmaları için açık bırakmayı İslâm'ın yararına ve Müslüman toplumun maslahatına uygun olduğunu sandılar. Oysa bu makam mahiyeti gereği güç gösterisi, zor kullanma ve fetihle tasarruf dairesinden oldukça uzaktı.

Ve kısacası, Resul-i Ekrem'in ısrar ve ihtiyatla ümmeti ve itreti için göz önünde bulundurduğu ve bu nedenle hilâfeti itretine bıraktığı önemli hedef ve gayesini göremediler.

Bundan sonra İslâm aleminde vuku bulan olaylar, uyanık kalplerin, Resul-i

Ekrem'in (s.a.a) bu girişiminin doğruluğunu ve bunun aksini iddia edenlerin yanlışlığını kavramalarını sağladı. Çünkü hilâfet düşkünleri arasında onca kanlı tarihî ihtilâflara yol açan, İslâm aleminde onca büyük faciaların meydana gelmesine neden olan ve İslâm'ın ideal durumunun gerçekleşmesi yolunda engel olan temel etken "hilâfetin itretten ayrılması" olayıydı.

Öyle ki, eğer İslâm hilâfeti ilk günden itibaren doğal ve aydınlık yolunda gitseydi - yani eğer Allah'tan başka hiç kimse ona müdahale etmeseydi, beşeri siyasetler ve içtihatları onu bulandırmasaydı- Müslümanlar bu olayları yaşamayacaktı. "Allah ve Resulü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur.

Her kim Allah ve resulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur." (Ahzâb, 33) Tanınmış Müslüman aileler arasında, nesilden nesle miras kalan bu düşmanlıklar ve kanlı çekişmelerin, hilâfet meydanının ehil olan ve olmayan herkes için açık bırakılmasından başka bir nedeni var mıdır? İslâm tarihinin çeşitli dönem-lerinde Emevîlerle Haşimîler, Zübeyroğulları'yla Ümeyyeoğulları,

Abbasoğulları'yla Ümeyyeoğulları, Alevîlerle Abbasîler... arasında vuku bulan kanlı savaşların çok doğal sonucu bu din bağının çözülmesinden başka bir sonucu olmuş mudur?

Oysa Resul-i Ekrem (s.a.a) bu bağın sağlamlaştırılması için ihtiyatlı ve titiz davranmaktaydı; o bu üzücü olayları önceden görmüş ve önlemeye çalışmıştı. Resulullah'ın Ehlibeyti hakkında işlenen ve her biri –öl dürmek, asmak, esir etmek veya diyar diyar sürgünler şeklinde tâbi tutuldukları bu muameleler- kendi türünde eşsiz facialarının, ilk başta atılan o yanlış adımdan başka bir nedeni var mıdır?

Aynı yanlışlık, Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ümmeti ve Ehlibeyti hakkında izlenmesini istediği siyaset ve plânını çiğnemiş, ümmeti ve itreti için öngördüğü maslahatı görmezden gelmişti. Evet, onlar bu ileri görüşlü siyasetin derinliğini anlayamadılar, başka bir siyasetle meşgul oldukları için "nübüvvet ve hilâfetin bir ailede toplanmasından"

hoşlanmadılar. Aslında bu onların açığa vurdukları mazeretiydi, bundan başka açıkça millete gösterebilecek bir mazeret bulamamışlardı çünkü. Fakat onların asıl gerekçeleri neydi acaba?...

Gizlilikleri bilen Allah'tan başka hiç kimse bilmez bunu; ancak büyük ihtimalle İslâm'a davetin kutlu savaşlarının kanlı hatıraları veya hadiste buyurulduğu gibi, "ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi dini yiyip bitiren" kıskançlık hissinden başkası değildi.

Gerçekten de riyaset aşkı ve hükümet sevdası, insan için en tehlikeli psikolojik hastalık olup, liderlerin ve liderlik iddiasında bulunanların güçlü karakterleri

üzerinde en etkili olanıdır. Nübüvvet ve imamet, ilâhî makamlar oldukları için –bilinen anlamıyla- siyaset çerçevesine girmezler.

Nübüvvet düzeninde veya onun idare ve teşkilat sistemlerinde görülen her türlü siyaset de dinin bir parçası ve ilgi alanı içerisindedir. Bütün bunlarda yegane yetkili merci ise din sahibi ve din önderidir; bu konuda onun sözü ve görüşü en son ve en kesin söz ve görüştür.

Şimdi bu konunun söz konusu bahsimizle yakın ilişkisinin anlaşılması için Hasan b. Ali'nin hilâfetinin başında Muaviye'ye yazmış olduğu ve kendilerine reva görülen zulmü sergileyen kınama amaçlı bir mektuba işaret etmek istiyoruz. Bu mektupta şöyle deniyor:

"...Resul-i Ekrem vefat edince, onun hükümet mirası hakkında Araplar arasında kavga çıktı.

Kureyş, biz onun akrabaları, yakınları ve soyunun koruyucularıyız, onun için onun hükümeti ve gücü konusunda bize düşmanlık etmek size yakışmaz dedi.

Arap, Kureyş'in bu delilini kabul edip onun bu iddiasına teslim oldu, onlara saygı duyarak makamı onlara teslim etti. Bunun üzerine biz de Kureyş'e onların Arab'a söylediklerini söyledik;[14] fakat onlar, Arapların kendilerine davrandığı gibi bize karşı

insaflı davranmadılar. Kureyşliler hükümeti kendilerinin kanıtlama gücü ve Arab'ın insafının yardımıyla ele geçirdiler; fakat sıra bizim kanıtlarımıza ve onların insafına gelince, bizi uzaklaştırdılar ve el ele verip hakkımızda zulüm ve cefayı reva gördüler ve hükümete kendileri oturdular. Evet, onlarla görüşeceğimiz yer Allah'ın huzurudur; bizim yardımcımız ve velimiz O'dur.

"O gün biz, bir grubun gasp edercesine bizim hakkımıza ve ailemizin hükümetine el uzatmalarına bir hayli şaşırmıştık. Fakat onlar fazilet sahibi ve İslâm'da uzun geçmişe sahip kişiler oldukları için münafıklar ve din muhalifleri dini yenilgiye uğratmak için bir vesile, fesat ve bozgunculuk için bir yol bulmasınlar diye onlarla kavga etmekten vazgeçtik."

"Fakat bugün -ey Muaviye!- senin bu makam ve mevkie el uzatmana herkesin şaşırması yerinde olur! Çünkü sen hiçbir açıdan bu makama lâyık değilsin; ne senin bir fazilet ve övülmüş sıfatın var, ne de güzel ve beğenilmiş bir eserin..." "Dahası, düşman gruplarından birinin elinde büyümüş, Resulullah ve Kur'ân'ın en azılı Kureyşli düşmanının oğlusun!... Allah senin yaptıklarını görmektedir.

Yakında O'nun huzuruna çıkacak ve işin akıbetinin kimin lehine olduğunu göreceksin!!"[15] Gördüğünüz gibi, İmam Hasan (a.s), Muaviye'nin gasibane bir şekilde hilâfet makamına el uzatmasından dolayı hayretini ifade ederken, bunu,

önceki gasp hareketinin şaşırtıcı oluşunu vurguladıktan sonra zikrediyor. Bu iki olayı da Arapça'da atıf (bağlaç) görevini yapan "fa" harfiyle birbirine bağlıyor. Buradan hareketle bu iki olayın birbiriyle ilişkisi ve -bu iki kardeşle (Hasan ve Hüseyin) ilgili veya anne ve babaları

(Fatıma ve Ali) hakkında ya da Ehlibeyt'in genel haklarıyla ilgili- diğer gerçekler açıklık kazanmaktadır. Biz şimdi -konumuzla doğrudan bağlantılı olması dışında- bu mevzular hakkında başka hiçbir meseleye değinmek istemediğimiz için bu konulara girmiyoruz. Şüphesiz Resulullah'tan (s.a.a) sonra -bu oyunu düzenleyenlerin başında gelen kişinin "felte" (beklenmedik) diye nitelediği bir tezgahtı bu ve daha sonra Muaviye'nin "Hakkı ortadan kaldırmak ve emre itaatsizlik"[16]- diye adlandırdığı- ortaya çıkan şaşkınlığın da etkisiyle kısa bir sürede her şeyi kendi lehine değiştiren o ilginç siyasetin, sihirbazlara yaraşır bir hızla başarılı olması, tasarlayanların bu plânı çok önceden hazırladıklarını gösterdi.

Dolayısıyla bu plândan hareketle, hilâfet iddialarının gerisinde -ister o dönemde ve ister daha sonraları- Ehlibeyt karşısında özel bir cepheleşme ve gruplaşmanın belirtisi olduğunu söyleyebiliriz.

Bu "cephe alma" sonucu Resulullah'ın itreti hilâfet meselesinde yenik düştü ve ondan sonra da, Sakife'de temelleri atılan Ehlibeyt'i iktidardan uzak tutma siyasetinin sonuçları, sonraları vuku bulan önemli olaylarda da kendini gösterdi ve önceden hesaplanmış ve plânlanmış bir şekilde onlara engel olundu.[17] Ne kendisinden sonra veliaht tayin eden birinci halife Ehlibeyt'i öne sürdü, ne de halifenin belirlenmesini altı kişiden üçünün elinde bırakan ikinci halife onlara karşı insaflı davrandı.

Osman'ın evinin kuşatılmasından sonra da eğer halife tayini halkın elinde olmasaydı, İslâm tarihinin hiçbir döneminde Resulullah'ın Ehlibeyti hükümet ve hilâfetten pay alamayacaktı.

Bu cephe almanın diğer bir sonucu da iki dönemlik Haşimî hükümetine karşı -yani İmam Ali'nin beş yıllık hükümeti ve İmam Hasan'ın birkaç aylık hilâfeti- derin ve köklü bir düşmanlık, karşıtlık ve muhalefet düşüncesinin oluşmasıdır. Basra, Sıffin, sonra da Meskin Savaşları'nda bunun birçok örnekleri görüldü. Yine Abdullah b. Ömer,[18] Sa'd b. Ebi Vakkas, Üsame b.

Zeyd, Muhammed b. Mesleme, Kudame b. Maz'un, Abdullah b. Selâm, Hassan b.

Sabit, Ebu Said el-Hudrî, Zeyd b. Sabit, Nu'man b. Beşir gibi kişilerin, tarafsız davranıp İmam Ali ve İmam Hasan'a biat etmeyerek "oturanlar" (tarafsızlar) şeklinde bir tavır sergilemeleri de Ehlibeyt'e karşı takınılan olumsuz tavrın bir göstergesidir. Bu ihtilâf ve zıtlığın çeşitli alanlarda, değişik renk ve şekillerde kendini gösterdiğini görüyoruz; itret önderlerinin ister Medine'de ve ister Kûfe'de

karşılaştığı vazifeden kaçan, menfi ve müphem tipler bu cümledendir.

Yoksa Ali'nin (a.s) Kûfe'de minbere çıkıp feryat etmesine ne gerek vardı: "Ey erkek görünümündeki nâmertler! Ey düşünceleri çocukların karışık rüyaları ve zifaf odasında bekleyen gelinler gibi olanlar! Keşke sizleri hiç görmeseydim ve tanımasaydım -ne kadar da üzücü ve pişman edici bir tanışmadır bu tanışma!- Allah canınızı alsın; kalbime ağrı verdiniz, göğsümü öfkeyle doldurdunuz, üzüntü ve keder kadehini yudum yudum boğazıma döktünüz, itaatsizlik ve gevşeklikle plânlarımı suya düşürdünüz..."[19] ...Ve Emir'ül-Müminin'in hutbelerinde ve diğer konuşmalarında bu anlamda birçok ifadeyi görmek mümkündür.

Acaba bu olumsuz durum, Ali'nin (a.s) hükümetinin bütün büyük merkezlerinde uğursuz tohumunu serpen ve çeşitli bahanelerle halkı ona yardımcı olmaktan alıkoyan şey, bu Ehlibeyt'e karşıtlık ve muhalefet etmenin bir yansıması değil miydi? Her iki şekliyle -silâhlı savaş ve ona yardımdan sakınmak- bu cephe almanın yanında, bu karşıtlığın oluşmasında etkili olan başka etkenleri de unutmamak gerekir.

Şüphesiz, o dönem hükümetinin ve hicretin birinci asrındaki bütün Haşimî hükümetlerinin apaçık bir nişanesi olan kesin adalet ve dakik eşitliğin de, savaş ve barışta kaçınılması mümkün olmayan mutlak itaat, ihlâs ve samimiyetle bağdaşmayan -en azından halkın bir tabakası arasında- bir nevi sıkıntı ve baskı hissi uyandırmış olması da başka bir etken sayılmaktadır.

Dönemin özel şartları, halkı, mağlup olan ülkelerin hazinelerine musallat eden fütuhat, insanlar için yeni sayılan bambaşka göz alıcı hayat sürmelerin, nur ve aydınlığın aksine hareket etmeyi kaçınılmaz kılan bir tür psikolojik bunalım yaratmış olması da önemli bir etkendi.

Buraya kadar çeyrek asır boyunca üzerinde çalışılan bu cepheleşme ve gruplaşma bunalımının Ali'nin hükümeti döneminde -yani Hasan b. Ali'ye biat edilmeden öncemeydana getirdiği tahribatı özetledik.

İmam Hasan, Hz. Ali'nin bu en büyük ve en olgun çocuğu, onun veliahdi, üzüntü ve sevincinin, iyi ve kötü gününün ortağıydı. Onun acısını hissediyor, onun ıstırabından dolayı ıstırap çekiyordu. Babasını kuşatan dünyayı -kavmi ve akrabaları, genel olarak halkı, düşmanları ve muhaliflerini- çok iyi tanıyor ve onlarla ilişki içerisindeydi.

Dipnotlar

---

[6] - Ümm-ü Veled, sahibinden çocuğu olması nedeniyle sahibinin ölmesinden sonra azat olan cariyeye denir.

[7] - Resulullah'a herkesten evlâ olmasının nedeni, onun evlâdı, ciğerparesi ve onun bir parçası olmasıdır; babaya çocuktan, bütüne de cüzden daha yakın ve evlâ kimse olamaz. Resulullah'ın evine evlâ olmasının sebebi ise onun annesi Sıddıka-i Tahire'nin (Fatıma-nın) şer'î mirasçısı olmasıdır. Süleyman'ın Davud'un vârisi olması gibi Fatıma da babasının vârisidir.

Mirasın genel hükümlerinin de bu hususta özel bir nitelik kazanmasını gerektiren bir kanıt yoktur. Tafdil ve afdaliyet sıygasının (daha evlâyım) kullanılması, her birinin kızı Resulullah'ın evinde olduğu için orada defnedilen Ebu Bekir ve Ömer'e işarettir.

Onların bu hareketi, onlara göre zevcenin yerden de miras aldığını göstermektedir. Bu ise İslâm uleması arasında günümüze kadar ihtilâf konusu olmuştur. Evet, Aişe ve Hafsa -Resu-lullah'ın evinden miras alabilirlerdi varsayımına göre- her biri 72 paydan bir pay hakkına sahiptiler; çünkü onlar Peygamber'in 9 eşinden sadece ikisiydi yani, her birinin payı, evin tamamının sekizde

birinin dokuzda biriydi. Bugün Resulullah'ın odasının genişliğinin ne kadar olduğunu bilemiyoruz; ancak oraya 72 mezarın yerleşeceğini kabul etmek zo-rundayız!

Aksi durumda Fatıma-ı Zehra'nın mirasçıları olan Hasan ve Hüseyin'in Ebu Bekir ve Ömer'in oraya defnedilmesine müsaade ettiklerini söylememiz gerekecek... Bunun, bundan başka bir izahı yoktur... Herhalukârda, Zehra oğlu Hasan'ın Resululah'a ve onun evine herkesten daha lâyık ve evlâ olduğunu itiraf etmek gerekir.

[8] - Bu saygılı kınamanın bir benzerini Beyhakî de el-Mehasin-u ve'l-Mesavi kitabının c.1, s.35.de Hasan Basrî'den nakletmiş ve demiştir ki: "Ahnef b. Kays, Cemel Savaşı'nda Aişe'ye, 'Ey Ümm'ül- Müminin!

Acaba bu yol hakkında Resulullah'tan bir şey duydun mu?' diye sordu. Aişe; 'Hayır!' dedi. Bunun üzerine; 'Acaba bu konuda Kur'ân'da bir şey okumuş musun?' dedi. Aişe; 'Kur'ân sizin okuduğunuz gibidir.' dedi. Bu defa; 'Acaba Müslümanlar azınlıkta ve müşrikler çoğunlukta olduğu zaman Resulullah kendi eşlerinden yardım istedi mi hiç?' dedi. Aişe; 'Hayır, asla!' dedi." "Ahnef; 'O hâlde bizim suçumuz ne?!' dedi."

[9] - Kenz'ül-Ümmal'ın birinci cildinin 44. sayfasında da yer alan 874. hadis olan bu hadisi, Tirmizî nakletmiştir. Ehlisünnet'in Sihah, Sünen ve Müstedreklerinde bunun gibi birçok hadis nakledilmiştir.

Bu hadislerin bazısında şöyle geçer:

"Ben sizin aranızda iki halife bırakıyorum; Biri gökten yere sarkan bir ip olan Allah'ın kitabı, diğeri itretim, yani

Ehlibeyt'imdir. Bu ikisi kıyamette benim huzuruma gelinceye kadar birbirinden ayrılmazlar."

(İmam Ahmed ve Taberanî el-Kebir'de)

[10] - Bu konuda bk. Şerh-u Nehc'il-Belâğa, c.4, s.13, Muaviye-nin

İmam Hasan'a (a.s) mektubu.

[11] - Bunun teyidi için bk. Muaviye'nin bu hususla ilgili kendi

sözleri, Tarih-i Mes'ûdî -el-Kâmil, İbn-i Esir haşiyesi- c.6, s.78-79.

Geçmiş şairlerden birçoğu kasidelerini bu konuda

yoğunlaştırmışlardır. Örneğin, Mehyar-i Deylemî kendi kasidesinde

bunu göz ö-nünde bulundurarak diyor ki:

"O iki alçak, Hind'in oğlu ve oğlu (Muaviye ve Yezid)

Her ne kadar yaptıkları iş büyük, günah ve korkunç ise de

Yaptıkları işi ilk yapanlar değillerdi.

Bunları diğerlerinden öğrenmiş ve onları izlemişlerdir."

Yine onun hocası Seyyit Razî de diyor ki:

"İzleyicilerin işi büyük olsa da

Geçmiştekilerin işinden daha çirkin değildi."

Ve yine bu ikisinden daha önce Kumeyt el-Esedî demiştir ki:

"Okçular, kendilerinden başkasının yayından ok

atmaktalar.

Nice sonra gelenler var ki kötülük zeminini öncekiler

hazırlamıştır onun için."

Ve bunun gibi daha nice şiir yazılmıştır.

[12] - Muaviye, Ebu Umame el-Bahilî aracılığıyla Hz. Ali'ye

gönderdiği mektubunda şöyle yazmıştır: "Ona -Ebu Bekir'e- biat etmekte gevşek davrandın, nihayet serkeş bir erkek deve gibi zorla ona doğru götürüldün."

[13] - İmam'ın buyruğunda geçen bu meşhur misalin devamının tercümesi şöyledir: Şimdilik günün konusu olan Muaivye'yle uğraş, herhalukârda geçen ve bugün düşünülmeyecek ve hakkında bir şey yapılmayacak şeyle değil. Bu Ehlibeyt sözünde gönül sahipleri için büyük ve eğitici bir ders var. (A. Hameneî)

[14] - Ehlibeyt tarihine verilen en büyük zararlardan biri, tarihte, bu tartışma ve konuşmalardan bir izin bile olmayışıdır, biz, tesadüfen düşmanın kontrol ve sansüründen korunmuş olan küçük bir bölüme ulaşabildik; bu durum bana yenilikçi şair Hacı Abdulhüse-yin Ezrî'nin şu beytini hatırlatıyor:

"Kendi zamanında heva ve heveslerin yazdığı şeyleri oku
Ki geçmişte vuku bulan olayları haber versin sana."

[15] - Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.12

[16] - Bu konu Muaviye'nin Muhammed b. Ebibekir'e gönderdiği mektupta açık bir şekilde zikredilmiştir. Muaviye, bu mektupta Ebu Bekir oğlu Muhammed'e şöyle yazmıştır: "Senin baban ve Faruk (Ömer) onu -Ali'yi (a.s)- hakkından alı koyan ve ona muhalefet eden ilk kişidirler.

Bu işte ikisi de aynı yolu izlediler. Sonra onu kendilerine biate çağırdılar. O ise onlara biat etmede gevşek davranınca her taraftan baskı yaparak onun

hakkında büyük bir karara vardılar. Nihayet o da onlara biat etmek zorunda kaldı. Fakat onlar hayatta oldukları müddetçe onu kendi işlerine karıştırmadılar ve kendi sırlarını ona açmadılar." Daha sonra şöyle eklemiştir:

"Eğer bizim bu gidişatımız isabetli ve hak üzereyse, bu yolu seçen ilk kişi senin babandır; biz ise onun yolunun takipçileri ve ortaklarıyız; eğer o bu işe

girişmeseydi biz de Ebu Talip oğluna muhalefet etmez ve işi ona bırakırdık, fakat bu işte başı o çekti ve biz de onun peşinden yola düştük..." (İ bn-i Esir'in Tarihinin haşiyesinde Mes'ûdî'nin Tarihi, c.6, s. 78-79)

[17] - Emir'ül-Müminin'in buyruklarında bu konu için birçok şahitler bulabilirsiniz. Bu cümleden: "Vallahi, Resulullah'ın öldüğü günden şimdiye kadar beni sürekli hakkımdan kenara ittiler ve haksız yere onu kendilerine

has kıldılar." Ve: "Allah'ım! Ben Kureyş ve yardımcılarını sana şikâyet ediyorum çünkü onlar benimle akrabalık bağlarını kestiler, makamımı küçük düşürdüler ve benim olan bir şey hakkında hep

birlikte benimle kavga etmeye kalkıştılar..."

[18] - Mes'udî Muruc'uz-Zeheb (İbn-i Esir'in haşiyesi) c.5, s. 178-

179'da şöyle yazıyor:

"Fakat Abdullah b. Ömer ondan sonra Yezid'e ve Abdulmelik'in

temsilcisi olarak Haccac'a biat etti!"

Mes'ûdî'ye göre bu "oturanlar"a (tarafsızlara) "Osmancılar"

de-nilmesi daha uygun olur. Ebu'l-Feda (c.1, s.171) onların Ali'ye

(a.s) biat etmekten sakındıkları için Mutezile (=köşeye çekilmişler)

olarak adlandırılmalarını daha uygun görmüştür. Fakat bence

bunlar ne Osmancı, ne de Mutezilî idiler; bunlar zamanlarının

imamını ta-nımadan ölen kişilerdir.

[19] - Nehc'ül Belâğa'nın 27. hutbesinin bir bölümü.

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

Ali'nin etrafında dönenlerden dolayı içinde büyük bir üzüntü vardı. Hüseyin kardeşlikte ortak olduğu gibi onun bu üzüntüsüne de ortaktı... Resulullah'ın oğullarının bu gizli üzüntüsü, ümmetin, Resulullah'ın (s.a.a) Ehlibeyti'ne ve itretine karşı nasıl davrandığını sergiliyor ve onun; "Benden sonra Ehlibeyt'im hakkında hakkımı nasıl gözeteceğinize bakın!" buyruğuna cevaplarını ortaya koyuyordu.

Fakat İmam Hasan (a.s) ortamın acı durumunu görerek yüreğinde can alıcı bir keder ve ıstırap taşıyor idiyse de, diğer taraftan tam bir yiğitlik, kahramanlık,

fedakârlık ve ihlâs örneği olan, hiçbir şeye tamah etmeden, heva ve heveslerine uymadan Allah yolunda canlarını seve seve verecek babasının değerli yarenlerini görünce içinde bir ümit ışığı beliriyordu.

Bu grup arasında, askerî komutanlar, güçlü hatipler, fakihler, Kur'ân karileri ve İslâm'ın yayılmasında katkıları olan seçkin kişiler göze çarpıyordu. Gerçekten bu grubu, Emir'ül-Müminin Ali'nin savaşta ve barışta kendilerine dayandığı, tehlikeli olay ve hadiseler karşısında Haşimîlerin hükümetinin temelini omuzlarında taşıyan kişiler temsil etmekteydi.

Bunlar, Resulullah'ın Ehlibeyti hakkında söz ve ahitlerine sadık kalan, onları, kendileri ve evlâtları gibi himaye edeceklerine dair verdikleri sözü unutmayan Müslümanlardı. Dolayısıyla, neden İmam Hasan (a.s) onlardan babası konusunda veya kendisinin geleceği hakkında ümit kokusu almasındı? Bunlar, Resulullah'ın Ehlibeyti hakkında Allah Tealâ'nın buyruklarına iman getiren, Ali'nin hilâfetine Allah'ın ona has kıldığı ve onun lâyık olduğu makam ve mevkiye can u gönülden yönelen ve Ali'nin buna lâyık olduğunu anlayan gerçek müminlerdi.

Ali, Müslümanların, Resulullah'tan (s.a.a) sonra ihlâs, samimiyet, İslâm yolunda fedakârlık, Müslüman milletin genel maslahatını düşünmesi adaletle direnmesi ve malumatının genişliğinde eşi ve benzerini görmedikleri ve hatırlamadıkları bir kahraman değil miydi? Başkalarının inkârı, Hz. Ali'nin makamının azamet ve yüceliğini düşüremezdi.

Bunlar, tüm ruhlarını heves ve tamahlar kapsayan kişilerdi ve Ali'nin düzeninde ise insanların tamah ve heveslerine yer yoktu... Böyle kişilerin her zaman Ali'nin dünyasından uzak bir dünyada, Ali'nin karakter ve ölçülerine ters düşen karakter ve ölçülerle yaşamaları ve temelleri ticarî kazanç ve hükümet ve makamları alıp satma üzerine kurulan bir dünyada bulunmaları gerekirdi. Tıpkı bunun gibi, seçkin, musibetlerle sınanmış topluluğun da, gerçek ve doğru düşünen Müslümanların da Ali'yle birlikte olması gerekirdi.

Ammar b. Yasir, Zu'ş-Şahadeteyn Hüzeyme b. Sabit, Hüzeyfe b. Yeman, Abdullah b. Budeyl ve kardeşi Abdurrahman, Malik b. Haris Eşter, Habbab b. el-Erett, Muhammed b. Ebu Eekir, Ebu'l-Heysem b. et-Teyyihan, Haşim b. Utbe b. Ebi Vakkas (Mırkal), Sehl b. Hüneyf, Sabit b. Kays el-Ensarî, Ukbe b. Amr, Sa'd b. Haris, Ebu Fudale el- Ensarî, Ka'b b. Amr el-Ensarî, Karaza b. Ka'b el-Ensarî, Avf b. Haris b. Avf, Kilab b. Asker el-Kenanî ve Ebu Leyla b. Buleyl gibileri. Ve savaş meydanlarının komutanları, ibadet mihrabının gecelerinin sabahlayanları olan, zulmü kınayıp bidatleri büyük suç olarak telakki eden, iyiliği emreden ve kötülükten sakındıran, başkaları maddî hedefler için birbirleriyle yarışırken kendileri Allah yolunda ölmek için birbirleriyle yarışan bu kabilden diğer kişiler gibi.

Burada şunu da hatırlatmakta yarar var: Bu büyük ve seçkin kişilerin tümü savaş

meydanlarında İmam Ali'nin (a.s) huzurunda şehit olmuşlardır; sadece Sıffin Savaşı'nda Bedir ehlinden altmış üç kişi şahadet şerbetini içmişlerdir; üç yıl boyu süren savaşların verdiği zarar ise bu rakamın birkaç katıydı. Bu durumda, bu ihlâslı dostların varlığı nedeniyle Hasan b. Ali'nin yüzünde beliren bu ümit ışığı ne durumdaydı?

Ve acaba bu sadık yarenlerin ortadan kaldırılmasından sonra - her gün katlanarak artan- o gizli ıztıraptan başka nasıl bir hisse sahip olabilirdi? Hz. Ali'nin ordugâhı, ağırlık merkezlerini kaybedip en iyi adamlarından boşalmasıyla en büyük musibete uğradı ve o - kendisinin de, şehit düşen bir grup yarenlerinin cansız bedenlerinin yanı başında dediği gibi- tepeden tırnağa üzüntü, keder ve acıyla dolan bir hayat yaşıyordu.

İmam Ali, kudret ve hükümetinin geniş ufkuna ne kadar baktıysa, bu alanda yaşayan halk kitlesi arasında faal ve hareketli bir ruha sahip olan veya o şehitlerin üstün ve beğenilir özelliklerini taşıyan birisini bulamadı. Onlarla bir benzerliği olan az sayıdaki bir grup ise savaş ve barışta kendilerine umut bağlanacak kadar değildi. Şüphesiz, eğer Hz.

Ali'nin hutbelerindeki güçlü ve etkili beyanı ve yine dinleyicilerin gözündeki yüce mevki ve makamı olmasaydı, o seçkin yarenlerini kaybettikten sonra kesinlikle hiçbir zaman ne bir ordu toplayabilir ve ne de güvenilir bir dayanağı olabilirdi. Durum ve şartlar, öyle karıştı ki Hz. Ali (a.s) bir taraftan bazı kabile reislerinin kendisiyle ilişkilerini kesmeleriyle, bir taraftan bir grubun silâhlı düşmanlığıyla ve nihayet bir taraftan da "ne refah zamanının kardeşleri ve ne de belâ anının özgür kişileri olan" dost ve izleyicilerinin gevşeklik, alçaklık ve zulmüyle kuşatılmıştı.

Gerçekten; ne bir ümit ışığı görünen, ne başarı ümidi olan, Allah'ın liyakatli kullarının -o naçiz geçici dünyayı ebedî ahirete satanların- tümünün göçüp gittiği bir hayatta yaşamak kim bilir ne kadar zordur!

İşte bu nedenledir ki İmam Ali'nin; "İlâhî! Muradî'nin (İbn-i Mülcem) şakavetini çabuk ulaştır." veya; "Neden insanların en azgını sakalımı başımın kanına boyamıyor?" buyurduğunu ya da halka hitaben; "Vallahi, Allah'ın beni sizin aranızdan almasını ve kendi rahmetine çağırmasını arzu ediyorum." dediğini duyuyorlardı. Selâm olsun ona doğduğu gün, herkesten önce İslâm'ı kabul ettiği gün, kılıcıyla İslâm'ı koruduğu gün, imtihanını verdiği gün, öldüğü gün ve tekrar dirileceği gün.

* * *

Hz. Ali (a.s) şahadet şerbetini içti ve -yar ve yaverinin olmayışı, silâhlı düşmanla karşı karşıya oluşu ve etkili kişilerin kendisine yardım etmeyişiyle özetleyebileceğimiz- o kötü ve bozuk durumu kendisinden sonraki halifeye

bırakarak ayrıldı dünyadan.

BİAT

Eğer din, İslâm mantığına göre, Resulullah'ın (s.a.a) tebliğ ettiği bir sistem ise... Çünkü heva ve hevesiyle konuşmayan, konuştuğu her şey ilâhî bir vahiy olan tek kişi odur...

Ve eğer İslâm düzeninde halife, Resulullah'ın -bir şeyi kabul veya red hususunda başvurulacak en yüce merci olarak- kendisini bu makama atadığı kimse ise... Bu durumda, Hasan b. Ali tartışmasız şer'î halifedir; halkın ona biat etmesi veya etmemesi bu konuda hiçbir şeyi değiştirmez... Resul-i Ekrem (s.a.a) isim ve vasfıyla onu on iki Ehlibeyt İmamlarından biri olarak tanıtmıştır.

Resulullah'ın bu buyruğunu Ehlisünnet uleması birçok hadiste rivayet etmiş[20] ve Şia uleması da bu rivayette icma etmiştir. Yine her iki fırka da Resul-i Ekrem'in ona ve kardeşine; "Siz ikiniz de imam ve öndersiniz ve annenizin şefaat hakkı var.

" buyurduğunda,[21] yine İmam Hüseyin'e işaret ederek; "Bu imamdır, imamın oğludur, imamın kardeşidir ve dokuz imamın babasıdır." buyurduğunda ittifak etmişlerdir.[22] Babası Emir'ül-Müminin hasta iken ona namazda cemaate imamlık yapmasını emretmiştir[23] ve hayatının son anlarında; "Oğlum! Benden sonra makamımın ve kanımın sahibisin."

buyurarak onu kendi vasisi olarak tayin etmiş, İmam Hüseyin, Muhammed Hanefiyye, diğer evlâtları ve Şia'nın ve hanedanının ileri gelenlerini buna tanık tutmuş, kendi kitap ve silâhını ona vererek buyurmuştur ki: "Oğlum! Resulullah, beni vasi tayin edip kitap ve silâhını bana verdiği gibi, seni vasi tayin etmemi, kitap ve silâhımı sana vermemi emretmiştir.

Hayatının son anlarında bunları kardeşin Hüseyin'e bırakmanı sana emretmekle beni görevlendirdi." Sonra İmam Hüseyin'e dönerek; "Sana da bütün bunları bu oğluna (İmam Zeynelabidin) bırakmanı emretti." Buyurdu ve daha sonra Ali b. Hüseyin'in elinden tutarak buyurdu ki: "Resulullah sana da bunları oğlun Muhammed b.

Ali'ye (İmam Bâkır) bırakmanı emretmiştir... Ona Resulullah'ın ve benim selâmımı ulaştır!"[24] Mezkur konuya değinen bütün hadis kitapları, olayı bu

şekilde zikretmişler ve onunla ilgili rivayetleri sahih senetler ve güvenilir kanallarla asıl rivayet kaynaklarına –yani Ehlibeyt İmamları ve başkalarına- ulaştırmışlardır.

Ve bu durum, o şartlar altında doğal olarak gerçekleşmiş olması gereken konumuyla da uyuşmaktadır... Kuşkusuz doğrusu da budur. İmametin ispatı hususunda Şia'nın metodu şudur:

- Resulullah'ın Şia kanalıyla mütevatir olan sarih buyruk ve nasları ve yine Şia dışında diğer kanallarla nakledilen metin ve delâleti apaçık olan rivayetler, imameti tümü Kureyşten olan on iki kişide sınırlandırmaktadır[25] ve burada veya başka bir münasebetle sonuncuları olan Mehdiyi Muntazar'a kadar -ki Allah onun vasıtasıyla zulüm ve haksızlıkla dolan dünyayı sosyal adalet ve insanî erdemlerle dolduracaktır- isimlerini birer birer sıralamaktadır.

- Her İmamın nas ve açık buyrukları, özellikle kendisinden sonra itaati farz olan İmamı tayin etmektedir.

- Ayrıca Ehlibeyt İmamlarından her birinin ilmî, ahlâkî üstünlüğü ve kerametleri de önceki iki delili onaylayan diğer manevî delillerdir. Bu arada, halkın biat edişi, imamın imametinin şartı değildir.

İnsanlar Resul-i Ekrem'in nas ve buyruklarına uygun birisine biat etmelidirler ve İmamiyye bundan başkasına biati doğru bulmaz. İmamiyye mensupları Peygamber'in (s.a.a) işaret ettiği özelliklere sahip olmayan birine çaresizlik ve mecburiyet dışında biat etmezler. Zamanın şartları, bu şartları oluşturan amaç ve nedenler sonucu, insanlar Resul-i Ekrem'in açık naslarının işaret ettiği özelliklere sahip gerçek halifelerden sadece ikisine biat edebildiler.

Yani Emir'ül-Müminin Ali ve oğlu İmam Hasan'dan (her ikisine de selâm olsun) başka Peygamber'in (s.a.a) işaret ettiği gerçek halifelik özelliğine sahip bir başka halifeye biat edilmiş değildir. İmam Hasan'dan sonra, ismen halife olanların dönemi başladı. Bu dönem de, nüfuzu yaymak için mızrak ucundan yararlanmak ve halktan biat almak için vicdanları parayla satın almak gibi yöntemlerin uygulanmasıyla belirginleşmiştir.

Ve Gazalî'nin dediği gibi, hilâfet hiçbir bakımdan ona lâyık olmayan insanların eline geçti.[26] Müslümanların -ve özellikle İslâm tarihçilerinin- İmam Hasan b. Ali'nin (a.s) hilâfet döneminin bitmesiyle İslâm hilâfetinin döneminin bittiğini kabul etmeleri ve ondan sonrasını ise bütün siyasî ve içtimaî belirtileriyle saltanat dönemi saymaları gerekirdi.

Eğer böyle yapacak olsalardı, Resulullah'ın siretinde ve onun gerçek halifelerinin gidişatında somutlaşan İslâm'ın gerçek ve ideal simasını olduğu gibi korumuş olur ve bu dini, adı halife olan bu padişahların kendi davranışlarıyla ona yapıştırdıkları etiketlerden kurtarmış olurlardı. O zaman tarih de, bu azgın zalimleri "halife" (Peygamber'in temsilcisi ve yerine oturan kişi) diye tanıtmaz ve bu dine böyle bir zulümde bulunmazdı.

Sahi; halifenin -yani takva, bilgi ve İslâm dininin ilkelerine bağlılık konusunda herkesten çok Resulullah'a benzemesi gereken kişinin- Cuma Namazı'nı çarşamba günü kılması, ya da öğleden önce kılması, ciddi bir şekilde haramı talep etmesi,

altını kendi ağırlığında olmayan bir altına satması, zina çocuğunu meşru soyuna ilhak etmesi, bir mümini suçsuz yere zindana atması ve sonra onu öldürmesi, bir kâfire malî yardımda bulunarak Müslümanlara karşı onu teçhizatlandırması ve -tümü "saltanat"ın gereklerinden olan ve "din"e nispet verilmesi asla caiz olmayan- bu ve bunlardan daha kötü-çirkin işler yapması caiz midir?!

Niçin böyle birini halife ve din önderi saymak yerine padişah ve dünya lideri kabul etmeyelim? Muaviye'nin tahtına oturanlar ve Kur'ân-ı Kerim'in o kadar güzel andığı o ağacın meyveleri bu sözümüzün ispatı için yeterli bir delildirler: Muaviye oğlu Yezid neler yaptı, Abdul-melik, Velid ve diğerleri ve bu lânetlenmiş şecerenin dallarından olan diğer kimseler neler yaptılar?

Bu gerçeklerin tümü Müslümanları İslâm hakkında daha insaflı davranmak zorunda bırakmalıydı; yani bu din teşkilatının en yüce makamına, Resulullah'a herkesten çok benzeyen liyakatli ve eğitilmiş bir kişiden başka kimseyi lâyık görmemeleri, yerli-yersiz herkesi Peygamber'in halifesi olarak adlandırmamaları gerekirdi.

Daha önce İmam Hasan'ın yüz, boy-pos, ahlâk ve yücelik bakımından Resul-i Ekrem'e (s.a.a) herkesten çok benzediğini belirtmiştik.[27] Peygamber'in siması ve padişahların parlaklığı onun yüzünde tecelli ediyordu; cennet gençlerinin efendisiydi o; ahirette efendi olan birisinin şüphesiz bu dünyada da efendi olacağı belliydi; "Seyyid" (efendi) lakabını dedesi Resulullah vermişti ona ve bu isim onun özel lakabıydı. Ve yine onun soy bakımından da herkesten üstün, baba, anne, amca, hala, dayı, teyze ve nine açısından -Malik b. Aclan'ın Muaviye'nin meclisinde onu tavsif ettiği gibiherkesten faziletli olduğunu yukarıda vurgulamıştık.[28]

Kesin ve sarih tayinle imam ve önder olduğu ortada olduğuna göre, neden bütün insanlar tarafından genel biat adayı da olmasındı? Neden böyle bir konuma ve böyle seçkin özelliklere sahip olduğu hâlde en yüce din makamına geçmesindi? Eğer birisinin ümmetin önderi, Resulullah'ın halifesi olması bu belirtileri gerektirmeyecekse, bu durumda onu tanımak için hangi vesileye baş vurmak gerekir?

Müslümanların arasına gelerek, insanların kendisine karşı nasıl tepki göstereceklerini dikkate almadan, sırf Hz. Ali'nin (a.s) şahadeti faciası hakkında insanlara konuşmak için babasının minberine çıkarak şöyle dedi: "Bu akşam öyle birisi ölmüştür ki, geçmiştekiler ondan öne geçememişti ve gelecektekiler de ona ulaşamayacaklardır. Öyle biriydi ki o, Resulullah'ın yanı başında cihat ediyor ve canını, onu korumak için feda ediyordu. Resulullah sancağı ona vererek onu meydana gönderiyordu; sonra sağ taraftan Cebrail ve sol taraftan Mikâil onu aralarına alıyorlardı ve Allah kendisini zafere ulaştırıncaya kadar meydandan dönmüyordu...

Öyle bir gecede vefat etmiştir ki, bu gecede Musa vefat etmiş, İsa göğe ağmış ve

Kur'ân nazil olmuştur bu gecede. Ölüm anında dünya malından, beytülmalden payına düşen sadece yedi yüz dirhemi vardı ve bununla da ailesine bir hizmetçi tutmak istiyordu."[29] Bu konuşma, sergilediği hitabe metoduyla kendi türünde eşsizdi.

Yüce şahsiyetlerin seçkin ilim ve ahlâk erlerinin ölümleri üzerine konuşma yapılırken genellikle onların bilim, vefa, izzet-i nefis gibi açık ve meşhur sıfatlarından bahsedilir, onların en meşhur kişisel faziletleri anlatılır.

Fakat bu konuşmada, bu vefat eden yüce kişinin meşhur meziyet ve özelliklerinden bahsedilmemiştir. İmam Hasan geleneğe aykırı olarak babasının ölümü üzerine konuşurken, babasını alışılmışın dışında ve daha farklı bir şekilde anmıştır.

Neden? Acaba bu büyük musibetten dolayı İmam Hasan'ın üzüntüsü, güçlü bir hatip, Arapların en belâğâtlı konuşmalarını yapan Hz. Ali'nin oğlunun kederi, onu konuşmaktan alıkoyup böyle normal bir konuşma yolunu mu kapatmıştı? Yoksa o bilerek bu yolu seçti ve konuşma metodu, seçkin hitabet, belâğat, yerinde konuşma, seçkin ve uyumlu söz söyleme alanındaki öncelik, üstünlük ve yeteneğini ispatlamış oldu?

Evet; o, bu esnada İmam Ali hakkında öyle bir konuşma yaptı ki, tarihte hiç kimse biri hakkında böylesine etkili bir konuşma yapmamıştır. Eğer başka bir şekilde konuşmuş olsaydı, diğer büyüklerin anısına da böyle konuşmalar yapılabilirdi. O bu kısa konuşmasında Hz. Ali'nin, başka hiç kimsenin sahip olmadığı niteliklerinden, başka hiçbir dindar kişide bulunmayan özelliklerinden söz etti.

O, Rabbanî açıdan bakıyordu Ali'ye, bir İmamın başka bir İmama bakması gibi bakıyordu. Bu açıdan bakınca, İmam Ali, ölenlerden ve yaşayanlardan hiç kimseye benzemeyen, hiçbir veli, önder ve yöneticinin hiçbir merhalede kendisine ulaşamadığı rabbanî bir şahsiyet olarak belirginleşir. Bir adam... fakat geçmiştekilerden ve gelecektekilerden üstün bir adam...

Ama Cebrail'le Mikâil arasında... Yani meleklere özgü nitelikleri bulunan bir adam... İsa'nın göğe yükseldiği gecede tertemiz ruhu göklere uçmuş; Musa'nın vefat ettiği bir zaman diliminde şehit olmuş, Kur'ân'ın yere indiği gecede mezara inmiş bir adam! Her zaman mutlaka beraberinde ya mukarreb bir melek veya gönderilmiş bir peygamber ya da indirilmiş bir kitap bulunurdu yahut son Peygamber'in yanında, bedenini ona siper yapardı.

Şimdi, acaba dünyevî fazilet ve meziyetler bu güzel özellikler karşısında anılabilecek bir değerde midir? Şimdi, belki sen de şu düşüncede benimle aynı görüştesin: İmam Hasan b. Ali'nin, babasının ölümü üzerine yaptığı konuşma, o şartlarda, kendine özgü bir atmosferi bulunan o ortamda yapılabilecek en etkili, en

vurgulayıcı, metodu bakımından en erişilmez bir konuşmaydı.

Burada Hasan b. Ali yaptığı konuşmayla, Allah vergisi gücünü, dedesi Peygamber ve babası İmam Ali'ye -bu iki söz sultanına- yakınlığını kanıtlamış bulunuyordu. O günden sonra, İmam Hasan'dan bu hutbenin benzerleri –Müslümanların halifesi olarak genel biatı kabul etmesi hasebiyle, konuşmasını ve hutbe irad etmesini gerektiren olaylar nedeniyle- doğal olarak çok görüldü.

Amcası oğlu Übeydullah, insanlarla hıncahınç dolan merkez camiinde minberin yanında durdu. Önce bu hitabenin ardından baştan başa mescidi saran ağlama tufanının dinmesini bekledi. Daha sonra babalarından miras aldığı gökyüzünden düşen bir yıldırım gibi mescidi çınlattı: "Ey insanlar!

Bu Resulullah'ın oğlu, önder ve imamınızın halifesidir; ona biat edin, Allah onun vesilesiyle rızasını izleyenleri kurtuluş yollarına yöneltir ve -izniyle- onları karanlıklardan nura çıkarır ve doğruya hidayet eder." O sırada, halk arasında, açık bir şekilde Resulullah'tan, babasından sonra onun İmam olduğunu duyan birçokları vardı. Dolayısıyla Übeydullah b. Abbas'ın kısa konuşmasından sonra, "Bizim aramızda çok sevimlidir o, üzerimizde çok hakkı var ve gerçekten hilâfete yakışır.

" söyleyerek büyük bir iştiyak ve rağbetle ona biat ettiler. Bu olay, hicretin kırkıncı yılında, Ramazan ayının yirmi birinde, yani babası Emir'ül-Müminin'in şahadet gününde gerçekleşti.[30] Böylece Kûfe, Allah'ın emirlerinin ve sosyal adaletin gerektirdiği ölçüde İslâmî güvenceyi kullanmayı başardı. Basra, Medain ve baştan başa Irak da Hasan b. Ali'ye biat konusunda Kûfe'yi izledi.

Hicaz ve Yemen büyük komutan Cariye b. Kudame'nin çabaları sonucu biat ederken, Fars da orada vali olan Ziyad b. Ebih aracılığıyla biat etti. Bunların dışında bu bölgelerde yaşayan ensar ve muhacirin seçkinleri ve önde gelenleri de ona biati kabul ettiler. Oradakilerden hiçbiri İmam Hasan'a biat etmede tereddüt etmedi, orada olmayanlardan da hiç kimse biat etmekten kaçınmadı.

Bildiğimiz kadarıyla sadece Muaviye ve ona tâbi olanlar İmam Hasan'a biat etmekten kaçınmıştı. Kendisine tâbi olanları müminlerin gittiği yolun tersine götüren ve İmam Hasan'a karşı da babasına karşı takındığı tavrı takınan tek kişi Muaviye'ydi. Hz. Hasan b. Ali'ye itaat ve biat etmekten sakınanlar arasında, Ku'ad (oturanlar)/tarafsızlar diye tanınan birkaç kişi de vardı.

Şer'î hilâfet, umumî ve içtimaî bir olay şeklinde, serbest biat yoluyla gerçekleşti ve Ehlibeyt tarihinde ikinci kez insanlar kendi rızalarıyla bir halifeye biat ettiler ve böylece nübüvvet güneşi, geçen yarım asır boyunca halka ışıldadığı yerden bu kez imamet nuru olarak parladı.

Gerçekte, bu hilâfet, Resulullah'la ilişkisi ve bağlantısı bakımından, o nübüvvet güneşinin ışınlarının uzantısıydı ve işte şimdi bu parlak meşaleden halka nur

saçmaktaydı. Ve yeni halife, onun cismî ve ruhî bakımdan biçimlenmesinde etkili olabilecek babalarından miras aldığı bütün maddî ve manevî unsurlara sahipti; o, bu şiirin en güzel örneğiydi: "Hilâfete ulaştı, çünkü hilâfet ona lâyıktı. Allah'ın huzuruna çıkmaya lâyık olan Musa gibi."Biat töreni tamamlandıktan sonra, İmam Hasan (a.s), hükümetine -Ehlibeyt'in meziyetleri, hilâfetin kendilerinin kesin hakları oluşundan bahsettiği ve toplumun karanlık ve bulutlu ortamının gebe olduğu tehlikeli olaylar konusunda halkı ikaz ettiği- bu tarihî ve etkileyici hutbesiyle başladı.

Bu hutbenin bir bölümünde şöyle deniyor: "Biz Allah'ın galip hizbiyiz. Peygamber'in yakın akrabaları ve onun tertemiz Ehlibeyti'yiz. Resulullah'ın ümmet arasındaki iki değerli emanetinden birisi -ve içinde her şeyin açıklaması bulunan ve hiçbir taraftan batıla yer olmayan- Kur'ân'ın ikincisi biziz. O hâlde Kur'ân'ın tefsiri için bizden yardım alınması gerekir; çünkü Kur'ân'ın tevili için biz zanlara yönelmeyiz; biz Kur'ân'ın gerçeklerine yakinle ulaşırız.

Bize itaat edin, çünkü bize itaat farzdır ve bize itaat Allah ve Resulü'ne itaat sayılmaktadır. Allah Tealâ buyurmuştur ki: 'Ey iman edenler! Allah'a itaat edin; Resulü'ne ve sizden olan ululemre (emir sahiplerine) itaat edin. Ve eğer bir şeyde ihtilâf edecek olursanız, onu Allah'a ve Resulü'ne götürün.'

Yine buyurmuştur: Hâlbuki onu Resul'e ve içlerinden olan ululemre (yetki sahibi kimselere) götürselerdi, onların arasından o işin iç yüzünü anlayanlar, onun ne olduğunu bilirlerdi (ve onlara gerçeği bildirirlerdi)." İmam hitabesinin sonunda şöyle buyurdu: "Sakın şeytanın propagandalarını dinlemeyesiniz, çünkü o apaçık sizin düşmanınızdır; aksi durumda şeytanın kendilerine;

'Bugün insanlardan hiçbiri size galip gelemez, ben sizin arkanızdayım.' dediği, iki grup karşılaştığında da onlara sırt dönerek; 'Ben sizden beriîm, ben sizin görmediklerinizi görüyorum.

Yakında mızrak ve kılıçlara yem, demirlere ve oklara hedef olacaksınız. O gün artık ondan önce iman getirmeyenlerin veya imanlarında bir hayır kazanmayanların iman getirmesinin bir yararı olmaz.' dediği dostlarından olursunuz."[31] Sonra minberden aşağı inerek şehirlerin valilerini düzenleyip, emirler için hükümler çıkardı ve böylece işleri takip etmeye başladı.[32]

* * *

Bazıları -bilgiçlik taslayarak- İmam Hasan b. Ali'ye itiraz ederek demişlerdir ki: "-Zararlı ve acı olayların vuku bulacağını bildiren- biat döneminin şart ve ortamında hilâfeti kabul etmek bir nevi acelecilikti." Bu görüşün ne kadar tutarsız olduğunu açıklamak için şunu söyleyebiliriz:

1- Tayin edilmiş bir imama biat etmek ve onun karşısında teslim olmak halka farz

olduğu gibi, yardımcısı olması durumunda ilâhî hüccetin tamamlanması için imama da bu biati kabul etmesi sorumluluğundan kaçamayacağı şer'î bir görevdir.

İmam Hasan hakkında, İslâm ülkesinin bütün şehirlerinde halkın rağbet ve iştiyakla biat için hücum etmesi, zahirde de olsa halkın onun yar ve yardımcısı olduğunu göstermektedir ve bu şartın olması durumunda ise İmam'ın şer'î vazifeden kaçma olasılığı yoktur.

2- İmam Hasan konusunda böyle bir düşünceye kapılmanın nedeni, bu olaya sadece onun dünyevî açısından bakılmasıdır. Oysa bir İmam'ın başından geçen olayların

daha çok dinî açıdan incelenmesi gerekir ve İmam açısından dinle dünya arasındaki fark oldukça fazladır. Bu bakış açısıyla İmam Hasan'ın imzaladığı barış baştan sona yarardır ve -yeri geldiğinde açıklayacağımız üzere- en küçük bir zararı olmamıştır. Bu olay her ne kadar acıysa da, ancak bu İslâm yolunda tahammül edilmesi

gereken bir acıdır. O hâlde, İslâm'ın evinde dünyaya gelen ve İslâm'ın elinde eğitim gören İmam Hasan'dan İslâm'a daha yakın ve onun acılarına tahammül etmeye daha lâyık kim var?

3- Ayrıca İmam Hasan b. Ali, bütün Müslüman önderlerden kesin üstünlüğe, seçkin soya ve üstün bilgisiye sahip olduğu için, isteseydi bile bu makamın sorumluluğundan kaçıp kurtulamazdı. Eğer o halkı bıraksaydı bile halk onu bırakmazdı. İslâm toplumunun hareket ve inkılâpları ister istemez onu kendine davet

ediyor, hakkın ihyası ve batılın yok olması için ondan iş birliği ve bu hareketlere önderlik yapmasını bekliyordu. Nitekim kardeşi İmam Hüseyin de benzeri bir durumla karşı karşıya kalmıştı.

Ve yine: O insanları bırakıp onların biatini kabul etmeseydi ve insanlar da onu hilâfetten muaf görselerdi bile, şüphesiz güç sahipleri ve halk üzerinde sulta kurup işleri ele geçirenler onu rahat bırakmaz ve sürekli ona potansiyel bir tehlike gözüyle bakarlardı.

Çünkü doğal olarak etrafında toplananları ıslâh etmeye çalışacak, çeşitli halk gruplarının feryada dönüşen öfkelerini dinleyecek ve onların yönetimden kaynaklanan rahatsızlıklarını dile getirmeye devam edecekti.

-Bu hareketler, hak talebi amacıyla veya dinî vazifeyi yerine getirmek için ya da siyasî rekabetler ve birtakım garazlar için dahi olsa- her hâlükârda muhalifler ve hükümete karşı ayaklananlar için Resulullah'ın evlâdı ve Müslümanların sevgili önderinden daha iyi bir sığınak olamazdı.

Çeşitli grupların -Muaviye hükümeti döneminde- tüm imkânlarını İmam Hasan'ın emrine vermeleri, Emevî hükümetiyle savaşmaya ve gaspedilmiş hilâfeti tekrar geri almak için mücadele etmeye hazır olduklarını belirtmeleri,[33] o gün İslâm toplumunu saran hükümete yönelik kin ve öfkenin bir göstergesinden başka bir şey değildi.

İnsanların bu denli eğilim gösterdiği, yoğun bir ilgiyle etrafında toplandığı böyle bir merkezin varlığıyla, güç ve iktidarı ellerinde tutan hilâfet fatihleri bir arada olabilir miydi? Unutmayalım ki onu zehirlemişlerdir.

Varlığı onların iktidarını tehdit etmeseydi ve onların halkın gönlünde yer etmelerine engel olmasaydı, onlarla sulh eden ve bütün dünyayı onlara bırakan birini ne diye zehirlesinler ki? Acaba bu olay, insanların fikir ve inanç bakımından İmam Hasan'a itaat ettiklerini ve onun düşmanlarına değer vermediklerini

göstermiyor mu? Kaldı ki halkın ona bu yönelmesi, eğilim göstermesi, Şiî ve Şiî olmayan bazı grupların, Muaviye ile barış imzalamasından sonra ona birtakım itirazlar

yöneltmelerinden sonraydı. Şimdi bir an için düşünelim; acaba İmam Hasan başlangıçta halkın kendisine biat etmesini kabul etmeseydi ve halkın kendisine yönelik o yoğun ilgisi başlangıçta olduğu gibi devam etseydi, manevî otoritesi daha etkili ve şiddetli olmaz mıydı?

Bu durumda, bu kadar insanın arzu ve ümitlerinin odak noktası olan, hâkim düzenin muhaliflerinin ve düşmanlarının sığınağı olan böyle birisinin, -hâkimiyetlerinin yıkılmasından endişelenen- dünya düşkünlerinin korkan ve meraklı gözlerinden uzak yaşayabileceği, ilk fırsatta kalleşçe bir saldırıyla tertemiz yaşamına son verilmeyeceği düşünülebilir mi hiç?

Nitekim babasının şahadetinin ilk yılında -güçlü bir zanna göre- böyle bir suikasta maruz kalmıştı. Acaba hâlâ, İmam'ın hilâfet ve biati kabul etmesi aceleci bir girişimdi, demenin mantıklı bir tarafı var mı? Hilâfet esasen -İmam Ali b.

Musa'nın tabiri gereğinceona ve kardeşine miras kalmamış mıydı? Ve babasının makamı değil miydi? Bu eleştiride işaret edilen tatsız olaylar ise, İmam Hasan'ın Kûfe'deki muhaliflerinin komplolarının doğal sonucuydu ve halkın o heyecan ve faaliyetleri nedeniyle -sonuna kadar o şekilde devam etseydi- bu olaylar İmam'a bir zarar veremezdi.

Ayrıca, böyle düşman ve düşmanlıklardan masun kalan hangi halife ve önderi gösterebilirsiniz ki?! Bu durumda, biati kabul etmek tercihe şayan bir davranıştı, hatta zamanın zarureti, genel maslahat ve hakkı yaşatmak gibi şeyleri göz önünde bulundurduğumuzda farz bir girişimdi, dahi diyebiliriz.

BİAT GÜNLERİNDE KÛFE

Sa'saa b. Sûhan el-Abdî[34] Kûfe şehrini şöyle tasvir eder: "...İslâm'ın merkezi sayılacak bir kenttir.

Söz sanatının sergilendiği bir meydan, sancaktar ve rehberlerin makamıdır.

Burada kötü huylu, dik başlı ve pis karakterli birtakım insanlar emir sahiplerine itaat etmekten kaçınan ve başına buyruk hareket eden davranışlar sergileseler de, halkın geneli bu gibi kötü huylu insanlardan uzak ve kanaatkâr bir davranış içindedir." Müslümanlar, Irak'ın fethinden sonra bu şehri kurdular.[35]

Başlangıçta evler kamıştan yapılmıştı. Bir yangın felâketinin ardından her şey kül olunca, evler kerpiçten yapılmaya başlandı. Caddelerin eni yirmi ziradır. Ara sokakların genişliği ise yedi ziradır.

Caddelerin arasında kalan yerlerde binalar için kırk zira genişliğinde arsalar ve liderlerle ileri gelenler için de altmış zira genişliğinde arsalar tahsis edilmiştir. Şehirde en dikkat çeken bina camidir.

İyi ok atan bir adam, şehrin kurulacağı yer olarak tespit edilen bölgenin ortasında durmuş, sağa sola ok fırlatmaya başlamış. Duvarlar okların düştüğü yerlerde örülmüş. Aradaki boşlukta da cami kurulmuş. Caminin karşısında İran krallarının Hiyre'den getirttikleri mermerden bir misafirhane bina edilmiş.

Caminin çevresinde bir de hendek kazılmış ki, cami alanında herhangi bir kimse ev yapmaya kalkmasın. Emir'ül-Müminin Ali (a.s) Cemel Savaşı'ndan sonra h. 36 yılında Kûfe'ye hicret edip orayı hükümet merkezi yapınca, Kûfe benzeri görülmemiş bir şekilde bayındırlaşmaya başladı. İmam Ali (a.s) receb ayının 12'sinde bu şehre girdi.

Bu hicretin sebeplerinden biri, Hicaz'ın mahsulünün az oluşu ve diğer bölgelere ihtiyaç duymasıydı; oysa bir devlet için gerekli olan şeylerde başkalarına muhtaç ve bağımlı olmaktan daha zararlı bir şey yoktur.

Fakat Kûfe ve Sevad (Irak) şehirlerinde kendisine yetecek ve hatta artacak kadar mahsul vardı. Ayrıca o dönemlerde Irak, Dicle ve Fırat arasındaki bölgelerde meydana gelen isyanlara karşı yürütülen operasyonların güvenli bir merkezi konumundaydı. Bu durum da özel bir askerî strateji izlemeyi gerektiriyordu.

Kûfe hilâfet merkezi olunca, bütün Müslüman beldelerdeki Müslümanların ileri gelenleri oraya yöneldiler. Yemen ve Hicaz'dan Arap kabileleri, Medain ve İran'dan Fars muhacirler oraya yerleştiler.

Kûfe'nin ticarî pazarları bayındırlaştı ve orada ilim tahsili canlandı. Şehrin etrafında

bağlar, bostanlar, otlaklar ve köyler oluşturuldu... Ve uzun süre tarih, bilim ve edebiyatta ileri gelen kişilerin yetiştiği bir ilim merkezi işlevini gördü.

Haşimoğulları'nın hükümetinin sayesinde bu şehirde, Şia mektebini ve Hz.

Muhammed'in Ehlibeyti'ni izlemek yaygınlaştı. Bu durum, şehrin karakteristik özelliği hâline geldi âdeta. Buna rağmen, bu yeni şehrin sakinlerinin farklı unsurlardan olmaları, şehri çeşitli eğilim ve temayüllerin buluştuğu bir alan hâline getirdi. Kısa bir süre içinde bu uzlaşmazlık, fitne ve isyan ateşini alevlendirmeye, bazen şehrin lehine ve çoğu zaman da aleyhine olan birçok acı tarihî olay ve karışıklıklara neden oldu.

O gün Kûfe halkı İmam Hasan'a biat edince, mevcut bütün güç odakları -çok az konuda aralarında görüş birliği olmasına rağmen- biat konusunda görüş birliğine vardılar. İmam Hasan b. Ali'nin bu şehirde ikamet ettiği dönemdeki yaşam şekli, onu, görüşlerin kıblesi, gönüllerin sevgilisi ve ümit kaynağı yapmıştı.

Yeni kurulmuş bu şehrin atmosferini ve "babasının hükümet merkezi"ni Ehlibeyt'e miras kalan en üstün beğenilmiş sıfatlarla, yani eli açıklık, iyilikseverlik, ... güler yüzlülük, diğerlerinin hatasını görmezden gelmek, sabırlı olmak, ilim peşinden koşmak, doğru düşünmek, takva ve haramlardan sakınmak gibi niteliklerle süslemişti.

Hilâfet minberi, kendisini terk eden İmam'dan dolayı gamlara bürünmüşken, peygamberlerin miras bıraktığı sıfatlara mazhar olmuş İmam Hasan'ı bağrında taşıdığı için neşeyle tebessüm etmeye başladı. O gün İmam Hasan'dan daha takvalı ve bütün iyi sıfatları kendinde taşıyan başka bir kimse yoktu.

Dolayısıyla, bütün farklı görüşleri ve herkesin memnuniyetini kendinde toplayan tek kişiydi; bir milletin önderi ve bir kavmin reisinde olması gereken bütün önderlik özellikleri onda topluyordu. Eğer önceden kestirilemeyen acı olaylar olmasaydı, Kûfe'de biat şenlikleri istendiği gibi heyecan, güç ve donanımla son bulurdu.

Fakat kendi tarihinde ilk kez bir halifeyi atama şenliğini yaşayan bu büyük şehrin siyasî havası bu şehir yakınlarında vuku bulan Cemel, Sıffin ve Nehrevan Savaşları'nın ardından kara bulutlarla sarılmış, vesvese, tereddüt ve şüphelerle karışmıştı.

Bu savaşlarda her iki taraftan öldürülenlerin yakınları ve akrabaları, öldürülen yakınlarıyla aynı görüşü paylaşan, aynı fikirde olan, bir gün onların intikamını almayı arzulayan ve bu hedefe ulaşmak için ellerinden geleni ardına bırakmayacak birçok insan yaşıyordu Kûfe'de.

Bu arada, hem uyumlu ve iyi amaçlar güden kimseler vardı, hem de sürekli ihtilâf ve nifak çıkarmakta olan gizli amaçlar peşinde koşan bozguncu kimseler vardı.

Hilâfet kürsüsüne oturan İmam Hasan b. Ali bütün gönülleri kendisine cezbetmişti. Çünkü her şeyden önce Resulullah'ın (s.a.a) evlâdıydı ve onu sevmek imanın alâmetiydi; öte yandan ona biat etmek ona itaat etmeyi gerektiriyordu. İbn-i Kesir şöyle yazıyor: "Halk onu babasından daha fazla seviyordu."[36] Ve kesinlikle, İmam Hasan b.

Ali bir grubun hassas taassuplarını inciterek başkalarının özel amaç ve çıkarlarına yönelik bir girişimde bulunmadan sorunsuz bir yönetim sergileseydi, herkes tarafından sevilmeye devam edecek, şunun bunun zarar amaçlı faaliyetlerinden yana güvencede kalacaktı. Çünkü o gün İslâm dininin çıkarlarından çok, iktidar üzerine verilen mücadeleler ve kişisel çıkarları sağlama alma amaçlı faaliyetler revaçtaydı.

Bencillik ve menfaatçilik ruhu inançlarına bile sirayet eden insanların birçoğu, - Resulullah'ın (s.a.a) ahlâkını anımsatan son derece güzel ve iyi bir ahlâka sahip olan İmam Hasan'a biat etmekle isteklerine kavuşacaklarını, heveslerini tatmin edeceklerini ve tamah ettikleri şeyleri elde edeceklerini sanıyorlardı. Fakat gerçek şu ki, onlar bu güzel ahlâkın ne demek olduğunu anlamamışlardı.

Birçok alanda İmam Hasan'la aynı görüş ve fikirde olmayan birçok insan da aynı yanılgıya düşerek ihlâslı müminler gibi tam bir istek ve rağbetle ona biat etti. Daha sonra aradan kısa bir süre geçince, arkalarına bakmadan meydandan kaçan ilk kişiler de onlardı. Bunlar iştahlandıkları şeyler karşısında o yumuşaklığı şöyle bir yoklayınca, onun hükümeti devralıp sorumluluk üstlenince nüfuz edilemez çelikten bir iradeye sahip olduğunu hayretler içinde gördüler.

Kendisine en yakın kişiler olan kardeşi ve amcası oğlu bile onu kendi görüşünden çeviremezlerdi. Kendi görüşüne dayanarak çekinmeden ve sakınmadan hareket ediyordu. Dolayısıyla Kûfe'nin maceracı ileri gelenleri ve liderlik peşinden koşanları arasında düşmanlık ruhunun kökleşmesinde ve Kûfe halkının aşamalı olarak önceki İmam'a karşı -"kalbini öfkeyle ve içini üzüntü şarabıyla dolduran"- davranışlarını tekrarlamasında şaşılacak bir durum yoktur. Buna dayalı olarak bu vebalı toplumda dış güçler tarafından da az çok desteklenen gruplaşma ve parçalanmalar başladı, dolayısıyla çeşitli iç sıkıntılar meydana geldi.

İslâm hilâfeti Irak'taki yeni merkezine intikal ettiği günden itibaren hükümde sergilediği netlik ve adaletin uygulanmasında sergilediği tavizsiz tutum sonucu, nice kahraman görünümlü kişiler çirkin fitnecilik, bozuculuk ve tefrika çıkarma yolunu tutmuş ve bu işlerde tecrübe edinmişlerdi. Bu grubun bozuculuk ve fitne çıkarmasının asıl sebebi, bu rejimin maddî yararından ümitlerini kesmeleri, meyus olmalarıydı. Çünkü Haşimî hilâfeti, dünyevî ve maddî bir riyaset değil, dinî bir hükümetti.

Bunlar, bu rejimin kendilerinin önceki durumlarını ve genel işlere müdahale edip

meşru olmayan yararlar elde etmeleri hususunda geniş çaplı serbestliklerinin devam etmesine müsaade etmeyeceğini, uzun vadeli arzularına ulaşmalarına ve kanunsuz işlerine engel olacağını biliyorlardı. Kûfe'de yeni hilâfetin ortaya çıkması ve gelişmesi ve bu arada Muaviye'nin Şam'da itaatsizliğinin devam etmesi, bu gruba güçlerini kullanarak fitne çıkarmaları ve mümkün olduğu kadar -her iki tarafı da oyuna getirmek pahasına olsa bile- kendilerini yakın ve kısa vadeli menfaatlere ulaştırmaları için uygun bir fırsat oluşturdu.

Onlar için ancak iki yol vardı: Mümkün olduğu kadar, yeni hükümette iştah ve hırslarını tatmin edecek makam ve mevkiler ele geçirmek; bu mümkün olmadığı takdirde ise, bu hükümete karşı komplo hazırlamak, fitne ve fesat çıkarmak. Şam hazineleri akıllarını başlarından alıyor, Şam'dan gelen gönül çelici vaatler iştahlarını kabartıyordu. Esasen Kûfelilere karşı Şam hükümetinin en büyük silâhı para ve dünyevî vaatlerdi.

Bu nedenle İmam Hasan'ın Kûfe'si, farklı temayüller ve birbirine ters düşen görüşler, ihtilâf ve ikilik ve halkın büyük bir kesiminin kin ve düşmanlıklarıyla karşı karşıyaydı. Bu fesatların temelini atan bu halk kitlesi İmam Hasan'a (a.s) biat ettiği günlerde birkaç gruba ayrılmaktaydı:

1- Emevî Çetesi

Bu çeteye en çok bağlılık gösterenler Amr b. Hüreys, Ammare b. Velid, Hucr b. Amr, Ömer b. Sa'd, Ebu Musa Eş'arî'nin oğlu Ebu Burde, Talha b. Übeydullah'ın oğulları İsmail ve İshak gibi kimselerdi.

Bu grupta, yaygara çıkarmak, komplo hazırlamak, nifak ve ikilik oluşturmak gibi yıkıcı faaliyetlerde bulunarak İmam Hasan'ın yenilgiye uğramasında çok etkili olan güç ve nüfuz sahibi, arkasında takipçileri bulunan kimseler de vardı. "Bunlar gizlice Muaviye'ye mektup yazarak onun emir ve itaatinde olduklarını bildirip, onu Kûfe üzerine hareket etmeye teşvik ettiler.

Muaviye'nin ordusu Hasan b. Ali'nin ordugâhına yaklaşacak olursa, İmam Hasan'ı eli bağlı olarak kendisine teslim edeceklerine veya onu terör edeceklerine dair söz verdiler."[37]

Mes'udî, tarihinde şunları söyler:[38] "Onların çoğu gizlice Muaviye'yle mektuplaştılar ve vaatler vererek kendilerini ona yaklaştırdılar." "Muaviye, Amr b. Hüreys, Eş'as b.

Kays, Haccar b. Ebcer ve Şebes b. Rib'î ile gizlice anlaştı ve casusları aracılığıyla onların her birine şu mektubu gönderdi: 'Hasan'ı öldürecek olursan, Şam ordularından birinin komutanlığı ve kızlarımdan birisiyle evlenmek dışında yüz bin dirhem de mükâfat alacaksın.' İmam Hasan bu gizli anlaşmayı öğrendikten sonra sürekli elbisesinin altından zırh giyiyor, ihtiyatlı ve tedbirli davranıyordu; hatta

namazı da bu hâliyle kılıyordu. Nitekim bir keresinde namaz kılarken düşmanların biri

kendisine bir ok atmış ve giydiği bu zırh sayesinde yara almadan kurtulmuştu."[39] Durumun anlaşılması için bu tarihî metinlerden bir örnek bile yeter. Böylece bu grup, fırsatçı bir caninin işleyebileceği en çirkin cinayeti işliyordu.

Onların uğursuz faaliyetleri yalan ve nifak örtüsü altında uzun süre kalmıyor ve tam vazifelerini yapmaları istenince habislikleri ortaya çıkıyordu. Bu müddet içinde, bu grup bütün huzursuzlukların öncüsü, bütün belâ ve ayaklanmaların yardımcısı ve İmam Hasan'ın hükümeti sınırında düşmanın karıştırıcı parmaklarıydı.

Haricîler de, Haşimîlerin hükümetine düşmanlık konusunda Emevîlerle görüş birliği içinde olduklarından, büyük komplolar hazırlamakta onlarla yardımlaşmaktaydılar. Bu iddiamızın en açık kanıtı Haricîlerin liderlerinden ikisi olan Eş'as b. Kays ve Şebes b. Rib'î'nin isimlerinin mezkur tarihî örneklerden birinde kaydedilmiş olmasıdır.

2- Haricîler

Bunlar, hakem olayından sonra Ali ve Muaviye'ye karşı düşmanlık gütmeye başladılar. Bu grubun Kûfe'deki liderleri Abdullah b. Veheb Rasibî, Şebes b. Rib'î, Abdullah b.Kevvâ, Eş'as b. Kays ve Şimr b. Zilcevşen idi.

Dipnotlar

---

[20] - Bu hadisi ayrıntılı bir şekilde Yenabi'ul-Mevedde, c.2, s.440'da, Feraid'us-Sımtayn'da Hameveynî'den ve el-Müsned kitabında Muvafık b. Ahmed el-Harezmî'den naklen kaydetmiştir.

Yine İbn-i Haşşab tarihinde, İbn-i Sabbağ el-Fusul'ul-Mühimme'de, Hafız Gencî el-Beyan'da, Es'ad b. İbrahim b. Hasan b. Ali el-Hanbelî el-Erbain kitabında, Hafız Buharî (Hace Parsa) Fasl'ul-Hitab adlı eserinde bunu rivayet etmiştir.

[21] - Şebravî eş-Şafiî, el-İtihaf bi-Hubb'il-Eşraf adlı eseri, s.129, Mısır basımı ve yine Safurî eş-Şafiî'nin eseri Nüzhet'ül-Mecalis, c.2,s.184.

[22] - İbn-i Teymiye, el-Minhac adlı eserinde, c.4, s.210

[23] - Mes'ûdî, İbn-i Esir'in Tarihi'nin haşiyesi, c.6, s.61

[24] - Usul-u Kâfi, s.151, Keşf'ul-Gumme, s.159 vs.

[25] - Örneğin Sahih-i Müslim, c.2, s.119, "İnsanlar Kureyş'in İzleyicileridir" babında, Cabir b. Semure'den şöyle rivayet etmiştir: "Resulullah'ın şöyle buyurduğunu duydum: Din kıyamete kadar ayakta duracaktır ve insanlara tümü Kureyş-ten on iki kişi hükümet edecektir." Bunun bir benzerini Buharî kendi Sahih'inde, c.4, s.164; Ebu

Davud ve Tirmizî el-Cami'de, Hamidî el-Cem-u Beyn'es-Sahihayn-de ve diğerleri rivayet etmişlerdir. Bu hadiste, sayıların "12"de sınırlandırılması ve ayrıca Müslim'in rivayetinde zikredilen fazlalık

yani Resul-i Ekrem'in kıyamete kadar olan halifelerinin sayısı budur- apaçık Şia'nın İmamlar hakkındaki iddia ve inancını teyit etmekte ve çeşitli boyların halife diye hükümet sürdüğü tarihî gerçeklerle bağdaşmamaktadır.

[26] - Dairet'ul-Mearif, Ferid Vecdi, "Hasan" maddesi, c.3, s.231

[27] - İrşad-i Müfid, s.167; Yakubî, c.2, s.201 ve diğerleri.

[28] - Bir gün Muaviye Kureyş'in ve kavminin ileri gelenlerinin yanında şöyle dedi: "Anne, baba, amca, hala, dayı, teyze, dede ve nine bakımından insanların en üstününü tanıtın bana!" Malik b. Aclan ayağa kalkıp İmam Hasan'a (a.s) işaret ederek şöyle dedi: "Dediğin adam budur.

Babası Ali b. Ebu Talib, annesi Resulullah'ın (s.a.a) kızı Fatıma, amcası Cafer-i Tayyar, halası Ebu Talib kızı Ümmü Hani, dayısı Resul-i Ekrem'in oğlu Kasım, teyzesi Resulullah'ın kızı Zeynep, dedesi Resulullah ve ninesi Huveylid kızı Hatice'dir." Bunun üzerine oradakilerin hepsi sustu ve İmam Hasan (a.s) ayağa kalktı. Amr b. As, Malik'e dönerek; "Yalan konuşmanın sebebi Haşimoğulları'nı sevmen midir?" dedi.

Malik; "Ben bundan da-ha doğru bir şey söylemiş değilim; yaratanın gazabını alarak kulların hoşnutluğunu kazanmak isteyenler dünyada kendi arzularına ulaşamazlar; ahirette de bedbahtlıktan başka bir nasipleri olmaz. Haşimoğulları'nın tiyneti herkesten temizdir ve onlar herkesten cö-merttirler... Öyle değil mi ey Muaviye?" dedi. "Evet, öyledir." dedi.

[29] - Yakubî, c.2, s.190, İbn-i Esir, c.3, s.16 ve Mekatil'ut-Talibiyyin.

[30] - Bu konuda bk. Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.11. Bazı diğer kaynaklarda "Übeydullah" yerine kardeşi "Abdullah" kaydedilmiştir; fakat "Savaş Seferberliği ve Komutanlık" bölümünde İmam Hasan'a biat edildiği gün Abdullah'ın Kûfe'de olmadığına değineceğiz.

[31] - Bu hutbeyi Hişam b. Hassan rivayet ederek; "Bu, İmam Hasan'ın kendisine biat edildikten sonra okuduğu hutbesinin bir bölümüdür." demiştir. Bihar'ul-Envar,

c.10, s.99 ve Tarih-i Mes'ûdî.

[32] - Bunu tarihçilerden birçoğu zikretmiştir.

[33] - el-İmamet-u ve's-Siyase, s.151

[34] - Kitabımızın akışı içinde "Muaviye ve Şia'nın Önde Gelenleri"bölümünde, bu zatın hayat hikâyesini sunacağız. Yukarıdaki tasviri Mes'udî ondan nakletmiştir. İbn-i Esir Tarihi haşiyesi, c.4, s.118

[35] - Belâzurî Futuh'ul-Buldan'da, Berrakî Tarih'ul-Kûfe'de ve Hamevî el-Mu'cem'de bunu zikreder. Fakat "Basra" maddesinde bundan farklı bir görüşe yer vermiş ve şöyle demiştir: "Basra şehri hicrî 12. senesinde Kûfe'den 4 ay önce kurulmuştur."

[36] - el-Bidayet-u ve'n-Nihaye, c.8, s.41.

[37] - Şeyh Müfid el-İrşad adlı kitabında, s.170 ve Tabersî A'lâm'ul-Verâ kitabında.

[38] - İbn-i Esir Tarihi'nin haşiyesi, c.6, s.42.Yazar: Kim bilir! Belki de Kûfelilerin Muaviye'ye yazdığı gibi

Şam halkından da İmam Hasan'a mektup yazmış kimseler vardı! Çünkü her iki grubun -Kûfeliler ve Şamlılar- da maddî nimetlere aldanmaya müsait olduğu ve ihanete sebep olan ahlâkî yoksulluk konusunda ortak olduklarını yukarıda vurguladık.

Muaviye taraftarlarının Hz. Ali'ye (a.s) yazdıkları mektup hususunda bakınız: el-Mehasin-u ve'l-Mesavi, Beyhakî, c.2, s.200 Abdulmelik Mervan'ın askerlerinin

Mus'ab b. Zübeyr'e mektup yazarak ondan eman dilemeleri ve mükâfat istemeleri konusunda bk. Tarih-i Yakubî, c.3, s.12. Muaviye'nin yakınlarının İmam Hasan'a yazdıkları mektuplar, Hz. Hasan'ın emaneti gözeterek mektup yazanların sırrını açığa çıkarmaması nedeniyle veya tarihçilerin bu mevzuu da diğer birçok mevzu gibi görmezden geldikleri için bizden gizli kalmış olabilirler.

[39] - İlel'uş-Şerayi, s.84.

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

"Haricîler, İmam Hasan'a biat ettikleri ilk günden itibaren Muaviye'yle savaşma hususunda herkesten çok ısrar ediyorlardı. İmam Hasan b. Ali'ye biat ettiklerinde sapık ve mütecavizlerle -yani Şam halkıyla savaşmasını şart koşanlar da bunlardı; fakat İmam Hasan elini çekerek, 'savaş ve barışta kayıtsız-şartsız kendisine itaat etmek' üzere biat etmeleri gerektiğini vurgulamıştı.

Bunun üzerine onlar da kardeşi İmam Hüseyin'e giderek; 'Elini uzat da babana biat ettiğimiz gibi, Şamlı sapık ve mütecavizlerle savaşmak şartıyla sana biat edelim.' demişlerdi.

O ise onlara şu cevabı vermişti: 'Hasan hayatta olduğu sürece sizin biatinizi kabul etmekten Allah'a sığınırım.' Onlar da bunu görünce çaresizlikle tekrar İmam Hasan'a gidip onun buyurduğu şekilde biat etmişlerdi."[40]

Elbette bu grubun İmam Hasan'a biat ederken, şart koşmaları, savaşta ısrarlar etmelerinin nedeni İmam Hasan'a düşman olmaları değildir; çünkü İmam Hasan'ın yakın ashabı ve Şiîleri arasında da savaş için bu kadar diretenler vardı. Fakat ileride, İmam Hasan'ın hayatının bazı bölümlerini incelerken, bu grubun, en sıkı ve en kötü anlarda karışıklıkların çıkmasına neden olduklarını göreceğiz.

Yukarıda değindiğimiz gibi onların liderlerinden ikisi Kûfe'de Emevîler'in en alçak ve en çirkin komplolarına katılmışlardır. Bunlar halkı fitne, fesat ve kargaşa çıkarmaya teşvik etmek için en etkili ve en korkunç metotlardan yararlanıyor ve çeşitli vesilelerle birçoklarının imanını sarsıyorlardı.

Nehrevan kıyılarında aldıkları büyük ve ezici yenilgiden sonra tekrar canlanmalarının sırrı da budur. Ziyad b. Ebih, Haricîlerin propagandasını şöyle tasvir eder: "Onların sözlerinin insanlar üzerindeki etkisi, kamışı yakmaya başlayan ateşten daha yakıcıydı." Muğiyre b. Şu'be ise onlar hakkında şöyle demektedir:

"Onlar bir şehirde iki gün kalsalardı, kendileriyle görüşen herkesi ifsat ederlerdi."[41] Haricîler, söyledikleri batıl sözlerin hak olduğunu sanıyor, yaptıkları çirkin işi güzel sayıyorlardı; Allah'a dayanmalarına rağmen Allah'a giden meşru ve dinin onayladığı yollarla hiçbir ilişkileri yoktu. İleride "Orduyu Teşkil Eden Unsurlar"dan bahsederken onlar hakkında ayrıntılı bilgi vereceğiz.

3- Şüpheciler

Şeyh Müfid (r.a), İmam Hasan'ın (a.s) ordusunu teşkil eden unsurlardan bahsederken bu guruptan söz eder. Büyük ihtimalle bu gruba "şüpheciler" isminin verilmesinin nedeni, bunların Haricîler'den olmadıkları hâlde onların propagandalarının etkisi altında kalmaları, sürekli ikircikli davranmaları ve şüphe içerisinde olmalarıdır. Seyyid Murtaza da el-Emali adlı eserinin 3. cildinin 93.

sayfasında şüphecilerden bahsetmiş ve onların kâfir olduğunu ima etmiştir.

Belki de ona göre bu grup dinin esasından şüphe etmekteydi. Her hâlükârda, bunlar kendi başlarına iyilik de yapmaya, kötülük de yapmaya güçleri yetmeyen Kûfe halkının ayak takımından kimseler idiler.

Bu özelliklerini göz önünde bulundurarak onların varlığının kendi başına şer ve

kötülük kaynağı, fesat vesilesi ve fitnecilerin elinde iradesiz bir alet oldukları söylenebilir.

4- Hamrâ

Bu grup -Taberî'nin rivayetine göre- Kûfe bölüştürülürken müttefik oldukları "Benî Abdulkays" taifesinin bulunduğu tarafta yer alan, Kûfe halkından yirmi bin silâhlı insandan oluşan bir gruptur. Bu grup gerçekte ne Benî Abdulkays kabilesine mensuptur, ne de Arap'tır. Bunlar, değişik ırklardan ve köle çocuklarından oluşan bir gruptu.

Bunların birçoğunun hicrî 12 yılından 17 yılına kadar Aynuttamr ve Celulâ'da esir olan Farslı cariyelerin çocukları olmaları mümkündür. Bunların hicrî 41 ve 61 yıllarında çıkan iki bunalımda - yani İmam Hasan ve İmam Hüseyin olaylarında- silâhlı ve savaşçı bir grup olarak rol aldıklarına dikkat ediniz. Ve yine bunlar yaklaşık hicrî 51 yılında Şia'ya karşı korkunç bir katliam gerçekleştiren Ziyad b. Ebih'in muhafızlarıydılar.

Bunların para karşılığında işlemeyecekleri bir cinayet yoktu; genellikle güç sahiplerinin etrafında toplanır, onların elinde keskin bir kılıç sayılırlardı.

Bu grubun, hicretin birinci yılında Kûfe'de çeşitli olaylara ve çirkin fitnelere yönelmeleri sonucu gittikçe güç ve kudretleri arttı ve işleri o kadar ilerledi ki, Kûfe onlara nispet verilerek "Hamrâ'nın Kûfesi" denildi.

Basra'da da köle çocuklarından bir grup vardı. O dönemde Basra valisi olan Ziyad onların gücünden endişelenerek onları ortadan kaldırmak istediyse de Ahnef b. Kays onu bu işten alıkoydu.

Günümüzdeki bazı yazarlar, bunları Şiî bir grup olarak tanıtmak isteseler de bu yanlıştır. Çünkü bunların Şia'ya en küçük bir benzerliklerinin olmaması bir yana, Şia'nın ve Ehlibeyt İmamlarının en tehlikeli düşmanlarıydılar. Buların arasında Şia mektebine inanan ve bu mektebi kabul eden kişilerin olabileceği gerçeği inkâr edilemezse de, çoğunluğu küçük bir azınlığa göre değerlendirmek doğru olmaz.

* * *

Bu karşıt unsurların yanında, İmam Hasan b. Ali'nin Şiîleri vardı. Bunlar Hz. Ali'nin hükümet merkezinde yer alıyorlardı ve merkezdeki sayıları diğer gruplara göre daha fazlaydı. Bu grup arasında, ensar ve muhacirlerden İmam Ali'ye uyarak Kûfe'ye yerleşen, Resulullah'ın (s.a.a) sahabeleri de vardı.

Resulullah'la (s.a.a) birlikteliklerinden dolayı, halk arasında saygın makamları ve yüksek mevkileri vardı. Kûfe'nin ileri gelenleri, -gerek Hz. Hasan b. Ali'nin hilâfetinin başlarında,

gerek biatten sonra İmam'ın çıkardığı cihat fermanının ardından ve gerekse daha sonra meydana gelen diğer olaylar bağlamında- Ehlibeyt'e karşı ihlâs ve samimiyetlerini ortaya koydular. Şüphesiz bu ihlâslı ve samimî Şiîler eğer o gün diğer hemşerilerinin desiselerinden masun kalacak olsaydılar, Şam'dan Kûfe'ye yönelen tehlikelere karşı koymak hususunda güçlü ve yeterli bir grup sayılırlardı.

Bu kutlu toplulukta, her türlü sorunu içselleştirecek bir hazırlık, heyecan, neşe, zorluklara göğüs germeye zemin hazırlayan iyi değerlendirme beceresi kimsenin inkâr edemeyeceği düzeyde mevcuttu. Kays b. Sa'd b. Übade, Hucr b. Adiyy, Amr b. Hamık el-Huzaî, Said b.

Kays el-Hamdanî, Habib b. Mezahir el-Esedî, Adiyy b. Hatem, Müseyyib b.

Neciyye, Ziyad b. Sa'saa gibi kişiler hakkında bundan başka ne düşünülebilir ki? Elbette sert ve muhalif cereyanlar, satılmış ve hain eller bu müsait zemini tersine döndürmek ve kaderi değiştirmek için sürekli çaba harcamaktaydı.

Baştan başa farklı ve birbirine zıt eğilimlerin kapladığı, fitne ve envai çeşit propagandaların kaynattığı bu ortamda, olaylara gebe olan bu gecenin sonu ve geleceği İmam Hasan tarafından kestiriliyordu.

O, hilâfete yeni geçtiği için program ve hedeflerini belirlemek, yapmak istediği şeyleri halka duyurmak, yöntem ve metodunu açıklamak hususunda içte ve dışta kendisini kuşatan şartları ve kullanabileceği gereçleri gözetlemek durumundaydı. Muaviye, hile ve entrikalarıyla, elindeki gücü ve

imkânları kullanan ve iktidarın gücünden yararlanan, Kûfe'nin gücünü kırmaya yönelik hiçbir fırsattan kaçınmayan, Kûfe'yi sürekli olarak kendisiyle meşgul eden dış bir düşmandı. Muaviye, İmam Hasan b. Ali'nin kendisine karşı soğukkanlı ve ilgisiz kalabileceği veya ilgisiz ve soğukkanlı davranması durumunda saldırısından emin olacağı bir düşman değildi.

Gerçekte İmam Hasan, şartların müsait olması durumunda Muaviye'nin şeytanî gücünü yok edip ona hak ettiği dersi vermeyi herkesten çok istiyordu. Fakat İmam Hasan'ın hâkimiyet alanı içerisinde, kendisini asıl meşgul eden şey, yanı başında ve çevresinde olmasına rağmen, mana, ruh ve hedef bakımından kendisinden fersah fersah uzak olan halkın bu durumunda, kendisinin mesajını anlamamasının şahsında somutlaşan düşmanlığıydı.

İmam Hasan'ın hükümetinin merkezinde, aç gözlülüklerinin tutsağı olmuş, hırs ve tamaha yenik düşen, başı boş bir şekilde sağa sola savrulan, sadakatin ne olduğunu bilmeyen, dine saygı göstermeyen, komşusuna hak tanımayan, insanî özelliklere yabancı ve erdemlerden uzak olmaları yüzünden hile,

fesat ve nifakın iradesiz aletleri hâline gelen, her sese eşlik eden ve her vadide at

koşturan, siyaset sahnesine ferasetleriyle canlılık getirmekten uzak, savaş meydanında disiplini gözetmeyen başıbozuk insanların yaşaması, İmam'a çok ağır geliyordu. Böyle namertlerin varlığı toplumda kargaşa ve fesat çıkarmaya, toplumu fitne, ayaklanma, çeşitli belâ ve tehlikelerle karşı karşıya getirmeye yeterdi, artardı da.

İmam Hasan b. Ali bunlara karşı koymak için öyle bir dahilik sergiledi ki, eğer o beklenmedik musibet ve peş peşe gelen olaylar olmasaydı, kesinlikle parlak bir zafere ulaşırdı.

Birçok olayı kestirmesine rağmen ihtiyatı gözetmesi, öngörülerini açıklamasına engel oluyor ve bu nedenle onlara işaret etmekle yetiniyordu. Kur'ân-ı Kerim'in bir ayetinden iktibas ettiği ve kendisine biat edildiği gün okuduğu hutbede beyan buyurduğu; "Ben sizin görmediklerinizi görüyorum." şeklindeki müphem buyruğu da bu cümledendir.

Bu sözü söylediği gün, karşısında yeni halifeye samimiyetini göstermeye çalışan, neşe ve heyecanla dolup taşan bir kalabalık vardı sadece. O hâlde nasıl oluyordu da o, onların görmediği şeyleri görüyordu onların şahsında? Bu, savaşta ve barışta, dostla ve düşmanla attığı her adımda bir belirtisini görebileceğimiz İmam Hasan'a özgü ferasetin bir örneğiydi.

Gerçi tarihî kaynaklar İmam Hasan'ın siyasetinin, özellikle iktidara gelişinin ilk dönemine ilişkin siyasetinin, yani cihat ilânından öncesiyle ilgili bölümde izlenen stratejinin tarihî sahnelerini sergilemek gibi bir amaç taşımıyor olsalar da, buna rağmen yaşamından elimize geçen nadir bölümler, görenleri olağan üstü siyasetine hayran bırakmaktadır.

Çünkü öyle kötü ve sıkıntılı bir durumda o kadar tedbirli ve hekimane bir şekilde önderlik etti ki, böyle koşullarda ondan daha iyisini yapmak imkânsızdı. İmam Hasan'ın (a.s) savaşın başlamasından önce gerçekleştirdiği idarî uygulamalardan, yönetim tarzından birkaç örnek sunuyoruz:

a) Biat için özel bir metin sundu. Biat etmek için herhangi bir şartın koşulmasını, herhangi bir kaydın ileri sürülmesini kabul etmedi. Herkesten, savaş ve barışta kendisine itaat edilmesi üzere biat aldı.

O bu önlemi alırken, ne kadar ileri görüşlü olduğunu göstermişti. Çünkü hem savaştan, hem de barıştan söz etmişti buyruğunda; hem savaş taraftarlarını ve hem de savaşa muhalif olanları ikna etmişti bu sözüyle. Elbette o, Kûfe'nin genel durumundan haberdardı. Böyle bir durumda, böylesine hekimane bir bilince sahip olmak da ona yaraşırdı.

b) Askerlere verilen parayı yüzer-yüzer artırdı;[42] İmam Hasan'ın hilâfet makamına oturduktan sonra yaptığı ilk iş buydu ve ondan sonra da diğer

halifelerin tümü onu örnek almışlardı.[43] Açıktır ki, askerlerinin durumunu olumlu yönde değiştirmesi, gelirlerini artırması, güç ve kudretin artması ve onların daha fazla sevgisini kazanması anlamına geliyordu.

Ayrıca savaş için daha fazla asker toplamak konusunda da etkiliydi. Bu hareket her ne kadar İmam'ın savaşa hazır olduğunu gösteriyorsa da, buna rağmen kesin olarak onun savaşmaya karar verdiğinin anlamına gelmiyordu bu; çünkü yeni bir dönemin başladığının göstergesi de olabilirdi. Böyle bir girişim, bir açıdan savaşın başlatılmasını gerekli kılabilecek geleceğe yönelik akıllıca bir önlem olmasına rağmen tefrika ve ihtilâfa da neden olmuyordu.

c) Muaviye lehine casusluk yapan iki kişinin idam fermanını verdi ve bu fermanla - Basra ve Kûfe halkından birçok unsurların yöneldiği- fitne ve ayaklanma düşüncesini bastırdı.

Şeyh Müfid bu hususta şöyle yazıyor: "Emir'ül-Müminin Ali'nin şehit olduğu ve halkın İmam Hasan b. Ali'ye biat ettiği haberi Muaviye'ye ulaşınca, gizlice Himyer kabilesinden bir kişiyi Kûfe' ye, Benî Kayn kabilesinden bir kişiyi de Basra'ya göndererek oradaki haberleri kendisine yazmalarını ve İmam Hasan'ın yönetiminde bozgunculuk ve fitne çıkarmalarını emretti.

İmam Hasan bunu haber alınca, Kûfe'deki bir kasabın evinde oturan Himyerli adamı yakalatarak boynunu vurmalarını emretti. Basra'ya da mektup yazarak Benî Süleym kabilesinin arasına karışmış Kayn kabilesine mensup casusun da yakalanarak idam edilmesini emretti." Ebu'l-Ferec el-İsfahanî de buna yakın bir rivayet aktardıktan sonra şunları söyler: "Hasan, Muaviye'ye şöyle bir mektup yazdı: İmdi!

Casuslarını göndermişsin; galiba benimle görüşmek istiyorsun! Bunda şüphem yok; o hâlde o günün yakın bir zamanda gelmesini bekleye dur. Akıl sahiplerinin sevinmeyecekleri bir şeye sevinerek onu alay vesilesi ettiğini duydum. (Hz.

Ali'nin (a.s) şahadetinden dolayı Muaviye'nin sevinmesine işarettir.) Senin durumunu aşağıdaki şiir çok güzel anlatmaktadır: Düşmanı ölen kimseye de ki: / Sen de öyle bir kadere hemen gelecekmiş gibi hazırlan! Biz öyle bir topluluğuz ki, bizden ölen, geceyi / Yatağında sabahı bekleyerek geçiren kimse gibidir."

d) İmam, halife olduğu ilk günden itibaren yakınlarının ve etrafındakilerin savaşı başlatmasına ilişkin tüm ısrarlarına rağmen, savaşı erteledi. Biz beşinci bölümde o

günün siyasî durumunu inceleyerek o şartlarda bu tutumun maslahata daha uygun ve daha doğru bir tedbir olduğunu açıklayacağız.

e) Mektup ve mesajlar aracılığıyla, Muaviye'nin, çürük iddialarıyla bağdaşmayan her an yıkılmaya meyilli konumunu ona unutturarak -kendisine yazdığı

mektuplarlaonun yanılgılarını içeren bir dosya hazırladı.

Gerçek kimliğiyle tanınmayan maskeli Muaviye'yi insanlara tanıtan ve kamuoyunda Muaviye'ye karşı savaşmak hususunda İmam Hasan lehine makul bir gerekçe teşkil eden, işte bu kara dosyadır.

Sonuçta, Muaviye cephesi, zor ve kaba kuvvet mantığı açısından bakılınca galip sayılsa da, akıl sahibi insanların mantığı açısından her zaman için mağluptur.

İmam Hasan'ın, Hz. Ali'nin (a.s) şehit edilmesinden savaşın başlamasına kadar kısa bir zaman dilimi içerisinde siyasî metodunu tanıtmak için yararlandığı bu akıllıca yöntemlerin her biri bizim için önemli dersler içermektedir. Bu hususta başka örnekler sunmaya da gerek yoktur.

SAVAŞ KARARI

Tarih sayfalarını incelediğimiz zaman, ahlâkın ilerlemesinde dinin başarısının büyük bir rol oynadığını görürüz. Bunun nedeni ise, milletlerin ve halkların hayat sistemlerinde önderlerini ve liderlerini izlemeleri, yaşam tarzlarında kuralların hedefine mahkûm olmaları ve onlara bağlı kalmalarıdır.

Şayet din, iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak ve insanların nefsini maddiyata tamah etmekten temizlemekten başka herhangi bir kural içermeseydi, bu kural dahi uygulanması durumunda

toplumun ıslâhı için yeterli olurdu. Fakat cahiliyeden miras kalan bu grup -diğer sınıf düzeni taraftarları gibi- muhafazakârlık, babalarının ve dedelerinin âdetlerini, eski ve çürümüş düzenleri, zalimane gidişatları izlemeyi alışkanlık hâline getirmişlerdi. Bunlar, yeni dinin zuhurunun başlarında onun en azılı düşmanlarının safında yer almışlardı.

Sonra da ona teslim olmaktan başka çarelerinin olmadığını anlayınca, dünyevî çıkar ve saltanata ulaşmak için (dine teslim olması) bir araç olarak kullanmaya karar vermişlerdi.

Bu uğursuz hedefler sayesinde, dinin asıl hedefi çiğnendi ve toplumun amaçlanan ıslâhına doğru tedricî ve düzenli hareketi durdu. İnsanlar dünyevî tamahlarla uğraşa durdular ve din, dillerinde tekrarladıkları kuru bir laftan ibaret kaldı; yaşamları arzularına uygun şekilde akıp gidince onu korudular; ancak bir belâyla karşılaştıklarında dine bağlılığını sürdüren çok az kişi kaldı...

Fakat Resulullah'ın Ehlibeyti'nin önemli bir misyonu vardı. Bu misyonun hedefi, kişisel yarar değil, insanların kurtuluşuydu; kendilerinin hükümet kürsülerini süslemek değil, din yurdunu diriltmekti; şahsî menfaatleri korumak değil, maneviyatı korumaktı.

Muaviye, yaşadığı müddetçe sürekli bu hedeflerin düşmanı, bu ıslâhatın öncülerinin karşıtı olduğu ve nihayet azgınlık ve tuğyanla Müslümanların toplumundan uzaklaştığı,

hükümet sevdası gönlünün derinliklerine kök saldığı ve kişisel çıkarları onun düşünce ve gidişatında etki bıraktığı için, İmam Hasan b. Ali Müslüman kitlelerin güçlerini ona karşı seferber etmek ve onu ilâhî hükümete çağırmak zorunda kaldı... ve Allah hükmedenlerin en iyisidir.Ebu'l-Ferec el-İsfahanî şöyle yazıyor: "Hasan b. Ali'nin yaptığı ilk iş, ordudaki mücahitlerin maaşlarını yüz yüz artırmak oldu."[44] Daha önce Hz. Ali de (a.s) Cemel Savaşı'nda böyle yapmıştı.

O da hilâfetinin başında bu yönteme baş vurmuş ve ondan sonra da diğer halifeler ona uymuşlardı. Ardından şunları yazıyor: " İmam Hasan (a.s), Harb b. Abdullah el-Ezdî aracılığıyla Muaviye'ye şöyle bir mektup gönderdi: Emir'ül-Müminin Ali oğlu Hasan'dan Ebu Süfyanoğlu Muaviye'ye. Selâm olsun sana. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a hamdolsun.

İmdi... Allah Tealâ, diri olanları Allah'ın azabından korkutması ve kâfirlere hücceti tamamlaması için Muhammed'i âlemlere rahmet, müminlere minnet ve bütün insanlara bir elçi olarak seçti. O da Allah'ın elçiliğini hakkıyla yerine getirdi, O'nun emrine uygun davrandı.

Sonra kusur ve gevşeklik yapmadığı, onun vasıtasıyla hakkı ortaya çıkarıp şirki yerle bir ettiği hâlde Allah onu katına aldı." "Ve Kureyş'i ona has kılarak; 'Bu Kur'ân, seni ve kavmini hatırlatır.' buyurdu. Bu dünyadan göçünce de ondan sonra kimin iktidara geleceği hususunda Araplar arasında ihtilâf çıktı. Kureyş dedi ki: 'Biz

onun akrabaları, yakınları ve soyunun koruyucularıyız; dolayısıyla ondan sonra hükümete gelmek ve hilâfeti ele almak konusunda bizimle tartışmanız doğru değil.' Araplar Kureyş'in bu delilini kabul edip onların isteklerini kabul ettiler,

onları ağırlayarak hükümet makamını onlara teslim ettiler." "Sonra biz de Kureyş'e onların Araplara söylediklerini söyledik; fakat onlar bize karşı Araplar gibi insaflı davranmadılar.

Kureyşliler, istidlâl güçleri ve Arabın insaflı davranması sonucu hükümeti elde ettiler; fakat sıra bizim istidlâlimiz ve onların insafına gelince, bizden uzak durdular ve bize karşı zulüm, düşmanlık ve haksızlıkta el birlik olup bize sulta kurdular ve yönetimi ele geçirdiler.

Evet, biz onlarla Allah Tealâ'nın huzurunda görüşeceğiz; bizim sahibimiz ve yardımcımız O'dur." "Biz o gün birilerinin bizim hakkımızı gasbetmesine ve bizim ailemize ait olan hükümete el uzatmasına çok şaşırmıştık.

Fakat onlar faziletli ve İslâm dininde saygın mazileri olan kimseler oldukları için

münafıklar ve din düşmanlarının bu vesileyle dine bir zarar vermelerine veya onda fesat çıkarmak için bir yol bulmalarına engel olmak gayesiyle onlarla kavga etmekten sakındık." "Fakat bugün insanlar, senin bu makama el uzatmana şaşırıyorsa yeridir; çünkü senin ne İslâmî bir faziletin var, ne iyi ve güzel bir eser bırakmışsın; dolayısıyla hiçbir açıdan bu makama lâyık değilsin.

Dahası, sen düşman çetelerinden birinin çocuğu, Kureyş içinde Resulullah'a ve Kur'ân'a karşı savaşan en büyük düşmanlardan birinin oğlusun. Allah Tealâ senin şerrinden ümmeti koruyacak ve yakında O'nun huzuruna çıkararak kimin akıbetinin hayır üzere olduğunu göreceksin.

Vallahi yakın bir zamanda Rabb'inle buluşacaksın ve O, senin yaptıklarının cezasını verecektir; bil ki Allah kullarına zulmetmez." "Ali vefat edince -Allah'ın rahmeti; öldüğü gün, İslâm'la kendisini şereflendirdiği gün ve tekrar dirilerek mezardan çıkacağı gün onun üzerine olsun- Müslümanlar yönetimi bana tevdi ettiler.

Allah'tan, bu geçici dünyada, ahiret yurdunda O'nun bize yönelik kerem ve ikramlarının eksilmesine neden olacak bir şeyi vermemesini niyaz ediyorum. Beni sana mektup yazmaya zorlayan şey, Allah Tealâ huzurunda, senin hakkında mazur olmak isteyişimdir.

Eğer sen de benim söylediklerime uyacak olursan, büyük bir yarar elde edeceksin ve Müslümanlar ıslâh olacak ve büyük menfaatlere kavuşacaklardır." "O hâlde, batıla uymaktan vazgeç ve diğer insanlar gibi bana biat et. Çünkü sen de biliyorsun ki ben hilâfete senden daha lâyığım.

Allah'tan kork, isyan ve azgınlığı bırak ve Müslümanların kanını dökme! Vallahi bundan fazla zulmederek insanların kanını kendinle birlikte Allah'ın huzuruna götürmek senin yararına değil.

İtaat ve uzlaşma yolunu tut, hilâfet konusunda hilâfete ehil ve ona senden lâyık olanla savaşma. Böyle davranacak olursan Allah Tealâ fitneyi yatıştırır, Müslümanların birliğini korur ve onların arasını ıslâh eder." "Eğer sapıklığını sürdürür ve savaştan başka bir şeye yanaşmazsan, aramızda Allah'ın hükmetmesi için Müslümanları senin üzerine göndererek seni ilâhî muhakemeye çekeceğim; Allah en iyi hükmedendir."[45] Gördüğünüz gibi mektubun sonu açıkça savaş tehdidi içermektedir.

İmam Hasan'ın bundan başka da çaresi yoktu. Çünkü önce düşmanı, batılı bırakarak diğerleri gibi biat etmeye davet ediyor. Bu ise düşmanın iradesini zayıflatıp onun direncini kırmaya yöneliktir. Bu bakımdan akılcı bir yöntemdir. Ayrıca İmam bu sözleri, Resulullah'ın Ehlibeyti'nin Kureyş'e karşı sunduğu kanıtı hatırlattıktan sonra söz konusu ediyor.

Yani, önce kanıtını ortaya koyuyor ve buna dayalı olarak söyleyeceğini söylüyor...

Hayırsever bir davet, tehdit kokan bir hitap ve ardından açık şekilde savaşla tehdit...

İmam Hasan, Muaviye'ye karşı davranışlarında babasının tutumunu izledi. Gerçekten İmam Hasan kendisini kuşatan özel durumlar karşısında, düşmanlarla yüz yüze gelirken izlediği tutum bakımından babasının mükemmel bir örneğiydi. Onun dönemi, Emir'ül-Müminin'in döneminin ölümünden sonra da devam ettiği intibaını bırakıyordu.

Hz. Ali'nin (a.s) döneminde savaş kaçınılmaz bir gereksinim olduğu gibi, İmam Hasan'ın döneminde de savaştan başka yapacak bir şey yoktu. Hilâfetini çekici kılan unsurlardan biri, genç bir delikanlı olmasına rağmen yeterli bir iktidar ve egemenlik yeteneğine sahip olduğunu göstermesiydi. Bu da hainleri yönetimden uzaklaştırmak, bu tasfiye sonucu kalplere egemenliğinin heybetini salmak, sebat, istikrar ve yönetim dizginini ele geçirmek şeklinde kendini gösteriyordu.

Bu bakımdan mektubun açık bir tehdit, etkili bir nasihat, güçlü, sağlam ve emredici bir üslûba sahip olması doğaldı: "Allah'tan kork, isyan ve azgınlığı bırak ve Müslümanların kanını dökme! Vallahi bundan fazla zulmederek insanların kanını kendinle birlikte Allah'ın huzuruna götürmek senin yararına değil. İtaat ve uzlaşma yolunu tut, hilâfet konusunda hilâfete ehil ve ona senden lâyık olanla savaşma..." Şam'da Emevîlerin bayrağı, Kûfe'deki Haşimî hilâfetine düşmanlık rüzgarıyla dalgalanmaktaydı.

Geçmişte Hz. Ali'ye biat etmedikleri gibi İmam Hasan'a da biat etmediler. İmam Hasan'ın nasihat içerikli sarih mektuplarının bir yararı olmadı ve bu mektupların akılcı metodu, sağlam kanıtlara dayalı üslûbu, Muaviye'nin azgınlık ve tuğyanını yatıştıramadı. İmam Hasan'ın Muaviye'ye yazmış olduğu mektupları incelediğimizde, onun gibi birisine yakışmayacak veya sahih ve sağlam kanıtlara dayanmayan herhangi bir şey görmemiz söz konusu değildir.

Bu mektuplarda, ya Ehlibeyt'in insanlar üzerindeki haklarından, insanların onları sevmelerinin farz oluşundan veya onların günahtan temizlenmiş olmalarından, dolayısıyla Kur'ân-ı Kerim'in açık bir şekilde Ehlibeyt'in Müslümanlar üzerindeki velâyetinden söz ettiğinden ya da Resulullah'ın onları imam ve halife tayin ettiğine dair kesin kanıtlardan bahsedilmektedir.

En nihayet Muaviye'nin teslim olmasından, itaat etmesinden, Müslümanların kanını dökmemesinden, fitne ateşinin söndürülmesi ve Müslümanların arasının ıslâh edilmesi hususunda gerekli adımları atmasından söz edilmektedir. Buna karşın Muavi'yenin İmam Hasan'a (a.s) yazdığı mektuplarda ise, genellikle mevzuun mahiyetine dikkat

edilmesi gereken yerde ayrıntılara değinilmekte, birçoğu unutulmuş, geride kalmış

düşmanlıklar hatırlatılmakta, Müslüman kardeşler arasında fitne ve tefrika çıkaracak ifadeler yer almaktadır. Muaviye'yi İslâm tarihinde kabilecilik ve kavimcilik duygularını uyandıran ilk kişi olarak adlandırmamız çok yerinde olur.

Muaviye unutulmuş düşmanlıkları hatırlatıp ihtilâf ateşini körüklemekle tevhid ilkesini, yani birlik ve beraberliği yıkan, toplumun ıslâhının ve bu dinin başarısının sırrı olan bu temel direği yerinden oynatan ilk kişidir.

Muaviye kendisini ve babası Ebu Süfyan'ı -ki her ikisinin de utanç verici geçmişleri rakam ve tarihleriyle Müslümanlar tarafından bilinmekteydi- ileri sürmekle bir sonuç alamayacağını, sade insanları gaflete ve tuzağa düşüremeyeceğini bildiği için, İmam Hasan'a yazmış olduğu mektuplarda Ebu Bekir, Ömer ve Ebu Übeyde'den bahsederek Ehlibeyt'in Ebu Bekir'e biat etmeyişini söz konusu ediyordu.

Muaviye'nin mektupları ve bu mektupların içerdiği hususlarla ilgili tek eksikliği hilâfet hakkı ve bu kutlu makamı ele geçirmeye ilişkin makul bir kanıtının olmayışıydı.

Hatta Hz. Ali'yle Muaviye arasındaki bütün uzun savaşlarda ve gruplaşmalarda İmam Ali'ye (a.s) karşı keskin bir kılıç olarak kullanılan Osman'ın kanını istemesi de insanları yanıltan bu bahane de- şimdi Hz. Ali öldüğü için etkisini kaybetmiş, gündeme getirilemez olmuştu.

Muaviye şimdi İmam Hasan'ın, yani Osman'ın öldürüldüğü gün, evinin kapısında durarak onu savunan ve bu yolda - tarihçilerin tümünün söylediği gibi- bedeni kana boyanan kişiyle karşı karşıyaydı.

Taktakî İmam Hasan'ın Osman'ı savunması hakkında şöyle der: "...Osman'ı savunmak için amansız bir savaş verdi; hatta Osman'ın kendisi ona engel oluyordu. Ama o savaşa devam ediyor ve kendi canını tehlikeye atıyordu..."

İnsanların Osman'dan kaçtıkları, akrabalarının bile onu bırakıp kaçtığı bir sırada oluyordu bütün bunlar.[46] Evet, Muaviye'nin İmam Hasan'a yazdığı mektuplardaki

tek delil ve hücceti şuydu: "Hükümet ve yönetim konusunda benim geçmişim senden daha fazladır. Bu konuda ben daha tecrübeliyim. Ben senden yaşça daha büyüğüm."[47] Şüphesiz eğer Muaviye'nin sürekli söylediği bu sözlerden başka söyleyebileceği ve kabul edilebilecek bir delili olsaydı, onu söyler ve başarılı olmak için eski düşmanlık duygularını dökmez, kin ve düşmanlıkları uyandırmaya baş vurmazdı.

Ve keşke Muaviye'nin hangi tecrübeden bahsettiğini biz de bir bilseydik! Acaba Şam'ın onun elinden kan ağladığı, Şam halkının kendisini Ömer'e şikâyet ettiği, Ömer'in de buna kızarak birisini gönderip onu çağırttığı ve onun bu durumda

Ömer'den, kölesi Yerfa'dan daha çok korktuğu tecrübesinden mi bahsediyor?!

Acaba yeşil bir elbise giyip Ömer'in karşısına çıktığı ve Ömer'in de kırbaçla başına vurduğu günden mi bahsediyor?! Yoksa Osman'ın haberi olmadan işleri onun adına yaptığı ve sonunda bu hareketleriyle onun bedbaht olmasının nedenlerinden birisi olduğundan mı söz ediyor?! Ya da azgınlık ve isyanla ordusunu zamanın imamıyla savaşmaya götürüp hiçbir mazereti olmaksızın onunla savaştığı günü mü kastediyor?!

Acaba bu "tecrübeler" onun hükümete geçmesi veya onu sürdürmesi için daha lâyık olmasının delili olabilir mi?! Yoksa hangi liyakati iddia ediyordu?! Acaba bu yollarla elde edilen, yalan, iftira ve kan dökme temeli üzerine kurulan bir hükümet, değerli dinî makama, yani hilâfet makamına oturmaya daha lâyık olmanın delili olabilir mi? Durmadan sağlam kanıtlarmış gibi aynı sözleri tekrarlamak...

Ki hepsi de anlam olarak bir gerçeğe dönüktü, başka değil: "Uzun zamandan beri bu işin üstünde olmak!!" Oysa hak mantığında, hilâfeti "uzun zamandan beri iş başında olmak" veya "yaşın fazla olması" yoluyla ispatlayacak hiçbir ölçü ve mikyasımız yoktur! Çoğu zaman birisi vicdanları satın almada veya toplumda fitne ve fesat çıkarmada herkesten daha isabetli ve tecrübeli olabilir.

Fakat bu iş onun nübüvvet makamının yerine geçmeye hak kazanmasına ve bu işe herkesten daha lâyık olmasına neden olamaz. Ve nice insanlar var ki, sinirlerini kontrol edip duygularını gizlemekte o kadar güçlüdürler ki, herkes onları insanların en bağışlayıcısı ve en sabırlısı sanır; fakat bu, onun insanlar arasında din önderi olmasına neden teşkil etmez; çünkü sabır ve bağışlama bir din önderi ve imamda olduğu gibi riyaset talebinde, önderlik ve hükümet iddiasında bulunanlarda da olabilir.

Nice insan var ki, tecrübe sonucu kamuoyunu kendi şahsî düşünceleri -bu görüş ve inanç ister ilâhî bir membadan kaynaklansın, ister kişisel heveslerden kaynaklansın- doğrultusunda yönlendirme gücüne sahip olur; fakat böyle kişiler, Müslümanların halifesi değil, dinde bidat çıkaranlardır. Çünkü halifenin, Kur'ân'ın görüşünden başka görüşü, hadisten başka kaynağı ve Allah'tan başka mercii olamaz. Dolayısıyla, yüce İslâmî hilâfete ve Resulullah'ı temsil makamına lâyık olacak kişi, Allah Tealâ'nın kulları arasından seçtiği, meziyetleri, beğenilir ve kendine has özellikleri sonucu diğer insanlardan üstün kıldığı kişidir.

İnsanların yaratıcısı olan Allah bu liyakatli ve seçkin kulu herkesten daha iyi tanır, onu isim ve vasıflarıyla Peygamberi'ne tanıtır ve Peygamber de onu kendi halifesi olarak seçip yerine oturtur ve bundan sonra diğerlerinin başka birini halife seçmeye ve tayin etmeye hakkı olmaz.

Muaviye, kendisinin ve babasının utanç verici geçmişine, Müslüman oluş

biçimlerine, Ömer, Osman ve de İmam Ali (a.s) karşısındaki olumsuz konumuna rağmen dinî önderlik ve hilâfet kürsüsüne el uzatmaktan sakınmıyordu. Dolayısıyla -İslâm ülkesinin dört bir yanında Müslümanların biat ettikleri, Resulullah'ın ashabının,

yakınlarının ve Müslümanlıklarına güvenilebilecek herkesin itaatini üzerlerine aldıkları- Resulullah'ın torunu İmam Hasan'a şöyle yazdı: "Ben yaşça senden büyüğüm, geçmişim senden daha faladır ve bu konuda daha tecrübeliyim!!" Sahi, kanıtlar dünyasında delilsizlik ve geçersizlik bakımından bundan daha çürük bir kanıt gösterilebilir mi?!

Tekrar İmam Hasan'a mektup yazdı; fakat bu defa onu öldürmekle tehdit etmek ve aldatmak amacıyla İmam Hasan b. Ali'yi tanımakta yanılmış olacak ki, ona karşı bu kadar alçak ve rezilce konuşuyordu: "...

Ölümünün alçak ve düşük insanların elinde olmasından kork ve bizi yumuşatmaktan ümidini kes! Bil ki benden sonra hilâfet senin hakkındır; çünkü sen ona herkesten daha lâyıksın..."[48]Ve İmam Hasan'ın elçileri Cündeb b. Abdullah el-Ezdî ve Hars b. Süveyd et-Teymî'ye verdiği son cevap şuydu: "Geri dönün! Bizimle sizin aranızda ancak kılıç hükmedecektir."[49] Böylece düşmanlık Muaviye tarafından başlatıldı ve itaat edilmesi farz olan İmam'a muhalefet edip azgınlaşan oydu; hem de öyle bir İmam'a ki, ancak Muaviye ve onun elinde yetişen gözü ve kulağı kapalı izleyicilerinden başka -ki Sa'saa b. Sûhan Muaviye'nin yüzüne karşı onlar (Muaviye ve adamları) hakkında şöyle diyor:

"Mahlukatın isteklerine en fazla uyup itaat eden, buna karşılık Allah'a en fazla itaatsiz olan, Allah'ın emrine isyan edip kötülerle sözleşenlerdir."- Müslümanlardan hiç kimse kendisine biat etmekten sakınmamıştı.[50] Kûfe, Muaviye'nin tehdidini duymuş ve onun Irak üzerine hareket ettiğini haber almıştı.

Şia'nın seçkinleri, bahadırları ve ünlü savaşçılarının diliyle marşlar söylüyor ve böylece günlerini geçiriyordu. İş ciddiye binmişti ve hükümetin başında olan kimsenin bu ani olaya bir çözüm bulması, gerçeğe uygun davranması gerekmekteydi. Zalim ve azgınlarla savaşmak, inanç ve dinî düşünce tarzının hükmettiği bir vazifeydi.

Ve esasen İslâmî hilâfet, -Muaviyenin üç yıl boyunca hilâfete karşı sürekli bir şekilde düzenlediği silâhlı baskınlarla Müslümanların arasına düşürdüğü- bu bölünme ve ihtilâfı yatıştırmadan o gün her şeyden daha fazla ihtiyaç duyduğu sebat, istikrar ve vahdeti bulamazdı.

Muaviye'nin başlattığı Şam kaynaklı savaşlar, o günden beri İslâm'a karşı başlatılan en uğursuz ve en zararlı savaşlardı. Bu savaşlarda dökülen kanlar, çiğnenen haklar, tecavüz edilen gerçekler, beyinsizlerin elde ettiği zafer ve alçak

maddî heveslerin elde ettiği ilerlemeler... İslâm tarihinde eşine az rastlanır türden kanlı ve yıkıcı savaşlardı.

İslâm dini, yüce insanî temelleri itibariyle, Allah yolunda, insanları ıslâh etmek ve İslâm toplumunu savunmak dışında savaşa cevaz vermez. Sınırlara saldırıp güvence içinde olan insanları korkutmak, Müslümanlara,

Allah'a ve Peygamber'e inanan milletlerle -sırf onlara egemen olmak içinsavaşmak, İslâm'ın temel ilkeleri bakımından meşru bir savaş için geçerli sebep değildirler. Bu gibi savaşları ilkel cahiliye düzeni dışında hiçbir sistem kabul etmez. Müslümanların vahdet ve birliğini yok eden, Müslüman gruplar arasında kin ve düşmanlık tohumlarını eken de bu gibi savaşlardı zaten.

Bu savaşlarda "alçak beyinsizler" grubu (onlar hakkında bu tabiri, Şebes b. Rib'î hicrî 36 yılında Muaviye'yle karşılaştığında onun yanında kullanmıştır) Muaviye'ye olumlu cevap verdiler ve o da onların ahlâkî sapıklıklarından, beyinsizliklerinden ve kötü düşüncelerinden oldukça fazla yararlandı ve hepsi can-ı gönülden itaat etmelerinin karşılığı olarak Muaviye tarafından ölüme gönderildiler... Haşimoğulları'na geçmişlerinden kalan bir miras da savaşı başlatan kimseler olmama özellikleriydi.

İmam Hasan'ın, ordusunun öncü birliğinin komutanı Übeydullah b. Abbas'a gönderdiği fermanda Haşimîler'e has bu güzel sıfatın gözetilmesi vurgulanmıştır.

İmam Hasan özel olarak - Arabın ileri geleni olan- babası Emir'ül-Müminin Ali'nin (a.s) emir ve buyruklarının hazinesine sahipti ve tarihin tanıklık ettiği üzere, "Babasının kendisine özel bir ilgisi vardı ve ona oldukça değer veriyor, yüceltiyordu."[51] Bu emir ve buyruklar gerek din konusunda olsun, gerek dünya ve gerekse ahlâk konusunda paha biçilmez örnekler, tümü isabetli ve hatadan uzak sözlerdi. Bu tavsiyelerden birisi şöyledir: "Hiçbir zaman birini savaşa çağırma ve eğer birisi seni savaşa çağıracak olursa kabul et; çünkü savaşı körükleyen mütecavizdir ve mütecavizin ise yıkılması, mağlup olması kaçınılmazdır."

Bu nedenledir ki: İmam Hasan kendisine biat edildiği dönemin başlarında ve taraftarlarının sabırsızca savaşmayı bekledikleri bir zamanda buna açıkça olumlu bir cevap vermedi ve bu önerileri ciddiye almadı; çünkü o savaşa, sadece zaruret durumunda ve çaresizlik yüzünden baş vurulması gereken istenmeyen bir çözüm gözüyle bakıyordu. Ayrıca o, bu iş için önceden yeterli sayıya ulaşmış veya savaşın sonunu garanti eden bir ordu hazırladığı bir savaşı düşünüyordu; fakat her gün biraz daha kötüleşen buhranlı günlerde isteğinin gerçekleşmesine imkân yoktu.

Bir önceki bölümde savaş isteyen heyecanlı grupların bağlı oldukları çeşitli cepheleri -yani Emevîler, Haricîler, Şüpheciler ve Hamrâ- tanıtmış, toplumu karıştıran iş bozanlık, fitne çıkarma ve mevcut yönetime muhalefet etme ruhuna

dikkat çekmiştik. Bu etkenlerin tümü -oysa olumsuz bir durumun oluşması için bunlardan bazıları dahi yeterliydi-,

İmam Hasan'ın, -samimî taraftarlarından birçoğunun savaşmayı önermelerine rağmen- savaşı geciktirmesine neden oldu. Biat günlerinde Kûfe'yi kapsayan geçici ve sınırlı heyecan İmam'ın bu gerçek dostlarını yanıltmış ve yeni halifelerinin lehine başlatılan her türlü girişimin başarıyla sonuçlanacağı hususunda ümitlendirmişti.

Fakat bu, perde arkasını görmeyen ve bu cephelerin özel hedeflerini hesaba katmayan yüzeysel ve kısa bakışlı bir değerlendirmeydi. Fakat İmam Hasan üstün uyanıklığı ve basiretiyle daha uzaktaki geleceği görüyor, uyanık zekâsıyla sorunları onlardan daha iyi biliyor ve dinî vazifesi gereğince genel maslahatı tam bir dikkat ve ihtiyatla göz önünde bulunduruyordu.

O, durumun önem ve inceliğini anlıyordu; çünkü taraftarları ve ordusunun büyük bir bölümünü kapsayan ahlâkî fesattan haberi vardı ve zaruret gerektirmedikçe savaşa başlayacak olursa, savaş şartlarında bu ahlâkî fesadın -yani dini dünyaya satmanın- faaliyete geçip alçak ve uğursuz etkisini bırakmasından endişe ediyordu.

Diğer taraftan bunların çıkardığı fesatların bir kısmına tahammül etmenin mevcut siyaset için birçok yararları olduğunu görüyor ve mevcut durumun belli bir düzen içinde korunmasının gerektiğini hissediyordu. Dolayısıyla insanlara

karşı yumuşak ve ılımlı davranmayı uygun gördü; yumuşaklık ve hoşgörü siyasetini tutup bozguncuların tasfiyesi işlemini uygun bir fırsat doğuncaya kadar erteledi...

Bütün bunlar, İmam Hasan'ın Kûfe toplumunda açılan gizli yaranın kabuk bağlaması ve herkesi kapsayacak genel fitnenin çıkmasını önlemek için baş vurduğu yöntemin bir gereğiydi. Burada, araştırmadan ve incelemeden geçemeyeceğimiz bir soruyla karşılaşmaktayız: Bir devlet başkanının, böyle müsait olmayan, kapalı ve siyah bulutlarla örtülü bir ortamla karşılaştığında, kargaşa ve isyan etkenlerini yatıştırmak için son derece ihtiyatlı davranması ve şiddet göstererek komploları deşifre edip ihanet edenleri cezalandırması...

doğruysa, o hâlde neden İmam Hasan şiddet göstermek ve sert davranmak yerine uyumlu ve yumuşak davrandı? Oysa sebat oluşturmak ve tehlike altındaki geleceği garanti altına almak için onun kendine has durum ve konumunun birinci yönteme –şiddet göstermek ve sert davranmak- daha fazla ihtiyacı vardı… Bu sorunun, sekizinci bölümün (Orduyu Teşkil Eden Unsurlar) sonunda işaret edeceğimiz üç cevabı var.

Burada sadece şu kadarını söylemekle yetiniyoruz: Eğer İmam Hasan -bu gibi durumlarda herkes için açıkça söz konusu olan- şiddet yolunu tutacak olsaydı, vakti gelmeden fitne ateşini kendi eliyle tutuşturmuş olur ve meydanı, sonuç

bakımından zararı Şam savaşlarından az olmayan iç ayaklanmalar için boş bırakmış olurdu. Muaviye ise bütün malî ve fikrî imkânlarıyla Kûfe'de iç ayaklanma zeminleri oluşturmak için sürekli fırsat peşinde olan bir düşmandı.

Dolayısıyla o tehlikeli ve hassas durumda en güzel tutum, İmam Hasan'ın seçtiği yoldu. Savaşı başlatmada acele etmesi gerektiğine inanan ve "Savaşın Muaviye'nin şehrinde ve kontrolü altındaki bölgelerde olması için"[52] Muaviye'nin üzerine hareket etmede erken davranan dostlarından birinin önerisine cevaben diyoruz ki: Eğer İmam Hasan bu işi yapacak olsaydı, Kûfe'deki kendine muhalif olan grupların önderlerine ve muhalefetlerini ortaya çıkarmaları için kendilerine dindar görünümü veren riyakârların eline pek de sebepsiz ve geçersiz olmayan iyi bir bahane vermiş olurdu.

Zaten onların muhalefetlerini meşru göstermek için savaşı başlamak yeterliydi. Bu da insanların çoğunun veya en azından yüzeysel ve sade insanların açısından cevapsız bir eleştiri sayılırdı ve hatta bu mesele onların biatlerini bozmalarına ve bu grupların açıkça İmam Hasan'ın emirlerine itaatsizlik etmelerine neden olabilirdi.

Dolayısıyla, -bazılarının önerdikleri- savaşı başlatmada erken davranmak, gerçekte İmam'ın kendi eliyle kendi toplumunda en tehlikeli ve en feci patlamayı meydana getirmesi ve bunun doğuracağı sonuçlara katlanması anlamına gelirdi. İşte bu nedenlerle İmam Hasan b. Ali mevcut "saldırmazlık" durumunu sürdürmeyi ve savaşı başlatmakta acele etmemeyi tercih etti. Fakat bir süre sonra ansızın cihat emri verdi... O öyle bir ortamda cihat emrini verdi ki, herkese göre de

cihat emrini vermekten başka çare yoktu. Çünkü Muaviye, tuğyan ve düşmanlığı başlatmış, -İslâm topraklarının merkezinden başlayarak- egemenlik alanını genişletme hevesine düşmüştü ve Irak'a doğru Cisr-i Menbic'e[53] kadar ilerlemişti. Bu olay, Yakubî'nin[54] 18 gün sonra dediği, Emir'ül-Müminin İmam Ali'nin (a.s) şahadetinden kısa bir zaman sonra gerçekleşmiştir.

Orada yani, Fırat'ın yukarı kesiminde Muaviye güvenli ve sakin sınırlarda korku ve dehşet saçmaya aşladı. Kûfe yiğitlerini uyarmak ve tedricen savaş ilân etmek için gürültülü ve korkulu naralarla muhalefetini ilân etti, meydan okudu.

Muaviye, Hz. Ali'nin şahadetini, Kûfe ve Şam olaylarına son vermek için yararlanabileceği en güzel fırsat biliyordu. Bu, Muaviye ve müşavirlerinin ittifak ettikleri son karardı. Muaviye'nin bu müşavirleri, onun gece-gündüz, Haşimî hilâfetiyle muhalefet hareketini tam bir uyanıklık ve tecrübeyle yönlendiren Muğiyre b. Şu'be, Amr b. As, Mervan b.

Dipnotlar

---

[40] - Bk. el-İmamet-u ve's-Siyase, s.150

[41] - Taberî Tarihi, c.6, s.109

[42] - "Zad'el-mukatele mieten mieten" cümlesinin tercümesi olup, askerlerin payına düşen parayı yüz dirhem artırdı anlamına gelmektedir;

yani payına beş yüz dirhem düşeni altı yüze ve dokuz yüz dirhem düşeni bin dirheme çıkardı veya her askere ilk önce yüz dirhem verdi ve daha sonra vazifesini iyi bir şekilde yerine getirdiğini görünce ona yüz dirhem daha ekledi ve bu şekilde devam etti.

Bu cümlede, sadece paya düşen hissenin artırılışından söz edilmektedir. (A. Hameneî)

[43] - Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.12.

[44] Bk. bir önceki dipnot.

[45] Şerhu Nehc'ülBelâğa, İbni Ebi'lHadid, c.4, s.12.

[46] Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Üstad Abdullah Alailî'nin

Osman döneminde Müslümanların topluluğu hakkındaki yazısı;

Kitabu Eyyam'ilHüseyin, s.112128. Biz de konumumuzu

tamamlamak için onun bu yazısının belirgin çizgilerini alarak

burada nakletmemiz daha uygun olacak. Diyor ki:

Bu Emevîler, ruhsuz kalıplarına ve bir işe yaramaz varlıklarına

üstün bir değer ve kişilik yakıştırmakla kalmadılar; daha ileri

giderek sınıflı bir toplum oluşturdular... Ummadıkları bir şekilde

Emevîlerin ve taraftarlarının yanında çok büyük bir servet birikti.

Mervan, nefsine ve hevesine uygun olarak toplumun takdirini ele

aldı ve büyük vilayetlerin çoğu onun bunun tımarı oldu.

Ya'la b. Ümeyye, çok miktardaki mülküne rağmen yüz bin

dinarlık bir servet biriktirdi.

Abdurrahman b. Avf"ın mal varlığı beş yüz bin dinara ulaştı.

Zeyd b. Sabit'in biriktirdiği altın ve gümüş o kadar fazlaydı ki,

bölüştürmek için baltayla kırmak zorunda kaldılar...

Halkın büyük çoğunluğu bu yeni yönetim tarzını kabul

etmeyip halifenin adamlarıyla mücadele etmeye başladı. Onları

dinsizlikle suçladılar ve gizlice yavaş yavaş ve derinden yürütülen,

fakat her gün daha da alevlenen bir savaşa giriştiler.

O günün genel durumu iki cümlede özetlenebilir: Halka desise

yapmakta olan bir hükümet ve hükümete karşı komplo hazırlayan

bir millet. Fakat her zaman üstünlük ve nihaî zafer halkındır.

İnsaflı olarak söylenmesi gerekir ki, halk kıyam ederken sert ve gururlu davranmadı. İlk önce iş başında olanlarla bağlantı kurdular

ve defalarca temsilcileri kanalıyla isteklerini ortaya koydular; fakat

her defasında istekleri peş peşe, sert ve tahrik edici bir şekilde

geri çevrildi.

Bu arada Amr b. As halkı Osman'a karşı ayaklandırıyor ve

açıkça onun siyasetini eleştiriyordu; gizli yollarla onun hakkında

bilgi toplayıp onun evinde cereyan eden olayları açığa çıkarıyordu;

karşılaştığı herkese Osman'ın nefretini aşılıyordu. Osman,

kendisine muhalif olup kendisine karşı ayaklanan bir gruba

konuşma yaparken Amr ona diyordu ki: "Ey Emir'ülMüminin! Sen

kendini helâk ettin, biz de kendimizi seninle birlikte helâk ettik. O

hâlde sen tövbe et ki, biz de tövbe edelim."

Diğer taraftan Aişe, Osman'a öyle bir şekilde kafayı takmıştı

ki, Osman hutbe okuduğu bir esnada Resulullah'ın gömleğini eline alarak; "Daha bu elimdeki Resulullah'ın gömleği eskimeden sen onun sünnetini eskittin ve çürüttün." diyordu.

Öbür taraftan Talha ve Zübeyr ayaklananlara malî yardımda bulunuyorlardı. Fakat Hz. Ali (a.s) Osman'a karşı tüm öfke ve rahatsızlığına rağmen iki oğlunu Müslümanların arasındaki sahip oldukları saygınlığa rağmen ve hizmetçilerini adil olmayan, kinle karışık olayların meydana gelmesini önlemek için Osman'ın yardımına gönderdi. Halkın Osman'ın evini kuşatıp onun suyunu kestiği haberini alınca, onun için üç kırba su gönderdi ve Hasan'la Hüseyin'e dedi ki: "Kılıçlarınızı alarak Osman'ın evinin kapısında durun ve hiç kimsenin ona bir zarar vermesine müsaade etmeyin." Bu olayda İmam Hasan b. Ali'nin vücudu kana boyandı ve Kamber Hz. Ali'nin kölesi yaralandı.

Bu olayla ilgili olarak tarihin Hz. Ali ve evlâtları hakkında yazdığı bunlardır. Oysa diğer taraftan, Osman'ın kuşatıldığı zaman Şam'da olan Muaviye'ye şöyle yazdığını da vurgulamaktadır: "Medine halkı kâfir olmuş, bana karşı itaatsiz olmuş ve ettikleri biati bozmuştur; Şam savaşçılarından mümkün olduğu kadarını süratli ve rahvan atlara bindirerek bana gönder." Muaviye bu mektubu aldıktan sonra gevşek davranarak vakit öldürmeye çalıştı; çünkü iddia ettiği gibi bu işte parmakları olan Resulullah'ın sahabesine muhalefet etmek istemiyordu.

Amr b. As'ın, halkı Osman'ı öldürmeye tahrik etmesi, Aişe'nin

onun karşısında durup apaçık ona muhalefet etmesi, Muaviye'nin

ona yardım etmekten çekinmesi, Talha ve Zübeyr'in onun muhaliflerine yardım etmesi... ve sonra bunların her birinin

diğerini Osman'ın kanını istemeye teşvik etmesi ve onun kanını

hayırsever bir şekilde kendisine nasihatte bulunan, onu bu

akıbetten sakındıran ve olaylar karşısında ona gelen belâlara

kendisini siper eden Hz. Ali'den istemesi şaşırtıcı ve gülünç değil

midir?

[47] Şerhu Nehc'ilBelâğa, İbni Ebil'lHadid, c.4, s.13.

[48] Şerhu Nehc'ilBelâğa, c.4, s.13 ve 10.

[49] age

[50] Mes'udî, İbni Esir Haşiye'sinde, c.6, s.119.

[51] İbni Kesir, c.8, s.3637.

[52] İbni Ebi'lHadid, c.4, s.13.

[53] “Menbic", bu isimle bilinen Fırat üstündeki köprüye yaklaşık

18 km. ve Haleb'e yaklaşık 60 km. (ve Mu'cem'in dediğine göre,

iki gün) uzaklıktaki eski bir büyük şehrin ismidir. Mu'cem'ul

Buldan'da şöyle yazıyor:

"Oradan Melita'ya dört günlük ve Fırat'a bir günlük yol var. Bu

şehirden Buhterî ve Ebu Furas elHamdanî gibi kişiler çıkmıştır.”

[54] Tarihi Yakubî, c.2, s.191.

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

Hakem, Velid b. Utbe, Yezid b. Hürr el-Abesî, Müslim b. Ukbe ve Dahhak b. Kays el-Fehrî gibi dostlarıydı. Muaviye hem uygun fırsat seçmede ve hem de Kûfe'de bozuculuk ve fitne çıkarmada başarılı oldu.

O, bu iş için tam bir ciddiyetle alçak vicdanları parayla satın aldı ve çeşitli bölgelere casuslar gönderdi; bu casuslar gittikleri yerlerde çeşitli yalanlar yayıyor ve döndüklerinde alınan kararlar veya düşmanın savaş imkânları hakkında çeşitli haberler getiriyorlardı. Bu ise en keskin, en etkili ve en güçlü savaş darbesi sayılmaktaydı. "Muaviye bütün aşiretlerin ve ordularının toplanması için genel seferberlik ilân etti.

Emri altındaki bütün bölgelere; 'Bu mektubu alır almaz, bütün imkânlarınızla beraber bana doğru hareket edin.' şeklinde mektuplar yazdı."[55] İmam Hasan da savaş isteyen Muaviye'ye karşılık vererek cihat ilân etti. Onun davetiyle ihlâslı müminler, Kur'ân hamilleri, savaş komutanları ve İslâm'ın muhafızları etrafında toplandılar: Hucr b. Adiyy, Ebu Eyyub el-Ensarî, Amr b.

Kurza el-Ensarî, Yezid b. Kays Erhabî, Adiyy b. Hatem et-Tâî, Habib b.Mezahir, Dırar b. Hattab, Ma'kıl b. Sinan el-Eşcaî, Vail b. Hucr el-Hadremî (Seyyid'ul-İkbal), Hanî b. Urve, Rüşeyd el-Hacerî, Meysem-i Temmar, Büreyr b.

Hudayr, Habbe el-U-ranî, Hüzeyfe b. Esid, Sehl b. Sa'd, Esbağ b. Nübate, Sa'saa b. Sûhan, Ebu Hucce Amr b. Muhsin, Hanî b. Evs, Kays b. Sa'd, Said b. Kays, Abis b. Şebib, Abdullah b. Yahya el-Had-remî, İbrahim b. Malik Eşter, Müslim b.

Avsece, Amr b. Ha-mık, Beşir Hemedanî, Müseyyib b. Neciyye, Amir b. Vaile, Cüveyriyye b. Mushir, Abdullah b. Musma el-Hemedanî, Kays b. Musehher es-Seydavî, Abdurrahman b. Abdullah b. Şeddad, Ammare b. Abdullah es-Selulî, Hani b. Hani es-Sebiî, Sa-id b. Abdullah, Kesir b. Şehab, Abdurrahman b.

Cündeb, Abdullah b. Aziz, Ebu Sumame es-Saidî, Abbas b. Cu'de, Abdurrahman b.

Şüreyh, Ka'ka' b. Amr, Kays b. Verka, Cündeb b. Abdullah el-Ezdî, Hars b. Süveyd, Ziyad b. Sa'saa et-Teymî, Abdullah b. Val, Ma'kıl b. Kays er-Riyahî bu cümledendi. Bunlar İmam Hasan'ın (a.s) cephesinin güçlü kanadını oluşturuyorlardı.

İmam Hasan, Abeydullah b. Abbas'a yazdığı emirnamesinde bunlardan şöyle söz etmiştir: "Onlardan biri, bir ordudan daha fazladır." Muaviye ise Sıffin Savaşı'nda onları şöyle anlatıyor: "Onların hepsinin kalbi tek parçadır." Ve yine şöyle diyor: "Bunlar bir grubu öldürmeden ölmezler." Ayrıca Muaviye bunların hakkında; "Sıffin'de başlarındaki miğ-ferlerin altından onların gözlerini hatırladığımda aklım başımdan gidiyor." demiştir. Şüphesiz düşmanın tanıklığı en doğru tanıklıktır.

Herkeste olan haddinden fazla iyimserlik, cihada davet ederken Kûfe'yi sarstı ve halk grup grup savaşa koştu. Bu savaş gönüllüleri arasında daha önce iyi işlerde ve Allah rızası doğrultusundaki işlerde bu kadar neşeli ve sevinçli oldukları hatırlanmayan çeşitli unsurlar da vardı.

Dolayısıyla İmam Hasan'ın ordugâhında, ihlâslı dostları dışında halktan durumu

belli olmayan bir grup, herkesçe tanınan kişilerin yakınlarından bir cemaat ve İmam Hasan'dan farklı düşünen ve düşman için casusluk yapmak için gelmiş bulunan kötümserlerden bir halk kitlesi ve nihayet genellikle savaş anında kaçarak kurtulan ve ganimet toplamaktan başka bir amaçları bulunmayan gevşek unsurlardan oluşan bir grup vardı.

O gruplardan hiçbiri diğer grubun fikir ve görüşüyle uyum içerisinde değildi; hepsi birbirine muhalif, düşüncesiz ve hedefsizlerdi. Bunun dışında onlar arasında - savaş şartlarının gerekli hazırlıkları için en büyük engeli oluşturan- grupsal tartışma ve münakaşalar da oldukça fazlaydı. İmam Hasan ilk günden beri, bu üzücü düzensizlikten endişeliydi. Bazı kaynaklar da bu gerçeği vurgulamaktadır.

O, karşısında savaş marşları okuyan bu kalabalık halk kitlesinin ne direnişlerine ve ne de ihlâs ve görüş birliğine güvenmiyordu. Bu halk kitlesinin arkasında, kesinlikle ıslâh olup hidayet bulacakları umulmayan Kûfe münafıklarının ve iki yüzlülerinin başları vardı. Eş'as b. Kays, Amr b. Hüreys, Muaviye b. Hudeyc, Ebu Burde el-Eş'arî, Münzir b. Zübeyr, İshak b. Talha, Hucr b. Amr, Yezid b. Haris b.

Revim, Şebes b. Rib'î, Ammare b. Velid, Habib b. Mesleme, Ömer b. Sa'd, Yezid b. Umeyr, Haccar b. Ebcer, Urve b. Kays, Muhammed b. U-meyr, Abdullah b. Müslim b. Said, Esma b. Harice, Ka'ka' b. Şurzehlî, Şimr b. Zilcevşen...

gibilerini buna örnek gösterebiliriz. İmam Hasan sonunda bu grupla bir olay yaşayacağını biliyordu.Bunlar, Müslüman olduklarını iddia etmelerine rağmen kendileri ve kendileri gibi olanlar için kendi istek ve iradeleri doğrultusunda ahlâk kuralları çıkarıyorlardı!

Ahlâk kaynağını gönüllere akıtan ve Müslümanlara sayısız nimetler veren İslâm dini, bu beyinsiz halka göre maddecilik karşısında yenilgiye uğramıştı. Bu nedenle Resulullah'ın Ehlibeyti'nden uzaklaşmış, onlarla görüş birliği içinde olma, onların eğitim, terbiye ve kültürünü alma gücünü kaybetmişlerdi. İmam Hasan'a tam anlamıyla kayıtsız şartsız itaat etmek ve emirlerine teslim olmak şartıyla biat ettikleri andan itibaren, onun düşmanlarının yardımcıları şeklinde tefrika ve ayaklanma çıkarmaya başladılar.

En büyük cinayetler için, dünyevî ve uhrevî sonuçlarından en küçük bir şekilde çekinmeden sürekli macera, tuzak kurma, fırsat kollama ve komplo hazırlama peşinde koşuşturdular. Bu grubun orduya katılması, İmam Hasan açısından karşısındaki açık düşmanından beklenen tehlikeden çok daha büyük bir tehlikeydi.

Dolayısıyla Kûfe komutanının, işin sonunda yapayalnız kalmaktan endişelenmesi ve mümkün olduğu kadar savaşı ertelemesi yerinde olmaz mıydı? Şüphesiz işin sonucunun müphem oluşu, sabırlı ve ihtiyatlı davranmayı ve muhtemel zararlar karşısında daha fazla hazırlıklı olmayı gerektirmekteydi.Fakat şimdi savaşa davet

edilince, seçkin babasından değerli bir miras olarak aldığı özelliği taşıması ona yakışırdı; çünkü aslan yavrusu aslan gibi olmalıydı...

İmam Hasan babasının şu tavsiyesini uygulamak zorundaydı: "Hiçbir zaman birini savaşa davet etme; fakat eğer birisi seni savaşa davet ederse kabul et; çünkü savaşı başlatan mütecavizdir..." Yine Müslümanlara hüküm sürmemin şer'î sorumluluğunu da göz önünde bulundurmak zorundaydı.

İnsanların biat ve itaat ettiği bir önder ve imamın, açıkça kanunun çiğnenmesine ve İslâm'a tecavüz edilmesine göz yumması ve imkân dahilinde olduğu hâlde ona karşı koymaması caiz olmazdı.

Allah Tealâ buyuruyor ki: "Azgınlarla, onlar Allah'ın yoluna dönünceye kadar savaşın." Resulullah (s.a.a) da şöyle buyuruyor: "Kim imam ve önder varken halkı kendisine veya diğer birine çağırırsa, Allah'ın lânetinin kapsamına girmiş olur; onu öldürün.

" Bu iş için, yani sapıklığa karşı koymak için gerekli güce gelince: Kûfe hainlerinden birçoğunun eğilim gösterdikleri normal olmayan ve kurallara aykırı durumlara rağmen Kûfe'ye tâbi sınırlarda savaş için gerekli ordunun hazır olduğu sanısını güçlendirecek kadar çok sayıda asker vardı. İslâm hükümeti birinci asrın ortalarında, o dönemde bir hükümet için gerekli olan en büyük orduya sahipti.

Nihayet, sınırları korumak, çok dikkatli olmayı ve İslâm ordusunun büyük bir bölümünü merkezden uzak noktalara yerleştirmeyi gerektirmekteydi. Bu ise, askerî birliklerden büyük bir kısmının merkeze

yakın savaşlarda kullanılmasına engel oluyordu; özellikle öncül birliklerin eski metotlarla ve o günün eksik araçlarıyla yaptıkları operasyonların zorluğunu göz önünde İbulundurursak.

Sadece Kûfe'de konuşlandırılan ordu -iki farklı rivayete göre-[56] doksan veya yüz bin ve Basra'ya yerleştirilen ordunun sayısı ise seksen bin kişiydi.[57] Bunlar bu iki şehirde hükümet hazinesinden maaş alan askerlerdir. Bu iki askerî şehirde, bunlara tâbi olanların ve bunların kölelerinin ve yine gönüllü olarak cihada katılanların sayısı da normalde bir bu kadara ulaşmaktaydı.

Dolayısıyla Irak ordusunun toplam asker sayısı yaklaşık 350 bin kişiye ulaşmaktaydı; tabii ki İran, Yemen, Hicaz ve diğer ordugâhlardaki askerler bu rakamın dışındaydı.

Şiîlerin savaş için heyecan ve sevinçleri bir taraftan ve Haricîlerin -kendi tabirleriyle- "sapıklar"la savaşmaya ısrarları da diğer taraftan ve ayrıca halk kitlesinin cihat taraftarlarının görüşlerinin ilerlemesi üzerine savaş saflarına katılmak için eğilimleri de başka bir yandan...

Bütün bunlar, savaş için yeteri kadar teçhizatlı bir ordunun olduğuna herkesi inandırmak için yeterdi... Fakat savaş başladığında ve iki taraf savaşırken bu savaşçıların Allah Tealâ ile ahit ve sözlerini unutmamaları ve sözlerinde durmaları gerekmekteydi.

SAVAŞ SEFERBERLİĞİ VE KOMUTANLIK

Kûfe'de bir münadi "es'salât-u camia"[58] diye seslendi. İnsanlar camide toplandılar; İmam Hasan (a.s) minbere çıkarak Allah'a hamd-ü sena ettikten sonra şöyle dedi:

"İmdi... Hiç kuşkusuz Allah insanlara cihadı farz kıldı ve onu 'meşakkat' olarak tanıttı.

Sonra cihat edenlere; 'Direnin; Allah direnenlerle birliktedir.' buyurdu. Ey insanlar! Siz, sevmediğiniz şeyler karşısında sabredip direniş göstermedikçe sevdiğiniz şeylere kavuşmazsınız.

Muaviye'nin, bizim savaşa karar verdiğimizi duyduktan sonra bize doğru yola koyulduğunu duydum. O hâlde siz de Nuhayle'deki[59] ordugâhlarınıza gidin ki, herkesin düşünce ve görüşüyle bir karara varalım. -Allah'ın rahmeti sizin üzerinize olsun.-"Tarihçiler bu olayı şöyle yazmışlardır: "Bunun üzerine herkes sustu, hiç kimseden çıt çıkmadı ve kimse İmam Hasan'a cevap vermedi!"

Tayy kabilesinin ileri geleni, Resulullah (s.a.a) ve Emir'ül-Müminin Ali'yle (a.s) parlak geçmişinden dolayı Müslümanların gözünde büyük bir makamı olan Adiyy b.

Hatem, bu durumu görünce, öfkeden tüm bedeni titredi ve yüksek, titretici bir sesle bağırarak bütün kafaları kendine çevirdi. Herkes onun sözünü merak ediyordu.

O topluluk arasında, Adiyy'in parlak geçmişini, yüceliğini, büyüklüğünü ve Allah yolunda sebatını bilenler çoktu. Adiyy, insanların bu gevşeklik ve sükûtunu kınayarak ateşli sözlerle konuşmasını şöyle sürdürdü: "Ben Hatem oğlu Adiyy'im...

Yazıklar olsun; bu davranışınız ne kadar çirkindir sizin?! Neden önderiniz ve Peygamberinizin oğluna olumlu cevap vermiyorsunuz?! Rahatlık anında dilleri kamçı gibi olan ve şimdi iş ciddileşince tilkiler gibi deliklerine sinen şehrin hatipleri neredeler?! Allah'ın

öfkesinden korkmuyor musunuz, utanç verici bir duruma düşmekten, yüzünüzün kızarmasından çekinmiyor musunuz?" Sonra İmam Hasan'a dönerek şöyle dedi:

"Allah seni doğru yola rehberlik etsin, çirkinlikten uzaklaştırsın ve her türlü güzel ve beğenilir işe muvaffak kılsın... Sözlerini duyduk, emirlerine boyun eğdik,

buyurduğun ve düşündüğün her şeye teslim olduk biz." Sonra, "Ben şimdi ordugâha gidiyorum; bizimle olmak isteyen varsa, haydi bismillah..." dedi ve camiden dışarı çıktı.

Caminin kapısı önünde duran merkebine binerek Nuhayle'ye doğru hareket edip kölesine savaş malzemelerini ordugâha götürmesini emretti. O, emre amade ilk mücahid örneği ve savaşa hazırlanan ilk kişiydi.[60] Tayy kabilesinde Adiyy'in sözünden çıkmayan bin savaşçı vardı.[61] Ondan sonra hatiplerden birkaçı da heyecanlanarak İmam Hasan'ın huzurunda onun gibi konuştular.

İmam Hasan onlara dedi ki: "Allah'ın rahmeti sizin üzerinize olsun! Ben sürekli sizi iyi niyetli, sadık ve birer dost olarak bildim; Allah size hayırlı mükâfatlar versin." Sonra amcası oğlu Muğiyre b.

Nevfel (b. Haris b. Abdulmuttalib)' i Kûfe'de bıraktı ve ona halkı Nuhayle'ye gitmeye teşvik etmesini söyledi. Daha sonra kendisi beraberindekilerle birlikte şehirden dışarı çıktı.

Cihat ilân ettiği ilk gün kendisinin ordugâha gidişi, halkı seferber etmek için seçtiği son derece etkili bir yöntemdi. Nuhayle ordusunun birliklerini İmam Hasan ve babasının ashap ve Şiîleri ve halktan diğer bir grup teşkil etmekteydi. Muğiyre b. Nevfel de tam bir şevk ve heyecanla halkı Nuhayle'ye gitmeye teşvik ediyordu.

Biat haftasının göz alıcı sevinci ve oldukça kalabalık tezahüratı herkeste, Kûfe'de bir kişinin dahi İmam Hasan'ın davetini reddetmeyeceği, istisnasız herkesin ordugâha gideceği beklentisini oluşturuyordu.

Fakat bu beklenti boşa çıkmıştı! Hatta Emir'ül-Müminin Ali'nin şahadetinden kısa bir süre önce, Şam'a hamle için hazırlamış olduğu -ve sayıları kırk bin kişiyi bulduğu söylenen- teçhizatlı birlikler bile vahdet ve bütünlüklerini kaybetmiş, çoğu emre itaatsizlik etmiş ve Kûfe'deki silâhlı kişilerin çoğu da itaatsizlik ve gevşeklikte onlara eşlik etmişlerdi.

Kûfe'nin iki yüzlü ve iki renkli ileri gelenleri, sözleri amele dökme saatinin geldiği o hassas anda her zamankinden çok faaliyet gösteriyorlardı. Tarihle ilgili rivayetler, olaya şahit olan Haris-i Hemedanî'den şöyle nakletmektedir: "Ordugâha gitmek isteyenler Hasan b.

Ali'yle birlikte hareket ettiler; şehirde kalan kalabalık halk kitlesi sözlerine sadakat göstermedi ve onu da babası Emir'ül-Müminin gibi aldattılar... Nuhayle'de on gün beklediler. Bu süre içerisinde onun etrafına

sadece dört bin kişi toplandı. İşte bu nedenle halkı savaşa seferber etmek için Kûfe'ye döndü ve orada; 'Benden önceki halifeyi aldattığınız gibi beni de aldattınız...'

buyurduğu hutbeyi okudu."[62] Bu konuşmadan sonra safında yer alanların sayısı kesin bir şekilde bilinmemektedir. Sadece şu kadarını biliyoruz ki, -İbn-i Ebi'l-Hadid'in Şerh-u Nehc'il-Belâğa'da dediğine göre-Kûfe'den büyük bir ordu hareket etmiştir. Ve biz "Ordunun Sayısı" bölümünde İmam Hasan'ın ordusunun sayısı hakkındaki tarihçilerin farklı sözlerini aktaracağız inşaallah.

İmam, Nehayle'yi Deyr-i Abdurrahman'a doğru terk etti ve orada üç gün kaldı; -yine sayıları belli olmayan- diğer bir grup da orada ordusuna katıldı. Deyr-i Abdurrahman, İmam Hasan'ın (a.s) Medain[63] ve Meskin'deki[64] iki ordugâhı arasında yer almıştı.

İmam Hasan'ın bu iki ordugâhla ilgili özel bir hareket metodu vardı:

a) Medain, Irak'ı Fars ve ondan sonraki şehirlere bağlayan yolun başında yer alıyordu ve coğrafik konumu bakımından Kûfe, Basra ve İran yollarının birleştiği bir

noktada bulunuyordu. Askerî önem bakımından da savaş durumunda stratejik bir siper konumundaydı... İran ise tehlikeli patlamalara gebeydi. İmam Hasan Ziyad b.

Ebih'i oraya vali olarak atamıştı; henüz her şeyini tersine çeviren bozuk ahlâkını sergilememişti.

b) Meskin'e gelince, orası İmam Hasan'ın cihadı tarihinde hassas bir noktaydı; çünkü İmam orada düşmanının karşısına çıkmıştı. O dönemde bu nokta Haşimoğulları'nın hüküm sürdüğü Irak'ın veya Kûfe'nin –yani Haşimoğulları'nın hükümet merkezinin- emri altındaki bölgelerin en son noktasıydı.

Meskin bölgesinde yemyeşil, bayındır, nüfusu kalabalık çok sayıda köy vardı. Bu köyler arasında Evana, Akbura ve onun kuzeyindeki en son mamur nokta olan el-Ales yer alıyordu.[65] Onun karşısında el-Cenubiyye kasabası yer alıyordu. Burası Muaviye'nin Cisr-i Menbic'i geçip ordusuyla konakladığı ve iki ordunun karşılaştığı yerdir.

O günkü Meskin'in, bugün Samerra yakınlarında, Semike ve Beled kasabalarının arasında bulunan çölden daha büyük olmadığı sanılmaktadır. Burası, bol mahsullü, su kaynaklarına yakın, geniş ovalara sahip, bayındırlaşma bakımından zengin bir bölgeydi ve bu nedenle de savaş için uygun bir yer sayılmaktaydı. İmam Hasan ile Muaviye arasındaki savaş bu bölgenin tarihinde gerçekleşen ilk savaştı; fakat ondan sonra Irak ve Şam arasında birçok olaylar vuku bulmuştur bu bölgede.

İmam Hasan, Medain'i, stratejik konumu nedeniyle yüksek komuta merkezi yapmak, böylece hem takviye birliklerinin ona yakın üç bölgeden gelip orada toplanabilmesini sağlamak ve hem de Muaviye ve Şam ordusuna karşı savaş meydanı arkasında -yani Meskin'demevzi almış olmak istedi. Haşimoğullarının bu iki ordugâhının (Medain ve Meskin) birbirinden uzaklığı yaklaşık doksan

kilometreydi.

Bu, o gün için alternatifi olmayan örnek ve ilginç bir savaş taktiğiydi. Böylece, İmam Hasan ortaya koyduğu bu savaş plânı ile zamanının savaş oyunlarını çok iyi bilen üstün ve bilinçli bir komutan olduğunu sergilemiş oldu. Gerek uygun bir zamanın, gerek münasip fırsatların seçiminde ve gerekse orduyu hareket ettirme olarak İmam'ın sonraki adımları da - siyaset, ihlâs ve fedakârlık alanlarındaki- diğer seçkin özellikleri gibi, askerî taktikleri de tam olarak bildiğini göstermekteydi.

İmam Hasan b. Ali, Meskin'e göndermek istediği öncü birliğe bir komutan seçmek için dikkatle sağa-sola ve etrafında toplanan Şia'nın ileri gelenleri ve yakınlarının büyüklerinin yüzlerine baktı. Onların arasından üç kişi dikkatini çekti...

Kendisine yardım etmek için herkesten çok sabırsızlanan bu üç kişi, Übeydullah b. Abbas,[66] Kays b. Sa'd b. Übade ve Kûfe'deki Yemenlilerin reisi Said b. Kays el-Hamdanî'den ibaretti.

Dolayısıyla öncü birliğin komutasını sırayla bu üç kişiye verdi. Übeydullah b. Abbas dinamik, heyecanlı ve dünya hayatına gönül bağlamayan bir kişiydi. Dinî inancı bir taraftan ve kabile taassubu da diğer taraftan onu tahrik ederek Haşimoğulları'nın hükümetini savunma konusunda onu çelik bir silâh hâline getirmişti.

Ve bu da şaşırılacak bir durum değildir; çünkü onun kendisi de Haşimoğulları'nın başlarından birisiydi. Boşuna dememişler: "Derdi olanın çektiği ah adama etki eder..."[67] Onun parlak geçmişi hakkında şunlar kaydedilmiştir: Hicrî 36 yılında (el-İsabe'nin rivayetine göre) veya 39 yılında (Taberî'nin rivayetine göre) ya da her iki yılda hac kafilesinin başıydı.

Hz. Ali'nin döneminde bir defa Bahreyn ve bir defa da Yemen ve etrafında İmam'ın memuruydu.[68] Mekke'de hacıların tanıklık ettiği gibi eli açık

ve cömert bir kişiydi. Bütün bunların dışında halkı İmam Hasan'a biat etmeye davet eden ilk kişiydi o. Bu durumda, o, amcası oğlu İmam Hasan'ın (a.s) güvenini kazanarak onun tarafından öncü birliğin kumandanı seçilmeye lâyıktı.[69] Onu çağırarak ona -tümü elimize ulaşmayan ve bazı kaynakların bir bölümünü naklettikleri- bir ferman verdi.

Bu fermanda şöyle yazılmıştır: "Ey amcam oğlu! Şimdi ben Arap süvarilerinden ve şehrin muttakilerinden on iki bin kişiyi seninle birlikte gönderiyorum. Onlardan biri bir orduya bedeldir.

Onları harekete geçir ve onlara karşı yumuşak, güler yüzlü ve tam anlamıyla alçak gönüllü ol. Onlarla düşüp kalkman gerektiğine dikkat et. Çünkü bunlar Emir'ül-Müminin Ali'nin ashabından kalan içi dışı bir (iki yüzlü ve münafık olmayan) kişilerdir. Onları Fırat kıyısına götür ve sonra Muaviye'ye ulaşıncaya kadar ilerle.

Muaviye'yle karşılaştığın zaman ben ulaşıncaya kadar onu olduğu yerde tut; ben de kısa bir süre sonra senin peşinden hareket edeceğim. Her günün haberini bana ulaştırmalısın. İşlerinde bu iki kişiyle - Kays b. Sa'd ve Said b. Kays- müşavere et.

Muaviye'yle karşılaştığında, o, savaşa başlamadan savaşa başlama; fakat savaşı o başlatırsa, bu durumda sen de savaş. Eğer sen öldürülürsen, kumandaya Kays b. Sa'd geçecektir ve o da öldürülecek olursa kumanda Said b.

Kays'ındır." Gördüğünüz gibi İmam Hasan bu fermanında Übeydullah'tan çok diğerlerinden bahsetmiştir, onları daha çok nazar-i dikkate almıştır. Hem onları methetmiş, hem cesaret ve yiğitliklerini övmüş, hem de onların babası Emir'ül-Müminin Ali'yle beraberliklerinden söz etmiştir.

İmam'ın bütün bunlardan maksadı maneviyatı yükseltmek, insanların heyecanlarını alevlendirmek ve onların duygularını etkilemekti. Dolayısıyla kumandanlarına, onlara karşı yumuşak davranmasını, güler yüzlü ve ılımlı olmasını, onları kendisinden ayırmamasını emrediyor. Bütün bu direktiflerin sebebi komutanla askerler arasında karşılıklı güven duygusu yaratmaktı.

Bu güven duygusu, günümüzdeki askerî metotlardan yoksun olan savaşlarda kara günlerin ümidi olan bir ordu yetiştirmek için en önemli etkendir. İmam Hasan'ın, tayin ettiği kumandanına aynı anlama gelen dört cümleyi peş peşe zikrettiğini görmekteyiz.

Acaba bu tekrarlanan eş anlamlı cümlelerden İmam'ın, -yeni kumandan- Übeydullah'ın sahip olduğu karakteri bir ölçüde etkisiz hâle getirmek istediği anlaşılmıyor mu?

Çünkü orduda Übeydullah'ın yanı başında seçkin, belirgin, parlak geçmişleri ve büyük hatıraları olan birçok kişi vardı ve bunlar -makam, mevki, cihat geçmişi, takva ve yaş[70] bakımından kendilerinden üstünlüğü olmayanbu genç Haşimî kumandanın sertlik ve bencilliğini, yersiz emir ve yasaklarını hazmedebilecek, bunları görmezlikten gelebilecek kimseler değillerdi.

İmam Hasan'ın; "Bu ikisiyle müşavere et." Şeklindeki buyruğu, İmam'ın, amcası oğlunda gözlemlediği ve onun başarısına bir engel olabileceğinden endişelendiği kaba ve sert mizacını ıslâh etmek istediğini gösteren başka bir kanıttır.

Bilinmesi gerekir ki, Übeydullah'ın bu sert ve kaba mizacı, -şayet doğruysa- bir kumandanda olması gereken çok sayıdaki diğer özelliklere sahip olduğu için kumandalığın kendisine verilmesine bir engel teşkil etmez. Ayrıca "sertlik ve kabalık"la "askerî hayat" arasında yakın ve sağlam bir ilişki vardır. Şimdi şu soruyla karşılaşmaktayız: Acaba İmam Hasan öncü birliğin komutasını askerî liyakati herkesçe bilinen, emin ve Resulullah'ın Ehlibeyti'ne bağlı Kays b.

Sa'd b. Übade gibi bir kişi dururken, neden Übeydullah'a verdi?

Bu soruya şu sevaplar verilebilir:

1- İmam Hasan Übeydullah'a verdiği emirde Kays b. a'd ve Said b. Kays'la müşavere etmenin gereğini vurgulamış, böylece komutanlığı -ki tekel olması maslahata

aykırı olduğu varsayılırsa, İmam Hasan'a itiraz etmek yerinde olurdu- Übeydullah'ın tekelinden çıkarmış ve her biri ordunun en liyakatli kişisi olan üçlü bir şura hâline getirmiş oldu.

Eğer komutanlığa yalnız Kays seçilip diğer iki kişiden ve diğer komutanlardan öne geçirilecek olsaydı, ordudaki diğer liyakatli kişilerin kıskanmasına neden olabilirdi. Çünkü bu orduda Ebu Eyyub el-Ensarî, Hucr b.

Adiyy, Adiyy b. Hatem ve ismi yukarıda geçen bunlar gibi savaşçılıkları, komutanlıkları, ihlâs ve fedakârlıkları ve parlak geçmişleri dillere destan olan seçkin kişiler de vardı.

İşte bu nedenle İmam Hasan'ın -Resulullah'ın da amcası oğlu olan- amcası oğlunu öne geçirerek görünüşte ve ismen ordunun kumandanlığını ona bırakıp, Kays ve Said'in görüşlerinden yararlanmayı ona tavsiye etmesi, her türlü

ihtilâf ve kıskançlığı engelleyecek akıllıca bir hareketti.

2- O dönemin genel durumunu göz önünde bulunduracak olursak, bunun yerinde bir tedbir olduğunu söyleyebiliriz. Evet İmam Hasan'ın ordusunun komutanlarının sadece Haşimoğulları'ndan seçilmiş olması o koşullarda isabetli bir davranıştı.

Şöyle ki: Kûfe halkının, İmam Hasan'ın hilâfete geçmesinin ilk başlarında sergiledikleri gevşeklik ve itaatsizlik bu işin sonucu hakkında karamsar düşünmeye neden oluyordu. Bu yüzden İmam Hasan, gelecekte insanların kınaması ve eleştirileri karşısında kendisinin bir kusurunun olmadığını ispatlayabilmek için gerekli gördüğü her çareye baş vurması kaçınılmazdı.

Halkın, meselenin çeşitli boyutlarını göz önünde bulundurmadan olası bir yenilgiden dolayı İmam Hasan'ı itiraz ve eleştiri bombardımanına tutması için en küçük zaaf noktası ve en ehemmiyetsiz bir bahane bulması yeterdi.

İmam Hasan'ın Meskin'de yenilgiye uğraması durumunda birilerinin; "Eğer ordunun kumandanı Haşim oğulları'ndan olsaydı, zorluklar karşısında diğerlerinden daha fazla direnç ve sabır gösterir ve iş buraya varmazdı." demesi muhtemeldi. Bu durumda, muhtemel sonuçları önceden önlemek için hazırlık yapması -yani Haşim oğulları'ndan birini komutan seçmesi- çok ince ve yerinde bir tedbirdi.

3- Şüphesiz Übeydullah b. Abbas'tan başka hiç kimse -ne Kays, ne Sa'd ve ne de diğerleri- Muaviye'ye karşı o kadar öfkeli ve uzlaşmaya yanaşmaz bir ruha sahip değildi.

O, iki oğlu, Muaviye'nin Yemen üzerine gönderdiği ordunun komutanı Busr b. Ertad tarafından feci bir şekilde katledilen (bu konu tarihin en meşhur kıssalarından biridir) bir babaydı. Dolayısıyla, bu öfkeli ve bağrı yanık kumandanın, evlâtlarının katiliyle savaşmaya giden bir ordunun başına geçirilmesi gerçekten çok yerinde bir seçimdi.

4- Übeydullah'ın emrine verilen öncü birlikteki savaşçıların büyük bir kesimini, Emir'ül-Müminin Ali'nin (a.s) Şamlılarla savaşmak için hazırladığı ve savaş başlamadan

önce şehit düştüğü büyük ordudan geriye kalanlar teşkil etmekteydiler. Bu ordudaki Kays b. Sa'd Ali'nin döneminde o büyük ordunun en büyük kumandanıydı.[71]

İnsanın böyle bir geçmişe sahip olmasının, komutanla askerler arasında kişisel ilişki oluşturmak konusunda ne kadar etkili olduğu açıktır. Böyle bir komutan istediğinde kendinin fikir ve irade özgürlüğünden yararlanarak komuta merkezinden gelecek olan emirleri beklemeyebilir.

Bu ise, o ortamda en önemli mesele olarak dikkate alınması ve ihtiyatla yaklaşılması gereken bir konuydu. Kays'a büyük saygımız olmasına rağmen, onun, kendi başına buyruk olmasına neden olan ruhen etkilenmeye müsait oluşunu görmezlikten gelemeyiz.

Kays'ın Meskin komutanı olunca, ordusunun safları arasında durarak halkı, sulh konusunda İmam Hasan'a tâbi olmak veya İmam Hasan olmaksızın Muaviye'yle savaşmak arasında tercih yapmaya çağırdığını unutmadınız herhâlde!!

Dolayısıyla, savaş kumandanlığının böyle birisine bırakılmaması, fakat savaş konusunda onun bilgi ve tecrübesinden yararlanmak için askerî danışman olarak seçilmesi de iyi bir tedbir örneğidir.

İmam Hasan aynen öyle yaptı. Yazar: Kays'ın komutan yardımcısı -yani Übeydullah'ın öldürülmesi durumunda ikinci komutan- olarak seçilişi mezkûr siyasetle çelişmemektedir.

Çünkü birinci komutanın öldürülmesinden sonra ikinci komutanın iradesi, önceki komutanın savaşın durum ve şartlarını değerlendirmesine bağlıdır ve bu karar ve girişimleri değiştirmek o kadar kolay bir iş değildir.

Hatta o zamana kadar işler doğrudan doğruya İmam'ın -yani başkomutanın- kendi

iradesi ve kontrolüne geçmiş olması da mümkündür. Daha önce de değindiğimiz gibi, İmam da yakında öncü birliğe yetişeceğini bildirmişti. Bu durumda onun ikinci komutan olarak seçilmesinin bir sakıncası yoktur.

ORDUNUN SAYISI

İslâm'ın birinci asrının ortalarında Kûfe ordusunun resmî sayısı kırk bin kişiydi.[72] Her yıl bunlardan on bini cihada gitmekteydi. (Bu rakam güvenilir kaynaklarda kaydedilmiştir.) Daha önce de belirttiğimiz gibi, Emir'ül-Müminin Ali'nin (a.s) Şam'a saldırı için hazırladığı ordunun sayısı -iki farklı rivayete göre- kırk veya elli bin kişiyi buluyordu; fakat Hz. Ali (a.s) bu savaş başlamadan önce şehit oldu. Bu ordunun bir bölümünü, Kûfe ordusunun yıllık maaş alan resmî askerlerinin oluşturduğu sanılmaktadır.

Ondan sonra cihada davet edilirken bu iki ordunun (Kûfe'nin resmî ordusu ve Hz. Ali'nin (a.s) Şam'a saldırı için hazırladığı ordunun) İmam Hasan'ın bu çağrısına nasıl bir cevap verdiği hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Şu kadarını biliyoruz ki, İmam Hasan'ın Muaviye'ye karşı Meskin'e gönderdiği öncü ordunun sayısı, birçok tarihî kaynaklara göre 12 bin kişiyi bulmaktaydı.

Bunların da Hz. Ali'nin (a.s) Muaviye'yle savaşmak için hazırladığı ordunun geri kalanları olduğu sanılmaktadır. Bu grup İmam Hasan'ın davetini kabul etti; diğerleri ise itaat etmediler. Yine diğer tarihî kaynaklardan, Kûfe'nin cihada karşı gevşek davranmasına rağmen, sonradan hamaset duygusunun kabardığı ve savaş meydanına dört bin kişi daha gönderdiği anlaşılmaktadır.[73]

Buraya kadar, inkâr edilmez tarihî metinlere dayanarak İmam Hasan'ın (a.s) ordusunun 16 bin kişiye ulaştığını söyleyebiliriz. Tarih kaynaklarında, tümü tartışılabilecek açık bir şekilde veya işaretle zikredilmek suretiyle başka rakamlar da veriliyor. Burada bu tarihî metinleri aynen aktaracak ve sonra da dakik bir şekilde bunları inceleyeceğiz:

1- Muhammed Bâkır Meclisî:

"...Daha sonra İmam Hasan, emrinde kırk bin kişilik bir ordu bulunan bir komutanı Muaviye'nin üzerine gönderdi. Kinde kabilesinden olan bu komutana, Enbar şehrinde[74] konuşlanmasını ve merkezden bir emir almadıkça hiçbir şeye girişmemesini emretti. Bu komutan Enbar şehrine ulaşınca, Muaviye bundan haberdar olup ona elçiler gönderdi ve ona; 'Eğer benimle olursan, seni Şam ve Cezire (Irak) bölgelerinden birkaç eyaletin valisi yaparım...' dedi. Ona beş yüz bin dirhem para da

gönderdi. Kindeli komutan bu paraları alarak İmam Hasan'ın plânlarını alt-üst etti, dost ve akrabalarından iki yüz kişiyle birlikte Muaviye'nin ordusuna katıldı. Bu

haber İmam Hasan'a ulaşınca bir hutbe okuyarak şöyle dedi: "Bu Kindeli adam Muaviye'ye giderek bana ve size ihanet etti; defalarca sizin vefasız olduğunuzu ve sizin dünya kulları olduğunuzu söylemişimdir.

Şimdi onun yerine başkasını gönderiyorum ve onun da bana ve size karşı böyle davranacağını, ben ve sizin hakkınızda Allah'ı göz önünde bulundurmayacağını biliyorum..." "Sonra Murad kabilesinden bir adamı dört bin kişilik bir orduyla gönderdi ve oradakilerin karşısında ona tavsiyelerde bulundu ve onun da Kindeli adam gibi ihanet edeceğini vurguladı.

Murad kabilesinden olan bu komutan, karşısında dağın bile sarsılacağı tekitli yeminlerle böyle yapmayacağını vurguladıysa da, İmam Hasan, onun yakında ihanet edeceğini bildirdi. Murad kabilesinden olan bu komutan Enbar şehrine ulaşınca, yine Muaviye elçiler göndererek önceki gibi mektuplar yazdı ve ona beş bin dirhem (beş yüz bin dirhem olsa gerek) göndererek Şam ve Cezire eyaletlerine hâkim olma

arzusunu onun da kalbine düşürdü... Bu komutan da dayanamadı... İşleri alt-üst ederek yaptığı o kadar ahit ve yeminleri unutup Muaviye'nin ordusunun yolunu tuttu..."[75] Bu olayı anlattıktan sonra İmam Hasan'ın Nuhayle'de konuşlandığını ve sonra da oradan hareket ettiğini beyan ediyor.

2- İbn-i Ebi'l-Hadid:

"İnsanlar dışarı çıkarak karargâh oluşturdular ve harekete hazırlandılar. Hasan b. Ali karargâha geldi ve Muğiyre b. Nevfel (b. Hars b. Abdulmuttalib)'i Kûfe'de kendi yerine bıraktı ve ona halkı savaşa teşvik edip karargâha göndermesini emretti.

Muğiyre de halkı teşvik ederek karargâha gönderiyordu. Nihayet ordu savaş düzenine girdi. Sonra Hasan b. Ali büyük bir orduyla tam teçhizatlı olarak hareket etti. Deyr-i Abdurrahman'a ulaşınca halkın toplanması için üç gün bekledi.

Sonra Übeydullah b. Abbas'ı çağırarak ona dedi ki: Ey amcamın oğlu! Şimdi Arap atlılarından ve takvalı kişilerden on iki bin kişiyi seninle birlikte gönderiyorum..."[76]

3- Zührî'den İbn-i Cerir et-Taberî'nin Tarihi'nde belirtildiğine göre şöyle rivayet ediliyor:

"Muaviye, Übeydullah b. Abbas ve Hasan'ın (a.s) işinden kurtulunca, tüm çabasını bir kişiyi aldatmaya harcadı; ona göre onu aldatmak diğerlerini aldatmaktan daha önemliydi. Bu komutanın beraberinde kırk bin kişi vardı. Muaviye, Amr ve Şam halkı bu komutanın karşısında mevzi almışlardı."[77]

4- Barış imzaladığı için İmam Hasan'ı kınayan Müseyyib b. Neciyye'nin sözleri

(tarihçilerden bir grubunun rivayetine göre). İbn-i Ebi'l-Hadid'in Şerh-u Nehc'il-Belâğa'sında naklettiğine uygun olarak Medainî'de şöyle yer alıyor:[78]

"...Müseyyib b. Neciyye, İmam Hasan'a (a.s) dedi ki: Her zaman sana şaşırıyorum! Kırk bin kişilik bir ordun olduğu hâlde Muaviye'yle barış yaptın! (Veya biat ettin - rivayetteki ihtilâfa göre-.)"

5- İbn-i Esir:

"Hz. Ali'nin Şam halkı hakkında vermiş olduğu haberler gerçekleşince, Ali'nin ordusundan kırk bin kişi ölüm üzerine ona biat ettiler ve Ali savaş içinharekete hazırlandığı sırada öldürüldü; çünkü Allah bir işi dilediğinde ondan kaçmak imkânsızdır. Ali'nin öldürülmesinden sonra halk onun oğlu Hasan'a biat edince, Hasan, Muaviye ve Şam halkının Irak'a doğru hareket ettiğini öğrendi.

Bunun üzerine Ali'ye biat eden orduyu seferber etmeye girişti ve Meskin'de konuşlanan Muaviye'yle karşılaşmak için Kûfe'den hareket etti. Medain'e ulaşınca Kays b.

Sa'd b. Übade el-Ensarî'yi 12 bin kişiden oluşan öncü birliğin komutasına geçirdi ve bir rivayete göre de komutayı Abdullah'a verdi[79] ve o da öncü birliğin baş kumandanlığına Kays'ı seçti..."[80]

Yazar: Bu olayın aynısını İbn-i Kesir de nakletmiştir. Anlaşılan bunu aynen olduğu gibi Kâmil'ut-Tevarih kitabından almıştır.

6- Medainî'nin rivayetine göre İmam Hasan (a.s) kendisine; "Acaba bu işte insaflı davrandın mı?" diye soran bir adama şu cevabı vermiştir: "Evet! Ancak ben kıyamet günü kana bulanmış yetmiş veya seksen bin insanın Allah Tealâ'nın huzurunda neden kanları döküldü diye şikâyette bulunmalarından korktum..."[81]

7- İbn-i Kuteybe ed-Dineverî: "Diyorlar ki: İmam Hasan (a.s) Muaviye'ye biat ettikten sonra Muaviye Şam'a dönünce, Irak halkının ileri gelenlerinden olan ve barış imzalanırken Kûfe'de olmayan Süleyman b. Surad, Hasan b. Ali'nin yanına gitti.

İmam Hasan'ın huzuruna girince, 'Selâm olsun sana ey müminleri zelil eden!' dedi. Hasan onun selâmını aldıktan sonra, 'Şimdi otur; Allah babanı affetsin.'[82] dedi.

Süleyman oturduktan sonra İmam'a şöyle dedi: "Emrinde, Basralı ve Hicazlı Şiîlerin dışında senden maaş alan Irak halkından yüz bin silâhlı ve bir bu kadar da onların evlâtları ve köleleri bulunmasına rağmen Muaviye'ye biat ettiğine inanamıyoruz!"[83]

Yazar: İmam Hasan'la (a.s) Süleyman b. Surad'ın aralarındaki konuşmaları Seyyid

Murtaza Tenzih'ul-Enbiya kitabında ve İbn-i Şehraşub el-Menakıb kitabında ve Allâme Meclisî Bihar'ul-Envar kitabında nakletmişlerdir. Bu rivayetlerden hiçbirisinde, Süleyman b. Surad'ın sözlerindeki ordunun sayısı kırk bin kişiden fazla kaydedilmemiştir.

Buna binaen, İbn-i Kuteybe, hem ordunun sayısını yüz bin olarak belirtmesi ve hem "barış" yerine "biat" ifadesini kullanması bakımından diğer tarihçilere ters düşmüştür.

8- Hasan b. Ali'nin Fars'taki memuru olan Ziyad b. Ebih Muaviye'nin tehditlerine cevap verirken şunları söylüyor: "Ciğer yiyen kadının oğlu, nifak ocağı ve Ahzab'ın

(Hendek Savaşı) artığı mektup yazarak beni tehdit ediyor. Oysa benimle onun arasında emirlerinde, şehit oluncaya kadar cihadı bırakmayacak, can-ı gönülden emre amade eli kılıçlı doksan bin (ve bir rivayete göre de yetmiş bin) er bulunan Resulullah'ın evlâtları var. Vallahi eğer Muaviye bana ulaşacak olursa, beni çok sert ve saldırgan bulacaktır."[84]

ARAŞTIRMA VE ANALİZ

Görüldüğü gibi, İmam Hasan'ın ordusunun sayısı konusunda varsayılan tarihî metinler farklıdır ve bu konuda söylenilen en büyük rakam sırasıyla 40 binden 80 bin ve 100 bine kadar değişmektedir. Ancak gerçekte her üç rakam, hatta en küçük rakam bile şüpheli ve tartışma konusudur. Şöyle ki:

1- Ziyad b. Ebih'le (Yakubî'nin rivayetiyle) Süleyman b.Surad'ın (İbn-i Kuteybe ed-Dineverî'nin diğer tarihçilere ters düşerek aktardıkları rivayete göre) sözlerindeki en büyük rakam (yüz bin ve yüz bini aşkın veya 90 bin) şeklindedir; o da birkaç açıdan şüphe uyandırmaktadır.

Bunların en önemlisi, her ikisinin (Süleyman ve Ziyad'ın) Hasan b. Ali'nin hilâfeti döneminde Kûfe'de olmayışları, İmam Hasan'a biat olayı ve cihad konusunda orada bulunmayışları, her ikisinin de iki yıl boyunca o bölgeden ve bölge halkından uzakta oluşlarıdır.[85]

Öyleyse Kûfe'de olmayan, oranın durumunu yakından görmeyen, halkın gruplaşmalarının zaaf ve kuvvetinden haberdar olmayan ve biat ettikleri İmamlarına karşı gevşekliklerini tanımayan birisinin değerlendirmesinin ne kadar önemi olabilir ki?!

İmam Hasan'ın ordusunun sayısı hakkında böyle bir rakam veren Ziyad ve Süleyman, Kûfe'nin o günkü durumunu onun geçmişiyle mukayese etmiş ve hicrî 37 ile 38 yıllarında -yani kendilerinin Kûfe'de ve aynı safta bulundukları dönemde- Emir'ül-Müminin Ali'nin (a.s) emrinde bulunan ordunun tümünün şimdi de oğlu İmam Hasan'ın emrinde olduğunu sanmışlardır.

Ayrıca, duygusal bir bunalım geçirdikleri için bu şekilde konuşan bu iki adamın psikolojik durumları bu şekilde abartılı konuşmalarını gerektiriyordu.

Hem barışı eleştiren ve hislerinin etkisi altında kalan Süleyman'ın, hem de Muaviye'yi tehdit edip onun vaat ve tehditlerine cevap yetiştirmeye çalışan Ziyad'ın bu tarz bir abartıya yeltenmiş olması pek uzak bir ihtimal değildir.

Öte yandan, her iki açıklamada da, ordunun sayısı konusunda güvenilebilecek ve tutarlı bir açıklama yer almıyor. Süleyman'ın Müseyyib b. Neciyye'nin dostu olduğunu ve

bu ikisi arasında dostluk ilişkisinden çok daha sağlam bir ilişkinin bulunduğunu biliyoruz.

Mezkur tarihî metinlerin birinde (4. sıradaki metin) Müseyyib b. Neciyye'nin sulhtan dolayı İmam Hasan'ı; "Sen emrinde kırk bin kişilik bir ordu olmasına rağmen..." kınadığını gördük ve kesinlikle iki yakın arkadaş arasında Resulullah'ın Ehlibeyti'yle ilgili bir konuda böyle bir ihtilâfın olması da makul değildir.

Bu durumda, İbn-i Surad'ın sözlerinin tutarsızlığının tek nedeni, ravisinin, İmam Hasan'ın olayıyla ilgili olarak kendisinden başka hiç kimsenin rivayet etmediği birkaç şüpheli olayı rivayet eden İbn-i Kuteybe ed-Dineverî olmasıdır.

Takdire bakın ki, bu iki samimî arkadaş, barış konusunda önderleri İmam Hasan'ı kınamalarının amelî cevabını ölmeden önce gördüler: Hicrî 65 yılında Kûfe halkından 18 bin kişi İmam Hüseyin'in intikamını almak için bu ikisine biat etti ve Ayn'ul-Verde bölgesinde zora düştüklerinde beraberlerinde ancak 3100 kişi vardı.

İşte burada insanların yüz çevirmesi ve onlara eşlik etmemesi onlara İmam Hasan'ın durumunu hatırlatıyordu. Ve bir süre sonra Tevvabin hareketinin önderleri olan

Süleyman ve Müseyyib, beraberlerindekilerin büyük bir kısmıyla birlikte Ayn'ul-Verde'de şehit düştüler.

2- 80 veya 70 bin sayısı, İmam Hasan'ın; "Acaba sen bu işte insaflı davrandın mı?" şeklindeki soruya verdiği cevapta geçen rakamdır. Gerçekte bu söz 20 binden fazlasına delâlet etmez.

Çünkü İmam, "kıyamet günü kana boyanmış olarak Allah'ın huzuruna çıkacak" olanların sayısını kesin rakam belirtmeksizin 70 veya 80 bin kişi olarak zikretmiştir.

Burada o hazretin bu sayıdan maksadının sadece kendi ordusu olmadığı, bilakis her iki taraftaki asker sayısını göz önünde bulundurduğu açıktır. Bu savaşta Şamlıların sayısının 60 bin kişi olduğunu bildiğimiz için geri kalanının, yani 20 bin

kişinin İmam'ın ordusundaki asker sayısı olduğu sonucuna varıyoruz.

İmam'ın rakam belirtirken "70 veya 80 bin kişi" şeklinde kesin bir rakam belirtmeden konuşması, maksadının sadece kendi ordusu değil, her iki ordu olduğunu gösteren bir kanıttır. Çünkü eğer maksadı sadece Kûfe ordusu olsaydı, ordunun sayısını belirtmekte tereddüt etmesi anlamsız olurdu. İmam'ın Kûfe ordusunun sayısını bilmediği düşünülemez.

Dipnotlar

---

[55] Şerhu Nehc'ilBelâğa, İbni Ebi'lHadid, c.4, s.13.

[56] bk: Yakubî Tarihi, c.2, s.94; elİmametu ve'sSiyase, s.151

[57] Hadâret'ulİslâm fi Dar'isSelâm, Cemil Müdevver'in eseri.

[58] İnsanları, önemli bir meseleyi bildirmek amacıyla camide

toplamak için söylenen bir söz.

[59] Nuhayle, Şam yönünde Kûfe'ye yakın bir yerin ismidir.

Yazar: Günümüzde hâlâ Kerbelâ tarafında, Kûfe'ye 12 mil

uzaklığında "Nuhayle Hanı" diye meşhur olan bir bina var.

[60] Şerhu Nehc'ilBelâğa, İbni Ebi'lHadid, c.4, s.14.

[61] Tarihi Yakubî, c.2, s.171.

[62] elHarayic ve'lCerayih, s.228, İran basımı.

[63] Bu şehir Sasanîlerin bin yıllık baş kenti ve Babil'in azamet

ve yüceliğinin mirasçısıydı. Bugün Tâkı Kisra ve Resulullah'ın

büyük sahabesi Selmani Farisî'nin mezarı dışında ondan bir iz

kalmamıştır. Medain, Dicle nehri kıyısında birbirine yakın yedi

şehirden ibaretti; Müslümanların hicretin 15. yılında fethettikleri

bu şehir o dönemde bütün İran'ın başkentiydi. Bu yedi şehir

şunlardan ibaretti: Batıdan Sülukiyye, Derzican, Veh Erdeşir,

Cundişapur (Kuke), Müzlemi Sabat tarafında Şahrud'a bitişik; doğudan İspanir, Rumegan ve Tisfun (Medain'in merkezi).

Medain, hicrî 150 yılında Bağdat şehrinin kurulması sonucu viraneye dönüşmeden önce, fethinden sonra yüz yılı aşkın bir süre boyunca bayındırlaşmaktaydı. Bu süre içerisinde Kûfe, Müslüman olan İranlı köleleri Kûfe'ye göndermek suretiyle onun sanayi, hazine ve mahsulatından istifade ediyordu.

Selmani Farisî'nin Medain'de valiliği döneminde bu şehrin halkı Şia mektebini seçerek Ehlibeyt'e uydu ve yedinci asra kadar da orada sürekli ihlâslı ve hareketli Şiîler yaşıyordu. Mes'udî, Irak'la ilgili bölümde ona işaret ederek şöyle yazmaktadır: "Irak'ın şehirleri Medain ve ona bağlı olan şehirlerdir. Bu şehrin halkı en güzel renge, en güzel kokuya, en güzel mizaca ve en iyi ahlâka, üstün faziletlere ve en seçkin iyiliklere sahiptirler..."

[64] Meskin, yemyeşil, bağ ve ağaçlarla dolu bir bölgenin ismidir. Duceyyil nehri kıyısındaki Evana köyü buraya bağlıdır. Hicrî 6. asrın şairlerinden olan Ebu'lFerec esSevadî'nin şiirinde de bu bölgeye işaret edilmiştir.

[65] Mâverdî, elAhkam'usSultaniyye adlı eserinde Hamevî'den şöyle rivayet eder: "İls, bu taraftan Irak'ın başlangıç noktasıdır." Yazar: İls, Akbura'yla Samerra'nın arasında yer almıştır. Akbura ise, Evana yakınındaki Düceyl bölgelerinden bir kasabadır.

[66] elİrşad, Şeyh Müfid, s.170; Şerhu Nehc'ilBelâğa, İbni Ebi'l Hadid, c.4, s.14 ve Tarihi Yakubî, c.2, s.191. Diğer bir tarihçi onun

Abdullah b. Abbas, yani Übeydullah'ın kardeşi olduğunu söylemiştir; fakat bu doğru değildir. Çünkü Abdullah, Hasan b. Ali'nin hilâfeti döneminde Kûfe'de değildi. O, bu sırada Mekke'deydi ve oradan İmam Hasan'a savaş konusunda önerilerini içeren bir mektup yazmıştır. Bu mektup Şerhu Nehc'ilBelâğa'da, c.4, s.8 9'da kaydedilmiştir. Abdullah Kûfe'de olsaydı, bu dönemde gelişen olaylarda ismi gizli kalacak bir kişi değildi. Taberî kendi Tarih'inde, c.6, s.81'de yazıyor ki:

"Bu yılda (hicretin 40'nda) tarihçilerin genelinin söylediğine göre Abdullah Basra'dan çıkarak Mekke'ye gitti. Bazıları bunu reddederek onun Emir'ülMüminin Ali'nin (a.s) şahadetine kadar onun direktifleri doğrultusunda Basra'da kaldığını ve Ali'nin şahadetinden sonra da Hasan b. Ali'nin barış imzalamasına kadar da orada kaldığını ve sonra Mekke'ye gittiğini ileri sürmüşlerdir." Yazar: Hayır, o Basra'da da değildi; aksi durumda İmam Hasan'ın Medain'de sıkı bir şekilde ihtiyaç duyduğu anda Basra güçleri gecikmezdi. İbni Esir de Abdullah b. Abbas'ın Emir'ül Müminin Ali'nin hayatı döneminde ondan ayrıldığını teyit etmektedir. (c.3, s.166) Bu yanlışlığın, iki kardeşin isimlerinin yazılış benzerliği ve babalarının bir oluşundan kaynaklandığı sanılmaktadır.

Bazılarının yaptığı diğer bir yanlışlık, öncü birliğin komutanının Kays b. Sa'd olduğunu sanmalarıdır. Oysa (İbni

Esir'in de açıkça beyan ettiği gibi) Kays bu öncü ordunun keşif birliğinin kumandanıydı; tarihçiler de bu nedenle yanılmış olabilirler.

[67] Orijinal metindeki "ve leysetil seklâ ke'lmuste'cere" cümlesinin karşılığı olarak seçilmiştir. (A. Hameneî)

[68] Bazıları, Yemen olayını göz önünde bulundurarak Ubeydullah'ın, Muaviye'nin gönderdiği güçler karşısında direnemeyerek Yemen'den çıkmasından dolayı onun geçmişinde şüphe etmek istemişlerdir. Fakat gerçekten o gün Yemen'in askerî karargâhının Busr b. Ertad'ın saldırısı karşısında direnmeyecek kadar zayıf olduğunu itiraf etmek gerekir. Yemenlilerden bir grubunun Haşimoğulları'nın hükümetinden ayrılıp Muaviye'ye mektup yazmaları, emirleri Said b. Nemran'ı ordudan çıkarmaları ve valilerine karşı düşmanlık gütmeleri gibi olayların tümü Übeydullah'ın bütün bu şüphelerden uzak olduğunu göstermektedir. Übeydullah o olayda Busr b. Ertad'a karşı direnmek isteseydi, Yemendeki Osman yanlıları onun işini bitirirlerdi ve artık Busr'a gerek kalmazdı! Ayrıca Übeydullah daha önce Mekke ve Medine valilerinin yaptığı şeyin aynısını yapmıştı; onlar da Busr'un karşısından kaçmış ve sonuçta Muaviye'nin gönderdiği bu adam, bu üç büyük şehre saldırarak bu bölgelerin halkından otuz bin üzerinde savunmasız insan öldürmüştür. Ubeydullah'ın Yemen'den çıkarak Kûfe'ye gittiğini bilmekteyiz; eğer ihanet etmek isteseydi kesinlikle Kûfe'ye gitmezdi. Ve yine Said b. Nemran'ın Hz. Ali'nin huzurunda;

"Ben halkı Yemenlileri savaşa davet ettim; bir grubu davetimi kabul etti ve zayıf bir savaş da yaptık ve sonra halk etrafımdan dağılınca ben de geri döndüm." şeklinde işine gerekçe sunduğunu görmekteyiz. Acaba İbni Nemran'ın başına gelenler, İbni Abbas'ın mazeretini geçerli kılmıyor mu? Dolayısıyla onun geçmişinin eleştiriye tâbi tutulması doğru değildir. Kısacası İmam Hasan'ın, onun bu geçmişine güvendiği için bu mevkie seçmesine şaşırmamak gerekir.

[69] Ordunun öncül birliğinin komutanı hakkında söylediklerimiz için bk: Şerhu Nehc'ilBelâğa, İbni Ebi'lHadid, c.4, s.14; İrşadı Müfid, s.168169; Tarihi Yakubî, c.2, s.191. Bunların içinde üçüncü kumandanın ismini kaydetmeyen tek kişi Yakubî'dir.

Yakubî daha sonra der ki:

"İmam Hasan, Übeydullah'a, Kays b. Sa'd'ın görüşünü göz önünde bulundurmasını emretti. Übeydullah adaya doğru (maksadı Beynennehreyn'dir) hareket etti. Muaviye de Hz. Ali'nin şehid edildiği haberini duyunca, onun şahadetinden 18 gün sonra Musul'a ulaştı ve iki ordu birbiriyle orada karşılaştı..."

Yazar: Burada ismi geçen Musul, Hamevî'nin elMu'cem'de işaret ettiği gibi İmam Hâdi'nin (a.s) oğlu Seyyid Muhammed'in türbesinin yakınında yer alan Meskin'e bağlı bir yerin ismidir; ünlü Musul şehri değildir. Dolayısıyla, Muaviye'nin ordusunun indiği yer hakkında Yakubî'nin rivayetiyle diğer tarihçilerin söyledikleri arasında bir

çelişki yoktur. Çünkü Musul, Heyuza ve Cenubiyye gibi beldelerin tümü Meskin'e bağlı yerlerdi. Şayet Muaviye'nin ordusu bütün bu kasabaları işgal etmiştir; dolayısıyla tarihî rivayetlerin her birinde bunlardan birinin ismi geçmiş olabilir. Burada sadece "Cenubiyye"nin ismine işaret etmekle yetinmemizin sebebi, yeri geldiğinde genişçe açıklayacağımız Kays b. Sa'd'ın İmam Hasan'a yazdığı mektubunda bu isme değinmesidir.

[70]- Übeydullah b. Abbas bu ordunun kumandanlığına seçildiği gün otuz dokuz yaşındaydı.

[71]- Tarih-i İbn-i Kesir, c.8, s.14 ve diğer kaynaklar.

[72]- 1- Yazar, "Savaş Kararı" bölümünün sonunda, Kûfe ordusunun sayısını 90 veya 100 bin kişi olarak (iki farklı Rivayete göre) kaydetmiştir. Bu rakam görünüşte yukarıdaki rakamla bağdaşmamaktadır.

Fakat az ileride de göreceğimiz gibi 90 veya 100 bin sayısı sadece Yakubî ve İbn-i Kuteybe'nin rivayetinde vardır; oysa bu rakam yazar açısından ve bu bölümde yapılan incelemeyle teyit edilmemektedir. (A. Hameneî)

[73]- el-Harayic-u ve'l-Cerayih, Ravendî, s.228

[74]- Bağdad'ın batısında Fırat kıyılarında, Bağdad'ın yaklaşık 65 km. uzağında bir şehirdi. Bu şehre "Enbar" ismi verilmesinin nedeni, İranlıların bu bölgeye egemenlik kurduğu dönemde bütün buğday ve arpa ambarlarının orada olmasıdır.

Abbasî halifesi Ebu'l-Abbas es-Saffah hayatının sonuna kadar bu şehirde kalmış, burada saraylar ve köşkler yaptırmıştır. Fakat bir süre sonra şehir harap olmuştur.

[75]- Bihar'ul-Envar, Muhammed Bâkır Meclisî, c.10, s.110

[76]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, c.4, s.14:

[77]- Taberî Tarihi, c.6, s.94

[78]- O, Ebu'l-Hasan b. Muhammed b. Übeydullah b. Ebi Seyf-dir. Aslen Basra ahalisinden olup Medain'de ikâmet etmiştir. Sonra Bağdat'a giderek hicrî 215 yılında orada vefat etmiştir. İbn-i Ebi'l- Hadid, Şerh-u Nehc'il-Belâğa'sında ondan

çok sayıda rivayet naketmiştir.

Onun çeşitli alanlarda iki yüz telif eseri vardır. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

[79]- Doğru olanı "Abdullah" ve "Kays" değil "Übeydullah"tır. Biz daha önce her iki konudaki yanlışlığın sebebini açıklamıştık.

[80] - Kâmil'ut-Tevarih, c.3, s.61

[81]- - Şerh-u Nehc'il-Belâğa, c.4, s.7 ve İbn-i Kesir, c.8, s.42

[82]- Orijinal metinde; "lillahi ebuk" tabiri geçmektedir. Arapça'da bu cümle genellikle şefkat ifadesi olarak kullanılır; Bizlerde bunun yaklaşık olarak karşılığı, "Babana rahmet, Allah ölenlerine rahmet eylesin." gibidir. (A. Hameneî)

[83]- el-İmamet-u ve's-Siyase, İbn-i Kuteybe ed-Dineverî, s.151

[84]- Yakubî, c.2, s.194; İbn-i Esir, c.3, s.166; birinci kaynak ordunun sayısını 90 bin ve ikincisi ise 70 bin rivayet etmiştir.

[85]- İbn-i Kuteybe el-İmamet-u ve's-Siyase adlı eserinde ve Seyyid Murtaza Tenzih'ul-Enbiya adlı eserinde Süleyman b. Surad'ın iki yıl boyunca Kûfe'de olmadığını vurgulamışlardır.

Ziyad'a gelince Basra valisi olan Abdullah b. Abbas onu Fars hükümetine tayin ettiği hivrî 39 yılından beri orada ikâmet ediyordu; bundan önce de -Taberî'nin "39. Yıl Olayları" bölümünde naklettiği rivayete göre- Basra'da yaşıyordu.

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

3- 40 bin kişi, bazı tarihçilerin belirttiği rakamdır ve Müseyyib b. Neciyye de kendisinden naklettiğimiz sözünde bunu vurgulamıştır. Bu sayıyı sadece iki açıdan eleştiriyoruz:

Birincisi: İmam Hasan'ın ordunun sayısını sırf işaret etmek maksadıyla belirttiği konuşmasıyla bağdaşmamaktadır. Çünkü gördüğünüz gibi bu açıdan bakınca, ordunun sayısının en fazla 20 bin kişi olması gerekir.

Yine İmam'ın, insanların kendisine karşı davranışlarını tavsif ettiği ve savaş konusunda onların gevşekliğinden yakındığı[86] diğer buyruğuyla da uyuşmamaktadır. Çünkü kırk bin kişilik bir ordu oluştuğu durumda İmam Hasan hangi gevşeklik ve ağırlıktan yakınmış olabilir ki? Dolayısıyla, bu rakam da şüphelidir.

İkincisi: Bu rakamın kaynağı, söyleyenlerin zan ve tahmininden başka bir şey değildir. Bunlar, Emir'ül-Müminin Ali'nin (a.s) Şam'a son kere saldırmak için 40 bin

kişiden oluşan bir ordu hazırladığı ve hareket etmeden önce şehit olduğuna dayanarak, Şam'a saldırı için hazırlanan bu ordunun, oğlu İmam Hasan'ın emrine girdiği sonucuna varmışlar;

fakat halkın yeni halifeye eşlik etmeyişi ve ondan yüz çevirişinin etkisini hesaba katmayı unutmuşlardır. İşte bütün bunlardan sonra, bütün bu yanılgılara rağmen böyle bir rakama nasıl güvenilebilir? Bu konudaki rivayetlerin en şaşırtıcısı Zührî'nin rivayetidir. bu rivayette Meskin'de Kays b. Sa'd'ın komutasındaki öncü birliğin sayısı, -Übeydullah b.

Abbas ve beraberlerindekilerin kaçmasından sonra- kırk bin kişi olarak belirtilmiştir. Bu rivayetin anlamı, Übeydullah'ın kaçmasından önce, sırf öncü birliğin askerlerinin sayısının 48 bin kişi olduğudur! Oysa bu rakam tarih açısından kesinlikle teyit edilmemektedir. Öncü birlik Übeydullah'ın komutanlığı döneminde 12 bin kişiyi geçmiyordu. Bu, hem İmam Hasan'ın Übeydullah'a emrinde ve hem de tarihî naslarda açıkça ifade edilmiştir.

Esasen Zührî'nin, Resulullah'ın Ehlibeyti konusundaki rivayetleri en gevşek ve en zayıf rivayetlerdir. Dirasat-un Fi'İslâm kitabının yazarı onu "Emevîlerin uşağı" olarak

nitelemiştir ki, bu da önemli bir göstergedir. Ayrıca Zührî'nin bu rivayeti de şu şekilde yorumlanabilir: Muaviye, Amr ve Şam halkının önünde karargâh kurdukları

ordudan maksat Kays'ın değil, Muaviye'nin ordusudur.[87] Dolayısıyla 40 bin rakam, İmam Hasan'ın değil de Muaviye'nin ordusuna aittir. O hâlde, eğer bu rakamı Şam uşaklarının sayısı ve onun "Şam halkı"ndan maksadının Muaviye'nin gönüllü askerleri olduğunu farz edersek, bu rivayetin İmam Hasan ve Muaviye'nin ordusunun sayısı hakkındaki diğer rivayetlerle çelişmediğini göreceğiz.

4- "Büyük ordu" tabiri, İbn-i Ebi'l-Hadid'in İmam Hasan'ın Nuhayle'den Deyr-i Abdurrahman'a hareketinden bahsettiği zamanki ordusu hakkında kullandığı tabirdir. Bu ise gördüğünüz gibi, müphem bir ifade olması nedeniyle bizim zikrettiğimiz rakamla bağdaşmaktadır. Çünkü 16 bin ve son olarak 20 bin kişi de "büyük ordu"dur.

5- Burada -bütün tarihî metinleri nakletmiş olmak için kaydettiğimiz ilk rivayet olan Bihar'ul-Envar'ın rivayeti de buna benzer olaylarla ilgili olarak birbirine bağlılık, özel düzen ve tertip gibi gerekli olan hususlar açısından oldukça şüphe edilir niteliktedir. Birincisi, bu rivayette değinilen -biri Kinde ve diğeri ise Murad kabilesinden olan ve her ikisi Übeydullah'tan önce Muaviye'ye gidip ihanet eden!- iki komutanın adı tamamen unutulmuştur.

Tarihte, insanlık tarihinin en hassas olaylarından olan böyle önemli bir olayda iki komutanın isimlerini unutmak çok şaşırtıcı bir durumdur. Daha şaşırtıcı olanı bu

rivayete göre, İmam Hasan'ın bu ikisini göndermeden önce ısrarla onları ihanetle suçlamaya çalışmasıdır! Ve yine onların ihanet edeceklerini kesinlikle bilmesine rağmen her ikisini bir ordunun başına geçirerek Muaviye'nin üzerine göndermesidir!! Bu eleştirilerden sadece biri, bu rivayeti incelemenin gereksizliği için yeterlidir.

Bu durumda ne kadar muteber olduğunu kendisi ifade etsin diye onu kendi hâline bırakmamız daha uygun olacaktır. Şimdi bu araştırma ve incelemeden sonra, "ordunun sayısı" konusundaki temel bir belirsizlikle karşı karşıyayız. Bu kadar ihtilâflı ve tahrife maruz kalan bu tarihî açıklamalar ve metinlerin, tarihî açıdan, İmam Hasan'ın dönemindeki dağınık ve karışık duruma tanıklık etmektedir.

Bunlar hem taşıdıkları önem açısından, hem de doğurdukları sonu. bakımından dikkatle incelenmesi, üzerinde durulması, teessüfle hatırlanması gereken gerçeklerdir. Gördüğünüz gibi bu sekiz tarih metninden hiçbiri ne araştırılıp incelenebilir ve ne de "tarihî bir senet" olarak güvenilebilir niteliktedir.

Burada kesin olarak bildiğimiz şey, öncü birliğin sayısının 12 bin, daha sonra Kûfe'den gelen gönüllülerin sayısının 4 bin ve İmam Hasan'ın Deyr-i Abdurrahman'da üç günlük ikâmeti süresi içerisinde birtakım dağınık grupların ordusuna katıldığıdır. Toplamı yaklaşık yirmi bine ulaşan bu ordu, Meskin ve Medain ordugâhlarına gidilirken İmam Hasan'ın ordusunun tamamını teşkil eden sayıdır.

Medain mücahitlerine gelince, bu konuda şu kadarını biliyoruz ki bunlar geçmişte hiçbir zaman İmam Ali'nin (a.s) savaş meydanlarından yüz çevirmemişlerdir; dolayısıyla şimdi İmam Ali'nin oğlunun onların karşısında konuşlarken onlardan eli silâh tutabilecek kimselerin onun safında yer almamış olması düşünülemez.

Dolayısıyla, İmam Hasan'ın bu iki ordugâhtaki askerlerinin sayısının, büyük bir ihtimalle toplam 20 bin veya bu rakamın biraz üstünde olduğu sanılmaktadır.

İbn-i Ebi'l-Hadid'in bahsettiği ve İmam Hasan'ın –daha önce değindiğimiz- kendi sözleriyle de bağdaşan "büyük ordu" budur işte. O hâlde bütün tarihî sözler arasında, hangi söz İmam'ın kendi sözünden daha iyi bir delil olabilir?! Ayrıca bunun dışında, İmam Hasan'a (a.s) başka ne kadar ve nereden takviye güçler geldiği hakkında da bir bilgimiz yoktur.

ORDUYU TEŞKİL EDEN UNSURLAR

Şeyh Müfid şöyle yazar: "İmam Hasan, çevredeki bölgelerin emir ve ileri gelenlerine hareket emri vermesi ve halkı cidaha davet etmesi için Hucr b. Adiyy'i görevlendirdi.

İnsanlar önceleri işi ağırdan aldılar, sonra harekete geçtiler. İmam Hasan'ın

yanında her gruptan insan vardı. Bir grubunu kendisinin ve babasının Şiîleri, bir grubunu Muaviye'yle savaşmak için her yola, her hileye başvuran hakem olayı taraftarı (Haricîler), bir grubunu savaş ganimetlerine ulaşmak için karışıklık ve ayaklanma çıkmasını isteyen tamahkârlar, bir gurubunu sürekli şek, şüphe ve çekimserlik içinde olanlar ve bir grubunu da kabile reislerini izleyen, amaç ve hedefleri din olmayan, kavmiyetçilik asabiyetini taşıyanlar oluşturuyordu."[88]

Önceki bölümde söylediklerimizden anlaşıldığı gibi, İmam Hasan'ın (a.s) ordusu yaklaşık 20 bin veya bundan biraz fazla savaşçıdan oluşuyordu. Fakat bu ordunun nasıl toplandığı tüm ayrıntılarıyla bilinmemektedir.

Bu iş için o dönemin ilkel ve basit yöntemlerinden yararlanıldığı sanılmaktadır. Bu yöntem, İslâm'ın ilk asırlarındaki bütün gruplar tarafından uygulanmaktaydı. Bu yöntem açısından gönüllü asker veya mücahit kabul etmek için hiçbir özel yetenek ve belli bir yaş sınırı gözetilmiyordu ve zorla - günümüzdeki şekliyle- asker toplanmıyordu.

Eli silâh tutabilen her Müslüman, Allah'ın davetçisinin feryadını duyar duymaz bu çağrıya koşmak için kendisinde dinî bir amaç ve gerekçe bulurdu... Sonuç itibariyle de sahip olduğu bu dinî amaç, onda sorumluluk duygusunu uyandırıyor, böylece bu yolda canını vermekten kaçınmıyordu.

Ya da ruhundaki maddî eğilimler galip geliyor, dinî sorumluluk duygusunu daha uyanmadan boğuyordu; böylece hem ahiret mükâfatından, hem de zafer kazanılması durumunda elde edilecek ganimet payından yoksun bırakıyordu.

Zorunlu askerlik görevi için belli yaştaki kimselerin bayrak altında toplanmaya çağırıldığı, bu göreve kabul edilmek için özel yetenek ve imkânların arandığı günümüz yöntemlerinden o zamanlar yararlanılmıyordu...

İslâm dininde halkın yönetime itaat etmesini ve emre tâbi olmasını sağlamak için daha çok dinin içerdiği gerçeklerin sağlamlığına ve doğruluğuna dayanılmaktadır.

İslâm dininin prensipleri arasında halkın itaat etmesini sağlamak için cebir, baskı ve zor kullanmak yoktur. İslâm dini insanlara iyilik yolunu da, kötülük yolunu da tanıtır, insanların iyilik yolunu izlemeleri için de onlara yol gösterir, yardım eder: "Bizim için çaba harcayanları biz yollarımıza iletiriz." İslâm'ın emrettiği ve sakındırdığı bütün şeylerde izlediği yöntem budur.

[Kolaylık içeren, zor ve zorbalıktan uzak olan İslâmî kurallar koymak yani.] Müslümanların başındakiler de halkı bir şeye davet ettiklerinde veya bir şeyden sakındırdıklarında bu metodu uygulamışlardır.

Bu cümleden, asker toplamak ve halkı savaşa seferber etmek için de genelde savaşacak durumda olan kişilerin ikna edilmesi için çekici ve teşvik edici

yöntemlerden yararlanılmıştır.

Örneğin maaş alan savaşçıların ayrıcalıkları artırılmış, valilere seferberlik emri verilmiş, onlar hatipleri ve halk arasında nüfuzu olan kişileri, halkı gönüllü olarak Allah yolunda cihat etmeye davet etmeleri için görevlendirmişlerdir. İmam Hasan (a.s), hilâfetinin başında ve savaş için seferberlik ilân ettiği sırada bu yöntemlerin tümünü eksiksiz bir şekilde uyguladı...

İlk başta askerlerin maaşlarını yüzde yüz artırdı. Hucr b. Adiyy'i valilere göndererek onları cihada davet etti; Adiyy b. Hatem, Ma'kıl b. Kays, Ziyad b. Sa'saa ve Kays b. Sa'd gibi güçlü hatipler de onunla iş birliği yaptılar; halkı cihatta gevşeklik göstermelerinden dolayı kınayıp azarladılar[89] ve Allah'ın davetçisine olumlu cevap vermeye teşvik ettiler.

Sonra da herkesten önce kendileri ordugâha gidip savaşçıların saflarındaki yerlerini aldılar. Kûfe'nin yedi mahallesinde ve bütün umumî yerlerde asılan cihat bayrağı, halkı Allah'a ve Resulullah'ın Ehlibeyti'ni (üzerlerine selâm olsun) izlemeye davet ediyordu. Bu rahatına düşkün, üzerine ölü toprağı serpilmiş gibi hareketsizliğe gömülen merkezde birden sorumluluk duygusunun uyanmasına ya da cihada hazır olunmasına benzer bir canlılık geldi, bir uyanış gerçekleşti.

Şam'ın propagandası ve halkın rahatına düşkün olması Kûfe'de cihada isteksiz davranılması hususunda etkili idiyse de, büyük hatiplerin çabası sonucu gerçekleşen bu yeni uyanış, kısa bir zamanda halk arasında cihat arzusu, bunun peşinden cihada özlem duymayı, onun da peşinden heyecan ve hamaset duygularını had safhaya ulaştırdı.

İmam Hasan'ın muhalifleri tarafından yürütülen uğursuz propagandalarına rağmen, İmam'ın yakın dostlarının tebligatı neticesinde halkın büyük bir kısmında cihada gitme arzusu uyandırılmıştı.

Sonuçta: "İnsanlar heyecan ve şevkle kitleler hâlinde orduya katılmaya başlamışlardı."[90] Yine bu propagandalar büyük oranda Kûfe halkı ve Kûfe'nin çarşı esnafı, yargı ve idarî kurumlarla işi olan Kûfe'ye yakın bölgelerde yaşayan kamuoyunu etkilemeyi ve kendi saflarına katmayı başarmıştı.

Kûfe'nin güçlü hatipleri, halkın müsait fikrî zemininden yararlanarak cihada davet adı altında var güçleriyle onları Resulullah'ın (s.a.a) Ehlibeyti'ni izlemeye davet ettiler.

Ehlibeyt dostları ve izleyicileri apaçık bir dille ve güçlü bir beyanla bu ailenin fazilet ve güzelliklerini, düşmanlarının da kusur ve çirkinliklerini açıklıyor ve umumî yerlerde, çeşitli kabileler arasında, her yerde halkı "cennet gençlerinin iki efendisi"nin örnek ve seçkin konumu, vahiy ailesinden miras bırakılan dinî sebatları, Haşim oğulları'nın bu boyuna has olan -ilim, takva, temizlik, maddî

ziynetlere itinasızlık, maddî ziynetlere itinasızlık, Allah yolunda fedakârlık, ümmetin ıslâhı için çalışmak ve sevilmelerinin farz olması gibi- birçok ayrıcalıklarıyla tanıştırıyorlardı.

Sonra biati hatırlatıp Allah Tealâ'nın onları ululemre (yetki ve emir sahiplerine) itaat etmeye ve ahde vefa göstermeye çağırdığını, bu hususta Allah'ın huzurunda yargılanacaklarını hatırlatıyorlardı. Hatipler konuşmalarında Ehlibeyt'le Emevîlerin soyunu karşılaştırıyorlardı ve bu tarz karşılaştırma, halk kitlesinin gönlünde derin etkiler bırakıyordu.

Örneğin diyorlardı ki: "Alinin oğlu nere, Sahr'ın oğlu nere?! Fatıma'nın oğlu nerde, Hind'in oğlu nerede?! Dedesi Resulullah (s.a.a) olan ile dedesi Harb olan arasında mukayese olabilir mi?!!

Büyük annesi Hatice olan ile büyük annesi Fetile olanı karşılaştırmak mümkün müdür?!" Sonra bu ikisinden, adısanı, soyu-sopu, geçmişi kötü olana, geçmişinde küfür ve nifak bulunana lânet ediyorlardı ve bu sözlerinin ardından halk da hep bir ağızdan "amin, amin" diye bağırıyordu. Sonraki nesiller de bu zarif mukayeseyle karşılaştıklarında o dönemin halkıyla birlikte "amin" demişlerdir.

Bu hikmetli yöntemler, belâgatlı ve hamasî konuşmalar etkili olmuş, her yerde, herkese Şam ordusunun yenilgisi ve Kûfe ordusunun zafere ulaşması ümidini vermişti.

O dönemde Kûfe, yeni kurulmuş, ama en büyük İslâm merkezleriyle rekabet edecek büyük bir başkent hâline gelmişti. Arap ve Arap olmayan çeşitli renklere ve ırklara sahip muhacirlerin bir araya geldiği çok renkli bir merkez olmuştu.

Bunların çoğu da İslâm'ı tam anlamıyla içine sindirememiş, İslâm'a tâbi olmaları yüzeysel olduğu için önlerine yeni ufuklar açılmamıştı ve İslâm adabı davranışlarına yansımamıştı. Onlar İslâm'ı ancak kendi menfaatlerinin temini için bir vesile olarak görüyorlardı. Bu grup, cihada savaş ganimetlerine ulaşmanın yolu, maddî çıkar elde etmenin fırsatı gözüyle bakıyorlardı.

Halkın bu savaşın zafer ve başarıya ulaşmasına ümit ve güvenlerinden şu sonucu alıyorlardı: İmam Hasan'ın (a.s) ordusunda yer almak ganimete ulaşmayı hızlandırabilecek güvenilir yegâne bir vesiledir. O hâlde neden hemen bu ordunun saflarında yer almayalım ki?! Şimdi okuyucu artık her renkten ve her tipten çeşitli grupların İmam Hasan'ın ordusunda toplanmasının nedenlerini iyice öğrenmiş oldu.

Ayrıca bu ordunun gönüllü askerlerinin neden bozguncu, ganimet peşinde koşan tamahkârlar, dinî amaçla değil, kabile asabiyeti yüzünden savaşan ve şüphe içinde kıvranan... kimselerden oluştuğunu ve bu grupların her birinin bir şekilde İmam Hasan'ın kendi amaçlarından ve hedeflerinden uzak olduklarını da tamamen kavramış oldu.

Üstelik, daha önce de belirttiğimiz gibi, o günkü yaygın asker toplama yöntemlerinde rastgele insanın askerî karargâhlara girmesini önleyecek ve sadece bir grup güvenilir mücahitleri seferber edecek bir uygulama da yoktu. Silâh taşıma gücüne sahip olmak, Müslüman bir askerin salahiyetini ispatlayabilecek tek göstergeydi. Şeyh Müfid, Haricîlerin İmam Hasan'ın ordusunda yer almalarını şöyle izah ediyor: "Onların tek amacı, ne şekilde olursa olsun Muaviye'yle savaşmaktı."

Bu söz bir yere kadar doğru olmakla beraber, bütün gerçeği ifade etmiyor. Haricîlerin bir amacı, Muaviye'yle savaşmak olabilir; ama bu, onların başka hedeflerinin

olmadığı anlamına gelmez. Haricîlerin İmam Hasan ve babası İmam Ali'yle ilişkilerinde, bizim bu grup hakkında iyimser olmamızı gerektirecek bir husus bulamıyoruz. Özellikle Nehrevan olaylarını göz önünde bulundurduğumuz zaman onlara yönelik kuşku ve karamsarlığımız bir kat daha artmaktadır. Eğer gerçekten onlar Muaviye'yle savaşmak için İmam Hasan'ın ordusunda yer almış olsalardı ve İmam Hasan'a karşı kötü niyet beslemiş olmasalardı, bu durumda şöyle bir soruyla karşılaşıyoruz:

O hâlde bundan önce neredeydiler ve -tarihte onların Hz. Ali'ye (a.s) karşı tavır aldıkları bilinmesine karşın- neden Muaviye'ye karşı toplu bir kıyamda bulunmadılar?! İmam Hasan'ın dönemine yakın bir zamanda onların birçoğunun kanının dökülmüş olması, yine onların kapsamlı ve düzenli tebliğ yöntemlerine sahip olmaları,

İmam Hasan'ın ordusunda yer almalarının gerisindeki amaçları ile ilgili olarak birtakım şüpheler uyandırmaktadır. Onların bu savaşa hazırlanmadan önceki durumları, Hz. Ali'yi öldürmüş olmalarından dolayı kendilerine yönelen genel nefretin kötü sonuçlarından kendilerini kurtarmak, üzerlerine bulaşan lekeyi gidermek amacıyla İmam Hasan ve diğer Müslümanlarla barış ve ateşkes yolunu izlemeye çalıştıklarını göstermektedir.

Hâl böyle iken, Haricîlerin görünüşte gönüllü olarak cihada katılmak istemelerinin, zahirde diğer insanlarla aynı renge bürünmeye çalışmalarının da bir hile, bir maske olup zamanın maslahat ve mücbir sebeplerinden dolayı uyumlu bir çehre gösterip arkasında ise -şimdiye kadar hâlâ iyice bilinmeyen- gizli düşünce ve niyetlerinin yattığını söylememizi engelleyecek hiçbir şey yoktur.

"Huruç" (İmam Ali'nin hükümetine karşı kıyam) düşüncesi, Sıffin Savaşı'nda hakem olayında serpilen uğursuz bir tohumdu ve bu nedenle Haricîlere "Muhakkime" (hakemlik taraftarı) da söylenilmektedir.

Yavaş yavaş bu düşünce sapa sağlam bir inanç gibi bu grubun içine kök saldı ve zamanla gelişti, ilerledi ve bunun uğursuz ağacı Müslümanlar için türlü türlü acı

olayların meydana gelmesine neden oldu. Haricîler onca kutsal ve katı dinî görünümlerine rağmen çok hilekâr ve düzenbaz insanlardı. O hâlde, iki ezelî düşmanları arasında alevlenen savaş ateşinden kaynaklanan uygun fırsattan neden istifade etmesinlerdi?

Ve neden savaş amacıyla Kûfe'den hareket eden bu büyük donanımlı orduya katılarak, askerlerin teçhizatlaşmasında, stratejik hareketlerde ve genellikle geniş alanlarda gerçekleşen çarpışma sahnelerinde uygun fırsatlar elde etmeye çalışmasınlardı? Zira böyle savaşlarda komplo hazırlayanlar, eğer uyanık davranır, düşünerek hareket edecek olurlarsa, daha çabuk ve daha kolay bir şekilde çok büyük sonuçlara yol açan fırsatları yakalayabilirler.

Şüphesiz, Şeyh Müfid'in buyurduğu gibi, Haricîlerin Muaviye'ye düşman olduklarını ve ne şekilde olursa olsun onunla savaşmaya çalıştıklarını inkâr edemeyiz. Fakat ben onların bu girişimle iki şeyi hedeflediklerine inanıyorum. Haricîlerin bütün kıyam ve komplolarından asıl hedefleri Irak, Mısır ve Şam'daki İslâm dünyasının hükümdarlarını hedef almaktı.

Terörizm ruhu ve yönetimin başındaki insanlara arkadan suikast düzenleme, onlar arasında yaygınlaşan bir eğilimdi. Öyle ki onların diğer fikir ve eylemleri bu eğilimlerinin gölgesinde kalıyordu. İmam Hasan'ın safında yer alıyorlardı, fakat fitne çıkarmak için cihada gidiyorlardı. Nitekim fesat çıkarmak için Hasan b. Ali'ye "Müzlem-i Sabat'ta[91] pek etkili olmayan bir suikast girişiminde bulundular.

Bu hareket, bu grubun, Peygamber'in yüce Ehlibeyti'ne karşı işlediği cinayet zincirinin ikinci halkasıydı. Bu cinayetlerin her ikisi de, Haricîler örgütünün çeşitli ortamlarda tasarladıkları gizli ve ciddi komplolarının ürünüydü.

Allah'ın lütfüyle İbn-i Sinan el-Esedî'nin[92] İmam Hasan'a indirdiği kılıç darbesi İbn-i Mülcem el-Muradî'nin yakın geçmişte (Hz. Ali'ye) indirdiği darbe gibi başarılı olamadı. İkinci İmam ve Resulullah'ın (s.a.a) büyük torununa karşı düzenlenen bu alçakça ve çirkin komplo, kuşku yok ki, Resul-i Ekrem'e (s.a.a) karşı en büyük zulüm ve düşmanlığın da bir göstergesiydi.

Bu hareketle Muaviye'ye hedeflerine ulaşmak bakımından büyük ve önemli bir hizmet oldu. Hem de haklarında; "Ne şekilde olursa olsun Muaviye'yle savaşmak istedikleri için Hasan'ın etrafında yer aldılar." denilen toplumun eliyle!! Böylece, görünüşte renk vermeyen Haricîlerin İmam Hasan'a karşı uğursuz ve iğrenç amaçlar taşıdıkları bu olayla birlikte ortaya çıktı.

İmam, başından beri onlardan ciddi bir şekilde sakınıyordu, fakat onlara muhalif olduğunu da gizliyordu. Hiçbir şey dostluk elbisesini giyen düşman kadar tehlikeli değildir.

Görünürde birine dost olan, fakat gizlice ona düşmanlık besleyen kimsenin

düşmanlığı her türlü düşmanlıktan daha tehlikeli ve yıkıcıdır. Bu tür düşmanlığın en tehlikelisi de, Haricîlerin İmam Hasan'a yaptığı gibi, intikam ve asabiyet duygusuyla kılıç çekmektir. İmam Hasan'ın ordusu, bu birbiriyle uzlaşmaz grupların bir araya toplanmasıyla meydana gelmişti.

Bu uzlaşmazlık nedeniyle İmam Hasan'ın ordusu, ümit verici ve aydın bir ufka yönelten manevî ortamdan yoksun yapısı itibariyle, sürekli olarak Şam ve Irak bölgelerindeki dahilî ve haricî düşmanların gizli ve açık komplolarına ve kinlerine hedef oldu. Böyle unsurlardan oluşan bir ordu, tehdit edici her olayda ister istemez ikiliğe düşecek, rehber ve önderlerine baş kaldıracaktır.

Mukaddes cihat, (kesinlikle) maddî tamahlar için bir vesile, tehlikeli komplolar için bir fırsat, yersiz ve cahilane taassupların sergileme alanı veya şüphe menşeli girişimlerin sahnesi değildir.

"İmam Hasan, kavminin sözlerinden, gevşek olduklarını ve kendisine eşlik etmeyeceklerini anlamıştı."[93] Bu durumdan hareketle bu savaşın sonunun başarısızlık ve yenilgi olacağını sezdi. Çünkü, onun dayanacağı tek güç, hiçbir şekilde düzeleceğine ihtimal vermediği bu orduydu. İmam'ın bu orduya pek güvenmediğini gösteren birçok konuşması vardır. Bu konuda İmam'ın en etkili konuşması Medain halkına yaptığı konuşmadır ki, bu konuşma bize kadar ulaşmıştır.

Şöyle diyor: "Sıffin'e doğru giderken, dininiz dünyanızın önündeydi; fakat şimdi dünyanız dininizin önündedir. Şimdi siz iki ölünün arasında yer aldınız. Biri kendisine ağladığınız Sıffin'deki ölünüz ve diğeri ise intikam almak istediğiniz Nehrevan'daki ölünüz.[94] Savaştan geri kalanlar; ahitlerini bozanlar ve namertlerdir, gözyaşı dökenler ise; bozguncu ve asilerdir." Bu, İmam Hasan'ın, ordusunu meydana getiren grupların hedeflerinin ve eğilimlerinin farklılığını dile getirdiği tek hutbesidir.

"Gözyaşı döken bozguncular" ifadesiyle dost ve yakınlarının çoğunun durumunu kastediyor.

"İntikam almak isteyenler"den maksat da ordunun saflarında yer alan (ve

ancak İmam Hasan'dan intikam almak isteyen) Haricîlerdir. "Ahdini bozanlar ve namertler"den maksat ise, ordunun fitne çıkarmak isteyen kurnaz ve çıkarcı diğer gruplarıdır. Bu hususla ilgili, tarih, kendi sayfalarında karanlık ve kanlı satırlara yer vermiştir.

Bu satırlarda aldatılmış, dünyaya ihtirasla bağlanmış kitlelerin İmam Hasan'ın ordusunun saflarında yer aldıktan sonra kutsal cihat meydanını türlü hile ve nifak örnekleriyle kirlettikleri, ahitlerini bozdukları, komplolara bulaştıkları ve böylece nübüvvet sülâlesinin mensuplarının -Resulullah'ın tertemiz Ehlibeyti'nin ve

evlâtlarının (hepsine selâm olsun)- iktidar ve hükümet sahnesinden uzaklaştırılmalarına, haklarının gasp edilmesine sebep oldukları anlaşılmaktadır. İleride bu konunun bazı bölümlerini yeri geldikçe açıklayacağımızı umuyoruz.

* * *

Bu bölümün sonunda, İmam Hasan'ın hayatının bu dönemini inceleyenlerden birçoğunun zihnini meşgul eden bir eleştiriyi ele almamız yerinde olacaktır: "Neden İmam Hasan bu unsurlara karşı meydanı boş bıraktı ve neden orduyu temizlemek için geçerli olan klâsik yöntemlere -yani bozulan organı kesip atmak veya zayıflatmak ya da en azından kendisinden uzaklaştırmaya baş vurmadı?" Bu konu bazılarının görüşüne göre eleştirinin temel noktasıdır. Bu eleştiriye verecek cevabımız şudur:

1- İslâm dini sosyal hayatın diğer alanlarında olduğu gibi cihatta da toplumsal katmanlaşmayı ve sınıflaşmayı kaldırmıştır. Dolayısıyla yetkililerin, Müslüman olduğunu

iddia edip silâh taşıyabilen ve de gönüllü olarak cihada katılmak isteyenleri reddetmeleri ve çeşitli tabakalar arasında fark gözetmeleri caiz değildir. İmam Hasan'ın ordusunun saflarında birleşen gruplar Müslüman olduklarını iddia edip silâh taşıma gücüne sahip kimseler oldukları için de İmam'ın -İslâm dininin temel hükmünü göz önünde bulundurarak- onları kabul etmekten başka çaresi yoktu.

2- Resul-i Ekrem ve Emir'ül-Müminin Ali -Allah'ın selâmı üzerlerine olsun- de yaptıkları bazı savaşlarda bunun gibi karışık unsurlardan oluşan bir orduya sahiptiler. Gerek Peygamber efendimizin (s.a.a), gerekse Hz. Ali'nin bu gibi durumlarda, genel İslâmî nitelikleri haiz olmayan insanları kabullenmekten kaçındıkları veya savaş meydanından kovdukları rivayet edilmemiştir.

Yine hem Peygamber'imizin, hem de Hz. Ali'nin kendi dönemlerinde bu gibi insanların orduda bulunmalarından kaynaklanan zararlardan mesun olmadıklarını da biliyoruz. Örneğin, tarih kaynakları Hüneyn Savaşı'nın olaylarını şöyle aktarıyor: "Müslümanların bir gurubu Resulullah'ın ordusunun çokluğuna bakıp gurura kapıldı ve 'Bu ordu müşriklerin az sayıdaki ordusu karşısında yenilgiye uğramaz.' dedi.

Fakat Müslümanların ordusu karışık bir orduydu, onların arasında ganimet toplamak için savaşa gelenlerin sayısı çoktu..." Müslümanların Beni'l-Mustalak Savaşı'ndan dönerken yaşadıkları olaylarla ilgili olarak da buna benzer şeyler nakledilmiştir. Hz. Ali'nin (a.s) savaşları hakkında da şöyle yazmışlardır: "İmam Ali'nin ordusu Sıffin'de çeşitli millet ve

kabilelerden meydana geliyordu. Bu, çok ihtilâflı ve kendi içinde kavgalı bir orduydu. Ne emre itaat ediyor ve ne de can-ı gönülden nasihatleri dinliyordu...

" Muaviye -Beyhakî'nin el-Mehasin ve'l-Mesavi adlı kitabında naklettiğine göre- şöyle demiştir: "Ali, en alçak insanlardan oluşan ve en görüş ayrılıklarının yoğun olduğu bir orduya sahipti ve benim ise, çok uysal ve görüş ayrılıklarının hemen hemen hiç olmadığı bir ordum vardı." Bu durumda İmam Hasan'ın da vazifesi babası ve dedesinin yolunu, yöntemini izlemekti.

İmam Hasan'dan, Resulullah ve Hz. Ali'den beklediğimizden fazlasını beklememiz doğru olmaz. Çünkü bu iki yüce şahıs en iyi ve en güzel örneklerdi. Din hükümleri hususunda titiz davranmak ve İslâm'ın ana mesajına bağlı kalmak, İmam Hasan'ın bütün hareket ve davranışlarının çerçevesini çiziyordu. Oysa düşmanların hiçbir şeyde böyle bir kayıt ve bağlılıkları söz konusu değildi. Yoksa tarihin bu dönemine ilişkin olarak şimdi elimizde olanlardan çok daha farklı şeylere sahip olurduk.

3- Eğer İmam Hasan ordusunu aykırı unsurlardan temizlemek için, bütün ordu komutanlarının yaptığı gibi, muhalif unsurları idam etmeye, uzaklaştırmaya ya da güçlerini zayıflatmaya kalksaydı, o nazik dönemde bu hareket onun o has konumuna ve hassas durumuna nazaran musibet ve bedbahtlığın çabuklaşmasına, ihtilâf ve

ikiliğin açığa çıkmasına, en azından ordunun yarısının itaatsizlik bayrağını kaldırmasına neden olurdu. Dolayısıyla İmam Hasan'ın bu girişimi, kendi eliyle kendi ordusu

arasında isyan ve ayaklanma ateşini yakması, yani kutsal cihadı kanlı bir iç savaşa dönüştürmesi anlamına gelirdi. Kuşkusuz bu, en çok Muaviye'nin işine gelirdi. Çünkü bu onun nihaî arzusuydu. Oysa hem kendi durumunu hem de Muaivye'nin şeytanî plânlarını çok iyi bilen İmam Hasan tam büyük bir titizlikle böyle bir tuzağa düşmekten sakınıyordu.

Bütün bunlardan sonra şunu söylüyoruz: İmam Hasan, baştan sona çeşitli musibetlerle geçen kısa süreli halifeliği döneminde, bu çok renkli, karmaşık grupları ıslâh edip onları bir ve tek görüş altında bir araya toplama fırsatını bulamadı. O ortamda bu işi İmam Hasan'dan başkası da yapamazdı. Bir kere ahlâkî yeterlilik kısa bir zaman içerisinde insanlara aşılanabilecek bir şey değildir;

bu iş için dinî arınmaya ve uzun zamanların birikimi olan pasları gidermeye ihtiyaç vardır. İkincisi, bu nesli çeşitli aldatıcı maddî güzelliklerle yoldan çıkaran değişik gelişmeler, ıslâhı ve aynı hedef etrafında birleşmeyi imkânsızlaştırıyordu. Bu iş ancak maddî isteklerin temin edilmesiyle mümkün olabilirdi. Ki bu da bir hastalığı başka bir hastalıkla tedavi etmekten başka bir şey olmazdı. Oysa Hasan b. Ali'nin sözlüğünde bu yöntemlerden yararlanmak yasak ve imkânsızdı.

ÜBEYDULLAH B. ABBAS

...Kalbi savaş arzusuyla dolu, yüreği dağlı ve iki masum evlâdının intikamıyla yanıp

tutuşan bu komutan, ordusuyla birlikte Deyr-i Abdurrahman'dan ayrıldığı günden itibaren, sürekli olarak Kûfe'de olup bitenlerden haber almaktaydı. Übeydullah b. Abbas, Şiî davet ve tebliğinin dalga-dalga yayıldığı ve gün geçtikçe biraz daha arttığı bir dönemde Kûfe'den ayrılmıştı.

Mevcut durumunun oluşturduğu elverişli atmosferin etkisiyle, takviye güçlerin peş peşe komutasındaki orduya katılmak için akın edeceklerini bekliyordu.

Übeydullah Meskin'e -iki ordunun karşı karşıya geldiği yere- vardığında, Kûfe'deki ateşli hitabelerin kayda değer yeni bir gelişme sağlayamadığı, sağda-solda dağınık savaşçı gurupların ve Medain ordusuna katılan gönüllü savaşçıların dışında kimsenin, İmam Hasan'ın (a.s) ordusuna katılmadığı haberini aldı.

Übeydullah, kin güden bazı Kûfe büyüklerinin başlattıkları ve koordine ettikleri sinsi kampanyanın, Şia büyüklerinin yoğun ve kesintisiz sevkiyat faaliyetlerini etkisiz hâle getiren asıl sebep ve -savaş hazırlıklarının başlatıldığı dönemde görülen heyecanın doğal getirisi olarak beklenen seferberlik hareketinin karşısına çekilen bir set olarak belirginleştiğini haber almıştı

. Doğal olarak gelen bu haberler, Übeydullah'ı öfkelendiriyor, bütün benliğiyle insanlara kin ve nefret beslemesine sebep oluyordu. Aslında Übeydullah, takviye güçlerin gelmesine dönük ümidi zayıflayan ve bu ümit üzere bina edilen en değerli arzuları suya düşen bir komutan olarak, bu koşulları ve objektif durumu ders alacak şekilde değerlendirmeliydi,

ordusu üzerinde etüt yapmalı ve kendi ordusuyla 60 binden az olmayan kör ve sağır -yöneticilerine kayıtsız-şartsız itaat eden- düşman ordusu arasında denge oluşturmanın gayreti içinde olmalıydı. Übeydullah, iki ordu arasındaki sayısal farklılıktan ürkmüyordu; onu asıl düşündüren şey, iki ordunun sahip olduğu manevî özelliklerdi.

O, her şeyden önce ordusunun moraline, manevî gücüne önem veren bir komutandı. Çünkü ordunun maneviyatı, morali, düşmanla karşılaşıldığı anda kullanabileceği tek güç kaynağıydı.

Ordusuyla düşman ordusu arasında karşılaştırma

yaptığı zaman, ordusunun birlik içinde olmadığını ve neferleri arasında uyumsuzluk olduğunu gördü. Bir savaş alanı onları beklemekteydi ve orada, samimî insanlardan ve amansız savaşçılardan oluşan ordu işi bitirecekti. Bu durumda cihadı, savaş ganimetlerine ulaşım aracı olarak görenlerin ne gibi bir değeri olabilirdi?

Meskin karargâhına geldiği ilk andan itibaren Übeydullah'ın ruhunda bir sıkıntı ve kötümserlik meydana geldi ki, sonraki gelişmelerin tümünde onun etkisini

gözlemlemek mümkündür. Übeydullah'ın, ordusunun geleceği ile ilgili en büyük korkusu, Kûfe'den yapılacak askerî sevkıyatın başarısız olduğuna ilişkin haberin, ordusu arasında yayılması veya birtakım söylentilerin ve Muaviye'nin, aldatıcı vaatlerden oluşan tuzağının etkili olmasıydı. İki ordunun aynı yerde, aynı suyun başında ve Meskin seması altında konuşlandığı böyle bir pozisyonda,

Muaviye'nin askerlerini casusluk maksadıyla ve kargaşa çıkarmaları için göndermediğinden veya bizzat onun ordusundaki bazı askerleri bozgunculuk yapmaları, onu ve İmam Hasan'ı (a.s) zor durumda bırakmak için satın almadığından nasıl emin olabilirdi? Çünkü Muaviye'nin bu alanda ve her alanda kullandığı en etkili ve keskin silâh "soğuk silâh"tı. Übeydullah tahmininde yanılmamıştı... Hem samimî insanların, hem münafıkların ve hem de yeni söylentinin -İmam Hasan (a.s) tarafından barış

görüşmelerinin başlatıldığı şayiasının[95] doğru ve gerçek olmasını arzulayan rahat düşkünü insanların bir arada bulunduğu Meskin karargâhında Muaviye'nin ilk komplosu kendini gösterdi.

Bu haberlerin yalan olduğunun Übeydullah b. Abbas ve özel dostları tarafından bilinmesi, Übeydullah açısından yeterli değildi. Übeydullah ve yakın çevresi, bu haberlerin söylenti olduğunu, şüphe götürmez gerçeklerle çeliştiğini ve de İmam Hasan'ın (a.s), hem etrafa gönderdiği mesajlarda, hem Muaviye'ye yazdığı mektuplarda, hem de Kûfe'deki hitabelerinde savaşa hazır olduğunu duyurduğunu biliyorlardı. Ortaya atılan söylenti ise İmam Hasan'ın (a.s),

Muaviye'ye barış teklifinde bulunduğu ve savaş kararından vazgeçtiği şeklindeydi. Bu mümkün olamazdı... Ne var ki bu, şeytanın, ustalıkla kurduğu bir tuzaktan ibaretti.

Samimî dostlar, insanları yatıştırmaya çalışıyor ve Medain elçisi gelinceye kadar sabretmelerini istiyorlardı... Bu uğraşlar boşunaydı ve mevcut durum karşısında etkin olamamıştı. Üzücü, moral bozucu bir kargaşa hâkimdi her yana ve bu, ordunun savaş azmini kırıyordu. Übeydullah, hassas bir noktayı hedef seçen ve askerlerini en zayıf noktasından vuran bu komplo karşısında çaresizdi.

Bir ara kalabalığın gürültüsünden uzaklaşarak çadırına çekildi ve düşünceye daldı... Ansızın acı gerçek gözlerinde canlandı. Bu savaşta üstlendiği komutanlığın, onun askerî karizma ve kariyerini bir anda yok edeceğini hissetti. Onurunun yerle bir olacağını düşündü. İnsanların, kendisi hakkında söyleyecekleri sözleri şimdiden duyar gibi oldu. Kanı dondu, şaşkına döndü.

Böyle bir sorumluluğu üstlendiği için şimdi derin bir pişmanlık duyuyordu.

Önce, karakterindeki sertlik ve sivrilik eğilimi kabararak bu sorumluluğu kabullenmesine sebep olan koşulları lânetledi. Sonra da ıstırap ve kendini

beğenmişlikten oluşan kâbusun etkisinde kalarak âdeta yıkıldı, ne yapacağını bilemez hâle geldi.

Uzun uzadıya düşündükten sonra komutanlık görevinden ayrılması gerektiği kanısına vardı...

Bu, kendini beğenmişlik karakterinin ve ruh hâlinin neden olduğu bir karardı.

Bilemiyoruz, belki de önünü aydınlatacak ve beklenmedik hata ve gelişmelerden koruyacak düşünce güç ve yeteneğinden yoksundu. Komutanlıktan ayrılmaya kararlı olduğuna göre komutanlığı, İmam Hasan'ın (a.s) isteği doğrultusunda üstlenmesi veya bu sorumluluğu, ordunun ikinci komutanı Kays b. Sa'd'a bırakması gerekiyordu.

Askerlerinin kamp mahallinden uzakta bulunan çadırından -ki bu çadır, Übeydullah'ın aşağılanmış ruhunda meydana gelen dalgalanmaların, yakınma yüklü söylenmelerinin, nankör ve hak tanımaz kalbinin tek şahidiydi- çıkmamıştı ki İslâm'ın kurallarına göre, ancak âcizliğini açıkça itiraf etmesi durumunda görev ve sorumluluğu bırakabileceğini anımsadı.

Mağrur ve kendini beğenmiş bir genç olan Übeydullah, kişiliğini hiçe sayarak, kendisini alay konusu edecek ve insanların aşağılayıcı gülüşlerinin hedefi hâline getirecek bir adam mıydı?...

Böylesine acı bir itirafta bulunma durumuna düşmeden başka bir yol bulabilme ümidiyle tekrar düşünceye daldı. Aynı gece eline Muaviye'nin mektupları geçmişti. Oysa Übeydullah, aynı günün sabahı bu lânetli söylenti ve yalanların aynı şahıs tarafından üretilip ordusu içinde yayıldığını bilmiyordu. Mektuplar, içerdikleri aldatıcı vaatlerle, bu hassas anında düşünceye dalıp çare yolu bulmaya çalışan Übeydullah'ın kafasını daha kurcalıyor, ayağını kaydırıyordu.

Bu mektuplar, Muaviye'nin altın kaplamalı, yaldızlı sabrı ve yumuşak huyluluğu ile acı gerçek arasındaki uçurumu fark etmesine imkân vermiyordu. Übeydullah düşünme yeteneğini ve teşhis gücünü kaybetmişti. Sağlıklı düşünemiyordu artık.

Haşimî bir komutan, Haşim oğulları'nın en acımasız düşmanı karşısında karar vermesi gerekirken, âcizlik içinde kıvranıyordu. Aslında Übeydullah görevden ayrılıp bir kenara çekilebilir ve hiçbir şekilde şüpheye kapılmadan âcizliğini itiraf etmiş olmasını içine sindirebilirdi.

Daha sonra da yerine geçecek -ikinci- komutanın kesin yenilgisiyle, mazeretinin meşru ve geçerli olduğunu kanıtlayarak kaybettiği onur ve prestijini yeniden kazanabilirdi.

Ayrıca maharet, dirayet, vaat ve tehdit kullanarak isyancıları susturabilir veya

kendisinin haberdar olduğu ve diğer komutanlar tarafından da uygulanan genel tedbirlerden birini kullanarak görünürde disiplinden, gerçekte ise yönetimden ibaret olan ihtiyat yolunu seçebilirdi. Böylece İmam Hasan'ın (a.s) son kararı gelinceye dek zaman kazanmış olurdu...

O zaman hem içinde bulunduğu durumdan ustalıkla sıyrılır, hem dinî sorumluluk açısından mazur sayılır ve hem de insanlar arasında alay konusu olmaktan kurtulurdu. Fakat İmam Hasan'ın (a.s) ordusunda komutan olmak gibi bir makamda iken, kaçışın ödülü hakkında oturup Muaviye'nin elçileriyle konuşma alçaklığında bulunması olacak iş değildi!...

Muaviye'nin mektubunda, Übeydullah'ın en derin zaafından ibaret olan makam düşkünlüğüne ve öncülük hırsına parmak basılmıştı. Muaviye mektubunda şöyle diyordu: "Bilesin ki, Hasan en kısa zamanda barış yapmak zorunda kalacaktır.[96]

Sana yakışan ise tâbi olmak değil, öncü olmaktır..."[97] Aynı mektupta, Übeydullah için bir milyon dirhem mükâfat belirlenmişti.[98] Düşmanlarının zaaflarından yararlanma hususunda, Muaviye'nin üstüne yoktu.

Ali Ethem, Muaviye'yi şöyle anlatmakta: "Muaviye'nin beşerî alçaklığa olan imanı sınırsızdı. Bu iman Muaviye'nin şu kanaatinden kaynaklanıyordu: Beşerî zaafın galebe çaldığı ve az insanın kendini koruyabildiği şek ve şüphenin hâkim olduğu bir esnada en azimli ve erdemli insan bile hırs ve tamah kurbanı olabilir, ihtirasına yenik düşebilir."[99]

Emir'ül-Müminin Ali (a.s), Ziyad'a yaptığı tavsiyelerde şöyle buyurmuştur: "Muaviye, insanın önünden, arkasından, sağından ve solundan gelebilir; sakın ondan gafil olmayasın!"[100] Böylece yenilgi ve dünya malına tamah hissi, bu Haşimî gence galip geldi. Sonuç olarak da en çirkin hıyanet, zaaf ve zavallılığın örneklerinden biri oldu.

Ne dindarlık, ne intikam hissi, ne kabile onuru, ne Resulullah (s.a.a) ve İmam Hasan'la (s.a.a) olan akrabalık bağı, ne herkesten önce İmam Hasan'a (a.s) biat etmesi ve Allah ile ahitleşmesi, ne insanlar içinde alay konusu olma korkusu, ne de tarihin kendisinden intikam alması endişesi, Übeydullah'ın bu uçuruma yuvarlanmasına engel olamadı.

Bir gece vakti, nice büyük bir günah işlediğini bilen alçak firari gibi Muaviye'nin karargâhına girdi... Tarih, Übeydullah'ın adını kara listeye kaydederek ondan yüz çevirdi... Kendi eliyle kendi mezarını kazan hainlerin cezası, bilerek ve de mecbur kalmadan önce ölmekti.

Übeydullah'ın kaçması, Meskin karargâhı atmosferine, yoğun bir kötümserlik havasının hâkim olmasına neden oldu. Aynı hava kısa bir süre sonra Medain'e de sirayet etti ve sonunda yıkıcı bir musibete dönüştü. Bu büyük musibetten sonra

gelişen olayların da sorumlusu, hem Allah katında ve hem de tarih önünde Übeydullah'tan başkası değildir.

Öncü ordunun birinci komutanının kaçmasından sonra, komutanlık görevini, İmam Hasan'ın (a.s) ikinci komutan olarak belirlediği yasal sorumlusu -Kays b. Sa'd- üstlendi. Kays, Arap tarihinin itiraf ettiği gibi sarsılmaz inanç, akıl ve dirayet sahibi, İmam Ali'nin (a.s) yaşayan ashabı arasında[101] üstün bir sima idi. Gençliğini cihat meydanında ve savaş alanlarında geçirmişti.

İnsanların zayıflıklarını görmezlikten gelen, ancak maddeye düşkünlüklerini ve görevden kaçışlarını hoş görmeyen bir insandı. Kays, ordu komutanı olarak karargâhta kalan askerlerinin arasında dolaştı.

Kaçan komutanı, hak ettiği şekilde anarak, komutanlarının firar etmesiyle askerlerin bozulan morallerini düzeltmeye, meydana gelen ruhî ve manevî çöküntüyü onarmaya koyuldu. Kays, ordusuna şöyle seslendi: "Ey insanlar! bu beyinsizin yaptığı sizin zorunuza gitmesin. Bundan dolayı da korkuya kapılmayın. Ne

Dipnotlar

--[86]- İmam'ın Kûfe'deki izleyicilerinin ileri gelenlerinden olan Beşir el-Hamdanî'nin cevabı. Bk. Bihar'ul-Envar, c.10, s.113.

[87]- Bu açıklama ve tevil Zührî'nin rivayetinin Arapça metininden uzak değildir. Dolayısıyla, orijinal metinle tercümesinin görünürdeki uyuşmazlığı bu ihtimali uzak kılmamalıdır. (A.Hameneî)

[88]- el-İrşad, s.169. Bu bölümü aynen İrbilî Keşf'ul-Gumme adlı kitabının 161. sayfasında, Allâme Meclisî Bihar'ul-Envar'ın 10. cildinin 100. sayfasında kaydetmişler.

[89]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.14

[90]- İbn-i Ebi'l-Hadid'in bu alandaki sözünün aynısı, c.4, s.14

[91]- "Sabat" lügatta, iki ev arasında yer alan üstü kapalı alana denir. Aynı zamanda Medain'de Şahrud üzerine kurulan köprünün yakınındaki bir yerin ismidir . Buna "Sabat" denilmesinin nedeni, büyük ve eşine az rastlanır bir bölge olması olabilir.

Ki üstü kapalı bu bölge "Müzlem-i Sabat" olarak adlandırılmış olabilir.

[92]- Hasan Murad, ed-Devlet'ul-Emevîyyet-i Fi'ş-Şam ve'l-Endulus adlı kitapta yanlışlıkla İmam Hasan'a indirilen hançer darbesini Ümeyyeoğulları'nın taraftarlarına nispet etmiş ve bu suikastın onlar tarafından gerçekleştiğini yazmıştır.

İleride ("Barışın Görünümü" bölümünde) bu olayın tarihî metinlerini geçmiş tarihçilerin zikrettiği ve yeni tarihçilerin de algılamaları gerektiği gibi okuyucuların dikkatine sunacağız.

[93]- Şeyh Müfid'in el-İrşad adlı kitabındaki metni, s.170 .

[94]- İbn-i Tavus'un el-Melâhim ve'l-Fiten adlı kitabında (s.142, hicrî 1368 Necef basımı) geçen rivayette ise şu ifadeye yer verilir: "Ve intikamını bizden istediğiniz Nehrevan ölüsü".

[95]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.15

[96]- Bu söz, İmam Hasan'ın (a.s) barış istediğine ilişkin olarak Meskin ordugâhında çıkarılan söylentinin yalan ve gerçek dışı olduğunun kanıtıdır.

[97]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.15

[98]- Tarih-i Yakubî, c.2, s.191; Şerh-u Nehc'il-Belâğa, c.4, s.15

[99]- el-Âlem'ul-Arabî Dergisi, yıl: 11, sayı: 2, s.30

[100]- el-Kâmil Fi't-Tarih, İbn-i Esir, c.5, s.176

[101]- Mes'ûdî şöyle yazar: "Kays b. Sa'd, dindarlık, zühd ve Ali sevgisinde yüce bir makamdaydı. Allah korkusu ve ibadeti öylesine yüceydi ki, bir gün namaz hâlindeyken secde yerinde büyük bir kobra yılanı kıvrılarak geçiyordu.

Kays, başını biraz kenara çekerek yılanın yanına secde etti. Yılan, Kays'ın boğazına sarıldı, ama o namazına olduğu gibi devam etti ve ancak namazı bitirdikten sonra yılanı tutup bir kenara fırlattı.

" Mes'ûdî devamla şöyle der: "Buna benzer bir kıssayı Hasan b. Ali b. Abdullah b. Muğiyre b. Muammer b. Hallad, İmam Eb'ul-Hasan Ali b. Musa er-Rıza'dan nakletmiştir." Kays, hicrî 85 yılında vefat etmiştir.

onun, ne babasının ve ne de kardeşinin İslâm'da güzel bir günleri olmamıştır. Peygamber'in amcası olan bu zatın babası, Bedir Savaşı'nda, Peygamber'le savaşmak üzere müşrik ordusunda yer almştı.

Ebu'l-Yusr Ka'b b. Amr el-Ensarî, onu esir alıp Peygamber'in yanına getirdi. Peygamber, onun salıverilmesine karşılık fidye alıp Müslümanlar arasında bölüştürdü. Ali (a.s), Übeydullah'ın kardeşini Basra valisi olarak görevlendirdi. O, Ali'nin (a.s) ve Müslümanların malını çalıp cariye satın aldı

ve bunun kendisi için caiz olduğunu sandı. Übeydullah da Ali (a.s) tarafından Yemen'e vali gönderildi. Übeydullah, çocuklarını ölüme terk ederek Büsr b. Ertad'ın karşısından firar etti. Bugün de yaptığını hepiniz gördünüz."[102] Kays, özellikle de bu gibi olaylar karşısında duygu seline kapıldığı zamanlar, dinleyicilerini istediği yöne

sürükleyebilen ve dilediği şekilde etkileyebilen usta bir hatipti. Kays bu konuşmasıyla insanları öyle bir etkiledi ki herkes; "Hamd olsun Allah'a ki, onu bizim aramızdan çıkardı!"[103] demekteydiler. "İmtihan, erkeklerin anahtarıdır." sözü, işte böyle durumlar için söylenmiştir.

MUKADDER SONUN BAŞLANGICI

Meskin'den gelen ilk elçi, Kays b. Sa'd'ın mektubunu İmam Hasan'a (a.s) teslim etti. Mevcut durumu rapor eden mektubun içeriği şöyleydi: "Meskin hizasında bulunan Cenubiyye köyünde ve Muaviye'nin ordusu karşısında mevzi tutulmuştur.

Muaviye, Übeydullah'a mesaj göndererek yanına çağırmış ve kabul ettiği taktirde, yarısı nakit ve diğer yarısı da Kûfe'de teslim edilmek üzere mükâfat olarak bir milyon dirhem vereceği vaadinde bulunmuştur.

Bunun üzerine Übeydullah, 'yakınlarını' da yanına alarak geceleyin Muaviye'nin karargâhına kaçmıştır. Sabah olunca da askerler, komutanlarını ordugâhta bulamamışlardır.

Bunun üzerine de Kays, askerlere namaz kıldırmış ve idareyi ele almıştır."[104] Mektubun ilk cümlesi, Übeydullah'ın, Meskin'e vardığı günden bu yana İmam Hasan'a (a.s) mektup yazmamış olduğunu göstermektedir.[105] Bir komutanın, yüksek komuta merkeziyle ilişkiyi kesmesi, onun çok önceden itaat etmemeye karar verdiğini mi gösterir, bilemiyoruz. Ayrıca bilemediğimiz başka bir nokta da, Übeydullah'ın, Meskin'e varışıyla Muaviye'nin ordusuna katılışı arasında mektup yazacak imkân ve fırsatı bulup bulamadığıdır.

Kays'ın mektubuyla birlikte Meskin karargâhından, peşpeşe haberler gelmeye başladı (ki kötü haber her zaman daha çabuk ulaşır ve daha fazla yayılır) ve İmam Hasan (a.s), Kays'ın mektubunda bahsi geçen "yakınların" –tarih kaynakları, bu yakınların "zenginler ve ileri gelenler" veya "ileri gelenler ve meşhur aile mensupları" olarak tanıtmıştır Übeydullah'la bir araya gelerek ihanet plânını belirlediklerinden haberdar oldu.

Hatta konusu geçen "yakınlardan" bazılarının, Übeydullah'tan önce firar ettikleri, İmam Hasan (a.s) tarafından anlaşılmıştı. Gelen bazı kötüleme amaçlı haberlere göre de Übeydullah, ordunun bayrağını indirmişti.[106]

Bu kalleşçe hareket, itaatsizlik ve muhalefet ruhunun ortaya çıkması için uygun bir zemin oluşturmuştu. İtaatsizlik ruhu, ordudaki diğer grupları da etkilemişti. Bazıları,

zenginlere ve meşhur ailelere uymakla menfaatler elde edeceklerini ve orduda kaldıkları takdirde bu menfaatlerden yoksun kalacaklarını düşünerek firar etmek istiyorlardı.

Bu arada Muaviye, itaatsizlik ve muhalefet ruhunun önce tahrik edilmesi, sonra yoğunlaştırılması ve daha sonra da yaygınlaşması için elinden geleni ardına koymuyordu. Muaviye, lüks yaşamın naz ve nimeti içinde Araplık onur ve azmini kaybeden bu meşhur, kötü kalpli ve korkak tayfanın ruh hâlini çok iyi bilmekteydi.

Bundan ötürü de bu tayfanın, kendine yönelmesini beklemeye koyuldu ve sürekli olarak farklı yolları deneyerek, türlü tuzaklar kurarak onlarla irtibat kurmaya çalıştı. Nitekim uğraşları sonucunda bu tayfanın gururunu, maddî vaatleriyle kırmayı başardı ve dahası, vaatlerinin büyüsüne kapılanları, herkesten önce zillet uçurumuna yuvarladı...

Hem de öyle bir uçurum ki, onur ve haysiyet düşkünü hiçbir insanın böylesi bir zillet uçurumuna yaklaşması mümkün değil. Böylece İmam Hasan'ın yandaşları, Übeydullah'ın ve diğer meşhur, ileri gelen kimselerin yolunu tutup gizlice Muaviye'ye katıldılar.[107] Allah'a, Peygamber'e ve Peygamber'in evlâdına hainlikte bulunarak savaştan kaçanların sayısı, çok kısa bir sürede sekiz bine ulaştı.

(Ahmed b. Yakub, tarih kitabında bu rakamı verir.) Ahmed b. Yakub şöyle der: "Muaviye'nin Übeydullah'a gönderdiği elçi, firarın mükâfatını bir milyon dirhem olarak açıkladı. Übeydullah da taraftarlarından sekiz bin kişiyle birlikte Muaviye'ye katıldı. Savaş hazırlıklarını ve komutanlık sorumluluğunu Kays b. Sa'd üstlendi."[108] Evet, On iki bin kişilik ordunun sekiz bini ihanet etti!...

Altmış bin inatçı düşman karşısında mevzileşen bir ordunun bünyesinde açılmış korkunç bir gedikti bu. Daha doğrusu korkunç bir çöküş ve acı bir yenilgiydi ve yaklaşmakta olan facianın da habercisiydi.

Yaklaşmakta olan facianın ağır sorumluluğu, hem Allah huzurunda ve hem de tarihin önünde, Übeydullah'ın omuzlarındadır. Büyük hızla fitneye kapılan ve kaçmayı tercih eden bu insanlar, halifenin hakkını gözetmek ve biatine vefa göstermek hususunda herkesten daha ağır sorumluluğu olan halifenin amcasının oğluna uyarak firar ettiklerinden dolayı kınanmayacakları zannı içerisindeydiler.

Hatta insanların ayıplamaları karşısında kendilerini savunmak için bu yanlış mantığa sarılmışlardı bile.

Ancak insanlar, bu zümrenin getirdiği mazeretler doğrultusunda firar olayını değerlendirmiyorlardı. Bunlar ancak bahaneydi; meselenin iç yüzü ise Muaviye'nin saçtığı altınlardan pay kapmaktı. İnsanlar nezdinde bu zümrenin tek iftiharı, ancak ahde vefasızlıktan ve dini dünyaya satmaktan ibaretti.

Hasan b. Ali'nin (a.s) ordusundan firar edenler, İmam Hasan'ın (a.s) ne erdem ve üstünlüğünü inkâr ediyorlardı, ne de bu hususta cahil idiler. Bunlar, kendi dünya nimetlerine kavuşmak için önce İmam Hasan'ı (a.s) seçmiş, daha sonra da yanıldıklarını anlamışlardı.

Muaviye'ye katılmaları da, ona ve vaatlerine güvendiklerinden veya akıbetlerini - nitekim Muaviye Kûfe'ye girdiği gün bütün ahit ve vaatlerini ayakaltına almakla akıbetlerinin ne olacağını göstermişti tahmin edemediklerinden kaynaklanmıyordu. Çünkü ne Muaviye işlerini örtülü tutan biriydi ve ne de onlar, Muaviye gibilerini tanımayacak kadar saftılar.

Bu durumda, firar ve ürkekliğin sebebi İmam Hasan'a (a.s) olan düşmanlık değildi ve bilgisizlikten de kaynaklanmıyordu. Bunun sebebi Muaviye'ye karşı besledikleri sevgi ve güven duygusu da değildi. Bu yüreksizlikleri, bugün bile tarih semasında dalgalanmakta olan bu alçaklığa iten daha başka neden veya nedenlerin varlığı söz konusu olmalıdır. Bilemiyoruz...

Belki de bütün bunlar, Kûfe ordusunun muhtemel bir zaferi karşısında, kendilerini bekleyen akıbetten korunmak amacıyla İmam Hasan'ın (a.s) muhaliflerinin önde gelenleri tarafından tezgâhlanmış birer komployd u.

İmam Hasan'ın (a.s), İslâm beldelerinde yaşayan insanları cihada davet hususunda almış olduğu geniş önlemler ve de samimî Şiaların bu alanda gösterdiği canlılık, dinamizm ve ümit kıvılcımları, Kûfe hainlerinin kararsız kalplerinin geleceğe dönük korku ve endişe içinde kıvranmasına sebep oluyordu. İşte bundan dolayı da, Kûfe ordusunu hedef alan plân ve komplolarını daha bir dikkat ve ihtiyatla uygulamak zorunda kalmışlardı. Bu kararsızlık ve korkudan kurtulmanın en kestirme yolu orduyu sabote etmekti.

Bu yüzden, içlerindeki korku ve ıstıraptan bir an önce kurtulmak ve bu korkularının asıl kaynağı olan Kûfe ordusuna derin bir darbe indirmek amacıyla Muaviye'ye katılmaya karar verdiler. Çok kısa zamanda ve en geniş şekliyle böyle bir düşüncenin gelişmiş olması, bunun, önde gelen bir grup tarafından hazırlanmış komplonun ürünü olduğunu somut olarak ortaya koymaktadır.

Kaçış faciasının bu şekilde analizi, bu olayı ele alan - dost ve düşman- diğer araştırmacılar tarafından yapılan farklı yorumlardan daha isabetli olduğu

kanaatindeyiz. Bu analiz, ordu komutanlarından ve ileri gelenlerden hiç-birinin Muaviye tarafından rüşvet ve vaatlerle aldatılmadığı anlamına gelmez; bilâkis Muaviye, onların aklını çelmek için hiçbir şeyi esirgemedi ve sadece ordu komutanına bir milyon dirhem vererek hem dinini, hem de onurunu satın aldı. Ancak, firar olayıyla bağlantılı olarak dikkat edilmesi

gereken husus, Übeydullah b. Abbas dışında hıyanetin mükâfatı olarak Muaviye'den para alan bir başkasının adının geçmemesidir. Önde gelen diğer şahısların,

Muaviye'nin vaatleriyle yetinip nakit para almamış olmaları nasıl düşünebilir? Bu olasılık, kesinlikle kabul edilecek gibi değildir... Ancak bu grubun, geleceğe dönük olarak taşıdıkları bir korkunun -akıbet korkusu- varlığı kabul edilecek olursa, bu durumda, nakit para yerine vaatlere razı olmalarının bir anlamı olabilir.

Korkunun insanlar -özellikle de varlıklı ve zengin insanlar- üzerindeki etkisi göz ardı edilemez. Dolayısıyla Allah'tan ve ödünsüz adaletten başka bir şeyin hüküm sürmediği o ortamda, Şam'ın aldatıcı belirtilerinin, bu meşhur aile mensuplarında hıyanet düşüncesini uyandırması ve kabartması pek de şaşırtıcı olmasa gerek.

Bir grubun rahata düşkünlüğü, başka bir grubun cahilliğe dayanan bağnazlığı, başına buyruk istekleri ve eğilimleri, bu akıbetin oluşumundaki açık etkisini göstermiş ve böylece de orduyu oluşturan farklı güçlerin maskesini düşürmüştü. Her grubun gerçek yüzü ve rengi ortada, gözler önündeydi artık.

Hırs ve maddî etkenler, ganimet sevdasıyla orduya katılan insanları rezalete, alçaklığa sürükledi. Bu insanlar açısından, kılıçlara ve mızraklara hedef olarak fiilen savaşarak ganimet toplamaktansa, hıyanette bulunarak savaşmaksızın ganimet elde etmek daha cazip geliyordu.

İşte bu mantıkla hareket ederek, gaflet ve aldanmışlıklarından dolayı seçmiş oldukları alçakça istekler uçurumuna yuvarlandılar. "...Artık kim dönerse, zararı kendi nefsinedir ve kim Allah'la ahitleştiği şeyde durursa ona, yakında büyük bir ecir verilecektir." (Fecr, 10) İmam ve önderini terk eden, asi bir zalimin yanında yer alan bir Müslüman, o asi ve zalimden daha kötü ve daha alçaktır.

Bu zümre, dini zayıf ve dünyası karmaşık insanlardan oluşuyordu. Bu yüzden Muaviye'nin ordusu, bu tür insanlar için daha uygun ve daha elverişliydi... Bu büyük belâ, bu ağır imtihan, kaçmaya

yeltenmeksizin direniş yolunu seçen, kesin ölüm kararlılığıyla[109] meydana atılan, Peygamber evlâdını savunmak ve verdiği biate vefa gösterdiği için mutlu olan, yüreği inanç dolu olan yiğitleri alçaklardan ayırt eden bir deney işlevini görüyordu.

Hedef doğrultusunda tehlikeye atılmak, zorluklar karşısında direnmek, acıları ve ıkıntıları göğüslemek ve fedakârlıkta bulunmak için hazırlık yapmak, bu insanların özlerinin temiz, niyetlerinin pak, kişiliklerinin sarsılmaz ve canlı olduğunu gösteren en büyük delildir... İşte bunlar, İmam Hasan'ın (a.s) sadık Şiîlerinin, bağlılarının özellikleridir...

Meskin'de gerçekleşen acı olayların haberi, Medain ordusunda da büyüklüğü ve önemine uygun olarak kötü etkisini gösterdi ve her zaman olduğu gibi bu olaylar, ordu birimleri arasında abartılarak dilden dile dolaştı. Irak halkından ve farklı kanatlardan büyük gruplar, Haşim oğulları'nın önde gelenleri ve de Rabia ve Hamdan kabilelerinin samimî güçleri bu orduda bulunuyordu.

Eğer her kayası, bozguncuların muhalefet dalgaları karşısında dalga kıran görevini ifa eden bu sarsılmaz dağlar ordunun her köşesinde mevcut olmasaydı bu haber, şiddetli bir deprem gibi karargâhı sarsacaktı. İmam Hasan (a.s) ise... bu olumsuzluklar karşısında, güçlü kalpleri ve ölümsüz ruhları onaran ümit silâhını kuşanmıştı.

O, belli bir yer ve zamana has yenilgi ve başarısızlığın, -kendisi bulunmasa bile düşüncesinin var olduğu- başka bir durumda meyve vermeyeceği anlamına gelemeyeceğine inanıyordu.

Gerek zafer, gerekse yenilgide İmam Hasan'ın (a.s) daima göz önünde bulundurduğu husus buydu. İmam Hasan'ın (a.s) kişiliğindeki rabbanî tecelli noktası da buydu. Bu nokta İmam'ın insanlığının da temelini oluşturuyordu. Allah karşısında benliğinden geçme, ilâhî sorumluluk doğrultusunda fena/yok oluş yolunu seçme de aynı noktadan kaynaklanıyordu.

Ayrıca İmam Hasan (a.s), ardı-arkası kesilmeyen olayların külü altında sinsi sinsi yanan fitne ateşinden tam anlamıyla haberdar olmasına rağmen, cihat çarkını döndürmek ve ordusunu hareket ettirmek yönündeki faaliyetini bir an dahi durdurmadı. Fitnenin körüklendiği bu zaman boyunca, facianın önemi hakkındaki bilgisini ortaya koyan veya mevcut durumu kötüleyen öfkeli bir kelime ya da cümle ondan duyulmadı.

İmam Hasan'ın (a.s) söylediği her söz, disiplini korumakla ve cihat ilkesine bağlı kalmakla ilgiliydi. Ordusuna bu gerçeği öğretmek ve ordusunu bu yönde eğitmek amacını güdüyordu. Yüzünü Kûfe'ye doğru çevirdi, hatıraları arasında bir şeyler arıyor gibiydi. Belki de bu şehrin, kendisinin ve babasının iyilikleri karşısındaki nankörlüklerini gözünde canlandırıyordu.

Kûfe şehrine üstünlük ve saygınlık kazandıran, İslâm âleminin en büyük başkentlerinden biri hâline getiren, değişik ırkların ve farklı uygarlıkların buluşma merkezi yapan, kültürel ve ticarî konumuyla dünyanın en büyük başkentleriyle

rekabet eder duruma getiren, İmam Hasan'ın babası Hz. Ali b. Ebu Talip'ti. İmam Hasan'ın (a.s) siyasî düşüncesinde Kûfe her şey idi. Diğer bir ifadeyle:

Kûfe şehri kara günlerin, kanlı olayların ve şimdi yaşanan çeşitli belâların zahîresi konumundaydı İmam Hasan (a.s) için. Kûfe halkıyla veya Kûfe halkının kendisiyle olan geçmişini düşünürken, insanların, biat için öne sürdüğü şartı -dilediğiyle savaş ve barış hususunda itaat- söz birliğiyle kabul ettiklerini hatırladı.

Sonra da Meskin'de gelişen olayları gözden geçirdi... Kûfe ordusunun geneline hâkim olan sarsıntıları, savaştan ürkmeleri, kaçma eğiliminde olmaları, maddî lezzetlere kanmaları,

açıktan açığa itaatsizlik etmeleri, ilâhî ahdi bozmaları vs. gözünde canlandı. Müslümanlık ve Kur'ânı izleme iddiasında bulunan, görüntü olarak Peygamber'e iman eden ve günde beş defa namazlarda Peygamber ve Ehlibeyti'ne salât ve selâm getiren insanların, alçaklık, dine karşı lakaytlığı ve ahlâkî yoksunluğu Peygamber'e hıyanet etmeye,

Allah'ın ahdini bozmaya vardıracak kadar bir arsızlık ve rezillik içinde bulunmaları ve de kendilerine yönelen ölüm ve yoksulluğu Muaviye'nin savabileceği vehminde olmaları İmam Hasan (a.s) için tahammülü zor bir şeydi. Sansınlar ki Muaviye onların ölüm ve fakirliğine karşı kendini siper edecek!.. And olsun Allah'a, bunlar olacak şeyler değildi ve ölümden kaçış olamazdı...

Muaviye'nin rüşvet ve vaatleri, onlar için takdir edilmiş helâl rızktan daha faydalı da olamazdı... Nitekim kısa bir süre sonra Muaviye, Kûfe şehrinde kürsüye çıkacak, herkesin gözü önünde ahit, vaat ve yeminlerini bozduğunu duyuracak ve "hepsini ayaklarının altına aldığını"[110] ilân edecekti. Muaviye'nin zafer ve iktidar uğruna öğrendiği ve fırsat doğduğunda kullanmaktan kaçınmadığı bir yöntemdi bu.

Yoksulluk korkusuyla İmam ve önderlerini yalnız bırakanlar, Muaviye'nin ahdini bozduğuna şahit oldukları gün nereye kaçabilirlerdi? Allah yolunda ve Peygamber evlâdının safında cihad ederek ölüme kucak açmayan bu insanlar, "sağlam kalelerde bulunsalar bile" kendilerini bulacak olan ölüme nasıl bir çare bulacaklardı? Bu insanlar hem din, hem de dünya yoksunluğu içindeydiler şimdi. Ne Allah'ın ahdine uymuşlardı, ne de Muaviye'nin rüşvetlerini elde edebilmişlerdi...

Bunlardan önce atalarının yakasına yapışan ve cehennem ateşine atan "cahiliye ölümüydü" bu. Meskin'deki Kûfe'lilerin omuzladıkları en büyük günah, henüz oluşum aşamasında bulunan hıyanet hareketine, cepheleşmelerle ve yazışmalarla önderlik etmeleriydi. Meskin ordusundaki meşhur aile mensuplarından birkaçının yüzü, Medain'de bulunan İmam Hasan'ın (a.s) gözünde canlandı. İmam Hasan (a.s) bu insanların doğru sözlü -ve belki doğru özlü- olmadığını biliyordu.

Bunlar, İmam'dan ve Kûfe'- deki cemaatinden uzak durmayan, hakikatte ise İmam

sevgisinden yoksun, İmam'ın hedeflerine uyum ve fedakârlıktan uzak insanlardı. Ne bu iğrenç yüz, ne de aleyhte yapılmakta olan hareket İmam Hasan (a.s) tarafından bilinmiyor değildi.

İmam Hasan'ın (a.s) yanında oldukları sürece dünyevî çıkarlarına ulaşmak için dindar görünüyor ve gayrimeşru hedefe götürecek yolu bulduklarını zannediyorlardı. Ancak yanılmışlardı ve bunu anlayınca geleceğe yatırım amaçlı meşum ihanet tohumlarını yaymaya başladılar. İmam Hasan'a biat etmişlerdi, ama hayatı Hz.

Ali'ye zehir eden ve açıkça ölümü arzulamasına neden olan İmam Ali dönemindeki gayri insanî özelliklerini yeniden sergilemeye koyulmuşlardı. İmam Hasan b.

Ali, Meskin'deki ordusunun geleceğiyle oynayan, Muaviye'nin yüklü ve farklı, alışıla gelmiş rüşvet sınırını zorlayan -çünkü mektup yoluyla bildirdiği vaatlerden biri şöyleydi: "... ve kızlarımdan birini..."-[111] rüşvetlerine kanarak ordusunun birimlerini kaçmaya teşvik eden Muaviye'nin uşaklarının bu insanlar olduğunu kesin olarak biliyordu.

Düşmanın çıkmaza girmesinden doğan fırsatları değerlendirmek Muaviye'nin en belirgin özelliğiydi. O, her şeyden önce bu tür çıkmazlar oluşturmada ve ondan doğan fırsatları değerlendirmede üstün beceri sahibiydi.

Onun kurnazlığına hayret eden insanların dikkatini çeken tek özellik de buydu zaten. Bu hususta öyle becerikliydi ki, biyografisini yazanlar bile yanılgıya düşerek onu bir dahi, usta bir politikacı ve disiplinli bir komutan olarak kaydetmişler. Hâlbuki Muaviye'nin yaşamındaki her dönemini, bütün hareketlerini mercek altına alacak olsak, birçok yüzü ortaya çıkacaktır:

Bedir Savaşı'nda müşriklerin yanında Peygamber'in karşısındaki safta yer alan bir savaşçı.[112] Mekke'nin fethedildiği gün azat edilenlerden biri. Alkame b. Vail el-Hadremî'nin peşice Medine'de yalın ayak koşan[113] kişiliksiz bir yoksul.[114] Ömer ve Osman tarafından Şam'a vali olarak atanan ve yirmi yıl boyunca da makamında kalan bir yönetici.

Dört yıl boyunca müminlerin emiri İmam Ali ve oğlu İmam Hasan'la savaşan isyancı ve azledilmiş bir vali. Kendini Allah Resulü'nün (s.a.a) halifesi ilân ettiği hâlde, Peygamber'in sünnetine ve getirmiş olduğu kanunlara açıkça muhalefet eden ve de; "Andolsun Allah'a, dünyada tatmadığım bir lezzet kalmadı."[115] demekten sakınmayan bir hayasızdı.

Bu şekilde derin bir araştırma yaptığımız zaman, iyimser bir yaklaşım içinde olanların Muaviye'ye isnat ettikleri olumlu sıfatların tümünü doğrulamamızın yanlış olacağını ortaya koymaktadır.

Bu araştırmadan elde edilebilecek tek sonuç şudur: Muaviye gerek cahiliye döneminde, gerekse İslâm'dakarşısına çıkan fırsatlardan büyük bir ustalıkla yararlanmasını bilmiştir. İnsanın, amacına ulaşma doğrultusunda onurunu tehlikeye düşürecek ve toplumu (zahiren de olsa) ikna edemeyecek türden araçlara sarılması veya insanların din, örf ve teamülleriyle çelişen lakaytlıklara girişmesi ve aynı zamanda da dinin ve sosyal değerlerin korunmasından dem vurması, ne dirayet ve yeterliliktir, ne de kelimenin tam anlamıyla siyasettir.

İnsanların normal yaşamını kaosa dönüştürmek, alenen küfür ve tahkir etmek ve bunu gelenek hâline getirerek insanları (Hz. Ali'ye ve Ehlibeyt'e lânet okumaları ve küfretmeleri için) bu işe zorlamak, sözünde durmamak, yeminini tutmamak...

dirayetle ve zekâyla bağdaşmayan şeylerdir. Bu sıradan hususların hiçbiri ne dahilik ve zekilik kapsamındadır, ne de düşmanlıklar dünyasında iktidar ve yönetim açısından yeterlilik göstergesidir. Bütün bunlar, olsa olsa ilkel ve şiddet içeren yöntemler türündendir. Bu da bir üstünlük değildir, çünkü normal insanlar arasında, düşmanlarına karşı aynı yöntemleri Muaviye'den daha ustaca kullanabilen insanlar vardır.

O hâlde bu insanlar Muaviye'den daha zeki ve beceriklidirler. Hile ve aldatmada anormal olmayı dâhilik ve zekilik olarak bilmek mümkün mü? Muaviye, işlemiş olduğu günahlardan dolayı "dahi" diye tanımlanabiliyorsa, amacına ulaşmak için daha katı ve gayri insanî yöntemler uygulayan Yezid'i, daha büyük deha sahibi olarak tanımlamak gerekir.

Doğu Rum imparatorluğunu memnun etmek için büyük meblağda paralar akıtmak, Kûfe'ye girdiğinde yaptığı acemice ve ahmakça konuşmasıyla kendi siyasetine ters düşmek, Merci Azra şehitlerine karşı sergilediği aptalca davranış...

Muaviye'nin ne denli güçsüz olduğunun göstergeleridir. Muaviye'nin sadece bir yeteneği, onun dahi olduğunu düşünen insanları haklı çıkarıyor. Muaviye'nin bu alanda dahi olduğunu kabul etmemek insafsızlık olur. Muaviye kendi geleceğine yatırım amacıyla bu davranışta bulunmuş ve söz konusu olaya duyarlılık gösterip çevresindekilere de kabul edilebilir mazeret göstermiştir.

Osman'ın hilâfetten azledilişi ve öldürülüşü karşısında Muaviye'nin sessiz kalmasını ve öldürülen halifeye yardımda bulunmamasını kastediyoruz. Muaviye, aslında Osman'a yardım etmemekle suçlu duruma düştüğü hâlde, bildirdiği mazeretle[116] Osman taraftarlarını etrafında toplayarak istediği doğrultuda yönlendirmeyi başardı.

Osman'ın adamları artık, yaşarken Osman'a yardım etmeyen Muaviye'nin çatısı altında bir araya gelmiş ve öldürülmüş bir Osman'a yardım etmek istiyorlardı. Bu zavallılar, Muaviye tarafından kullanıldıklarını, onun asıl yapmak istediğinin

Osman'a değil, kendine yardım etmek olduğunu anlayamıyorlardı. Muaviye, bu ahmakları kullanarak Hz. Ali (a.s) karşısında zayıf kalan ordusunu güçlendirmiş oldu.

İşte Muaviye, bu bağlamda kendini "asker" olarak tarihe sundu. Ancak tarih üzerindeki araştırmalarımızda, Muaviye'nin "asker" kimliğini -kelimenin çağrıştırdığı iki anlamdan hiçbirini- doğrulayacak bir kanıt bulamıyoruz. Ne herhangi bir savaş plânı hazırlamış ve savaş meydanında komutan olarak kendini göstermiş, ne de biri tarafından meydan okuyan ere karşı savaşa çağrıldığında yiğitlik ve kahramanlık göstererek er meydanına çıkabilmiştir.

İmam Ali (a.s), Sıffin Savaşı'nda Muaviye'ye meydan okudu, onu er meydanına çağırdı,[117] Muaviye ise bir süre kaygı ve tereddüt geçirdikten sonra alçaklar gibi kaçmayı tercih etti ve teke tek savaşmaya yanaşmadı.

Çünkü onun becerisi, daha önce söylediğimiz gibi, belli bir alanla sınırlıydı, cömertliği özel nitelikliydi ve bir hedefi de vardı ki bütün varlığını bu hedefe ulaşmaya hasretmişti.. Onun becerisi, insanların sıkıntı ve çıkmaza düşmelerinden, onların çaresizliklerinden doğan fırsatlardan yararlanmaktı. Hedef ve amacı yönetimi ele geçirmek ve güç kazanmaktı.

Cömertliği ise, ahiret hesaplaşmasında sevap kazanmayı amaçlayan birinin hayır amaçlı cömertliğine benzemiyordu.. Görünüşe bakılırsa Muaviye, en cesur İslâm askeri karşısında savaşmak için birçok eksiğinin olduğunu bilmekteydi.

İşte bundan ötürü de Iraklılarla yaptığı savaşları, kendisine yaraşır biçimde, karakterine uygun olarak taktik savaşlarına çevirdi ve mümkün olduğu kadar sıcak savaşlardan uzak, fitne ve hile savaşlarına dönüştürmeyi başardı.

Muaviye'nin Sıffin Savaşı'nda edindiği tecrübeler de tümüyle bunu doğrulayıcı ve hatta bu kanaati pekiştirici nitelikteydi. Nitekim bu savaşta kesin yenilgiyle yüz yüze gelmiş ve atına binerek gizlice kaçmaya karar vermişken, son anda büyük danışmanı Amr b. As'ın yerinde teşhisini uyguladı. Bununla da Müslümanlar için geniş bir fitneye, büyük bir yıkıma, çeşitli zorluk ve sıkıntılara imza atmış oldu. Muaviye'nin hayat felsefesinde başarının en iyi bineği fitnecilik ve hilekârlıktan ibaretti.

Fitnenin silâhtan daha etkili ve yıkıcı olduğunu tecrübelerle öğrenmişti Muaviye.

Durum bundan ibaretken, çok kere kendisinin sebep olduğu zorluklar ve sıkıntılar karşısında niye fitneye sığınmasın ki?! Fitne çıkarmada Muaviye'nin üstüne yoktu. Bu alanda şahsına özgü bir nevi başarı yakalamıştı. Bunu da öncelikle yirmi yıllık Şam valiliğinin kazandırdığı sınırsız servete ve ardından fitnecilik alanında uzman olan Muğiyre b. Şu'be ve Amr b. As gibi kişilerle birlikteliğine borçluydu. Bu alanın en büyük kahramanı (!)

Amr b. As'tı ki, derin yaralar açmıştı İslâm ümmetinin bünyesinde. Muaviye, Ziyad b. Übeyd Rumî'yi de iğrenç bir oyunla Hasan'ın (a.s) karargâhından ayırıp[118] fitne uzmanı bu iki kişiye ekleyerek korkunç bir üçgen oluşturdu.

Bu fitneciler, her kargaşanın kaynağı ve dinde meydana gelen her sıkıntının sebebiydiler. Kısacası, genel anlamıyla fitne çıkarmak Muaviye'nin ayırıcı bir özelliğiydi ve hiç kimse bu hususta onunla boy ölçüşemezdi.

Bu temel karakterinin bir sonucu olarak da İmam Hasan'la giriştiği savaşta, meydana çıkıp muharebe etmek yerine, hile yolunu tuttu, ortalığı karıştıracak entrikalar çevirerek savaşın rengini değiştirdi. Muaviye, ordusunu Irak sınırında konuşlandırdığı zaman, savaşmak fikrindeydi. Fakat karşı taraftan fiilî ve silâhlı bir savaşın başlatılmasından endişe ediyordu.

Onun istediği, savaşın başka bir alanda, entrika ve hile meydanında gerçekleşmesiydi. Bu alanda üstüne yoktu da ondan. Muaviye er meydanında yiğitçe savaşacak bir adam değildi. Bu sırrını hiç kimseye açmazdı. Kaypak ve yapmacık davranışlarla asıl amacını gizlerdi. İnsanların maslahatını düşünen, insanların kanının dökülmemesi için ihtiyatlı davranan bir lider görünümünü vermeye özen gösterirdi.

Örneğin, İmam Hasan'la yürüttüğü savaşta, iki ordunun askerlerine göz attıktan sonra şunları söylemişti: "Eğer bunlar onları ve onlar da bunları öldürecekse, benim insanlarla artık ne gibi bir işim olabilir ki!"[119] Ya da şöyle söylemişti: "Küçük bir iş, daha büyük bir işi çözümler."[120] Kim bilir, belki de Muaviye, bu ve benzeri sözleri söylediği sırada vakit kazanmak istiyordu.

Belki de, Iraklılarla savaşmaktan korkuyordu, savaşın aleyhine neticelenmesinden endişe ediyordu, Iraklıların ciddiyetle savaşa sarılmalarından ürküyordu. Bu ihtimali göz önünde bulundurduğumuz zaman, Muaviye'nin Kûfe'nin gerçek durumuna dair sağlıklı bir bilgiye sahip olmadığını söyleyebiliriz. Şiîlerin propagandasının gerisindeki durumun ne derece gerçeği yansıttığını tam anlamıyla bilmiyordu.

Bir diğer ihtimal de Muaviye'nin böyle davranmakla, Peygamber'in (s.a.a) iki oğluyla savaşma utancından kendini kurtarmak istemesiydi. Çünkü ümmet İmam Hasan ve İmam Hüseyin'in cennet ehlinin efendileri olduklarını biliyordu. Böyle olunca, hiçbir mazeret, Peygamber'in torunlarıyla savaşmayı İslâm ümmetinin gözünde haklı gösteremezdi.

Böyle davranmasının bir nedeni de şu olabilir: Kûfe hainleri, gizlice Muaviye'ye gönderdikleri mektuplarda, emrine girmeye hazır olduklarını bildirmiş, ona birtakım sözler vermiş ve ondan bazı makamlara gelme sözünü almışlardı.

Buna karşılık olarak da iki ordunun karşı karşıya geldikleri sırada Hasan'ın elini

kolunu bağlayarak kendisine teslim edeceklerini ya da bir suikast düzenleyerek öldüreceklerini bildirerek Muaviye'yi kendilerine taraf hareket etmeye teşvik etmişlerdi.

(Muaviye böyle bir ihtimali göz önünde bulundurarak savaşı istemez gibi görünerek işi ağırdan almış olabilir.)[121] Fitne çıkarmak bakımından dikkat çeken bir husus da şudur: Muaviye Kûfe'deki bu insanların kedisine gönderdikleri mektupları toplamış ve ardından, Muğiyre b. Şu'be, Abdullah b.

Amir b. Kuriz ve Abdurrahman b. Hakem'den oluşan heyet aracılığıyla İmam Hasan'a göndermiş,[122] onu bu mektuplardan ve ordusunda yer alan bu insanların amaçlarından haberdar kılmıştı.

Böyle yapmaktan bir diğer gayesi de bu heyetin, İmam Hasan'da barış ve uzlaşma belirtileri hissettikleri durumunda, barışı gündeme getirmeye zemin hazırlamak, ardından barış müzakerelerine başlamaktı. İmam Hasan dikkatli bir şekilde Kûfelilerin el yazılarına ve imzalarına, daha önce onların el yazılarını ve imzalarını tanıyormuş gibi baktı.

Bunların gerçekten onlara ait mektuplar olduklarını teyit etti. Fakat bu görüşme, arkadaşlarına ilişkin değerlendirmelerine, onların hakkında daha önce bilmediği yeni bir şey eklemedi. (Çünkü onların bu kaypak karakterlerinden habersiz değildi.)

Bunlar zaten ahlâksızlıklarıyla, dünya perestlikleriyle ve sapkınlıklarıyla bilinen kimselerdi ve kendisi de bunları çok iyi tanıyordu. İlk kez insanları cihada davet ettikten itibaren bunların kendisine karşı kurdukları komploları, başına getirdikleri belâları biliyordu.

İmam Hasan Şam heyetine bir konuşma yaptı. Son derece dikkatli ifadeler kullandı. Kesin bir şey ifade etmedi. Herhangi bir sırrını da açmadı. Onlara hitap etti ve bu konuşmanın akışı içinde Muğiyre ve arkadaşları hakkında hayır diledi. Bu arada onlara, Allah'ın emri doğrultusunda kendisine yardım etmelerini ve davete karşı gelip serkeşlik yapmaktan sakınmalarını istedi. Allah ve Resulü'ne karşısı, kendi hakkında altına girecekleri sorumluluğu onlara hatırlattı.

Bunun ötesini bilmiyoruz; kaynaklarda da barış hakkında olumlu ya da olumsuz bir şey söyleyip söylememsi hususunda herhangi bir açıklama yer almıyor. Şu kadarını biliyoruz ki, Muğiyre ve arkadaşları Medain ordugâhına gelmişler, İmam'ın çadırına konuk olmuşlar ve en büyük fitne tohumunu ekmeden de ordugâhı terk etmemişler.

Şöyle ki: Bunlar İmam'ın çadırından çıkarken etraftaki çadırları da gözetlediklerinden ve doğal olarak ordunun meraklı gözleri bunları izlediğinden, kendi aralarında konuşmaya başladılar ve içlerinden biri kasıtlı olarak yüksek sesle yanındakilere şöyle dedi: "İyi oldu. Allah, Peygamber'in oğlunun eliyle

Müslümanların kanını korudu, fitneyi bastırdı ve barış isteğini ortaya çıkardı."[123]

Bu konuşma, barışı zorla ve hile ile dayatma komplosunun bir parçasıydı. Bu, Medain'deki kaygan zeminin iyice kontrolden çıktığı, insanların azimlerinin sarsıldığı ve Meskin'deki üzücü olayların sebep olduğu moral bozukluğunun hâkim olduğu atmosferde vurulmuş son bir darbeydi. Medain askerlerinin büyük çoğunluğu savaşta ısrarlıydı ve kesinlikle barış yapmaktan yana değildiler.

Onlar Meskin'- de geride kalan askerlerin Muaviye ile savaşmaya hazır olduklarını ve bu askerlerin herhangi bir zafiyet gösterdikleri anda Medain kuvvetlerinin onlara destek ulaştırabileceğini düşünüyorlardı.

Gerçi bu askerler arasında böyle şeyler düşünmeyen, ama her şeye rağmen savaşmakta ısrarlı olan kimseler de vardı. Çünkü: "Her ne pahasına olursa olsun Muaviye'yle savaşmak peşindeydiler."[124] İmam Hasan'ın ordusunda yer alan Haricîlerin sloganı buydu. Böyle bir durumda Muğiyre ve arkadaşlarının; "Hasan barış imzalamayı kabul etti." şeklindeki sözleri hazmedilebilir miydi? Çünkü onlara (Haricîler) göre böyle bir şeyi söylemek küfrü gerektiren bir durumdu ve kesinlikle dikkate alınmaması gerekiyordu.

Haricîler gibi bir grubun isyanı, sayı olarak onlardan çok daha fazla olan başka grupların da ayaklanmasına neden olabilirdi. Çünkü askerlerin çoğu zaten ruhsal olarak sarsıntı geçiren kararsız kimselerdi. Özellikle devamlı itaat ve isyan arasında gidip gelmede olan rezil ve alçak tıynetli kimseler böyle durumlarda derhâl kendilerini gösterirlerdi.

Bunlar, muhalefet anlamına gelen her sözün peşinden gitmeye hazırdılar ve derhal fitneye ve karıştırıcılığa başlarlardı. Şamlı üçlünün büyük bir ustalıkla tezgahladığı bu olay, Medain'in yazgısı üzerinde derin etkiler bırakan bir fitneye sebebiyet verdi. Şimdi rahatlıkla, İmam Hasan'ın Şam heyetine karşı yaptığı konuşmada, barıştan hiç söz etmediğini, barışa hazır olduğunu ima dahi etmediğini söyleyebiliriz.

Eğer onların söylediği gibi olsaydı ve İmam Hasan barış önerisine olumlu cevap vermiş olsaydı, her şey sona ermiş olacaktı ve artık Irak ile Şam arasında herhangi bir savaş olmayacaktı. Şu hâlde bu fitne çıkarmanın anlamı ne olabilirdi?

Böyle bir durumda, heyetin bu davranışı, barış zamanı silâh kullanmaktan başka bir şey miydi? Yoksa barış, silâhları bırakmak anlamına gelmiyor muydu? Dolayısıyla, kesin olarak İmam Hasan barışla ilgili herhangi bir şey söylememişti ve bu sözler, fitne çıkarmak ve Şam'ın öteden beri kullandığı en tehlikeli silâhı devreye sokmaktan başka bir şey değildi.

Muaviye, bu en tehlikeli silâhı kullanmak için, iki yüzlülüğü ve bukalemun gibi renkten renge girme becerisini korkunç bir şekilde devreye sokuyordu. Şöyle ki:

Kullandığı ifadeleri özenle seçiyor, sözlerini dikkatli ve tartarak söylüyordu.

Kelimeleri seçiyor ve edebi bir üslûp takınıyordu. Bütün maharetini kullanarak yalan haberler uyduruyor, sonra da bunları İmam Hasan'ın karargâhına ulaştırıyordu. Örneğin: "Bir adamı İmam Hasan'ın Medain'deki karargâhına gönderiyor ve Abbas'ın oğlunun kaçmasından sonra Meskin'deki ordunun komutanı olan Kays b. Sa'd da Muaviye'yle barış imzalayarak onun safına geçti, şayiasını çıkarıyordu."[125]

Arkasından: "Bir başkasını Kays'ın Meskin'deki karargâhına gönderiyor ve askerlere, Hasan'ın Muaviye'yle barış yaptığını ve Muaviye'ye olumlu cevap verdiğini söylemesini istiyordu." Sonra Medain ordugâhında bir başka şayia yayılıyordu: "Kays b. Said öldürüldü. Buradan ayrılın."[126]

Bu gibi söylentilerin, Medain'deki askerler gibi özü itibariyle zaten kaygan bir zeminde bulunan bir ordu üzerinde nasıl bir etki bırakacağını düşünüyorsunuz? Özellikle ihanet etmesine ihtimal verilmeyen önceki komutanın ihanet etmesinden sonra, bu ikinci komutanın da ihanet etmediğine yahut öldürüldüğü haberine neden inananmasınlar? Meskin'deki durum Medain'den farklı değildi.

Aynı gizli kinler, aynı kaçışa eğilimli insanlar, aynı fitneci ve karıştırıcı kimseler, aynı dedikoducular, aynı yalancılar, kısacası aynı esef verici ortam orada da mevcuttu. Zaten bu yüzden Muaviye sadece fitne çıkararak amacına ulaşabilmişti.

Artık İmam Hasan'ın iki ordusu tatsız olaylara sahne oldu, kendi içinde kopan fırtınalarla uğraşarak savaşamayacak hâle geldi. İslâm dini, Arap yarımadasının yerleşik ve kalıcı dini hâline geldiği günden bu yana, bunun gibi büyük ve yıkıcı bir belâ ile karşılaşmış değildi. Çünkü hilâfet makamı, dört bir yandan askerlerin gevşekliği, komutanların ihaneti, dostların uyumsuzluğu ve fitneci düşmanların entrikalarıyla kuşatılmış hâldeydi.

Bu olumsuz koşullar bütün atmosferi etkisi altına almıştı ve bu durum büyük felâketlerin, onarılmaz yıkımların habercisiydi. Bu hadiseler ne yazık ki, İslâm tarihinin en kısa, en dikkat çekici ve en parlak dönemlerinden birinin talihsiz bir şekilde sona ermesine neden olmuştu. Bu, bir felâketti ki, İslâm tarihinin en uğursuz dönemlerinden birini ilân ediyordu.

Bu, aynı zamanda İslâm tarihinin iki farklı ve karşıt yönetim biçimlerinin, yan, ayırıcı özellikleriyle, parlak yönleriyle hilâfet yönetiminin ve apaçık bozgunculuğuyla belirginleşen "zalim saltanat"[127] yönetiminin ayrılış noktasını gösteriyordu.

İmam Hasan (a.s) herkesten daha çok, şu anda yok olmaya yüz tutmuş manevî gücün takviye edilmesine önem verirdi ve her Müslümandan daha çok İslâm'ın korunmasına özen gösterirdi. O çelik iradeli bir kimseydi.

Hadiseler ve musibetler, ihlâsını artırmaktan, görevini yerine getirme düşüncesini daha bir pekiştirmekten, inanç uğruna canını seve seve feda etmekten öte onun üzerinde bir etki bırakamazdı. Hayret ve tereddüdü gerektiren onca sebebe karşın onda en ufak bir hayret ve tereddüt belirtisi görülmedi. Göğsü daralmadı, pişmanlık duymadı ve vicdan azabı çekmedi. Sadece derin düşüncelere daldı.

Daha doğru bir tutumu tercih etmek, en çok akla uygun olan yöntemi belirlemek ve belirlediği doğru düşünceyi uygulamanın en kapsamlı tedbirini hazırlamak için...[128] Nihaî görüşü belirlemek için, diğer görüşlerin de incelenmesi, araştırılması gerekiyordu. Bu ise, "Şüphe ve Kararsızlığın İnce Sınırları" diye adlandırmak istediğimiz konudur.

ŞÜPHE VE KARARSIZLIĞIN İNCE SINIRLARI

...Düşünmeye başladı...

Çünkü durumun hassaslığının büyük tehlikeler arz etmesinin, işin bir facia veya zillet ve alçaklık arasında ya da büyüklerin ölümüne benzemeyen aşağılayıcı bir ölüm arasında gidip gelmesinin farkında idi. Şaşkınlık ve şüphe onu çaresiz, bir şey yapamaz, ne yapacağını bilemez bir şekilde teslim alamazdı.

Fakat gerçekler karşısındaki duyarlılığı, yeterince acı ve yıpratıcıydı. Bir alev gibi yakıyordu, yürekleri yaralayıp geçiyordu. Bu elem verici ortam onu ısrarla bir çözüm bulmaya yöneltiyordu. Ama bu çözüm eğilmenin ve zilletin sebebi olmamalıydı.

Felâkete teslimiyeti gerektirmemeliydi. Onurlu ve görkemli geçmişin hatırasına yakışmayan bir ölüme rıza göstermemeliydi. Onu dört bir yandan saran realitedeki durum ve koşulların, yorucu bir inatçılık sergilemesi bir yandan, mesnetsiz söylentiler bir yandan ve korkunç bir hercümerç ortamına doğru sürüklenmesi bir yandan...

İmam Hasan bu tehlikeli olaylar hengâmesinde bir dağ gibiydi. Hiçbir sarsıntı onu yerinden oynatamıyordu. Yapıcı, salih ve birikimli bir lider olarak cahillerin cehaletinden dolayı öfkeye kapılmazdı.

Onda kusur arayan kimselerin hoşnutsuzluğu onu kızdırmıyordu. Etrafında olup bitenleri bir an için göz ardı ederek, plânları gözlemledi. Bütün önerileri dinledi. Ama sonunda bu değerlendirmelerin ışığında kendi önerisini ortaya koyacaktı. Ortaya konulan görüşleri değerlendirip ardından kesin bir karar verecekti.

Bugün, onun üzerinde düşündüğü hususu bütün ayrıntılarıyla bilmemize imkân yoktur. Ancak şunu kesin olarak biliyoruz ki, o, Allah'ın kendisinden ne istediğini, Peygamber'in neye izin verdiğini ve inanç ve düşüncesinin korunmasını garanti eden çözümün hangisi olduğunu düşünüyordu. Fakat insanların dedikleri o kadar

da önemli değildi. Unutmayalım ki o, ruhanî bir liderdi. Bu dünyada yaşamını sürdürmeyi bir tek gaye için isterdi.

O da canını Allah'ın yolunda feda etmek, Allah kullarının ondan yararlanmalarını sağlamak ve ıslâh ve iyilik için örnek teşkil etmekti. Böyle olunca, Allah yoluna ve Allah'ın dinine dair bu maneviyat karşısında insanların sözlerinin ne gibi bir ağırlığı olabilir ki? Manevî gücüyle başkalarını hayra iletmesi gereken bir önder ve bir imamın, bundan başka bir düşüncesi olamaz.

Onun düşüncesi, zihni ve duyguları Allah'ın iradesinin, Peygamber'in yol göstericiliğinin, akidenin ve sahih düşüncenin ekseninde gelişmek durumundadır. Bundan dolayı -daha önce de söylediğimiz gibi- başıboş ve ne yapacağını bilemeyecek kadar bir şaşkınlık içinde değildi.

Çünkü Allah'ın yolu gözler önünde ve Hz. Peygamber'in (s.a.a) yol göstericiliği de açıktı. Ama realiteden algıladıkları ise acı ve yıpratıcıydı. Objektif koşulların bir insanı seçeneksiz bırakması ve isteğine aykırı bir duruma doğru eli bağlı olarak sürüklemesi ne kadar zordur. Ard arda gelen buhranların ve iç içe giren kör düğümlerin insanı kuşatması, ne acıdır.

Dipnotlar

---

[102]- Mekatil'ut-Talibiyyin, s.35

[103]- Mekatil'ut-Talibiyyin, s.35

[104]- İrşad-ı Müfid, s.170

[105]- Çünkü mektubun ilk cümlesi, Übeydullah'ın, Meskin karargâhına girişiyle ilgili olarak ilk kez İmam Hasan'a (a.s) bilgi ulaştırıldığını içermektedir. Yine mektup, Kays tarafından gönderilmiştir.

[106]- Bihar'ul-Envar, c.10, s.114

[107]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.8

[108]- Yakubî Tarihi, c.2, s.191; Ravzat'uş-Şüheda, s.115

[109]- İbn-i Kesir şöyle rivayet eder: "Ebu'l-Arîf şöyle dedi: Meskin'de Hasan b. Ali'nin ordusunun öncü bölümündeydik ve Şam ordusuyla savaşmak için gerçekten kendimizi fedakârlığa hazırlamıştık..." (el-Kâmil Fi't-Tarih, c.8, s.19)

[110]- Bu cümle tarih kaynaklarının büyük bir bölümünde mevcuttur. İbn-i Kuteybe, Tarih'ul-Hulefa'ir-Raşidin ve Devlet-u Benî Ü-meyye kitabında aynı

cümleyi aktarmıştır. (s.151, Mustafa Muhammed Basımı, Mısır)

[111]- İlel'üş-Şerayi', İbn-i Babeveyh, s.84

[112]- İbn-i Nedim şöyle yazar (s. 249): "Hişam b. Hakem'e, Muaviye'nin Bedir Savaşı'nı görüp görmediği soruldu. Hişam; 'Evet, hem de karşı orduda yer aldı.' diye cevap verdi."

[113]- el-Mehasin-u ve'l-Mesavi, Beyhakî, c.1, s.109 ve 210

[114]- Dimyerî şöyle yazar (c.1,s .59): "Bir kadın, Peygamber'in huzuruna gelerek Muaviye ile evlenme hususunda istişare eder. Peygamber şöyle buyurur: O kişiliksiz bir yoksuldur."

[115]- el-Mehasin-u ve'l-Mesavi, Beyhakî, c.1, s.109 ve 210

[116]- Osman'ın öldürüldüğü dönemde yaşayan ve bu konuyu dile getiren insanların konuşmalarında, hutbelerinde ve şiirlerinde bu gerçek (Muaviye'nin yardım etmeme olayı) açık bir şekilde görülmektedir. "Şebes b. Rib'î Muaviye ile yaptığı görüşmelerin birinde şöyle dedi: Andolsun Allah'a, neyi istediğini ve neyin peşinde Olduğunu bilmiyor değiliz.

İnsanları aldatmak, dikkatlerini çekmek ve sana uymalarını sağlamak için; 'İmamınız mazlumca öldürüldü ve biz onun intikamını almak için ayaklandık.' demekten başka bir söz bulamadın. Cahil insanlar da senin bu sözüne kandılar.

Ama biz, şimdi peşinde olduğun şeye ulaşmak için Osman'a yardım etmediğini ve öldürülmesinden yana olduğunu biliyoruz. Amaçlarına ulaşmak için gayret eden nice insanlar olmuştur ki, Allah kendi kudretiyle buna engel olmuştur. Nice insanlar da vardır ki Allah'ın izniyle, besledikleri arzuya ve hatta daha güzeline ulaşmışlardır.

And-olsun Allah'a ki, bu ikisinden hiçbiri senin hakkında hayırlı olmayacaktır. Eğer amacına ulaşamayacak olsan, Arapların en bahtsızı olacaksın ve eğer de arzularına ulaşacak olsan, ancak ateşe duçar olmakla bunu elde edeceksin... Öyleyse ey Muaviye Allah'tan sakın, bu sevdadan vazgeç ve bu işin ehliyle çekişip durma..."

(Taberî Tarihi, c.5, s.243) İbn-i Asakir, Ebu Tüfeyl Amir b. Vasile'den şöyle aktarır: Ebu Tüfeyl bir gün Muaviye'nin yanına gider ve Muaviye ona şöyle der: "Muhacir ve ensarın Osman'ı yalnız bıraktıkları gün, neden Osman'a yardım etmedin?" Ebu Tüfeyl bu soruyu şöyle yanıtlar: "Şam halkı senin emrinde olduğu hâlde sen niye yardım etmedin?!"

Muaviye; "Kanını istemek yardım etmek değil midir?" dedi. Ebu Tüfeyl gülerek; "Âdeta bu şiir seninle Osman hakkında söylenmiştir." dedi: "Öldükten sonra bana

ağlayacağını zannetmem Çünkü yaşarken hiçbir hayrın olmadı ki." Mes'ûdî aynı rivayeti, Ebu Tüfeyl'in cevabına şu cümleyi de ekleyerek nakletmiştir: "Osman'ı çevreleyen belâ karşısında sen niye yardım etmediysen, ben de aynı nedenle yardım etmedim." Belâzurî şöyle yazar: "Osman'ın yardım talebi karşısında Muaviye, olayı önemsemeyerek sadece vaatle yetindi.

Muhasara çemberi daraltılıncaya kadar aynı durum devam etti. Muhasaranın daraltılmasıyla Muaviye, Yezid b. Esed el- Kuşeyrî komutasındaki destek birliği gönderirken Yezid b. Esed'e şöyle dedi: 'Zi-Haşeb bölgesine vardığında oracıkta kal. Gaibin görmediğini şahid görür, diyerekten sakın ilerleme. Çünkü şahid benim, sen ise gaipsin.' Osman öldürülünceye kadar Yezid b. Esed'in aynı yerde konakladığı ve daha sonra da Muaviye tarafından geri çağrıldığı söylenmektedir."

[117]- Beyhakî şöyle yazıyor: "Sıffin Savaşı başladığında İmam Ali (a.s) Muaviye'ye şöyle bir mektup yazdı: İnsanlar seninle benim aramda kalıp niye öldürülsünler ki, kendin çık ortaya.

Eğer beni öldürecek olsan sen rahatlamış olursun ve eğer ben öldürecek olsam ben rahatlamış olurum." "Bunun üzerine Amr b. As Muaviye'ye; 'Bu adam insaf üzere seninle konuşuyor ve hakkı söylüyor, meydana atıl ve kendisiyle savaş!' dedi.

"Muaviye; 'Senin dediğini yapmayacağım Amr b. As. Savaşa çıkayım da beni öldürsün mü?! Bu arada sen de hilâfete konasın, öyle mi?! Ebu Talip oğlu Ali'nin, kahramanlar ve yiğitler efendisi olduğunu bütün Kureyş kabilesi bilmektedir.' dedi." (el-Mehasin-u ve'l-Mesavi, c.1, s.37) Aynı kitabın 38. sayfasında ise şöyle yazar: "Şa'bî'den şöyle rivayet edilmiştir:

Muaviye bir grup insanla beraberken Amr b. As'ın geldiğini gördü ve gülmeye başladı. Amr Muaviye'nin güldüğünü görünce şöyle dedi: Ey müminlerin emiri! Allah yüzünü güldürsün ve gözlerini aydın kılsın. Şimdi gülecek ne var, ben bir şey göremiyorum!.." "Muaviye: Sıffin Savaşı'nda Iraklıların savaşına çıktığını, Ebu Talip oğlu Ali'nin sana doğru saldırıya geçtiğini ve sana yaklaştığında ise senin kendini attan atıp mahrem yerlerini açtığın günü hatırlıyorum.

Yüce bir Haşimi'nin karşısında bunu yapmayı nasıl aklettin? Oysa ki o dileseydi öldürürdü seni!" "Amr b. As: Bana güleceğine kendine gülsen daha iyi olur Muaviye! Eğer Ali'nin karşısına benim çıktığım gibi sen çıkmış olsaydın, andolsun Allah'a bir darbeyle senin çocuklarını yetim bırakacaktı, servetin yağmalanacaktı ve bütün gücü alınacaktı. Ama sen silâhlı insanlardan oluşan setten bir duvar arkasında kendini koruyordun.

Ali seni savaş için meydana çağırdığında öyle bir hâldeydin ki hiç unutamıyorum. Gözlerin kararmıştı, alnından terler akmaktaydı, ağzının ve burnunun suyu

birbirine karışmıştı ve altından da adını söylemekten hoşlanmadığım bir şeyler çıkmaktaydı!!" "Muaviye: Yeter artık...

bu kadarına ne gerek vardı...?!" Mes'ûdî de bu konuşmayı aynen aktarmış (İbn-i Esir Haşiyesi, c.6 s.91); ancak onun rivayetinde Muaviye ile Amr arasındaki konuşma şöyle başlar: "Amr b. As: Eğer Mısır ve orada hüküm sürmek olmasaydı

kendimi kurtarırdım. Çünkü Ebu Talip oğlu Ali'nin hak ve kendiminse batıl üzere olduğumu bilmekteyim." "Muaviye: Andolsun Allah'a, Mısır senin gözlerini kör etmiştir.

Eğer Mısır olmasaydı gözün kör olmazdı." "Bunu dedikten sonra Muaviye manalı bir şekilde gülmeye başladı." "Amr b. As: Ey Müminlerin emiri niye gülüyorsun? Allah yüzünü her zaman güldürsün!" "Muaviye: (Sıffin Savaşı'nda) Ali'nin karşısındaki buluş ve yaratıcılığına gülüyorum!..."

[118]- İmam Ali'nin (a.s) hilâfeti döneminde Basra valiliğine atanan Abdullah b. Abbas, Ziyad'ı, İran'ın bir bölgesine yönetici olarak göndermiş ve İmam Hasan'ın (a.s) hilâfetinde de aynı görevinde tutulmuştu.

Muaviye tehditlerle dolu ve aynı zamanda vaatler içeren mektuplar göndermekteydi Ziyad'a. Ziyad bu mektupları okuduktan sonra bir hutbe okudu ve hutbesinde Muaviye'yi kötüledi ve de "Hamza'nın ciğerini yiyen kadının oğlu, nifak kaynağı, Hendek Savaşı'ndaki hiziplerin artığı" olarak tanıttı. Ayrıca Ziyad -o gün izinde yürüdüğü ve itaat ettiği- Resulullah'ın (s.a.a) oğullarının varlığıyla tehdit etti Muaviye'yi. Elinizdeki kitabın "Ordunun Sayısı" bölümünde son hutbenin tam metnini okuyabilirsiniz.

Ziyad'ın istilhakı (Ebu Süfyan soyuna dahil edilmesi) olayı da kısaca şöyle gerçekleşir: Ebu Süfyan, Taif şehrinde Hars b. Kilde es-Sakafî'ye haraç ödeyen "Bayrak Sahipleri"nden (şehre giren yolculara ve yabancılara bildirmek üzere evinin kapısına bayrak diken fahişelerden) olan Sümeyye adında biriyle zina eder, işte bu zinanın ürünü Ziyad'dır.

Muaviye istilhak olayında, Sümeyye ve onun gibi fahişeleri pazarlayan İbn-i Esma ve Ebu Meryem'in tanıklığını kabul eder. Böylece Muaviye, Ziyad'ı şer'î ve yasal kardeşi olarak duyurur. Tam karşı yönde ısrarla hareket ederek Ebu Süfyan'ın Sümeyye'yi hiç görmediğine dair Kureyş'ten tanık hazırlayan ve bu hususta yemin etmelerini sağlayan damadı Abdullah b. Amir'e (Muaviye'nin kızı Hind'in kocası) aldırış bile etmez.

İstilhak olayının gerçekleşmesiyle Ebu Süfyan'ın kızı Cüveyriye Ziyad'ın yanında örtüsünü açarak şöyle diyor: "Sen artık benim kardeşimsin, Ebu Meryem öyle diyor!!" Ziyad, yatağında dünyaya geldiği birinci babası -Hars b. Kilde es-Sakafî'nin Rumlu kölesi Übeyd'in- hakkında şöyle der: "Übeyd, teşekkür ettiğimiz ve

minnettar olduğumuz bir babadır..." İstilhak olayı -doğru ve güçlü görüşe göre- hicrî 41 yılında gerçekleşmiştir.

İnsanlar açısından "istilhak" olayı, İslâm'a karşı açıkça yapılan en büyük saygısızlıktan ibaretti. İbn-i Esir şöyle yazar: "İstilhak olayı, şer'î hükümleri reddeden ilk olay olmuştur. Çünkü Resulullah (s.a.a) bu hususta çocuğun yatak sahibine ait olduğunu ve zina edenin de taşlanması gerektiğini buyurmuştur.

Muaviye bu hükme muhalefet ederek cahiliye geleneklerine uymuştur. Yüce Allah bir ayette şöyle buyurmuştur: Yoksa cahiliye hükmünü mü istiyorlar? Kesin inanç sahipleri için Allah'tan daha güzel hüküm veren kimdir?" "Ziyad, Arapların onun yeni soyunu kabul etmeyeceklerini biliyordu. Çünkü Araplar işin iç yüzünü çok iyi biliyorlardı.

Bu yalanın gerisindeki maksadın farkındaydılar. Bu yüzden el-Mesalib adlı bir kitap hazırladı ve bu kitapta her noksanlığı Araplara nispet etti ki, bu, onun ırkçılığının (şuubîliğinin) de göstergesiydi." "Kûfe, ilk Emevî valisi Muğiyre b. Şu'be es-Sakafî'den sonra Ziyad'ın hakimiyetine girmekle bir bakıma helâk oldu.

Ziyad Kûfe'yi bir cehenneme çevirdi. Artık Kûfe'de durmak bilmeyen sarsıntıların olması kaçınılmazdı." Taberî, c.4, s.123'de şunları yazar: "Ziyad Kûfe'ye geldiğinde şunları söyledi: 'Sizden bir şey

istemeye geldim ki, bunu sırf sizin için istiyorum.' Dediler ki: 'Her ne istiyorsan bize söyle.' Dedi ki: 'Benim Muaviye'nin kardeşi olduğumu kabul edin.' Dediler ki: Eğer bizden yalancı şahitlik etmemizi istiyorsan, bunu kesinlikle kabul etmeyiz." "Ziyad, Kûfe ve Basra vilâyetlerini birlikte yöneten ilk kişiydi.

İlk kez onun önünde silâhlar taşındı, ilk onun için sancak dikildi ve ilk kez korumalar tarafından korunan kişi oydu." "Kendisi bulunmadığı zaman vekil olarak Semure b. Cündeb'i Basra'da, Amr b. Hüreys'i de Kûfe'de bırakırdı. Bir keresinde altı ay sonra Basra'ya gittiğinde, Semure'nin tamamı Kur'ân ilmi taşıyanlardan oluşan sekiz bin kişiyi öldürdüğünü gördü."

"Ziyad hicretin 53. senesinde öldü. Hicretin 159. senesinde Abbasî halifesi el-Mehdi bu soy değişikliğinin (Ziyad'ın Ebu Süfyan'ın oğlu ve Muaviye'nin kardeşi olduğu iddiasının) geçersiz olduğunu ilân etti, Ziyad'ın soyundan gelenlerin Kureyş ve Arap divanlarından çıkarılmasını emretti. Bu tarihten itibaren Ziyad

Romalı bir köle olan asıl babasına nispet edilerek anılmaya başladı!!"

[119]- İbn-i Kesir, c.8, s.17

[120]- Mes'udî, İbn-i Esir Haşiyesi, c.4, s.47

[121]- Bu konuya dair kaynaklara "Biat" bölümünde işaret etmiştik.

[122]- Tarih-i Yakubî, c.2, s.191

[123]- Tarih-i Yakubî, c.2, s.191

[124]- Bihar'ul-Envar, c.10, s.110. Ayrıca bk. el-İrşad, Şeyh Müfid

[125]- Tarih-i Yakubî, c.2, s.191

[126]- age.

[127]- Dimyerî, c.1, s.58'de İmam Hasan'ın (a.s) hilâfetini anlattıktan ve hilâfetinin süresini gün olarak verdikten sonra şunları söylüyor: "Bu, Resulullah efendimizin (s.a.a) hilâfet dönemi için işaret ettiği sürenin sonunu gösteriyordu.

Bu dönemden sonra, zalim kral devri ve Resulullah efendimizin (s.a.a) işaret ettiği gibi haksız, kapsamlı fesat sultasının dönemi başlamıştı."

[128]- İbn-i Kesir, c.8, s.19'da şu değerlendirmeyi yapıyor: "O -İmam Hasan (a.s)- bu gelişmeler karşısında sağlam

karakterli bir imam olduğunu kanıtladı. Ruhunda en küçük bir sıkıntı ve vicdanında bir peşmanlık ve rahatsızlık hissetmedi. Hiç daralmadı. Her gelişme karşısında daima memnun ve güler yüzlü idi."

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

Bu, kuşkusuz istisnai bir durumdur ki, böyle bir durumla karşı karşıya kalan bir insan, mutlaka kararsızlığa ve zihin karmaşasına maruz kalır. Kişi böyle bir durumda bir şeyi yapmakla yapmamak ve korkuyla ümit arasında tereddütte kalır. Böyle bir ortamda, her şeyden önce, düşünmeye, inceleme yapmaya, tefekküre, metanet ve kararlılığa ihtiyaç vardır. Kişilerin cevherleri ve öz güçleri böyle buhranlı dönemlerde daha dakik ve daha önemli bir etken olarak belirginleşirler.

O, ne azim bir yürek ve nasıl bir semavî ruhtu! Bu mutmain nefisti ki, belâların hücum ettiği bir hengamede, Allah'ın takdirine razı olmuş, O'na dönmüş, O'ndan başkasına güvenip dayanmıyordu, O'ndan başkasından hidayet ve yol göstericilik beklemiyordu.

Bu tertemiz ve arınmış nefisti ki, görev yükünün ağırlığı altında gevşeklik ve yılgınlık göstermiyordu. Bu nefis, karşısına çıkan müthiş musibetten daha dirençli ve daha sağlamdı. Bu belâların yıkıcı saldırıları karşısında belâ ve musibetin pençesine çaresiz olarak düştüğünü sezinlediğine dair arkadaşlarından bir tek kişiden herhangi bir şey duymuş değiliz.

Bu olaylar karşısında tavır olarak sebat, kararlılık ve istikrardan başka bir davranış sergilememiştir. Hatta Allah'a yakardığı sırada söylediği sözler, onun sarsılmazlığının, Allah'a bağlılığının, sırf O'na güvenip dayandığının somut bir kanıtıdır. Bir keresinde dua ederken şunları söylemişti: "Allah'ım! Ey güç ve saltanat sahibi. Ey yüceler yücesi. Başkasından nasıl korkabilirim?... Değil mi ki sen benim ümidimsin?! Bir şeyden korku duymam mümkün müdür; değil mi ki sana güvenip dayanırım?! Bana sabır ver ve düşmanlarım karşısında beni muzaffer kıl. Beni yardımınla destekle. Sana sığınıyorum, sığınağım senin lütfundur. Önümü aç, işlerimin yolunu aç.

Ey Harem ehlini Fil Ashabı'nın felâketinden koruyan Allah'ım! Fil Ashabı'nın üzerine sürü sürü kuşları gönderdin, onları kurumuş balçıktan taşların hedefi hâline getirsinler diye. Düşmanlarımı ibret alınacak bir azabın hedefi hâline getir..." Karamsar fikirlerin ve insanı boğan endişelerin iç içe girmiş atmosferinde ansızın bir ümit kıvılcımı çaktı. Bu onun yakarışlarının cevabı gibiydi. Parladı ve gönül okşayan kokuları, müjde sevincinin habercisiymiş gibi ruhunun semasına yaydı. Olayın ilginçliğine bakın.

Ansızın bütün gam ve keder kapıları yüzüne kapandı. Düşünceler tufanının hüküm sürdüğü zaman dilimini geride bıraktı. Artık endişeler tufanından bir eser dahi kalmamıştı. Bilâkis onları düşündükçe ruhunda derin bir haz kalıyordu. İnsan ruhu bazen acıların, meşakkatlerin etkisinde kalır, acı veren düşüncelerin hücumuna uğrar. Ansızın esenlik veren bir tazelik oluşur, mübarek bir esinti meydana gelir. Darlıktan genişliğe, ümitsizlikten ümide, şaşkınlık ve kuşkudan ümidi artıran sebat ve istikrara doğru kanat çırpar.

O bu hâlde iken, kendisini saran koşulların elverişsizliğinden ve geleceğinden endişe ediyordu. Mukaddesata saygısız ve laubali olan düşmana barış elini uzattığı zaman, dedesi Peygamber'in dini üzere hareket etmesi konusunda onu özgür bırakmayacağını düşünüyordu.[129] ...Fakat bu yeni tesadüf onu çeyrek asır geriye götürdü. Birden kendini peygamberlik döneminde, vahyin indiği zeminde, muhacir ve ensar arasında gördü. Bu baştan sona haz veren bir rüyaydı ki, bütün acılarını alıp gitmişti. ...

İşte ulu dedesi, nebevî hâkimiyetini, kendisinin de bir ferdi bulunduğu ailede sürdürmekte. İşte Kur'ân semasından ayetler, yıldızlar gibi birer birer Allah'ın sınırsız ilminden aşağıya inmektedirler. Göklerin elçileri olarak iniyormuş ve sadece kendi ailelerine geliyormuş gibi.

Şu da babası... Peygamber'in veziri, büyük mücahid... Arapların ileri gelenlerinin Allah'ın sözleri karşısında boyun eğmelerini sağladı. Sanki şu anda Hayber kalesini fethetmiş de geri dönüyormuş gibi. Şu da annesi... iffet abidesi tertemiz Fatıma... Ki Resulullah onu Hıristiyanlarla girdiği mübaheleye götürdü ve o her zaman hakkın yanındaydı.

Dünya kadınlarının efendisiydi o... Bu tatlı rüyalar şu anda objektif olarak gerçekleşmemiş olsalar dahi, manevî açıdan birtakım gerçeklerin yansımalarıydılar. Bu yüzden bu rüyaları gören kişinin ruhu, o dedenin, o babanın ve o annenin ruhuyla bütünleşiyordu. Tıpkı bedeni onların bedeniyle bütünleşmiş olduğu gibi. Nitekim yüce Allah, Necran Hıristiyanlarıyla lânetleşmeye gidileceği Mübahele Günü, hakkın taraftarlarını; Hasan, dedesi, babası, annesi ve kardeşinden oluşturmuştu.

Bu rüyalar aracılığıyla gerçekleşen ruhsal bütünleşmenin, aynı zamanda bedensel anlamda da gerçekleştiğinin somut kanıtıdır bu mübahele. Nitekim Peygamber de Ehlibeyti'ni, yani yukarıda işaret ettiğimiz dört kişiyi örtü altında topladığında, bu bütünleşmeye işaret etmişti. Ki o gün Ehlibeyt'in tertemiz kılındığına dair ayet inmişti.

Peygamber bu ayeti, işte bu ululara uyarlamıştı. Bu ayet, söz konusu kişiler, yani Ehlibeyt'i oluşturan ulu şahsiyetler arasındaki bedensel ve ruhsal bütünlüğü o muhteşem ifadeleriyle dile getirmişti. Allah'ım! Bu ne yücelik işaretleridir ki, İslâm'da hiç kimse buna ortak değildir! İçinde bulunduğu ortamın hüzün menşei ufkunun ötesinden, çocukluk ve ilk gençlik yıllarının lezzet bahşeden manzaraları gözlerinin önünde canlandı. Şimdi çok uzaklarda olan eski aydınlık ve parlak günleri hatırladı.

Medine'de seçkin bir konuma ve belirgin bir makama sahipti. Akran ve yaşıtları arasında kemal merdivenlerinden yukarı doğru çıkıyordu. O zamanlar ya babasının güçlü kolları arasında ya da Peygamber'in göğsünün üzerinde yahut sırtında veya minberin dibinde Peygamber'le oynardı.

O günlerde Peygamber'e inen vahyi ilk elden dinler, Allah'ın sözlerini Peygamber'in (s.a.a) ağzından duyardı. Bilgisini bilgi kaynağından, ilim membaından öğrenirdi. Kendisi için takdir edilen önderliğe ve imamlığa hazırlanırdı. Peygamber'in (s.a.a), her zaman çok iyi hatırladığı, kendisinin ümmete önderlik etmeye lâyık olduğuna dair sözlerini can kulağıyla dinlerdi.

Peygamber (s.a.a) onun ümmete önderlik etmeye lâyık olduğuna dair sözü defalarca söylemişti. Bunlar, azamet ruhuyla ve ruhun azametiyle yaşanmış, denenmiş günlerdi. Bunlar en güzel şekilde anlatılması ve yeniden hatırlanıp onur verici sahnelerin yeniden canlandırılması gereken geçmiş günlerdi. Bu hatıralar o kadar cazip ve çekici idi ki, bütün varlığını kuşatmıştı. Bunların etkileri, kimsenin onun gülümsemesini beklemediği bir ortamda yüzünden gülücükler şeklinde zuhur ediyorlardı.

Dedesi Peygamber'i gördü. Sanki şu anda, onu annesinin sırtından indirmiş, elinden tutup ayakta durmasını sağlamış ve yumuşak bir ses tonuyla şu kutsal ifadeleri terennüm ediyor: "Ey küçük ayaklı minicik yavru! Yukarı çık! Ey minnacık

gözlü!" O minnacık ayaklarıyla yavaş yavaş yukarı çıkıyor ve ayaklarını Peygamber'in (s.a.a) göğsünün üzerine koyuyor. Peygamber (s.a.a) ağzını açmasını istiyor ve yavrusunun ağzını öpüyor. Sonra şunları söylüyor: "Allah'ım! Bunu seviyorum. Sen de onu sev.

Onu sevenleri de sev."[130] Bu hatıra, başka hatıraların anahtarı oldu. Bunlar, gerçekten ilgilenilmesi, sürekli hatırlanması gereken hatıralardı. Şu son zamanların elverişsiz havasını unutturacak türdendiler. Her insanın hayatının en parlak günleri, temiz ve basit çocukluk günleridir. Kucaklarında büyüdüğü kutsal şahsiyetlerin himayesi ve içinde yaşadığı toplum ona deneyim kazandırır, kişiliğinin oluşmasına yardım eder. O dönemin hatıraları asla unutulmaz, insanın beynine, ruhuna ve kişiliğinin derinliklerine nakşedilirler.

Örneğin birden dedesi Resulullah'ı (s.a.a) hatırladı. Kendisini sağ omzuna, kardeşi Hüseyin'i de sol omzuna koymuş. Ebu Bekir onlarla karşılaşır ve "Çocuklar, ne güzel bir bineğiniz var!" der. Resulullah (s.a.a) şöyle der: "Ama bu ikisi de iyi binicidir...

Bu çocuklar, şu dünyada benim mutluluk kaynaklarımdırlar."[131] Bir başka hatırası daha canlandı zihninde. Dedesi Peygamber (s.a.a) dizlerinin üzerine çökmüş, kendisini sırtına bindirmiş, kardeşi Hüseyin'i de onun sırtına. Sonra da şöyle diyor: "Ne güzel bir deveniz var. Siz ne güzel bir ikilisiniz."[132]Bir başka günü hatırladı.

Dedesi Peygamber (s.a.a) secdeye varmıştı. Gelip namaz kılmakta olan dedesinin boynuna oturdu.[133] Bir gün dedesi rükudaydı. Gelip ayaklarının arasından geçmişti.[134] Bir başka gün dedesine sorulmuştu: "Sen bu çocuğa -Hasan'a- davrandığın gibi başka hiç kimseye öyle davranmıyorsun, bunun sebebi nedir?" Dedesi şu cevabı vermişti: "Bu benim mutluluğumun kaynağıdır.

Şu benim biricik oğlum, bir efendidir ki, Allah onun sayesinde iki Müslüman grup arasında barış sağlayacaktır."[135] Bir gün mescitte hutbe okuyan dedesi Peygamber'in (s.a.a) boynuna çıktığını hatırladı. Öyle ki ayağındaki halhalların parıltısı mescidin en uzak noktasından dahi fark ediliyordu.

Bembeyaz ayakları dedesinin göğsünde parlıyordu. Resulullah (s.a.a) hutbeyi tamamlayıncaya kadar öylece kaldı.[136] Bir gün, caminin kapısında yere düştüğü için, "Oynamak için dışarı çıktıkları bir günde / Peygamber (s.a.a) Hasan ve Hüseyinin yanına geldi.

İkisini kucakladı ve 'Canım size kurban olsun.' dedi. / Bu ikisi Peygamber'in (s.a.a) yanında işte böylesine yüksek bir makama sahiptiler." "İkisi geçip gittiler, ama Peygamber'in (s.a.a) omuzlarına

basarak. / Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Ne güzel binek ve ne güzel biniciler."

Peygamber'in (s.a.a) hemen minberden indiğini, koşarak kendisini kaldırıp beraberinde minbere çıkardığını ve sonra; "Haberiniz olsun ey insanlar! Oğul, mihnet ve imtihandır." dediğini hatırladı.[137] Dedesinin defalarca kendisine; "Sen ahlâk ve yaratılış olarak bana benziyorsun." dediğini de hatırladı.[138] Bir gün uykudan uyandığında dedesinin ve annesinin sohbet ettiklerini görmüştü.

Dedesine dönmüş ve "Dedeciğim! Bana su ver!" demişti. Dedesi onu yatağından kaldırmış, bol süt veren bir deveden süt sağmış, köpüklenmiş bu sütü deri veya tahtadan yapılmış bir kaba

dökerek ona getirmişti. O sırada kardeşi Hüseyin uyanmış ve "Babacığım! Bana su ver!" demişti. Peygamber Hüseyin'e; "Yavrucuğum! Kardeşin senden daha büyüktür ve senden önce benden su istedi." demişti.[139] Gözünde bir hatıra daha canlandı. Çocukluk günlerinde annesi Fatıma'nın (a.s) önünde oturmuştu. O sırada babası Allah Resulü geldi.

Peygamber (s.a.a) onun oyunla meşgul olduğunu gördü. Fatıma'ya dedi ki: "Allah gelecekte senin bu oğlun aracılığıyla iki büyük Müslüman grubu barıştıracaktır."[140] Çocukluk döneminin ruhî azametinin göstergelerinden biri olarak şu olayı hatırladı: Resulullah'ın (s.a.a) minberine oturmuş Ebu Bekir'in yanına gitmiş ve "Dedemin yerinden in." demişti. Hatıralar bir bir gözlerinin önünde canlanıyordu. Bir gün Resulullah (s.a.a) onu yanına alarak minbere çıkarmıştı, bir ona bir de halka bakarak konuşuyordu.

Diyordu ki: "Şu benim oğlum, efendidir, seyyiddir. Allah'ın bir gün onun aracılığıyla iki Müslüman grubu barıştırması umulur."[141] Bu sahneler duyguları üzerinde derin etkiler bırakıyordu. Tarihin bu haz veren hatıraları, şu anda içinde bulunduğu yalnızlığı unutturuyordu. Yüz yüze kaldığı musibetin yükünü hafifletiyordu.

Böylece zihnini canlı tutuyor, beynine olumlu uyarılarda bulunuyordu. Her hatıra bir başka hatırayı çağrıştırıyordu. Gözünün önünden geçen her sahne, peşinden bir başka sahneye sürüklüyordu. O, dedesinin sözlerine, Kur'ân ayetleri kadar inanıyordu. Şimdi o büyük dedesi kendisiyle konuşuyor gibi. Onun o

çekici sesi şu anda Hasan'ın kulağında çınlıyor gibiydi. İffet abidesi annesinin kucağında veya minberin üzerinde ya da sahabîlerinin arasında o meşhur sözünü bir kez daha tekrarlayacak gibiydi: "Şu benim oğlum seyyiddir. Allah onun aracılığıyla iki Müslüman grubu barıştıracaktır." İmam Hasan kendine geliyor... ve kendi kendine şöyle diyordu:

Acaba Resulullah (s.a.a) bugün Şamlılarla barış yapmamı mı kastediyordu? Acaba Şam'ın serkeş ve azgın insanları Müslüman bir grup mudur ki bu hadisin işaret ettiği kimseler olsunlar? Acaba, Resulullah'ın (s.a.a) benim tarafımdan bastırılacağını haber verdiği fitne, karşılaştığım şu fitne midir? Biz şu anda bu

fitneyi ezecek, bastıracak güce sahip değil miyiz?

Hasan b. Ali'nin zihninde bu düşünceler geçiyordu, ruhunda fırtınalar kopuyordu ki, bunu, tarihî bir dönüşümün, bir dönemecin, bir kırılma noktasının başlangıcı olarak nitelendirmek mümkündür. Bunlar öyle sorulardı ki, bu sorulara verilecek cevap nihaî kaderi de belirleyecekti. Bu hatıraların tamamı dedesinin yol göstericiliğini içeriyordu. Hasan (a.s) bunlardan şu sonucu çıkarıyordu: Dedesi Peygamber (s.a.a) en buhranlı, en kritik zamanlarında

himayesini kendisinden esirgememişti. Buradan hareketle zihninde şu düşünce uyandı: Yukarıdaki sorulara, bu duruma uygun bir cevap bulacak olursa, mevcut durumu bu krizden kurtarabilecektir. Evet, Peygamber'in (s.a.a) bu sözü söylediği kuşku götürmez bir gerçekti. Bu hadiste işaret edilen fitne de şu anda ümmeti

kıskacına alan fitneden başka bir şey değildir. Müslümanları birbirine düşüren, onları çeşitli gruplara ayıran ve pusu kurup kendilerine son darbeyi indirmek üzere bulunan düşmandan gafil olmalarına neden olan böyle bir fitneden daha büyük bir fitne olabilir mi?[142] Bu öyle bir fitne idi ki,

Müslümanları imar, onarım, idarî düzenleme ve dış düşmana karşı cihat etmek gibi aslî görevlerinden alıkoymuştu... Fakat bu isyancıların, bu azgınların Müslüman olması meselesi de, Emir'ül-Müminin'in (a.s) onlara karşı sergilediği tavırlardan anlaşılabilir. Çünkü Emir'ül-Müminin (a.s) askerlerinin, onların kadınlarını ve çocuklarını esir almalarını yasaklamıştı.

Emir'ül-Müminin'in (a.s) davranışı hiç kuşkusuz en iyi yol göstericiydi. "Bu fitneyi bastırmak için yeterli güç yok muydu?" sorusuna gelince; (Kûfe'de cihat kararı verildiği sırada Şiîlerin büyük bir heyecanla gerçekleşmesini arzu ettikleri bu tatlı rüyanın gerçekleşmesi meselesi yani) bu sorunun, İmam Hasan'ın askerlerinin sayısı ve manevî güçleri iyi bir şekilde irdelendiğinde, yanıt bulması mümkündür ve mevcut durumun değerlendirmesi daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilir.

Ordudaki askerlerin manevî güçleri, hadiseleri soğuk kanlılıkla karşılama hususunda en önemli unsurdur. Buna büyük bir ihtiyaç duyulur ve gerek kemiyetten, gerekse sayısal çoğunluktan daha çok işlevseldir. İmam Hasan'ın (a.s) asıl ordusu Meskin'deydi. Bu ordu komutanın ihanetinden ve firar eden sekiz bin kişiden geriye kalan askerlerden oluşuyordu.

Ancak bir mucize onların içlerindeki maneviyat gücünün devamını sağlayabilirdi. Medain'de de bazı kimseler yaşıyordu ki, bunlar içlerinde sakladıkları kin ve düşmanlığı fırsat buldukça dışa vurmaktan geri kalmazlardı. Davranışları ileride sergileyecekleri kötülüklerin habercisiydi. Bunlara bel bağlayarak ne bir fitne bastırılabilirdi, ne herhangi bir büyük işe girişilebilirdi, ne de savaş meydanında mücadele edilebilirdi.

Bunlar ordunun manevî gücünün, moralinin durumunu sergileyen olgulardı. Ordunun sayısına gelince... Bu olayda İmam Hasan'ın ordusundaki askerlerin sayısı yirmi bin veya bundan biraz fazlaydı.

Buna karşılık Muaviye'nin Irak sınırına konuşlanmış ordusundaki askerlerinin sayısı altmış bini buluyordu. Dolayısıyla daha başta İmam Hasan Muaviye'nin ordusunun üçte biri kadar askeri bulunan bir orduya sahipti.

Meskin ordusundan kaçanlardan, ordu komutanı gafil amcazadenin sekiz bin kişilik bir grupla Muaviye'nin saflarına katılmasından sonra da iki ordu arasındaki fark iyice açılmış oldu. Bunun anlamı şuydu: İmam Hasan'ın her iki ordugâhtaki askerlerinin toplam sayısı Muaviye'nin ordusundaki askerlerin beşte birine tekabül ediyordu.

Eğer askerlerin manevî gücünü sayısal gücün üç katı bir etkinlikte kabul eden yeni askerî formüle göre değerlendirecek olursak, son derece dramatik bir durum ortaya çıkar. Bu takdirde İmam Hasan'ın ordusundaki askerler,

Muaviye'nin askerlerinin on beşte biri kadar bir güç ifade ederler. Şayet bu hesaplamayı Meskin'de kalan askerler açısından yaparsak, bu takdirde Meskin ordusu kendisinin kırk beş katı daha fazla bir orduyla savaşmak durumunda kalacaklardı. Şu hâlde Şam fitnesini bastırmak için gerekli olan güç nerede? Tarihte geçerli olan hiçbir savaş kural ve düzeni, bir kişinin kırk beş kişiyle ve ya on beş kişiyle savaşmasını mantıklı bulmaz.

Böyle bir şey tesadüfen gerçekleşecek olsa, askerî savaş bağlamında bundan iyi bir sonuç kesinlikle beklenmez. Bu, canını bilerek tehlikeye atmaya yönelik bir hamle olabilir.

Diğer bir ifadeyle bunun adı genel olarak intihar olur. Şu hâlde, Resulullah'ın (s.a.a) çocuğu, Allah tarafından savaş için değil barış için yaratılmış,

husumet için değil uzlaştırmak için yaratılmış bir taze fidan, Allah tarafından yeryüzündeki Müslümanlar için görevlendirmiş, kendi şahsı için yaşaması öngörülmemiş, din için eğitilmiş, saltanat için yetiştirilmemiş Hasan'ı bırak.

Bırak da onun payı baki kalsın, geçici ve ani olmasın. Daimî cihanda pay sahibi olsun, şu fani cihanda değil. Allah'ın lütuf ve rahmetinden olsun, insanların elinden değil. Bu şekilde Hasan'ın misyonu barışa yöneldi.

Öyle ki iki ordu arasında en küçük bir çatışma dahi yaşanmadı. Bu husus kesin bir tarihî gerçektir. Gerçi bazı tarihçiler Meskin'de Said b. Kays ile Şam orduları arasında bir temasın meydana geldiğini ispat etmeye çalışmışlardır.

Nitekim Seyyid Ali Han ed-Derecat'ur-Rafîa adlı eserinde bu hayalî olayla ilgili

birtakım zanlar ortaya koymuştur. Biz bu saygı değer Seyyidin (Seyyid Ali Han, ölm: 1120) değerlendirmelerini dayandırdığı kaynaklara ulaşma imkânını bulamadığımız gibi, Meskin savaşıyla ilgili olarak bu görüşü destekleyecek başka bir ipucu da bulabilmiş değiliz. Öte yandan İmam Hasan'ın kanın dökülmemesine

gösterdiği özeni, hayatının başka aşamalarında da görebiliyoruz. Bu da yukarıdaki farklı çıkarsamayı destekleyecek somut bir kanıtın olmadığını gösterir. Peygamber efendimizin (s.a.a); "Allah Hasan'ın aracılığıyla iki büyük Müslüman grubu barıştıracaktır." hadisinden anlıyoruz ki, Hasan İslâm'ın barış elçisidir.

Şu hâlde onun askerlerinin savaşa başladıklarını gösterecek bir kanıt var mıdır? Ölüm anında yaptığı vasiyetten anlıyoruz ki, o kendisi için bir damla kan dahi dökülmesine razı olmamıştır.

Şu hâlde bu olayda da kendi seçmiş olduğu -ya da kendisi için belirlenen- misyona göre hareket etmiştir. Bunun ötesinde, olaya tanık olanların birçoğu altını çizerek şunu söylüyorlar: "Hasan halife oldu ve halifeliği döneminde bir damla kan dahi dökülmedi." Bazı raviler, bu sözü iki kere yemin ederek söyleme gereğini duymuşlardır.[143]

İNANÇLA İKTİDAR ARASINDA

Bu bölümde ele alacağımız konunun daha iyi aydınlanması için, Müslümanların hilâfet kavramına yükledikleri iki ayrı anlamı açıklamakla işe başlamanın yararlı olacağına inanıyoruz.

Şunu da belirtelim ki, hilâfetle (ve hatta hilâfetle bağlantılı başka meselelerle) ilgili olarak konuşmak -genellikle taraflardan birine karşı, bazen de her iki tarafa karşı- tehlikeli ve sorumluluk gerektiren bir konumda olmak anlamına gelir. Hilâfet kavramının, her iki taraf açısından çok kısa bir şekilde anlamını açıklamaya çalışırken, yegâne hedefimiz,

konumuzla bağlantılı olan kısmını gözler önüne sermektir. Bunun yanında, satır aralarında ve özel bir vurguyla, bu iki farklı görüş arasında bir yakınlık meydana getirme amacını da gütmüyor değiliz. Bu sayede ıslâh fidanını da yeşertme imkânını bulmuş oluruz.

Tabi ki, bu fidanın yeşermesi için uygun bir zemin kalmışsa! Dolayısıyla bizim amacımız her iki taraf veya taraflardan biri açısından tehlikeli ya da sorumluluk gerektiren bir pozisyonda olmamaktır. Maksadımız sadece hayırlı olanı ve ıslâh edici özellikte bulunanı ortaya koymaktır. Bilindiği gibi herkesten ıslâhtan yararlanmanın konusunda eşittirler.

Şimdi diyoruz ki: Hilâfet, Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra liderlik ve Müslümanlara rehberlik etmek hususunda Peygamber'in genel naipliği demektir.

İnsanlar bu makama karşı mutlak itaatle yükümlüdürler. Bu makamı işgal eden kişi de, halka Allah'ın kitabı ve Peygamber'in sünneti doğrultusunda hükmetmekle yükümlüdür.

Müslümanlardan bir grup, her ne vesileyle olursa olsun, bu makama gelen ve bu makamı elde eden kişinin halifeliğini kabul etmeyi gelenek ve kural hâline getirmişlerdir.

Nitekim:

- Zorla halifeliği ele geçiren Muaviye'nin halifeliğini kabul etmişlerdir. Oysa demişlerdir ki: "O, halifeliği kılıçla, siyasetle ve kurnazlıkla ele geçirmiştir." İbn-i Zübeyr'in, Ebu'l-Abbas Saffah (kan dökücü) ve Abdurrahman Nasır'ın ve diğer bazı kimselerin halifeliğini de buna örnek gösterebiliriz.

- Bu gruba mensup Müslümanlar bir halifenin bir başkasını yerine veliaht gösterdiği şahsın halifeliğinde kabul etmişlerdir. Kendisi ister zorla veya başka bir yöntemle

halifeliği ele geçirmiş olsun, durum değişmez. Ömer'in, Harun'ur-Reşid'in ve diğer bazı halifelerin iktidara geliş yöntemlerini buna örnek gösterebiliriz.

- Öncesinde bir örnek olmaksızın Müslümanlardan bir grubun birini halife olarak seçmesini de kabul etmişlerdir. Ebu Bekir'in, Osman'ın ve Muhammed Reşad'ın halifeliğini buna örnek gösterebiliriz.

İkinci bir gruba mensup Müslümanlar ise Peygamber'in (s.a.a) yerine geçecek kimsenin tayini hususunda bizzat risalet sahibinin açık sözlerine başvurmuşlardır ve sadece Peygamber'in (s.a.a) bizzat kendi yerine halife olarak tayin ettiği kişinin halifeliğini kabul etmişlerdir. İşte Müslümanların bu iki grubu, kendi görüşleri doğrultusunda hareket etmişlerdir ve neticede iki değişik grup olarak ortaya çıkmışlardır.

Öte yandan bu iki grup, halifenin tayin edilmesini gerektiren unsurlar hususunda ihtilâf ettikleri gibi, görevdeki halifeyi değiştirmek ve azletmek mümkün müdür,

hususunda da görüş ayrılıkları vardır. Birinci görüş bağlamında her zaman bir başkası görevdeki halifeyi alt edebilir veya halifeliği için uygun ortam değiştiğinde her an

için görevdeki halife değiştirilebilir. Birilerinin toplanıp onu azletmeleri mümkündür. İkinci teoriye göre ise, Peygamber'in (s.a.a) tayin ettiği halifeyi hiç kimsenin

değiştirmesine ve azletmesine imkân yoktur. Esasen Peygamber tarafından belirlenen halifenin Peygamber'in (s.a.a) yerine bakmak için uygun olmamak

anlamına gelen bir kusur işlemesi söz konusu olamaz.

Bu yüzden Peygamber'in halifesi de tıpkı Peygamber gibi masumiyet sıfatına sahiptir. Buraya kadar yaptığımız değerlendirmelerden sonra şunu söyleyebiliriz: Birinci görüş bağlamında hilâfet, kendine özgü şekil ve kararları olan genel bir iktidar ve sulta şeklidir. Bu tarz hilâfet, realiteyi göz önünde bulundurduğumuz zaman, bu günkü iktidar ve yönetimlerinden farksızdır. Sadece şekil ve kararları itibariyle farklılık arz etmektedir.

Nitekim günümüz yönetimleri de şekil ve kararlar itibariyle birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Bu tür hilâfetin hürmeti, herhangi bir yöntemi kullanarak, herhangi bir yönden ve herhangi bir vasıtayla bu göreve gelmiş herhangi bir kişinin kapasite ve yeteneğine bağlıdır.

İnsanların en temizi ve en kutsalı bu göreve gelebileceği gibi, insanların en alçağının ve en adisinin de bu göreve gelmesi muhtemeldir. Fakat ikinci grubun görüşü bağlamında hilâfet, ilâhî ve semavî bir makamdır.

Dolayısıyla bu makama itaat etmek tıpkı Peygamber'e itaat etmek gibi zorunludur. Bu bağlamda hilâfet, Allah ile, metafizik ile bağlantılı olması hasebiyle nübüvvetin bir gölgesi konumundadır. Nihayet bu bağlantı Peygamber aracılığıyla gerçekleşmektedir. Peygamber, hilâfetin manevî kaynağı ve membaıdır. Tıpkı bu makama gelecek kişiyi belirleyen makam olduğu gibi.

Bu makamın kutsallığı, makamın doğasından ve özünden kaynaklanmaktadır. Tıpkı peygamberlik makamı gibi. Bu yüzden tayin edilen halifeler dünyanın en temiz, en erdemli kişileri olmak durumundadırlar. Hilâfet konusu, eski dönemlerden beri, Müslümanların iki gruba ayrılmalarının, şiddetli ihtilâfların sebebi olmuş, İslâm tarihinde üzücü olayların meydana gelmesine kaynaklık etmiştir.

O dönemlerde bu iki grubu birbirine yakınlaştırmak, iki grubu da itidal ve vahdet çizgisine çekmek, kardeşlik ve ıslâh ideali etrafında birleştirmek, bu günkü kadar kolay ve kabul edilebilir bir durum değildi. Bugün iki grubu yakınlaştırmak, vahdet ilkesi etrafında birleştirmek daha kolay görünmektedir.

Bu birlik ve kardeşlik, dinin özüne ve temel ilkelerine sarılmanın, dine sonradan eklenmiş yaklaşımları

ayıklamanın bir gereğidir. Zaten gerçek İslâm da budur. Ki İslâm, Müslümanlarla Allah arasındaki gerçek bağdır. Gerçek İslâm'a sarıldığımız zaman asabiyetin, duygusal eğilimlerin ve saptırıcı etkenlerin tehlikesinden korunmuş oluruz. Allah ile insan arasındaki bağı oluşturan ve ahiret yaşamının dayanağı olan din meselesi , dünyevî meseleler gibi, sağından solundan insanların eğilim ve alışkanlıklarına, heveslerine ve asabiyetlerine tâbi olacak bir mesele değildir.

Dindar insanın dini tanımak için önündeki tek yol, gerçeği anlamak ve tanımaktır. Şu anda biz, hilâfet meselesini ele alırken, Realiteye en küçük bir müdahalede bulunmadan ve gerçeği hiçbir şekilde tahrif etmeden bütün realitelerde ortak olan bir noktaya değinmek istiyoruz.

Şimdi herkesin üzerinde ittifak ettiği iki gerçeği gözler önüne serelim: Birinci gerçek şudur: Birinci anlamıyla hilâfet, yani, Peygamber'den sonra herkesi ilgilendiren genel egemenlik ve iktidar olarak hilâfet bir realitedir. Ki Şia da bu realitenin varlığını kabul eder.

Hatta bu hilâfetin faaliyetleri sonucu gerçekleşen birçok olayı ve neticeyi de övgüye değer, olumlu şeyler olarak değerlendirir. İkinci gerçek de şudur: İkinci anlamıyla hilâfet, dinde, ümmet ile Peygamber arasında bir aracıdan ibarettir.

Ki bu da sahih rivayetlerin ve muteber kanalların, tahrif kuşkusu bulunmayan kaynakların tanıklığıyla gerçekleşmiş bir realitedir. Sünnîler de bunu itiraf etmektedirler.

Bu realite, iki grup arasında yer alan ve ikisinden birini ön plâna çıkarıp diğerini bütünüyle göz ardı eden bir tutum takınmadan, iki grup arasında bir çözüm ve uzlaşma yolu bulmak için çabalayan önemli çabalar için üzerinde durmaya ve işlemeye değer bir olgudur.

Şu anda nass ile tayin edilmiş halifeler grubuna mensup birinin (Peygamber tarafından halife oldukları açıklanan kimselerden birinin) hayatını incelediğimiz için, bilmemiz gerekir ki, hakkında inceleme yaptığımız bu şahsın hilâfeti, İslâmî hilâfetler içinde bir benzerine rastlanmayacak nitelikteydi.

Yani, babasının vefatından, insanların kendisine halife olarak biat ettikleri günden itibaren her iki anlamıyla hilâfeti en güzel şekilde yerine getirmiştir. Hem birinci anlamıyla -yani seçim yoluyla- halifeliği, hem de ikinci anlamıyla -yani nass yoluyla ve imam vasfıyla- halifeliği uhdesinde bulundurmuştu.

Üçüncü bölümde, onun imamlığa atanmasına delâlet eden bazı nasları ve halifeliğe seçilişi ile insanların ona biat etmeleriyle ilgili bazı bilgileri okuyucuların istifadesine

sunmuştuk. Bu hengâmede İmam Hasan (a.s) ile Muaviye arasında meydana gelen olaylar zinciri, İmam Hasan'ı inançla iktidar arasında birini tercih etme noktasına getirmişti.

İktidardan maksat, insanlar üzerindeki siyasal otoriteydi ki, İmam Hasan (a.s) seçim yoluyla bu görevi elde etmişti. Allah'ın onu seçtiği, Peygamber'in de onu atadığı anlamıyla üstlendiği makam ve mevki söz konusu değil kuşkusuz.

Çünkü Allah'ın görevlendirmesi ve Peygamber'in (s.a.a) atamasıyla gelinen bu görev değişikliği kabul etmez ve Allah'ın emrinden başka bir şeye de tâbi değildir.

Allah'ın emri ise değişiklik kabul etmez. İmam Hasan'ın, halifeliği döneminde karşı karşıya kaldığı belâlar, yaşadığı olumsuz hadiseler, iktidar ve ordu sahibi Hasan'ı hedef almıştı, Allah resulünün tayin ettiği imam olan Hasan'ı değil. İmam Hasan'ın imamlığı değişikliğin ve musibetlerin hedefi olamazdı. Onun imamlığı Kur'ân gibiydi.

Müslümanların en yüce başvuru kaynağı olan Kur'ân'a batılın ilişmesine, bulaşmasına imkân yoktur. İnsanların Kur'ân'a muhalefet etmeleri, onun emirlerinin dışına çıkmaları Kur'ân'a bir zarar vermez ki.

Kur'ân'ın önderliği, rehberliği daima bakidir, Allah'ın sözü oluşu daima bir gerçek olarak ortadadır. İnsanların bunu kabul etmeleri veya etmemeleri bu gerçeği değiştirmez. Onun yol göstericiliği doğrultusunda amel etsinler veya etmesinler fark etmez. Yönetimlerini Kur'ân'ın emrine verseler veya vermeseler, Kur'ân'ın misyonunda bir değişikliğe yol açmaz. Hasan b. Ali'nin imamlığı da böyledir. Kur'ân ve Hasan... Her biri İslâm'ın değerli ve ağırlık merkezlerinden biridir.

Tıpkı anayasal yönetimlerde, yasa ve başkandan her birinin yönetimin ağırlık merkezlerinden biri olduğu gibi. İslâm'da ağırlık merkezi derken, Peygamber'imizin (s.a.a) sahih, hatta mütevatir bir hadisinde işaret ettiği hususu kastediyoruz: "Size iki ağır ve değerli emanet bırakıyorum. Biri Allah'ın kitabı, diğeri de benim Ehlibeyt'imdir.

Bu ikisi Kevser Havuzu başında benimle buluşuncaya kadar birbirinden ayrılmazlar." Hasan b. Ali, o gün Ehlibeyt'in en büyüğü ve toplumun önderiydi. Dolayısıyla o, risalet sahibinin, en yüce başvuru mercii olan Kur'ân'ı n yanı başında Müslümanların önüne koyduğu dairenin merkezi konumundaydı.

Acaba imamet, dairenin merkez noktası olmaktan başka bir şey midir ki? İmam Hasan'a şöyle bir bakın.... Onun hakikatinden söz ettiğiniz zaman, nasıl Allah'ın sözleriyle kuşatıldığını göreceksiniz. Kur'ân, nübüvvet, imamet; iki ağır emanet...

cennet... ıslâh... kanın dökülmesine engel olmak... verdiği söze bağlı kalmak... Hasan'ın hakikati bundan ibarettir... Şimdi de kafanızı, onun itaat edilmesi zorunlu olan önderliğine karşı çıkan, onunla kavga eden rakibine çevirin... Onun hakkında konuşurken hangi kelimeler gelecektir, bir düşünün: Açgözlülük... hilecilik... fitnecilik...

rüşvet... sözünde durmamak... mal ve makam hırsı... savaş... talan ve çapulculuk... Doğrusu, böyle bir adamın böyle bir şahsiyetin karşısına çıkıp onunla savaşmaya kalkması tarihin en büyük alçaklık ve aşağılık sahnelerinden biridir. Evet! Bu Hasan'dır. Peygamber'in evlâdı ve imamet makamının sahibi... Saltanat, mal ve

dünya makamı gibi şeyler böyle bir makam karşısında ne tür bir değer ifade edebilir ki? O, büyük atası Resul-i Ekrem'in ifadesiyle: "Cennet gençlerinin efendisidir.

" Ki bütün Müslüman gruplar bu hadisi, tevatür derecesinde Peygamber efendimizden rivayet etmişlerdir. Dolayısıyla bu bakımdan bu sahih rivayet, aktarımı itibariyle Kur'ân gibi sağlam ve güvenilirdir; normal insanların sözünden yücedir, anlam derinliğine ve belâgat üstünlüğüne sahiptir. Peygamber'in sözü olması hasebiyle hiçbir insanın sözünde bulunması mümkün olmayan içli mesajlar içermektedir. Bu hadis bağlamında şunu söyleyebiliriz:

Acaba kimsenin aklına gelmedi mi, bu hadisle ilgili olarak şöyle bir soru sorsun? Bu hadiste Hasan niçin dünya gençlerinin efendisi olarak nitelendirilmiyor? O onca

üstünlüğü, ayrıcalıkları ve belirgin şerefiyle bütün insanlardan üstün olduğu hâlde, dünya gençlerinin efendisi değil miydi?

Acaba, bu hadisin, şu cihanı göz ardı edip öbür cihana dikkatlerimizi çekmesinin gerisinde ne gibi bir sır vardır? Bugün kimsenin aklına böyle bir soru gelmez. Çünkü

zihin, İmam Hasan'la ilgili olarak -ki bugün dünyamızdan ayrılmıştır, cennette Allah'ın nimetlerinden yararlanmaktadır- dikkat çekici bir soru değildir. İnsanlar onu cennet önderlerinden biri olarak görüyorlar. Dolayısıyla cennet gençlerinin efendisi olarak nitelemek gerekir. Şu anda onu dünya efendisi olarak niteleme akla gelmez.

Ayrıca bu hadisin üzerinden on dört asır geçmiştir. Dolayısıyla değişik münasebetlerle bu hadis zikredildiği zaman, basit bir cümleden öte bir anlam ifade etmez, başka bir çağrışım yapmaz.

Hasan ve Hüseyin isimleri, bir de bunların cennet gençlerinin efendileri oldukları zihinde uyanır, başka değil. Bir de bu sözlerin, Peygamber efendimizin (s.a.a) belâgat membaı dudaklarından döküldükleri günü ve insanların bundan ne anladıklarını ve Arapların en belâgatlı söz söyleyen şahsiyetin bu sözlerini nasıl algıladığını göz önünde canlandırın... Evet...

Evlâdını bu nitelikle kutlayan cenab-ı Peygamber şunun anlaşılmasını ima ediyordu: ihanetlerle dolu şu dünya gibi bir diyarda, ihanet ve kalleşlikten başka ot bitirmeyen şu cihanda sebatsız insanların ve bu günkü gençler gibi nifak ve sözünde durmamak girdabına girmiş kararsız gençlerin bulunduğu bir zemin, şu iki büyük efendinin, önderin yönetimleri ve liderlikleri altında onurlu bir hayat sürdürmeye lâyık değildirler.

Evet, bu ikisi gençlerin efendileridirler; ama seçkin, Allah'a verdikleri sözü yerine

getiren gençlerin... öbür dünyada Allah'ın, kendilerini seçkin kıldığı, içlerindeki

kinlerini söküp attığı pak insanların, birbirlerine kardeş ve birbirlerine karşı merhametli olmalarını sağladığı, gözde kimselerin efendisidirler... Cennet gençlerinin efendisi... bu kadar...

Daha açık bir ifadeyle vurgulayacak olursak: Şu dünya ve şu dünyanın gençleri, bu ikisinin hakkını inkâr ettiği, onlara eziyet ettiği, onlara baş kaldırdığı, onların efendiliklerini, liderliklerini kabul etmediği, bu ikisine arkalarını dönüp kaçtığı zaman, acaba bu hak tanımazlık ve bu nankörlük onların hakkını ortadan kaldırmış mıdır? Hayır, bu liderlik ve efendilik bakidir, süreklidir. Ama şu cihandan daha üstün ve şu cihanın halkından daha seçkin bir halk için...

Bırak şu alçak dünya onların bereketinden, faziletinden ve rehberliğinden mahrum kalsın.

Bırak, günümüzün, hainliği meslek edinmiş, kalleşliği karakter hâline getirmiş gençleri, tarihin utancını, pişmanlığını ve rezilliğini, kıyametin azabını omuzlarında taşısınlar. Bu bakımdan üzerinde durduğumuz bu hadis, Peygamber efendimizin (s.a.a) geleceğe dair işaretler içeren sözlerinden biridir.

Burada Peygamber zaman perdesinin gerisindeki geleceği görüyor ve bu gizemli sözlerle, cennet gençlerinin şu iki efendisinin, şu dünyanın gençlerinden görecekleri muameleye işaret ediyor ve her birinin ulaşacağı payı, kısmeti ve faydalı akıbeti, hüsrana uğramayan nimeti açıklıyor. Hiç kuşkusuz cennetin ve cennet gençlerinin efendisi olan biri, kesin olarak bütün insanların ve bu cihanın da efendisidir. Peygamber'imizin (s.a.a) sahih kanallarla bize ulaşan bu veciz sözleri, öyle bir belâgat gücüne sahiptir ki, zamanın büyük söz ustalarının belâgat güçleri bunu ifade etmeye güçleri yetmez.

Bu sözler, fasih bir Arapça olmaları, geniş bir anlamı içermeleri ve güzel, ilgi çekici lafızlardan meydana gelmeleri itibariyle bir lisan harikası ve lügat şahikasıdır. Peygamber e-fendimizin (s.a.a) üslûbunun en dikkat çekici ve en yürek okşayıcı özelliği ve aynı zamanda ayrıcalığı ise, az sözle çok anlam ifade etmektir. Bazen açık ifadelerle bazen de işaretle...

Peygamber'imizin (s.a.a) gelecekle ilgili bu doğru sözleri de mucizeden başka bir şeyle izah edilemez. Bu tür bir belâgat bir hadiste bulunuyorsa, bu, tek başına o hadisin sahihliğinin kanıtıdır, diyebiliriz.

Böyle bir hadis başka kriterler açısından kuşkulu olsa da sahihliğine bir halel gelmez. Peygamber efendimizin (s.a.a) bu ulu torunlarını imamet makamına atarken söylediği söz de, gelecekle ilgili verdiği haberlerin bir diğer örneğidir: " Bu ikisi otursalar da kıyam etseler de imamdırlar." Bu hadisten zahiren şu anlaşılıyor: O ikisi imamdır...

Fakat bu zahirî anlamın gerisinde gerçek bir öngörü, geleceğe dair bir haber gizlidir. Bu da iki imamın yaşamlarına işaret etmektedir. İma yoluyla işaret ediliyor ki, bu imamlardan biri gelecekte kıyam edecek, diğeri ise oturacak; ya da bunlardan birisi veya her ikisi bir dönem kıyam edecek, bir dönem de oturacak. Bu her iki durumda da imam ve önderdirler.

Onlara muhalefet etmek caiz değildir. İslâm'da, Peygamber'in geleceğe dair haberler içeren sözlerine, onun evlâdı Hasan b. Ali'den (a.s) daha iyi vakıf olacak bir başkası yoktur. O gerek bu hadiste ve gerekse başka hadislerde dedesinin neyi kastettiğini biliyordu ve o herkesten daha iyi, hayata ve ölüme dair ilkeleri bu gelecekten haber veren sözlerden algılayabilirdi.

O, Peygamber'in (s.a.a) evlâdı, ahlâkının vârisi ve ümmetine bıraktığı vasisi değil miydi? O hâlde, Peygamber'in (s.a.a) davet sürecinde kavminden gördüğü muameleyi onun da kendi zamanında görmesi gerekiyordu. Hz. Peygamber'in (s.a.a) o gün söylediği sözleri, bugün onun da söylemesi gerekiyordu: "Allah'ım! Kavmime hidayet ver. Çünkü onlar bilmiyorlar.. Bu onurlu bağ ve bu değerli özellikti ki, şu dünyada diğer Müslümanlara karşı Hasan'a bir ayrıcalık veriyordu ve onun maddî servet ve güce muhtaç olmamasını sağlıyordu.

Çünkü bu özelliği gerçekte güç, servet ve kudretin ta kendisiydi. Bırak, Muaviye ona düşmanlık etsin. Varsın Übeydullah b. Abbas ona ihanet etsin. Kûfe ona yardım etmekten vazgeçsin, onu yalnız bıraksın. Fakat onu hiçbir zaman yalnız bırakmayacak olan, o onurlu bağdır, o imamlık makamıdır, itaat edilmesi zorunlu önderlik vasfıdır. En nihayet Allah'ın insanlara emrettiği o sevgi ve muhabbettir.

Şu dünyanın sınırlı saltanat ve iktidarı, sınırsız manevî iktidar karşısında bir değer ifade edebilir mi? Yenilgi, amaca ulaşmama ve ölüm, bir tek gün dahi, Müslüman kalplerinin tarih boyunca iftihar vesilesi sayılan, hayranlıklarına sebebiyet veren bu maneviyatı egemenliği altına alamaz, alt edemez. Saldırganın saldırısı, inkârcının inkârı bu maneviyatın inkişaf etmesine neden olamaz, bu maneviyatın etkinliğini yok edemez. Her geçen gün, bu övünç biraz daha artıyor, daha da büyüyor ve daha da belirgin hâle geliyor. Gün geçtikte şu cihanın gözünde daha da büyüyecektir.

Buraya kadar İmam Hasan ile beşeriyet için bereket kaynağı olan memba arasındaki bağı irdeledik. -Bir memba ki, şer ve fesadın, sapıklık ve kıtlığın kol gezdiği bir zamanda insanlara hayır, hidayet ve bereket bahşediyordu.

- Buraya kadar yaptığımız incelemelerde İmam Hasan'ı, Allah Resulü'nün (s.a.a) evlâdı, cennet gençlerinin efendisi ve Kur'ân ile beraber hidayet misyonuna sahip bir imam olarak tanıdık. Geride bir husus kalıyor. O da bizzat Hasan'ın kendisinin, iktidar ya da inanç alternatiflerinden birini seçmek durumunda kaldığı yolların ayrılış noktasında söylediği sözlerini dikkatle inceleyip anlamaktır.

İlk olarak, değişik rivayet zincirleriyle bize kadar ulaşan rivayetleri yeniden gözden geçirmekte yarar vardır. Bu arada söz konusu rivayetlerin satır aralarında yer alan işaretleri ve dikkatlerimize sunulan yol göstericilikleri algılamak ve açığa çıkarmak bir zorunluluktur. Şimdi bizzat ondan sadır olan ve bu konuyla ilgili olarak özel bir değere haiz olan sözlerine kulak verelim.

İbn-i Kuteybe'nin Irak'ın lideri ve başkanı olarak nitelediği Süleyman b. Surad'ın eleştiri ve kınama içerikli sorusuna İmam şu cevabı veriyor: "Eğer ben dünya için hırsla çabalayan, dünyevî makamlara ulaşmak için sürekli uğraşan ve yoğun çaba içinde olan biri olsaydım, Muaviye benden daha güçlü ve yılmayan bir adam olamazdı. Ve ben de şu anda gördüğünüzden başka bir görüş ve düşünce taşırdım..." Bu cevabı, taraftarlarına, Şiîlerine verdiği diğer cevaplara başvurmamıza gerek bırakmayacak kadar çarpıcıdır.

İmam Hasan'ın, ondan yana kendilerini güvende hissettikleri için, ona kimi zaman eleştiri nitelikli sözler söyleyen düşmanlarına verdiği cevaplara gelince; Abdullah b. Zübeyr gibi İmam Hasan'la açıkça rekabet eden ve Peygamber'in Ehlibeyti'ne düşmanlığını gizlemeyen birine verdiği cevap dikkatle incelenmesi gereken bir cevaptır.

İmam diyor ki: "Benim ona teslim olduğumu mu sanıyorsun? Yazıklar olsun sana! Böyle bir şeyin olması mümkün müdür? Ben ki Arapların en cesuru olan bir yiğidin oğluyum. Dünya kadınlarının önderi Fatıma'nın çocuğuyum. Benim yaptığım barış ne korkudan dolayıydı, ne de zayıflıktan dolayı. Fakat senin gibi yürekleri davadan ilgisiz, samimiyetten uzak sevgi gösteren ve zorluklar karşısında direnmeyen kaypak insanlar bana biat etmişlerdi." Çok kısa bir konuşma; ama çok önemli...

bir diğer konuşması daha var ki, kısa ve veciz olmasının yanı sıra, İmam'ın, bu meseleyle ilgili sözlerinin en dikkat çekicisi, en vurgulusu olarak nitelendirilse yeridir. Bu, kardeşi, aynı acıları ve sevinçleri paylaşan, kendisiyle aynı kandan ve bedenden olan Hüseyin b. Ali'ye verdiği cevaptır. Hüseyin b. Ali (a.s) ona sormuştu: "Niçin hükümetten vazgeçtin?" Cevabı söyle olmuştu:

"Benden önce babamız hangi gerekçeyle hükümetten vazgeçtiyse, ben de aynı gerekçeyle vazgeçtim." Müellif: Buraya kadar sunduğumuz örnekler, İmam'ın, her biri geçtiği zor sınavın tanığı olan diğer sözlerini aktarmamıza gerek bırakmayacak açıklıkta ve netliktedir. İmamet makamı dost ve düşman tarafından sergilenen davranışların bu acı sınavından yüzünün akıyla ve başarıyla çıkmıştır.

İmam Hasan'ın (a.s) bu konuyla ilgili sözlerini incelediğimiz zaman, genel olarak aşağıdaki hususlara birer temel unsur olarak dikkatleri çektiğini görürüz:

1-İmam Hasan dünya için mücadele etmemiştir.

2- Eğer dünya için mücadele etmeyi isteseydi, düşmanlarından daha güçlü idi;

fakat o zaman, bugün örnek aldığımız hayat çizgisinden farklı bir manzara arz edecekti.

3- Kendi şahsıyla ilgili olarak, en küçük bir zaaf veya siyaset bakımından zayıflık sergilememiş, en ufak bir korku duymamıştır. Sadece ihlâslı, samimî dostlardan yoksundu.

Bunun anlamı şudur: Eğer samimî, ihlâslı ve doğru sözlü dostları olsaydı, zafer kazanmanın tüm imkânlarına ve araçlarına sahipti.

4- Onun bir tek gayesi vardı. O da kendisinden önce babasının izlediği hedefti. Kuşkusuz babasının hedefi de, İslâm'ın maneviyatını yıkılmaktan ve sahih İslâm'ı yok

olmaktan korumaktan başka bir şey değildi. Gördüğünüz gibi, imamlık ve manevî önderliğin somut alâmetleri, yukarıda sıraladığımız dört maddenin satır aralarında belirginleşmektedir. Dolayısıyla İmam Hasan'ın davranışını ne zayıflık, ne ihmal edip mücadele etmekten kaçınma ve ne de görevden kaçma olarak nitelendirmek

mümkündür. Şurası açıktır ki, böyle bir kararı almak, insanın kendisiyle kaim olan bağımsız bir gücü gerektirir. Böyle bir güç de sahibini Allah için faaliyet östermeye iter.

Böyle bir maneviyat hiçbir zaman dünya için faaliyet verilen ortamlarda etkinlik göstermez. Çünkü böyle bir manevî gücün dünya ile ilgisi ve ünasebeti yoktur. Öte yandan, sahih anlamıyla imamlık, peygamberliğin gölgesi ve peygamberlikten sonra da yer ile gök arasındaki bağlantıyı kuran müessesedir.

Şöyle ki: Peygamberlik misyonu Allah'ın iradesiyle yeryüzünde ortaya çıktığı zaman, bu misyonun kalıcı ve yerleşik bir değer hâline gelmesi, ancak samimî ve ihlâslı dostlarının yardımıyla gerçekleşebilir. Aynı şekilde imamlığın da ancak böylesine samimî ve ihlâslı yardımcılar aracılığıyla istikrar bulması, yerleşik bir önderlik işlevini görmesi mümkün olabilir.

Oysa gelin görün ki, bu samimî yardımcılar nerde, görünürde dost olup yürekleri başka değerlere bağlı, mutlak itaat şartıyla biat etmelerine rağmen pervasızca kaçan sahte dostlar nerde?!

Nasıl ki, Hz. Muhammed (s.a.a) kendisinden önce nice peygamberler gelip geçmiş bir peygamberden başka bir şey değildi, İmam Hasan da gönlü sağlam, sarsılmaz ve dilinde üstün örnekler olan imamdı. O misyon bunun için, bu da o misyon için takdir edilmişti. Nitekim aynı zor ve bunalımlı ortam, Hudeybiye ve Benî Eşca' hadiselerinde dedesi Resulullah (s.a.a) için de takdir edilmişti. Aynı kimsesizlik ve yalnızlık durumu, Sakife ve Şûra günlerinde babası Ali Mürtaza'ya da musallat olmuştu.

İmam Hasan'ın (a.s), hareket tarzını dedesinin ve babasının çizgisini esas alarak neden belirlemesin ki? Bu iki büyük zatın üçüncüsü olmasında ne gibi bir kusur ve ayıp olabilir ki? İkinci maddenin ifade ettiği anlamı izah etmek bağlamında şunu söyleyebiliriz:

Hasan b. Ali kendi kendine şu kararı almıştı: Yokluğunu ve varlığını, hayatını, tarihini, siyasi sistemini ve bütün gücünü ve imkânlarını düşüncesinin, akidesinin hizmetine sokacak, bunların ayakta kalması, yücelmesi ve egemen olması için mücadele edecek.

O bu önemli ve zor adımı atarken, iktidar ve inanç arasındaki iki ayrı yolu sona erdiriyor ve dünyaya ilgi duymayan, züht sahibi bir imam ve halife portresi çiziyordu.

Çünkü halifeliği de insanoğlunun ideallerini toplumsal hayata egemen kılmanın aracı olarak kabul etmişti. Dolayısıyla İmam Hasan (a.s) ister olumlu sonuç veren, ister olumsuz sonuç veren girişimlerinin tümünde inancına bağlı bir rehber örneğidir. Dünya iktidar, servet, nüfuz ve çeşitli lezzetler gibi tüm baştan çıkarıcı cilveleriyle kendini ona sundu ve kendisine bağlanmasının, kendisine özgü olmasının, kendisine ram

oluşunun bedeli olarak sadece kendisini kabul etmesini ve kendisini seçmesini istedi. Ama o bundan kaçındı, kabul etmedi. Eğer kabul etseydi, dünyayı tercih etmiş olurdu.

Bunun için de çok çalışması, yoğun bir çaba içinde olması gerekirdi. Kuşkusuz başka insanlardan çok daha fazla dünyadan pay alırdı. Çünkü o insanlık tarihinin en üstün soyunun bir mensubu olarak dünya krallıkları içindeki en büyük devletin başındaki kişiydi. Dolayısıyla bütün bunları elde etmesi için yalnızca tercih yapması yeterliydi.

Farzı muhal o dünyevî ve maddeci bir insan görünümüne bürünseydi, kaçınılmaz olarak miras aldığı değerler ve aldığı terbiye kayıtlarından sıyrılması, manevî övünçlerini unutması gerekecekti.

Artık Ali ve Fatma’nın oğlu ve Peygamber'in torunu Hasan olmayacaktı. Yani ihtiras sahiplerini memnun edecekti, kendisi için işbirlikçiler tutacak, kararsızları ve şüphecileri rüşvet vererek kendisine bağlayacaktı. Onlara kendisini sevdirip ihsan ve bağışlarının esiri edecekti. O koca imparatorluğun gelirleri, toplumun önderlerinin ve nüfuzlu ailelerinin akıllarını başlarından alacak genişlikteydi ve bunların beklentilerine de kolaylıkla

cevap verilebilirdi. O zaman münafıklar temiz ruhlu müminler olarak, hainler de güvenilir ve samimî insanlar olarak, kararsızlar ise itaatkâr, fedakârlar gibi görüneceklerdi. Bütün toplum, olduklarından farklı bir görünüm sergileyeceklerdi.

O zaman, Amr b. As, Muğiyre b. Şu'be ve Ziyad b. Ebih gibi tiplerin Kûfe'de Hasan b. Ali'nin konutunun yakınlarında oturduklarını, onun gölgesinde huzur bulduklarını görürdünüz. Tıpkı bu gün Hucr b. Adiyy, Kays b. Sa'd ve Adiyy

b. Hatem gibi yiğitlerin ona sığındıkları gibi. Ya da şu anda Amr, Muğiyre, Şu'be ve Ziyad gibi tiplerin Muaviye'nin sarayını hac gibi tavaf ettikleri gibi.

Hasan b. Ali gibi bir başkan ve bir dayanma noktası, onlar için birtakım ayrıcalıklar da ifade ediyordu. Çünkü Muaviye gibi bir adamın geçmişindeki olumsuzluklar onda yoktu. Atalarından kendisine bir büyük manevî değerler manzumesi de miras kalmıştı. Dolayısıyla Hasan b. Ali onların dünyevî beklentilerine cevap verecek bir politika

izleseydi, onu Muaviye'ye tercih etmekte tereddüt etmezlerdi. İşte bu durumda öyle bir başarıya ulaşmış bulunacaktı ki, artık onunla ilgili bir şey yazmaya, araştırma yapmaya veya zaman ve ömrü harcamaya gerek kalmayacaktı.

Böylesi bir durumda, İmam Hasan'ın döneminde yaşayan Kûfe'nin rezil halkı, birlik ve bütünlük hâlinde görünürdü. Sebatkâr, vakarlı ve yek vücut bir toplum görüntüsünü çizerdi. Buna karşılık devletin hazinesi vicdanların satın alınması için kullanılırdı. Yönetim ihtiraslı kimselerin hırslarının tatmin aracı olurdu.

Devletin politikası kişisel arzuların, heva ve heveslerin istikametinde belirlenirdi. Böyle bir durumda sadece küçük bir azınlığı oluşturan Hz. Ali Şia'sı mevcut duruma karşı direnç gösterebilirdi.

Onlar büyük bir samimiyetle İmam Hasan'ın savunduğu değerlerin yanında yer alırlardı. Daha önce babasının safında yer aldıkları gibi. İmam Hasan bir kalemde dünyayı bir kenara bırakmıştı. Hz. Ali ise dünyayı üç talakla boşamıştı. Bu davranışlarıyla onlar şunu kanıtlamışlardı: Her zaman hakikatler cephesinin önderleridirler.

İhtirasların ve heva ve heveslerin peşinde değildirler. Bunun yanında bu samimî grubun da İmam Hasan'ın Resulullah'ın (s.a.a) soyundan geldiğini göz önünde bulundurarak İmam Hasan'a karşı başkaldırılarının ve baskılarının çok aza indirmeleri beklenilirdi.

Ne düşünüyorsunuz? Sizce Muaviye "bu Hasan"a karşı mücadele verebilir miydi? Veya ona karşı zafer kazanabilir miydi? Böyle bir durumda iki taraftan hangisi daha şanslı ve başarı kazanmaya daha yakındı? Hasan mı, Muaviye mi? Şimdi bu açıklamanın ışığında İmam'ın şu sözünün anlamını iyice kavrayabiliriz: "Eğer ben dünya için hırsla çabalayan, dünyevî makamlara ulaşmak için sürekli uğraşan ve yoğun çaba içinde olan biri olsaydım, Muaviye benden daha güçlü ve caydırıcı bir adam olamazdı.

Ve ben de şu anda gördüğünüzden başka bir görüş ve düşünce taşırdım." Evet, eğer İmam Hasan dünyanın peşinde bir insan olsaydı, bundan başka bir sonuç beklenemezdi. Fakat bilinen ve kesin olan bir başka gerçek var.

Hasan b. Ali (selâm ve rahmet onun ve babasının üzerine olsun) başka türlü bir insandı. O, zamanın sınırlı dönemlerinde ortaya çıkan seçkin olan insanlarından biriydi. İnsanlık, onların davranışlarından, yaşam tarzlarından yüce bir maneviyat ve üstün bir örneklik ilhamı alır. İnsanlar bu seçkin kimselerin yol göstericiliğinde mutluluğa kavuşur. O şereften farklı bir anlam algılardı.

Ona göre şeref; izzet-i nefis ve dinin maslahatlarını üstün tutmaktan ibaretti. Ne iktidar, ne mal, ne şu cihanın lezzet veren nimetleri, bunların hiçbiri şeref kavramının kapsamına girmezlerdi. Kur'ân'ın vurguladığı gibi, onun sahip olduğu masumiyet niteliği ve bütün varlığının tanıklık ettiği yüksek manevî örnekliği, onun şeref burçlarından şu birkaç günlük dünyanın

basit eğilimlerinin, hayatın sınırlı isteklerinin ve şu cihanın değersiz lezzetlerinin seviyesine inmesine izin vermezdi. Öte yandan, Hasan'ın dünyaya eğilim göstermesi, Allah'tan, semavî kitaplardan, Allah tarafından gönderilen peygamberlerden ve kıyamet gününden yüz çevirmek anlamına gelirdi. Dünyanın peşinde olan bir adam,

kaçınılmaz olarak bunların tümüne gözlerini kapatır ve hatta zaman zaman bunlara düşmanlık eder.

Bozguncu ve sapkın hayat tarzlarından yararlanarak mevcut durumdan kazançlı çıkmak, egemen olduğu bir yüksek burçlara, yücelen ve seyirde olan seçkin insanlar nazarında en büyük ziyan ve en ağır hüsrandır.

Hasan b. Ali'nin dünyaya eğilim göstermesi, kaçınılmaz olarak, nübüvvet aracılığıyla kişiliğine nakşedilen eşsiz karakterin, paha biçilmez seciyenin, vahiy memesinden emdiği

terbiyenin, Kur'ân'ın indiği mekândan aldığı yüksek eğitimin bütünüyle varlığından uzaklaşması, ortadan kalkması anlamına gelirdi. Acaba onun zatının kendisi hâline gelen ve varlığının ayrılmaz bir parçası olan bu yüksek karakterin ondan ayrılması mümkün müydü? Peygamber'in (s.a.a) çocuğu, onun dizinin dibinde eğitim görmüş,

onun mektebinin öğrencisi Hasan'ın dünya için faaliyet göstermesi ya da dünya için kendinden geçercesine mücadele etmesi, sürekli bir çaba içinde olması düşünülebilir miydi?

Acaba Allah Resulü'nün, risaletinin pratize edildiği bir alan olmaktan öte, dünya ile bir işi var mıydı? İmam Hasan da Hz. Peygamber'in (s.a.a) eğitiminden, inancından

ve atmosferinden ilham alarak, imamet meydanında, dedesinin karakterini eksiksiz bir şekilde yansıtan bir ayna olmak durumundaydı. Bu örneklik, bu güzel önderlik hiçbir zaman zaafla, korkaklıkla suçlanamaz veya başka kuşkular ve eleştirilere açık olmaz.

Evet, İmam Hasan övgüye değer nitelik ve özellikleriyle dedesi Allah Resulü'nü eksiksiz bir şekilde yansıtan bir aynaydı. Aynı şekilde dünyevî eğilimlerden uzak durmak, züht ve takva sahibi olmak ve ümmetin idaresi bağlamında dünyevî değerlere prim vermemek bakımından da dedesini yansıtan eksiksiz bir ayna ve güzel bir örnek olmak durumundaydı. Çünkü o, "yaratılış ve ahlâk bakımından insanlar içinde en çok Peygamber'e benzeyen" bir kişiydi.

Böyleyken, eleştirenler, yargısız infazcılar, hangi zayıflığı ve hangi dirayetsizliği Hasan'a yakıştırabilirler? Bunlar öyle anlaşılıyor ki, İmam Hasan'ın yandaşlarının sebep oldukları bunalımı ve zorlukları unutmuşlardır.

Herhâlde, bu yandaşların, bu yoldaşların uyumsuzluklarının birtakım hadiseler sonucu gerçekleştiğini akıllarına getirmiyorlar. Ki İmam Hasan'ın bu olaylarla bir ilgisi yoktu.

Bilâkis bu durumun en büyük nedeni, peygamberlik döneminden sonraki bu üçüncü dönemde insanların hayatlarında meydana gelen genel değişiklik, insanların tümünün ya da büyük bir kısmının takva sınırlarının dışına çıkmış olması, heva ve heves peşinde koşup dünya nimetlerinden lezzet almak için mücadele etmeleriydi.

Dolayısıyla bu kabahat varsa, o da bu koşulların kabahatiydi. Bir kusur varsa, o da Hasan'a eşlik eden neslin kusuruydu. Hasan bunların tümünden beriydi, uzaktı. Bunlar, uygun olmayan böyle bir zeminde, sahte bir samimiyet görüntüsüne bürünen böyle bozguncu bir nesil arasında, ihlâsla amel etmekten ve hakkı egemen kılmaktan başka bir amacı olmayan iman sahibi böyle bir insanın karşı karşıya geldiği böylesine zor bir durumda, ortaya çıkan realiteden başka bir şeyin gerçekleşemeyeceğini unutuyorlar.

Bu yüzden İmam Hasan bu sürecin çeşitli aşamalarında birtakım özel önlemler almıştır ki, bunların her biri en maharetli çözüm örnekleri niteliğindedir. İmam'ın hayatında tezahür eden siyasî eylemlerin ve dikkate değer uygulamaların olağanüstü örnekleri mahiyetindedirler. Bu kitabın çeşitli bölümlerinde, İmam'ın hayatındaki

zaaf noktaları olarak sunulan çeşitli olguları sahih bir analize tâbi tutarak, realiteye uygun bir şekilde açıklamaya çalıştık ve gördük ki, İmam'ın gerçek yaşam çizgisi bu tür saptırmalardan ve boşboğazlıklardan kesinlikle beridir. Bu sahih yaşam çizgisinin bir gereği olarak Hasan en büyük ıslâh edici adımını da attı.

Fitne ve silâhın ön plâna çıktığı bir hengâmeyi ahlâkın, sevginin ve ıslâhın egemen olduğu bir döneme dönüştürdü. Böylece en büyük ıslâhatçı niteliğiyle dünya ıslâhatçıları sahnesindeki yerini aldı. Cihanın mektebî önderleri arasında en yüksek kemal derecesini elde etti. Saltanat tahtına oturmadı belki; ama bütün cihanın hükümdarı oldu.

Zaten İslâm hakikat ve anlam itibariyle, dünyevî maddeye teslim olmayan, aşağılık şehevi arzuların önünde alçalmayan, yalancı ve maskara vehimlere zebun olmayan,

o semavî ve melekvari ruhtan başka bir şey değildir. İmam Hasan adamlarının oluşturduğu kalabalığa şöyle bir göz attı. Gördüğü manzara ona ağır geldi. Çünkü

sorumluluklarına karşı ilgisizlikleri, dostlukta sebat etmeyişleri, hak cephesini terk eden tutumları itibariyle, aslında kendi safında değil, düşmanlarının safında yer

alıyorlardı. Belli sayıdaki hainler ordunun tümüne sirayet eden bir salgına yol açmışlardı. Bu salgın, artık elden çıkmış, manen hezimete uğramış topluluğu ciddi biçimde tehdit ediyordu. Aralarında artık görüş birliği yoktu, herkes ayrı telden çalıyordu. Saflar birbirine karışmıştı.

Yöntemler ve düşünce tarzları arasında en küçük bir uyum ve ahenk kalmamıştı. Her grup kendine özgü bir hareket metodu belirliyordu. Savaşa hazırlanıyorlardı; ama kendilerine iyilik etmekten uzak ve kötülük etmeye yakın birine karşı değil. Doğrusu, kendilerinden daha kötü bir düşman bulmanın imkânı olmayan dostlardan ne bekleyebilirsin?

Böyle olunca, Peygamber'in naibi olan bir imam, peygamberliğin rahmet ve azamet kaynağı dilinden sadır olmuşçasına bir sözü neden söylemesindi? Bu öyle bir sözdü ki, özü ve hakikati itibariyle birbirine hasım olan her iki gruptan da uzaklığı ifade ediyordu. Daha doğrusu herkesin ve her şeyin üstünde bir hakikate işaret ediyordu. İmam acaba bu üstün hakikatten başka bir şey midir ki?

FEDAKÂRLIK

Şayet yüce Allah'ın, onun büyük ruhuna bahşettiği kudret, istikamet, tahammül gücü ve hayatı hiçe sayma özelliği olmasaydı, nice büyük ve güçlü ruhlara dahi ağır gelen, tasavvur edilmesi dahi bazıları için mümkün olmayan bu olağan üstü kişiliği ve yüceliği sergilemesi kesin olarak mümkün olmazdı.

Bir insan, her türlü maddî değerden arınmış olarak, hiçbir bahanenin arkasına sığınmadan, her türlü muvazaa ve aldatmadan uzaklaşarak büyük cihat meydanına adım atmazsa, kişisel isteklerine ve beşer doğasının tutkulu arzularına muhalefet etmezse, benliğin azgınlığını dizginlemezse, Allah'ın yolunda fedakârlık edebilir mi?

Allah'ın iradesi karşısında kendini hiç sayabilir mi? Onun için amel edebilir mi? Bütün bunları gerçekleştirme şansını yakalayabilir mi? Eksiksiz olarak Allah'a bağlanmak anlamına gelen bu durum imametin ta kendisidir.

Her hâliyle ve her şekilde Allah'a bağlı olan kişi de imamdır. Şayet mevcut koşullar batıl cephesini yenilgiye uğratmaya el verişli değilse, niçin böyle bir durumda hak cephesini koruyacak şartlar oluşturma yönünde çaba gösterilmesin? Görünüşte savaşmaya istekli görünen, ama gerçekte

kişisel arzularını gerçekleştirmekten başka amaçları olmayan adamlarının bu durumu karşısında İmam Hasan'ın yaptığı da bundan farklı bir şey değildi. Şayet Muaviye'nin kötülük elinin o zamanda Âl-i Muhammed ve az sayıdaki ihlâslı Allah hizbinden ibaret olan gerçek İslâm'a zarar vermesini önlemenin yolu, Şam askerlerinin,

Kûfe'de ve İmam'ın ordusunda Muaviye'nin faaliyet gösteren beşinci kolunun tahribatlarını önlemenin yolu sadece ve sadece iktidarı onlara devretmekse ve Muaviye'nin saltanata ulaşması ise, varsın, bu kirli ve kötülük örneği el bu dünyaya, bu dünyanın bütün şehvetlerine, heva ve heveslerine, arzularına ulaşsın. Hasan

ve az sayıdaki Allah hizbi için önemli olan inanç sistemi, ilâhî yol değil midir? Varsın o kirli amacına ulaşsın, ama İmam Hasan ve az sayıdaki Allah hizbinin mensupları için olanca kudreti,

celâleti, heybeti, görkemi ve sonsuzluğuyla hak baki kalsın. Kendini alçaklıktan, maddî kirlerden kurtarması, dünyayı dünya ehline bırakması, ebedî azametiyle, yüce imamlığıyla, üstün fazilet ve bilgileriyle, cihadı ve istikametiyle,

takdire şayan fedakârlığıyla, manevî önderliğiyle insanlara yol göstericiliği seçmesi Allah resulünün evlâdı için bir kusur mudur? Dikkat sahibi hiçbir Müslüman, sahih inanç sistemiyle ilgisi bulunan hiçbir mümin, onun davranışı ile ilgili olarak

kuşkuya düşmez, onun hakkını inkâr etmez, onunla Peygamber arasındaki bağı unutmaz veya onun ilâhî önderliğini ve imamlığını görmezlikten gelmez. Bu öyle bir

önderlik ve imamlıktır ki, değişimi ve dönüşümü kabul etmez. Zaaf ve yenilgi de kabul etmez. Bilâkis, dur durak bilmeyen hasmane faaliyetlere rağmen daima muzafferdir ve her zaman galip gelir.

O gücünü Allah'tan alır. Onun sonsuzluğu hakkın sonsuzluğundan kaynaklanır. Bu yüzden ard arda gelip geçen nesiller boyunca baki kalır. Tıpkı peygamberlerin mesajlarının geldikleri toplumların hayatlarında daima baki kalması gibi. Gerçek heybet, hakikî ululuk bütün anlamıyla ilâhî mesajındır. Bunun yanında muhaliflerin

kibir ve gururları da bu hakikat karşısında kırılır, burunları sürter. Dolayısıyla her hâlükârda hak baki kalır.

Burası İslâm tarihinin ince ve hassas aşamalarından biridir. Gerçek hilâfetin iktidardan ya da dinî önderliğin saltanattan ayrıldığı, dünyevî egemenlikle manevî ve ruhanî egemenliğin ayrıştığı bir aşamadır. Bu ayrışma, zahirî biçimi itibariyle, Müslümanların zihninde örneği ve geçmişi olmayan, alışık olunmayan bir olguydu. Ama her halükârda İslâm'ın aşamalı olarak gelip dayandığı bir realiteydi. Müslümanlar bilerek veya bilmeyerek Peygamber'in (s.a.a) irtihalinden itibaren bu noktaya gelip dayanması mukadder bir yol tutturmuşlardı.

Sadece okyanus karşısında bir damla konumunda olan birkaç kısa dönemi istisna edersek, Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonraki bütün dönemler bu süreci hazırlayan ön merhaleler işlevini görmüşlerdi. Hilâfetin şer'î ve yasal sahipleri bu ayrışmaya teslim olmuşlardı. Çünkü İslâm'ın bütünlüğünü korumanın yegâne yolunun bu olduğunu görmüşlerdi.

Artık en açık sözümüzü söylemenin ve maksadımızı açıkça belirtmenin zamanı geldi: İmam Hasan (a.s) Muaviye karşısında takındığı tavrı itibariyle daha önce babası Emir'ül-Müminin'in (a.s) Ebu Bekir ve iki arkadaşı karşısında takındığı özel tavrı izliyordu. İmam Hasan'ın kardeşine cevap olarak söylediği sözlerin anlamı da budur.

Daha önce işaret ettiğimiz gibi, kardeşi ona: "Hangi gerekçeyle hilâfeti teslim ettin?" diye sormuştu. O da cevap olarak şöyle demişti: "Senin baban daha önce hangi gerekçeyle teslim ettiyse, ben de aynı gerekçeyle teslim ettim." Böylece anlıyoruz ki, bu iki imamın her biri, kendi özel koşullarında büyük fedakârlıklarda bulunarak İslâm'ı korumuşlardır.

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

İmam Hasan bu temel esasa dayalı olarak, ruhanî ve manevî azametini yeryüzüne ve gökyüzüne nakşetmek için maddî egemenliğini yer küresinden silip attı.

Şu her zaman yeni ve eskimez ülkenin sınırlarına şöyle bir göz atın! Hak ile haktan başka her şey arasındaki sınırlardan ya da insaniyet sembolü ile sınır nedir bilmeyen benliğe tapma arasındaki sınırlardan başka bir şey görebilir misiniz? Arada bir tek sınır vardır, o da ölümünde ve hayatında Allah'ın sözlerinden başka bir şey ağzından dökülmeyen büyük imamı diğerlerinden ayıran bir sınırdır.

"Namazı kılın..."; "Zekâtı verin..."; "Sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de oruç farz kılındı..."; "Ona yol bulanların Kâbe'ye hac ziyaretinde bulunması Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır...

Bu sınırın öte tarafında ise zorba bir egemenin maddeperestliği yer alıyor. Bu

zorba adam insanlara açıkça şunu söylüyor: "Ben sizinle namaz kılmanız veya zekât vermeniz ya da hac ziyaretinde bulunmanız için savaşmadım. Size egemen olmak için sizinle savaştım.

Ve siz istemediğiniz hâlde Allah beni amacıma ulaştırdı..." Bu iki egemenlik alanı, bu iki hedef ve bu iki hayat tarzı arasındaki kesin ayrılıktan başka bir şey görebiliyor musunuz?! İnsanlar böyle bir hadiseyi, hüsran ve büyük bir zarar olarak görmeye alışmışlardı.

Çünkü bu hadiseye dünyanın dar maddî perspektifinden bakıyorlar. Fakat böyle bir perspektiften bakınca da büyük bir hüsrandan başka bir şeyle karşılaşmaları mümkün değildir.

Fakat salt hayır esasına dayalı bir karaktere sahip bu mutmain nefis, bu olayı hedeflerine ulaşmanın aracı olarak görüyordu. Ki bu hedefler iktidardan çok daha azizdiler ve bütün dünyadan daha değerliydiler. Aynı zamanda, insanlık tarihinin karanlıklarında çok önemli ve dikkat çekici bir vakıa, bir yıldız gibi parlıyordu.

Böylece İmam Hasan gerek cihadında, gerek sabrında ve gerekse fedakârlığında bütün insanlardan üstün olduğunu ortaya koydu. Zaten bu üç erdem diğer tüm erdemlerin anası konumundadır. Bir üçlü özelliği, ayrıca üçüncü bir üçlü karakter yapısı daha var ki, onun sahip olduğu bu erdemler onun büyüklüğünün ve üstünlüğünün somut göstergeleridirler: Birincisi, o imamdı.

Onu sevmek ve ona dost olmak farzdı. O, Peygamber'in evlâdıydı. İkincisi, dostlarından, düşmanlarından ve karısından darbe yemişti. Evet, söylediğimiz gibi o, kendine özgü cihat yöntemiyle, o azametli sabrıyla ve eşine az rastlanır fedakârlığıyla bütün insanlardan daha üstündü.

Hiç kimsenin tartışma konusu yapmayacağı kadar kesin bir şekilde belirginleşen İmam Hasan'ın bu kendine özgü hasletlerinin daha iyi anlaşılması için bunları birer birer ele alıp açıklamayı gerekli görüyoruz:

İMAM HASAN'IN CİHADI

Onun cihadı gerçekten dikkat çekiciydi. Aynı zamanda en acı, en elem verici cihattı. En geniş alanlara yayılmış ve en uzun süreli acıları barındıran bir cihat örneğiydi.

Allah yolunda cihat etti, ama tek cephede değil. Birçok cephede... Düşmanla cephelerde karşılaştı.

Bazen asker sürdü cihat meydanına, bazen düşmanın sebep olduğu fitneyi bastırmakla uğraştı. Düşmanın şeytanlıklarını boşa çıkarmakla meşgul oldu.

Bazen kendi adamlarıyla ve askerleriyle mücadele etmek durumunda kaldı. Onları ıslâh etmek için çeşitli yollar denedi. Bu uğurda nice acılar çekti. Ama sonunda başarılı da olamadı. Nefisle mücadeleye atıldı. Kişisel eğilim ve isteklerini

kontrol etti. Beşerî temayüllerinin azmasına izin vermedi, nefsin egemenliğini alaşağı etti.

İnsanlık tarihi boyunca gelip geçmiş önderlerden böylesine güçlü bir iradeyle kişisel arzu ve temayüllerini kontrol eden bir başkasını bulamıyoruz. Hasan mücadelesinin çeşitli evrelerinde bu egemenliği görkemli bir şekilde sağlamıştı.

O samimî Şiîlerin, taraftarların oluşturduğu cepheye karşı da mücadele etmek durumunda kalmıştı. Şöyle ki bunlar azarlama nitelikli sorular sorarlardı. Bazen cüret gösterip eleştirirlerdi.

Neden barış yaptığını sorup onu kınamak gibi bir eğilim gösterirlerdi. Onların bu davranışlarına soğukkanlılıkla tahammül etti. Melek karakterli oluşunu sergileyen bir davranışla bir masum imamın büyüklüğünü gözler önüne serdi. Onlarla yüz yüze geldi; yani öfkesini yuttu, sabır gösterdi ve sakin tabiatıyla, tatlı bir dille, gönüllerini almak maksadıyla onlarla konuştu.

Her birinin azarlamasını ve eleştirisini en açık ve en doğru bir şekilde cevaplandırdı, hedeflerini açıkladı. Muhatabın eleştirilerinde kullandığı hasmane üslûbu bir anda ortadan kaldırırdı.

Bu yüzden muhatap bir anda kendini son derece sağlam bir kanıtın, büyük bir hedefin, köklü bir görüşün karşısında bulurdu. İmam'ının bu üstün pozisyonunu seyrederken peygamberlerin konumunu hatırlardı. İmam'ın sözlerini semavî bir vahiy ve ilham gibi algılardı... Zaten öyle değil miydi? Şimdi bu tarz soru cevaplardan birini örnek olarak dinleyelim:

– Ey Resulullah'ın oğlu! Neden Muaviye ile barış

yaptın, niçin saldırmazlık anlaşması imzaladın? Sen ki, hakkın senin yanında ve onun da sapık bir zalim

olduğunu biliyorsun?

– Ey Ebu Said! Ben babamdan sonra Allah'ın

hücceti ve insanların imamı değil miyim?

– Öylesin!

– Resulullah (s.a.a) benim ve kardeşim hakkında,

"Hasan ve Hüseyin kıyam etseler de, otursalar da

imamdırlar." buyurmadı mı?

– Evet, buyurdu.

– Bu da gösteriyor ki, ben her durumda imamım;

kıyam da etsem, otursam da. Ey Ebu Said! Beni Muaviye ile barış yapmaya iten etmen, Hz.

Peygamber'i (s.a.a) Damureoğulları ile, Eşca'oğulları ile ve Hudeybiye'den dönerken Mekkeliler ile barış yapmaya iten etkenin aynısıdır. Peygamber'in anlaştığı kimseler tenzili (inen vahyi) inkâr eden kimselerdi.

Bunlar ise tevili (vahyin pratik uygulamasını) inkâr eden kimselerdir. Ey Ebu Said! Eğer ben Allah tarafından belirlenmiş bir önder ve imam isem, savaş veya barışla ilgili olarak belirttiğim bir görüşü batıl sayamazsınız;

bu görüşlerin hikmeti sizin için açık olmasa da. Duymadınız mı, Hızır gemiyi delerken, çocuğu öldürürken ve duvarı yaparken, Musa onun bu davranışlarından dolayı öfkelenmişti. Çünkü Musa bu davranışların hikmetini algılayamıyordu. Sonra Hızır Musa'ya gerçeği

açıklayınca, Musa anladı ve bu davranışlarına razı oldu. Ben de öyleyim. Şu anda bana kızıyorsunuz. Çünkü yaptığım işin hikmetini kavramıyorsunuz.

Eğer ben bu işi yapmasaydım, bir tek Şiîmiz dahi yeryüzünde canlı kalmazdı, hepsini öldürürlerdi.

Müellif: Bu cihattan, bir diğer cihat doğdu. Bir diğer gruba, yani Emevîlere karşı yürütülen bir cihattı bu. (Az sonra bu cihattan söz edeceğiz.) Toplam beş mücadele cephesi açılmıştı İmam Hasan'ın karşısında.

O mübarek ömrünü bu cephelerde geçirdi. Tükenmek bilmeyen bir güç ve akıllara durgunluk veren bir enerjiyle mücadele ediyordu. Bu mücadelenin verdiği meşakkate ve rahatsızlığa tahammül etti. Hasan'ın (a.s) savaşmadığı bir cephe kalmadı.

O iktidar ve hükümetten vazgeçtiği hâlde, İslâm'ın kalıcılığını sağlamak, Müslümanları refaha ve huzura kavuşturmak, müminleri kılıçtan korumak için mücadele veriyordu. Aslında o, Allah yolunda canını hiçe sayan bir kimse portresini çiziyordu. Bu mücadelesinin karşılığı da öbür cihanın nimetleriydi. Bu amaçla canını ortaya koymuştu.

İMAM HASAN'IN SABRI

Onun sabrı, cihadının bir yansımasıydı ki, bütün savaş meydanlarında ve bütün cephelerde sığındığı bir kale konumundaydı. O, zamandan, zamane insanından öylesine yoksunluklar, ihanetler, kalleşlikler, ağırdan almalar, sözden caymalar, töhmetler, düşmanlardan sövgüler ve dostlardan azarlar gördü ki...

bütün bunlara tahammül etti. Tarihin kaydettiği liderler arasında - hatırlayabildiğimiz kadarıylaonun gibisine rastlamıyoruz. O bunca elverişsiz koşullara, dağların dayanamayacağı

zorluklara karşı tahammül gösterdi, sabretti. Her taraftan kendisini kuşatan olumsuz koşullara karşı hikmetle, olgunlukla, deneyimle direndi, daima amacına doğru

ilerledi. Hiçbir zaman öfkenin tutsağı ve duyguların esiri olmadı. Hadiseler karşısında kendisini kaybetmedi. Zorluklar karşısında kararsızlık sergilemedi. Kur'ân bayrağını yükseltmekten, İslâm davetini seslendirmekten başka hiçbir etken onu yerinden oynatamadı. Bu meziyetlerin ve bu hasletlerin sahibi, Peygamber'in

(s.a.a) torunu Hasan'dı. Allah'ın kendisini yaratırken öz yaratılışına yerleştirdiği tüm hakikatiyle gözler önündeydi. İnatçı bir cahilden ya da insafsız bir düşmandan başka hiç kimse İmam Hasan'ın bu niteliklerinde, bu hasletlerinde bir kusur bulamazdı. Onun nitelikleri kendi zamanında en üstün niteliklerdi. Cömertliği ve keremi darbımesel olmuştu.

Tatlı dilli, hazır cevap biriydi. Güçlü bir mantığa ve heybete sahipti. Yumuşaklığını, aklını ve dirayetini, bırakın dostlarını, düşmanları dahi itiraf ederdi. Şimdi Muaviye'nin ona ilişkin övgülerini dinleyin.

Ne zaman Muaviye'nin meclisinde Hasan'la ilgili bir tartışma çıksa, sonunda onun üstünlüğünü vurgulayan bir söz söylerdi. Bazen de böyle bir mevzu olmadan dahi Hasan'dan övgüyle söz ettiği olurdu. Bir keresinde İmam Hasan'ın sözlerinin tatlılığını şu şekilde övmüştü:

"Hasan kadar hiç kimsenin, konuştuğunda konuşmasını sürdürmesini istememişimdir."1

Bir keresinde onun meclisinde Hasan'dan söz edilince şöyle demişti: " Onlar öyle kimselerdirler ki, konuşma onlara ilham edilmiştir."

İmam Hasan'ın heybeti ve hoşsohbeti ile ilgili olarak şöyle demişti: "Allah'a yemin ederim ki, onu devamlı, yanımda olmayışından mutsuz ve beni azarlamasından da

korktuğum hâlde gördüm." Şöyle demişti bir keresinde: "Allah'a yemin ederim ki, onu yanımda oturmuş hâlde gördüğümde, onun durumundan ve ayıplarımı ortaya dökmesinden korkarım." Muaviye İmam Hasan'ı övücü mahiyette şu şiiri söylemişti:

"Hasan öyle birinin oğludur ki, her nereye gidiyorduysa ölüm de adım adım onu izlerdi.

Aslan yavrusu da aslan gibi olur. Hasan da babası gibidir. Şayet onun ağır başlılığını ve dirayetini ölçmek mümkün olsaydı, Yezbil ve Sebir gibidir, denebilirdi."

Evet, bunları söyleyen Hasan'ın bir numaralı düşmanı Muaviye'dir. Mervan b. Hakem de İmam Hasan hakkında şöyle demiştir: "Ağır başlılığı dağlara eşittir." Bu iki düşmanın övücü sözleri İmam Hasan'ın halkın nezdindeki yüksek makamının somut kanıtlarıdır.

En azından bu iki düşmanın realiteye teslim oluşlarının göstergesidir. Aksi takdirde bunu, adı geçen iki kişinin İmam Hasan'la ilgili olarak devreye soktukları tehlikeli plânın üzerini örten bir perde gibi değerlendirmek gerekir.

Buraya kadar sunduğumuz örnekler ve başka kitaplarda anlatılan olaylar son derece önemlidirler. Ki bunlar barıştan sonra İmam Hasan'ın Şam'da bulunduğu sırada ve Muaviye'nin Medine'ye yaptığı seyahatlerde İmam Hasanla

karşılaştığı zamanlarda gerçekleşmişlerdir. Muaviye geniş katılımlı meclisler düzenler ve yakın dostlarını bu toplantılara davet ederdi. Bunların tamamı tıpkı kendisi gibi, Peygamber'in (s.a.a) Ehlibeytini kendi nüfuzlarının ve halk nazarında sempati toplamalarının engeli gibi görürlerdi. Bu gibi meclislere katılan kişilerin çoğu bu anlayışa sahiptiler.

Amr b. As, Utbe b. Ebu Süfyan, Amr b. Osman, Muğiyre b. Şu'be, Velid b. Ukbe, Mervan b. Hakem, Abdullah b. Zübeyr ve Ziyad b. Ebih gibi adamlar bu toplantıların müdavimleriydiler. Bazen bunlardan sadece bir kaçını çağırırdı.

Bazen başkalarını da onlarla birlikte toplantılara davet ederdi. Sonra Hasan b. Ali'yi bu meclise çağırırdı. Ardından bu çetenin ileri gelenleri ard arda büyük bir öfke ve nefretle İmam Hasan'a karşı mümkün olabilecek her şeyle övünmeye kalkarlardı. Söylenmedik söz bırakmazlardı.

Böylece içlerindeki hıncı dışarıya dökmüş oluyorlardı. Neticede meclis bir anda İmam Hasan'a karşı mücadele verilen bir sahneye dönüşürdü. İmam Hasan (a.s) Abdullah b. Cafer'in deyimiyle; "Boyun eğmez sert bir kaya, okların hedefi olmaktan uzak ve ...üstündü." Gönlü o kadar temiz ve o kadar erdemli biriydi ki bu tür alçaklıklara tenezzül etmez, böylesine seviyesiz konuşmalara girmezdi. Kendini

daima böylesine düşük seviyeli konuşmaların dışında tutardı.

Ama onların seviyesine inmese de onlara cevap vermekten de geri durmazdı ve şöyle derdi: "Allah'a yemin ederim ki, eğer Ümeyyeoğulları, benim kendilerine cevap veremediğimi düşünmeleri olmasaydı, onlara cevap vermezdim." Onlara güçlü bir mantıkla, inatlarını kıracak tutarlılıkta

bir konuşmayla cevap verirdi. Cevap verirdi ve dik başlılıklarını derhal teslimiyete, boyun eğişe ve eğilmeye dönüştürürdü. Bazı cevaplarında peygamberlikten miras kalan hikmeti de konuştururdu.

Uçsuz bucaksız bilgi deryasından devşirdiği hazır cevaplılığı ve ferasetiyle onları sustururdu. Yumuşak konuşurdu ve bu yumuşaklığıyla onları kendisinin ve babasının hakkını teslim etmek durumunda bırakırdı. Sonra sözlerini sürdürürdü.

Öyle şeyler söylerdi ki, onların yakışıksız sözlerini ve sövgülerini -onlar gibi yalana ve yakışıksız sözlere, sövgülere tevessül etmeden- derhal etkisiz hâle getirirdi. Kendisini eleştirenlerin sözlerine teker teker cevap verirdi.

Onların kendileri için övünç kaynağı olarak söz konusu ettikleri soy sop ve özelliklerin üzerinde durur ve bizzat onları hedef alırdı. Hiç kuşkusuz bu gibi meselelerde bir insanın hem kendisinin, hem de geçmişinin üstünlüğünün kaynağı olan övünçlerini bizzat hedef almak ve eleştirmek en etkili yöntemdir. Bu gibi toplantıların sonunda Hasan muzaffer ve güçlü olarak belirginleşir, diğerleri ise zayıf ve yenik olarak ayrılırlardı. Hepsinden en çok zayıflık ve yenilgi hissine kapılan kişi ise, onların lideri Muaviye olurdu.

Ki hepsinin içinde en büyük maddî güç ve iktidar onun elindeydi. Kardeşlerinin ve amcazadelerinin her tartışmadan yenik çıkmalarını, ellerinin ve ayaklarının birbirine dolaştığını, perişan bir hâlde meydandan çıktıklarını görmek ona çok ağır gelirdi. Böyle durumlarda onlara döner ve şöyle derdi: "Gördünüz mü! Ne dediysem dinlemediniz!

Sonunda öyle sözler dinlediniz ki dünyayı sizin gözünüzde kararttı ve toplantınızın tadını kaçırttı." Ya da şöyle derdi: "Ben size demiştim! O -yani Hasan- sizin tartışarak baş edeceğiniz biri değildir." Bazen Mervan b. Hakem'e döner ve şöyle derdi: "Bu adamla karşı karşıya gelmekten her ne kadar seni nehyettiysem, dinlemedin ve aslında sana bir faydası olmayan şeyi yapmaya kalkıştın.

Kendine dikkat et! Çünkü ne senin baban onun babasına denktir, ne de sen onun dengisin! Sen avare ve kovulmuş bir çobanın oğlusun; o ise Allah resulünün oğludur. Ne yazık ki bazı cahiller kendi mezarlarını kendi elleriyle kazarlar ve kendi ayaklarıyla ölümün peşinden giderler." Kınayan ve hakaret amaçlı bir ifade tarzıyla Amr b. As'a şöyle derdi: "Babası -Emir'ül-Müminin (a.s)- sana hücum etmişti de canını avret yerlerini açarak kurtarabilmiştin.

Bundan dolayı mı ondan çekiniyorsun!" Ya da şöyle derdi: "Deryayla savaşmaya kalkışma, boğulursun. Dağla boy ölçüşme, nefesin kesilir. Bir köşede otur ki, sonunda özür dilemek zorunda kalmayasın." Zübeyr'in oğlu, o zamanlar Muaviye'nin adamları ve nedimleri arasında yer alıyordu. Bir gün İmam Hasan'la söz kavgasına girmekten pişmanlık duymuş ve özür dileyerek İmam Hasan'a şöyle demişti: "Beni bağışla, ey Ebu Muhammed! Bu adam (Muaviye'yi işaret ederek) seninle kavga etmeye beni teşvik etti.

O aramıza nifak tohumlarını ekmek istemektedir. Eğer ben cahillik ettiysem, sen neden kısa kesmiyorsun! Siz öyle bir ailesiniz ki, görmezlikten gelmek, hataları hoş görmek sizin karakterinizdir." Muaviye onun İmam Hasan karşısında özür dileyen, âciz ve mağlup bir pozisyona düşen biri olarak durmasına tahammül edemediği için ona şöyle demişti: "Doğrusu o gönlümü senin elinden rahatlattı ve senin can damarını hedef aldı.

Onun elinde kartalın pençesine düşmüş bir keklik gibiydin. Seninle istediği gibi oynuyordu. Bir daha birine karşı övündüğünü görmeyeyim!" Bir keresinde Amr b. As, Mervan ve Ziyad b. Sümeyye bir tarafta, Hasan (a.s) da bir tarafta tartışıyorlardı.

Toplantının sonunda Muaviye şunları söyledi: "Amr güzel konuştu, fakat mantığı tutarsızdı. Mervan da ne konuştuysa, yenildi." Sonra Ziyad'a döndü ve şöyle dedi: "Sen niye konuya girdin ki! Kartalın pençesine düşmüş bir keklik gibi seni esir aldı." Amr b. As ona şu cevabı verdi:

"Bizim arkamızdan ok atan sen değil miydin!" Muaviye şu karşılığı verdi: "Şu hâlde ben de cahillikte sizin ortağınızım! Babası Allah'ın Peygamber'i, geçmiş ve gelecek nesillerin efendisi, annesi dünya kadınlarının önderi Fatıma-ı Zehra olan birine karşı neyle övünülebilir!" Sonra Amr'a döndü ve şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, eğer Şam halkı bu konuşmayı duyarsa, rezil oluruz."

Amr kurnazlıkla şunları söyledi: "Evet o seni bıraktı. Fakat Mervan ve Ziyad'ı en alttaki değirmen taşı gibi sıkıştırdı ve çiğnedi." Ziyad pervasızca söyledi: "Evet, söylediğiniz gibidir. Fakat ne pahasına olursa olsun bizimle onun arasına nifak atmak isteyen de Muaviye'dir." Gördüğünüz gibi, Ziyad da, Zübeyr'in oğlu da bu tartışma ve kavgaların Muaviye'nin tertibiyle gerçekleştiğine tanıklık etmektedirler.

Onun maksadı fitne çıkarmaktı. Nitekim İmam Hasan da onlara verdiği cevaplar da Muaviye'nin bu maksadına işaret etmiştir. Söylendiğine göre, Abdullah b. Abbas, İmam Hasan'la yalnız kaldığında onun iki kaşının arasını öptü ve dedi ki: "Kurban olayım sana, ey amca oğlu! Allah'a yemin ederim ki, bilgi deryan daima dalgalanmaktadır. Şunların üzerine nasıl da hücum ettin ve ...

oğullarından intikamımı aldın." Bu tartışmalarda yapılan konuşmalar edebî zarafet

ve sanat değeri itibariyle Arap edebiyat mirasının aslını oluşturacak parlaklıktadır. Bir kere bu konuşmaların söz konusu kişiler tarafından yapıldığı açıktır. Ayrıca konuşmaların düzenleniş biçimi, o dönemin edebî tartışmalarının en parlak örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Ama bizi bu bölümün akışı içinde söz konusu konuşmaları bütünüyle aktarmaktan alıkoyan şey, Emevîlerin yalancılıklarını, gerçeğe aykırılıklarını ve iğrenç sövgülerini en ileri boyutlara kadar vardırmış olmalarıdır.

Neticede düşmanlarını aşağılayalım derken kendilerini rezil etmiş olmalarıdır. Bu tartışmalarda yapılan konuşmaların metnini sunmaktan kaçındık; bir gerçeği aktarmaktan da kendimizi alamadık. Ki bu da şu anda üzerinde durduğumuz "İmam Hasan'ın Sabrı" konusuyla da bağlantılıdır. Çünkü Hasan'ın karşısında yer alan grubun iğrenç davranışlarını, buna karşılık İmam Hasan'ın (a.s) akıllara durgunluk veren sabrını ve olağanüstü tahammül gücünü gözler önüne sermektedir.

Evet Muaviye'nin bu tartışmalar bağlamında sergilediği husumet ve düşmanlık diğer cephelerde sergilediği husumet ve düşmanlıkla aynı türdendi. Bunda en ufak bir kuşkumuz yoktur ki, bu toplantılar önceden plânlanmış ve hesaplanmıştı.

Bu tür toplantıların gerisinde özel bir siyasî amaç vardı. Bu bakımdan bu toplantıları, Muaviye'nin İmam Hasan ve taraftarlarına karşı savaşım verdiği bir diğer savaş alanı olarak değerlendirmek mümkündür. Sıcak savaşın ardından soğuk savaş yürütüyordu. Bu savaş başka alanlarda da sürüyordu. Bu alanların bazısına ilerideki bölümlerde değineceğiz.

İMAM HASAN'IN FEDAKÂRLIĞI

İmam Hasan'ın fedakârlığının en büyük ve en somut göstergesi, düşüncesini ve akidesini egemenliğe ve iktidara tercih etmesiydi. İktidara tam anlamıyla ve yasal olarak sahipken bunu değerleri uğruna feda ede bilen bir kimsenin bu fedakârlığı, aynı amaç uğruna canını feda eden kimsenin fedakârlığından daha dikkat çekicidir ve kişinin büyük bir ruha sahip olduğunu daha açık bir biçimde kanıtlayan bir olgudur. Akide ve ilâhî amaç uğruna ileri görüşe ve yüksek bir ruhi seciyeye sahip olmak,

Hasan b. Ali'nin en belirgin niteliklerinden biriydi. Kesintisiz cihadında her zaman göze çarpan ve her zaman dikkat çeken bir nitelikti bu. Bu iki fedakârlık türü - canını feda etme ve yasal yetki ve hakkı varken iktidardan fedakârlık etme- arasındaki fark şudur:

İktidar hakkından fedakârlık etmek daha çok acı verir, uzun zaman insanın sıkıntı çekmesine neden olur ve bunun insanın kişiliği üzerindeki olumsuz etkisi daha yıpratıcıdır. Tarihin her döneminde hükümdarların ve padişahların yüreğindeki

iktidar aşkı, kesinlikle can aşkından daha derin olmuştur, nerede kaldı düşünce ve inanç aşkı... Nice insanlar tanırız ki, canlarını iktidar ve saltanatlarına feda etmişlerdir,

hem de birkaç günlük bir iktidar için. Çok ender insanlar hariç, canını saltanat tahtına tercih eden kimseyi tanımıyoruz. Tarihte saltanat kurbanlarının acı veren ve insanı derinden yaralayan manzaralarını gözlemlemek mümkündür. Padişahlar taçlarını ve tahtlarını korumak için yoğun mücadeleler vermişlerdir. Önce başkalarını feda etmişler, ardından yapacak bir şey olmadığını görünce de canlarını bu uğurda vermişlerdir. Okuyucuların dikkatini bir hususa çekmek istiyoruz ki,

canları için taçlarını ve tahtlarını feda eden insanların azlığına karşılık, taçları ve tahtları için canlarını feda eden insanların çokluğu, bize insanların bu iki fedakârlık hakkında, manevî açıdan ne ölçüde farklı yaklaşımları olduğunu gösterir.

Bundan dolayıdır ki, bunun gibi ender meydana gelen davranışların, yani iktidar ve saltanatı feda etme şeklindeki adımların insanların daha çok dikkatini çektiğini, bu gibi konular hakkında daha çok konuştuklarını, daha çok söylenti yaydıklarını ve daha geniş bir ilgi yönelttiklerini görüyoruz.

Yine bundan dolayıdır ki, değişik görüşlerin ortaya konulması, farklı yorumların gerçekleştirilmesi ve değişik felsefî yaklaşımların tezahür etmesi genellikle bu gibi olaylarla ilgili olarak gerçekleştiğini gözlemliyoruz.

Tarihte vaki değildir ki, bir hükümdar tahtından ve iktidarından insin de bunun hakkında insanlar arasında bu konuyla ilgili farklı görüşler ortaya çıkmasın. Bazıları onu doğru bulurken, bazıları onu yanlış görmesin.

Bazıları böyle bir davranışı mazur görmezken, diğer bazıları bununla ilgili olarak herhangi bir kusur bulmasın. Kısacası bir cephe, yanında yer alırken, bir başka cephe karşısında yer almasın...

Böyle bir şey vaki değildir. Evet sadece Hasan b. Ali hariç.... Yalnızca o... Hâkimiyet ve iktidarından vazgeçince, iktidar makamından inince, bütün dünyevî imkânlarını akidesi ve hedefi uğruna feda edince, hiçbir insan onun iyi niyetinden, ihlâsından ve maslahat peşinde oluşundan kuşku duymadı. Fedakârlığının büyüklüğünden şüphelenmedi.

Nitekim o seneye "cemaat yılı" adı verildi. Çünkü herkes onu onayladı ve pratikte onun görüşünü kabul etti. İşte tarihte büyüklüğünün, Müslümanların gönlündeki erişilmez makamının işareti, manevî gücünün ve ruhunun...

büyüklüğünün kanıtı budur. Bu öyle bir kudrettir ki, saltanat elbisesini çıkarmak bu kudrete halel getirmez. Bir grup, bu fedakârlık onu silâhlı mücadele meydanından uzaklaştırmıştır diye ondan şikâyetçi olmuşlardır. Hatta bu şekilde ondan şikâyetçi

olanlar arasında onun büyük taraftarları arasında yer alan kimseler de vardır.

Ancak bu insanlar arasında bir tek kişi dahi, onun bu davranışının dinî gerekçelerden kaynaklandığından, İslâm ümmetinin çıkarını gözetmek ve Müslümanların kanını korumaktan ileri geldiğinden,

İslâmî amaçları gerçekleştirmeye yönelik olduğundan en küçük bir kuşku duymamıştır. İleriki bölümlerde göreceğiz ki, kusur arayanların yönelttikleri eleştiri ve itirazların hiçbiri insafa dayanmamaktadır. Evet, onun problemin üstesinden gelmek için seçtiği yol, bu bağlamda başvurulacak tek yoldu.

O koşullarda başka yol da yoktu. İmam Hasan psikolojik açıdan en çok acı veren, dinî açıdan en üstün, tarihî açıdan en nadir ve insanların geleneği açısından en değerli fedakârlığı yapması hasebiyle hiçbir şekilde kuşkunun veya herhangi bir suçlamanın hedefi olmamıştır.

Fedakârlık türleri arasında kendisi için en ağır ve başkaları için en faydalı ve Allah'a da en yakın olanı seçen bir kimsenin yaptığından kuşku duymak, onu herhangi bir şeyle suçlamak mümkün olabilir mi? Kaldı ki kendisi herkesin kabul ettiği gibi,

Kur'ân'ın açık nassıyla hata ve ithamlardan beri kılınmıştır! Dünyanın Hasan üzerinde bir etkisinin olması ne mümkün! Dünya hırsının onun iradesinin üzerinde etki bırakması düşünülebilir mi?

Düşünülebilir mi ki Hasan ilâhî rahmet ve lütfe kavuşmayı ertelesin, babasının ve dedesinin yanında kendisini bekleyen şerefli ve saygın makam için çaba sarf etmesin?! Hasan b. Ali gibi bir adam o kadar zayıf ve korkak mıdır ki öldürülmekten korksun?! Sırf canını korumak için iktidar ve egemenlikten vazgeçsin...?

Zayıflık ve korkaklık gibi nitelikler Hasan b. Ali'ye nasıl atfedilebilir ki?! Allah'ın aslanı ve Peygamber'in yiğit aslanı babasından dolayı mı? Yoksa iki dedesi Resulullah ve Mekke'nin önderi Ebu Talip'ten dolayı mı?

Amcaları şehitlerin önderleri Hamza ve Cafer'den dolayı mı? Yoksa şehitlerin serveri kardeşinden dolayı mı? Ya da savaş meydanlarında sergilediği göz alıcı yiğitliklerden dolayı mı?... Örneğin Osman'ın kuşatma altında tutulduğu günden, Basra Savaşı'nın olduğu günden, Müzlem-i Sabat vakıasından dolayı mı?

O düşmanlarının; "Nereye giderse ölüm de onu adım adım izler." Dedikleri aslan değil midir? Bir insanın erdemliliğinin ve üstünlüğünün en büyük kanıtı düşmanların itirafıdır.

Aslında İmam Hasan'ın inancı uğruna iktidarı feda etmesi, cesaretinin ve yiğitliğinin en somut kanıtlarından biridir. Böyleyken nasıl olur da onun hayatında,

ölüm korkusu ve yaşama tamahı belirtileri bulabiliriz? İmam Hasan açısından tek kıstas ve tek ölçü, yüksek fikirleri ve idealleriydi. Hiçbir şey bunlarla mukayese edilemezdi.

O egemenlik ve iktidarını fikirlerine ve ideallerine feda etmesi gerektiğine inanıyordu. Ancak bu büyük fedakârlık sayesinde, bu dünyada rezil olmaktan, öbür dünyada ise ateşe atılmaktan korkmayan kimselerin hain ve düşman ellerinden bu büyük değeri koruyabilirdi.

Hayatı hiçe sayan bir tavırla, en küçük bir değişiklik ve sapma yaşamadan bu stratejiyi eksiksiz bir şekilde uyguladı ve değerleri, idealleri korudu. O yaşayarak hedeflerini korumak uğruna, acı bir hayatı göze aldı.

Bu öyle bir acıydı ki, ölümün acısı bunun yanında çok hafif kalırdı. O bütün varlığını başkalarının çıkarlarının aracı olarak kullanmaya razı oldu. Ama kendisi bundan en küçük bir maddî yarar görmedi. Yalnızca eşine az rastlanır ıslâhatçıların ve tarihte ender rastlanan büyük önderlerin nail olduğu bir makamı, başkalarının iyiliğini, ıslâhını temin etmeyi,

topluma sahih düşüncelerin egemen olmasını sağlamayı, bütün benliğini bu amaca vermeyi ilke edindi. Birçok insan, fikirlerinin ve ideallerinin yaşaması için büyük hizmetler verir.

Bu amaç için ağır musibetlere ve dayanılmaz belâlara tahammül eder. Fakat bu gibi insanlar arasında, türlü türlü belâlara tahammül etme, ömrünün en son anına kadar yakasını bırakmayan ve sürekli peşinde olan acılara katlanma bakımından Hasan b. Ali'nin ayaklarının düzeyine dahi ulaşacak bir tek kişi yoktur.

Dolayısıyla o her açıdan mükemmel bir örnek ve sembol bir şahsiyet, büyük bir ıslâhatçıdır. Fikir ve idealler uğruna en acı ve en ağır bir hayata katlanma hususunda dünya ıslâhatçılarına ders vermiştir. Bu aşamanın ileriki safhalarında da her zaman züht ile hareket etmiş, bu dünyanın nimetlerine değer vermemiş, bu hususta da en ileri mertebeye sahip olmuş bir kimse portresini çizmiştir.

Dolayısıyla, bu dünyadan el etek çekmişliği, hayata karşı takındığı o olağanüstü sabrı, egemenlik ve iktidarı feda etmesinin her biri Allah yolunda cihat etmesinin unsurları, fikir ve inancı ebedî kılmada başarılı olmasının vasıtaları ve kişiliğinin ebedîleşmesinin araçlarıdır.

BARIŞIN GÖRÜNÜMÜ

Şu ana kadar, ikna edici bir kanıt olarak, İmam Hasan'ın (a.s) takındığı tavrın gerisindeki sırrı ortaya çıkaran, barışın görünümünü daha açık bir şekilde belirginleşmesini sağlayan ve onun şahadeti tercih etmeyişinin sebebinin analizini yapan sözlere yer vermedik. Hâlbuki bu konu çeşitli eleştirilere maruz kalan İmam

Hasan'ın (a.s) yaptığı barışın en hassas noktasını teşkil etmektedir. Şu ana kadar işlediğimiz çeşitli konulardan hiçbiri, bu anlamda ilgiyi, alâka ve araştırmayı hak etmiyor. Çünkü evvela bu konu, kendiliğinden bir öneme sahiptir. İkincisi bu belirsizlik, İmam Hasan'ın on üç asırdır çözülemeyen sırrını oluşturmaktadır.

Şimdi, bu konunun yönelik olduğu hedefe ulaşmak için gerekli araçların kullanılması noktasında sıkıntı çekmemek için önce, meşhur tarihçilerin bu konudaki sözlerine yer verip, sonra, barışın yapıldığı ortamı ayrıntılı bir şekilde inceleyip sonucu alarak konuyu bitireceğiz.

1- Yakubî Tarihi:

"Muaviye, adamlarını gizlice İmam Hasan'ın (a.s) ordusuna göndererek, Kays b. Sa'd'ın Muaviye ile barış anlaşması yaptığı ve kendisine katıldığı söylentisini çıkardı.

Öbür taraftan da Übeydullah b. Abbas'ın kaçışından sonra, Kays b. Sa'-d'ın komutasına geçen orduya, başka adamlar göndererek, İmam'ın barışı kabul ettiğini ve kendisine olumlu cevap verdiğini yaydı." "Ayrıca, Muğiyre b. Şu'be, Abdullah b.

Kuriz ve Abdurrahman b. Ümm'ül-Hakem'i, o sırada Medain'deki karargâhında bulunan İmam Hasan'ın (a.s) huzuruna gönderdi. Onlar İmam Hasan'ın (a.s) huzurundan ayrılıp dışarı çıktıkları zaman, halkın duyacağı şekilde kendi aralarında şöyle konuştular: 'Allah, Peygamber'in oğlunun eliyle kan dökülmesini önleyip fitne ateşini söndürdü ve o, barışı kabul etti.' Ordu bu sözleri duyunca sarsıldı ve kimse bu sözlerin doğruluğundan şüpheye düşmedi.

İşte bu yüzden askerler İmam Hasan'a (a.s) karşı ayaklanıp çadırını yağmaladılar. İmam atına binip Müzlem-i Sabat'a doğru yola koyuldu; o sırada pusuda bekleyen Cerrah b. Sinan el-Esedî bir ok atarak onu bacağından yaraladı.

İmam (a.s) da Cerrah'ın sakalından tutup başını öyle bir çevirdi ki boynu kırıldı. İmam Hasan'ı (a.s) Medain'e götürdüler; çok kan kaybetmiş, yarası ağırlaşmıştı. Halk da etrafından ayrılmış, onu yalnız bırakmıştı.

Muaviye Irak'a gidip yönetimi ele aldı, o sırada İmam Hasan (a.s) ağır hasta idi, direnecek gücünün kalmadığını, adamlarının, etrafından ayrılıp kendisini yalnız bıraktığını gördüğü için, Muaviye ile barışı kabul etti..."

2- Taberî Tarihi:

"Halk, İmam Hasan'ın (a.s) hilâfetini kabul ettikten sonra, İmam halkı Kûfe'den çıkarıp Medain'e getirdi ve Kays b. Sa'd'ı 12 bin kişilik öncü birliğin başında önceden

gönderdi. Muaviye de Şamlılarla hareket edip Meskin bölgesine vardı. İmam'ın Medain'de bulunduğu sırada, ordusunun arasından birisi yüksek sesle şöyle bağırdı: 'Kays b. Sa'd öldürüldü!!! Kaçın!..'

Bunu duyan insanlar kaçmaya başladılar ve İmam'ın çadırını yağmaladılar. Hatta ayaklarının altına serdiği bir halı parçası için onunla yaka paça oldular. İmam (a.s) karargâhından ayrılıp, Medain şehrinde bulunan beyaz, etrafı duvarla çevrili küçük bir eve yerleşti." "Muhtar b. Ebu Übeyde, Medain'in temsilcisi olan amcası Sa'd b. Mes'ud'a şöyle dedi: 'Servet ve şeref istiyor musun?'

O da; 'Nerde ve nasıl?' deyince, Muhtar; 'Hasan'ı yakalayıp Muaviye'ye teslim ederek bunu elde edebilirsin.' dedi. Sa'd ise; 'Allah'ın lâneti sana olsun! Demek, Allah'ın Resulü'nün kızının oğlu ile savaşacak ve elini ayağını bağlayıp teslim edeceğim ha! Ne namert biriymişsin sen!!!' cevabını verdi." "İmam Hasan (a.s) durumunun elverişsizliğini görünce, barış istemek için Muaviye'ye adam gönderdi. Muaviye de, Abdullah b.

Amir ve Abdurrahman b. Semure b. Habib b. Abdu Şems'i, Medain'de bulunan İmam Hasan'a (a.s) gönderdi. Onlar da İmam'ın önerilerini kabul edip barış anlaşması yaptılar."

3- İbn-i Esir (el-Kâmil) Tarihi:

"Hasan (a.s) Medain'e vardığında, ordunun safları arasında biri şöyle seslendi: 'Ey Millet! Kays b. Sa'd öldürüldü, kaçın!..' Halk bu sözü duyunca kaçmaya ve İmam'ın her şeyini yağmalamaya başladı..." (Bundan sonra, daha önce Taberî'den naklettiğimiz sözleri o da aktarıyor ve) ardından şunları söylüyor: "...Bazıları Hasan'ın, işi Muaviye'ye bırakmasının sebebini şöyle açıklarlar: Muaviye, hilâfetin teslim edilmesi hususunda (evet, aynen böyle geçer)

İmam Hasan'la (a.s) yazışmalarda bulunuyordu, işte o dönemde İmam Hasan (a.s) halka bir hutbe irat etti. Hutbesinde, Allah'a hamd-ü senadan sonra şöyle buyurdu: "Allah'a andolsun ki bizim, Şam halkı ile aramızda geçen davamızda bir şüphe ve pişmanlığımız olmamıştır;

lâkin biz onlarla birlik, beraberlik ve sabrımızın yardımıyla savaşıyorduk. Şimdi ise birlik, beraberliğin yerini düşmanlıklar, sabrın yerini de sabırsızlık ve karmaşa ortamı almıştır.

Sizler Sıffin Savaşı'na giderken dininizi dünyanıza tercih etmiştiniz; fakat şimdi, dünyanızı dininizin önüne geçirmektesiniz. Şu anda sizler iki maktul arasında bulunmaktasınız: Kendisine ağladığınız Sıffin ve intikamını almak istediğiniz

Nehrevan. Maktulün geride kalanları ahdinde durmayan namertlerdir ve ağlayanlar ise bozgunculuk peşindeler. Biliniz ki, Muaviye bizi, haysiyet ve insaftan yoksun bir

işe davet etmekte.

Eğer ölmeye hazırsanız, sözünü kendisine yutturalım ve kılıçların gölgesinde onu Allah'ın mahkemesine çıkaralım. Ama eğer yaşamak fikrindeyseniz, önerisini kabul edelim de gönlünüz ferah olsun..." "Halk her taraftan bağırmaya başladı: Mühlet, mühlet... Barışı kabul et!..."

4- İbn-i Ebi'l-Hadid'in Nehc'ül-Belâğa Şerhi:

Müellif Medainî'den naklederek şunları söyler: "İmam Hasan (a.s), Abdullah b. Abbas'la (aynen böyle geçiyor) birlikte Kays b. Sa'd b. Übade'yi, öncü birlik olarak

12 bin kişilik ordunun başında Şam'a gönderip, kendisi de Medain'e gitmek üzere Kûfe'den ayrıldı. Sabat bölgesinde kendisini yaralayıp her şeyini yağma ettiler ve İmam yaralı hâlde Medain'e vardı.

Muaviye bu haberi öğrenip her tarafa yayınca, güya Hasan'ın ashabı olan ve Abdullah b. Abbas'ın birliğinde bulunan çoğu eşraf ve tanınmış ailelere mensup kimseler, Muaviye'ye katıldılar. Abdullah b. Abbas bu durumu Hasan'a (a.s) yazınca; Hasan, halkı kınayan ve azarlayan eleştirel bir konuşma yaptı: "Babama o kadar muhalefet ettiniz ki, istemediği hâlde, hakemlik olayına boyun eğmek zorunda kaldı.

Bu olaydan sonra sizi Şamlılarla savaşa çağırdı, yine kabul etmediniz ve öylece Allah'ın rahmetine kavuştu. Daha sonra dostumla dost, düşmanımla düşman olma şartıyla, bana biat ettiniz. Şimdi duyuyorum da, ileri gelenleriniz Muaviye'ye sığınmış ve onunla anlaşmışlardır.

Bu kadarı, sizlerin gerçek yüzünü görmem için yeterli, beni hayatımdan bezdirmeyin." "Sonunda, Abdullah b. Haris b. Nevfel b. Haris b.

Abdulmuttalib'i, -ki annesi Ebu Süfyan'ın kızı Hind'di- Allah'ın kitabına ve Peygamber'in sünnetine göre amel etmek ve kendisinden sonra kimse için biat almamak koşuluyla, barış istemek üzere Muaviye'ye gönderdi."

5- Şeyh Müfid'in el-İrşad Kitabı:

"...Kabile reislerinden bir grup Muaviye'ye itaat ettiklerini ve emrine girmeye hazır olduklarını belirten bir mektubu gizlice göndererek, onu kendilerine doğru (Irak'a)

hareket etmeye teşvik ettiler; ordusu yaklaştığı zaman da, Hasan'ı kendisine teslim edeceklerini veya bir suikastla öldüreceklerini kesin bir ifadeyle belirttiler.

Hasan (a.s) bu olaydan haberdar oldu ve tam bu sırada Kays b. Sa'd'dan İmam'a bir mektup ulaştı. Çünkü bu olaydan önce İmam, Kûfe'den ayrılıp, Muaviye ile

savaşarak onu Irak'tan geri püskürtmesi için, Übeydullah b. Abbas'ı komutan olarak göndermişti, yanına da Kays b. Sa'd'ı vermiş ve '

Eğer sana bir şey olursa, Kays b. Sa'd komutandır.' demişti. Kays'dan gelen mektupta ise şöyle deniyordu: Meskin yakınlarında bulunan 'Cenubiyye' adlı bir köyde, Muaviye'ye yakın bir yere konakladık." "Muaviye, Übeydullah b. Abbas'a haber gönderip, kendi ordusuna katılmasını istedi ve karşılığında yarısı peşin, yarısı da Kûfe'ye gireceği zaman ödenmek üzere bir milyon dirhem ödül vaadinde bulundu. Übeydullah gece, yakınlarıyla Muaviye'nin ordusuna katıldı.

Halk sabah uyandığında kendilerini komutansız ve Kays b. Sa'd'ın kendilerine namaz kıldırdığını, idareyi ele aldığını gördüler." "Bu mektubun ulaşmasıyla, İmam Hasan'ın (a.s), halkın namertlik ve vefasızlığına olan inancı daha da arttı. Açıkça kendisine küfür damgası vuran, canını, malını mubah sayan hakemlik olayı taraftarlarının (Havaric/Haricîler) kirli niyetleri aşikâr olmuştu.

Artık İmam'ın, kendisi ve babasının bir avuç has Şiî'sinden başka güveneceği kimse yoktu. Has adamlarının sayısı ise, Şam ordusunun karşısında direnecek kadar değildi.

O sırada, Muaviye mektupla kendisine barış önerisinde bulunup, İmam'ın adamlarının, kendisine yazdıkları ve kendisinin kanını dökmek ya da teslim etmek vaadinde bulunduklarını belirten mektupları da gönderdi." "Ayrıca Muaviye bu barış anlaşmasında, tümü İmam Hasan lehine olan ve eğer uyulmuş olsaydı büyük maslahatlar taşıyan birçok şartı da kabul ediyordu.

İmam Hasan'ın (a.s) tüm bunlara rağmen gönlü rahat etmedi ve Muaviye'nin bu şartları kandırmaca ve hileyle kabullendiğini anladı. Ama onun isteğini, yani, savaşı terk edip barış anlaşmasını imzalamaktan başka çaresi de yoktu. Zira İmam'ın yanındaymış gibi görünenler kıt görüşlü, fesat çıkaran, ahdini bozan kimselerdi. Bir kısmı da bu saydıklarımızın dışında İmam'ın kanını mubah biliyor ve düşmana teslim etmeyi tasarlıyordu. Amcası oğlu Übeydullah b.

Abbas'ın namertliği, ahdini bozması ve düşmana katılması tüm bunlara tuz biber ekmişti. Ayrıca halkın birçoğu dünya menfaatlerine düşkün, buna karşılık ahiret nimetlerine karşı ilgisizdi..."

* * *

Yazar: Tarih kitaplarının çoğunda, İmam Hasan'ın (a.s) barış olayı hakkında bu kadar geniş ve buna benzer sözler bulamazsınız artık. Ayrıca, yukarıda verilen açıklamalarda birçok çelişki, söylenmemiş söz ve tutarsız konuşmalar mevcuttur.

Meselâ bir yerde barışı öneren kişinin İmam Hasan olduğu söylenirken, diğer bir yerde Muaviye olduğu söyleniyor. Barışın İmam Hasan (a.s) tarafından önerilmesi

veya kabulünün nedeni bazılarına göre,

Muaviye yandaşlarının Meskin ve Medain karargâhlarında çıkardığı fitneler; bazılarına göre, onun Sabat bölgesinde yaralanıp hastalanmasından sonra, ordusunun dağılması,

üçüncü bir gruba göre, İmam'ın verdiği hutbe üzerine halkın; "Mühlet, mühlet... Barışı kabul et!.." diyerek onun yanında savaşmaya yanaşmaması ve başka bir gruba göre de, öncü birlik komutanının kaçması, adamlarının hıyaneti, kanını dökmeyi mubah bilmesi ve kalanların da, Şam'a karşı savaşmak için yeterli sayıda olmamasıdır.

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

Ayrıca öncü birliğin komutanının adı hakkında da aralarında ihtilâf var: Kimisi Abdullah b. Abbas, kimisi Übeydullah b. Abbas ve kimisi de Kays b. Sa'd b.

Übade olduğunu söylemekte... Büyük belâların ve ağır musibetlerin yaşandığı böylesine büyük bir tarihî olayda, hak ile batılın, doğru ile yalanın bu denli birbirine karışması ancak bu kadar olur.

Diğer tarihî kaynaklar, bu olayı, önemsiz tarihî bir vakıa gibi geçiştirmişler; o kısa dönemde (İmam Hasan'ın İslâmî hilâfete gelmesi, sonra manevî hükümetin maddî ve dünyevî hükümetlerden ayrılması, ardından hilâfetin saltanata dönüştürüldüğü ve son olarak, İslâm'da gruplaşmaların, kavmiyetçiliğin ve neticesinde anlaşmazlıkların had safhaya ulaştığı bu dönemde) vuku bulan büyük hadiselere en ufak bir ilgi ve duyarlılık göstermemişler.

Bu vakıayı, gerek geniş bir şekilde, gerek özet hâlinde nakleden tarihçilerden, barışı kabul etme fikrinin İmam Hasan nezdinde kabul edilebilir hâle gelmesine neden olan veya onu barışa mecbur eden buhranlı ortama, sadece biri değinmiştir.

Bir bölümü, itiraf ve sükût yolunu seçmiş, bir görüş belirtmemiş; bazısı olayı tasvip etmiş, deliller ve mazeretler öne sürmüş; işin sırrını ve barışın görünümünü kavrayamayan bazıları da, sert, kırıcı eleştiriler ve zehir zemberek sözlerle, perde arkasında kalan cahilce taassuplarını gün ışığına çıkarmışlardır.

İmam Hasan'ın (a.s) çektiği sıkıntı ve zorluklar hakkında, dost, düşman tarihçilerin naklettikleri ve anlattıkları arasında, sözün tertibi ve düzeni açısından veya maksadı beyan etme tarzı bakımından eleştirilerin önünü alacak, en azından; "Hasan (a.s), şüphesiz ebedî bir önder için en iyi son ve en uygun akıbet olan şahadeti neden seçmedi?" şeklindeki masumane soruya cevap oluşturacak açıklamayı içeren bir tek kaynak yoktur.

Hâlbuki bu sırrın ortaya çıkarılması yolunda bir adım atabilseler ve bu soruya bir

cevap verebilselerdi, bu, İmam Hasan'ın barışının asıl nedenini aydınlatmak için yeterli olur ve onun üzüntülerini, çektiği sıkıntı ve zorlukları saymak için ayrı bir çabaya ihtiyaç olmazdı.

Çünkü eleştirenlere göre, tüm bu zorluklar ve sıkıntılar, barışın tek çözüm yolu olduğuna ve başka çıkar yolun kalmadığına delil değildir. Dolayısıyla, "Neden İmam Hasan (a.s) kendisine en yakışan yolu yani, Allah yolunda şahadeti tercih etmedi?" sorusu, bu grup açısından cevapsız kalmıştır.

"Neden kardeşi İmam Hüseyin (a.s), benzer zorluk ve sıkıntılar karşısında şahadet yolunu seçti ve bu üstün seçim onu, zulüm karşıtı insanlık tarihinde ebedîleştirdi de, kendisi böyle bir tercih yapmadı?" sorusuna tatmin edici bir cevap bulamamışlardır kaynaklarda... İmam Hasan (a.s), kardeşi İmam Hüseyin'in (a.s) sonradan katettiği yolu neden daha önce katetmedi?

Ve hülâsa Hasan'ın (a.s) şahadeti seçmemesinin sebebi ne idi? Korku mu?? Şüphesiz hayır... Zira kardeşi Hüseyin'in, ondan daha yürekli, daha cesaretli, daha iyi kılıç kullanan, tehlike ve savaş meydanına atılma da daha fazla bir geçmişe sahip olan biri olduğunu söyleyemeyiz...

Onlar, bütün insanî meziyetlerde eşit iki kardeşti; ahlâkta, dinde, Allah ve inanç yolunda fedakârlıkta, savaş meydanındaki cesaret ve yiğitlikte, kısaca her mücadele meydanında Arapların en cesaretlisinin evlâtları olmakta...

Bu durumda onun korktuğundan söz edebilir miyiz?! Yoksa dünya hayatına düşkünlük mü?? Hâşâ, o ruhanî önder, o parlak geçmişiyle, dünya hayatını, Allah'ın kendisine vaat ettiği ahiret nimetlerine ve alçak dünyayı, gençlerinin efendisi olduğu cennete tercih edemezdi.

Esasında, yönetimin zirvesinden inmiş birisinin hayatı ne kadar mutlu olabilir ki?! Ayrıca cihat ve fedakârlık ruhuyla yetişmiş büyük insanların, dünyaya tamah edip göz dikeceğini söyleyebilir miyiz?!!

Ya da, Muaviye'yi yönetime lâyık gördüğü(!) için mi hükümeti ona teslim etti?! Hiç şüphe yok ki, Hasan gibi biri, Muaviye gibi birisini bu iş için uygun görmez. Muaviye hakkındaki sözleri bugün elimizde mevcuttur; bütün sözlerinde açıkça, onun zalim biri olduğunu, onunla savaşmanın vacip olduğunu belirtmiş ve bilâhare onun küfrüne hüküm vermiştir.

Biat günlerinde, Kûfe'den kendisine (Muaviye'ye) yazdığı bir mektubunda şu cümleler yer alıyor: "Zulmü bırak ve Müslümanların kanını akıtma! Allah'a andolsun, şimdikinden daha fazla kanın vebali boynunda olduğu hâlde, Allah'ın huzuruna çıkman, senin için hayırlı ve uygun değildir..."

Barıştan sonra kendisini kınayan dostlarından birine şöyle bir cevap yazdı:

"Andolsun, eğer yeterince adamım olsaydı, gece gündüz demeden Muaviye'yle savaşırdım..." Tarihî Medain hutbesinde şunları söylüyor: "Allah'a andolsun, Şam halkı hakkında

verdiğimiz karardan pişmanlık ve şüphe duymuyoruz..." Daha önce naklettiğimiz, Ebu Said'e hitaben yaptığı konuşmada şu cümleler göze çarpar: "Beni, Muaviye ile barış yapmaya mecbur kılan durum, Hudeybiye'den döndükleri zaman, Allah'ın Resulü'nü, Benî Damure, Benî Eşca' ve Mekkelilerle barışa zorlayan durumla aynıydı. Onlar Tenzil'i (Kur'ân'ı) kabul etmediler, bunlar ise tevili (yorumunu)..."

Öyleyse, ne barışı "Muaviye'yi lâyık görmesi", ne savaşı terk etmesi "korktuğu" ve ne de şahadet yolunu tercih etmemesi "hayata bağlılığı" anlamında idi; bilâkis, onun barışı kabul ettiği şartlar ve ortam, barışın dışındaki alternatifleri içine almayacak kadar dar bir çerçeveye sahipti. İşte kendi konumuyla kardeşi Hüseyin'in durumu arasındaki farklılık ve kesişme noktası da budur.

Zira Hüseyin'in (a.s), döneminin kendine has durumu itibariyle iki çıkış yolu vardı: Şahadet ve barış. Doğaldır ki, halkın en üstünü, çözüm yollarının en iyisi ve uygun olanından vazgeçmez. Fakat İmam Hasan (a.s) öy-le bir ortama düşmüştü ki, şahadet yolu yüzüne kapanmış, karşısında tek bir yol (barış yolu) kalmış ve bunu kabul etmekten başka çaresi kalmamıştı.

Ben şahsen, bu konuya yürekten inanıyorum. "Şahadet yolu ona kapalıydı" sözü, ilginç gelebilir... Doğrusu, Allah rızası için, yaşama hakkından vazgeçen, kendisini Allah'a adamış bir insan için şehit olmak; korkusuzca, Allah yolunda ölmek için, ölümün peşinde savaş meydanına koşmak, dünyayı geride bırakıp, canını Allah'a adamak, bedenini kılıçlara lokma etmek, kanını oklara ve mızraklara içirmekten başka nedir ki?...

Ebedî ve gerçekten diri bir şehit konumuna geçmenin yolu bu değil midir? Böyle aydınlık kadere ve böyle bir halis yola kavuşmak için karşısında koskoca savaş meydanı duran bir mücahit nasıl olur da durur? İmam Hasan Meskin'de âdeta süslenmiş bir meydan ve hazır bir düşmanla karşı karşıyaydı! Niçin hemen oraya gitmedi?

Ve niçin, oraya gittiğini, düşmanla savaştığını veya sıkıntı ve zorluk anında kendisini ölümün kucağına attığını duymadık?? Şüphesiz eğer o, böyle bir girişimde bulunsa, yani, savaş meydanına adım atsa ve canını hiçe sayarak savaşsaydı, bütün halis Şiîleri de onun gibi can fedakârane savaşırlardı. Zira onlar, kendilerini ölüm girdaplarına bırakmak için, onun son işaretini beklemekteydiler...

Evet; işte burada, İmam Hasan'ın başından geçenler, Ehlibeyt'in yaşadığı bütün zorluklar arasında, kendisine has özelliğiyle belirginleşmektedir. Bu nokta, bu tarihî problemin bileşkesini oluşturan birçok şüphelerin ve eleştirilerin ortaya çıkmasına

neden olmuş ve daha sonra boşboğazlık edenler, mantıksızca yaveler düzenler de zoru daha da zorlaştırmış ve gerçeğin zihinlerden biraz daha uzaklaşmasına ön ayak olmuşlardır.

Olayların gerçeğine uzak ve yabancı kalan bu mantıksız ve boş konuşmaların asıl amacı, kaçınılmaz sonucu, temelsiz ve asılsız yargıların oluşması ve bu yargıların, her şeyden daha çok, İmam Hasan'ın siyasetine bulaşması, böylece onun zayıf bir siyaset takip ettiğini göstermek ve kuşku duymadan düşüncesizce eleştiri oklarını ona yöneltmekti.

Biz, araştırdıktan sonra, bu iki görüşten (İmam Hasan'ın (a.s) seçimi mi, yoksa eleştirmenlerin sözleri mi) hangisinin doğruya daha yakın ve sağlıklı bir siyasete daha uygun olduğunu göstereceğiz.

Göreceğiz ki, Hz. Hasan'ın yüce şahsiyeti, şüpheler barındıracak gibi değildi ve o, eleştirmenlerin kolayca tenkit edebilecekleri bir önder hiç değildi.

Konunun özünün, problemin asıl noktasına ve eleştirilerin esas merkezine odaklandığı şu an, iyisi mi, olayı halletmeden önce, konunun düğümünü çözmek için, kilometre taşı işlevini görecek üç gerçeği aydınlatalım.

Bu üç gerçeğin aydınlanmasından sonra, ilk belirsizliğin ardından, konu kendiliğinden açıklığa kavuşacak, eleştiriler özür dilemeye, tenkitler övgüye dönüşecektir. Bu üç gerçek şunlardır:

1- Şahadetin manası.

2- Medain'deki son anlarında, İmam Hasan'ı kuşatan durumun içyüzünün resmedilmesi.

3- İmam Hasan'ın (a.s) hedeflerine karşı, Muaviye'nin yürürlüğe koyduğu plân ve programı.

Bu konu bizi, kitapta daha önce geçen incelemelerde işaret edilen bazı gerçeklere yeniden değinme mecburiyetinde bırakmaktadır. Bu tekrarın sebebi, toparlayıcılığına, geniş boyutluluğuna ve çok yönlülüğüne gösterdiğimiz ilgidir.

1- ALLAH YOLUNDA ŞAHADET

Yaşam kaynağı ve hayata yön verme anlamında şahadet; iyi ve övgüye değer bir sünneti, bir geleneği diriltmek veya kötü ve yergiyi hak eden bir sünneti, bir geleneği yok etmek yolunda, insanın canını feda etmesidir. Allah yolunda ve iyiliği müdafaa ya da kötülükle mücadele sahnesinde gerçekleşmeyen fedakârlıklar, hiçbir şekilde şahadet sayılamaz.

Örneğin: Eğer bir kâfir savaş meydanında, bir Müslümanı katlederse, o Müslüman şehittir. Yine eğer zulüm ehli (İslâm toplumunun düzen ve sükunetini bozan kimselerden) birisi kendini savunan bir Müslümanı öldürürse, o Müslüman da şehittir.

Ama eğer bir Müslüman, başka bir Müslümanı şahsî bir çekişme ve kavgada ya da doğru bir dinî düşünceyi savunmak maksadıyla katlederse, ölen kimse şehit olmadığı gibi, iftihara da mazhar değildir; zira, insanlık tarihinin şehide verdiği değer ve gösterdiği saygı, gerçekte onun insanların maslahatı uğrunda feda olan canının bedelidir.

Öyleyse, şahsî olaylar veya insanların maslahatlarına zıt fedakârlıklar, bu değer ve saygıya lâyık olamaz. Diğer bir tür ölüm şekli daha var ki, şahadet kavramından uzak ve bu şekilde akıtılan kanı diğer ölüm şekillerine nazaran daha pis ve değersizdir.

Bu da bir liderin takipçilerinin, yaptığı her işe ortak olanların, onun görüşlerini paylaşan kimselerin ve onun her yaptığında hak sahibi olanların, liderlerine baş kaldırıp onu öldürmeleridir. Her toplumda, millet adına milleti yöneten ya da herhangi bir yetkiye sahip olan bir kimsenin güç ve kudretinin kaynağı yine o millettir. Bu da, İslâm'da toplumsal güçlerin dayanağı olan bir temel ve esastır.

İslâm'ın ilk yıllarında Müslümanlardan birinin Ömer b. Hattab'a; "Eğer sende bir eğrilik (yanlışlık) görürsek, kılıçlarla düzeltiriz..." demesi de bu esasa dayanmaktadır. Böyle bir ölümü şahadet kavramından uzak ve apayrı bilmemizi şu açıdan değerlendirebiliriz ki, düzenli ve kalabalık bir topluluğun eşliğinde böyle bir kimsenin kanını dökmeye uzanan art niyetsiz ellerin, mazeret ve amelleri kendi haklarını ispat ettikleri için kamuoyu nezdinde, maktulünkinden daha geçerli ve mantıklıdır...

Ayrıca Kaffal Şafiî'nin dediği gibi; "Kendisini yönetime getiren ümmet şimdi ona hadd (kısas) cezası uyguluyor." Örneğin; İslâm tarihinin büyük ve güçlü üç şahsiyetinden üçüncüsü olan Osman, onun yaptığında hak sahibi olan ve kendisine başkaldıran adamları tarafından kılıçla öldürüldü ama, ne tarih ve ne sevenleri, onu gerçek manada şehit olarak, tarihe kaydetmeye muvaffak olamadılar.

Ama, hayattaki etkinliği, zihinleri kendisiyle meşgul edemeyecek kadar az olan, Ebuzer el-Gıfarî'nin azat ettiği Covn adındaki fakir siyahî köle, [Kerbelâ'da] Allah yolunda öldürüldüğü için, kelimenin tam manasıyla şehit sayılmakta ve tarih onu saygıyla anmaktadır.

Sonuç olarak şuraya varıyoruz: Şehit sayılmanın şartı veya şahadetin saygınlığının gereği, ölenin büyük şahsiyetlerden olması değildir. Aynı şekilde büyüklüğün gereği de, kişinin her ne şekilde ölürse ölsün şehit sayılacağı değildir. Şimdi bu

konuyu bir kenara bırakıyor, ikinci konuya başlıyoruz. Ki yeri geldikçe bu konuyla ilgili olarak söylenenlerden istifade edeceğiz.

2-MEDAİN'İN ANORMAL DURUMUNA BİR BAKIŞ

Geçen konularda gördük ki, İmam Hasan ordusunun en seçkinleri, öncü birlik unvanıyla Meskin'e gönderilen askerlerdi. Medain'de ordusunu teşkil eden birlikler ise, cesaret ve iman bakımından ordunun en zayıfları, ihtilâfa, bölünmeye ve dağılmaya herkesten daha çok yatkın kimselerdi.

Ve yine gördük ki, İmam Hasan'ın Medain'e vardığı ilk günlerde ve diğer ordugâhlardan yardımcı birliklerin kendisine katılmasından önce, işin geleceği ve akıbeti konusunda tehlike sinyali verebilecek üç gelişmenin ayak sesleri duyuluyordu. Bu üç gelişmeden biri, Meskin'deki büyük ihanet haberiydi.

Diğeri, halkı kaçmaya teşvik eden, yalan ve kışkırtıcı "Meskin ordusunun ikinci komutanı Kays b. Sa'd öldürüldü" şayiasıydı. Üçüncüsü ise, İmam Hasan'a hıyanet eden Kûfelilerin ihanet belgeleri olan mektupları sunmak için, İmam'ın huzuruna gelen Şam heyetinin, İmam'ın karargâhından ayrılırken, herkesin bilmesi için; "Peygamber'in oğlu barışı kabul etti." şeklinde çıkardığı fitne idi.

Kitabın geçen bölümlerinde söylediğimiz gibi, İmam Hasan'ın (a.s) ordusunda, fitneci, çıkarına düşkün insanlar, Haricîlerden bir grup ve diğer birçok sütü bozuk insanlar mevcuttu ve bu kötü niyetli gruplar için, bu üç gelişmenin sonucu olan fitneden daha elverişli ve müsait bir ortam olamazdı. İmam Hasan, halkı toplayıp onlara hitaben, iyi düşünmeye, sebat ve direnişe teşvik etti ve Sıffin Savaşı'nın şanlı hatıralarına ve günlerine götürdü onları.

Yeri gelmişken, şimdiki görüş ayrılığı ve bölünmüşlükten duyduğu korku ve üzüntüyü de dile getirdi. Bu konuşmanın Hasan b. Ali açısından en büyük yararı şu oldu: Halktan, savaştan kaçındıkları itirafını açıkça almış oldu; onlara, Muaviye'nin önerisini (barış önerisi) kabul etme konusunda, kendileriyle meşveret ediyor izlenimini verdi; hitabesinin sonunda ise şöyle dedi: "Biliniz ki!

Muaviye bizi, haysiyet ve insaftan yoksun bir işe davet etmekte. Eğer ölmeye hazırsanız, sözünü kendisine yutturalım ve kılıçların gölgesinde onu Allah'ın mahkemesine çıkaralım. Ama eğer yaşamak fikrindeyseniz, önerisini kabul edelim de gönlünüz ferah olun?" Her taraftan sesler yükseldi: "...Mühlet, mühlet.!..

Barışı imzala!"[144] Yazar: İmam Hasan'ın barış olayı hakkında aktarılan iki rivayet var ki, "rivayet edenlerin çokluğu" itibariyle, "tarihin reddedilemez gerçeklerinden sayılmak" açısından diğer rivayetlerden üstün sayılırlar.

Bunlardan biri, halkın, İmam Hasan'ın sözlerini duyduktan sonra, her taraftan seslerini yükseltip, barışı imzalamayı istediklerine ilişkin yukarıdaki rivayet; diğeri

de, barışı kabul edip imzalamaya itiraz amacıyla, halkın Medain'de İmam Hasan'a karşı ayaklanması ile ilgili rivayettir!! Şimdi acaba, bu iki zıt görüş ve inançtan hangisi, halkın gerçek görüş ve inancı idi... Allah bilir!!! Bu durumda, İmam Hasan'ın ordugâhındaki ihtilâf ve

bölünmüşlüğü açıkça müşahede etmek acaba mümkün değil mi? Ve acaba, o ordugâhta hüküm süren fitne ve kargaşa rahatlıkla anlaşılmıyor mu? Hem de öyle bir fitne ve kargaşa ki, ortaya çıkmasıyla hiçbir savaş meydanı düze girmez.

Diğer yandan, öyle bir halktan barış umuyorlardı ki, açıkta insanları barışa davet ediyor, gizlice ise savaş ateşini daha da körüklüyorlardı. Acaba, hem İmam'ın yanında olmak ve cihada davet etmek, hem de fitne ve kargaşayla birlikte olmak mümkün

olabilir miydi? Her hâlükârda bu, Medain ordusunun çeşitli renklerinden biriydi; askerlerin iki yüzlülüğünü gösteren bir alâmetti ve bu, ordunun kaderi üzerinde çeşitli unsurların pay sahibi olduğunun göstergelerinden biriydi.

Orduda ayaklananların dilinde yükselen; "İmam Hasan (a.s) kafirdir." (hâşâ) sözü de gösteriyor ki, bu isyan Haricîlerin tahriki ile gerçekleşmiş ve onların amacını yansıtmıştır.

Bu, Haricîlerin öfke ateşlerinin bir Müslümana veya Müslümanların liderlerinden birine karşı alevlendiği zaman, onun hakkında sarfettikleri zehir zemberek bir tabirdi.

Haricîlerin bu ateşi yakmak ya da alevlendirmekteki amacı (yani İmam Hasan'a küfür isnadında bulunmaları) kendi kahpece esas ve kurallarına göre, en büyük cinayete yeltenmek yani, Hasan b. Ali'nin (a.s) kanına girmek için bir nevi izin belgesi istemeleriydi. Nitekim onlardan biri, İmam'ın bacağına öyle bir darbe indirdi ki, kemiğe bile işledi.

Hatta İmam'ın cübbe ve seccadesini alacak kadar, hayasızca yağma olayı gösteriyor ki bu yağma, eski metin ve kaynaklarda ganimet talepler olarak adlandırılan, İmam'ın ordusundaki diğer bir grubun eliyle gerçekleşmiştir.

Ordugâhtaki fitne ve kargaşa çemberinin çok geniş ve genel olması da, bu işte fitne yanlılarının parmağı olduğunu ve hem Kûfe'de, hem de ana ordugâhlar ve kutsal cihat sahnesinde devamlı saflar arasında kendilerine yer bulan bu insanların, fitne ve bozgunculuğun öncülüğünü yaptıklarını ve isyanın genişlemesinde etkili olduklarını gösteriyor.

Evet, Medain'de durum bundan ibaretti... Söndürülmesi, İmam'ın samimî Şiîlerinin ve gerçek taraftarlarının gücünü aşan bir fitne ateşi alevlenmişti. Artık bu mümin azınlığın da vazifesini yapamayacak hâle getiren ani ve beklenmedik olaylar...

Direniş imkânlarını ortadan kaldıran gevşeklik ve sebatsızlık... Büyük ve mukaddes hedeflerin, yerini adî ve iğrenç hedeflere terk etmesi... Ve nihayet; "Eğer Muaviye ile savaşmanın faydası yoksa, neden Hasan'la savaşmayalım ve eğer savaş ganimetleri elde edemeyeceksek, neden dostlarımızın ve asker arkadaşlarımızın malını yağmalamayalım?!

Bunları da yapamazsak, o ordugâhın (Meskin ordugâhı) askerleri ve ileri gelenleri gibi, Muaviye'ye sığınıp ve bize doğru hareket etmesini neden yazmayalım"(!!!) şeklindeki ihanet dolu sözlerin yükseldiği bir ortam." Unutmadan söyleyelim ki: Bunlar, tarihin yazdıklarıdır...

Kim bilir buna benzer daha ne kadar olaylar yaşanmış da, ya tarihin unutkanlığına gelmiş veya unutulmak istenmiş ya da tarih sayfalarına dökmeye fırsat olmamıştır. Bunun dışında neler olup bittiğini ancak Allah bilir.

Şimdi gelin, İmam Hasan'ın yerine, Muaviye'yi böyle bir konumda farz edin! Böyle bir konum ve ordunun arasında... El-insaf! Acaba Muaviye o kurnazlık ve nüfuzu ile böyle bir zor çıkmazdan, İmam Hasan'dan daha iyi bir şekilde, aynı zamanda hedefini, idealini, plânını ve geleceğini garanti altına alarak kurtulabilir miydi? Şimdi de, İmam Hasan'a şahadet yolunu kapayan sebepleri daha iyi tanımak için bu tarihî seyrin acı ve zor merhalelerinden üçüncüsüne geçelim.

3-İMAM HASAN'IN (A.S) HEDEFLERİNE KARŞI MUAVİYE'NİN İZLEDİĞİ STRATEJİ

Osman'ın ölümüyle birlikte, Muaviye'nin valilik unvanı düşmüş oldu. Ondan sonra kendisine verilmesi gereken diğer bir lakap ve unvanın ya da İslâm geleneğinde hangi ve nasıl bir sorumluluğu üstlendiğini bilmiyoruz... Şu kadarını biliyoruz ki, iki yasal halife, yani İmam Ali ve İmam Hasan (her ikisine selâm olsun), onu vali olarak atamadılar.

Demek ki Muaviye, vali değildi. Ve yine biliyoruz ki, İslâm dini, aynı anda iki halifenin olmasına izin vermez. Öyleyse halife de olamazdı. Buna göre Muaviye, Osman zamanından sonra, kim ve ne idi?? Bilmiyoruz...

Evet, biliyoruz ki o, Şam valiliğinden azledildiği andan beri, iki hak halifeye sürekli baş kaldırdı, kılıç çekti. Ve yine biliyoruz ki, İslâm yasaları böyle bir girişimde bulunan kimselere özel bir lakap ve unvan vermiştir; zorba ve zalim...

Ama Muaviye'nin bu lakap ve unvanı kabullendiğinden emin değiliz... Onun, kendisi için, "zorbaların önderi"nden başka bir lakap ve makam tanıdığını düşünebiliyor musunuz?! Öyle görünüyor ki Muaviye, o cesur serkeşliğiyle, biraz olsun lakapsız yaşamaya ya da şeriatın kendisine bir lakap yakıştırmasına o kadar önem vermiyordu...

Kılıç zoruyla ve İslâmî kuralları hiçe sayarak, İslâm'ın rıza göstermediği şekliyle en

büyük makam ve mevkileri elde etmek isteyen bir Muaviye için, kanunun ona bir lakap vermemesinin ya da veriyorsa, o lakabın "zorba" olmasının ne önemi var?!

O ki, daha sonraları Sa'd b. Ebi Vakkas'ın, kendisine "Padişah" dediğini, Müslim b. Ukbe'nin[145], Muğiyre b. Şu'be'nin[146] ve Amr b. As'ın[147] da "Halife" ve "Emir'ül-Müminin" dediklerini biliyoruz. Evet, serveti haddi aşan, kendi

deyimiyle; "Dünyada elde edemediğim hiçbir şey kalmadı." diyebilen birinin umurunda mı ki kanunlar, bu lakap ve unvanları ondan esirgesin ve kılıç zoruyla dinî kimlik ve unvanları elde etmenin caiz olmadığını belirtsin.

Yine halife lakabını, Peygamber'e çok benzeyen biri için öngörmesin de Peygamber'le arasındaki mesafe, iki ayrı din arasındaki mesafe kadar olan birine lâyık görsün?! Muaviye'nin, bu unvanları kendisi için veya herkesten daha iyi tanıdığı oğlu Yezid için gasbetmesinden sonra, bu unvanların, onu ne ölçüde dine bağlı kıldığını bilmiyoruz.

Aynı zamanda, insanın kendisini sorgulaması gereken konularda, onun, Allah katında kendisini sorgulamaya ne ölçüde ehemmiyet verdiğini, kesin bir şekilde bilmiyoruz. Ama onun, meseleleri halletmedeki becerisine bakarak, gerçekçi bir yaklaşımla hiçbir zaman kendisini sorgulamadığı;

makam hırsı ve yükseklerde uçması, itibarsız konumunu ve bozuk kişiliğini devamlı hatırlamasına engel olduğunu; bu lakap ve unvanları üzerinden atmakla ve bu zahirî debdebe ve görkemin altında, örümcek ağı kadar değeri olmayan bir gerçeği unutmamasına imkân vermediğini söyleyebiliriz.

Kabileci, vahşi ve serkeş duygular, onun düşüncelerini öylesine köreltmişti ki, Amr b. As'ın, halifeliğini onaylamasını ve Muğiyre b. Şu'be'nin, oğlu Yezid'i halifeliğe aday göstermesini, İslâm'ın açık hükümlerini görmezlikten gelmek için, kendisine âdeta bir izin belgesi olarak görüyordu.

Hâlbuki tarihin tanıklık ettiği gibi, her ikisinin de yaptığı alçakça işler (Amr b. As'ın, Muaviye'nin hilâfetini onaylaması ve Muğiyre'nin, Yezid'i halifeliğe aday göstermesi) Mısır ve Irak valiliklerinin karşılığından başka bir şey değildi. Bu ruh hâli ve bu tür işler, Ebu Süfyan'ın oğlundan uzak değildi. Çünkü o, ya gerçekten bir Emevî idi ya da soyunda

bir bozukluk olsa da, gerçek bir Emevî gibi görünmeye çalışan bir kişiydi.1 [148]Zaten, Ümeyye ve Haşimoğulları'nın ezelden beri süregelen rekabet ve savaşları herkesin bildiği bir olgudur.

Dolayısıyla Emevîlerin bu tepkisi doğaldı. Şöyle ki: Emevîlerin, yani hem cahiliye döneminde, hem İslâm'ın zuhurundan sonra, sürekli soylarıyla övünmeyi âdet edinen ve İslâm'ı ancak Mekke'nin fethedildiği gün, o da çaresizlik yüzünden kabul

eden ve bu dini,

İslâm'ın öngördüğü gibi anlamayan bu topluluğun, geçmişten miras aldıkları eski kinlerini içlerinde saklamalarını ve atalarının yenilgisinin acı ve intikam yüklü hatıralarını unutmamaları gerekiyordu.

Muaviye, Mekke'nin fethinden sonra ve nübüvvetin parıltılı altın döneminde, (kendisinin de naklettiği gibi) azat edilmiş ayağı çıplak bir köle idi. Fakat Benî Ümeyye'nin onurunu kurtarmak ve iadei itibar için yeni bir siyaset uygulanarak Emevîlerden biri, halifeyi belirleme kuruluna üye yapılınca, artık Muaviye'nin de, halifenin amcası oğlu ve

Şam'ın güçlü valisi hüviyetiyle ortaya çıkmaması, artık kendisine taraftar toplamaması, askerleri, müşavirleri ve maiyetindekileri razı etmemesi, saraylar yapmaması,

perdedarlar ve muhafızlar tutmaması ve her vicdansız pis boğazın hırs ve iştahına cevap verebilecek, Şam ilinin hesapsız servetinden yararlanmaması için ne gibi bir engel ve sebep olabilir di ki??

Eğer Muaviye nübüvvet döneminde, ayak takımından ve sıradan biri olarak biliniyor idiyse ve kendisini ve kabilesini bu muhasaradan kurtaramıyor idiyse, kendisinin ve kabilesinin ipleri ele aldığı dönemde, neden geçmişteki hesapları temizlemesindi?

Ve niçin kendi öz benliğine dönüp de, düşmanın geriye kalanından, çocuklarından, kardeşlerinden ve dostlarından intikam almasındı? Bu gerçeklere binaen, Muaviye'nin, eline geçen ilk fırsatta, silâhlı kuvvetleriyle Hz. Ali ve İmam Hasan'a (her ikisine selâm olsun) dört nala saldıracağı ve aynı zamanda diğer bir meydanda (soğuk savaş meydanında) bu iki büyük insana karşı daha uzun vadeli, daha etkin ve İslâm için daha zararlı bir mücadeleye girişeceği kesinlikle bekleniyordu.

Uzun süren hükümeti döneminde, Muaviye'nin diplomatik atak ve girişimlerinden, onun, Ali mektebinin temel ve esasları aleyhine top yekun bir saldırıya geçtiği, diğer bir ifadeyle; Ali mektebi ve tertemiz soyunda tecelli

eden İslâm'ın gerçeği ve özü aleyhine plânlar çizdiği gerçeğine ulaşabiliriz. Onun, bu saldırılarla birkaç hedefi gözettiği kesindir:

1- Tek özgür topluluk olan Şia kesimini felce uğratıp, bunlara bağlı olanları yavaş yavaş yok etmek ve kenetlenmiş birliklerini kırmak.

2- Peygamber yakınlarına bağlı merkezler ve Şiîlikle tanınmış vilâyetlerde plânlı, maksatlı karışıklıklar çıkarmak ve sonra bu vilayetlerin himayesiz halkını, düzeni

bozma ve ayaklanma gerekçesiyle bastırıp acı ve ibret verici bir şekilde cezalandırmak.

3- Peygamber soyunu İslâm dünyasından soyutlamak, halkı, onları unutmaya ve sövmeye zorlamak, onların her türlü nüfuz imkânını engellemek ve daha sonra onları, terör ve şüpheli ölümlerle yok etmek.

4- Sinir savaşı başlatmak. Bu alanda, Muaviye'nin zalim saldırıları o kadar yoğundu ki, tarihte sorgulanması uzun sürdüğü gibi, Allah katında hesabı da uzun sürecektir.

Konumuzun akışı içinde Muaviye'nin barışın şartlarına muhalefetini irdelediğimiz zaman, bu zulümlerden örnekler sunacağız. Muaviye'nin Ali'ye ve soyuna, fikirlerine, hedeflerine ve ideallerine düşmanlık yolunda dizginleri koparmasının en belirgin örneklerinden biri;

Ali ve soyuna lânet etmeyi, bu amelin (lânet etmenin) gereği olarak, Ehlibeyt'in hilâfet hakkını inkâr etmesi, onların fazileti hakkındaki hadislerin nakledilmesini engellemesi ve halkı, onları sevmediklerini açıklamaya zorlaması ve bunu kesin bir kanun hâlinde yaygınlaştırmasıdır.

Muaviye böyle yapmakla, Peygamber'in sahabesine lânet etmeyi başlatan ilk kişi olmuştur. Bu sabıkası

nedeniyle, hiçbir dindar mümin ona gıpta etmeyecektir! O, bu büyük bidat için kamuoyu oluşturma adına, kendi fikirleri ve ilkeleriyle bağdaşan, ama ilâhî esas ve ilkelere ters olan, plânlı ve şeytanî tedbirlere başvurdu. Toplumların ilginç özelliklerinden biri, halkın, her türlü propaganda dalgasından çok çabuk etkilenmesidir.

Özellikle bu propagandalar mal ve makam vaadiyle birlikte yapılıyorsa, etkilenme çok daha kolay olur. Şimdi elimizi vicdanımıza koyup söyleyelim! Halk, Muaviye'nin nesine aşık olmuştu da, onunla tek ses, tek vücut olmuşçasına Ali'ye, Hasan ve Hüseyin'e (onlara selâm olsun) lânet ediyordu?!

Ehlibeyt'te ne gibi eksiklikler görmüştü de, Muaviye'nin isteği doğrultusunda onlara dil uzatıyordu?! Belki de Muaviye halkı, İslâm'a davetin başlangıcında Resul-i Ekrem (s.a.a) ile savaşanların,

Allah'ın haramını helâl, helâlini haram sayanların, zinayı meşru ve sahih soyla bir kefeye koyanların, anlaşma ve yeminlerini çiğneyenlerin, ellerini İslâm büyüklerinin kanlarına bulayan canilerin, günahsız insanları diri diri mezara gömenlerin ve Cuma Namazı'nı çarşamba gününde kıldıranların,[149] Ali ve onun soyu olduğuna inandırmıştı!

Belki de halkı ikna etmenin zor olacağını düşünerek, halkı dünya malına tamahlandırma yolunu seçmiş veya bundan önce, tehdit ve korkutmayı yeğlemişti. Her ne şekilde olursa olsun, neticede hedefine ulaşmış ve "Halkın ona kayıtsız şartsız itaati öyle bir hadde ulaşmıştı ki, Ali'ye lânet okuma, onların arasında, çocukların onunla büyüyüp, yaşlıların onunla öldüğü sağlam bir sünnet hâline gelmişti."[150] Büyük bir ihtimalle bu bidate "sünnet" adını veren, Muaviye'nin

kendisi idi ve onun önderlik ve saltanatına kananlar, ona itaat ve baş eğmeye mahkum olanlar da, onun isteği ve arzusuyla bu ismi kabullenip, kendisinden sonra da bu uğursuz bidatı, Ömer b. Abdulaziz'in bu bidati kaldırıp yasaklamasına kadar sürdürdüler. Aşağıdaki tarihî metne dikkatinizi çekerim: "...Harran camisi hatibi hutbe okuyordu.

Hutbe sona erdiği zaman, alışılmışın dışında Ebu Turab'a (Hz. Ali'ye) sövüp dil uzatmamıştı. Aniden halk her taraftan bağırıp: 'Ah, sünnet, sünnet; sünneti terk ettin!' dediler." Sonraki dönemlerde, Muaviye'nin ihdas ettiği bu sünnet, ayrı bir anlam kazanarak ikinci kuşağa aktarılan bir temel, bir esas oldu. Başlangıçtaki siyasî bağlamı da unutulmaya bırakıldı.

Bu adamın kişilik ve ruh hâlinin uyumluluk ve tek düzeliğine sağ duyulu bir yaklaşım, bu konuda daha fazla örnek vermenin gerekmediği konusunda okuyucuyu ikna edecektir. Şimdi tüm bunlardan sonra, eğer İmam Hasan'la Muaviye arasındaki savaşta, zafer Muaviye'nin olsaydı ve İmam

Hasan öldürülseydi, Muaviye nasıl bir tutum sergileyecekti? Acaba tüm bu sabıkalarına rağmen, onun bu durumda ılımlı ve mutedil olabileceği, İmam Hasan'ın gerçek yakınları, dostları ve Şiîlerine, sabıkasına uygun bir tavır takınmayacağı ve onları darmadağın edip, zaferinden en iyi şekilde yararlanmayacağı söylenebilir mi?

Acaba Muaviye'nin, Peygamber'in oğluna gösterdiği apaçık düşmanlık ve yüce Peygamber'in en seçkin aile ferdine, utanç verici bir propaganda mücadelesiyle saldırması gerçeğinden hareketle onun bu durumda (yani İmam Hasan'ın öldürülmesi ve meydanın rakipsiz kalması durumunda) toplu bir soykırıma ve korkunç bir asimilasyon politikasına baş vurmayacağı, Ehlibeyt'in samimî taraftarlarına karşı katliamlar gerçekleştirmeyeceği sonucuna varabilir miyiz?

Hiç şüpheniz olmasın, Muaviye bu durumda, korkusuzca ve siyasî taktikler uygulayarak, dinî hiçbir engeli dikkate almaksızın, Ali'nin hilâfetinin başlangıcından, belki de dünyada Benî Haşim nurunun ilk tecellilerinin zuhur edip yayıldığı zamandan, hatta Emevîliğin, ikilik ve kırgınlıklar sebebiyle Şam'a kaydığı zamandan beri kendisini baskı altına alan ve huzurunu bozan kadim kininden dolayı İslâm'ın esas ve ilkelerini bir anda yok etmeye çalışırdı.

Muaviye, İmam Hasan'ı öldürdükten sonra, Şiîleri darmadağın etmek için başka plânlar çizemeyecek ve kandırılmış nesli ve alet ettiği kendi çağdaşlarını, bu plânlar sayesinde, yaptıkları işlere razı edemeyecek biri değildi. O, bu tür haylazlık ve hilelerle, Ali'ye lânet okumayı gelenek hâline getirmiş ve Osman'ın öldürülmesini Ali'nin üzerine yıkmayı başarabilmiş bir kimseydi. Şia'nın kökünü kazımanın da, bu cehennemî zincirin üçüncü halkası olmasını ne engelleyebilirdi? O, zaten bu tür hilelerin adamıydı.

Şam saraylarının etrafında fır dönen, satılık vicdanlar ve kalemler çoktu. Muaviye'nin yöntemlerini onaylamak için, Resulullah'ın (s.a.a) dilinden hadisler uydurmanın, Ali mektebinin esaslarını saldırıya maruz bırakmanın, fikirlerinin ve öğretilerinin yozlaştırılmasının ve daha sonra Âl-i Muhammed'in bulunmadığı bir muhitte, bu yozlaştırılmış gerçeklerin tümünden,

halkı gerçek İslâm'dan döndürmek için bir vesile oluşturmasının, İslâm'ı ilk bina edenlerin hakarete uğramasının, İslâm'ı ilk öğrenen ve bu mektebin öğretilerinin kaynağı olan kimselerin, İslâm düşmanları şeklinde tanıtılmasının ve bir müddet sonra da yavaş yavaş, Muaviye'nin fikrinden ilham alan ve onun maslahatı yolunda işleyen başka bir İslâm yaratmanın ne sakıncası olabilirdi!

Bu, İmam Hasan'ın da, dostlarına hitaben şu cümlesinde işaret ettiği tehlikenin ta kendisidir: "Benim ne yaptığımı bilmiyorsunuz. Allah'a andolsun, yaptığım iş (barış) Şiîlerim için, dünyadaki her şeyden daha değerli idi." Düşünce ve ideali ebedîleştirmekten başka, dünyada

olan her şeyden daha değerli olan hiçbir şey yoktur. Ve yine, İmam Muhammed Bâkır'a (a.s), İmam Hasan'ın barış yapmasının sebebi sorulduğu zaman, verdiği cevapta işaret ettiği ve "O, ne yaptığını daha iyi biliyordu. Eğer barışmasaydı, şüphesiz büyük bir olay meydana gelirdi." dediği gerçek buydu.

ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Öyle sanıyoruz ki, bu araştırmanın üç aşaması, değerli okurları istenilen hedefe ulaştırmış ve bizim neticeye varmamızdan önce, eleştiri ortamı doğuran birçok meseleyi artık halletmiş ve çözümlemiştir. Şimdi, Hasan'a (a.s) şahadet yolunun kapalı olduğu şeklinde daha önce söylediğimiz bir sözü kanıtlamak ve onun şahadetten kaçmadığını;

bilâkis, şahadetin onun elinde olmadığını göstermek için diyoruz ki: Eğer İmam Hasan (a.s) Medain'de kendisini kuşatan zorlukları tertemiz kanını akıtarak halletmek, 60 bin kişilik Şam ordusunun açıkça benimsediği adaletsiz ve zalimce yöntemi kötülemek için, şahadeti vesile kılıp o değerli makama ulaşmak isteseydi, bunu başaramaz ve şehit olmak yerine, sıradan bir ölümle anılırdı.

Üstelik dostlarının bile, ismini bir "şehit" olarak tarihe geçirmeye güçleri yetmezdi.

Bu Konunun Delili: Askerlerden bazısının düşmanca naralar atıp, silâh kullanmaları yüzünden, orduda oluşan şiddetli karışıklığı;

İmam Hasan'ı öldürmek üzere Muaviye ile anlaştıklarını gösteren Kûfe hainlerinin mektuplarını ve bilâhare İmam Hasan'ın kendisinin de, mektuplardan anladığı esef verici vaziyeti dikkate aldığımız zaman,

Medain'e hâkim olan durumun vahameti üzerindeki sır perdeleri kalkar... Bu esef verici duruma dikkatle bakan herkes, ordugâhın önde gelenleri arasında, çok sayıda taraftarı bulunan sinsi bir düşünce ve plânın olduğu ve buna binaen, İmam Hasan'ı korkunç bir cinayete kurban etmek ve bu plânı uygulamak

isteyenlerin fırsat kolladıkları gerçeğini bütün çıplaklığıyla görür. Ordugâhın düzeninin bozulması, askerleri korku ve endişenin kuşatması, Meskin'den tatsız haberlerin gelmesi, bilinçsiz ve aşağılık kitleler arasında yapay karışıklıkların ortaya çıkması, hainler için uygun fırsat doğurdu ve Haricîlerle Emevî gurubunun da bekledikleri, son ve kesin darbeyi indirme imkânını hazırladı...

Şunu da unutmayın ki, Muaviye de, İmam Hasan'a yazdığı ilk mektuplarında üstü kapalı olarak, böyle olayların vuku bulacağı tehdidinde bulunmuştu. Acaba, Muaviye'nin mektuplarındaki; "Öyle bir şekilde davran ki, ölümün aşağılık insanların elinden olmasın." ifadesi tehdit içermiyor mu?

Durum öylesine hassas ve karışık hâle gelmişti ki, ister savaş, ister barış, ister Meskin cephesine katılmak ve ister Kûfe'ye dönmek şeklinde olsun, İmam Hasan hangi kararı verirse versin, mutlaka şiddetli bir muhalefetle, daha sonra geniş kapsamlı bir başkaldırı ve itaatsizlikle, sonunda da silâhlı bir ayaklanmayla karşılaşıyordu. Bu da, gerçekleşmesi için Şam hazinelerini seferber eden Muaviye'nin yegane arzusu idi.

Böyle olunca da, artık bu azgın alev ancak İmam Hasan'ın temiz kanıyla söndürülebilecekti. Büyük ve akılsızca ayaklanmaların kötülük tanrısı böyledir: Acımasızca yargılar ve günahsız bir kurban ister... Birinin yüceliği ve şahsiyeti dahi, kurban edilmesine engel olmuyor...

Acaba, Medain geçidinde Hasan'a indirilen darbe, bu iddianın kanıtı değil mi? Ve acaba bu suikast, plânlı bir şekilde gerçekleşmedi mi? İmam Hasan o anda, o güvenilir yerde, ordugâhın gürültüsünden uzak, fitne ateşini söndürmek için gereken önlemleri alabilmek adına çadırından ayrılmış ve valilik makamına doğru yola koyulmuştu. Bu konuda tarihçiler şöyle yazar: "Yakınlarından bir grup, onu aralarına almış ve kimseyi ona yaklaştırmıyorlardı." Ve diğer bir tarihî metinde şöyle geçer: "Etrafındaki kimseler harekete geçmiş ve halkı ondan uzaklaştırıyorlardı."...

Neden halkı ondan uzaklaştırıyor ve kimseyi yaklaştırmıyorlardı? Acaba bütün

bunlar, İmam Hasan'ın (a.s) can güvenliğinin olmadığını ve tehdit altında bulunduğunu kanıtlamıyor mu? Acaba bütün bunlardan, cihat adıyla ve Hasan'ı savunma sözünü vererek Kûfe'den ayrılan halkın, kısa bir süre sonra onun kanlı düşmanları şeklinde ortaya çıkacakları anlaşılmıyor mu?

caba valisi Sa'd b. Mesud'un yanına gitmesi; fitne dolu, hangi tehlikeleri beraberinde getireceği belli olmayan, büyük olaylara ve geniş çaplı ayaklanmalara gebe olan o ortamdan uzaklaşmaktan başka hangi amaca yönelik olabilirdi?

O, emri altındakilerin ve yakınlarının, çadırını yağmalamasını kendi gözleriyle görmüş, kendisini (o yüce makam sahibini) tekfir edip sövdüklerini kendi kulağıyla duymuş, daha önce hesaplanmış plânlarla kendisine eziyet ettiklerine ya da öldürmek istediklerine şahit olmuştu.

Düşmanlıklarının, kendisini görmeye bile tahammül edemeyecekleri bir dereceye vardığını, aralarında olduğu zaman, sırf tutumlarının bile, isyan ve başkaldırıya sebep olacağını hissetmişti. Bu yüzden, bu maceralar sahnesinden pek de uzak olmayan bir yere nakli mekân eyledi.

Ki bu intikalin kendisi (koşulların çare kabul edebilirliği durumunda) çare ve çözüm vesilelerinden biri olabilirdi. Şurası da açıktır ki, dünyada hiç kimse, İmam Hasan'ın

zaferine, onun kendisinden daha fazla ilgi göstermez ve önem vermezdi. Tıpkı hiç kimsenin bu yoldaki faaliyetinin ondan daha güçlü, heyecan ve isteğinin daha fazla ve gerektiğinde kendisini feda etme kararlılığının ondan daha ileri olamayacağı gibi. Yine açıktır ki, bugün bizim için kolaylıkla söz konusu olan çözüm yolları ve görüşler, onun açısından gizli ve bilinmez değildi.

Bizlerin aklına gelen tedbirler onun da aklına geliyordu. Onun yaşamının diğer aşamaları, hayatı boyunca - savaşta veya barışta, hükümet makamında (Kûfe) veya İmamet makamında (Medine)- bütün zorlukların üstesinden gelebilecek ve en iyi çözüm yollarını seçebilecek kadar tedbirli ve aydın görüşlü olduğunu gösteriyor. Şimdi vicdanın sesine kulak verelim: Böylesine buhranlı ve karışık bir ortamda, hayat veren ölüm, yani şahadet için en ufak bir ışığın olduğunu iddia edebilir miyiz?!

Kabul etmek gerekir ki, İmam Hasan (a.s) için o durum ve o konum, ebedî ve tesirsiz bir ölümden başka bir sonuç doğurmazdı. Ancak, bir sünneti diriltmek veya bir ümmeti kurtarmak için ölümü göze alan değerli ve büyük şahsiyetlerin böylesine etkisiz ve sonuçsuz bir ölümden kaçınmaları gerekir. İmam Hasan'ı, belâ ve sıkıntıların korkunç dalgaları arasında gösteren hüzün dolu sahnenin fotoğrafını seyretmek, o çok zor saatleri hatırlamak, o güçlü ve kararlı önderi seven biri için pek zor ve dayanılmazdır.

İnsan zihni, bir dizi normal ve olağan sebeplerin sonucu olan olayları (şahsî veya

toplumsal düşmanlıklar ya da düşünce anlaşmazlıkları gibi) kolaylıkla canlandırabilir, içine sindirebilir ve birtakım sebeplere bağlayabilir.

Muaviye'nin İmam Hasan'la düşmanlığı, Ümeyyeoğulları'nın Haşimoğulları'yla düşmanlığı veya Haricîlerin Ali ve evlâtlarıyla olan ihtilâfı bu türdendir. Fakat, pis ve alçak insanî hırslardan başka hiçbir sebebi olmayan olaylar ve gelişmeler, insanın kendi zihninde, halkın sapıklık ve kural tanımazlığını çizip canlandırabildiği en üzüntü verici işlerdendir.

Hasan'ın (a.s) İmam (önder) olduğuna, dedesi Muhammed'in (s.a.a) peygamberliği kadar inanan, üstelik yıllarca onun ve babasının (Ali) varlığının gölgesinde yaşayan bir Şiînin, İmam ve velinimetinin hayatının en buhranlı ve zor dönemlerinde, üstelik Şiîlerin samimiyetine her zamankinden daha fazla muhtaç olduğu dönemde, en büyük ihaneti gerçekleştirmeyi aklından geçirebileceğini düşünebiliyor musunuz?!

Evet, bu imkânsız gibi görünen olay gerçekleşti!! İmam'ın beyaz, kale tipli küçük evde ikamet ettiği dönemde, hakkında tertiplenen alçakça entrika yani. Şimdi, İmam Hasan'ın (a.s), düşmanla cihat için askerlerini aralarından seçmek zorunda kaldığı neslin ahlâkî sapma ve çöküşünün ne derece şiddetli olduğuna bakın.

Bazen bir fert, yaratılıştan fazilet sahibi; bazen tek başına ve çevresinin etkisinden uzak, ahlâkî karakterlere sahip olur; ama bazen de aynı fert yaratılışında var olan zaaf ve gevşekliğin tesiri altında, genel bir eğilim ve hamaset ile karşı karşıya kaldığında, kişisel düşünce ve kimliğini bırakıp, toplumsal ruhu ve düşünceyi benimseyip, toplum gibi düşünür, hisseder ve onların doğrultusunda hareket eder...

Böyle bir fert bu durumda, kendi fıtrî asaleti ve anlayışı ile mücadele ve muhalefet etmektedir ve bu muhalefet genellikle fırtınanın dinmesinden, kavga, gürültü ve patırtının sona ermesinden az bir süre sonra, büyük bir pişmanlığa dönüşür. Medain'e öylesine buhranlı bir atmosfer hakimdi ki, bu atmosfer, ılımlı Şiîleri bile önüne katıp sürükledi.

Şiîlik, topluluk gururunu, hatta dinle ilgisi olmayan basit Araplık duygularını bile unutturdu. Eğer bu, İmam değilse, velinimet de mi değil? Yoksa, saygıyı hak eden yaralı bir insan da mı değil?

Bu, tarihin kaydettiği, ordudaki Şiîlerin davranışlarına ilişkin bir örnektir. "Haricîlerin", "Emevîlerin", "Şüphecilerin" ve "el-Hamrâ"nın durumunu da artık kendiniz tahmin edin. Tarihin kaydettiği bir örnek, genellikle ya tarih sayfalarından silinmiş veya tarihin kaydetmek istemediği diğer birçok örneklerin varlığına delâlet eder.

eselenin diğer bir boyutu da, yaptığı barışı tenkit eden Şiîlere İmam Hasan'ın verdiği cevaptan anlaşılmaktadır. Hasan onlara şu cevabı vermişti: "Muaviye ile

barış yapmaktaki amacım, sizleri ölümden kurtarmaktan başka bir şey değildi."[151]

Bu anlamda daha birçok sözü vardır İmam'ın.Şimdi, bu gerçeği daha iyi kavramak için, okuyucuyu bu cümlenin anlamına tamamen inandıracak bir açıklama yapma gereğini duyuyoruz: İmam Hasan (a.s) ve Muaviye'nin mücadelesi gerçekte, iktidara gelmek için birbiriyle savaşan iki kişinin savaşı değildi. Bu mücadele, birbirleriyle ölüm kalım mücadelesine giren, yaşamak ve ebediyet uğruna birbirleriyle savaşan iki hayat tarzının ve iki düşünce sisteminin savaşıydı.

Dipnotlar

---

[129]- Bihar'ul-Envar c.10, s.107'de İmam Hasan'ın sözleri olarak rivayet edilir.

[130]- Zemahşerî, İbn'ul-Bey', Taberanî, Yenabi'ul-Mevedde, elİsabe, c.2, s.12 ve başkaları.

[131]- Süleym b. Kays'ın kitabı. el-Mehasin-u ve'l-Mesavi, Beyhakî, s.49. Bu ikincisi, adı geçen hadisi şiire alan Himyerî'nin sözlerini de nakletmiştir:

[132]- el-İnabe, İbn-i Batta

[133]- Hilyet'ül-Evliyâ, Ebu Nuaym

[134]- el-İsabe, c.2, s.11

[135]- Hilyet'ül-Evliyâ

[136]- Bihar'ul-Envar, c.4, s.58

[137]- el-Menakıb;, Tirmizî'nin kitabı; el-Ensab, Sem'anî; el-Fedail, Ahmed

[138]- Gazalî, İhya-u Ulum'id-Din; Kut'ul-Kulub, Mekkî (Ebutalib)

[139]- Süleym b. Kays'ın kitabı, s.98

[140]- Ikd'ul-Ferid, c.1, s.194; Beyhakî, c.1, s.40; Buharî, Hatib (Bağdadî), Sem'anî, Harkuşî, Cenabizî, Hilyet'ül-Evliyâ'da Ebu Nuaym, Yenabi'ul-Mevedde, Muruc'uz-Zeheb vs.

[141]- Buharî, Müslim, el-İsabe, c.2, s.12

[142]- Burada hicrî 40 tarihinde Bizans İmparatoru'nun Şam sınırında bk: el-İsabe, c.2, s.12; Tarih-i İbn-i Kesir, c.8, s.14 vs. gerçekleştirdiği faaliyetlere işaret ediliyor.

[143]- bk: el-İsabe, c.2, s.12; Tarih-i İbn-i Kesir, c.8, s.14 vs.

[144]- İbn-i Haldun, İbn-i Esir, Meclisî ve diğerleri. Bu hitabenin ilk bölümü daha önceki bölümlerde geçti.

[145]- Medine halkının üç gün boyunca canını, malını ve

namusunu helâl sayan, hunharca cinayetlerin işlendiği "Hirre" olayının kahramanı ve Kâbe'yi mancınıklarla harabeye çeviren kişi... Ve yine Muaviye'nin, oğlu Yezid'in hükümetine ortam hazırladığı dönemde, bu hedefin ön hazırlıklarından biri olarak, oğlu Yezid'e tavsiyede bulunduğu ve şöyle dediği kimse: "İlerde Medine halkıyla sürtüşmen olacak.

Eğer böyle olursa, Müslim İbn-i Ukbe'yi bu iş için görevlendir (halkı bastırma görevi). Çünkü onun bana olan vefakârlığı ispatlanmıştır!" (Taberî, Beyhakî ve İbn-i Esir.)

[146]- Muğiyre b. Şu'be, Beyhakî'nin el-Mehasin-u ve'l-Mesavî'de

yazdığına göre, İslâm'da ilk rüşvet veren kişi ve kendisinden bahseden bütün tarihçilere göre, Ziyad'ın [Ziyad b. Ebih –babasının oğlu Ziyad-], Ebu Süfyan'ın oğlu tanınması olayında, (yani Ebu Süfyan'ın, Ziyad'ın annesiyle kurduğu gayrimeşru ilişkisinden peydahlanan Ziyad'ın Ebu Süfyan'ın oğlu tanınması hususunda) aracılık eden kimsedir.

İslâm'a aykırı olan bu girişim onun arabuluculuğunda, yol göstericiliğinde resmiyet kazanmıştı. Ve yine, Muaviye'den sonra hilâfet için Yezid'i namzet gösterme ve tanımak konusunda diğerlerinden hızlı davranan ve: "Muaviye'yi öyle bir maceraya sürükledim ki, Muhammed ümmeti için pek kalıcı olacak ve öyle bir düğüm ortaya attım ki, kısa zamanda çözülecek gibi değil." diyen zatın ta kendisidir.

Yine o kimsedir ki, Hassan b. Sabit onu hicvetmiş ve hakkında şu ünlü dizeleri yazmıştır: "Eğer pislik ve kirlilik somutlaşacak olsa / Sakif'in bu kölesi iğrenç yüzlü ve tek gözlü olur..."

[147]- Amr b. As; evet, o meşhur şeytan ruhlu adam ve hizmetçisi Verdan'ın deyimiyle, dünya ve ahiretin kalbinde saf tuttuğu ama dünyayı ahirete tercih eden ve Mısır valiliği karşılığında, Muaviye ile birlik olan kimse...

Ama ne satan kâr elde edebildi ve ne de alıcının haysiyeti ve şerefi kaldı! İbn-i Abdurabbih kendi rivayet zinciriyle, Hasan Basrî'den şöyle rivayet eder: "Muaviye, yönetimi ele almanın yolunun, Amr b. As'ın, kendisine boyun eğmesinden geçtiğini hissedince, ona işbirliği teklifinde bulundu. Amr şöyle dedi: 'Ne için arkanda olayım?

Senin tezgâhında izine dahi rastlamadığım ahiret için mi? Yoksa dünya için mi? Beni kendine ortak ettiğin takdirde yanında olurum.' Muaviye; 'Peki ortağım ol.' Amr; 'Öyleyse Mısır ve civarının yönetimini bana bıraktığına dair bir ferman yazman şartıyla bunu kabul ederim.' dedi. Muaviye kabul ederek, fermanın sonuna şunu ekledi:

'Ve Amr, emre itaat edeceği taahhüdünde bulunmuştur.' Amr; 'Bu durumun, şartı değiştirmeyeceğini de ekle.' dedi. Muaviye; 'Buna gerek yok.' dediğinde Amr; 'Hayır, yazman gerekir...!!' dedi." "98 yaşında ölen bu yaşlı sözde sahabe, o uzun ömrürün, böyle pis bir irtidada hedef olmasıra razı oldu ve utanmadan şu sözleri söylemekten kaçınmadı: Eğer Mısır'a hükümet etmek gibi bir amaç olmasaydı, kurtuluşu yeğlerdim Zira biliyorum ki Ali b. Ebu Talib hak üzeredir, bense hakka karşıyım!"

"Hayatının ilk başlardaki bölümü, İslâm'a ve Resul-i Ekrem'e zarar vermekle geçti. 'Mebit Gecesi' diye meşhur olan, İslâm Peygamberinin öldürülmesi plânında yer alan kişilerden biri ve 'Şüphesiz sana buğzeden yok mu, o dur nesli kesilen!' ayetinin [Kevser Sûresi], hakkında nazil olduğu kişidir. Sonraları, Osman'a karşı ayaklanma olayına katılanlardan biri oldu ve ancak olayın daha vahim olmasına sebep olduktan sonra Filistin'e gitti. (Nitekim, Osman'ın öldüğü haberini duyunca, kendisi de bu gerçeği itiraf etti.)

İşin sonunda da, onca rezaletle birlikte, Muaviye'ye katıldı." "Sıffin Savaşı'nda, tarihin tanık olduğu en iğrenç bir harekete tevessül ederek, kendisini mutlak ölümden kurtardı. Daha sonra, Müslümanların kandırılmasının timsali olan ve dinin temellerini sarsan, Kur'ân sayfalarının mızraklara takılması plânını hazırladı. Nitekim, ölüm döşeğinde oğluna şöyle dedi: 'Öyle işler yaptım ki,

Allah katında ne cevap vereceğimi bilemiyorum.' Daha sonra, biriktirdiği onca servetine bakıp şöyle dedi: 'Keşke bunlar (biriktirdiğim mal) hayvan pisliği olsaydı! Keşke 30 sene önce ölseydim! Muaviye'nin dünyasını kalkındırıp, kendi dinimi zayi ettim; dünyayı seçip ahiretten oldum, kör oldum, yolu kaybettim ve ecelim gelip çattı.' Kalan serveti, bağları ve tarlaları hariç 300 bin dinar altın ve 2 milyon dirhem gümüştü." "Resul-i Ekrem (s.a.a), o ve Muaviye hakkında şöyle buyuruyordu: 'Bu ikisi, hile ve aldatma dışında birlik olmazlar.'

Bu hadisi, Taberanî ve İbn-i Asakir rivayet etmişler." Ahmed b. Hanbel ve Ebu Ya'la kendi müsnetlerinde, Ebu Berze'den şöyle rivayet ederler: "Peygamberle birlikte idik, şarkı sesi duyduk. 'Bakın nedir bu?' diye buyurdu. Ben biraz ilerleyince, Muaviye ve Amr b. As'ı şarkı söylerken gördüm. Dönüp Peygamber'e haber verdim, o da şöyle buyurdu:

Allah'ım, bu ikisini fitneye duçar et! İlâhî, bu ikisini ateşe at!" İbn-i Hacer'in yazdığı Tathir'ul-Cinan kitabından şöyle nakledilir: "Amr ve Muğiyre bir gün minbere çıkıp,

Hz. Ali (a.s) hakkında yakışıksız sözler sarf edip küfür ettiler.

Bazıları İmam Hasan'a; 'Sen de çıkıp onların cevabını ver.' dediler. İmam Hasan; 'Minbere çıkarım ama, şu ikisinin, doğru söylersem tasdik etme, yalan söylersem yalanlama taahhüdünde bulunması şartıyla.' İkisinin söz vermesinden sonra, İmam Hasan minbere çıkıp, Allah'a hamd ü senadan sonra şöyle dedi: 'Allah aşkına ey Amr ve ey Muğiyre! Allah Resulü'nün, öndekine (bineği çekene) ve biniciye lânet ettiği ve onlardan birinin Muaviye olduğunu biliyor musunuz?' (Şu olaya işaret ediliyor:

Bir gün Ebu Süfyan binek üstünde, oğlu Muaviye önde, diğer oğlu Utbe de arkada, yoldan geçiyorlardı. O sırada Allah Resulü'nün gözü onlar ilişince; 'Allah'ım, çekene de, sürene de, binene de, lânet et.' buyurdu.)

'Evet biliyoruz.' dediler." "Sonra dedi: 'Ey Muaviye ve ey Muğiyre! Resulullah'ın (s.a.a) Amr'a söylediği her kafiye karşısında lânet ettiğini duymadınız mı?' 'Evet duyduk.' dediler. Daha sonra; 'Ey Amr ve ey Muaviye! Peygamber'in, şu adamın (Muğiyre) kavmine ve yakınlarına lânet

ettiğine şahit olmadınız mı?' dedi. 'Evet, şahit olduk.' dediler. "Bunun üzerine İmam Hasan şöyle dedi: Öyleyse Allah'a bu nimetinden dolayı şükrediyorum ki, sizleri, Ali'den uzaklaşan ve nefret eden kimseler kıldı."

Bu Amr, o kimsedir ki, büyük sahabe "Ammar b. Yasir" (r.a) şu cümleleri, Sıffin Savaşı'nda onun hakkında sarf etmiştir: Allah ve Resulü'nü inkâr edip, düşmanlık yolunu seçen, Müslümanlara zulmeden, müşriklere yardım eden, Allah'ın dinini aziz ve Resulü'nü (s.a.a) muzaffer kıldığını görünce, isteyerek değil, korkudan Müslüman olan birini görmek istiyor musunuz?...

Allah'a yemin ederim ki, Resulullah'ın vefatından sonra, Müslümanlara düşmanlık, bozgunculara dostça geçinmekle tanınmıştır. Direnin ve onunla savaşın. Zira o, Allah'ın nurunu söndürmek gayesinde ve Allah düşmanlarının dostudur." (Taberî, İbn-i Ebi'l-Hadid, Mes'udî ve diğerleri)

[148]- Zemahşerî'nin Rebi'ul-Ebrar, İbn-i Saib'in el-Mesalib, Ebu'l- Ferec'in el-Eğani, İbn-i Seman'ın Mesalib-u Benî Ümeyye ve Cafer b. Muhammed el-Hemedanî'nin Behcet'ul-Müstefid adlı kitaplarına müracaat edilsin.

Açıklanan bu kitaplara başvurduktan sonra okurlar, Muaviye'yi, bu kitaplarda ad ve özellikleriyle tanıtılan dört babadan birine nispet etmekte serbesttirler. Müellif: Arapların ulusu da (Hz. Ali) Nehc'ül-Belâğa'da bu hususa işaret eder ve şöyle der: "Nesebi sahih ve açık olan biri, nesebi sahih olmayan, birinin soyuna yamanan kimse ibi değildir."

[149]- Daha geniş bilgi için Muruc'uz-Zeheb, c.2, s.72 ve daha önce, bu

cinayetlerden bazısına değindiğimiz diğer kaynaklara, ya da daha sonra gelecek "Anlaşma Şartlarına Vefa" bölümünde hatırlatacağımız kaynaklara başvurulabilir.

[150]- Muruc'uz-Zeheb, c.2, s.72'deki şu açıklamayı hatırlatmakta fayda görüyoruz: "Ali (a.s) Sıffin Savaşı günlerinde, dostlarından bazısının Şam halkına küfür ettiklerini duyduğu zaman, onlara şöyle dedi:

"Ben, sizin ağzı bozuk ve küfürbaz olmanızdan hoşlanmam; en iyisi, onların yaptıklarını söylemek ve durumlarını açıklamaktır. Bu, en doğrusu ve özür dilemeye en yakın olanıdır.

Sövmek yerine şunu söyleyin: Allah'ım! Bizlere ve onlara boş yere kan akıtmayı nasip etme, aramızda barış kur, onları sapıklıktan kurtar ki hakkı tanısınlar ve batıla meyledenler karanlıktan dönsün..."

(Nehc'ül-Belâğa Şerhi, c.1, s.420-421) Bir gün Muaviye'nin elçisi İmam Hasan'ın (a.s) yanına gelip, taleplerini ilettikten sonra şöyle dedi: "Allah'tan istiyorum ki seni korusun ve bu kavmi helâk etsin."

İmam Hasan ona şöyle dedi: "Yavaş ol! Seni güvenilir bilen kimseye hıyanet etme. Beni, Resulullah'ın babamın ve anamın hatırı için sevmen senin için yeterli; ama bir toplumun, sana inanıp güvendiği hâlde, senin onlara düşmanlık edip bedduada bulunman, senin hainliğine yeterli bir sebeptir..." (el-Melâhim ve'l-Fiten, s.143, Necef baskısı)

[151]- Dineverî, s.303

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

Bu mücadelede zafer, iki rakibi karşı karşıya getiren iki yoldan ve iki düşünceden birinin ebedîliği, kalıcılığı anlamına geliyordu. İnanç ve düşünce savaşları devamlı böyledir. Bu savaşlarda, silâhla kazanılan zafer, gerçek zaferin göstergesi değil; bilâkis, iki taraftan birinin zaferini tescil eden şey, o tarafın inanç ve ekolünün ebedî ve kalıcı olmasıdır.

Hatta birçok defa bu zafer, görünüşte ve silâhlı savaş alanında mağlup olmuş tarafın nasibi olmuştur. O dönemde Müslümanlar, inanç ve ekol yönünden iki gruba bölünmelerinin etkisiyle, iki düşman cephe ve ordugâhta yer almışlardı. Her cephe kendi düşünce ve inancını savunuyor ve mümkün olan her vesileyle o yolda fedakârlık ediyordu.

Bu iki mektep (ekol), Ali mektebi ve Emevî mektebiydi. İki ordugâh da Kûfe ve Şam idi. Muaviye'nin, Osman'ın kanının intikamı adıyla, Şam'da tertiplediği kışkırtıcı sahneler, Şam ordugâhını, Şiîlere ve Ali'nin (a.s) çocuklarına dar etti.

Ali taraftarları sakin ve korkusuz bir yaşantı için mecburen Kûfe ve Kûfe'ye bağlı yerleşim bölgelerine sığındılar. Böylece Ehlibeyt Şiîlerinin geneli Kûfe, Basra, Medain, Hicaz ve Yemen'de toplandılar.

Müslüman büyükler ve ileri gelenler, muhacir ve ensardan hayatta olanlar, her taraftan Irak'ın merkezine akın ettiler ve Kûfe, Haşimî hilâfet döneminde İslâm'ın üssüne ve peygamberlik mirasının emniyet ve güvence hazinesine dönüştü.

Şu hâlde, bu iki mektebin kaderini tayin etmesi gereken bir savaşa başlamak için İmam Hasan'ın yaptığı genel çağrının, babasının vefatından sonra Kûfe'de kalan ve çoğunlukla kendisinin ve geçmişte babasının taraftarları olup, aynı zamanda dedesi Peygamber'in sahabesi olan bu seçkin kişilerce genel kabul görmesi doğaldı.

Nitekim hepsi de kendi konumlarına yakışacak şekilde Nuhayle ordugâhındaki, ordu birlikleri arasında yerlerini almışlardı. Dünyanın hiçbir yerinde, değerli grupları ve tertemiz Haşimoğulları fertlerini kapsayan bu ordu kadar, İslâm'ın mirasını ve değerlerini koruma imkânına ve yeteneğine sahip başka bir ordu gösterilemez.

Nuhayle ordugâhı saflarında, bu büyük insanların yanı sıra, daha önce elemanlarını, orduya katılış sebeplerini ve yaptıklarının neticelerini genişçe açıkladığımız başka gruplar da vardı. Savaş hazırlığı da, önceki bölümlerde işaret ettiğimiz, durum ve şartların gerektirdiği bir zorunluluktu.

Bir elin parmaklarından daha az bir zaman zarfında, türlü türlü, renk renk unsurlar Meskin ve Medain ordugâhlarında toplandılar. Savaşçıların safları, bu renkten renge giren dönek insanlardan meydana geldi.

Bu iki ordugâhın her birinde, seçkin sınıftan Müslümanlar yani, inançlı, imanlı ve muhlis fertlerin yanında, ortahâlli, ılımlı, çeşitli sınıflardan insanlar da yer alıyordu.

Übeydullah b. Abbas ve yanındakilerin firar edip Muaviye'ye katılmaları, diğer gelişmelerin vuku bulmaması durumunda, pekâlâ faydalı olabilecek bir arınma sayılabilirdi.

Nitekim bu olay, düşmanla karşı karşıya kalan Meskin ordugâhının, aslında ordunun satılmış alçaklardan temizlenmesi anlamına geliyordu. Lâkin, Medain'de İmam Hasan ve yakın dostları,yenilgiye uğramış ordunun ruh hâli gibi bir durumda olan halk yığınının arasında kalmışlardı.

Bu ordunun ne kaçabilmek için Muaviye'ye ulaşma imkânı, ne de direnebilmek için, kendilerinde heyecan ve şevk uyandıracak görev ve sorumluluk bilinci vardı. İşte bunlardı kısa bir zaman sonra o büyük tarihî faciaya alet olanlar.

Yani İmam Hasan'la bu savaştaki hedefleri arasına set çekenler, iftihar kaynağı şahadet yolunu yüzüne kapayanlar ve de bütün işlerini berbat edenler.

(Nitekim daha önceki açıklamalarımızda buna yer verdik.) Şimdi, İmam Hasan'ın savaşı sürdürmesi ya da barışı kabul etmemesi için bir çıkış yolu olduğunu farz edelim.

Nasıl mı? Medain'de kendisini çevreleyen kuşatmanın arasından, Meskin'deki halis dostlarına, yeni komutan Kays b. Sa'd b. Übade'nin komutası altında savaşı başlatmaları emrini vererek. Bu büyük insanın (Kays b. Sa'd b.

Übade) şahsî eğilimlerini incelediğimiz zaman, onun İmam Hasan

barış yapmak zorunda kalırken dahi, savaşı barışa tercih ettiğini görüyoruz.[152] Eğer itaatsizlik ve Medain bozgunculârının ayaklanışı, İmam Hasan'ın bu orduyu savaşa hazırlamasına engel idiyse, Meskin'deki vefalı, halis dostlarına gizlice veya açıkça savaş emri çıkarmasına da engel değildi herhâlde.

Belki de Medain'de, çoğunluğun tesiri altında kalan vefakâr, halis mücahitlerden birçoğu da, İmam Hasan tarafından teşvik edilselerdi veya fikir birliği ve uyum gösterselerdi, Meskin ordusuna yardımcı kuvvetler olarak harekete geçebilirlerdi.

Bu durumda İmam'ın kendisi de, kısa bir duraklamadan ve olaylar tufanının biraz dinmesinden sonra, onlara katılabilir ve orada kesin zafere ya da Allah huzurunda ve tarih muhakemesinde, kelimenin tam anlamıyla şahadete ulaşabilirdi. Öyleyse soruyoruz: Böyle bir çare yolu var idiyse, neden İmam Hasan barışı kabul etti?? Bu soruya karşılık şunu söyleyebiliriz: Medain'deki son günlerinde, İmam Hasan'ın böyle bir emri çıkarma imkânı vardı veya yoktu.

Ama her hâlükârda, başarı umudu olan her çare ve kaçış yolu, çözüm olarak kabul edilebilir mi? Çoğu kere, akıllıca bir işin, başka şartlar altında birçok sıkıntıların ve zorlukların anahtarı olduğu görülmüştür. Her çare ve çözüm yolu seçiminde, mutlaka dikkat edilmesi gereken bir esastır bu.

Acaba bu önerinin sahibi, 4 bin kişilik Meskin ordusunun, 60 veya 80 bin kişilik Şam ordusuna karşı ne kadar savaşacağı hakkında da düşünmüş müdür? (Önceki bölümlerin birinde yaptığımız bir değerlendirmede işaret ettiğimiz gibi, kendilerinden 45 kat daha fazla olan bir topluluğa karşı ne kadar direnebilirdi ki!) Ayrıca, kısa sürecek böyle bir savaşın sonunda, yani, Meskin'deki tüm vefalı dostlarının öldürülmesinden sonra, İmam Hasan'ın durumunun ne olacağı hakkında da düşünmüş müdür?

Hiç kuşkusuz, onun, bu durumda eğer sağ kalsaydıkayıtsız şartsız teslim olmaktan başka bir çaresi kalmazdı. Kuşkusuz bu, Kûfe ve Şam arasındaki meselelerin kesin ve ciddi çözümü için, Muaviye'nin beklediği bir fırsattı: Kûfe'yi askerî güçle işgal

ederdi; muzaffer bir şekilde bu şehre girerdi; Peygamber ailesinden acı bir intikam alırdı; bütün umut kapılarını kapatırdı;

bu toprakların tüm değer yargılarını ortadan kaldırırdı ve bedenleri kana bulanmış on binlerce Allah yolunun en seçkin mücahit şehitlerinin hürmetine ayakta duran ilke ve esasları ayaklar altına alırdı.

Bu kesin sonuçları algıladığı hâlde, sözü edilen çözüm yolunun sonuçsuz ve beyhude kalacağını bilmeyen birinin çıkacağını sanmıyoruz. Önerilen bu çözüm yolunun en büyük açmazı şudur: Böyle bir durumda İmam Hasan, kısa bir sürede, barış anlaşmasına kendi şartlarını koydurabilen tehlikeli bir rakip kimliğinden, kayıtsız şartsız teslimiyetten başka çaresi olmayan yenilgiye uğramış bir düşman konumuna düşecekti.

Tabi tüm bu varsayımlar, İmam Hasan'ın savaşın sonuna kadar hayatta kalması durumunda geçerlidir. Bir de bu kısa süreli savaşta İmam Hasan'ın öldürüldüğünü düşünün!

Medain'den ayrılıp Meskin'e ulaşsa, savaşa katılsaydı (olayların akışına bakıldığında, hiçbir şekilde pratiğe dönüşemeyecek bir şey olsa da), bilahare savaşta öldürülseydi ne olurdu? Bu soruya şu cevabı rahatlıkla verebiliriz: İnanç mektebinin tamamen yok olması pahasına gerçekleşen bir şahadet, Allah huzurunda ve tarih muhakemesinde kıvanç vesilesi olamaz.

Öyle bir tarih ki, İmam Hasan'ın şahadetinden ve bunun hazin sonuçlarından sonra, bu savaşın ayrıntılarını kaydetmesi gerekirken, Hasan'ın durumunu ve savaşlarını, sonraki nesillere öyle bir tarzda anlatırdı ki, "bozgunculuk", "zamanın halifesi aleyhine kıyam etmek"ten başka bir anlam çıkmazdı.

Bu da, "İmam Hasan'ın hedeflerine karşı, Muaviye'nin plân ve programı" başlığı altında, vurgulamak istediğimiz hususun ta kendisidir. Konuyu biraz daha açalım: Daha önce de bahsettiğimiz gibi, din adamlarının seçkinleri, muhacir ve ensardan hayatta kalanlar ve vefakâr Şiîlerin seçkinleri, topluca İmam'ın çağrısına koşmuş, onun, Muaviye ile savaşmak için oluşturduğu orduya katılmışlardı.

Bu seçkin insanlar içinde, bilerek ve isteyerek İmam Hasan'ın cihat çağrısına cevap vermeyen veya kulak ardı eden birini tanımıyoruz. Denebilir ki, İmam Hasan ile Muaviye'nin bu ilkel ve hassas konumu, aynen geçmişte babalarının (Allah Resulü ve Ebu Süfyan) konumuna benzemekteydi. Yani, İman'ın tamamı ile küfrün tamamı karşı karşıya gelmişti.

Ayrıca önceki açıklamalarımız sayesinde gördük ki, o dönemde yeryüzünün tamamında, İmam Hasan'ın etrafındaki bir avuç insandan başka, İslâm'ın yüce esaslarını, yüce ve örnek değerlerini doğru bir şekilde korumaya lâyık olabilecek başka bir toplum bulunmuyordu.

Bu girişten hareketle şu sonuca varıyoruz: Eğer İmam Hasan (a.s) savaşsaydı ve bu değerli topluluğu, bir tanesinin bile sağ kalamayacağı kesin olan bu savaşta kaybetseydi, aslında, tek koruyucusu ve taşıyıcısı bu insanlardan ibaret olan ağır bir emaneti yok olmaya terk etmiş olurdu... Bu değerli emanetin yok olması demek, Ali ve Hasan'ın soyundan gelen imamların (hepsine selâm olsun), sonraki nesillerle irtibatının kıyamete kadar kesilmesi demekti.

Bu durumda, İmam Hasan'ın olayı da tarihî etkinlik açısından, ıslâh iddiasıyla ayaklanan, Resulullah'a yakınlıklarını, yaptıklarının gerekçesi ve kanıtı olarak ileri süren, kısa vadede veya uzun vadede yenilip dağılan, davetlerinden ve kıyamlarından geriye, tarih kitaplarındaki veya ensab kitaplarındaki birkaç satırdan başka bir şey kalmayan Ali soyundan Seyitlerin (Alevîlerin) maceralarına benzerdi.

Acaba Emevîler, Muhammed'in (s.a.a) soyuna kesin darbeyi indirseler, Hasan (a.s) ve beraberindeki bütün aile fertlerini ve seçkin dostlarını öldürseler ve İslâm Emevî kimliğine bürünseydi, artık Muhammed'in (s.a.a) yadigârlarından, bıraktığı hatıralarından geriye ne kalırdı?

Ruhunu ve özünü bu seçkin insanların benliğine aşılayan İslâm'ın, örnek terbiye ve öğretilerinden geriye bir şey kalır mıydı? Meğer İslâm'ın, Şam ordusunun kılıçlarına lokma olacak bu topluluktan başka takipçileri ve öğrencileri mi kalmıştı?!

Geçen bölümlerde, Muaviye'nin ne derece kabilecilik taassubunun etkisinde kaldığını ve bununla övündüğünü gördük. Bu bilgi ışığında ve nihaî sindirme politikasından sonra, Ali adının ve soyunun kötü bir şekilde anıldığını gördüğümüze göre, Muhammed'in (s.a.a) adının ve asil düşüncelerinin, öğretilerinin de saldırıya uğramayacağının,

dil uzatmalar ve sövmelere maruz kalmayacağının garantisini kim verebilir? Zafer kazanan düşman; Ebu Süfyan oğlu Muaviye, kendi deyimiyle, halkın günde beş defa bir Haşimînin adını (yani Resulullah'ın (a.s.s) adını) İslâmî geleneğe göre, ezanda zikretmesinden rahatsız olan bir kimse olunca, başka bir şey

beklenebilir mi? Nitekim Muğiyre b. Şu'be şöyle demiştir: "Şu ezan seslerini gömmekten başka artık ne amacımız olabilir!" [153] Zafer kazanmış dostları ve işbirlikçilerinden biri de meşru (!!) kardeşi Ziyad b. Ebih (-her kimse- babasının oğlu Ziyad), diğeri yaşlı sahabe Amr b. As, üçüncüsü açık gözlü, namuslu adam(!!)

Muğiyre b. Şu'be ve dördüncüsü de, Mekke ve Medine'yi fetheden(!!) Müslim b. Ukbe. Ve başkaları, ki hepsi aynı kumaştan ve İslâm'ın maneviyatına aşk, ilgi ve taassup gösterenlerdendi(!!!) Ziyad'ın Kûfe'deki cinayetleri, Amr'ın Sıffin ile Dûmet'ul- Cendel'deki fitnecilikleri ve İslâm'da ilk rüşvet alan Muğiyre'- nin, Yezid'i hilâfete çıkarmak, Ziyad'ı Ebu Süfyan'ın oğlu olarak ilân etmek için gösterdiği çabaları ve Müslim b.

Ukbe'nin Mekke ve Medine'de işlediği cinayetler, bu alicenapların, İslâm mirasına, değerlerine ve Müslüman toplumun maslahatlarına olan azamî gayret, ilgi, alâkalarını göstermek için yeterlidir.

Bu cinayetkârlar, sözü edilen facialara sebep olurken, Peygamber ailesinin fertleri, takipçileri ve seçkin dostları, keskin emr-i bi'l-maruf ve nehy-i an'il-münker (iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak)

silâhıyla onların karşısında duruyor ve her türlü faaliyetlerini gözetliyorlardı. Eğer bu büyük engel bertaraf olsa, Peygamber soyu ve Allah'ın seçkin kulları dünyadan ayrılsalardı, bu cinayetlerin boyutları nereye varırdı?

Allah bilir! Bu konunun doğru ve açık sonucu şudur: Eğer İmam Hasan (a.s) Meskin cephesine katılabilseydi, kendisinin ve Şiîlerin canını mutlaka feda eder, kendi eliyle kendi ölüm kararını imzalamış olurdu. İsmini, ensap kitaplarının sayfalarına hapsetmiş; kendi mektebini yok olmaya mahkûm etmiş olurdu.

Mektebinden en küçük bir iz kalmamış, iftihar kaynağı tarihi, soyunun yüce ve şanlı tarihçesi, en kötü efsaneler şeklinde söylenmiş olur ve ardından Muaviye, daha sonra da Mervan ve benzerleri, kendi kafalarına göre bir şeyler eklerlerdi. Bu da aslında, İslâm'ın ve insanlık tarihinin sonu, kendi alâmet ve özellikleriyle Emevîlik tarihinin başlaması anlamına gelirdi.

Bir hadiste yer aldığı gibi: "Ümeyyeoğulları'ndan ak saçlı kambur bir ihtiyardan başka kimse kalmasa bile, Allah'ın dinini çiğner ve onu tahrif etmeye çalışırdı."[154] Şu hâlde, İmam Hasan'ın, takip ettiği yoldan başka bir çaresi var mıydı?

Küçük bir inceleme ve dikkatli düşünme gösteriyor ki, Hasan'ın yaptığı iş, Muaviye'den beklenen tahrif amaçlı adımların şiddetini azaltabilecek bir yoldu; hatta bunun için tek yol buydu.

Bütün bunları önceden gören İmam Hasan, Şiîlerinin ve dostlarının canını korumakla, gelecek nesillerle irtibat hattını korumuş olmakla kalmadı, gelecek nesillerle babası ve dedesi arasındaki bağı da korumuş oldu.

Hem de idealini kesin bir yok oluştan kurtardı ve İslâm tarihini tahrif ve yalanlardan uzak tutmuş oldu. Dünyasını kaplayan yenilgi ve perişanlığın derinliklerinden, fikri, maneviyatı ve geleceği için parlak bir zafer ve göz kamaştırıcı bir başarı çıkardı...

Dünyasını dinini korumak için feda etti. Bu ise, bu tertemiz soyun ve peygamberlik ağacının bu güçlü dalının "imamlık" misyonuna sahip olduğunun somut bir işaretidir.

3. BÖLÜM

BARIŞ İKİ TARAF AÇISINDAN BARIŞI GEREKTİREN SEBEPLER

Muaviye'nin, hedeflerine ulaşmak doğrultusundaki girişimlerine bakıldığında, barış önerisinin ilk olarak ondan gelmesi[155] ve bir imtiyaz elde etmek, yani "iktidar"ı elde etmek karşılığında İmam Hasan'a her türlü sözü vermesi, şaşırtıcı olmasa gerek.

Muaviye bu plânı, iki tarafın henüz savaş heyecanı içinde oldukları bir dönemde hazırladı ve çabasını, ordugâhının düzenini, savaş hazırlığından çok, bu plânın uygulanması noktasında yoğunlaştırdı.

Plân şuydu: İmam Hasan'a barış önerisinde bulunacak; kabul ederse ne alâ, etmezse, zorla kabul ettirecek ve her ne pahasına olursa olsun, savaşın başlamasını önleyecekti. Bu amacın gerçekleşmesi için her şeyden önce, İmam Hasan cephesinde halkı kendiliğinden barış düşüncesine itecek bir ortamın oluşması gerekiyordu.

Nitekim plân gereğince, yalan söylentiler bir sel gibi, bu cephenin ordugâhlarına akmaya başladı. Rüşvet pazarı kuruldu. Birçok komutan ya da komutanlık iddiasında bulunanların akıllarını başlarından alacak vaatler sıralanıyordu:

Bir ordunun komutanlığı, bir bölgenin yönetimi, bir Emevî prensesle evlenme!! Nakit olarak rüşvetlerde ise bir milyon rakamı telaffuz ediliyordu! Muaviye bu plânı uygulamak için, bütün zekâsını, yeteneğini ve tecrübesini kullandı.

İlk bakışta İmam Hasan'ı terk etmiş gibi görünen birçok kimse ise, günü geldiğinde bu hareketi gerçekleştirmek üzere Muaviye tarafından para ile satın alınmış uşakları ve casuslarıydılar.

Ordular, silâhlar ve stratejik taarruzlar da, barış plânını uygulamaya dönük Muaviye'nin diğer kozlarıydı. O, Irak'a ilk saldıran olmak istemiyordu; zira başka bir çare varken, İmam Hasan'la (a.s) savaşa girmek istemiyordu.

Şu da var ki, Muaviye'nin kafasındaki çözüm yoluyla, halkın ya da yeni dinin çözüm yolu arasında çok farklılık vardı. Kabul etmek gerekir ki, Muaviye'nin bu konuda seferber ettiği kozların hepsi, onun özel amaç ve hedefini, yani rakibi barış düşüncesine itecek ortamın oluşturulmasını, tam anlamıyla gerçekleştirebilecek, önceden hesaplanmış ve ince ayarlanmış metotlara göre düzenlenmiş birer buluş niteliğindeydi.

Bir taraftan Irak cephesi komutanı, ardından da ordunun diğer ileri gelenlerinin çoğu, vicdanlarını mala veya vaatlere satıyorlar; diğer taraftan da aniden kuşkuya düşüren, sarsıcı,

korkunç ve yalan söylentiler seli Meskin ve Medain ordugâhlarını birbirine katıyor ve sonra İmam Hasan'ın kendisi, bu söylentilerin yayılması sonucu hiçbir olumlu girişimde bulunma imkânı bulamıyor ve hatta iç düşmanların saldırısına uğramamak için, askerlerinin arasına bile çıkamıyor iken, böyle karışık bir durumda, barışa razı olmaktan başka yolu kalır mı? Çok ilginç bir durumdu. İyilikler ve elverişli koşullar, halkın fesatçılığının ve kötü düşüncelerinin gölgesinde kalıyordu...

Şartlar namüsait, durum karışık olursa liderin suçu nedir? Ortalık fitne ve fesattan geçilmiyorsa, halka ne diyebilirsin ki?... Tabii kararsızlık içinde kıvranan veya İslâm'ın yükü hâline gelen halkta böyle bir durumun ortaya çıkması için, her biri başlı başına bir etken olan İslâm'ın henüz yerleşmiş olması ve bazı vicdanların sapması gibi

hususları da göz ardı edemeyiz. Şimdi böyle bir konumda yani, İmam Hasan'ın (a.s) askerlerin hıyaneti veya karşı tarafın ustaca fitnecilikleri gibi, kendi iradesi dışında gelişen olaylar neticesinde,

ilk saldırıda yenilgiyle karşılaştığı bir durumda, kurallar, o andan itibaren başka bir hazırlık fikrinde olmasını ve Muaviye ile savaşını; askerlerinin ihanetlerinin ulaşmadığı, sapık karakterlerin zarar vermediği,

düşman entrikalarının, fitnecilerinin şansını, başarısını, nüfuzunu ve zaferini gittikçe artıracağı bir alana çekmesini gerektiriyordu. Yukarıdaki paragraf, İmam Hasan'ın en iyi şekilde yararlandığı ve Muaviye'nin bütün uyanıklığına rağmen gafil avlandığı ve idrak edemediği plânın bir özetidir.

Muaviye'nin barış önerisi, İmam Hasan tarafından kabul edildi ama, bu sadece Muaviye'yi şartlara ve taahhütlere bağlı kılmak amacıyla idi. Lâkin, Muaviye gibi birinin bu taahhütlere uzun süre bağlı kalmayacağı, yakın bir gelecekte onları bir bir açıkça çiğneyeceği ve halkın da bu durumu gördüğünde, onu reddedip, kızgınlıklarını açıkça beyan edecekleri malumdu...

İşte halkın kalbinde yer alan ve nesiller boyu kalıcılığını koruyan öfke ve intikam tohumu bu barış sayesinde serpildi ve bu öfke, tarih boyunca zorba güçleri sindirmeye yardım eden ayaklanmaların kaynağı oldu.

Bu, İmam Hasan'ın barışı kabul etmesine gerekçe olabilecek ve daha sonra en iyi yararlandığı ve Muaviye'yi gafil avlayan siyasî bir plânın özeti sayılabilir, ki bu hareket o mazlum İmam'ın üzerinde, mazlumane bir deha alâmeti gibi parladı. Bu durumda, eğer İmam Hasan, barışı kendi programladığı ve önceden tasarladığı şekilde imzalıyorsa, onu eleştirmek doğru olur mu?

İlk sahnede işaret ettiğimiz perişan durum ve ikinci sahnede, ümit edildiğine işaret ettiğimiz hususlar, barışı onun için meşru kılıyordu. Buna ilâveten İslâm ümmetini

ıslâh etme olgusu, ümmet arasında kan dökülmesini önleme, mukaddesatı koruma ve İslâm'ın hedefini gerçekleştirme de, barışı tercih etmesine neden oluyordu.

Aradan birkaç ay gibi, iki elin parmaklarının sayısı kadar bir süre geçti; fakat meydana gelen sarsıcı olaylar, gökyüzündeki yıldızların sayısı kadar çoktu.

Bu, insan kalbinin, her şeyiyle, içinde barındırdığı tüm aşk ve kutlamasıyla ona yöneldiği kısa bir zaman dilimiydi. Peygamberliğin güzel kokusu oradan yükseliyor, gerçek imametin ayrıcalıkları orada tecelli ediyordu.

Tüm kısalığına rağmen, birçok kişinin gerçek yüzünü ve kişiliğini ortaya çıkardı. Bu öyle aylardı ki, barış ve ıslâh âleminde dosyası en iyi akıbetle kapandı ve en güzel son olan din ve dünya maslahatı onda buluştu. İmam Hasan (a.s), dedesi Resulullah'ın (s.a.a) bir hadisinde müjdelediği "büyük barışçı" kimliği ile ortaya çıktı: "Bu benim oğlum efendi ve önderdir.

Yakın bir gelecekte, Allah onun eliyle, Müslümanlardan iki büyük grup arasında barış sağlayacak." Allah (c.c), bu ailenin, bütün şeref ve onurlara mazhar olmasını irade etti.

Kılıç yoluyla zafer mümkün olmazsa, Allah katında ve tarih mahkemesinde değeri olan şahadet yoluyla; her ikisiyle de olmazsa, ıslâh, ümmetin birliği ve tevhit takipçilerini bir bütün hâline getirmek vesilesiyle. Onur olarak bir adam için barış elçisi olmak ve zafer olarak bir insan için de onurunun kalıcı olması yeterlidir.

Onurun kalıcılığı, izzetin kalıcılığının garantisidir. İzzet ise insana hayatiyet verir ve efendilik, önderlik ve liderlik üzere kuruludur. Buraya kadar incelediğimiz bölümde, İmam Hasan (a.s) açısından barışı gerektiren sebepleri inceledik.

Barış önerisinde bulunan ve bu işte ısrar eden Muaviye' nin sebeplerine gelince, bunlar başka türlü sebeplerdir ki, ne acizliğinden, ne güçsüzlüğünden, ne de dinin isteklerini veya ümmetin ıslâhını göz önünde bulundurmasından ve ne de kan dökülmesini önlemeyi amaçlamasından kaynaklanıyordu. Muaviye açısından, ümmetin barış içinde yaşaması ya da kan dökülmemesi, fatih olma ayrıcalığını göz ardı etmesine sebep olamazdı.

Onun, Mekke'de, Medine'de ve Yemen'de düzenlediği gece baskınları, kan dökücülüğü, İmam Hasan'ı n Sıffin'deki küstahlığı, şeytanî karakterini ortaya koyan olaylardır. Bununla beraber Muaviye'yi gerçek anlamda tanıyanların sayısı pek de azdır. Bu durumda demek gerekir ki, Muaviye'nin barış önerisinde bulunmasının tek nedeni, menfaatperestlik duygusunun ayağa kalkmasıydı, o kadar...

Bu, onun efsaneleşmiş geçmişine uygun ve uyarlanabilir bir durumdur. O, İmam Hasan'ın (a.s), kendisinin lehine hükümetten çekilmesinin, kamuoyunda, hilâfetten feragat anlamında telakki edileceğini ve bu gelişmeden sonra, Müslümanlar

tarafından yasal halife olarak tanınacağını sanmıştı.[156] Bu, Muaviye'nin, bütün değerli şeyleri basit ve itibarsız saymasına neden olan tatlı bir rüya idi.

Oysa İslâm'ın, onun gibi birinin adîliklerini ve şarlatanlıklarını kabullenmeyecek ya da azat edilmiş savaş kölelerinin ve onların çocuklarının intikam amaçlı yöntemlerini özümsemeyecek kadar aziz ve yüce olduğunu bilmiyordu galiba.

Muaviye'den, savaş karşıtı, barış yanlısı, taahhütlerine, yeminlerine ve anlaşmalarına uyan apayrı bir kişilik yaratabilecek başka gerekçelerin olabileceği ihtimali de inkâr edilmez ama, onun diğer gerekçelerini incelediğimizde, en büyük gerekçe ve davasının, değindiğimiz tatlı rüya olduğu gerçeğini göreceğiz. Şimdi, Muaviye'yi barış önerisinde bulunmaya mecbur eden sebeplerin bir kısmını açıklayalım:

1- Hasan b. Ali'nin (a.s) hükümetin asıl sahibi olduğunu, hükümeti ele geçirmek için, gerçek sahibini -görünüşte bile olsa- ikna etmek gerektiğini ve ikna etmenin en iyi yolunun, barış olduğunu biliyordu.

Onun bu inancı (Hasan b. Ali'nin iktidara gelme için önceliğinin bulunduğu inancı), ordunun Meskin'e hareketinden kısa bir süre önce, İmam Hasan'a gönderdiği bir mektupta yer alan şu tabirle açıklanmıştır: "Sen bu iş için daha uygun ve liyakatlisin." Yine, Peygamber'in Ehlibeyti hakkında, oğlu Yezit ile arasında geçen bir konuşmada şöyle beyan edilmiştir: "Oğlum! Şüphesiz bu hak onlarındır."[157] Ve yine, Ziyad b. Ebih'e yazdığı bir mektupta şöyle der:

"Onun (yani İmam Hasan) sana üstünlük belirtmesi ve emredercesine konuşmasına gelince, bu onun hakkıdır ve böyle yapması gerekir."[158] Çözülmesi güç dinî meselelerde, onun imametine inanan biri gibi, İmam Hasan'ın görüşünü soruyordu[159] ve defalarca; "Hasan Müslümanların efendisidir."[160] diyordu. Doğru ya, Müs-lümanların imam ve önderinden başkası, onlara efendi olabilir mi?

2- Elindeki bütün olanaklara rağmen İmam Hasan'la savaşmanın sonuçlarından oldukça korkuyor ve bunu da gizlemiyordu. Meselâ, Iraklı düşmanlarını vasfederken şunları söylüyor: "Allah'a andolsun ki!

Sıffin'de, miğferlerin altında gözüken gözleri ne zaman hatırlasam, aklım başımdan gidiyor."[161] Bazen de onların hakkında şöyle derdi: "Allah onları kahretsin, sanki hepsinin kalbi bir kalpmiş gibi."[162] Yani barışa eğilimi, onlarla karşılaşmaktan ve miğferlerin altındaki gözleri müşahede etmekten, kaçışının bir yoluydu.!!

3- Resulullah'ın (s.a.a) evlâdı İmam Hasan'ın halk arasındaki konumundan ve İslâmî inançlara göre onun eşsiz manevî makamından çekiniyor ve dolayısıyla, barış

sayesinde, onunla savaşmaktan kaçınmak istiyordu. O, Allah'ın, Şam safları

arasından birini uyandırıp gerçekleri halka söylemesinin ve İmam Hasan (a.s) karşısında takındıkları tavrın iğrençliğini kanıtlamasının, ihtimal dahilinde olduğunu düşünüyordu. Böyle bir olay şüphesiz, kendi cephesindeki Müslümanları ayaklanmaya, itaatsizliğe itecek ve sonunda ordusunu dağıtacaktı.

O, İmam Hasan'ın (a.s) karşısında durduğu, yani aralarındaki mücadele devam ettiği sürece, Sıffin'deki Nu'man b. Cebele et-Tenuhî olayını aklından çıkaramıyordu. Sıffin Savaşı'nda, Şam ordusunun başlarında olan Nu'man, görülmemiş bir açıklıkla Muaviye ile konuşmuş ve

beklenmedik bir şekilde onu alaya almıştı. Muaviye belki bugün bile, Şam halkının, o gün o insanın sergilediği bilinç kadar bir şuura sahip olduğunu kabul etmezdi.

Onun Sıffin'de Muaviye'ye söylediği sözlerden bir bölümü şuydu: "Allah'a andolsun ey Muaviye! Ben kendi zararıma olmasına karşın, senin maslahatını düşündüm;

senin mülkünü ve hükümetini, kendi dinime tercih ettim; senin heveslerin uğruna, tanıdığım hidayet yolunu terk ettim; gördüğüm hak ve hakikat yolundan ayrıldım. Allah Resulü'nün (s.a.a) amcası oğlu, ona ilk inanan, onunla ilk hicret edenle savaşan ben, nasıl hidayet ve doğruluk yoluna ereceğim? Eğer senin yetkine bıraktığımız

şeyi (hilâfeti) ona bıraksaydık, inan daha şefkatli bir kalbi ve daha bağışlayıcı olurdu. Lâkin şimdi işi sana bırakmışız ve çaresiz, ister hak, ister batıl olsun, bu işi sonuçlandırmalıyız.

Cennet meyvesi ve ırmağından mahrum olmuşuz, bari Gute'nin[163] incir ve zeytinini savunalım!"[164] Muaviye'nin siyasî önlemlerinden biri, Şam dışında

yaşayan İslâm büyüklerinin, Şam halkı tarafından tanınmasını ve bu vesileyle muhalefet ve dağınıklığa bir kapı açılmasını engellemekti. Dolayısıyla, bu Şamlı adamın,

Resulullah'ın amcası oğlunu nasıl tanıdığını, onun, İslâm'ı ilk kabul eden olduğunu, şefkatini, bağışlayıcılığını ve hükümet için önceliğini nasıl öğrendiğini bilmiyoruz.

Muaviye, halkı İslâm büyüklerinden habersiz bırakma siyasetini, hükümetinin sonuna kadar sürdürdü. Çünkü bu siyaset sayesinde, Sıffin'de ve daha sonra Meskin'de o büyük kalabalık orduyu oluşturması mümkün olabilmişti. Bu siyaseti gütmesinin nedenlerinden biri, -ki bu siyaseti yapanın kendisinin de âcizliğinin belirtisidir-

Amr b. As'a hitaben söylediği bir sözünde görülmektedir. Bir gün Amr b. As İmam Hasan karşısında övünmeye başlamış ve İmam'dan, tahrik edicisi Muaviye'yi bile zor durumda bırakan olgun bir cevap işiterek ağzının payını almıştı.

Muaviye Amr'a şöyle demişti: "Allah'a andolsun, bu konuşmanla bana ihanet etmiş oldun. Şam halkı, Hasan'dan bu sözleri duyduğu şu ana kadar, benim makam ve mertebemde birinin olduğunu sanmıyordu."[165]

4- Kendi şahsî menfaatleri uğrunda mümkün olduğunca az hata yapma esasına dayanan Muaviye politikası, kendisini barış yanlısı olarak sunmasını, bunda ısrarlı olmasını, mümkün olduğu kadar Irak, Şam ve sesinin ulaştığı diğer bölge halklarına, barışçı biri olduğunu göstermesini gerektiriyordu. O, bu sözde barışseverliğiyle başka bir amaç güdüyordu.

O da şu ki, savaşın kaderinin tayin edeceği kendi yakın geleceği için bir ortam hazırlamak istiyordu. Gerçekleşmesi beklenen iki ihtimalden biri şuydu: Savaş, Şam'ın zaferiyle sonuçlanacak; Hasan ve Hüseyin, aileleri ve dostları topluca öldürülecek. Bu durumda, bu büyük cinayetin ve facianın sorumluluğunu İmam Hasan'a yüklemek çok daha kolay olurdu.

Halka; "Ben Hasan'ı barışa davet ettim fakat o, savaştan başka hiçbir şeye razı olmadı. Ben onun

yaşamasını istiyordum, o ise benim ölmemi. Ben, halkın kanının akmasını önlemeye çalışıyordum, o ise, ikimizin arasında çıkacak bir savaşta insanların katledilmesini

istiyordu..." diyecekti ve önceki plânı eksiksiz gerçekleştiği için de yalan söylemiş olmayacaktı. Bu siyasî maharet ve hokkabazlık, Muaviye'nin hedeflerinin birçoğunu temin eder ve ona, Peygamber soyunun işini kökten bitirme imkânını sağlardı. Bu durumda o, çoğunluğun nazarında kazanan taraf, aynı zamanda adil ve insaflı bir kişi sayılırdı.

Dolayısıyla savaşın başlamasından önce, onun barış çağrısını duyan herkes, hakkı onun tarafına verir, adaletli ve insaflı olduğuna şahadet ederdi. Fakat İmam Hasan (a.s), rakibin siyasî maharetleri karşısında gafil avlanacak ya da kendisi bu metotları uygulamaktan âciz biri değildi.

O her hâlükârda düşmanından daha uyanık, daha becerikli ve fırsatlardan doğru ve Allah'ın beğendiği bir şekilde yararlanmada daha güçlü idi. Onun için, her taraftan kendisini kuşatan olumsuz şartları, düşmanın alçak emellerini ve barışa davet etmedeki amacını dikkate alarak, barış önerisine olumlu cevap vermeyi gerekli gördü.

Daha sonra, sadece Muaviye'nin plânlarını boşa çıkarmakla yetinmeyip, sağlam ve dâhiyane bir plânla, düşmanını barış silâhıyla ilelebet izi silinmeyecek bir yenilgiye mahkûm etti. Gelecek bölümlerde bu konuyla ilgili yeterli açıklama, değerli okurların bilgisine sunulacaktır.

BARIŞ ANLAŞMASI

Tarihçilerden bir bölümü, bu arada Taberî ve İbn-i Esir şöyle demişlerdir:

"Muaviye, altını mühürlediği boş bir sayfayı İmam Hasan'a gönderip altına şu notu düştü: Seçim senin. Bu sayfaya istediğin her şartı yazabilirsin."[166] Ama tarihçiler konuyu yarım bırakmış ve İmam Hasan'ın (a.s) o yaprağa ne yazdığını açıklamamışlardır.

Bu konuda başvurabileceğimiz bütün kaynaklarda, rivayet edenlerin de itiraf ettiği gibi, dağınık birkaç madde dışında anlaşma maddelerinin bütününe rastlayamadık.

Sadece bir kaynakta, nispeten düzenli, başlangıcı, sonu belli olan ve rivayet edenin, barış anlaşmasının tam metni sandığı bir anlaşma suretine rastladık.

Fakat maddelerinden birçoğu, senet ve sayı açısından daha sahih olan diğer rivayetlerle çelişmektedir. Şayet bir rivayetle yetineceksek, anlaşmanın içeriğini öğrenmek için, eski rivayetçilerin yöntemiyle "boş sayfa" rivayetiyle yetinmemiz, onlar gibi yarım bırakmamız ve o özet hâline kanaat etmemiz gerekir.

Zaten, "istediğin her şartı yazabilirsin." esasına göre barış anlaşmasının imzalanması, İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye'nin gönderdiği imzalı boş sayfayı, kendi benimsediği şartlarla doldurduğu, kendi yararına olan, kendisi, ailesi, Şiîleri veya hedefi doğrultusunda kendi görüşünü temin eden maddeler sığdırdığı anlamını taşımaktadır.

Şimdi maddeleri tek tek bilmediğimize göre, barış anlaşmasının içeriği hakkında söylenenler arasından, İmam Hasan'ın yararı ve faydasına daha yakın, fikir ve hedefine daha uygun olanın gerçeğe en yakın olduğuna inanabilir ve rivayetlerin uzlaşması bağlamında, böyle bir rivayeti, Muaviye'nin yararına daha uygun şartları içeren bir rivayete tercih edebiliriz.

Bu da şüphesiz, barış anlaşmasını düzenlemek ko-nusunda İmam Hasan'ın sahip olduğu serbestlikten yararlanılabilir kesin ve kaçınılmaz bir sonuçtur. İmam Hasan'ın (a.s), o boş sayfaya yazdıkları şu anda

elimizde olmadığı için, tarihî kaynaklarda dağınık hâlde bulunan muhtelif cümleleri derleyip, onların tümünden en doğru, en önemli maddeleri içerenleri seçip, birbiriyle

uyumlu cümleleri tek madde altında birleştirip ve bu düzenlemeyle, barış anlaşmasını, en gerçeğe yakın şekline sokmamız gerektiğini düşünüyoruz:

İKİ TARAFIN İMZASINA SUNULAN ANLAŞMA METNİ

Madde 1:

Allah'ın kitabına, Peygamber'in sünnetine[167] ve gerçek halifelerin uygulamalarına uygun amel etmek[168] şartıyla, hükümet Muaviye'ye bırakılacak.

Madde 2:

Muaviye'den sonra hükümet Hasan'ın[169], ona bir şey olur ya da beklenmedik bir gelişme yaşanırsa Hüseyin'indir.[170] Ve Muaviye'nin, kendisinden sonraki

halifeyi seçme[171] hakkı yoktur.

Madde 3:

Muaviye, namazlarda Emir'ül-Müminin'e küfür ve lâneti terk etmeli[172] ve Ali'yi ancak iyilikle yad etmeli.[173]

Madde 4:

Beş milyon dirhem mal varlığı bulunan Kûfe beytülmalına hükümet dokunmayacak; Muaviye her yıl 2 milyon dirhem Hüseyin'e gönderecek; bağış ve hediyeler konusunda Benî Haşim (Haşimoğulları) Benî Ümeyye'den imtiyazlı sayılacak;

Cemel ve Sıffin Savaşlarında Emir'ül-Müminin'in safında şehit olanların yakınlarına 1 milyon dirhem dağıtılacak ve bu harcamaların tümü Darabcerd[174] bölgesi gelirlerinden karşılanacaktır.[175]

Madde 5:

Halk, Şam, Irak, Yemen, Hicaz, kısaca Allah'ın yeryüzünün tümünde güvenlikte olacak; ırk ayrımı olmayacak; Muaviye onların hatalarını görmezlikten gelecek, hiç kimseyi geçmiş hataları için cezalandırmayacak;

Irak halkına yönelik eski kinini terk edecek.[176] Ali dostları her yerde emniyet ve huzur içinde olacak, Şiîlerine eziyet edilmeyecek; can, mal, namus ve evlâtları için endişede olmayacaklar, kimse onları takip etmeyecek, zarar vermeyecek, hak sahibinin hakkı kendisine ulaşacak ve

ellerindekiler geri alınmayacaktır.[177] Hasan b. Ali, kardeşi Hüseyin ve Allah Resulü'nün Ehlibeyti'nden hiçbirine, gizlide veya açıkta suikast tertiplenmeyecek, İslâm âleminin hiçbir yerinde korku ve tehdit altında kalmayacaklar.[178] İbn-i Kuteybe şöyle yazıyor: "Daha sonra Muaviye'nin elçisi Abdullah b.

Amir, İmam Hasan'ın (a.s) şartlarını olduğu gibi Muaviye'ye yazıp gönderdi.

Muaviye hepsini kendi el yazısıyla bir sayfaya yazıp mühürledi, sağlam taahhüt ve yeminlerle anlaşmayı tekit etti; Şam ileri gelenlerinin tümünü şahit gösterdi ve tekrar elçisi Abdullah'a gönderdi, o da İmam Hasan'a teslim etti."[179]

Diğer tarihçiler, Muaviye'nin, anlaşmanın sonuna eklediği ve ahdine vefa edeceğine dair Allah'a yemin ettiği metni şu şekilde yazmışlardır: "Allah'a ve Allah'ın, kullarını bağlı olmaya mecbur kıldığı her şeye yemin olsun ki

, Muaviye b. Ebu Süfyan, bu anlaşmanın maddelerine uyacaktır."[180] Ve bu anlaşma, en sahih rivayetlere göre, hicrî 41 yılının cemadiy'el-evvel ayının ortasında gerçekleşmiştir.

ANLAŞMANIN ÖNEMLİ MADDELERİNİN TETKİKİ

Şüphesiz, anlaşmanın dinî ve siyasî açıdan çok önemli konular içermesi, düzenleyenin hem dinî, hem de siyasî açıdan engin bir görüşe sahip olduğuna ilişkin yeni bir kanıttır.

Doğrusu, bu tür şeylerin, diplomasi gücünün en iyi göstergesi olduğu bir dönemde, İmam Hasan'ın emirlerine ve tedbirlerine baktığımızda, onun, fazlasıyla siyasî bir liyakate sahip olduğunu itiraf etmeli ve inanmalıyız ki, eğer o daha iyi şartlarda, daha uygun ortamlara sahip muhitlerde ve insanlar arasında yaşamış olsaydı,

İslâm âleminin en deneyimli siyasetçileri ve en büyük hükümdarları arasında yer alırdı. Bir kimsenin ileri görüşlü ve büyük düşünen biri olduğuna dair göstergeler, şüphe ve tartışma götürmeyecek kadar fazla ise, zaman ve şartların ürünü olan geçici mahrumiyetler ve yenilgiler, onun zaafına delil olamaz, eleştirilmesine bahane oluşturamaz. Kişisel yetenekler, mahrumiyet ve yenilgiler neticesinde, her bakımdan kendilerini göstermiş olmasalar da meydanı bütünüyle boş bırakmazlar.

Bu büyük insanın çıktığı şu şanlı er meydanına, bir milletin tümünün canını, hem zamanında, hem de gelecekte koruma esasına dayalı dahiyane düşüncesine bakın ve o zaman görün, bu fikri nasıl anlaşma paragraflarına sığdırabilmiş ve şartlar hâlinde düşmanın önüne sürebilmiş, seyredin! Anlaşmanın beş maddesinin zekice hazırlanması ve meramını iletebilmesi, iyice gösteriyor ki, düzenleyen, rast gele ya da dağınık bir şekilde konular sıralamamış; aksine, birbirine bağlı bu maddeleri seçip düzenlemekle, özel bir amaç ve hedefi takip etmiştir.

Üstelik en yakın ve pratik yolları dikkate alarak, hedefini gerçekleştirmeye, yani kendi meşru hakkını sağlamlaştırmaya, kendi ve kardeşinin makamını korumaya, Peygamber ailesinin işlerini kolaylaştırmaya, canlarını korumaya, Şiîlerinin güvenliğini garanti altına almaya, yetimler ve geride kalanlarının refah düzeyini yükseltmeye,

bu vesileyle onların sebat ve vefasını ödüllendirmeye; ayrıca onların iman, ihlâs ve

yardımlaşma duygularını, dosta ihtiyaç duyulacak günler için garanti etmeye çalışmıştır. Bu anlaşmada, hilâfeti Muaviye'ye, Peygamber'in sünnetine ve gerçek halifelerin uygulamalarına göre amel etme şar-tıyla bıraktı. Bu şartı koymakla, mahiyetini ve bu şarta karşı tepkisini çok iyi bildiği Muaviye'nin -bu şart gereğince amel edilmemesi durumunda- sayısız muhalefet,

tepki ve düşmanlıklarla karşı karşıya kalacağını biliyordu ve bunu temin etmiş oluyordu.

Sonuç itibariyle bu, Muaviye'nin iktidarının temeline konulmuş bir dinamitti. Anlaşma dediğimiz, iki tarafın birbirlerine karşı taahhütlerini yerine getirmeye dair imzaladıkları bir senettir.

Öyleyse bahsettiğimiz anlaşmanın konusuna şu başlığı verebiliriz: İki taraftan birinin aşırı istek ve alâkasını çeken sınırlı maddiyatın karşısında, diğer tarafın ideali olan sınırsız maneviyat. Muaviye için barış, iktidara gelmek için kullanacağı bir araçtan başka bir şey değildi.

İmam Hasan ise, ekolünü ve düşünce esaslarını korumak, Şiîlerini yok olmaktan kurtarmak ve Muaviye'nin ölümünden sonra, gasp edilmiş hakkını geri almayı kolaylaştırmak için, buna razı oldu.

Rasyonel düşünmenin gereği, barış anlaşmasından böyle bir anlam çıkarmaktır. Barışın gerçekleşmesi anında iki taraftan her birinin hedefleri ve maksatları konusunda, yorumumuzun doğrulduğunun tamamen ortaya çıkması için,

geçmiş tarihçileri körü körüne taklit zincirini kırmamız ve bu önemli tarihî gerçeği keşfetmek için doğrudan, anlaşma maddeleri hakkında iki tarafın açıklamalarına veya genel olarak anlaşmanın gizli noktalarını aydınlatan sözlere geçmemiz gerekir. Böylece, niceleri hatta dostlar için bile gizli kalmış birçok sırrı da çözmüş oluruz.

1-İKİ TARAFIN AÇIKLAMALARI

Muaviye'nin barıştan sonraki açıklamalarından, sadece iki cümleyi aktarmakla yetiniyoruz:

1- İbn-i Kesir[181] ve diğer bazı tarihçilerin naklettiği Muaviye'nin şu sözü: "Biz bu saltanata razıyız, ondan hoşnuduz."

2- Barış için entrika çevirme bağlamında, İmam Hasan'a (a.s) yazdığı bir mektupta yer verdiği şu cümle: "Senin şöyle bir ayrıcalığın olacak: Kimse sana hükmetmeyecek, senden habersiz bir iş tamamlanmayacak ve hiçbir işte senin görüşüne karşı çıkılmayacak."[182]

İmam Hasan'ın (a.s) açıklamalarından da, aşağıdaki sözleri aktarmakla yetiniyoruz:

1- Barışın felsefesini Şiîlerine anlatmak amacıyla defalarca söylediği şu söz: "Ne bileceksiniz ki ben ne yaptım! Allah'a andolsun

ki, yaptığım iş, Şiîlerim için dünyada olan her şeyden daha iyidir."

2- Kûfe'deki Şiîlerin ileri gelenlerinden Beşir Hemedanî'ye söylediği şu cümle: "Bu barıştan, sizi ölümden kurtarmaktan başka

bir amacım yoktu."[183]

3- İmam Hasan'ın barıştan sonra yaptığı şu konuşma: "Ey millet! Doğrusu Allah sizi, bizim ilkimizle (Hz. Ali'yle) hidayete erdirdi ve sonuncumuzla da canınızı korudu.

Şimdi ben Muaviye ile barış kararı almışım. Ne bilelim? Belki de bu bir imtihan ve başka bir

zaman için fırsattır."[184]

Gerek Muaviye'nin, gerekse İmam Hasan'ın (a.s), aktardığımız bu ve benzeri açıklamalarının çoğu, bu anlaşmanın hedefini belirleme noktasında, zorlukla karşılaşmamıza ve belirsizliğe düşmemize imkân bırakmıyor... Muaviye şevk ve ısrarla hilâfeti istiyordu.

İmam Hasan (a.s) ise, plân programı gereği, kendisi için bütün yeryüzündeki her şeyden daha değerli olan, Şiîleri ölümden kurtarmak, İslâmî esasları ve fikirleri korumak ve bilâhare geçici barış ve sükûnet doğrultusunda yol alıyordu. Bu, yukarıda geçen açıklamalara binaen, hayret etmeden ve inkâr etmeksizin kabul edilebilecek ve tarihçilerin,

iki tarafın barıştaki hedefi konusunda yaptıkları saptırmayı ve de iki tarafın açıklamalarını anlamada düştükleri hatayı gözler önüne serecek bir gerçektir. Dikkat ederseniz, ne anlaşma metninde, ne de iki tarafın açıklamalarında biat, imamet ve hilâfet ile ilgili mutlak bir söz vardır. Öyleyse, tarihçilerden bir grubun ve onların başında İbn-i Kuteybe Dineverî'nin naklettiği; "İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye'ye biat etmesi" iddiası hangi kaynağa dayanmaktadır? diye sormak lâzım!!!

Burada, bu konu hakkında ya da bunu söz konusu edenler hakkında incelemeye başlamadan önce, İslâmî hilâfeti Muaviye b. Ebu Süfyan'la bağdaştırmak ve onun gibi birine şer'î biat nasıl ve hangi anlamda değerlendirilir, bağlamında kısa bir ön değerlendirme yapalım:

Önceki bölümlerde, İslâm'da hilâfet konusu hakkında söylediklerimizi kısaca hatırlayalım: İslâm'da "hilâfet" ve "Peygamber halefliği", sadece ruhî ve manevî meziyetler bakımından herkesten daha çok Allah Resulü'ne benzeyen kimsenin hakkıdır; Ömer b. Hattab'ın deyişiyle; azat edilmiş kölelerin, onların evlâtlarının ve fetih günü teslim olanların, bu makamdan payı yoktur. Ehlisünnet kaynaklı muteber bir hadise göre, hilâfet,

Resulullah'tan sonra 30 yıldır ve ondan sonra zalim bir padişah gelecek. Şia ve Mu'tezile inancına göre, imamet sadece atama

ve tayin ile olur; galebe çalmak ve güç kudret, caiz olmayanı caiz kılmaz. Öyleyse bir kimsenin güç kullanarak hilâfeti elde etmesi ya da onu haydutluk ve zorbalıkla Müslümanlara dayatması doğru değildir. Peygamber'in halifesi olan kimsenin, onun kanunlarına,

açıktan veya gizlice muhalefet etmeye hakkı yoktur. Örneğin; zina yoluyla dünyaya gelmeyi meşru bir nesep olarak kabul etmek, cuma namazını çarşamba günü kılmak, yemin ve anlaşmaları bozmak,

Peygamber'in halifesi vasfına sahip kimsenin yapacağı şeyler değildir... Şimdi yukarıdaki sözlerimize şunu ekliyoruz: Sözde Emevî halifelerinin ve onların destekçilerinin, bin aylık hükümetleri döneminde gerçekleştirdikleri yaygın propagandalara, dağıttıkları hesapsız rüşvetlere, arzu ve isteklerine göre uydurdukları yalan ve efsane menşeli rivayetlere rağmen,

Muaviye'nin döneminden bu güne kadar, hiçbir İslâm düşünürü, Muaviye'nin hilâfet makamını ele geçirmesini, gerçek İslâmî hilâfet anlamında algılamamış, hiç kimse onu Resulullah'ın halifesi olarak kabul etmemiştir.

Onca maddiyata ve propaganda gücüne rağmen, tarihte "Padişah halife" unvanından öteye gidememiş ve o şekilde tanınmıştır. Muaviye'nin iktidarı iyice oturduktan sonra, bir gün Sa'd b. Ebi Vakkas, huzuruna varıp şöyle dedi: "Selâm sana ey Padişah!" Muaviye gülümseyerek şöyle dedi: "Ne olur bana Emir'ül-Müminin diye hitap etsen ey Eba İshak!" Sa'd şöyle dedi: "Ne kadar da neşeli ve gülerek konuşuyorsun. Yemin ederim ki, bu makamı senin elde ettiğin yolla elde etmeyi istemem."[185]

İbn-i Abbas, uzun bir konuşmanın ardından Ebu Musa Eş'arî'ye şöyle dedi: "Muaviye'de, onu hilâfet makamına yaklaştıracak

hiçbir özellik yoktur."[186] Ebu Hüreyre, Muaviye'nin hilâfetini inkâr bağlamında, Resulullah'tan bu hadisi nakletmiştir: "Hilâfet Medine'dedir, saltanat Şam'da."[187] İbn-i Ebi Şeybe rivayet ediyor: Peygamber'in kölesi Sefine'den, Benî Ümeyye'nin hilâfete müstahak olup olmadıkları sorulduğunda, cevaben şöyle dedi:

"Yalan söylediler mavi gözlü cariyenin oğulları. Onlar padişahların en şirretlilerindendirler ve ilk padişah da Muaviye'dir."[188] Aişe, Muaviye'nin hilâfet iddiasını uygunsuz bulup kınayınca, Muaviye şöyle dedi: "Aişe'ye şaşırdım doğrusu. Lâyık olmadığım bir şeyi elde ettiğime ve hak etmediğim bir makama oturduğuma inanıyor. O ne karışır bu işlere?!

Allah onu affetsin."[189] Ebu Bekre (Ziyad b. Ebih'in anne tarafından kardeşi) Muaviye'nin toplantısına katıldı. Muaviye ona şöyle dedi: "Bir hadis söyle ey Ebu Bekre!" İbn-i Said, Ebu Bekre'nin şöyle dediğini nakleder:

"Resulullah'tan (s.a.a) hilâfetin 30 yıl olduğunu, ondan sonra ise saltanat olacağını duydum." Ebu Bekre'nin oğlu Abdurrahman şöyle der: "Ben babamın yanındaydım, bu hadisten sonra, Muaviye bizi tekme tokat dışarı attırdı!"[190] Muaviye, Sa'saa b. Sûhan el-Abdî'ye sordu: "Beni,

halifelerden hangi biri gibi görüyorsun?" Sa'saa cevaben şöyle dedi: "Halka zorla hükümet eden, kibirli davranan, yalan ve hile gibi batıl yollarla onlara musallat olan kimse, nasıl bir halife olabilir ki?! Evet ey Muaviye, yemin ederim ki, sen Bedir Savaşı'nda (Müslümanların yanında) bir kılıç vurup,

(İslâm düşmanlarına karşı) bir ok dahi fırlatmadın. O gün, sen ve baban müşriklerin ordusundaydınız ve halkı Allah'ın Resulü'ne karşı kışkırtıyordunuz. Sen, köle oğlu köleydin; Allah Resulü seni ve babanı azat etti

ve hilâfet, azat edilmiş bir köleyle nasıl olur da bağdaşır?"[191] Dostu Muğiyre b. Şu'be, huzuruna varıp, sonra çıktı. Ardından oğluna şöyle dedi: "İnsanların en alçağının yanından geliyorum."[192]

Basra'daki yöneticisi Semure görevinden azledildiği gün, ona lânet edip şöyle dedi: "Allah Muaviye'ye lânet etsin. Eğer ona ettiğim itaati Allah'a etseydim, bana asla azap etmezdi."[193] Hasan Basrî şöyle der:

"Muaviye'de, her biri tek başına onun bedbaht ve helâk olmasına yetecek dört özellik vardı: 1- Akılsızları, ümmetin sırtına yükledi; o kadar ki, hilâfeti ümmete meşveret etmeden ele aldı. Oysa ümmet arasında sahabe ve faziletli insanlar bulunmaktaydı.

2- İpek elbise giyip tambur çalan, şarapçı sarhoş oğlunu, kendisine halef, veliaht tayin etti.

3- Resulullah'ın (s.a.a); 'Çocuk yatak sahibinindir ve zina edenin nasibi taştır.' Buyruğuna rağmen, Ziyad'ı kardeşi ilân edip, Ebu Süfyan'ın oğlu diye hitap etti.

4- Hucr'u öldürdü. Yazıklar olsun ona, Hucr ve ashabına yaptıklarından dolayı! Yazıklar olsun ona, Hucr ve ashabına yaptıklarından dolayı!.."[194] Mutezile fırkası

barıştan sonra, Muaviye'ye biat etmedi ve İmam Hasan'ı da, Muaviye'yi de terk ettiler ve bu yüzden

kendilerine "Mu'tezile" yani, uzaklaşanlar, bir kenara çekilenler ismini verdiler.[195] Zaman kervanının, Muaviye'nin kişiliğini sonraki

nesillere ulaştırmasından sonra, dört mezhebin fıkıhçıları, fıkhî konularda Muaviye'yi "Zalim Padişah"a örnek olarak kullanıyorlardı![196] Ebu Hanife Nu'man b. Sabit, onu "Savaşılması vacip bir zalim" biliyordu.[197] Şu hâlde, nerde Muaviye'ye yakıştırılan halifelik? Daha sonraları hicrî 284 yılında Abbasî halifesi Mu'tezid, yeniden Muaviye'nin yaptıklarını, büyük cinayetlerini, hakkında söylenen sözleri, nakledilen rivayetleri su yüzüne çıkarıp bir fermanla,

Muaviye'ye lânet etmeyi bütün Müslümanlara tavsiye etti.[198] Gazalî kendi kitabında, İmam Hasan'ın (a.s) hilâfeti ile ilgili değerlendirmeler yaptıktan sonra şunları söyler: "Ve hilâfet, hak etmeden sahiplenen insanların eline düştü."[199]

6. asırda Muaviye hakkında söylenen en beliğ sözü, Basra idare amir vekili söylemiştir: "Muaviye sahte sikke gibidir."[200] İbn-i Kesir, Hz. Peygamber'in (s.a.a) açık hadisine dayanarak, Muaviye'nin hilâfetini açıkça reddedip şöyle der: "Daha önce dedik ki, Resulullah'tan (s.a.a) sonra hilâfet 30 yıl sürecek ve ondan sonra zalim bir saltanat dönemi gelecek. Bu 30 yıl Hasan b.

Ali'nin hilâfetiyle son buldu. Şu hâlde Muaviye devri, o saltanatın başlangıcıdır."[201] Dimyerî, (ölm: hicrî 808) İmam Hasan'ın (a.s) hilâfet süresini belirttikten sonra şunları yazıyor: "Bu, Resulullah'ın (s.a.a) hilâfet için öngördüğü dönemin sonudur. Daha sonra saltanat ve ardından yeryüzünü kibir ve fesada boğan sulta dönemi idi.

Gerçekten Resulullah'ın buyurduğu gibi de oldu."[202] Son olarak da Muhammed b. Akil, Muaviye hakkında kesin ve son hükmü veren ve şimdiye kadar iki defa basılan değerli kitabı "en-Nesayih'ul-Kâfiye Li-men Yetevella Muaviye" yi hazırlayarak büyük bir iş başarmıştır. "Muaviye ve hilâfet" konusunda şimdiye dek söylenenler, yapılan açıklamalar ve değerlendirmeler, yani:

1- Böyle bir hilâfetin, İslâm kanunlarıyla aykırılığı;

2- Muaviye'nin, Resullullah'a (s.a.a) apaçık muhalefet etmesi;

3- İslâm tarihinin bütün dönemlerinde Müslüman düşünce sahiplerinin, Muaviye'nin hilâfet iddiasını kınayıp kabul etmemeleri, konuyu daha fazla irdeleme ihtiyacını ortadan kaldırıyor.

İmam Hasan'ın (a.s) kendisi de, hükümeti Muaviye'ye bıraktıktan sonra, diğer İslâm büyükleri gibi açıkça onun hilâfetini reddediyordu. Kûfe'de iki tarafın bir

araya geldiğinde yaptığı konuşmada şöyle buyurdu: "Muaviye öyle sanıyor ki, ben onu hilâfete lâyık gördüm, kendimi değil; yalan söylüyor.

Biz, Allah'ın kitabında ve Resulullah'ın hükmüyle, hükümete herkesten daha evlâyız..."

Gelecek bölümlerde, bu konuşmanın tam metnine yer vereceğiz. Barıştan sonra, Muaviye'nin de hazır bulunduğu bir ortamda yaptığı diğer bir konuşmada şunları söylemişti:

"Halife; zulmeden, sünnetleri yürürlükten kaldıran, dünyayı kendisine anne-baba yapan kimse değildir. Böyle bir kimse, bir hükümetin başına geçen ve menfaatlerini gerçekleştirme fırsatına ulaşan bir padişahtır.

Bu hükümet ondan geri alınır ve o lezzet çabuk geçer de günahların yükü omzunda kalır ve yüce Allah'ın (c.c.) bir ayette; 'Bilmiyorum, belki azabın gelmeyişi, sizi denemek ve bir süreye kadar yaşatmak içindir...'[203] buyurduğu gibi bir durum ortaya çıkar."

2- BİAT KONUSU

Kuleynî (r.a) bir rivayette şöyle der: "İmam Hasan, Muaviye'ye, onu 'Emir'ül-Müminin' olarak isimlendirmeyeceğini de şart koştu."

İbn-i Babeveyh'in (İlel'uş-Şerayi, s.81) ve başkalarının naklettiği rivayette de şöyle geçer: "İmam Hasan (a.s), Muaviye'ye, onun yanında (herhangi bir olayla ilgili) tanıklık etmeyeceğini şart koştu." Muaviye'nin hilâfetini kabul etmeyen bir adam ona hiç biat eder mi? Bundan daha iyisi ve daha fazlası olamazdı; yani, ona Emir'ül-Müminin dememek ve onun yanında tanıklık etmemek.

Olan sadece anlaşma metninde "işin teslimi" ve bazıları tarafından da "hükümetin teslimi" diye tabir edilen saltanatın bırakılmasından ibaretti. Dineverî'nin el-İmamet-u ve's-Siyase kitabında yer alan; "Hasan Muaviye'ye İmamet unvanıyla biat etti." cümlesi;

1- İslâmî hilâfet ve Müslümanları idare etmekle ne kadar uyuşmaz olduğunu gördüğümüz Muaviye'nin özellikleriyle,

2- İmam Hasan'ın, Muaviye'nin hilâfetini reddettiğine ilişkin açıklamalarıyla, 3- Muaviye'nin halifeliğini onaylıyormuş gibi bir durumun ortaya çıkmaması için gösterdiği büyük dikkati ve titizliğiyle hiçbir şekilde bağdaşmamaktadır.

(Nitekim Yukarıdaki iki rivayetten bu durum anlaşılıyor.) İmam Hasan ve Muaviye olayı bölümünde Dineverî'den nakledilenlerin toplamı, üçüncü asırda, yani Muaviye'nin propagandaları ve rüşvetlerinin artık etkili olmadığı bir dönemde

yaşayan bir tarihçiye yakışmayan, apaçık bir taassup ve taraf tutmanın göstergesidir.

Şüphesiz, bu tür yargılar, çoğu Müslüman tarihçilerimizin içinde olduğu duygusal ve ideolojik etkenlerin ürünüdür. Meselâ başka bir yerde şöyle yazıyor: "Hasan ve Hüseyin, Muaviye'nin hayatı boyunca, ondan hiçbir kötülük görmediler!"

Bu tarihçiye sormak lâzım; hangi kötülük, birini zehirlemekten daha fazla ve hangi zulüm, birinin makamını gasp etmekten daha büyüktür? Hangi değer ve yargılarına göre hareket ediyor bu Dineverî?!

İmam Hasan'ın Muaviye'ye biat etmesinden dem vuran tarihçiler için, zoraki bir mazeret veya bahane üretmemiz gerekecekse, bunların da, kendi zamanlarına kadar halkı rahat bırakmayan geniş bir propagandanın etkisi altında kaldıklarını söylememiz gerekir. Tarihte hiçbir olay, İslâmî hükümetin, İslâm Peygamber'inin evlâdı olan birinin elinden çıkıp, kendisinin ve ailesinin hayatı meşhur olan azatlı bir savaş kölesinin eline düşmesinden daha büyük değildir.

Bu olayın önemi, barış karşıtlarının, bu olayı istedikleri biçimde gösterme, dilediklerini söyleme ve yazma yetkisini, kendilerinde görmelerine neden olmuştu. Böylece gerçekleri değiştirdiler, kendiliklerinden konular uydurdular.

Netice itibariyle biat yalanı da hayal âleminde şekillenmiş oldu. Bu uydurma efsaneyi tekrarlamak, hükümet şefleri için barış olayından sonra önemli bir maslahatı daha içeriyordu. Bu efsane, Muaviye'nin hilâfet hakkına sahip olduğuna dayalı propagandaları için hatırı sayılır bir kanıt olabilir ve Müslümanların genelinin inkâr ve reddine maruz kalan ve Peygamber'in hizmetçisi Safine'nin, onun hakkında; "Yalan söylüyorlar mavi gözlü cariyenin çocukları.

Onlar padişahların en şirretlilerindendirler ve ilk padişah da Muaviye'dir." dediği Muaviye'nin, halife olduğu meselesi bu vesileyle kesinlik kazanabilirdi. Safdillik ve körlüğün, tarihçilerin başına belâ olması ve İslâm tarihiyle ilgili hazırladıkları her konuya etki etmesinden sonra, bu uydurma efsane de gerçek gibi algılanmaya başladı.

Azınlıkta kalan bir grup, dillerini bu saçma iddialardan korudular. Fakat bazıları; "Hasan'ın kendisi de biat ettiğini açıkça itiraf etmiştir!" şeklindeki sapkın iddiayı ileri sürecek kadar, hakikatten uzaklaşmışlardır.

Diğer bazıları, kendilerini töhmet ve iftiraya da bulaştırdılar; İslâm Peygamberi'nin evlâdı hakkında konuşan hiçbir Müslümanın mertliğine yakışmayan bir bataklığa gömüldüler... ve şöyle yazdılar: "Hasan, hilâfeti dünya malına sattı!!.."

Biz şimdi bu iftiracıların saçmalıklarına cevap vermek niyetinde değiliz. Burada sadece şunu kanıtlamak istiyoruz: İki tarafın imza ve kabulü ile gerçekleşen barış

olayında, bizim kanaatimize göre, biat edildiğini gösteren bir kanıt yoktur.

Bunu söylerken dayanağımız, her Müslümanın biat ve imamet kavramından çıkarması gereken doğru anlayıştır. Buna ilâveten, konuya ilişkin rivayetler ve de bu olayın etkin şahsiyetlerinden nakledilen açıklamalar, bu iddianın başka delilleri sayılabilir.

Kendisiyle ilgili bunca sağlam kanıtlar bulunduğu hâlde, şüphe ve belirsizliğe mahkum edilen dünyada başka bir gerçek gösterilemez. Herhangi bir olayı tanımak ve anlamak için, o olayın meydana geldiği dönemde veya olaydan kısa ya da uzun süre sonra yaşayan tarihçilere başvurmak, bir alışkanlıktır.

Sonraki nesillerde bu yönteme devam edilmesi, bir camia ve inancın takipçileri arasında, çeşitli görüş, inanç ve gruplaşmaların doğmasına neden oldu... Bunun bir tek nedeni vardır: Tarih yazarları da, bu gibi koşullardan kurtulamadıkları o döneme has resmî ideolojilerin, gruplaşmaların, görüş ve inançların tesiri altında yaşıyorlardı.

Doğrusu o şartlarda, hem ahlâkî açıdan, hem sosyal faaliyetleri bağlamında etkili olan duygusal etkenlerden kendilerini uzak tutmaları zordu. İslâm tarihinin birtakım karışıklıklara ve üzüntü verici perişan duruma düşmesi bu noktadan kaynaklanıyor.

Gerçekten kabul etmek gerekir ki, barış konusunda bazılarının kınama ve eleştiri duygularını kabartan biat yalanı, tarihçilerin, kitaplarını yazarken etkisi altında kaldıkları konjonktürün bir ürünüdür.

Bu efsaneyi bir gerçek gibi göstermek için yapılan maksatlı propagandalar, birçok tarihçiyi, maddî çıkarlardan veya hakikatten habersiz olmalarından dolayı, bu propagandalara uymaya zorluyordu. Anlaşma metninde geçen "işin teslimi" tabiri de, İmam Hasan'ın, Muaviye'nin halifeliğini resmen tanıdığını ve daha sonra ona biat etmeyi de kabul ettiğini iddia edebilmeleri için bir kanıt sayılıyormuş!!

Oysa ilâhî bir makam olması itibariyle, hilâfetin muameleye veya başka birisine teslim edilmeye tâbi tutulamayacağına ve barış ya da hakemliğin kabulü gibi beklenmedik gelişmelerin, onun gerçek mahiyetine tesir etmesinin mümkün olamayacağına dikkat etmediler.

Şimdi, barış anlaşmasının ilk maddesinde açıklanan, "işin teslimi" tabirinin anlamının tamamen ortaya çıkması için, kendi yöntemimizle tarihçilerin zayıf sözleri arasında, ciddi ve gerçek sonuçları elde etmemiz ve bu kısa tabirin yorumunu, anlaşmanın iki tarafından nakledilen sözlerde aramamız gerekiyor.

Dipnotlar

---

[152]- Bk. Tarih-i İbn-i Esir, c.3, s.162

[153]- Muruc'uz-Zeheb, c.2, s.343 ve İbn-i Ebi'l-Hadid, c.2, s.357

Mutrıf b. Muğiyre şöyle anlatır: "Babam Muğiyre ile Şam'a Muaviye'nin yanına gittik. Babam, Muaviye'nin huzuruna gidiyor ve konuşuyordu. Döndüğünde benimle, Muaviye hakkında konuşuyordu, aklı ve dirayeti hakkında bir şeyler söylüyor ve onu övüyordu. Yine bir gece Muaviye'nin yanından döndüğü zaman, yemek istemeyecek kadar üzüntülü buldum.

Bir şey söylemesi için bir süre bekledim ve kendi kendime; 'Bir şey mi oldu acaba?' diye düşündüm." "Sonunda kendisine; 'Bu gece niçin bu kadar üzüntülüsün?' dedim. Babam;

'Oğlum! Şu anda ben, insanların en alçağının yanından geliyorum.' dedi." "Ben; 'Ne oldu ki?' dedim. Babam; 'Bu gece Muaviye ile yalnız olduğum bir anda ona; 'Arzularına ulaştın ey Emir'ül-Müminin! Ne olur adalet ve iyiliği meslek edinsen,

artık yaşlanmışsın. Benî Haşim'den kardeşlerini göz önüne alman ve akrabalığın gerektirdiği gibi davranman iyi olur. Allah'a andolsun, onların elinde, seni korkutacak şey yoktur.' dedim.' dedi." "Muaviye cevap olarak şöyle dedi: 'Hayır!

Asla! Teym kabilesinden olan adam hilâfete geçti, adaleti icra etti ve bir sürü iş becerdi; ama kendisi gibi adı da öldü, sadece ara sıra ismi telaffuz edilir oldu: Ebu Bekr... Ondan sonra Adiyy kabilesine mensup adam yönetime geçti.

On yıl rahatını bırakıp zahmete katlandı; o da öldüğünde adıyla birlikte gömüldü, bazen isminin anılması dışında: Ömer... Ondan sonra soy bakımından eşsiz olan kardeşimiz Osman halife oldu.

O da bir şeyler yaptı; ama öldükten sonra, onun da ismi ve yaptıklarından bir eser kalmadı... Fakat o Haşimî adamın ismi, her gün beş kere anılmaktadır: Eşhedu enne Muhammeden Resulullah..! Bu durumda, o ismi gömmekten, gömmekten başka ne yapabiliriz!"

[154]- el-Herayic-u ve'l-Cerayih, Said b. Hibetullah Ravendî (ölm: h. 573), s.228

[155]- Doğru olan budur ve bunun kanıtı da, İmam Hasan'ın Medain'de ashabıyla meşvereti sırasında irad ettiği şu hitabedir:

"Biliniz ki! Muaviye bizi öyle bir işe davet ediyor ki, ne övünülecek bir yanı var, ne de insafa sığan bir tarafı..."

Başka kaynaklarda da bu söze işaret ediliyor. Tarihçilerden bazıları bu sözü reddetmekte ama, İmam Hasan'ın (a.s) kendi sözünün, onların sözlerine önceliği vardır.

[156]- Hasan Basrî'nin bu konuda, "Anlaşmanın Önemli Maddelerinin Tekiki" bölümünde nakledeceğimiz güzel ve beliğ bir sözü var. Ahmed Müsned'inde, Ebu Ya'la, Tirmizî, İbn-i Hayyam, Ebu Davud ve Hâkim, Resulullah'tan (s.a.a) şu hadisi nakletmişlerdir:

"Benden sonra hilâfet 30 yıldır, ondan sonra saltanat hâline gelecek." Ve Ebu Nuaym'ın el-Fiten kitabı ve Beyhakî'nin ed-Delâil kitabındaki tabirle: "...ve ondan sonra zalim bir saltanat olacak." Ehlisünnet tarafından da bu hadis doğru kabul edilmiştir.

Ehlisünnet ravilerinden biri, bu hadise yazdığı haşiyede şöyle diyor: "Ve Resulullah'tan sonraki o otuz yıl, Hasan b. Ali'nin vefatıyla son buldu."

Ebu Said, Abdurrahman b. Ebza'dan, o da Ömer'den şöyle nakletmiştir: "Bedir Savaşı'nda bulunanlardan hayatta bir kişi dahi kalmışsa, hükümet onun hakkıdır. Onlardan sonra Uhud Savaşı'nda bulunanlardan tek bir kişi hayatta olduğu sürece, başkalarının hükümette payı yoktur ve...

Azat olmuş köleler, evlâtları ve Mekke'nin fethinde teslim olanların hiçbiri, yöneticiliğe lâyık değildirler..." Yazar: Muaviye'nin, kendi meşhur yöntemleriyle halktan aldığı biat ise, caiz olmayanı caiz yapamaz.

[157]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.5

[158]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.13-73

[159]- Bu konuyla ilgili geniş bilgiyi Yakubî Tarihi, c.2, s.201 ve 202; İbn-i Kesir'in el-Bidayet-u ve'n-Nihaye kitabı, c.8, s.40 ve Bihar'ul- Envar kitabı, c.10, s.98'de bulabilirsiniz.

[160]- el-İmamet-u ve's-Siyase, s.159-160

[161]- Mes'udî Tarihi, c.6, s.67

[162]- Taberî Tarihi, c.6, s.3

[163]- Şam'da, sulu, bol ağaçlı yeryüzünün dört cennetinden biri olarak nitelendirilen bir yerin adı.

[164]- Mes'ûdî Tarihi (İbn-i Esir'in hamişinde), c.5, s.216

[165]- el-Mehasin-u ve'l-Mesavî, Beyhakî, c.1, s.64. Tarihî hikâyelerde, Şam

halkının İslâm büyüklerinden habersiz olduklarına dair birçok örnek mevcuttur. Örneğin: Adamın biri Şam'da, kabile büyüklerinden birine sordu:

"İmamın (yani Muaviye) minberde lânet okuduğu şu Ebu Turab (Hz. Ali'nin lakaplarından biri) kimdir?" O da şöyle cevap verdi: "Sanıyorum çöl haydutlarından biri olmalı!!!"

Bir gün Şam ehlinden biri, Hz. Muhammed'e (s.a.a) salâvat getiren bir arkadaşına sordu: "Şu Muhammed hakkında ne diyorsun? O bizim Allah'ımız değil mi?" Abdullah b. Ali hicrî 132 yılında Şam'ı fethettiği zaman, şehrin ileri gelen büyüklerinden bir grubu Ebu'l-Abbas Saffah'ın huzuruna gönderdi.

Onlar Ebu'l-Abbas'ın yanında; "Siz hilâfeti ele geçirmeden önce, Peygamber'in mirasını yürütecek akraba ve yakınları olarak, Ümeyyeoğulları'ndan başkasını tanımıyorduk." diye yemin ettiler!!! (Bu konuda, Kâmil-i İbn-i Esir'in 6. cildinin hamişinde basılan Muruc'uz-Zeheb kitabının 107 ila 109 sayfalarına bakın.) Yazar:

Üstte söylenenler, Muaviye'nin, halkı İslâm büyüklerinden, özellikle Peygamber ailesinden habersiz bırakma ve Şam'da isimlerinin nüfuzunu engelleme politikasını, bütün Emevî padişahlarının takip ettiğinin delili ve Şam halkının Müslümanlığa olan ilgi ve alâkasının göstergesidir.

Öyle tahmin ediliyor ki: Şam, Emevî döneminde, Rum ve Aram gibi yerli gayrimüslim çoğunluktan ibaretti ve Şam'ın fethinden başka, eski geleneklerin değişmesine sebep olacak başka bir olayın o bölgede gerçekleştiğini göremiyoruz ve hiçbir tarihî metinde bu kuşkumuzu ortadan kaldıracak bir konuya rastlayamayız.

[166]- Taberî Tarihi, c.6, s.93 ve İbn-i Esir, c.3, s.162

[167]- Medainî, Şerh-u Nehc'il-Belâğa, c.4, s.8'den naklen

[168]- Feth'ul-Bari (Sahih-i Buharî Şerhi), İbn-i Akil'in en-Nesayih'ul-Kâfiye, s.156, 1. baskısından naklen ve Bihar'ul-Envar, c.10, s. 115.

[169]- Tarih'ul-Hulefa, Suyutî, s.194; İbn-i Kesir, c.8 s.41; el-İsabe, c.2 s.12-13; İbn-i Kuteybe, s.150; Dairet'ul-Mearif, Ferid Vecdi, c.3, s.443, 2. baskı ve diğer kaynaklar.

[170]- Umdet'ut-Talib, İbn'ul-Muhenna, s.52.

[171]- Medainî, İbn-i Ebi'l-Hadid'in Nehc'ül-Belâğa Şerhi, c.4, s.8'den naklen; Bihar'ul-Envar, c.10, s.115; el-Fusul'ul-Muhimme, İbn-i Sabbağ ve diğer kaynaklar.

[172]- A'yan'uş-Şia, c.4, s.43

[173]- Ebu'l-Ferec el-İsfahanî'nin Mekatil'ut-Talibiyyin kitabı, s.26; İbn-i Ebi'l-Hadid'in Şerh-u Nehc'il-Belâğa, c.4, s.115. Diğer tarihçiler ise şöyle der: "İmam Hasan Muaviye'den, Hz. Ali'ye sövmemesini istedi.

Muaviye bunu kabul etmedi, fakat İmam Hasan'ın hazır bulunduğu ortamlarda, onun işitebileceği şekilde sövülmemesini kabul etti." İbn-i Esir der ki: "Daha sonra buna bile vefa etmedi."

[174]- İran'ın Ahvaz sınırına yakın bir şehir. "Cerd" veya "Cerad" eski Farsça ve yeni Rusça'da, şehir anlamındadır. Buna göre "Darabcerd" yani, Darab şehri.

[175]- Bu maddeye ait cümleleri dağınık bir şekilde, el-İmamet-u ve's-Siyase, s.200; Taberî Tarihi, c.6, s.92; İlel'uş-Şerayi, İbn-i Babeveyh, s.81; İbn-i Kesir Tarihi ve diğer kaynak kitaplarda bulabilirsiniz.

[176]- Mekatil'ut-Talibiyyin, s.26; Nehc'ül-Belâğa Şerhi, c.4, s.15; Bihar'ul-Envar, c.10, s.101 ve 115; Dineverî, s.200. Her cümle, belirtilen kaynaklardaki şekliyle alınmış ve hiçbir kelimesi değiştirilmemiştir.

[177]- Ali'nin (a.s) ashabı ve Şiîlerinin güvenliği ile ilgili paragrafları, Taberî, c.6, s.97; İbn-i Esir, c.3, s.166; Mekatil'ut- Talibiyyin, s. 26; Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.15; Bihar'ul-Envar, c.10, s.115; İlel'uş-Şerayi, s.81 ve en-Nesayih'ul- Kâfi'ye, s.156 kitaplarından okuyabilirsiniz.

[178]- Bihar'ul-Envar, c.10, s.115, en-Nesayih'ul-Kâfiye, s.156, Birinci baskı.

[179]- el-İmamet-u ve's-Siyase, s.200

[180]- Bihar'ul-Envar, c.10, s.155

[181]- İbn-i Kesir Tarihi, c.6, s.220

[182]- İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.13

[183]- Dineverî, s.203

[184]- Tarih-i Yakubî, c.2, s.192

[185]- Kâmil-i İbn-i Esir, c.3, s.163 ve en-Nesayih'ul-Kâfiye, s.158

[186]- Muruc'uz-Zeheb, c.6, s.7

[187]- İbn-i Kesir Tarihi, c.6, s.321

[188]- en-Nesayih'ul-Kâfiye, s.153

[189]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, c.4, s.5

[190]- en-Nesayih'ul-Kâfiye, s.159

[191]- Muruc'uz-Zeheb, c.6, s.7

[192]- Muruc'uz-Zeheb, c.2, s.342 ve İbn-i Ebi'l-Hadid, c.2, s.357

[193]- İbn-i Esir, en-Nesayih'ul-Kâfiye, s.9'dan naklen

[194]- Taberî Tarihi, c.6, s.157 1. baskı

[195]- et-Tenbih-u ve'r-Redd-u Alâ Ehl'il-Ehva ve'l-Bide', s.28, Muhammed

b. Ahmed el-Meltî, ölm: hicrî 377

[196]- "Zalim padişahlık düzeninde kadılık yapmak caizdir." Fıkhî kuralında, dört mezhep fıkıhçıları görüş birliği içindedirler. Delilleri ise, Resulullah'ın sahabelerinden bazısının, Muaviye'nin düzeninde kadılık yapmayı kabul etmeleridir.

[197]- Ebu Hanife şöyle der: "Biliyor musunuz Şamlılar bize neden düşmandırlar?" Dediler: "Hayır." Ebu Hanife; "Düşmanlıklarının sebebi, bizim, eğer Ali b. Ebu Talib'in (k.v) ordusuna katılsaydık, ona yardım eder, onun için Muaviye ile savaşırdık, doğrultusundaki inancımızdır.

İşte bu yüzden bizi sevmezler." dedi. İbn-i Akil'in en- Nesayih'ul-Kâfiye kitabının 36. sayfasında, et-Temhid fi Beyan'it-Tevhid kitabında Ebu Şekur'dan naklettiği rivayete bk.

[198]- Bu ferman metnini Taberî Tarihi, c.11, s.355'de görebilirsiniz.

[199]- Dairet'ul-Mearif, Ferid Vecdi, c.3, s.231

[200]- Ebu Cafer en-Nakib, s.41, Bağdat baskısı

[201]- el-Bidayet-u ve'n-Nihaye, c.8, s.19

[202]- Hayat'ul-Hayavan, c.1, s.58.

[203]- Bunu Beyhakî, el-Mehasin-u ve'l-Mesavî, c.2, s.63 ve başkaları kitaplarında belirtmişlerdir.

3- İŞİN TESLİMİ

Geçen bölümlerde, Muaviye'nin, oğlu Yezit'le konuşmasında, Peygamber ailesi hakkında şöyle dediğini gördük: "Gerçekten hak onlarındır." Barışa ortam hazırlamak için İmam Hasan'a yazdığı bir mektupta şu şarta yer vermişti:

"Senden habersiz hiçbir iş yapılmayacak ve hiçbir işte senin görüşüne muhalefet edilmeyecek." Yine barış imzalandıktan sonra şöyle demişti: "Bu saltanata razıyız ve ondan hoşnuduz." Kûfe'ye girdiği gün yaptığı konuşmada da şöyle demişti: "Ben, namaz ve zekât için sizinle savaşmadım...

Bu ordu sevkinden amacım, sadece size hükümranlık etmekti." Ayrıca, İmam Hasan'ın (a.s), Muaviye'nin yüzüne karşı, onun hilâfetini reddettiğini ve onun da susup hiçbir şey söylemediğini görmüştük.

Buna göre, bildiklerimize bir husus daha eklenmiş oluyor: Muaviye saltanata razı olduğu an, hilâfet makamını kendisinden soyutlamış oldu ve "Namaz ve zekât için sizinle savaşmadım..." demekle, dinî bir halife olmadığını, aksine halkın namaz ve zekâtıyla işi olmayan ve bütün gayretini, halka hükümranlık etmeye harcayan diğer padişahlar gibi bir padişah olduğunu kanıtlamış oldu...

Yine İmam Hasan'a; "Senden habersiz bir iş yapılmayacak", oğluna da; "Hak onlarındır." demekle, İmam Hasan'ın yüce makamını itiraf etmiş ve karşı çıkılmaması gereken otoritesini kabullenmiştir.

Bu da, hilâfet makamından ve otoritesinden başka bir şey değildir... Böyle bir durumda İmam Hasan'ın, Muaviye'nin karşısında, onun hilâfetini reddetmesine, boş ve yersiz iddiasını yalanlamasına, Muaviye'nin sessiz kalması ve cevap vermemesi çok doğaldır.

Bu gerçekler nere, bu beyefendilerin "işin teslimi" tabirini, "hilâfetin teslimi" manasına yorumlamaları nere?! Analitik görüş açısından, Muaviye'nin kendisinin, halifeliği hak etmediğini itiraf ettiğine daha fazla delâlet eden diğer bir kanıt da şudur:

Bir gün Sa'd b. Ebi Vakkas Muaviye'nin yanına gelir ve ona "Emir'ül-Müminin" yerine; "Selâm sana ey padişah!" der. Emir'ül-Müminin değil de, padişah demesinin karşısında, Muaviye yenilgiyi kabullenir bir edayla gülümser.

Bu gülüş, Muaviye'nin, hilâfet unvanını, Peygamber'le ümmet arasında aracılık değil de, savaş ganimeti gibi algılamadaki hatasını açıkça itiraf ettiğini gösteriyor. Bu yüzden, şahsiyetli bir kişi olan ve Muaviye'nin yağcılığına kanmayan Sa'd b. Ebi Vakkas'ın şu cevabını; "Allah'a andolsun, bu makamı senin yönteminle elde etmeyi istemem." hak ediyor.

Yani Sa'd b. Ebi Vakkas, haksız kanların aktığı, fitnelerin ve yalan anlaşmaların üzerinde bittiği bir unvandan, kendisini daha üstün görüyor. Gördüğünüz gibi Sa'd

da "işin teslimi" tabirinden, saltanat ve hükümetin tesliminden başka bir anlam çıkarmamıştır.

Bu da, hilâfet konusunda Kur'ân'ın görüşüne ve barış anlaşmasında iki tarafın literatürüne aşina olan herkesin çıkarması gereken bir sonuçtur. Büyük İslâm araştırmacısı Seyyid Emir Ali Hindî (r.a), barış konusunu ele aldığında, "hükümetten çekilme" tabirini kullanmıştır.[204]

Barışın yorumu bağlamında ashabından biriyle yaptığı konuşmada, İmam Hasan şunları söylemiştir: "Ben müminleri küçük düşürmedim; aksine, onları saltanat uğruna feda etmek istemedim."[205]

Böylece görüyoruz ki, bu savaş her iki taraf açısından (hem Hasan, hem de Muaviye açısından) da, güç ve hükümet için olmuştur. Dolayısıyla iki tarafın görüş birliğine vardığı barış anlaşmasının şartlarının da aynı konu üzere (hükümet) olması kaçınılmazdır.

Çünkü iki taraf dün, uğruna savaşa kalkıştıkları konuda bugün barış anlaşması yapıyorlar.

Böyleyken ne açıklamaları arasında ve ne de barış anında, hilâfet alışverişine dair bir ifadeye rastlamıyoruz. Dolayısıyla bu açıklamalardan hareketle başka bir gerçekle karşılaşıyoruz:

Hiçbir konuda sahibinin görüşüne karşı çıkılmaması ve ondan habersiz bir iş yapılmaması gereken bir makamın, yani yöneticilikten daha üstün bir makamın Hasan b. Ali'ye (a.s) ait olduğu konusunda her iki taraf da görüş birliği içindeydiler...

İmam Hasan'a, Muaviye'nin yüzüne, birini bir işe görevlendiriyormuş gibi; "O, kendi durumunu daha iyi bilmekte ve kendisine bıraktığımız iş (yöneticilik işi) için şükretmektedir."[206] deme cesareti ve yetkisi veren de işte bu makamdır.

Bu makamla, zırvalayan tarihçilerin zannettikleri ve de kitaplarında yazdıkları (İmam Hasan'ın Muaviye'ye biat etmesi ya da hilâfeti ona teslim etmesi) makam arasında ne kadar çok fark vardır! Öyle görünüyor ki, bu saçmalıklar ilk olarak maksatlı ve kötü niyetli bir yazar tarafından hazırlanmış, daha sonra

gelen yazarlar da, kendilerine ait olmaksızın bu önceki görüşü aynen alıp aktarmışlardır. Tarihte bu tür yanlışlara çok rastlanmaktadır. Bunlardır gerçekleri değiştiren,

güzellikleri örten, araştırmacıların zahmetlerini kat kat artıranlar. Eğer bir araştırmacı, gerçek, objektif anlayışa önem verir ve kaynakları dikkatlice incelerse, bu tahrif ve saçmalıkların tümünün bir kaynağa ve bir köke dayandığını; biraz daha

araştırma yaparak meselenin köklerine indiğinde ise, konunun bütünüyle asılsız olduğunu görecektir.

Elbette sözde hilâfet makamının ve halife unvanının Muaviye'nin eline geçtiğinde, ondan sonra da kılıç zoruyla veya miras yoluyla diğer zorbaların eline geçtiğinde hiçbir şüphe ve ihtilâf yoktur.

Muaviye ve onun gibi bir zorbaya biat eden bir toplumun literatüründe zorbalık, diktatörlük ve yalan iddialar ile elde edilen hükümete "hilâfet" adı verilebiliyorsa, onlara diyecek bir sözümüz yoktur.

Bu durumda bırak da Muaviye zorbalık ve diktatörlüğün halifesi, İmam Hasan da Peygamber'in halifesi ve Kur'ân'ın yoldaşı olsun. Yine bu durumda, senedi sahih, metni tahrife uğramamış olduğu farz edilse dahi, bazı rivayetlerde geçen "halife" sözcüğünün de bu yeni anlamda kullanıldığını kabul etmemiz lâzım!!

4-MUAVİYE'DEN SONRA HİLÂFETİN KADERİ

Muaviye, barışa ortam hazırlamak için İmam Hasan'a yazdığı mektuplarda, "Muaviye'nin ölümünden sonra hilâfetin kaderi" konusunu unutmaz ve sürekli olarak buna işaret eder.

Bu mektupların tümünde, onun İmam Hasan'dan dileği, yaşadığı sürece hükümeti kendisine bırakmasıdır. Bu mektupların bazısında şöyle yazar: "Benden sonra hükümet senindir."[207] Diğer bazısında da; "Sen o işe herkesten daha önceliklisin."[208] der.

Barış anlaşması metninde de, konu bu şekilde açıklanmıştır. Halk da bu barıştan şunu anlıyordu: İktidar yaşadığı sürece Muaviye'nin yetkisinde olacak, onun ölümünden sonra da (Muaviye ile İmam Hasan arasında 30 yıl yaş farkı vardır, dolayısıyla normal şartlarda Muaviye'nin daha önce ölmesi gerekir), yöneticilik asıl sahibine dönecek ve İmam Hasan (a.s) o sırada yaşlılığın ilk dönemlerinde ya da gençliğin sonlarında olacaktır.Halkın, anlaşmadan anladığı

buydu... Ne yazık ki, cehennemî entrikalar ve şeytanî plânlar, sıradan hesaplarla anlaşılamaz!! Muaviye'den sonra İmam Hasan'ı açıkça halife olarak tanıtan madde, anlaşmanın en seçkin ve meşhur maddesi olarak on yıl boyunca devamlı, İslâmî toplumlar arasında yer aldı.

Fakat sonraları maksatlı propagandalar bu maddeyi değiştirdi ve hadis ravileri, yalan üretme atölyelerinde değişiklik icat ettiler. Bazıları, cümleyi şu şekilde değiştirdi: "Muaviye'nin, kendisinden sonra hilâfeti bir başkasına bırakma yetkisi yoktur."

Bazıları da işi daha ileri götürerek şu yalana başvurdular: "Muaviye'den sonra

halifeyi, Müslümanlarca oluşturulan bir şûra seçecek." Sadece doğru sözlü raviler o maddeyi asıl şekliyle rivayet ettiler. Tarihçiler, bu gerçeği tahrif etmenin ve anlaşma metnini

değiştirmenin, bu maddeyi uygulama esnasında, gerçeği onların lehine çevirmeyeceğini gözden kaçırdılar. Zira Muaviye'nin ölümünden sonra, İmam Hasan'ın hayatta olması durumunda ve halifenin seçimi gündeme geldiğinde, halkın özgür bir seçim yapmasına izin verildiğinde Müslümanların, alışılmışın aksine başkasını Peygamber'in evlâdına tercih etmeleri, şûra veya başka bir vesileyle hilâfete seçmeleri mümkün değildi.

Kısacası ister sahih, ister uydurma olsun, bütün rivayetler" ve bir rivayet için gündeme gelen her üç ihtimale göre, İmam Hasan'ın (a.s) hayatta kalması durumunda, pratik açıdan aynı sonuç çıkacaktı, yani Hasan b.

Ali halifeliğe seçilecekti. Öyleyse, tarihî güvenilirlikten kaçmak için, bu yalancı ravilerin, iş başındaki güç merkeziyle alçakça iş birliğine

girerek, Yezid'e biat edilmesine uygun bir ortam hazırladıklarını tasavvur etmekten başka ne yapabiliriz?! İmam Hasan'ın hilâfet makamına tayin edildiğini açık bir şekilde vurgulayan bu maddeyi bir kenara bırakıp ve onun yerine "şûra" meselesini yerleştiren usta tarihçi, uydurma ve tahrif konusunda en iyi yöntemi seçtiğini sanıyordu!

Fakat yaptığı işin, şûradan bile bahsetmeyen diğer meslektaşlarıyla aynı olduğunu anlamamıştı. Oysa İslâm'da şûranın, halifeyi seçmek gibi bir görevi yoktur; halifenin veya Müslümanların önderinin yapması gereken işleriyle ilgili bir misyona sahiptir.

Şûra hükmünün; "İş hakkında onlara danış." ayetiyle hükme bağlanmasından ve Allah'ın, Müslümanları, yaptıkları işlerde meşveret ettiklerinden dolayı; "Onların işleri, aralarında danışma iledir." ayetiyle övmesinden amaç, Müslümanların önderine ait kararlar ve işlerde yapılan meşverettir.

Meşveret emri içeren ayet, uydurma liderliğin yerleşmesinin bir aracı olmaktan çok, böyle bir liderliğin egemen olmasını önleme amacına yöneliktir. Bu ve bunun gibi tarihçilerin, halifeyi seçme meselesini Allah'ın kitabına dayandırmaya çalışmaları bir yanılgıdan

başka bir şey değildir. Bu yüzden Aişe, halkı şûraya çağırdığı zaman, onu Allah'a dayandırmadı; Ömer b. Hattab'ın yaptığını delil gösterdi ve eğer Allah'ın kitabına dayandırma imkânı olsaydı, kesin ve daha ikna edici olan bu delilden asla vazgeçmez ve Ömer'in yaptığını dayanak göstermezdi. Aişe Basra'ya geldiği gün şöyle demişti: "Doğru olanı, Osman'ı öldürenleri yakalayıp

hepsine kısas uygulamak, daha sonra Ömer b. Hattab'ın yaptığı gibi, halifeyi belirleme işini şûraya havale etmektir."[209] Dolayısıyla eldeki bunca kesin kanıt gereğince, söz konusu metin, anlaşmanın 2.

Maddesiyle ilgili olarak yaptığımız açıklamanın dışında anlaşılamaz. Nedenine gelince:

1- Daha önce işaret ettiğimiz, Muaviye'nin İmam Hasan'a (a.s) yazdığı mektuplar.

2- Bu tarzı, maddeleri öneren İmam Hasan'ın ortaya koymuş olması, diğer tüm şekillerden daha uygun ve gerçeğe daha yakın olması. Nitekim "beyaz sayfa" ile ilgili rivayetin açıklamasında buna işaret etmiştik.

3- Bu rivayetin daha meşhur ve ravilerinin daha çok olması.

4- İkinci madde bu şekliyle, İmam Hasan hayatta olduğu sürece çok meşhur ve dillerden düşmezdi.

Öyle ki, birçok hutbe ve hadislerde kanıt olarak gösterilirdi. Meselâ, Süleyman b. Surad, barış anlaşmasının imzalanmasından sonra İmam Hasan'a sunduğu önerilerinde, buna işaret etmiştir.

Cariye b. Kudame, Muaviye'nin huzurunda, meşhur ve kesin bir konu şeklinde kendisinden sonra hükümet hakkının, İmam Hasan'ın olduğunu hatırlatır. Ahnef b. Kays Yezid'e biati reddetmek için, büyük bir toplantıda

Muaviye'nin de hazır bulunduğu bir sırada yaptığı konuşmada, konunun kesinliğinden bahseder.

Ahnef şöyle der konuşmasında:

"Çok iyi biliyorsun ki, Irak'ı kılıç zoruyla fethetmedin, kendi gücünle oraya hâkim olmadın. Bildiğin gibi, Hasan b. Ali'ye, kendinden sonra yönetimi ona bırakacağına dair Allah'a söz verip anlaştın. Şimdi eğer verdiğin sözü tutarsan, bu işe lâyıksın; ihanet ve hile yolunu seçersen, zulmetmiş olursun.

Allah'a andolsun ki, Hasan'ın arkasında soylu atlar, güçlü bilekler ve keskin kılıçlar hazır bekliyor. Eğer bir karış dahi mazeret ve hileye yaklaşsan, karşında güçlü bir pazu bulacaksın.

İyi biliyorsun ki Irak halkı, sana karşı kin ve nefretlerini kalplerine kazıdıkları günden beri, bir an bile seni sevmemişledir..."[210] Bu konuyla ilgili başka örnekler de var, ama hepsine yer vermek, özete riayet ilkemize ters düşer.

5-ANLAŞMANIN DİĞER MADDELERİ

Gördüğünüz gibi, anlaşmanın önemli cümleleri etrafındaki incelememiz, şimdiye kadar ilk iki maddeden öteye geçmedi. Üçüncü maddeye gelince: "Barışın Görünümü" bölümünde, bu madde hakkında geniş açıklamalarda bulunduk.

"Barış Anlaşması" bölümünde "beyaz sayfa" rivayetinden bahsederken, bu rivayetin, barış anlaşmasına ilişkin rivayetler arasında içeriği, düşmanının maslahatıyla değil, İmam Hasan'ın maslahatıyla daha fazla bağdaşması bakımından bir rivayetin kabul ve tercih edilebilir oluşuna ilişkin önemli bir kanıt olduğunu belirtmiştik.

Anlaşmanın üçüncü maddesi konusunda kabul etmemiz gerekir ki, bu maddenin anlamı, İmam Hasan'ın huzurunda veya gıyabında, Emir'ül-Müminin Ali'ye (a.s) lânet edilmesi kat'î surette yasaklanmıştır.

Dolayısıyla, bazı tarihçilerin dediği; "Sadece İmam Hasan'ın huzurunda bu yasak geçerliydi."[211] sözü doğru değildir. Zira şimdi dediğimize ilâveten, "şartlı yasak", barış ruhu ve iki tarafın anlaşma halinde olmasıyla bağ-daşmaz. Dördüncü madde: Bu madde, bazı özel malları, anlaşma gereği Muaviye'ye bırakılması gereken mallardan istisna tutuyor, o kadar.

Bu istisnaya göre barış anlaşması, Muaviye'nin kafasındaki mülk, hükümet ve malları kendisine bırakıyor ama, maddede işaret edilen tutarı istisna ediyor. İmam Hasan bu istisnaları, kendisi, kardeşi ve Şiîleri için öngörmüştü.

Darabcerd bölgesinden vergi alınmasını da, şer'î açıdan daha uygun bildiği için seçti.[212] Şimdi düşünün, bazı yazarların İmam Hasan'ın (a.s) makamına yönelik adaletsizce iftira ve kınamalarıyla bu yorum arasındaki farklılığın boyutlarını...

Sözü edilen yazarlar, bu maddeyi doğru şekilde anlamadıkları için, istisna edilen malları hilâfetin karşılığı sanıp, İmam Hasan'ı hilâfeti satan ve Muaviye'yi de halifeliği para karşılığı satın alan şeklinde lanse ettiler!

Keşke, hem alım satıma malzeme olan şeyi, hem de onun karşılığını, satanın malı olarak varsayan ve buna rağmen bunun adını alım satım koyan böyle geri zekâlı cahiller, ellerine kalem almamış olsalardı! Böyle işlere karışmaları bilgisizliklerinin ve geri zekâlılıklarının habercisidir. Keşke bu konuda bir şey yazmamış olsalardı; hem kendilerine, hem de bu konuya kötülük etmeselerdi!

Ne olurdu! Geçen sayfalarda, hilâfetin anlamından ve Muaviye'nin bu makama ilişkin liyakat derecesinden söz ettiğimiz gibi, bu boş sözün de imkânsız olduğu konusunda gerekli bilgiyi verdik. Burada ayrıca tekrar etme gereğini duymuyoruz. Beşinci maddeye gelince: Bundan sonraki bölümlerde bu konuyla ilgili açıklamaları bulacaksınız.

KÛFE'DE KARŞILAŞMA

Tarafların, barış antlaşmasını imzaladıktan sonra doğal olarak, hem tarihin tanıklık edebileceği bir davranış örneği sergileyerek barışı tescil etmek, hem de birbirlerine karşı taahhüt ettikleri şeyleri Müslüman kamuoyunun önünde deklare etmek üzere bir yerde buluşmayı kararlaştırmaları gerekiyordu. Bu amaçla, taraflar buluşma için Kûfe'yi seçerek oraya doğru hareket ettiler. Büyük bir kalabalık bu kente akın etmeye başladı. Bu büyük başkent her taraftan gelen insanlarla dolup taştı.

Bu kalabalığın büyük çoğunluğunu, Kûfe'nin meş'um tarihinde yazılı olan ve kaçınılmaz olarak tanık olunması gereken bu tarihî olaya katılmak için ordugâhlarını terk edip kente gelen iki tarafın askerleri oluşturuyordu.

Irak'ın başkenti ilk defa Şam'ın on binlerce kırmızı üniformalı Hıristiyan veya Müslüman askerleri yakından görüyordu. Bu iki ordu, uzun zamandı emniyet ve asayişi birbirine haram etmişlerdi. Uzun bir zamandan beri - Osman b. Affan döneminde Selman-i Bahilî ve Habib b. Mesleme el-Fehrî olaylarından beri- sadece tarihî düşmanlıklar ve kanlı olaylarla karşı karşıya gelmişlerdi.

Şimdi, silâhlarını yere atmak ve Kûfe'nin takva temeli üzere kurulmuş, görkemli camiinin revaklarının altını dolduran Şam ordusunun fatihane kibir ve gururu karşısında teslim olmak zorunda kalan bir vefalı Kûfe askerinin nasıl bir duygu içinde olacağını düşüne biliyor musunuz?

Bu olay, Peygamber'in Ehlibeyti'nin samimî dostlarından olup, İmam Hasan'ın barışı kabul etmesindeki amacından veya İmam'ı barışa mecbur eden şartlardan habersiz olan kimseler için acı ve öldürücüydü.

Fakat hain çoğunluk, bir çırpıda bütün perdeleri yırtarak gerçek çehreleriyle ortaya çıktılar. Şam askerlerinin oluşturduğu kalabalık arasında, onların bitmek bilmeyen zafer kutlamalarının buruk sevincine katılan bazı Kûfeli gruplar da göze çarpıyordu! Tellâllar, barış taraflarının söylevlerini dinlemek için halkı Kûfe Camii'ne çağırdılar.

İlk konuşmacı Muaviye olması gerekiyordu. Konuşmasını yapmak için minbere doğru ilerlerdi ve çıkıp minberin üstünde oturdu.[213] Tarihî kaynakların, sadece birkaç bölümünü kaydettiği uzun bir konuşma yaptı. Yakubî, bu söylevin bir bölümünü şöyle kaydetmiştir: "...

Bütün bunlardan sonra, hiç şüphesiz Peygamber'inden sonra ayrılığa düşen her ümmette batıl hakka galip olmuştur!!" Yakubî diyor ki: "Muaviye birden bu sözün kendi zararına olduğunu fark etti.

Bu nedenle şöyle ekledi: Bir tek bu ümmet hariç ki, bu ümmette hak batıla galip geldi."[214] Bu konuşmanın bir bölümünü Medainî şöyle nakletmiştir: "Ey Kûfe halkı! Sanıyorsunuz ki ben, namaz, zekât ve hac uğruna mı sizinle savaştım?

Hayır! Ben sizin bütün bunları yerine getirdiğinizi biliyordum. Ben, sırf size

hükümet etmek ve işlerinizin yularını elime geçirmek için sizinle harp etmeye kalkıştım. Şimdi siz hoşlanmasanız da, Allah beni bu arzuma kavuşturmuştur.

Şimdi bilmiş olasınız ki, bu fitnede akıtılmış olan her kan hederdir ve biriyle yapmış olduğum her antlaşma ayağımın altındadır!! Şu üç şeyi yerine getirmeleri halkın yararınadır: Vergileri zamanında ödemek, zamanında asker göndermek ve düşmanla evinde çarpışmak. Çünkü eğer siz onlara gitmezseniz, onlar size gelirler."

Ebu'l-Ferec el-İsfahanî, rivayet senediyle birlikte Habib b. Ebi Sabit'ten, Muaviye'nin bu konuşmasında Hz. Ali'yi anarak ona küfrettiğini, ardından İmam Hasan'a da yakışıksız sözler sarf ettiğini rivayet eder.[215] Ebu İshak es-Sebiî,[216] şu cümleyi de fazladan nakletmiştir:

"Bilin ki, Hasan b. Ali'ye verdiğim her taahhüt şu iki ayağımın altındadır, ona bağlı kalmayacağım!!" Ebu İshak sonra şöyle diyor: "Andolsun Allah'a, o hilekâr ve düzenbaz idi."[217] Muaviye konuşmasını bitirip minberden aşağı indikten sonra bir an bir bekleyiş ve sessizlik her tarafta çöktü.

Bu sırada aniden görünüm, ahlâk, davranış, heybet ve efendilik itibariyle herkesten daha çok Resulullah'a (s.a.a) benzeyen Peygamber'in torunu göründü ki, o büyük camide babasının mihrabı tarafından minbere doğru ilerliyordu...

Büyük kalabalıklarda genellikle halk, olağanüstü bir hayranlık ve titizlik psikolojisine girdikleri için büyüklerin en ufak hâl ve harekatını gözden kaçırmazlar.

Az önce Muaviye'nin kekelemelerini ve telâşlı hâlini gören halk, şimdi tam bir metanet ve soğukkanlılıkla ayak üstünde minberin üzerinde durup dikkatli bakışlarıyla kalabalığı süzen Hasan'ı gözlemliyor ve ikisinin durumunu birbiriyle karşılaştırıyordu. Cami, âdeta kulak kesilmişti.

Herkes merakla Hasan b. Ali'nin Muaviye'ye vereceği cevabı bekliyor, Muaviye'nin oyunbazlığı ve küfürbazlığı karşısında nasıl bir tepki göstereceğini merak ediyordu. İmam Hasan, hazırlıksız konuşma yapmak hususunda herkesten daha yetenekli ve konuyu tasvir edip belirlemede bütün büyük hatiplerden daha güçlüydü.

Bu yüzden bu hassas zamanda, o beliğ ve uzun hitabesini irat etti. Müslümanlara öğüt, nasihat, birlik ve beraberlik çağrısı ile dolu olan bu hitabe, aynı zamanda Peygamber'in vefatından sonra halkın, Peygamber'in Ehlibeyti'yle ilişkileri konusundaki en açık belgelerden biridir.

İmam Hasan, o güzel beyanıyla önce halka Peygamber'in Ehlibeyti'nin konumunu, bu arada genel olarak peygamberlerin durum ve konumunu hatırlattı. Ardından sözlerinin sonunda da Muaviye'nin saçmalıklarına yanıt verdi. Fakat asla onun gibi küfrederek ağzını bozmadı.

Çünkü belâgatlı sözler, Muaviye'ye yapılacak bütün kötü küfürlerden daha ağır bir hakaret niteliğindeydi. Hitabesine şu sözlerle başladı: "Bütün övenlerin övdüğü gibi Allah'ı övgüyle anarım. Tanıkların tanıklık ettiği gibi Allah'tan başka ilâh olmadığına tanıklık ederim. Yine tanıklık ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.

Onu, halkı doğru yola iletmek üzere göndermiş ve vahyinin güvenilir taşıyıcısı kılmıştır. Allah'ın selâmı ve rahmeti ona ve soyuna olsun. Şimdi: Andolsun Allah'a, insanlar için halkın hayrını en çok isteyen kişi olduğumu umuyorum. -Rabbime şükürler olsun ki- hiçbir Müslümana karşı kalbimde kin taşımıyor, hiçbir Müslümanın kötülüğünü istemiyorum. Bilin ki, birlik ve beraberlik hâlinde hoşlanmadığınız durum, yalnız başına ve dağınıklık hâlinde hoşlandığınız durumdan (sizin için) daha iyidir.

Bilin ki, benim sizin için düşündüğüm, sizin kendiniz için düşündüğünüzden daha iyidir. O hâlde emrime karşı çıkmayın, görüşümü reddetmeyin. Allah, beni ve sizi bağışlasın ve bizi sevdiği ve razı olduğu şeye yöneltsin."[218] Sonra şöyle dedi: [219] "Ey millet! Allah sizi bizim ilkimizle doğru yola iletti, sonuncumuzla da kanlarınızı korudu. Şüphesiz, bu işin de bir süresi vardır.

Dünya değişim ve dolaşım hâlindedir. Aziz ve yüce Allah, peygamberi Muhammed'e (s.a.a) şöyle buyurmuştur: De ki: ...Size vaat edilen yakın mı uzak mı, bilmiyorum. Hiç kuşkusuz O, sözün açığını da bilir, gizli tuttuklarınızı da bilir. Bilmiyorum, belki de bu, sizi denemek ve bir zamana kadar faydalandırmak içindir."[220] Daha sonra şöyle dedi: "...

Muaviye, meseleyi benim onu hilâfete lâyık gördüğüm, kendimi ise bu işe lâyık görmediğim şeklinde lanse ediyor. Yalan söylüyor. Biz, aziz ve yüce Allah'ın kitabında ve Resulü'nün hükmüyle hükümete herkesten daha lâyığız.

Ancak Resulullah'ın vefatı anından itibaren sürekli zulme maruz kalmış, haksızlığa uğramışız. Bizimle bize zulmederek bize musallat olan, halkı bize karşı kışkırtan, payımız ve nasibimizi bizden esirgeyen ve Resulullah'ın annemize verdiğini onun elinden alan kimseler arasında Allah hüküm verecektir.

Andolsun Allah'a, eğer halk Resulullah vefat edince babama biat etseydi, gök onların üzerine rahmetini yağdırır, yer bereketini onlardan esirgemezdi ve sen –ey Muaviye,- hilâfete göz dikmezdin!...

Fakat hilâfet asıl ahallinden uzaklaşınca, Kureyş kendi arasında onun üstünde çekişmeye başladı. Böylece azatlı köleler ve evlâtları -yani sen ve dostların- da ona göz koydular.

Oysa Resulullah; 'İçlerinde daha bilgili biri bulunduğu hâlde yularını ona değil de başka birine teslim eden bir millet, sürekli geriler, çöker; sonunda başladığı ilk noktaya geri döner.' buyurmuştur." "İsrailoğulları, Musa'nın halifesi olduğunu

bildikleri hâlde Harun'u terk edip Samirî'ye uydular. İslâm ümmeti de, babamı terk edip başkalarına uydular. Hâlbuki Resulullah'ın defalarca ona; 'Sen bana göre, peygamberlik dışında, tıpkı Musa'ya göre Harun gibisin.' buyurduğunu duymuşlardı.

Gadir-i Hum günü Resulullah'ın babamı yerine tayin ettiğini görmüşler, bunu oradakilerin orada olmayanlara iletmelerini emrettiğine tanık olmuşlardı. Resulullah -kavmini Allah'a davet ettiği hâlde- onlardan kaçıp mağaraya sığındı. Oysa kendisine yardım edenler olsaydı, asla kaçmazdı. Babam, halka Allah adına yemin ettirip onlardan yardım istemiş, ancak olumlu cevap alamayınca, işten elini çekmişti. Allah yardımcısız kalıp güçsüz düşen ve canı tehlikede olan Harun'a genişlik bahşetti, onu kınamadı.

Yardımcısız kalınca mağaraya kaçan Resulullah'ı da serbest bıraktı, onu sorguya çekmedi. Bu ümmet tarafından himaye edilmeyip yardım görmeyen ben ve babam da Allah katında sorumlu tutulmayacağız, hesaba çekilmeyeceğiz.

Bunlar, Allah'ın belirlemiş olduğu sünnetler, kurallardır; birbiri ardınca gerçekleşen benzer durumlardır."[221] Sonra şunları ekledi: "Muhammed'i hak olarak gönderen Allah'a andolsun ki, kim bizim hakkımızdan bir şey eksiltirse, Allah onun amelini eksiltir. Yine hangi güç bize hâkim olursa, sonunda galip olan taraf biz olacağız.

Bunun haberini bir süre sonra öğreneceksiniz."[222] Daha sonra babasına ettiği küfrü kendisine iade etmek üzere Muaviye'ye dönerek şöyle dedi -ne de güzel söyledi-: "Ey Ali'nin adını anan! Ben Hasan'ım, babam da Ali'dir. Sen ise Muaviye'sin, baban da Sahr'dır.

Benim annem Fatıma'dır, senin annen Hint'tir. Benim ceddim Resulullah'tır, senin ninen Fetile'dir. Allah, biz ikimizden adı-şanı daha alçak, soyu-sopu daha aşağılık, geçmişi daha kötülüklerle dolu, küfür ve nifak sabıkası daha çok olana lânet etsin!" Ravi diyor ki: "İmam'ın bu tel'inine cami cemaatinden birçok kimse yüksek sesle 'Amin!' dedi." Fazl b. Hasan diyor ki: "Yahya b. Muin; 'Ben de 'Amin!' diyorum.' dedi."

Ebu'l-Ferec el-İsfahanî, Ebu Übeyd'den, Fazl b. Hasan'ın da; "Ben de 'Amin!' diyorum." dediğini naklediyor. Daha sonra Ali b. Hüseyin el-İsfahanî (Ebu'l-Ferec) diyor ki: "Ben de 'Amin!' diyorum." Abdulhamid b.

Ebi'l-Hadid, Şerh-u Nech'il-Belâğa adlı eserinde; "Bu kitabın yazarı Abdulhamid b. Ebi'l-Hadid de 'Amin!' diyor." diye yazıyor.[223] Yazar: Biz de kendi adımıza "Amin!" diyoruz. Evrensel hitabeler tarihinde, tarih boyunca ardışık kuşakların kabul ve övgüsüne mazhar olan tek hitabedir bu... Hak söz böyledir işte! Sürekli yücelir, hiçbir şey ona üst olamaz.

Ondan sonra İmam Hasan Medine'ye doğru hareket etmeye hazırlandı. Şiîlerin ileri

gelenlerinden Müseyyib b. Neciyye el-Fezarî ile Zabyan b. Ammare et-Teymî, İmam'ı uğurlamaya geldiler. İmam Hasan (a.s) bu görüşmede şöyle konuştu: "Hamd, Allah'a ki işine egemendir.

Eğer bütün varlıklar olacak bir şeyi önlemek için toplansalar, bunu yapamazlar." Sonra Müseyyib konuştu ve Peygamber'in Ehlibeyti'ne karşı samimiyetlerini dile getirdi.

İmam Hüseyin (a.s); "Müseyyib! Biz, senin bizi sevdiğini biliyoruz." dedi. İmam Hasan (a.s) da ekledi: "Babamdan duydum, Resulullah (s.a.a); 'Kim bir kavmi severse, onlarla birlikte olacaktır.' buyurmuştur." Sonra Müseyyib ve Zabyan, İmam'ın Kûfe'ye geri dönmesini istediler. "Bunun imkânı yok." buyurdu. Ertesi gün Kûfe'den çıktı. Kûfe halkı gözyaşlarıyla onu uğurladılar!! Böylece barıştan sonra Kûfe'de birkaç günden fazla kalmadı.

Deyr-i Hind'e[224] (Hiyre) vardığında, dönüp Kûfe'ye baktı ve şu şiiri okudu: "Nefret ve kinden dostların diyarını terk etmedim. Onlardı benim harimimi savunanlar..."[225]

Şu ruhaniyete bakın! Meleklerin ruhunun saflığında!... Bu şehrin halkının itaatsizliğinden çektiği onca acı ve zahmete rağmen, şimdi bu şiirle ona elveda ediyor ve yaşadığı onca maceradan, harimini savunan vefalıların vefasından başka bir şey anımsamıyor. Medain'de canını koruyan, Meskin'de, o zor anda kendisine bağlı kalıp

itaatinden çıkmayan, azınlıkta oldukları hâlde daima gerçek kardeşler ve samimî dostlar olarak kalan kimselerden başka hiç kimse ve hiçbir şey hatırına gelmiyor.

Evet, Allah'ın yeryüzündeki hizbi ve Resulullah'ın İslâm mirasını taşıyan o görkemli kafile, bineklerine binip hareket etti... Kûfe onları sıkmıştı ya da onlar Kûfe'den bıkmışlardı ki, şimdi böylece ilk vatanlarına dönüyorlardı. Dönüyorlardı ki, ulu cetlerinin kabrinin civarında zamanenin acı olaylarından yana güvende olsunlar.

Muhammed evlâtlarının Kûfe'den çıkmasından sonra Allah, vebayı, toplu ölümleri bu şehre musallat etti. Bu, Kûfe'nin o tertemiz insanlara yaptığı kötü muamelenin

cezası olarak tattığı ilk azaptı. Kentin Emevî valisi Muğiyre b. Şu'be, veba korkusundan kaçtı. Bir süre sonra kente döndüğünde bir suikast sonucu öldü.[226]

BAŞKA BİR SAHNEDE

Belki siz de bizim gibi kabul ediyorsunuz ki, hayatın iniş çıkışları ve değişik sahneleri, insanların kişiliklerini ölçebileceğimiz en hassas öğütler konumundadırlar. Bu bağlamda özgür iradeleriyle verdikleri sözler, yaptıkları anlaşmalar karşısında tutumları belirleyicidir.

Şahsiyetli her insan, bir söz verdiği, bir taahhütte bulunduğu zaman, sözünü tutmaması, taahhüdünü yerine getirmemesi durumunda insanî şerefine, şanına, kişilik ve haysiyetine büyük bir darbe ineceğinin farkında ve bilincindedir. Verdiği söz, ettiği taahhüt uğruna canını feda edecek bir insanı düşünmek oldukça kolaydır.

Böyle bir insan, yüce insanî bir haslet uğruna bu hayatın sınırlı ufkuna göz yummuş, fakat ebedî hayatın sınırsız iklimini elde etmiştir. Ayrıca, tüm iyilikler ve güzelliklerin merkezi olan ideal insanlık binasına yeni bir tuğla koymuştur.

Buna karşılık, güler yüz göstererek, gülücükler dağıtarak yalan bir vaatte bulunup daha sonra yüzünü asan, pişmanlığını ifade ederek sözünden dönen, ahdini bozan, anlaşmasına bağlı kalmayan yalancı kimseyi gönül rahatlığıyla insan diye nitelendirmemiz zordur. Böyle bir kimse, bir yandan insanlığın temellerini yıkan,

kurallarını çiğneyen bir insanlık düşmanı, öte yandan kendisinin de düşmanıdır. Çünkü bu davranışıyla adını kötüye çıkarmış, kendini küçük düşürmüş, toplumun nefretini kazanmış, güvenini yitirmiştir.

Hiçbir dayanağı olmayan "Amaca ulaşmak için her araç meşrudur." Mantığı da onun için mazeret sayılmaz, onun için bir savunma aracı olmaz. Çünkü bu mazeretin kendisi, bağışlanma kapsamına girmeyen büyük bir günahtır. Amaçlar, genel anlaşmalar çerçevesinde değerlendirilir. Her birine kendine özgü değer verilir. Her amacın, değerine ve saygınlığına uygun bir aracı olmalıdır. Şerefli araçlarla ulaşılamayan hiçbir amaç, değerli ve şerefli sayılmaz.

Toplumların ilk kuruluşlarından beri, bütün insanlar, antlaşmalara ve ahitlere değer verme ve saygın bilme konusunda hemfikir olmuşlardır. Bütün semavî dinler, ahdin

sorumluluk gerektirdiğini vurgulamışlardır. Bu da insanlık camiasına hâkim olan genel iyiliğin belirgin tezahürlerinden biridir. Bu konuda, müminlerin emiri Hz.

Ali'nin (a.s) Malik-i Eşter en-Nahaî'ye yazdığı fermanı dinlersek, daha iyi bir fikir edinmiş oluruz. Bu fermanda şöyle buyuruluyor: "Düşmanınla bir anlaşma yaptığın, ona karşı bir taahhütte bulunduğun zaman, anlaşmana bağlı kal, ahdine vefa et, canını bu uğurda kalkan yap. Çünkü görüşleri farklı, yolları ayrı olmasına rağmen insanların Allah'ın farzları içinde ahde vefa kadar saygı duydukları, önem verdikleri gereken başka bir fariza yoktur.

Müşrikler bile kendi aralarında - Müslümanlara karşı değil- bu farizaya riayet etmişlerdir.

Çünkü sözünde durmamanın kötü sonuçlarını görmüş, zararlarını anlamışlardı. O hâlde verdiğin söze ihanet etme, düşmanını bile aldatma! Çünkü bedbaht cahilden başkası Allah'a karşı böyle bir cürette bulunamaz.

Allah, ahdini ve vaadini rahmetiyle bütün kulları için ortak bir sığınak yapmış, gölgesinde herkesin huzur ve sükûnet bulacağı ve faydalanacağı bir harem, bir güvenli yer kılmıştır..."[227] Bu gerçekleri göz önünde bulundurarak konumuza dönecek olursak, İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye'den aldığı ve barış anlaşmasının maddeleri arasına koyduğu taahhütlerin görünüm itibariyle tarihin hatırladığı bütün taahhütler ve antlaşmalardan daha sağlam olduğunu görüyoruz. Antlaşmanın son nüshasını kendi el yazısıyla yazıp mühürleyen (imzalayan) da Muaviye'nin kendisiydi.

O günün İslâm dünyasında kamuoyunun antlaşmayı imzalayan iki tarafın böyle antlaşmalara ve ahitlere, bu düzeydeki şahsiyetlere yaraşır biçimde bağlı kalmalarını beklemelerine şaşmamak gerekir.

Bu nedenle, anlaşmanın imzalanmasından daha bir hafta geçmemişken, Muaviye Kûfe Camii'nde minbere çıkıp açıkça anlaşmayı çiğnediği, Medainî'nin rivayetine göre de; "Verdiğim her söz, şu iki ayağımın altındadır." dediği, Sebiî'nin rivayetine göre ise İmam Hasan'ın da adını anıp; "Hasan'a karşı verdiğim her söz, şu iki ayağımın altındadır, ona bağlı kalmayacağım." dediği zaman, bu davranış İslâm toplumunda bomba etkisi bıraktı.

Böylece o dünya zengini, ama ahlâk fakiri (Muaviye), açıkça antlaşmaları ve ahitleri çiğneyerek halkın güvenini tamamıyla kaybetti ve bütün insanların kabul ettiği manevî ölçüler açısından en aşağılık insan durumuna düştü.

Lâyık olduğu cezayı da, onun haklı görünümüne aldananların, ona karşı, onun kendi sözleri ve ahitleri ile ilgili davranışlarını esas alan bir tutum içinde olmaları, onu saymamaları, ona itibar etmemeleri şeklinde gördü...

Ne bilelim?! Belki tarihin dönüm noktası ve mağlup geçmiş ile galip geleceğin yollarının açıkça birbirinden ayrıldığı, yolların ayrılış noktası burasıdır. Ve belki İmam Hasan ile Muaviye tarihinin, Hz. Hasan'ın galibiyeti, Muaviye'nin yenilgisi ile sonuçlanmasının sırrı da buradadır. Muaviye, çıkarları konusundaki bütün gözü açıklığına rağmen bu noktada fena avlanmıştı.

Bildiğiniz gibi İmam Hasan (a.s), Muaviye'yi herkesten daha iyi tanıyor, onun dürüstlük derecesini, sözüne bağlılık düzeyini çok iyi biliyordu. Ondan en sağlam ahitleri alıp en ağır antlaşmaları yaparken amacı, onun dürüstlük ve vefasına daha bir güven duymak değildi; aksine en kıt zekâlı insanları bile, onun sadakat, dürüstlük, vefa ve şerefle ilgili tutarsızlığından haberdar etmekti.

Bu, İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye ile savaşın ikinci aşamasından itibaren start verdiği bir taktikti. Ehlibeyt'in üstlendiği misyon binasının yeni şekline ilk taşı koyduğu yerdi.

Sonraları zaman ilerledikçe, bu plân da, başarılı adımlarla, yavaş yavaş, zamana

paralel olarak ilerledi. Plânın başarıya ulaştığının habercileri, ardarda ve birbirlerinin yardımına koşan büyük, düzenli askerî gruplar gibi ortaya çıkmaya başladılar...

Nice zaferler vardır, silâhsız kazanılır ve nice zaferler vardır, ilk bakışta yenilgi gibi görünür de, basiretli gözler, zaferin parlak güneşinin yenilginin tepesinden doğmakta olduğunu görürler. Hayatında ve ölümünden sonra Muaviye'nin kötülüğünü ortaya koyma ve genel olarak Benî Ümeyye'yi rezil etme yolunda barış plânının attığı en seçkin başarılı adımlardan bazıları şunlardan ibarettir:

1- Muaviye'nin tek başına iktidara geçtiği dönemin başlangıcında, İslâmî memleketin sayılır şahsiyetlerinin birçoğu, ona düşman olmaya başladılar. Muaviye'yi açıkça

lânetleyenlerden tutun, pis ve alçak damgası vuranlara; kendisiyle kapışanlardan tutun, ilişkisini kesenlere kadar birçok şahsiyet sayabilirsiniz. Büyüklerden biri, Muaviye'nin yaptığı işlere o kadar içerledi ki, üzüntüden can verdi.

Başka bir büyük Muaviye hakkında şöyle dedi: "Allah'a andolsun hilekâr ve düzenbaz birisi idi." Başka bir şahsiyet şu yargıda bulundu: "Muaviye'de, sadece birisi bile onun helâk olmasına ve bedbahtlığına yetecek dört özellik vardı..."[228] Birçokları tarafından Muaviye'ye bu tür muhalefetler yapıldı; ama maksadımız bunların hepsine yer vermek değil.

2- Anlaşma maddelerinde, kendileri için can güvenliği istenmesi ya da özel haklar belirlenmesi gibi, bir şekilde sözü edilen gruplar, Muaviye'ye muhalif grubun saflarındaki yerlerini aldılar.

Böylece Muaviye'ye düşman bir cephe oluştu. Sonuç olarak Muaviye bir anda, halkın birçoğunun gözünde hunhar bir düşman şeklini aldı ve sözü edilen grupların can ve mal güvenliği konusundaki anlaşmasını ayak altına aldığı için, artık onlar can ve mal hususunda ondan emin olamazlardı.

3- Muaviye, anlaşmaları çiğnemekle, oğlu Yezid'e biat toplama girişimine meşruluk kazandırabileceğini, biat ve hilâfete liyakat konusunda, İslâm'ın geçerli ve sabit

sünnetlerini görmezlikten gelebileceğini sanmıştı. Fakat gerçekler, yanlışını çok çabuk ortaya çıkardı. Zira bu biat, Yezid'in hilâfete aday gösterilmesinden itibaren, Benî Ümeyye'nin İslâm'a yönelik alçakça emellerine şahit olan Müslümanların genelinin, bir anda Muaviye'ye düşman kesilmesine sebep oldu.

4- Sonraları, barışı bozan Muaviye'nin işlediği apaçık kanlı cinayetler, hepsi de Peygamber'in sahabesinden ya da tâbiînden olan günahsız Müslümanları katletmesi, her biri, İmam Hasan'ın (a.s) plânıyla beraber, Muaviye'yi rezil rüsva eden ve manevî haysiyetine ağır bir darbe indiren birer etken oldu.

5- Hicretin 61. yılında vuku bulan İmam Hüseyin'in (a.s) Kerbelâ'da şehit edilmesi olayı, İmam Hasan'ın önceden yaya takıp kardeşi İmam Hüseyin'in eline verdiği, kendisinin, kardeşinin ve babasının ortak düşmanına yönelttiği en keskin oktu. Vefat ettiği sırada kardeşi İmam Hüseyin'e söylediği; "Hiçbir gün senin günün gibi değildir, ey Eba Abdullah!" sözünü unutmayınız. Bu söz, bütün kısalığına ve birçok yönden müphem olmasına rağmen, gizli plânı hakkında İmam Hasan'dan (a.s) duyulan tek sırdır.

Öyle bir plân ki, barış anından günümüze kadar altı açıdan karmaşıklığa ve belirsizliğe duçar olmuştur. Bu kısa sözde, emri altındaki komutanları görevlerine atayan ve her bir rolü, uygun kimseler arasında dağıtan "büyük bir komutan" edasını görüyoruz.

O sırada İmam kardeşine dönüp rolünü belirliyor ve şöyle diyor: "Hiçbir gün senin günün gibi değildir..." Zamanın şartlarının, o genel plânın birbirine bağlı aşamalarını gerçekleştirmesi, bütün zincirin halkalarından her birinin, sonraki halkayı tamamlaması ve her alevin sonraki alevi oluşturması doğaldı...

İmam Hasan (a.s), bu adımları atarken ve bu aşamaları kat ederken, her bir adım ve aşama için gerekli hesaplamaları, barış görüşmelerinden itibaren yapmıştı. Ayrıca kendisine, kardeşine, Şiîlerine ve hedeflerine karşı büyük bir düşmanlık besleyen hasmın sapkın psikolojisini de tam olarak incelemişti.

Kendisi ve düşmanı hakkında İmam Hasan'ın (a.s) gelecekteki kararlarının kural ve temelini işte bu kapsamlı inceleme ve hesaplamalar oluşturuyordu. Yine bu kararlar doğrultusunda hareket etmeye ömrü yetmeyip plânını gerçekleştiremediğinde, bu işi kardeşi İmam Hüseyin'e bırakması da doğaldı. Daha önceki bölümlerde bu konuya değinmiştik.

Bu durumda, İmam Hüseyin'in (a.s) ölümsüz kıyamı, büyük dahi kardeşi İmam Hasan'ın (a.s) genel plânının son derece önemli ve hassas aşamalarından biriydi, diyebiliriz. Yeryüzünün her tarafında dilden dile dolaşan Kerbelâ faciası, Kerbelâ'dan bir iz ve Benî Ümeyye'den bir isim kalana dek, Benî Ümeyye tarihinin kepazeliğini ortaya koyan kara bir leke olarak kalacaktır.

Dipnotlar

---

[204]- Muhtasar-u Tarih'il-Arab ve't-Temeddun'il-İslâmî, s.61

[205]- İbn-i Kesir Tarihi, c.8, s.19 ve A'yan'uş-Şia, c.4, s.52 ve el-Müstedrek, Hâkim.

[206]- el-Mehasin-u ve'l-Mesavî, Beyhakî, c.1, s.64

[207]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.13

[208]- age.

[209]- Dairet'ul-Maarif, Ferid Vecdi, c.4, s.535

[210]- Bu konuşmanın tamamını kaynaklarıyla birlikte, bu kitabın "Anlaşma Şartlarına Vefa" bölümünde, Yezid'e biatin ön hazırlıklarından söz ederken bulacaksınız.

[211]- Bu söz İbn-i Esir'dendir. (el-Kâmil, c.3, s.162) Ardından şöyle diyor: "Buna bile vefa etmedi."

[212]- İbn-i Esir, el-Kâmil'de yazıyor:

"Darabcerd vergisini Basralılar vermeyip; ''Bu bizim hakkımız, kimseye vermeyiz.' dediler." Devamla şunları yazıyor: "Bu iş de Muaviye'nin emri ile yapıldı!!"

[213]- Cabir b. Semure şöyle der: "Resulullah her zaman ayakta hutbe okurdu. Onun otururak hutbe okuduğunu söyleyen kimse yalan söylemiş olur." Bu sözü Cezayirî Ayat'ul-Ahkâm adlı eserinin 75. sayfasında rivayet etmiştir. Galiba ilk defa minberde otururak hutbe okuyan kişi Muaviye'ydi.

[214]- Tarih-i Yakubî, c.2, s.192

[215]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, c.4, s.16

[216]- Asıl adı Amr b. Abdullah el-Hemedanî'dir. Tâbiîn kuşağına mensuptur. (Peygamberi görmemiş, ama onun sahabesini gören kimselerdendir.) Kırk yıl boyunca sabah namazını yatsı namazının abdestiyle kıldığı söylenmiştir. Her gece Kur'ân'ı baştan sona okurdu.

Zamanında ondan daha çok ibadet eden ve hadis rivayeti bakımından ondan daha güvenilir bir başkası yoktu.

[217]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, c.4, s.16

[218]- el-İrşad, Şeyh Müfid, s.169, İran baskısı

[219]- Mes'udî (İbn-i Esir'in hamişinde), c.6, s.61-62; İbn-i Kesir, c.8, s.18; Tarih-i Taberî, c.6, s.93

[220]- Enbiyâ, 109-111

[221]- Bihar'ul-Envar, c.10, s.114

[222]- Mesudî, İbn-i Esir haşiyesi, c.6, s.41-42,

[223]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, c.4, s.16

[224]- Nu'man b. Münzir'in kızı Hind'in adının verildiği kilise. Hayre'de bulunan bu kilisede Hind rahibelik hayatını seçmişti

[225]- bk: Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.6

[226]- bk: Muruc'uz-Zeheb, Mes'ûdî, Tarih-i İbn-i Esir'in haşiyesinde, c.6, s.97

[227]- Nehc'ül-Belâğa, 53. Mektup

[228]- Muaviye'yi lânetleyen kimse, kendi dostu Semure; ona pis ve alçak damgası vuran, yakın arkadaşı Muğiyre; kendisiyle kapışan Aişe; ilişkisini kesen Malik b. Hubeyre es-Sekûnî;

cinayetlerinin üzüntüsünden can veren Rebi b. Ziyad el-Harisî; başka bir büyük Ebu İshak es-Sebiî ve son olarak sözü nakledilen kişi de Hasan Basrî idi. Bu konularda İbn-i Ebi'l-Hadid'in Nehc'ül-Belâğa şerhine, İbn-i Esir'in el-Kâmil adlı tarih kitabına, Muruc'uz- Zeheb'e vs. bakabilirsiniz.

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

6- Kerbelâ olayından sonra da, bu derin ve uzun vadeli plân, yakın aralıklarla, Muaviye döneminden, özelliklerinin çoğu aynı olan amcası oğlu Himar[229] devrine kadar, istisnasız Emevî düzenini sarsan büyük olayların meydana gelmesini sağladı.

"Emevîlik", Müslümanlıklarına güvenilen Müslümanların literatüründe "zalim, yüzsüz, dinî değerlerin çoğuna ilgisiz bir hükümet" olarak tanındı; halkın onlara karşı düşmanlığı gün geçtikçe artmaya başladı.

Öyle ki Benî Ümeyye aleyhine ve onlarla savaşmak için açılan her bayrağın altında, binler ve hatta on binlerce ölüme koşan insan toplanıyordu. Öyleyse, kabul etmeliyiz ki "barış", İslâm'ın, Ehlibeyt'in maslahatlarından ve vahyin derinliklerinden beslenen bir tohumdu.

Ayrıca İmam Hasan'ın (a.s), bir asırdan daha az bir zaman geçtikten sonra, hasmını tarihin akışı içinde yenilgiye uğratan muzaffer ve galip bir rakip kimliği ile belirginleştiğini de kabul etmeliyiz. Başarılı adımlar; gitgide parlayan, gelişen bir siyaset; aynı zamanda huzur, tevazü ve gizlilik. Islâh, barış ve canları koruma bayrağı altında... Büyüklük bundan başka bir şey midir ki?!

ANLAŞMA ŞARTLARINA VEFA

Buraya kadar, iki tarafın barış önerisi veya kabulünün sebeplerini ve her birinin barıştaki amacını belirleyen şartları gördük. Ayrıca, barışı pratikte uygulamak için, iki tarafın Kûfe'de bir araya geldiğini gözlemledik. Bu tarihî buluşma ile, yazışma ve resmî görüşmelerden daha fazla birbirlerini anlama ve tartma fırsatını bulmaları bekleniyordu...

Fakat Muaviye, barışa ve dış görünümü korumaya İmam Hasan'dan (a.s) daha fazla muhtaç olduğu hâlde ve Ahnef b. Kays'ın deyimi ile, kendisini hiç sevmeyen bir halka hükmetmek isteyen bir padişah olmasına rağmen,

bu buluşmada, yağcı olmayı bir kenara bırakıp, istediği ve düşündüğü her şeyi açıkça söylemeyi tercih etti. Muaviye'nin İmam Hasan'la görüşmesi, silâhı bırakıp barış belgelerini değiş tokuş eden iki rakibin görüşmesi değil, Ebu Süfyan'ın oğluyla Mekke Fatihi'nin oğlunun görüşmesi şeklinde belirginleşiyordu.

Muaviye'nin, yapmacık ve gösteriş icabı tahammül ve sabrına bile ters düşen bu özelliği (yağcılığı bırakıp istediğini söyleme özelliği), İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye ile savaşın ikinci aşamasında, sağlam ve keskin bir silâh şeklinde yararlandığı bir koz hâline geldi.

Önceki bölümde bu konuya değinmiştik. Yukarıda işaret ettiğimiz bu konuları önceki bölümlerde incelediğimiz için, şimdi gelin bu taahhütlerden her birinin ne derece pratiğe dönüştüğünü veya ihmal edilip ihanete maruz kaldığını görelim. Bu aşamada, tarihte uzun süre devam eden hassas bir noktayla karşı karşıya kalıyoruz.

İsterdik ki, acı hatıraları ya da utanç verici sahneleri ve çok azı dışında birçoğu göz ardı edilemeyecek olayları canlandıran bu konuyu açmayalım; ama kitabın ana yapısı itibariyle bu hususu göz ardı edemeyiz. Bu kitapta, "Barış olayı" hakkında geniş ve analitik bir inceleme yapmayı, konunun bütün yönlerini ve İmam Hasan'ın hayatının bu en

önemli sürecini bütün detaylarıyla incelemeyi amaçladığımız için, barışın istenilen sonucu vermesinin en önemli unsuru olan bu konuya ilgisiz kalmayı uygun görmüyoruz.

Ayrıca bu konu, tüm zorluğuna ve tatsızlığına rağmen, büyük bir öneme sahip olduğu için, sabır ve tahammülle ilerlememiz, sağlam ve kesin verilerle istenilen sonuçlara ulaşmamız gerekir. O zaman, zafere ermiş mazlumun ihtişam ve yüceliğini, yenilgiye uğramış zalimin bedbahtlık ve kara gününü görmüş oluruz.

1- BİRİNCİ ŞARTA VEFA

(Yönetimin Muaviye'ye Bırakılması) Bu, İmam Hasan'ın Muaviye lehine taahhütte bulunduğu ve barış anlaşmasının şartlarından bağlı kalınan tek şart idi. Barış

anlaşmasının imzalanmasından sonra, İmam Hasan'ın (a.s) bu şartı bozmak amacında olduğuna, bu

konuda olumsuz bir şey söylediğine veya bu bağlamda yapılan konuşmalara razı olduğuna ilişkin herhangi bir şey duymuş değiliz.

Muaviye'nin, anlaşmalara bağlı kalmayacağını açıkça ilân etmesinden sonra, Şia'nın ileri gelenleri, Medine'ye dönen İmam Hasan'ın huzuruna varıp, adamlarıyla birlikte, emrinde savaşmaya hazır olduklarını açıkladılar.

Kûfe halkı, şehrin Emevî valisini göndereceklerini ve Şam'a yeniden saldırmak için gereken at ve silâhları emrine vereceklerini vaat ettiler. Fakat bu duygu fırtınası onu sarsmadı ve dostlarının tahriki onu etkilemedi.

İbn-i Kuteybe'ye göre Irak'ın en önde gelen büyüğü olan Süleyman b. Surad, İmam Hasan'a şöyle dedi: "Ben kendi kulaklarımla duydum, Muaviye herkesin önünde; 'Ben, bir kısım insanlara birtakım vaatlerde bulunmuş, bazı şartları kabullenmiş ve bazı umutların yeşermesine neden olmuşum... Onların hepsi, şu andan itibaren iki ayağımın

altındadır.' dedi. Allah'a andolsun ki, seninle yaptığı anlaşmayı kastediyordu. Gizlice kendini savaşa hazırla ve Kûfe'ye gidip valiyi çıkarmama, açıkça azlini ilân etmeme ve onların yaptığı gibi anlaşmayı bozmama izin ver.

Şüphesiz Allah, hıyanet edenlerin düşmanlığını boşa çıkarır." Süleyman'dan sonra başkaları da, onun gibi görüşlerini belirtip dediler ki: "Süleyman'la bizi gönder, daha sonra valiyi Kûfe' den çıkarıp azlettiğimizi duyunca, sen de bize katıl."[230] Irak'ta önemli bir mevkie sahip olan Hucr b. Adiyy el-Kindî de, İmam Hasan'la görüşmeye gelen kimseler arasındaydı.

Mudar kabilesinden olan ve Züfer b. Haris'in; "Eğer Mudar eşrafından on kişi sayılsaydı, birisi mutlaka o olurdu." dediği Müseyyib b. Neciyye de buna benzer sözler söyledi.

Başkaları da bu tür önerilerle geldiler; fakat İmam Hasan kırıcı olmadan, bu önerileri reddetti ve bu işi, Muaviye'nin ölümünden sonraya bıraktı. O, Kûfe'yi ilk kez denediğinde, yeni bir denemeye kalkışmasını engelleyecek olumsuz sonuçlara ulaşmıştı.

Kendisine önerilerde bulunan bu topluluğa, verdiği son cevap şuydu: " Muaviye hayatta olduğu sürece, hiçbiriniz sığınağını terk etmesin. Eğer Muaviye ölür de bizler hayatta olursak, Allah'tan, bize kılavuzluk etmesini, işlerimizde yardımcı olmasını ve kendi başımıza bırakmamasını niyaz ederiz. Şüphesiz Allah, takvalılar ve iyilerle beraberdir.[231]

2- İKİNCİ ŞARTA VEFA

(Kendinden Sonra Halef Belirlememe)

Gerek değişik gruplara mensup tarihçiler, gerekse bağımsız bütün tarihçiler Muaviye'nin, kendisinden sonra hiç kimseyi yerine veliaht tayin etmeyeceği taahhüdünde bulunduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Bu şartın anlamı şuydu: Hükümet Muaviye'den sonra meşru sahibine yani Hasan b. Ali'ye, o olmasa kardeşi Hüseyin'e (a.s) bırakılacaktı.

Bunu şuradan anlıyoruz ki, İmam Hasan (a.s) hükümeti sadece Muaviye hayatta olduğu süre için bırakmıştı, ki bunun anlamı da şuydu: Muaviye'nin, kendisinden sonra birisini yerine veliaht tayin etme yetkisi ve salahiyeti yoktur. Yine bütün tarihçilerin yazdığına göre; Muaviye, bu sözünü de çiğneyip, oğlu Yezid'i (o meşhur Yezid'i(!!!) kendisine veliaht tayin etti.

Şu anda, Muaviye'nin ahde vefasızlığını, sözünde durmamasını tartışmak amacında değiliz; ancak sözünde durmamak, Muaviye'nin, barış olayında bilerek veya bilmeyerek işlediği hataların ortak paydası, en belirgin özelliğidir.

Muaviye'nin, taahhütleri ile ilgili olarak izlediği metot ve hareket tarzı hakkında defalarca görüş belirttikten sonra, bu konuda (Yezid'in, İslâmî hilâfete tayin edilmesi konusunda) şu hususa değinmeden geçmek istemiyoruz:

Muaviye bu hareketiyle, dinde en büyük günahı ve toplumun menfaatleri bağlamında en korkunç cinayeti işlemiş oldu. Bu küstahça ve beklenmedik kararın (Yezid'i veliaht tayin etmenin) en açık sonuçları şunlardı: İslâm âleminin başkanlığı, asıl mecrasından çıktı. Halk, pratik önderliği kaybetti. Topluma egoizm ve kişileri putlaştırma anlayışı hâkim oldu.

Birey ve toplumun karşılıklı güven ve inancı sarsıldı. Yönetenle yönetilenler arasındaki karşılıklı etkileşim, birlik ve beraberlik ortadan kalktı. Amaçlar farklılaştı, yollar birbirinden ayrıldı. İş öyle bir yere vardı ki, toplum, aslında hataların telâfisi ve tehlikelere dikkat çekmek için gerekli olan kanlı ayaklanmalara ve iç isyanlara hazır hâle geldi.

Yezid hakkında, onun ruh hâli, ahlâkî ve kişisel özellikleri hakkında söylenenleri, yaşadığı dönemden şimdiye kadar bütün tarihlerin yazdıklarını ve onun döneminde gerçekleşen onca faciayı geçelim. Amacımız bu değil; sadece, Muaviye'nin yaptığı büyük hatanın ve bu hatadan kaynaklanan günahların vebalini hiç çekinmeden üstlenmesinin önemini aydınlatmak istiyoruz.

Yezid'in veliahtlığı için, Muaviye'nin gerçekleştirdiği hayret verici işler, (Muaviye'nin dostları bile bunları nakletmişlerdir) onun, bırakın bir halife olmayı, nasıl bir Müslüman olduğunu açıkça gösteriyor.

Muaviye'nin yaptığı bu işlerin açıklaması, İslâm tarihinin en kötü, ve İslâm'ın hedefi açısından, en olumsuz sayfalarını oluşturuyor. Ve eğer bu konu, Muaviye'nin hayatından bazı kesitleri ve onun peşine takılan toplumun yapısını ortaya çıkarması açısından, asıl konumuzun (yani İmam Hasan'ın barışının sırrı) can damarlarından biri olmasaydı,

bu konudan vazgeçer ve on üç asır boyunca ifşa edilmiş rezaletine rağmen, bu konuyu kapatmayı tercih ederdik. Lâkin şimdi, tarihçilerin sözlerinin bir özetini, açıklama ve yorumlama gereği duymaksızın (zaten açıklamaya ihtiyacı yok) burada tekrarlayacağız. Muaviye'nin, Yezid İçin Biat Alma Şekli Ebu'l-Ferec el-İsfahanî şöyle yazıyor:

"Muaviye, Yezid için biat almak istedi; fakat önünde iki büyük engel vardı; İmam Hasan ve Sa'd b. Ebi Vakkas. Bu yüzden gizlice ikisini de zehirletip öldürdü."[232]

İbn-i Kuteybe ed-Dineverî şöyle yazıyor: "İmam Hasan'ın vefatından sonra, Muaviye, kısa bir bekleyişin ardından, Şam'da Yezid için biat aldı ve her tarafa bu emri verdi."[233] İbn-i Esir de şöyle yazıyor: "Bu işin baş aktörü Muğiyre b. Şu'be idi. Muaviye, Muğiyre'yi Kûfe valiliğinden azledip, yerine Said b. As'ı getirmek istedi.

Muğiyre bu haberi duyunca, Muaviye'nin yanına gidip istifa etmesinin, böylece halka; bu görevde gereğinden fazla kaldığı için, kendisinin ayrılmak istediği izlenimini vermenin daha mantıklı olacağını düşünerek Şam'a hareket etti.

Şam'a varınca dostlarına şöyle dedi: Eğer ben bugün sizler için bir hükümet veya valilik koparamazsam, bundan sonra hiç mümkün olmaz." "Ardından gidip Yezid'in yanında şunları söledi:[234]

'Doğrusu, Peygamber'in (s.a.a) önde gelen sahabeleri, Kureyş'in büyükleri[235] ve yaşlıları göçüp gittiler, sadece onların evlâtları geride kaldı ve sen onların arasında en faziletli(!), en iyi görüşlü(!), sünnet ve siyaseti en iyi bilensin!!! Bilmiyorum, neden Emir'ül-Müminin (yani Muaviye) senin için biat istemiyor?' Yezid; 'Sana göre bu iş olur mu?' dedi.

Muğiyre; 'Evet.' dedi." Yezid babasının yanına gidip, Muğiyre'nin söylediklerini iletti. Muaviye, Muğiyre'yi çağırıp şöyle dedi: 'Ey Muğiyre! Yezid ne diyor?' Muğiyre; 'Ey Emir'ül-Müminin! Osman'dan sonra ne kanların döküldüğünü ve ne dağınıklıkların çıktığını gördün ve Yezid iyi bir haleftir! Öyleyse onun için biat al, eğer sana bir şey olursa, halkın sığınağı ve senin halifen olur; artık ne bir kan dökülür!!! ne de bir fitne çıkar!!!' dedi."

"Muaviye; 'Bu konuda kim bana yardım edecek?' dedi. Muğiyre; 'Kûfe'yi bana bırak, Basra'yı da Ziyad'a. Bu iki şehirden sonra kimse sana muhalefet edemez.' dedi. Muaviye; 'İşinin başına dön ve güvendiğin kimselerle bu konuda müzakere et

ve düşün, biz de düşünürüz...' dedi." "Muğiyre veda edip dostlarının yanına döndü, dostları; 'Anlat bakalım ne oldu?' dediler.

Muğiyre; 'Adamcağızı öyle bir işe soktum ki, Muhammed ümmeti için pek çok sonuçlar doğuracak!!! Ve öyle bir gedik açtım ki, ilelebet kapanmayacak!' dedi."[236] "Muaviye, yandaşı olan toplumun ileri gelenlerinin her birisiyle konuşup, hutbe irat etmelerini ve Yezid'in faziletlerini(!) açıklamalarını istedi.

Çeşitli şehirlerden grupların gelip Şam'da toplandığı (Ahnef b. Kays da aralarındaydı) bir sırada, Muaviye, Dahhak b. Kays el-Fehrî'yi isteyip ona şöyle dedi: Ben minbere çıkıp biraz vaaz ettikten sonra, izin alıp ayağa kalk. İzin verince, Allah'a hamdü senadan sonra Yezid'in adını an ve lâyık olduğu şekilde öv. Sonra benden, onu kendime veliaht tayin etmemi iste!!" "Ondan sonra Abdurrahman b.

Osman es-Sekafî, Übeydullah b. Mes'ade el-Fezarî, Sevr b. Ma'n es- Selemî ve Abdullah b. Isam Eş'arî'yi çağırıp onlara, Dahhak sözünü bitirince, ayağa kalkıp onun söylediklerini tasdik etmelerini emretti! Bunların hepsi ayağa kalkıp, Yezid'i öven sözler sarf ettiler!!...Bu sırada, bu iş için Muaviye'nin önceden hazırladığı kimselerden olmayan Ahnef b. Kays ayağa kalkıp şöyle dedi: "Allah, emiri selâmete erdirsin. Doğrusu halk kötü günlerin ardından iyi günlere kavuştu.

Zaman defterinden nice sayfalar çevrildi ve işler ağır bir imtihana gelip dayandı. Senden sonra yönetimi bırakacağın kimseyi tanı ve o zaman seni yanlışa teşvik edenlere boyun eğme. Olmaya ki senin maslahatını gözetmeyen müşavirlerinin oyununa gelesin. Tüm bunlardan sonra bil ki, Hicaz ve Irak halkı bunların söylediklerine rıza göstermeyecektir.

Hasan hayatta olduğu sürece, Yezid'e biat etmeyeceklerdir." Devamla şunları söyledi: "Çok iyi biliyorsun ki, Irak'ı kılıç zoruyla fethetmedin, kendi gücünle oraya hâkim olmadın. Bildiğin gibi, Hasan b. Ali'ye, kendinden sonra yönetimi ona bırakacağına dair Allah'a söz verip anlaştın.[237] Şimdi eğer verdiğin sözü tutarsan, bu işe lâyıksın.

Eğer ihanet ve hile yolunu seçersen, zulmetmiş olursun. Allah'a andolsun ki, Hasan'ın arkasında soylu atlar, güçlü bilekler ve keskin kılıçlar var. Eğer bir karış dahi olsa ona hileyle yaklaşırsan, zaferin alâmetini onda kaç kat daha fazla görürsün. İyi biliyorsun ki, Irak halkı seni düşman bellediğinden beri, bir an bile seni sevmemiştir.

Ali ile Hasan'a muhabbet besledikleri andan itibaren, onlara düşmanlık duygusu kalplerinde yer etmemiştir. Gökten de üzerlerine değişiklik iksiri yağmamıştır. Sıffin'de ve Ali saflarında sana çekilen kılıçlar, şimdi yine onların ellerinde ve sana yönelik kin ve düşmanlıkla dolu kalpleri, yine o göğüslerde atmaktadır."[238] Yazar:

Ahnef'in bu konuşması açıkça gösteriyor ki, Muaviye, henüz İmam Hasan hayattayken, Yezid'e biat toplamaya kalkışmıştır. Ancak tarihçilerin bir bölümü, Yezid'e biatin, İmam Hasan'ın vefatından sonra gerçekleştiği görüşündeler.

Ebu'l-Ferec şöyle yazıyor: "Muaviye, Hasan ve Sa'd b. Ebi Vakkas'ı, Yezid'e biat ortamını hazırlamak için zehirletti. Buna göre, Muaviye'nin bu amacını iki aşamada gerçekleştirdiğini anlayabiliriz:

Aşamalardan biri, İmam Hasan henüz hayattayken ve onca yemin ve anlaşmalara rağmen Yezid'e biat toplama girişiminde bulunmaktı... Bu bölümde barış anlaşmasının karşı tarafı, henüz hayatta olduğu için, bu çaba başarısızlıkla karşılaştı.

Diğeri, İmam'ın vefatından sonraki bölüm... Bu bölümde, bu uğursuz plân, tarihçilerin çoğunun yazdığı zalimane vesilelerin yardımıyla sonuca ulaştı." "Muaviye, Yezid'e biat toplayamadığı için, Mervan'ı Medine valiliğinden azledip yerine Said b. As'ı getirdi. Said şiddete başvurup, halkı baskı altına aldı ve biate yanaşmayanlara zor kullandı.

Buna rağmen az bir grubun dışında, kimse biate boyun eğmedi. Özellikle Benî Haşim'den hiç kimse biat etmedi." "Mervan, sinirli bir şekilde Şam'a gelip, Muaviye ile uzun uzun tartıştı ve şunları söyledi: Hükümetini koru ey Ebu Süfyan'ın oğlu! Çoluk çocuğa görev vermekten vazgeç ve unutma ki, kavminin arasında, hepsi de sana düşman ve muhalif olan meslektaşların var..." "Fakat ondan sonra hiçbir şey söylemedi. Çünkü Muaviye her ay onun için bin dinar maaş tahsis etti!!"

"Muaviye, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyir, Abdullah b. Cafer ve Hüseyin b. Ali'ye (a.s) mektuplar yazıp, onları Yezid'e biate çağırdı!" "İmam Hüseyin'e yazdığı mektup şöyledir: "Doğrusu senden beklemediğim haberler ulaşıyor bana. Vefalı olmaya herkesten daha lâyık, senin gibi Allah vergisi makam ve şeref sahibi olan biridir.

Bölünmeye çaba harcama ve Allah'tan kork!! Bu ümmeti fitneye düşürme!!.. Kendinin, dininin ve Muhammed ümmetinin maslahatını düşün, yakin ehli olmayan kimselerin seni kışkırtmasına sakın izin verme!!" "İmam Hüseyin (a.s) cevaben şöyle yazdı:

"Benden beklemediğin haberler aldığına dair ifadeler içeren mektubun ulaştı. Allah'ın hidayet ve yardımı olmaksızın, asla iyi işe erişilmez. Benden birtakım haberler duyduğunu yazıyorsun; sanıyorum bu haberler, dedikoducular ve fitneciler tarafından sana ulaşıyor. Yalan söylemişler bu dinden çıkan sapıklar; benim, seninle düşmanlığa ve savaşa niyetim yok.

Bu işi terk edip, sana ve zulüm taraftarı, kovulmuş şeytanın yardımcıları olan yandaşlarına muhalefeti bıraktığım için Allah'tan korkuyorum..." "Sen değil misin,

bidati büyük bir günah sayıp, insanları iyiliğe teşvik edip, kötülükten alıkoyan, abit ve Allah'ın emirlerine teslim olan Hucr b. Adiyy ve dostlarının katili?

Onlarla sağlam anlaşmalar yaptığın hâlde, acımasızca onları öldürdün ve Allah'a karşı küstahlık edip, ettiğin yemini hafife aldın." "Sen değil misin, Allah'a ibadet etmekten bedeni yıpranmış, derisi solmuş o yüce insan Amr b.

Hamık elHuzaî'nin katili? Hâlbuki, onunla öyle bir anlaşma yapmıştın ki, eğer bu anlaşma ceylanlarla yapılsaydı, dağların tepesinden aşağı inerlerdi." "Sen değil misin, Ziyad'ı kendine kardeş edip, Ebu Süfyan'ın oğlu olduğunu ilân eden? Allah'ın Resulü (s.a.a); 'Çocuk, yatak sahibinindir ve zina edenin nasibi taşlanmaktı.' buyurduğu hâlde?

Daha sonra onu İslâm ehline musallat ettin de onları öldürsün, ellerini ayaklarını kesip hurma ağaçlarının dallarında sallandırsın diye! Sübhanallah ey Muaviye! Sanki sen bu ümmetten değilsin ve bunlar da senden değil!!!" "Yoksa sen, Ziyad'ın sana mektup yazarak; 'O, Ali'nin dinindendir.' dediği Hazremî'nin katili değil misin? Ali'nin dini, senin şu an makamını işgal ettiğin, amcasının oğlu Muhammed'in (s.a.a) dininin ta kendisidir. Eğer bu din olmasaydı, şimdi senin ve babalarının övünebilecekleri tek şey, çıktıkları iki seferin zahmetine katlanmak olurdu.

(Kureyş suresinde işaret edilen kış ve yaz seferleri.) Allah bu din sayesinde size lütufta bulundu da, bu zahmeti üzerinizden attı." "Ve yine şöyle diyorsun: 'Bu ümmeti fitneye düşürme!' Ben, bu ümmet için senin yönetiminden daha büyük bir fitne bilmiyorum." "Diyorsun ki: 'Kendinin, dininin ve Muhammed ümmetinin maslahatını gözet.'

Allah'a andolsun ben, seninle savaşmaktan daha üstün bir maslahat tanımıyorum. Eğer savaşırsam, Allah'a yakınlığıma vesile olacaktır; savaşmazsam, günahımdan Allah'a sığınır ve sevip beğendiği şeylerle amel etmem için beni muvaffak etmesini niyaz ederim." "Şunu demişsin: 'Bana ne kadar düşmanlık edersen, o kadar da benden görürsün.' Elinden geldiği kadar düşmanlık et. İyiler daima düşmanlığa maruz kalmışlardır. Umarım kendinden başkasına zarar veremez ve sadece kendi amelini zayi edersin...

Elinden geleni ardına koyma!" "Allah'tan kork, ey Muaviye! Ve bilesin ki Allah'ın, küçük büyük her işi yazdığı bir dosyası vardır. Allah, senin bu yaptığını, yani, gühansızları zan üzere ve töhmet altında bırakarak tutuklamanı ve şarapçı, köpek oynatan bir zavallıyı hilâfete getirmeni unutmayacak!!!

Sadece kendini bedbaht etmekte, dinini harap edip halkı zayi etmektesin. Vesselâm."[239] Bundan sona Muaviye, İbn-i Esir'in bin atlı dediği, Şam halkından bir grupla Medine'ye geldi. İbn-i Esir daha sonra şöyle der: "O arada Aişe'nin yanına gitti. Aişe, Muaviye'nin, İmam Hüseyin ve dostları hakkında; 'Eğer biat

etmeseler onları öldüreceğim.' dediğini haber almıştı.

Aişe'nin bu meyanda Muaviye'ye söylediği sözlerden bir bölümü şöyleydi: Onlarla dostça geçin! İnşaallah senin istediğin şeye yönelecekler...!![240] Dineverî, Muaviye'nin Medine'ye girişini anlattıktan sonra şöyle yazıyor:[241] "Muaviye ikinci günün sabahı oturmuş, katiplerini de emirlerini yazmaları için duyacakları şekilde oturtmuş ve perdedara, her ne kadar yakın biri olsa da, kimseye giriş izni vermemesini emrettikten sonra, birini, Hüseyin b. Ali (a.s) ve Abdullah b. Abbas'ı çağırtmak için gönderdi.

İbn-i Abbas daha erken geldi. Muaviye onu sol tarafına oturtup biraz sohbet ettikten sonra, Hüseyin (a.s) geldi. Onu da sağ tarafına oturtup, İmam Hasan'ın çocuklarının hâlini, yaşlarını sordu. Hüseyin de onun sorularına cevap verdi." "Sonra Muaviye bir konuşma yaptı. Önce Allah'ı ve Resulü'nü methetti, daha sonra Şeyheyn'i (Ebu Bekir ve Ömer) ve Osman'ı yad etti.

Ondan sonra Yezid hakkında ve ona biati toplamakla toplumun bünyesindeki gediği kapatmaya çalıştığı hakkında konuştu. Onun, Kur'ân ve Sünnet hakkındaki bilgisini ve hilim sahibi olduğunu(!) siyaset ve tartışma açısından kendilerinden üstün olduğunu anlattı. Kendileri yaşça ondan daha büyük[242] ve akrabalık bakımından daha önde olsalar da Yezid'in dirayetli olduğunu söyledi.

Bir de Resulullah'ın (s.a.a), Zat'us-Selâsil Savaşı'nda Amr b. As'ı Ebu Bekir'e, Ömer'e ve sahabenin büyüklerine komutan olarak atamasını kanıt gösterdi ve ardından onlardan cevap istedi." Dineverî ardından şöyle yazıyor: "İbn-i Abbas söze başlamak isteyince, İmam Hüseyin (a.s) ona; 'Bekle! Onun amacı benim[243] ve hakkı daha fazla çiğnenen yine benim.' dedi ve ayağa kalktı;

Allah'u Tealâ'yı methedip, Resul'üne salât ve selâmdan sonra şöyle dedi: "Resulullah'ın (s.a.a) sıfatlarını saymaya kalkan kimse, sözü ne kadar uzatsa da, onun fazilet deryasından, bir damladan fazlasını beyan edemez.

Ben, Peygamber'den sonra vasisi hakkındaki yanıltmacanı anladım[244] ve sözünü kısa kestin, sözü biate getirmekten kaçındın![245] Yazıklar olsun ey Muaviye! Tan yerinin ağartısı, gecenin karanlığını yarmıştır ve güneş lambaların ışığını silmiştir...

Sen bu sözde, bazılarını ifrat derecesine övdün, bir makamı, birtakım kimselere mahsus kıldın ve bu konuda aşırıya kaçtın. Bir hakkı, sahibinden geri alıp cimrilik ettin, zulmettin, tecavüz ve saldırmayı reva gördün.

Bir kimsenin hakkı olan unvanından payını kendisine vermedin; böylece şeytan nasibini fazlasıyla almış oldu."[246] "Yezid'in, marifetinin ve Muhammed ümmeti için siyasetinin hakkında söylediklerine gelince; bu sözlerle halkı onun hakkında yanıltmak istediğini anladım. Sanki tanınmamış birinden söz ediyor veya gizli kalmış bir şeyi açıklıyormuşsun!

Ya da senden başka kimsenin bilmediği bir şeyden haber veriyormuşsun gibi ! Yezid'in kendisi kapasitesini ve dirayetini göstermiştir! En iyisi onun hakkında, kendisinin peşinde olduğu iftiharları açıkla. Örneğin av köpekleriyle oynamasını, yarış güvercinleriyle uğraşmasını, şarkıcı kadınları, çalgıcıları bir araya getirmesini ve türlü türlü eğlenceler tertiplemesini anlat...

O zaman daha doğru konuşmuş olursun..." "Düşündüğün şeyden vazgeç! Bu halkın günah ve vebalini bundan fazla kendinle beraber Allah'ın huzuruna götürmen, senin yararına olmaz!

Allah'a andolsun, o kadar zalimane batıl yola dalmış ve halka öylesine zulmetmişsin ki, artık insanlar gına geldi... Hâlbuki ölümle aranda, bir göz açıp kapama kadar mesafe var... Ömrünün kalan bu bölümünde, kaçışın olmadığı ceza günü için azık olacak işlerle uğraş." "Resulullah (s.a.a) döneminde o adamın, bahsettiğin topluluğa komutan oluşundan söz ediyorsun...

O zaman bu makam Amr'a havale edilince, o topluluk, bu işi kendilerine ayıp bilip, onun öne geçmesini kabul etmeyerek yaptığı işleri saydılar. Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: 'Öyleyse ey muhacir topluluğu! Onun bundan sonra size hükmetme hakkı yok.' O hassas dönemde ve doğru iş yapmaya en ihtiyaç duyulan şartlarda iptal edilen bu uygulamayı nasıl delil gösteriyorsun?

Ya da tâbiî olan birini nasıl sahabeyle aynı tutuyorsun? Hâlbuki etrafında, Resulullah'ın itimat ettiği, dinine yakınlığına güvendiği kimseler bulunuyor. Sen bu insanları, zalim ve sapık bir şahsa itaat etmeye çağırıyorsun.

Halkı şüpheye düşürmek, geride kalan yakınlarını dünyada bahtiyar etmek, kendini ise ahirette bedbaht etmek için! Şüphesiz bu, apaçık bir hüsrandır. Allah'tan, beni ve sizi affetmesini diliyorum." Ravi şöyle der: "Muaivye, İbn-i Abbas'ı şöyle süzdükten sonra; 'Ne diyor bu, ey Abbas'ın oğlu?! dedi. Herhâlde senin kalbinden geçenler de bunlardan az değil!' İbn-i Abbas şöyle dedi: Andolsun ki o, Peygamber'in evlâdı, Ashab-ı Kisa'dan biri ve o pak ailenin bir ferdidir.

Düşündüğün şeyden vazgeç. Bu kadar halk sana yeter. Allah'ın hükmünü bekleyelim, o en iyi hükmedendir." İbn-i Esir ve diğer tarihçilerin yazdığına göre, bu konuşmadan sonra Muaviye Mekke'ye hareket etti ve ondan önce İmam Hüseyin (a.s), Abdullah b. Zübeyr, Abdurrahman b. Ebu Bekir ve Ömer'in oğlu Abdullah Mekke'ye gitmişlerdi.

Muaviye, Mekke'de ikâmetinin son günlerinde, bu grubu çağırıp onlara şöyle dedi: "Önceden söylemeyi uygun gördüm, bildiğiniz üzere baştan uyaranın mazereti geçerlidir. Bundan önce aranızda hutbe irat ettiğim zaman, aranızdan biri aniden kalkar, halkın karşısında sözümü tekzip ettiğinde, ben buna tahammül eder ve geçiştirirdim.

Şimdi halkla aramda bir mesele var. Yemin ediyorum eğer sizlerden biri muhalefete kalkışırsa, söz söylemeye yeltenirse, bir kelime cevap işitmeden kılıçları tepesinde görür.

Canınızı düşünün!" O sırada muhafızların komutanını çağırıp şöyle dedi: "Bunlardan her birinin başına iki kılıçlı adam koyuyorsun. Hangisi olumlu veya olumsuz konuşmaya kalkarsa, hemen kılıçlar başlarına indirilecek..!!!"

Daha sonra hep birlikte oradan ayrıldılar. Muaviye minbere çıktı. Allah'a hamdü senadan sonra şöyle dedi: "Bunlar Müslümanların önde gelenleri, ümmetin seçkinleridir.

Hiçbir iş onların görüşü olmadan yapılmaz ve onlarla meşveret edilmeksizin hiçbir hüküm verilmez. Bunlar razı olup Yezid'e biat ettiler!! Hadi, bismillah hepiniz biat edin!.." Ve halk biat etti.

Böyle şiddetli bir zorlamayla o menfur biat gerçekleşti ve bunda insanların, tepelerinde kılıçların sallanmasından başka hiçbir etken yoktu. Öyleyse bu biat, entrikaların, düşmanlıkların, korku ve tehditlerin doğurduğu bir çocuktu.

İslâmî hilâfet bu hâle geldikten sonra, bu dinin Fâtiha'sını okumanın zamanı gelmiş demektir. Buharî, Sahihinde Nebiyyi Ekrem'den (s.a.v) şöyle rivayet etmiştir: "Müslümanlardan bir bölümünün yönetimini ele alan ve onlara hıyanet eden yöneticiye, Allah cenneti haram kılmıştır."

3-ÜÇÜNCÜ ŞARTA VEFA

(Hz. Ali'ye -a.s- Sövmenin Kaldırılması)

İbn-i Esir şöyle yazıyor:

"Muaviye her kunut duasında Ali'ye, İbn-i Abbas'a, Hasan'a, Hüseyin'e ve Malik Eşter'e lânet ediyordu."[247]

Ebu Osman el-Cahiz, er-Redd-u Ale'l-İmamiyye kitabında der ki:

"Muaviye hutbesinin sonunda şöyle derdi: 'Allah'ım! Ebu Turab (yani Ali) senin dininden çıkmış ve halkı senin yolundan alıkoymuştur. Öyleyse ona lânet et ve elim bir azapla azaplandır.' Bu cümleyi bütün şehirlere de yazdı ve bu sözler minberlerde

söylenmeye başladı."[248]

Mervan'a dediler: "Neden minberlerde ona küfrediyorsunuz?" O şöyle dedi: "İktidarımızı ancak bu şekilde ayakta tutabiliyoruz."

Muaviye'nin bu yöndeki faaliyet ve çabaları, biyografi ve tarih kitaplarını doldurmuştur. Buna göre o, Peygamber'in sahabesine açıkça küfredilmesi bidatinin temelini atan ve bu uğursuz kapıyı gelecek nesillere açan kimsedir.

Muaviye'den önce bu işi sadece Aişe yapmıştı; şöyle derdi: "Şu yaşlı bunağı (Osman'ı kastediyor) öldürün; kâfir olmuştur." Buna rağmen İslâm uleması arasında, sahabeyi sövmeyi caiz bilen, hatta işi tekfire kadar götüren Aişe ve Muaviye'yi dinden çıkmış kâfir bilen kimseye rastlamıyoruz. Şüphe yok ki, benzer işlerin hükmü devamlı aynıdır ve zaman içinde değişmezler. Öyleyse, Muaviye'ye veya herhangi bir sahabeye lânet edip söven kimseler, Hz. Ali (a.s) ve Osman'a lânet edip söven Aişe ve Muaviye hükmündedir.

Resulullah'ın dilinden söylenen, "Sahabemden hangisine uyarsanız hidayete erersiniz." düzmece rivayete gelince; bundan genelliğini geçersiz kılacak ölçüde istisnalar gerçekleşmiştir. Ve eğer bu rivayet genel bir kanıt olsaydı, Resulullah'ın diğer sahabelerine sövüp lânet eden sahabeler, başkalarından daha fazla buna amel ederlerdi.

Eğer Muaviye, örnek alması gereken Peygamber ailesinin fertlerine dil uzatmaktan, onlara küfretmekten dilini koruyabilseydi, halk da, Muaviye ve onun gibi zalimlere lânet okumaktan sakınırdı;

mutaassıp sesler susar ve barış, Müslümanların yararına sonuçlanırdı. Fakat bu, Muaviye'nin bilinçli olarak ektiği, yakınları aracılığıyla beslenen ve sonuçta İslâm tarihinde köklü bir diken hâline gelen pis bir tohumdu. Saf insanları bununla kandırıp, cahilleri saptırıp, tarihî bir ayıbı, İslâmî sünnet saymalarını sağladı.

Bunun etrafında toplanıp o kadar önem verdiler ki, bunu terk etmeye kalkan kimseyi sünnet düşmanı bellediler ve onunla tartıştılar.[249] Muaviye'nin, Allah katında ve Müslümanlar nezdinde, bu davranışlarına neden oluşturacak hiçbir mazereti yoktur. Onun dosyasında, başkalarının gıpta etmesine neden olacak

veya adının iyi anılmasına ya da insanlar nezdinde itibarının artmasına vesile olacak en küçük bir övünç ve görkemi söz konusu değildir... Eğer uyanıklık, iş bitiricilik ve de deha, insanın kendisini sonsuza dek haysiyetsiz ve müflis yapması ise, Muaviye, insanların en uyanığı ve en dahisidir! Muaviye'nin uyanıklığı ve iş bilirliğinin en ilginç tezahürlerinden biri, İmam Hasan'la (a.s) yaptığı barış neticesinde, hayatı boyunca ve ölümünden sonra, rezalet ve bedbahtlığa müptelâ olduğu bu durumdur!!

Barış -öyle bir barış ki, gerçekleşmesi için, Muaviye bütün vesilelere baş vurdu- halkın nazarında, silâhların susması, dedikoduların kapanması, herkesin barış anlaşmasının belirleyeceği şartlara uygun hareket etmesi anlamındaydı.

Anlaşmanın üçüncü maddesi, küfür ve lânetlemenin kaldırılmasını açıkça

öngörüyordu. Öyleyse Muaviye gerçekten barış yanlısı veya o yemin ve anlaşmalar gereği, anlaşmada yazılı taahhütlere vefa etmek istiyorduysa, bu hükme boyun eğip, küfretmeyi kaldırmalıydı. Fakat zavallı adam barışı sadece ordularının bir müddet rahat etmesi ve kendisinin, Resulullah'ın evlâdıyla savaşma belâsından kurtulması için istiyordu. Yoksa barış kararlarına uymak ya da kendisini bu anlaşmalara bağlı kılmak gibi bir niyeti yoktu.

Barışı imzaladı ama, bu sadece bir kâğıt parçasına işlenen bir semboldü. Yeminler edip anlaşmalar yaptı fakat, bunların tümü dilinde tekrarladığı birtakım kuru kelimelerden ibaretti.

Bu kelimelerin ardında anlaşma ve sorumluluk duygusu yoktu; Kûfe'de minbere çıkıp Hz. Ali ve İmam Hasan'ı (a.s) kötüleyip, İmam Hüseyin (a.s) de ayağa kalkıp cevap vermeye çalışınca, İmam Hasan (a.s) kardeşini oturtup, söylemesi gerekeni hekimane bir üslûpla beyan etti. (Bu hutbe ve Muaviye'nin bundan önce söylediği sözler 18. bölümde geçti.)

İmam Hasan'ın hitabesine halkın verdiği tepki, vehmî bir zafer sarhoşluğunda olan Muaviye'yi üzdü, kaygılandırdı. Tarihte kimsenin asla gıpta etmeyeceği bir ahlâk ve alışkanlığın -yani sövme ve ağzı bozukluk alışkanlığıgelişmesi için, baştan yeni bir saldırı teçhizatını hazırlaması gerektiğini düşündü. Neyin karşısında? İslâm'ın güzel ahlâkının tam karşısında.

Dinin öğretilerinde sevgiye, kardeşliğe ve dostluğa davet edilmesine, kötü söz ve küfrün kınanmasına rağmen. Hadislerde şöyle buyurulur: "Mümin hiçbir zaman kötü söz söyleyen, küfreden, rahatsız edici göndermelerde bulunan ve lânetleyen biri olamaz." Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ebi Yusuf el-Medainî, el-Ahdas kitabında şöyle yazar: "Cemaat Yılından[250] sonra Muaviye, bütün şehirlere şu fermanı yolladı: 'Ebu Turab ve ailesinin faziletleri hakkında hadis nakledenlerin can güvenliği kalmamıştır.'

Bu fermanın ardından, hatipler her bölge ve şehirde, her minberde Ali'ye lânet edip, onun ve ailesi hakkında kötü sözler söylemeye başladılar. Bu dönemde en çok zor durumda kalanlar Kûfelilerdi. Zira bu şehirde birçok Şiî yaşıyordu."[251]

"Barıştan sonra, Muğiyre b. Şu'be'yi Kûfe valiliğine atamak istediği zaman, kendisini çağırıp şöyle dedi: Bu günden önce, gördüğün şu ilim sahibi, birçok badireler atlattı ve sana birkaç nasihattan başka vereceği bir ödül yoktur.

Sana birçok tavsiyelerde bulunmak istiyordum; fakat sana güvendiğim için gerek görmüyorum. Sadece bir tavsiyede bulunacağım; Ali'ye sövmeyi ve kötülemeyi asla terk etme!"[252] "Muğiyre'den sonra da Ziyad'ı Kûfe'ye atadı ve o da, halkı sarayının kapısının önünde toplayıp, Ali'ye lânet etmeye zorluyor, bundan kaçınanları kılıçtan geçiriyordu."[253] Basra'da, Busr b. Ertad'ı göreve getirdi.

Bu adam minberde hutbe okuyor, İmam Ali'ye sövüyor ve şöyle diyordu: "Allah'a yemin ediyorum ki, her kim beni bu sözümde doğru biliyorsa, sözümü onaylasın ve her kim yalan biliyorsa yalanlasın." Taberî, Tarihinde şöyle yazar: "Ebu Bekre haykırdı: 'Biz seni yalancı olarak tanıyoruz!' Busr emir verdi: 'Susturun onu!' Birkaç kişi onu Busr'un adamlarının elinden ancak kurtardı!!"[254] Medine valisi olan Mervan b.

Hakem, hiçbir uma günü minberde Hz. Ali'ye sövmeyi terk etmedi. İbn-i Hacer el-Mekkî şöyle yazıyor: "Hasan bunu bildiği için, namaz başladığı vakit camiye gelirdi. Mervan bununla yetinmedi ve birini kendisine ve babasına küfretmesi için Hasan'ın evine gönderdi!!"[255] "Barıştan sonra Muaviye hacca gitti. Bir gün Sa'd b. Ebi Vakkas'la tavafta birlikteydi.

Tavafı bitirince, Dar'un-Nedve tarafına hareket etti. Sa'd'a da kendi yanında sedirde yer verdi ve ardından Ali'ye sövmeye başladı. Aniden Sa'd ayağa kalktı ve oradan uzaklaşırken şöyle dedi:

Beni yanında oturtuyor ve Ali'ye küfür mü ediyorsun?! Allah'a andolsun eğer Ali'nin hasletlerinden biri bende olsaydı, güneşin üzerine doğduğu her şeyin benim olmasından daha mutlu olurdum: Eğer Resulullah'ın (s.a.a) damadı olsaydım ve Ali'nin evlâtları gibi evlâtlarım olsaydı, bu benim için güneşin üzerine doğduğu her şeyden daha değerli olurdu. Eğer

Resulullah (s.a.a) Hayber Savaşı'nda Ali için söylediği sözü benim hakkımda söyleseydi ('Yarın sancağı öyle birine vereceğim ki, Allah ve Resulü onu sever, o da Allah ve Resulü'nü sever.

Asla kaçmaz ve Allah onun eliyle zafer kazandırır.'), benim için güneşin üzerine doğduğu her şeyden daha sevimli olurdu. Eğer Allah'ın Resulü, Tebük Savaşı'nda Ali'ye söylediği sözü benim hakkımda deseydi ('Razı olmaz mısın? Ben ve sen, Harun'la Musa gibi olalım; şu farkla ki benden sona peygamberlik yok.'), benim için güneşin üzerine doğduğu her şeyden daha değerli olurdu.

Yemin ediyorum ki, artık yaşadığım müddetçe evine adım atmayacağım."[256] Mes'ûdî, Muaviye'nin Sa'd'a cevabını da nakletmiş; fakat o kadar çirkin ve nahoş ki, kalemi bunlarla kirletmekten imtina ediyorum. Her hâlükârda bu da, onun halet-i ruhiyesinin ve ahlâkî çöküntüsünün başka bir delilidir...

4-DÖRDÜNCÜ ŞARTA VEFA

(Darabcerd Vergileri)

Taberî şöyle yazar:

"Basra halkı, Darabcerd bölgesi vergilerinin Hasan'a ulaşmasını engelleyip; 'Bu

bizim hakkımız.' dediler."[257]

İbn-i Esir ise şöyle yazıyor:

"Onların (yani Basra halkının) engellemesi de, Muaviye'nin emriyle idi!!" [258]

5-BEŞİNCİ ŞARTA VEFA

(Güvenlik ve Sakınma)

Bu şart, genel güvenlik anlaşmasından ve hususen İmam Ali Şiîlerinin can güvenliğinden, ayrıca Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in (a.s) hayatlarına yönelik açık ve gizli plânların yapılmamasından ibaretti. Bu maddeyle ilgili konularda tarihçiler çok şey söylemişlerdir.

Kimisi, Muaviye zamanında Emevî yöneticilerin Şiîlere yönelik facialarından; kimisi, Emir'ül-Müminin Ali'nin (a.s) seçkin dostlarından olan şahsiyetlerle Muaviye arasında geçen hususî olaylardan ve bazıları da, onun, İmam Hasan ve kardeşi İmam Hüseyin'e yaptığı hıyanetten söz eder. Tarihçilerin aktardıkları bu sözleri, daha önce işaret ettiğimiz sıraya göre okuyucuların dikkatine sunuyoruz.

MUAVİYE VE HZ. ALİ (A.S) ŞİASI

Temelini Muaviye'nin attığı ve kendisinden sonraki hükümdarların da devam ettirdiği Emevî siyaseti, halk arasında kendilerini seçkin, beğenilen en güzel huy ve hasletlere sahip kişiler olarak göstermekten ibaret olup, bu hasletlerin kendilerinden başka kimsede olmadığı izlenimini insanlara empoze etmek idi. Güzel huy, dirayet, cesaret, fesahat gibi özelliklerin Allah'ın kendilerine vermiş olduğu meziyetlerin sadece bir kısmını oluşturduğunu ileri sürüyorlardı.

Hiçbir esas ve dayanağı olmayan, bir sürü düzmece hadis, uydurma hikâye ve yalanlarla dolu bir tarih uydurarak bunu söz konusu söylemlerinin meşruiyetine ilişkin bir kanıt olarak gösteriyorlardı.

Bu yalanları İslâm yurdunun dört bir yanında yaymak için âlim kisvesine bürünmüş saray hatip ve hocalarını görevlendirmekteydiler. Görevlendirilen kişiler, bu asılsız övgüleri ve Ehlibeyt'e yönelik gerçek dışı kötülemeleri, halk arasında anlatarak ellerinden geldiği kadar yeni yetişen çocukların sempatisini kazanmakta ve bu neslin iman duygularını politik amaçlara yönelik seferber etmekteydiler.

Sonuç itibarı ile yeni nesil uzun bir süre geçmeden büyük bir orduya dönüşerek temiz kanlarını çok rahat ve düşünmeksizin Emevîlerin çirkin emellerine ulaşabilmeleri için feda ettiler.

Hâkim olan hükümdarlarına en iyi şekilde hizmet ettiklerinin göstergesi olarak da

toprağı kanlarıyla boyadılar ve bu uğurda seve seve can verdiler. Hükümdarlık, saygınlık, makam ve mevki elde etmek, servet ve dünya nimetlerinden faydalanmak, bu insanların (Emevîlerin) ulaşmak istedikleri tek ve önemli bir hedefi idi.

Ama Ehlibeyt ve gerçek dindar insanlar, bu sahte değerlere karşı ihlâsla ve içtenlikle direndiler. Böylece iki grup arasında amansız bir mücadele ve düşmanlık başlamış oldu. Bir tarafta, İslâm'ın ihlâslı mirasçıları, öte tarafta ise hâkim güç Emevîler. Taberî Tarihi'nde (c.7, s.104) Zeyd b. Enes'ten kısa bir açıklama ile Muaviye dönemindeki Şiîlerin geneline yönelik baskılar anlatılır.

Meselâ Şiîlerden birinin diğer insanlara hitaben şöyle dediğini yazıyor Taberî: "Sizleri Peygamber soyunu sevdiğinizden dolayı öldürüyor, el ve ayaklarınızı kesiyor, gözlerinizi oyuyor ve bedenlerinizi de hurma dallarında sallandırıyorlardı.

Dipnotlar

---

[229]- Benî Ümeyye egemenliği onun zamanında son bulan; "Himar" ve "Ca'dî" lakaplı Mervanı Emevîdir. (Hocası Ca'd b. Dirhem olduğu için Ca'dî denmiştir.) Hocası İbn-i Dirhem bir zındıktı ve inancını ona öğretiyordu. Bu yüzden halk onu kınıyordu.

Abbasî askerleri kendisini takip edince, ailesini Busir şehrinde bir kiliseye teslim edip kendisi kaçtı! Bu da camilelerle hiç ilgisinin olmadığının bir göstergesi gibiydi!! Bu konuda İbn-i Esir'in el-Kâmil adlı eserine bk. (c.5, s.159)

[230]- İbn-i Kuteybe, c.1, s.151

[231] el-İmamet-u ve's-Siyase, c.1, s.152

[232]- Mekatil'ut-Talibiyyin, s.29

[233]- el-İmamet-u ve's-Siyase, c.1,s.160

[234]- Beyhakî el-Mehasin-u ve'l-Mesavi kitabında (c.1, s.108) Muğiyre'nin bu entrikasından bahsetmiş; ama rivayetlere dayanarak veya kendi görüşüne göre, Muğiyre'nin bu konuyu ilk önce Muaviye'nin kendisiyle konuştuğunu,

Muaviye'nin buna güvendikten sonra Muğiyre'ye şöyle dediğini eklemiştir: "İşinin başına dön ve kardeşinin oğlu için bu işi ayarla... Ve bu konuyu hızlı bir haberciyle tekrar yazıp gönderdi."

[235]-Yaşlılık meselesinin, Muğiyre'nin mantığında ne kadar öneme sahip olduğuna

bakın!

[236]- el-Kâmil, İbn-i Esir (c.3, s.198-201). Bu hadisten, sözde bu Peygamber sahabesinin, Muhammed ümmetine olan ilgi ve taassubu tamamen anlaşılıyor!

[237]- Birçok yazar, bu zaman dilimini yanlış idrak etmişlerdir. Bu cümleden Hasan Murad ed-Devlet'ul-Emevîyye kitabında (s.70) şöyle yazıyor: "Bundan anlaşılıyor ki, Yezid'in veliahtlığı konusu, beklenmedik bir şey değildi!!" Değerli okuyucular Ahnef'in konuşmasından ve daha önceki konulardan, bu konunun beklenmedik bir şey olduğunu anlamışlardır.

[238]- İbn-i Kuteybe, c.1,s.156-158; Mes'ûdî, İbn-i Esir hamişinde,

c.6, s.100-102

[239]- İbn-i Kuteybe, c.1, 63-65

[240]- Bu sözlerden, Ümm'ül-Müminin'in de Muaviye'nin istediği şeye yöneldiği sonucunu çıkarabiliriz.

[241]- c.1, s.168-172

[242]- Daha önce Muaviye'nin, İmam Hasan'dan (a.s) daha büyük olmasını, hilâfet için kendisinin tercih edilmesinin gerekliliğinin kanıtı olarak gösterdiğini gördük. Zaten bu, hilâfete liyakati için gösterdiği tek delildi. Sormak lazım: Bu delil niçin şimdi geçerli değil?!

[243]- Öncelikle ceddi Resulullah'ın (s.a.a) açık beyanına , sonra, barış anlaşmasına göre, İmam Hasan'dan sonra hilâfet hakkı İmam Hüseyin'indi.

[244]- Bu cümleyle, babası İmam Ali'nin ismini halifeler zümresinde saymayan Muaviye'ninkinine işaret ediyor.

[245]- Dikkatli bir incelemeden de anlaşılacağı üzere, "ettenekkub an istiblâğ'il-bey'a" ifadesinin Arapça orijinalinden bundan başka bir anlamı elde etme imkânı yoktur. Bu cümlede problem, ifadenin orijinalinde geçen "istiblâğ" kelimesidir.

Elimde bulunan "Akrab'ul-Mevarid" sözlüğünde açıklaması yer almamaktadır. Bu satırların yazıldığı sırada başka bir sözlüğe ya da bu kelimenin anlamını bilen birine ulaşma imkânı da yoktu.

Bendenizin (Farsça'ya çeviren) kanaatine göre, İmam Hüseyin'in maksadı şudur: "İlk üç halifeden söz ettikten sonra, normal yollardan ve halkın genelinin temayülüyle kendisine biat edilen kişiden -yani

Hz. Ali'den- söz etmedin." Saygıdeğer dilbilimcilerden beklentimiz bu cümlenin

orijinalinin anlamına dair kesin bir kanaate ulaşırlarsa, bizlere iletmeleridir. (A. Hameneî)

[246]- Bu cümlenin anlamı şudur: Bu maksatlı zulüm, nifak ve ayrılık çıkarmayı arzulayan şeytanı amacına ulaştırdı.

[247]- En-Nesayih'ul-Kâfiye, İbn-i Akil, s.19-20

[248]- En-Nesayih'ul-Kâfiye, İbn-i Akil, s.19-20

[249]- Bu konuda daha fazla açıklamayı, kaynaklarıyla birlikte "Barışın Görünümü" bölümünde yaptık.

[250]- İmam Hasan (a.s) ile Muaviye arasında barışın yapıldığı yıl.

[251]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.3, s.15

[252]- İbn-i Esir c.4, s.187 ve Taberî, c.6, s.141

[253]- Mes'ûdî (İbn-i Esir'in hamişinde), c.6, s.99

[254]- Taberî, c.6, s.96 ve İbn-i Esir, c.3, s.105

[255]- en-Nesayih'ul-Kâfiye kitabına bakın, s.73, 1.baskı

[256]- Mes'ûdî (İbn-i Esir'in haşiminde), c.6, s.81-82

[257]- Taberî Tarihi, c.6, s.95

[258]- İbn-i Esir, c.3, s.612

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

Buna rağmen sizler evlerinizin bir köşesinde oturmuş ve düşmanlarınızdan emir alıyordunuz." Bu rivayet, kısa da olsa şaşırtıcı ve korkunç bir manzarayı gözler önüne sermektedir.

Daha önce yer verdiğimiz gibi kendisinden naklettiğimiz Mes'udî, rivayetinde bu konuyla ilgili yalnızca çok kısa bir bölüm rivayet etmiştir. Fakat Medâinî (ölm: 225 h.) ve Süleym b. Kays (ölm: 70 h.) ise her biri bu dehşet verici korkunç olayların hepsini detaylarıyla belgelendirmişlerdir. Süleym b. Kays, Muaviye döneminde yaşamış ondan on yıl sonra ise vefat etmiştir.

Kendisi yukarıda belirttiğimiz olayları, yaşanan baskı ve zulümlerin canlı şahidi olarak aktarmıştır. Acaba bundan daha iyi bir şahit olabilir mi? Bu sebepten dolayı onun anlattıkları tercih bakımından diğerlerine oranla özel bir önceliğe sahiptir.

Bunun yanı sıra Medâinî'nin beyan ettikleri ile Süleym b. Kays'ın söyledikleri arasında fazla bir farklılık görünmemektedir.

(Medainî) şöyle yazmaktadır: Muaviye hilâfette iken, yani Hz. Ali'nin (a.s) şahadeti ve İmam Hasan (a.s) ile barış anlaşması yaptıktan sonra hacca gitti.

Medine halkının yanı sıra ensarın büyüklerinden olan Süleym b. Kays, İbn-i Sa'd, Muaviye'yi karşılamaya gitti. Muaviye ve Kays arasında birtakım şeyler konuşuldu ve söz dönüp dolaşıp hilâfet meselesine geldiğinde Kays şöyle dedi: "Allah'a andolsun ki, Ali ve evlâtları varken ensar, Arap ve Acemden hiç kimsenin hilâfet

hakkı yoktur." Duymuş olduğu bu söz üzerine çok sinirlenen Muaviye, emrindeki valilere şu fermanı gönderdi: "Biliniz ki, bundan böyle Ali ve soyunun hadislerini rivayet edip yazanlar, emniyet ve güven içinde yaşamamalıdırlar.

" O günden sonra hatipler bulundukları her ortamda, bütün vaazlarında, Hz. Ali ve evlâtlarının adını kötülükle andılar, onları yerip lânetlediler. Sonra Muvaviye bir grup Kureyşlinin yanından geçerken orada bulunan Abdullah b. Abbas dışında hepsi ayağa kalkıp saygı gösterisinde bulundular. Bu durum karşısında Muaviye şöyle dedi:

– Ey Abbasoğlu! Senin diğer arkadaşların gibi ayağa kalkmana mani olan şey, Sıffin Savaşı'ndan dolayı bana duyduğun kinden başka bir şey değildir. Ey Abbas oğlu! Amcamın oğlu Osman mazlum bir

şekilde öldürüldü. İbn-i Abbas şöyle dedi:

– Ömer b. Hattab da mazlumca öldürüldü.

Öyleyse hükümeti onun vârislerine ver. İşte bu onun oğludur.

– Muaviye: – Ömer'i kâfir birisi öldürdü.

– İbn-i Abbas:

– Öyleyse Osman'ı kim öldürdü? – Müslümanlar! – Bu senin delilini daha iyi çürütür. Çünkü onu Müslümanlar öldürmüş ve öylece bırakmışlarsa, bu, onların doğru yaptıklarını gösterir.

– Biz tüm nahiyelere Ali ve soyunun övülmesini yasaklayan bir ferman gönderdik. Diline sahip ol İbn- i Abbas!

– Bize Kur'ân okumayı mı yasaklıyorsun? – Hayır. – Öyleyse Kur'ân yorumunu yasaklamaktasın. Öyle mi?

– Evet.

– O zaman Kur'ân okuyup Allah'ın ne demek istediğini sormayalım mı?

– Evet.

– Acaba Kur'ân'ı okumak mı, yoksa ona amel etmek mi daha elzemdir?

– Amel daha elzemdir.

– O zaman Allah'ın söylediklerini bilmeden O'nun için nasıl amel edebiliriz?

– Kur'ân'ın manasını sen ve soydaşlarına göre tefsir etmeyen birilerinden sor.

– Kur'ân benim soyuma nazil olduğu hâlde, onun

yorumunu Ebu Süfyan ve Ebu Muayt'ın soyuna mı mı sormamı bekliyorsun?

– Kur'ân'ı okuyun fakat Allah'ın sizin hakkınızda indirdiği ve Allah Resulü'nün bu konuda söylediklerini rivayet etmeyin. Başka şeyler rivayet edin!

– Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar, Allah'ın nurunu ağızları ile söndürmek istiyorlar; fakat kâfirler istemeseler de Allah nurunu

tamamlayacaktır."

– Muaviye şöyle dedi:

– Ey Abbas'ın oğlu! Kendini intikam almamdan koru ve benim aleyhime konuşmaktan sakın! Ama mutlaka bir şey söylemek istiyorsan, gizlice söyle ki başkaları onu duymasın.

Sonra Muaviye sarayına döndü. Belâ ve musibetler her yerde Şiîlerin üzerine yağmur gibi yağmaya başladı. Tüm şehirler arasında en ağır baskıyı Kûfe yaşıyordu.

Zira bu şehirdeki Şiîlerin sayısı bir hayli fazla idi. Ziyad b. Ebih'i iş başına getirip Irakeyn'i (Basra ve Kûfe) ona emanet etti ve o da Şiîleri sorguya çekmekte ve takibe almaktaydı. Kendisi de bu şehirden biri olduğundan dolayı Şiîleri iyi tanıyordu. Bu yüzden Şiîler herhangi bir taşın altında gizlenmiş olsalar dahi onlara çok rahat bir şekilde ulaşabiliyordu. Kimini öldürdü, kimini evsiz, barksız ve perişan bıraktı. Kalplerde acı vardı.

Kiminin el ve ayaklarını kesti ve dar ağacında idam etti, kiminin de gözlerini oydu. Muaviye tüm şehirlerdeki kadılara ve valilere Hz. Ali'nin faziletlerini rivayet edenlerin ve onun üstünlüğü hakkında söz söyleyenlerin şahitliklerini kabul etmemeleri yönünde bir emir gönderdi. Yine aynı şekilde kendi eli altındaki şehirlerde bulunan görevlilerine şöyle yazdı:

"Osman taraftarları ve sevenlerine ve onun faziletleri hakkında hadis rivayet edenlere, onun üstün olduğunu savunanlara aranızda hürmet edin ve diğerlerine karşı daha üstün tutun ve onların isimlerini yazıp bana gönderin." Bu kişilerin hepsi için birçok hediyeler gönderdi.

Durum öyle bir hâl aldı ki, artık halk arasında bu yüzden rekabet başladı, her yer bu tip insanlarla dolup taştı. Daha sonra tekrar görevlilerine şöyle bir yazı gönderdi: "Osman hakkında hadisler çoğalmıştır.

Benim mektubum size ulaştıktan sonra halkı Ebu Bekir ve Ömer hakkında hadis rivayet etmeye çağırın!" Gönderilen bu emir, kadılar ve yöneticiler tarafından halka okundu ve halk onların faziletleri hakkında hadis rivayet etmeye başladılar. Sonra tüm bu halifeleri öven hadisleri bir araya toplayıp kitap hâline getirdiler.

Bu kitabı İslâm beldelerinde minberlerde okunması ve medreselerde öğrencilere ders verilmesi için çoğalttılar. Çocuklara, Kur'ân-ı Kerim okudukları gibi bu hadisleri de okumaları ve rivayet etmeleri emredildi.

Durum öyle bir hâl almıştı ki, artık cariye ve köleler dahi bu öğretileri öğrenmek durumundaydılar. Sonra Muaviye bütün şehirlerin yöneticilerine emir gönderdi: "Ali ve soyunu sevdiğine şahitlik edilenleri öldürün." Ve ardından şöyle yazdı: "Ali'yi sevdiği söylenen kişileri şahit olmasa dahi öldürün." Bu gelen emirden sonra artık şüphe ve iftira üzerine niceleri öldürüldü.

Öyle ki, bazen yanlışlıkla ağzından bir şey kaçıranları dahi öldürmeye başladılar.

Artık belâlar günden güne daha da şiddetleniyor ve düşmanların sayısı gittikçe artıyordu.

Uydurma hadisler rivayet ediliyor ve halk da bu şekilde yetişiyor ve bu yalanlardan başka hiçbir şey öğrenemiyorlardı. Tüm bunlardan daha kötü olan durum ise, riyakâr Kur'ân karileri, kendilerini züht ve huşu içinde gösteriş maksatlı ibadete vermiş olanlardı. Bu tabaka, hâkimler nezdinde bir yer edinmek amacı ile yaptıkları bu işler doğrultusunda yalanlarla insanları kandırıp para, ev ve mülk sahibi oldular.

Yavaş yavaş uydurma hadisler, onları doğru sanan kitlelere ulaştı ve onlar da hadislerin doğruluğu zannı ile öğrenip, başkalarına rivayet eder oldular. Artık bu hadisler dindar grubunun da eline ulaşmıştı.

Oysa bu dindarlar, yalanı caiz bilmez; ancak doğru bildikleri rivayetleri kabul ederlerdi. Yoksa yanlış olduğunu bilselerdi, okuyup rivayet etmez ve ona inanmazlardı.

Hasan b. Ali'nin (a.s) vefat etmesiyle birlikte fitne, şiddet ve belâ had safhaya ulaştı. Yazar: Ebu'l-Hasan Medainî de İbn-i Ebi'l-Hadid'in (c.3,s.15-16) rivayetini

aynen nakletmiş ve sonunda şu açıklamayı yapmıştır: "İşler bu minval üzere devam ederken Hasan b. Ali (a.s) vefat etti. Fitne ve belâlar daha da artmaya başladı.

Artık Şiîlerden, can korkusu ile sesini çıkarmayanlar veya evsiz-barksız kalıp göçebe hâlini alanlardan başka kimse kalmamıştı." İki karşıt grubun (Emevîler ve Şiîler) konum ve koşullarını göz önünde bulundurduğumuz zaman meselenin olasılığı daha iyi anlaşılmaktadır. Zaten diğer tarihî vakıalar

da buna ışık tutmaktadır. Ancak tarihçilerin göz yumması ve gafil davranması, konuların hak ettiği ölçüde bilinmesi ve değerlendirilmesini engelleyememiştir.

Zira onlar –elbette mazeretleri gereği- hâkim güçlerin menfaati doğrultusunda veya bu güçlere hiçbir zarar vermeksizin tarih yazmaya çalışmışlardır. Daha önceden de gördüğümüz gibi, Taberî ve Mes'udî bu konulara değinmişlerdi.

Buna göre bizim bu kısımda söylediklerimizin belgeleri -Süleym b. Kays, Medainî, İbn-i Ebi'l-Hadid, Taberî ve Mes'udî'dir. Allah yolunda niceleri kanlara boyandı, nice toplumlar dağıldı, nice evler yıkıldı, niceleri evsiz-barksız, biçare bırakıldılar.

Niceleri koyun sürüleri misali öldürülmek üzere götürülüp bir daha dönmediler.

Kimileri ise yaşamak için uzaklara, bazıları ise akıbetlerinin ne olacağından habersiz beklemeye koyuldular; ama hiçbir zaman yollarından sapmadılar. Muaviye, hilâfeti kendisinin ve evlâtlarının tekelinde tutmak için işte bu önlemi almıştı. Allah'a verdiği söze işte böyle vefa göstermiş oluyordu(!) Süleym b.

Kays bundan sonra şöyle yazmaktadır: "Muaviye'nin ölümünden bir yıl önce Hüseyn b. Ali (a.s), Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Cafer hacca gittiler.

İmam Hüseyin (a.s) Benî Haşim ve taraftarlarından oluşan kadınlı ve erkekli ensarla birlikte geldi, kendisi ve soyunu tanıyanları bir araya topladı. Daha sonra Allah Resulü'nün sahabelerinden ibadet ile meşhur olup bu yıl hacca Allah'ın evini ziyarete gelenleri bulup yanına getirmeleri için birkaç kişiyi görevlendirdi." "Mina'da İmam Hüseyin'in çadırında 700'den fazla erkek topluluğu, tâbiînden ise 200 civarında erkek sahabe bir araya geldiler.

İmam hutbe için ayağa kalktı. Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle dedi: "Bu zorbanın bize ve taraftarlarımıza karşı aldığı tutumu hepiniz görmekte ve bilmektesiniz.

Şimdi size soruyorum, eğer doğru söylersem tasdik, yalan söylersem tekzib ediniz. Şimdi söyleyeceklerimi iyi dinleyin ve yazın. Sonra kendi şehirlerinize ve beldelerinize döndüğünüz vakit güvendiğiniz kimseleri bize yönelmeleri için davette bulunun.

Zira ben bu işin unutulması ve hakkın ortadan kalkıp yenilmesinden endişe etmekteyim. Ve kâfirler istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır." "Daha sonra haklarında nazil olan ayetleri okudu ve tefsir etti. Allah Resulü'nün, babası, annesi ve kardeşi hakkında buyurduklarını nakletti. Bunları dinleyen sahabeler; 'Evet, doğrudur. Bunları kendimiz gördük ve duyduk.' dediler."

"Tâbiînden olanlar da; 'Evet! Bunları bize kabul ettiğimiz ve güvendiğimiz sahabeler nakletmişlerdi.' dediler." "Sonra İmam şöyle buyurdu: Öyleyse sizi Allah adına yemine veriyorum ki, bunları dinine ve kendine güvendiğiniz kimselere anlatın."

MUAVİYE VE ŞİA'NIN ÖNDE GELENLERİ

Barış antlaşmasından sonra, Şia'nın önde gelen şahsiyetlerine karşı Muaviye, düşmanca ve intikam peşinde olduğunu sergileyen, hiçbir ahit ve hoşgörü ve bağışlamayı kabul etmeyen acımasız bir tavır sergiledi.

Bu saygın ve önde gelen kişilerin yaptıkları konuşmaların diğerlerinde gösterebilecek olası tesir karşısında kaygıya kapılan Muaviye, sürgün, zulüm ve cinayetlerini bu kişilerin kökünü kurutmak için daha da ağırlaştırdı.

Biz bu bölümde Muaviye'nin bu büyük şahsiyetlere karşı işlediği tüm bu cinayetleri veya onlar hakkında yapmış olduğu büyük ve sinsi plânlarını anlatma durumunda değiliz.

Bu kişinin kendi taahhüt ve yeminlerine ne kadar sadık kaldığını, yapmış olduğu birtakım girişimlerin, plânlarındaki niyetinin ne olduğunu kısa ve öz bir şekilde bu kadar beyan etmekle yetiniyor ve bu kısa sözün geri kalan kısmının daha önceki bölümlerden anlaşılacağı için anlatma gereğini duymuyoruz.

Sonraları ise, taassupçu tarihçiler tarafından bu büyük şahsiyetlerin başından geçenler, nesillere ibret olacak bu inişli-çıkışlı tarihin parlak görüntüsü ve gerçeklerin üzeri örtüldü.

Mevcut bulunan hâkim güçler bu tarihî gerçekleri ve nakledilen hadisleri yönlendirmek maksadı ile birçok işler yapıp Şia İmamları hakkında -ki İmamlar böyle duruma maruz kaldıysa, onlara tâbi olan Şia'nın önde gelenleri ve normal halk için neler yapıyorlardı!!!- birçok yalan ve asılsız sözler yazdılar.

Tanınmış muhaddislerden biri ve Neftaveyh ismi ile meşhur olan İbn-i Urfe'nin kendi tarih kitabında konu ile ilgili olarak yaptığı açıklama bizim yukarıda bahsettiklerimizi doğrulamaktadır.

Diyor ki: "Sahabenin fazileti hakkında uydurulan hadislerin birçoğu Benî Ümeyye zamanında uyduruldu ve onlara yakınlaşmak maksadı ile meydana getirildi.

Yaptıkları icraatlar Haşimoğulları'nı gözden

düşürmek ve ortadan kaldırmak maksadıyla yapılıyor idi." Medainî Muaviye dönemi ile ilgili olarak şöyle yazmaktadır: "Uydurulmuş birçok hadis, yaygın ve meşhur olan birçok yalan meydana çıktı.

Fakihler, hakimler ve kadılar bu esasa dayalı olarak işgüzarlık yaptılar. Bu arada Kur'ân kıraat edenlerin (karilerin) riyakârlıkları, züht ve huşu içinde ibadet ettiklerini zanneden kimselerin tutumu ise tüm belâların fevkinde idi. Bunlar hakimler nezdinde yer edinmek, saraylara nüfuz etmek amacı ile birçok hadis uydurup bu yoldan birçok mal ve servet ele geçirdiler.

O zaman bu hadis rivayetleri, yalan ve iftirayı caiz bilmeyen dindar halkın da eline geçiyor ve onlar da doğrudur kanısına kapılarak kabul edip diğer insanlara da rivayet ediyorlardı.

Halbuki bu hadislerin yanlış ve batıl olduğunu bilmiş olsalardı, hiçbir zaman onlara inanmayacaklardı ve nakletmeyeceklerdi."[259] İbn-i Ebi'l-Hadid şöyle yazmaktadır:

"Şeyhimiz Ebu Cafer (Nakib) el-İskafî dedi ki: Muaviye, sahabilerden ve tâbiînden olan bir gurubu, Hz. Ali'ye (a.s) karşı çirkin söz ve lânet içeren hadis rivayetlerini uydurup yaymaları için zorladı.

Bunun karşılığında ise, kendilerine çok iyi bir miktarda ödüller vaat etti. Onlar da Muaviye'nin sevinmesi için gereken her şeyi yerine getirdiler. Bu gruptan olan bazılarının isimleri şöyledir: Ebu Hüreyre, Amr b. As ve Muğiyre b. Şu'be ve tâbiînden olan Urve b. Zübeyr."[260]

Yazar: Sonuç olarak, tarafsızlık ve dikkatli bir araştırma, tarih ve hadis üzerine yapılan oyunları tüm boyutlarıyla ortaya çıkaracaktır. Öyle ki, İslâm'ın ilk dönemlerine ait olan olayları irdeleyen bir araştırmacı üzülerek şunu müşahede edecektir ki: İslâm tarihinde yaşanan olayların hiçbirisi, özellikle büyük önem taşıyan tarihî gelişmeler, zihinlerde kuşku uyandıran, kafaları karıştıran ve hedef saptıran tahrip ve müdahalelerden uzak kalamamıştır.

Bunca anlatılanlardan sonra şunu söyleyebiliriz: İslâmî görünüm, uydurma delillere ve tahriflere[261] göre biçimlenmiştir. Kuşkusuz en büyük ve en güzel delil, tüm bu olaylara yakından tanıklık yapıp yaşayanlardır.

Nitekim Hz. Hasan'ın (a.s) barışı da benzer bir şekilde, içinde bulunan birçok inişli-çıkışlı, ayrıntılı konular taşımasına rağmen siyasî güçlerin entrikaları, heves ve istekleri doğrultusunda kırpılmış ya da eklemede bulunulmuştur. Olaylar kesinlikle birbirinden koparılmış ve tüm olaylar kendi istek ve maslahatları doğrultusunda değiştirilmiştir.

Yaşanan tüm bu üzücü olaylar karşısında - tabii bu olayların tümü bilinçli ve kasıtlı bir şekilde yapılmadıysa da, bilinçsiz bir şekilde de yapıldığı söylenemez- gerçekler kendine özgü ve has olan görkemini ve azametini yitirmiş ve neticede ise doğal olarak bu konuda çok çeşitli algılamalar, çok aşırı söylentiler meydana gelmiştir...

Ki bu anlatılanlar, İslâm tarihindeki tahrif ve çarpıtmaların yalnızca küçük bir numunesidir. Hz. Hasan (a.s) hakkında yazanlar, kendisinin İslâm dünyasındaki konumunu ve yerini görmekte ve dünyanın iki eşsiz şahsiyetinden biri hakkında konuştuklarını çok iyi bilmekteydiler. Buna göre bu tür özellikleri taşımayıp ve bir imamın şahsiyetiyle ilgili olmayan konuların çizgisinin mutlaka daha belirgin olacağı kesindir.

Bu yüzden Muaviye ve Şia'nın önde gelenleri ile ilgili olarak tüm hakikatleri yansıtacak, konunun her yönüyle anlaşılmasını sağlayacak gerçek bir istatistik elde etmek mümkün olmadığı gibi, Medainî'nin rivayeti ve Sü-leym b. Kays'ın geniş açıklamaları ile aynı orantıda olabilecek rivayetleri bulmak imkânsızdır.

Çünkü, genel olarak bu türden kabul edebileceğimiz Şia'nın tarihteki yaşanmış olaylarının iç yüzünü, bu zaman zarfında çeşitli hasmane tutumlar yüzünden tasarruf edilip tahrif edilmiş ve bunların yerine birçok yalanlar uydurulmuştur.

Şu anda karşımızda tek bir yol bulunmaktadır. O da yazılı olan tarihe dönüp, orasından burasından oluşan bölümleri alıp bu dağınık olan sahneyi -tüm bu çirkinlik ve suçlamalarıyla birlikte- içinde ancak gerçeklerin bir bölümünü bulabileceğimiz kısımlarıyla birlikte şekillendirmeye çalışmaktır.

Gelecek sayfalarda üzülerek belirtelim ki, sahabî ve tabiîn adını taşıyan bazı kişilerin ibret verici tutumları, okuyucuların gözleri önüne serilecektir. Bununla birlikte Muaviye'nin barış anlaşmasının beşinci maddesi ile ilgili verdiği cevap açıklık kazanacaktır. Bunun ardından bu madde ile ilgili çeşitli bölümler incelemeye alınacaktır.

A)SAVUNMASIZ BİR ŞEKİLDE KATLEDİLEN ŞEHİTLER

1- Hucr b. Adiyy el-Kindî

"Güzel Hucr" olarak biliniyordu. Künyesi, Ebu Abdurrahman ve Zuhrehâr (Kindî kabilesinin lideri) lakaplı Adiyy b. Hars b. Amr b. Hucr'un oğludur. Bazıları baba silsilesinin şöyle olduğunu beyan etmişlerdir: Adiyy b. Muaviye b.Cebele b.

Adiyy b. Rabîa b. Muaviye. Bunların her birisi "Kinde" kabilesinin büyüklerinden ve saygınlarından idiler.[262] Kendisi Resulullah'ın (s.a.a) sahabelerinden, İmam Ali (a.s) ve İmam Hasan'ın (a.s) ashabının büyüklerinden ve Kûfe Müslümanlarının ileri gelenlerinden ve reislerindendi. O ve kardeşi (Hani b. Adiyy) Peygamber'in huzuruna vardılar.

el-İstiab adlı kitapta şöyle yazmaktadır: "Hucr'un yaşı diğer yaşlı sahabelerden küçük olmasına rağmen fazıl bir Peygamber sahabesiydi." Bunlara benzer sözler, Usd'ul-Gabe adlı kitapta da yer almıştır.

Hâkim, el-Müstedrek adlı kitabında onun hakkında şöyle söylemiştir: "O, Muhammed'in (s.a.a) zahit, dindar sahabelerinden birisi idi." İbadetle ilgili tavrı şöyleydi: Abdesti olmadığı zaman hemen abdest alırdı ve abdest aldığı zaman da mutlaka namaz kılardı. Her gece ve gündüz bin rekât namaz kılardı. Onun zahitliği belirgin, duaları ise müstecap olurdu.[263]

Güvenilir kişilerin içinden en seçkini idi. Ahiretini dünyaya öyle bir şekilde tercih etmişti ki, bu uğurda can vermeye dahi hazırdı. Ölmeye razıydı; ama İmam'ından vazgeçmeye asla! Bu, ayakların titrediği, arzuların erişemediği bir derecedir. Şam ve Kadisiyye'yi fetheden orduda yer almıştı.

Cemel Savaşı'nda da İmam Ali'nin (a.s) safında yer almıştı. Sıffin Savaşı'nda Kinde kabilesinin, Nehrevan Savaşı'nda ise ordunun sol kanadının komutanlığını üstlenmişti. O, Tedmür denilen yerin batısında Dahhak b. Kays'ı yenen kahramandır. "Biz savaşın çocuklarıyız.

Onu bol mahsullü kılar sonra meyvelerini toplarız. O bizi sınamıştır, biz de aynı şekilde onu sınamışızdır." diyen kimsedir. Sonuç itibarı ile İslâm'da silâhsız, savunmasız olarak öldürülen ilk kişi olmuştur o.

Muaviye, onu ve onun dostlarından 6 kişiyi Hicrî 51 yılında Merc-i Azra denilen yerde -ki bu yer Şam'ın 12 mil ötesinde Ğute isimli bir bölgedir- öldürdü. Onun mezarı bu gün dahi bilinmekte ve mezarında bulunan kubbe oranın ne kadar eskilere dayandığını göstermektedir. Mezarın yanında büyük bir cami bulunmaktadır.

Kendisiyle birlikte şehit edilen 6 dostu da aynı mezarda gömülüdürler ki, onlardan da ileride bahsedeceğiz. Ziyad b. Ebih de Kûfe'deki evini yıktırdı.

Hucr'un Öldürülme Sebebi Hz. Ali'nin (a.s) hakkında çirkin sözler sarf eden Muğiyre ve Ziyad'ın sözlerini reddedip kabul etmeyen Hucr şöyle diyordu: "Ben şehadet ederim ki, yerdiğiniz ve hakkında çirkince sözler sarf ettiğiniz kişi yerilmeğe değil, övülmeye lâyıktır.

Hakkında övücü sözler sarf edilen ise, yerilmeye daha müstahaktır." Öyle ki, Hucr bu sözleri yüksek sesle söylediği zaman halkın üçte ikisi onunla aynı fikri paylaşarak hep birlikte şöyle diyorlardı: "Allah'a andolsun ki, Hucr doğru söylemiş ve ne güzel konuşmuştur!"

Muğiyre kendi valiliği döneminde, Hucr'un halk arasındaki değerini araştırıyordu; değerli bir sahabî, seçkin bir Şiî ve Kinde kabilesinin geçmişlerinden miras kalan

meziyetleri üzerinde taşıyan bir Arap emiri gözüyle bakıyordu ona. Muğiyre, halkın kendi ve Emevî

hükümetinden korkmaksızın Hucr'u himaye ettiğini kendi kulaklarıyla duymuştu. Bu yüzden Hucr hakkında biraz daha beklemeyi uygun görmüş ve Hucr hakkında yargılama görüşüne sahip olan müşavirlerini tüm bu olup bitenler karşısında bir şekilde ikna etmeye çalışmıtı. Bir keresinde onlara şöyle demişti: "Ben Hucr'u öldürdüm." Onlar ise şöyle sormuştular: "Ne demek istiyorsun?"

O da şu cevabı vermişti: "Benden sonra bir emir gelecek ve Hucr onu da benim gibi birisi olarak düşünüp şu anda gördüğünüz gibi gidişatını devam ettirecek ve o emir ilk anda onu tutuklayıp en kötü bir şekilde öldürecek." Muğiyre, Hucr'un karşısında kurnaz ve münafikane bir tutum sergilemeye başlamıştı.

Hicrî 43 yılında haricî olan Mustevrid b. Ullefe fitnesinde, Sa'saa b. Sûhan'a vermiş olduğu cevap da bu kurnaz ve münafıkça tutumundan bir örnek idi. Sa'sa'ya şöyle demişti: "Sakın ha! Açık ve alenî şekilde Ali'nin (a.s) faziletlerinden bahsettiğini duymayayım! Zira sen Ali'nin (a.s) faziletinden benim bilmediğim bir şeyi söylemeyeceksin.

Bilâkis ben onun faziletlerini senden daha iyi bilmekteyim!!! Fakat şu anda bu kudret sahibi -yani Muaviye- bize hükümet etmekte ve bizi Ali'yi yermek ve kötülemek yönünde mecbur bırakmıştır. Buna rağmen biz onun emirlerinin birçoğunu bırakıp sadece canımızı kurtaracak kadarını söylüyoruz."[264] Muğiyre'nin ölümünden sonra hicrî 50 veya 51 yıllarında Sümeyye'nin oğlu (Ziyad b. Ebih) Kûfe valisi oldu.

Kendisini valiliğe getiren Ümeyyeoğulları'na teşekkürlerini sunmak ve Emevîlerin hükümetinin en büyük itirazcı, isyancı ve başkaldıranından kurtarmak için Hucr'u öldürmek istedi. Yalnız Hucr'un ve Ümeyyeoğulları'nın ismi baki kaldığı müddetçe, Hucr'un kanının, o çirkin tarih için isyancı ve itirazcı olacağından habersizdi.

Yeni vali, cuma namazı hutbesini o kadar uzattı ki, cumanın vakti çok daraldı. Cuma namazına katılmış ve cemaat arasında bulunan Hucr feryatla, "Namaz!" diye seslendi. Ziyad hutbesine devam etti. Hucr tekrar seslendi: "Namaz!" Yine aynı şekilde Ziyad hutbe okumaya devam etti.

Cuma farizasını eda edemeyeceğinden korkan Hucr, bir miktar çakıl taşını namaz kılmak amacıyla avuçladı ve namaz kılmak üzere ayağa kalktı ve halk da onunla birlikte kalktı. Hucr'un zahit, takvalı, abid ruhu ve içtimaî konumu, dinî konularda gevşek davranmasına izin verecek veya gevşek davrananlarla uzlaşacak bir durumda değildi.

Hucr kendi kendine, bu topluluk içinde İmam Hasan'ın ashabından kalan ve kendilerine birtakım hatırlatmaların tesir edebileceği ve belki bunun yanı sıra kötü

işler de kınanırsa, yararlı olabileceği şahısların bulunabileceğini düşünmekteydi.

Bu yüzden hakkı himaye etmek, muhalifleri kınamak ve din, İmam ve namaz yolunda daha önceleri İslâm fetihlerinde kılıcıyla cihat ettiği gibi, bu defa da diliyle cihada kalktı. Onun suç dosyası Benî Ümeyye yönetiminde, iki aykırı davranışından oluşmaktaydı... Birincisi, Hz. Ali'ye

küfredenlerin küfürlerini kendilerine iade etmesi ve ikincisi ise namazın vaktinde kılınmasını savunmasıydı... Başka hiçbir şey değil!

Ziyad, kendisine bağlı, dünya malı için yönetiminde canla başla hizmet eden Ömer b. Sa'd (İmam Hüseyin'in katili), Münzir b. Zübeyr, Şimr b. Zilcevşen el-Amirî, İsmail ve İshak (Talha b. Übeydullah'ın oğulları), Halid b. Urfuta, Şebes b. Rib'î, Haccar b.

Ebcer, Amr b. Haccac, Zecr b. Kays... gibi kişileri (ki mertlik ve yiğitliği üç talak ile boşamışlardı,) topladı. Bunlar toplam 70 kişiydiler. Taberî, tarihinde bunların her birinin ismini teker teker saymıştır.

(c.6, s.150- 151) Ziyad, bunların arasından Ebu Musa Eş'arî'nin oğlu Ebu Burde'yi (ki herkesten zayıf olduğunu veya Muaviye'ye daha yakın olduğunu düşünerek) seçti ve ona şöyle yazmasını söyledi: "Bismillahirrahmanirrahim. Bu şahitlik âlemlerin Rabbi Allah'ın huzurunda, Ebu Burde b. Ebu Musa Eş'arî'ye aittir ki, Hucr b. Adiyy, itaatten yüz çevirmiş ve Müslümanların cemaatinden ayrılıp halifeyi lânetlemiştir.

Halkı savaşa çağırmış, grupları kendi etrafında toplamış ve onları biate zorlamış ve yüce Allah'ı açıktan inkâr etmiştir!!!" Yetmiş kişinin hepsine de şöyle dedi:

"Hepiniz bu şekilde tanıklık ettiğinizi bildirin." Sonra ekledi: "Allah'a yemin olsun ki bu ahmak haini öldürmek için elimden geleni yapacağım..." Kûfe'nin ileri gelenlerinden yetmiş kişi (büyük ailelerin yakınları) aptal ve hainceyazılmış olan bu yazıyı imzaladılar. O vakit kendisi de Hucr hakkında Muaviye'ye bir mektup yazarak ondan çokça bahsetti.

Muaviye cevaben şöyle yazdı: "Onu zincirlere bağla ve bana gönder!" Burada, saygın ailelere bağlı kişilerin geçmişte Kûfe'de İmam Hasan'ın (a.s) halifelik dönemine ait olaylardaki tutumları hakkında bilgi vermek gerekmektedir.

Meskin'de savaştan kaçanlar, Medain'de fitne çıkaranlar, İmam'ı davet edip Muaviye'ye teslim etmek için mektup yazanlar, bu kişiler değiller miydi? O zaman şu neticeye varacağız ki, itaatsizlik eden ve Müslümanlıktan çıkan Hucr b. Adiyy midir, yoksa bu hainler mi?

Aynı şekilde şunu da hatırlatmak gerekir ki, bu grup, İmam Hüseyin'in (a.s) Kerbelâ

faciasında İmam'a karşı kılıç çekmiş, tüm bu üzücü olayların -ki İslâm ve Arap tarihinin korkunç bir olayıdır- mesuliyeti bu şahıslara aittir.

Hucr Vakıasında Kûfe'nin Durumu Hucr eğer bunca baskı karşısında silâhlı bir direnişi tercih etmiş olsaydı, şüphesiz Kûfe'de öyle kanlı bir isyan meydana gelirdi ki, Muaviye rahat bir uyku uyuyamazdı.

Muaviye de bu konuyu anlamış olmalıydı ki Hucr'u öldürdükten sonra şöyle dedi: "Eğer Hucr yaşasaydı, başka bir savaş olabilirdi." Ziyad da bu gerçekten haberdar olduğundan dolayı Hucr'u gönderdikten sonra ardından Muaviye'ye başka bir elçi daha göndererek; "Muaviye'ye doğru yola çık ve kendisine söyle ki, eğer hükümetine düşkün ise Hucr'un işini bitirsin!" mesajını iletmesini istedi. Fakat bu Şiî rehber, birçok insanın canını korumak için kendini feda edebilmeyi,

İmam Hasan mektebinde öğrenmiş, açıkça kendi kavmini savaştan alıkoymuştur. Bununla birlikte, Hucr'un dostlarından olan bir grup, Ebvab-ı Kinde denilen yerin yakınlarında ve bir başka grup da onun evinin önünde Ziyad'ın güçleriyle çatıştılar. Bu iki çatışmanın kahramanlarından bazıları şunlardır: Abdullah b. Halife et-Tâî, Amr b. Hamık el-Huzaî (bu ikisi hakkında ileride yine konuşacağız),

Abdurrahman b. Muhriz et-Tamehî, Âiz b. Hamle et-Temimî, Kays b. Yezid, Übeyde b. Amr, Kays b. Şimr, Umeyr b. Yezid el-Kindî, ki Ebu'l-Amrata diye bilinirdi ve hakkında şöyle söylemektedirler: "Ebu'l-Amrata'-nın kılıcı,

Kûfe'de Hucr olayında ilk çekilen kılıç idi." Bunlardan biri de Kays b. Fehdan el-Kindî idi ki, bir merkebe binmiş ve Kinde topluluğunun arasında dönüp onları savaş için hırslandırıp teşvik ediyordu... Kûfe halkı Ziyad'ı taşladılar.[265] Bu, annesi Sümeyye'nin şer'an ödemekle yükümlü olduğu bir cezaydı aslında.

Şimdi bu cezayı kendisi onun yerine çekiyordu. Fakat Hucr ısrarlı bir şekilde kendi kavminin kılıçlarını geri çekmelerini sağladı ve onlara şöyle dedi: "Savaşmayın. Ben sizin ölümle burun buruna gelmenizi istemiyorum. Şimdi benim gizlenebileceğim ve saklanacağım mekân Kûfe'nin sokakları olacaktır." Her yerde Hucr'un peşinde olan Ziyad'ın casusları onun izini kaybettiler.

Zira halkın tamamı veya üçte ikisi Hucr'u aralarına almış ve casusların gözlerinden uzaklaştırmışlardı. Ziyad, şartları Hucr ve adamlarına karşı daha da zorlaştırdı. Kûfe'nin ileri gelenlerini bir araya toplayarak onlara şöyle dedi: "Ey Kûfe ehli! Bir elinizle yaralıyor, diğeriyle merhem sürüyorsunuz. Bedenlerinizin benimle olmasına rağmen, kalpleriniz Hucr iledir.

Allah'a andolsun ki bu, sizin iki yüzlü oluşunuzdandır. Mutlaka ondan uzak olduğunuzu ve onu istemediğinizi ispat etmelisiniz. Aksi hâlde başka bir halk getirip, sizin yoldan çıkmışlığınızı ve yanlışlarınızı onların vesilesi ile düzeltirim.

Sonra şöyle devam etti: "Şu andan itibaren sizlerden her biri, Hucr'un etrafını saranların içine gitsin, bu topluluk içinden kardeşinin, oğlunun, yakınının ve aşiretinden olanların elinden tutup Hucr'un etrafından uzaklaştırsın." Ardından da kendi güvenlik görevlilerinin reisine (Şeddad b. Heysem el-Hilalî'ye) Hucr'un yakalanması emrini verdi.

Güvenlik güçlerinin bu işi beceremeyeceğini bildiğinden dolayı Muhammed b. Eş'as el-Kindî'yi çağırtıp ona şöyle dedi: "Ey Eba Meysa! Allah'a yemin olsun ki, bana Hucr'u bulup getirmezsen hurma ağaçlarını keser, evlerini darmadağın ederim, sonra bedenini de parça parça ederim!" Muhammed şöyle dedi: "Onu araştırmam için bana mühlet ver!" Ziyad şöyle dedi: "Sana üç gün mühlet veriyorum.

Eğer getirdin, getirdin. Getirmezsen kendini ölmüş bil!" Yazar: Sahi ne içindi bu kadar kin ve nefret! Din için mi? Her gece ve gündüz bin rekât namaz kılıp, iyiliği emredip, kötülükten sakındırmaktan başka günahı olmayan ve namazın vaktinde kılınması için ısrarda bulunan abit bir sahabî, Sümeyye'nin oğlundan dine daha düşkün değil midir yoksa? Veya tüm bunlar dünya...

için miydi? Yani tarihte, geri kalan kendi itibar ve saygınlıklarını Hucr'u öldürmekle tamamen yitirmelerine sebep olan çirkin amaçlar? Ziyad'ın plânı Kinde kabilesini birbirine düşürmek idi ve bu yüzden Muhammed b. Eş'as'ı, Hucr'u yakalaması için görevlendirdi. Bu metot en eski ve en yaygın ve yenilgiye uğramış milletler arasında galip gelen fatihlerin kullandığı bir taktikti.

Hucr, Ziyad'ın plânını anladı ve kendi kendine şöyle dedi: "Bu durumda ben teslim olacağım..." Güvenlik görevlileri Hucr'un taraftarlarından tanınmış, saygın kişileri tutuklamak için harekete geçtiler.

Mes'udî'nin rivayet ettiğine göre Kûfe ehlinden 9 kişi ve diğerlerinden ise 4 kişiyi tutukladılar. İbn-i Esir tutuklananların isimlerini şöyle zikretmiştir:

"Hucr b. Adiyy el-Kindî, Erkam b. Abdullah el-Kindî, Şerik b. Şeddad el-Hadremî, Seyfi b.

Fesîl eş-Şeybanî, Kabisa b. Zabia el-Absî, Kerim b. Afif el-Has'emî, Asım b.

Avf el-Becelî, Verka b. Semiyy el-Becelî, Kıdam b. Hayyan el-Anzî, Abdurrahman b. Hassan el-Anzî, Muhriz b. Şehab et-Temimî ve Abdullah b. Havbe es-Sa'dî et-Temimî." Daha sonra (İbn-i Esir) beyanına şu şekilde devam etmektedir:

"Bu, on iki kişi... Bunların dışında iki kişi daha tutuklandı ki, bunlardan birisi Utbe b. Ahnes (Sa'd b. Bekr kabilesinden) ve diğeri Hemedan kabilesinden olan Sa'd b. Nemran idi ve bu on iki kişiyle birlikte tutuklananların sayısı 14'e yükseldi. Bu esnada, zillete ve belâya duçar olmuş şehirde casuslar hol geziyordu. Hucr on gün Kûfe hapishanesinde kaldı.

Bu müddet içinde isimleri daha önce belirtilmiş olan dostları da tutuklanarak ona katıldılar ve daha sonra hepsini Şam'a gönderdiler. Kûfe'nin birtakım hadiselere gebe kaldığı durumdan belliydi; ancak bunun yönetim ve halk üzerinde etkisinin ne olacağı meçhuldü. Durum hassastı. Bunu sezen Ziyad, tutukluların gece yarısı, karanlığın her tarafı kaplamasıyla birlikte şehirden çıkarılmalarını emretti.

Maksatları gece karanlığıyla, zulümlerinin üzerini örtmekti. Şehirden götürüldükleri bu esnada Hucr'un dostlarından biri olan Kabisa b. Rabîa (ki evi gittikleri bu yolun üzerinde idi), kızlarının, küçük pencereden kendisini izlediğini ve hüngür hüngür ağladıklarını gördü. Onlarla birkaç kelime konuştu ve daha ileride de kendisinden bahsedeceğimiz gibi, Kabisa, kızlarına nasihatte bulundu.

Böylece yollarına devam ettiler. Karanlık gecelerin birinde, babasını düşünmekten can damarları kesilir derecesine gelmiş olan Hucr'un kızı, aya bakarak ona hitaben şu beyitleri söylemişti:[266]

"Ey parlayan mehtap! Yüksel!

Görürsün belki; Hucr'un gece yolculuk ettiğini.

Muaviye b. Harb'e doğru gittiğini.

Emirin düşündüğü gibi onu öldüreceğini.

Aşk surlarına asılacağını.

Akbabaların onun güzelliğini yok edeceğini...

Hucr'den sonra, zorbalar büyüklük satacak!

Ve büyük köşkler onlara tatlı gelecek!

Şehirler onlara boyun eğecek!

Rahmet bulutu onları diriltmemiş, söylediğin gibi.

Ey Hucr! Ey Adiyy oğlu Hucr!

Huzur ve esenlikle yaşa!

Korkarım senin için; Ali'yi toprağa düşürenden.

Şam'da oturan ve aslan misali kükreyen yaşlıdan.

Sen öldürülürsen, bil ki her kavmin lideri

Sonunda ölümden başka sonucu olmayacaktır!"

Hucr ve dostlarını Şam'a 12 mil uzaklıkta bulunan Azra kasabasına götürdüler ve orada zindana attılar. Bu arada Ziyad ile Muaviye arasındaki haberleşme sürmekte ve Hucr ile dostları için işler daha da zorlaşmaktaydı.

Bilâhare Muaviye'nin alçak görevlisi, bir grup cellât, kefen ve ölüm fermanı ile geldi ve Hucr'a hitaben şöyle dedi: "Ey sapıklığın kaynağı! Ey küfür ve nifak madeni!!

Ey Ebu Turab'ın (Hz. Ali) dostu! Müminlerin emiri (Muaviye), sizlerin küfrünüzden dönmediğiniz, dostumuzu lânetleyip ondan uzaklaşmadığınız takdirde sizi öldürmemi emretti." Hucr ve dostları şöyle dediler: "Bizim için kılıcın keskinliğine tahammül etmek, söylediklerine tahammül etmekten daha kolaydır. Allah, Resulü ve Vasisi'nin yanında bulunmak, cehennem ateşinden daha güzeldir..." Kabirler kazıldı... Hucr ve dostları tüm geceyi ibadetle geçirdiler.

Ertesi günün sabahı onları öldürmek için hazırladılar. Hucr şöyle dedi: "Bana abdest alıp namaz kılmam için biraz süre verin. Zira ben hiçbir zaman abdest aldıktan sonra o abdesti namazsız bırakmadım." Ona namaz kılmak için zaman verdiler. Namazdan sonra şöyle dedi: "Allah'a andolsun ki, şimdiye kadar namazımı hiç bu kadar kısa sürede kılmamıştım.

Sizler benim korktuğum için namazı uzattığımı düşünmeyecek olsaydınız, ben namazımı bundan daha uzun kılardım." Ve ardından şöyle dedi: "İlâhî! Ümmetimin şikâyetiyle senin yanına geliyoruz. Kûfe ehli bizim aleyhimize şahitlik et ve Şam ehli de bizi öldürüyor. Şimdi Allah'a andolsun ki, eğer beni bu vadide öldürürseniz, biliniz ki bu topraklar üzerinde öldürülen ilk savaşçı Müslüman ve bu vadinin köpeklerinin üstüne havladığı ilk

Müslüman şahıs benim."[267] Sonra Hudbe b. Feyyaz el-Kuzaî çekmiş olduğu kılıçla onun yanına doğru gitti; Hucr titremeye başladı. Bunu görünce şöyle dediler: "Ne o! Ölümden korkmadığını söylüyordun az önce, şimdi arkadaşına (Hz. Ali'ye) küfür et de seni serbest bırakalım." Hucr ise şu cevabı verdi: "Neden korkmayayım.

Zira kazılmış bir mezar, serilmiş bir kefen ve çekilmiş bir kılıç var önümde... Fakat yüce Allah'a yemin olsun ki, ölümden korksam bile Allah'ı gazaplandıracak bir söz söylemeyeceğim." Şam'da Muaviye'ye yakın olan, Hucr'un dostlarından yedi kişi için akrabaları ve yakınları şefaat ettiler ve geri kalanlar ise kılıçlara yem oldular.

Hucr'un son sözlerinden birisi ise şudur: "Benim zincirlerimi açmayın ve bedenimdeki kanları silmeyin. Zira yarın mutlaka Muaviye ile görüşeceğim ve orada onunla hesaplaşacağım." Muaviye, ölüm döşeğindeyken Hucr'un bu sözünü hatırlayıp üzülmüş ve kısık bir sesle şöyle demişti: "Benim ve senin olayın (hesaplaşman) biraz uzun olacak, ey Hucr!" Olayın Müslümanlar Nazarındaki Önemi Muaviye, Hucr ve dostlarının ölümünden sonra hacca gitti. Bir gün yolu

Aişe'nin evine düştü ve izin isteyip içeri girdi.

Oturduğu esnada Aişe şöyle dedi: "Seni öldürmek için birini gizlemediğimden emin misin?" Muaviye cevaben; "Emin bir eve ayak bastım." dediğinde Aişe şöyle dedi: "Hucr ve dostlarını öldürürken hiç mi Allah'tan korkmadın ey Muaviye!?" [268] Sonra şöyle söyledi: Eğer elimizi attığımız her şeyin işimizi zorlaştırması olmasaydı,

Hucr'un olayında birtakım işler yapmaya yeltenirdik..."[269] Şüreyh b. Hani Muaviye'ye Hucr'un malına, canına kastedilmesinin caiz olmadığını bildiren şu mektubu yazdı: "Şüphesiz ki Hucr, namaz kılan, zekât veren, her yıl hacca giden, iyiliği emredip kötülükten sakındıran, canı ve malı haram (saygın) ve muhterem olan kimselerden biridir."[270] Hucr'un tutuklanmasından itibaren ondan haberler alan ve durumunu takip eden İbn-i Ömer, Hucr'un ölüm haberini aldığı zaman pazarda idi. Bunun üzerine tüm işlerinden el çekip yaşlı gözlerle geri döndü.[271] Hucr ve dostlarının öldürülmesinden sonra Abdurrahman b. Haris b. Hişam Muaviye'nin yanına gidip ona hitaben şöyle dedi:

"Ne zamandan beri Ebu Süfyan'ın hilmini (yumuşaklığını, hoşgörüsünü), ağırbaşlılığını yitirdin?" Muaviye şu karşılığı verdi: "Kavmin içinde senin gibi iyi huylu insanları kaybettiğimden beri. Doğrusunu istersen, Sümeyye'nin oğlu (Ziyad b. Ebih) beni böyle davranmaya zorladı, ben de kabul ettim!!" Abdurrahman şöyle dedi: "Allah'a andolsun ki,

bundan sonra Araplar senin hilim ve tutumunu onaylamayacaklardır... Sana esir olarak gönderilmiş bir grup Müslüman'ı öldürmeye nasıl razı oldun?!" Malik b. Hubeyre es-Sekunî, Hucr'u bağışlamasını Muaviye'den ister;

ama Muaviye bu isteği reddeder. Bunun üzerine Malik, Kinde ve kendi soydaşları olan Sekun kabilesi ve yanında bulunan Yemenlilerin oluşturduğu topluluğa dönerek şöyle der: "Allah'a andolsun ki, bizim Muaviye'ye muhtaç olduğumuz kadar o bize fazlasıyla muhtaçtır. Biz akrabalarından[272] kimin onun yerine geçeceğini biliyoruz.

Ama o, tüm halk arasında bizim yerimizi tutacak başkasını bulamaz." Ebu İshak es-Sebiî'ye soruldu: "Ne zamandan beri insanlar zillete duçar oldular?" Dedi ki: "Hasan'ın vefat ettiği, Ziyad'ın Ebu Süfyan'ın oğlu ilân edildiği ve Hucr b. Adiyy'in öldürüldüğü günden beri."[273] Hasan Basrî şöyle diyor:

"Muaviye'de dört tane haslet bulunmaktaydı ki, bunlardan bir tanesi bile onun bedbahtlığı için yeterliydi: Birincisi, aptalların sayesinde ümmetin sırtına bindi ve ümmetin onayı olmaksızın, daha üstün ve faziletli kimselerin bulunmasına rağmen ve birçok sahabî de hayattayken haksız yere hilâfeti ele geçirdi.

İkincisi, şarap içen, ipek giyen ve tambur çalan sarhoş oğlunu kendisinden sonra halife olmak üzere veliaht tayin etti. Üçüncüsü, zina çocuğu olan Ziyad'ı meşru

kardeşi ilân etti. Oysa Peygamber efendimiz (s.a.a); 'Çocuk kimin döşeğinde dünyaya gelmişse, oraya aittir. Zina edenin payı da taşlanmaktan (recmedilmekten) başka bir şey değildir.' buyurmuştur. Dördüncüsü, Hucr ve dostlarını öldürmesidir." Hasan Basrî bu sözleri söyledikten sonra şunu ekledi: "Hucr ve arkadaşlarına yaptıklarından dolayı yazıklar olsun Muaviye'ye!"[274]

Dipnotlar

---

[259]- İbn-i Ebi'l-Hadid, c.3, s.16

[260]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.1, s.358

[261]- Allâme Eminî Necefî, el-Gadir adlı kitabının 5. cildinin s.185'den 329'a kadar olan bölümünde, hadis uyduranlar ve yalancılar hakkında çok değerli bir konu beyan etmiş ve 620 kişilik hadis uydurup ve tarihin tanınmış muhaddislerinden sayılan şahısları açıklamamıştır.

Bu kitaba müracaat edebilirsiniz. Yazar: Elinizdeki kitabın yazıldığı sırada İslâm âlemi bir haftadır, araştırmacı, mücahit Allâme'sini kaybetmiş, ona ve yarım kalıp tamamlanmayan büyük eserine (el-Gadir) büyük bir üzüntü ile matem tutmaktadır.

[262]- Kinde kabilesi ilk önce Yemen'de ikâmet eden Benî Kehlan kabilesinin bir taifesi idi ve sonraları bunların birçok büyüğü Irak'a hicret ettiler. Kehlan ve Himyer, Sebe' b. Yeşcub b. Ya'rub b. Kahtan'ın oğullarıdır ve Sebe' her iki kabilenin nesebine de verilen bir isimdir. Bilinmektedir ki Araplar Haşim b. Abdumenaf hanedanından

sonra 4 hanedanı büyük ve şerefli tanımışlardır: Kays-ı Fezarî'nin hanedanı, Darimiyyin'in hanedanı, Benî Şeyban hanedanı ve Yemenlilerin Haris b. Ka'b'ın hanedanı. Fakat Kinde, hanedan olarak sayılmamıştır;

bilâkis padişahlar sınıfından sayılmakta ve azgın padişah İmrau'l-Kays da onlardandır. Bu taife, hem Yemen'de, hem de Hicaz'da hükümet ettiler ve İslâm'dan sonra da bu kabilenin görkemi ve ihtişamı devam etti. Onlardan bazılarının isimleri İslâmî devrim ve fetihlerde anılmaktadır; bir kısmı ise bazı vilayetlerin valiliklerinde yer almışlardır.

Bunlara örnek olarak Hüseyin b. Hasan el-Hacerî kadılık unvanına sahip idi. Bir diğeri olan Cafer b. Osman el- Mekfuf seçkin şairlerden sayılmaktaydı. Hani b. Ca'd b. Adiyy, Hucr'un yeğenidir. Kûfe'nin önde gelen saygın kişilerinden idi. Cafer b. Eş'as ve oğlu Abbas b. Cafer, İmam Ebu'l-Hasan Musa ve İmam Ali b. Musa Rıza'nın (a.s) Şiîlerindendir. Fakat Eş'as'ın kendisi

(Cafer'in babası) Kûfe'nin en büyük münafığı idi; Müslüman oldu ve Allah Resulü'nün (s.a.a) vefatından sonra mürtet oldu; sonra tekrar Müslüman oldu ve Ebu Bekir onun Müslümanlığını kabul etti ve Muhammed b. Eş'as'ın annesi olan kız kardeşini onunla evlendirdi. İmam Hasan (a.s) da onun kızıyla evlendi ve işte bu kadın Muaviye'nin kışkırtmasıyla İmam'ı (a.s)zehirledi.

[263]- el-İsabe (c.1, s.329) adlı kitapta şöyle yazmaktadır: "Kendisi esir olduğu bir dönemde cünüp olmuştu. Görevlilerden birine şöyle dedi: 'Kendimi temizlemem için bana su verir misin? Bu vereceğin suyu yarın vereceğin suyun yerine sayarsın.'

Görevli ise şöyle söyledi: 'Susuzluktan öleceğinden korkuyorum. O zaman Muaviye beni öldürür.' Hucr bu durum karşısında yüce Allah'ın dergâhına ellerini kaldırarak su istedi. Ansızın yağmur bulutu belirdi ve yağmur yağmaya başladı. Kendisine yetecek kadar yağan yağmur suyundan aldı. Dostları kendisine şöyle dediler: 'Bizi kurtarması için Allah'a dua et.' O şöyle dedi: Ya Rabbi! Bizim için hayırlı olan ne ise, bize onu nasip eyle!"

[264]- Taberî, c.6, s.108

[265]- Taberî (c.6, s.132) yazıyor ki: "O günden sonra idi ki Ziyad kendisi için maksure* yaptırmıştır."

* Maksure; imamın mihrabını cemaatin safından ayırmada kullanılan örgü ve aynı zamanda suikastlara karşı yararlanılan siper demektir. (A. Hameneî)

[266]- Bazıları bu şiirin Zeyd'in kızı Hind-i Ensarî tarafından Hucr için okunduğu görüşünü savunmaktadırlar.

[267]- İbn-i Esir'in el-Kâmil adlı eseri, c.3, s.192. İbn-i Sa'd ve Mus'ab Zübeyrî -Hâkim'in naklettiğine göre- Hucr'un hayatı münasebetiyle şöyle demişlerdir: "Hucr Muaviye'nin emriyle Azra yeşilliğinde öldürüldü ve kendisi bu bölgeyi fetheden kişi idi..."

Yazar: Hucr'un kendisine ait olan; "Bu vadinin köpeklerinin üzerine havladığı ilk Müslüman şahıs benim." cümlesinden de bu anlaşılmaktadır; yani bu yeri fethederken köpeklerin havlamasından bahsediyor.

[268]- Taberî Tarihi, c.6, s, 156

[269]- el-Kâmil, İbn-i Esir, c.3, s.193

[270]- Taberî Tarihi, c.6, s.153

[271]- Taberî Tarihi, c.6, s.153

[272]- Yani Haşimoğulları

[273]- Şerh-u Nehc'il-Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.18

[274]- Taberî Tarihi, c.6, s.157 ve başkaları.

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

Muaviye tarafından Horasan valiliğine atanan Rebi' b.Ziyad el-Harisî, Hucr'un öldürüldüğünü haber alınca büyük bir üzüntüye kapıldı ve üzüntüsünden can verdi. İbn-i Esir (c.3, s.195) şöyle der: "Onun ölüm nedeni, Hucr'un öldürülmesinden duyduğu büyük üzüntü ve öfke idi. O şöyle diyordu: 'Bundan sonra Araplar savunmasız olarak öldürülecekler.

Eğer Hucr olayında herkes üzerine düşeni yapıp karşı çıksaydı, hiç kimse bu şekilde öldürülemezdi. Ama onlar sustular ve tepki göstermediler. Şüphesiz zillete yakalanacaklar.'

Bu sözlerden sonra yalnızca bir cuma yaşayabildi ve cuma günü halkın huzuruna çıkıp şöyle dedi: 'Ey insanlar! Ben bu hayattan, yaşantıdan artık yorgun düştüm. Dua edeceğim ve herkes bu duaya amin desin! Sonra namaz kılıp ellerini göğe doğru açarak şöyle yakardı: Allah'ım! Eğer benim senin yanında hayırlı bir amelim var ise, acil olarak benim canımı al.'

Dinleyenler hep bir ağızdan 'Amin' dediler. Camiden çıkıp giderken henüz gözlerden kaybolmamıştı ki cansız yere yıkıldı..."[275] İmam Hüseyin (a.s) Muaviye'ye yazdığı bir mektupta şunları söylüyor: "Hucr ve arkadaşlarını öldüren sen değil misin?

Onlar namaz kılıp zulmü kötülemekten, bidati baş tacı yapanları Allah için azarlamaktan başka ne yaptılar? Onlar, bidati büyük bir günah sayıp Allah yolunda, kınayıcıların kınamsına hiçbir zaman aldırış etmezlerdi.

Onca yemin ve sağlam ahitten sonra sırf zulüm ve düşmanlıktan dolayı onları öldüren sen değil misin? [Anlaşmanın beşinci maddesinin bölümlerine işarettir.]..."[276] Son olarak sıra tarihçilere geldi; neticede, Nasr b. Mezahim el-Minkarî ve Lut b. Yahya b. Sa'd el-Ezdî[277] gibi tarihçiler, Huc'run öldürülmesi faciası ile ilgili olarak birer kitap yazdılar.

Hişam b. Muhammed Saib ise, Hucr'un öldürülmesi hakkında bir kitap, Rüşeyd, Meysem ve Cüveyriye b. Müshir'in öldürülmesi olayları ile ilgili de bir kitap yazdı.[278] Hucr ve Dostları Hakkında Rivayet Edilen Hadisler İbn-i Asakir şöyle yazmaktadır: "Aişe Muaviye'yi Hucr'u öldürdüğü için ayıplayıp kınadıktan sonra şöyle dedi:

Allah Resulü'nden (s.a.a) şöyle duydum: Azra'da (Hucr ve dostlarının şahadet yeri) öyle insanlar öldürülecek ki, bunların öldürülmelerinden dolayı Allah ve gökyüzü ehli gazaplanacaktır." Bu hadis başka bir yoldan da Aişe'den nakledilmiştir... Beyhakî, ed-Delâil adlı kitapta, Yakub b. Süfyan kendi tarihinde Abdullah b. Zerir el-Ğafikî'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Ali b. Ebu Talib'in (a.s) şöyle dediğini duydum: "Ey Irak halkı! Sizlerden yedi kişi Azra denilen yerde öldürülecekler, onlar Uhdud Ashabı'na benzerler." Hucr'un Şehit Arkadaşları Daha önceden de bildiğimiz gibi Hucr'un dostları Allah erlerinden en iyileri ve parmakla gösterilen din adamlarından idiler.

İmam Hüseyin'in (a.s) de buyurduğu gibi: "Abid, birer namaz ehli, zulmü kötüleyen kimselerdiler. Bidati büyük bir günah sayıp Allah yolunda kınayıcıların kınamasına hiçbir zaman aldırış etmezlerdi..."

Aynı şekilde Müslümanların saygıdeğer şahsiyetlerinin, Hucr'den söz ettiklerinde onların adını nasıl andıklarını gördük. Eğer Emevîler çeşitli oyunlarla bu şahısların isimlerini insanların zihinlerinden silmek isteselerdi, hiçbir zaman böyle bir şeyi başaramazlardı. Zira bu şahısların hepsi inanç ve düşünce şehitleri, gasp edilmiş hakikatlerin kurbanlarıydı.

Bu da onların tarih boyunca isimlerinin hatırlanması için yeterliydi. Muaviye bu büyük şahsiyetleri ve aziz insanları öldürdükten sonra "makbul!" bir hac ziyaretinde bulunurken İmam Hüseyin (a.s) ile karşılaştı, kibirli bir edayla şöyle dedi:

– Senin babanın dostları olan Hucr ve arkadaşlarına neler yaptığımızı duydun mu? – Ne yaptın? diye sordu İmam. – Onları öldürüp kefenledik. Sonra da Cenaze namazlarını kılıp mezarlara gömdük!!dedi. İmam Hüseyin (a.s) tebessüm edip: – Onlar seni yendiler, dedi.

Ama bizler senin dostlarını öldürürsek, onları ne kefenler, ne onlara cenaze namazı kılar ve ne de onları mezara gömerdik.[279] Şimdi sırayla şehitlerin isimlerini, onlar hakkında bildiklerimiz ile birlikte yazacağız:

1-Şerik b. Şeddad -veya Seddad- el-Hadremî:

Bir görüşe göre adı, Arik b. Şeddad'dir.

2- Seyfi b. Fesîl eş-Şeybanî:

Sağlam bir akideye, doğru ve sert konuşmaya, demir gibi bir kalbe sahipti. Hucr'un dostlarının önde gelenlerindendi. Tutuklanıp Ziyad'ın yanına getirdikleri zaman Ziyad ona doğru dönerek şöyle dedi:

– Ebu Turab (Hz. Ali -a.s-) hakkında görüşün nedir, Ey

Allah'ın düşmanı?!

– Ben Ebu Turab'ı tanımıyorum.

– Sen onu çok iyi tanıyorsun!

– Tanımıyorum.

– Nasıl yani? Sen Ali b. Ebu Talib'i tanımıyor musun?

– Tanıyorum.

– Çok güzel. İşte o, Ebu Turab'ın ta kendisidir.

– Hayır; o Hasan'la Hüseyin'in babasıdır. Ona selâm

olsun.

Bu sırada Ziyad'ın güvenlik görevlilerinin komutanı; "Vali onun Ebu Turab olduğunu söylüyor ve sen o olmadığını mı diyorsun?" dedi. Seyfi şöyle dedi: "Eğer vali yalan söylerse, benim de yalan mı söylemem gerekiyor?

Ve eğer o yalan bir şeye şahitlik ederse, benim de ona şahitlik etmem mi gerekiyor?" (Şu Müslümanın sağlamlığına ve kararlılığına bakınız.) Ziyad ona şöyle dedi: "İşte başka bir suç daha! Benim bastonumu getirin!" Bastonunu getirdiler:

– Güzel! Şimdi Ali hakkındaki düşüncelerin nedir, onu söyle bakalım.

– Allah'ın seçkin kullarından birisi hakkında düşünülebilecek en güzel şeyi düşünmekteyim.

Ziyad öfkeyle bağırdı:

– Yere düşene kadar boynuna vurun.

Ona o kadar vurdular ki yerlere yuvarlandı.

Sonra Ziyad:

– Bırakın onu... dedi.

Ardından Seyfi'ye dönerek sordu:

– Şimdi söyle bakalım, onun hakkındaki görüşlerin nelerdir?

– Allah'a andolsun ki, beni kılıçla küçük parçalara ayırsan dahi az önce duydukların dışında hiçbir şey duymayacaksın.

– Onu lânetlemek zorundasın ve eğer bunu yapmazsan boynunu vuracağım.

– Öyleyse boynumu vurmalısın ve eğer böyle yaparsan Allah'a andolsun ki ben huzurlu, sen ise bedbaht olacaksın.

Ziyad bağırarak::

– Onu zincirlere vurup hapse atın, dedi.

...Ve sonunda o da Hucr ile birlikte ölüm kervanına katılıp Azra'da katledilen diğer şehitlere katıldı.

3-Abdurrahman b. Hassan el-Anzî:

Hucr'un dostlarından biriydi. Onunla birlikte elleri bağlı ve zincire vurulmuş bir şekilde öldürüleceği yere götürüldü. Azra çimenliğine gelindiği vakit kendisinin Muaviye'nin yanına götürülmesini istedi.

-Muaviye'nin, Sümeyye'nin oğlundan (Ziyad'dan) daha iyi biri olabileceğini düşünmüştü belki- Muaviye'nin yanına gittiğinde, Muaviye ona hitaben: – Ali hakkındaki görüşlerin nelerdir? diye sordu.

– Bu konudan vazgeçmen ve bu soruyu bana sormaman senin için daha hayırlıdır, dedi.

– Hayır! Allah'a andolsun ki vazgeçmem, diye ısrar etti.

– Ben şahadet ederim ki o (Hz. Ali) Allah'ı çokça yad eden, insanları hakka çağıran, adaleti hakim kılan ve insanları bağışlayan biriydi.

– Öyleyse Osman hakkındaki görüşlerin nelerdir?

– O (Osman) zulüm kapısını aralayan ve hak kapılarını kapatan ilk kişiydi.

– Bu sözlerinle kendini ölüme attın.

– Hayır! Tam tersine, ben seni öldürdüm ve Rabîa'dan vadide -seni koruyacak, şefaat edecek- kimse de yoktur.

Muaviye onu (Abdurrahman) Kûfe'ye, Ziyad'ın yanına gönderdi ve en kötü bir şekilde öldürülmesini emretti!!! Muaviye'nin gardiyanları Azra yeşilliğinde Abdurrahman'a saldırdıkları zaman, o şöyle dedi: "Allah'ım! Beni yalnız bırakıldıklarına değer verdiğin, makamı yüksek olup, razı olduğun kimselerden kıl.

Birçok kez ölümle burun buruna geldim, fakat Allah'ın takdiri dışında hiçbir şey olmadı." Habbe el-Uranî, Kûfe Tarihi adlı kitabın 274. sayfasında ondan bahsederken şöyle der: "Abdurrahman b. Hassan el-Anzî, İmam Ali'nin (a.s) dostlarından idi. Kûfe'de yaşamakta ve halkı Ümeyyeoğulları aleyhine tahrik etmekteydi. Ziyad onu tutuklayıp Şam'a gönderdi.

Muaviye onu Ali'yi (a.s) kötülemesi, ondan nefret ettiğini söylemesi için çağırttı. Abdurrahman ise ona (Muaviye'ye) çok sert yanıt verdi. Bunun üzerine Muaviye onu tekrar Ziyad'ın yanına gönderdi ve Ziyad da Abdurrahman'ı

öldürdü." İbn-i Esir (c.3, s.192 de) ve Taberî (c.6, s.155 de) Ziyad'ın onu "Kuss'un-Natıf"[280] denilen yerde diri diri toprağa gömdüğünü yazmışlardır.

Yazar: Eğer Muaviye Kûfe'de Hz. Ali'nin (a.s) taraftarlarının Ziyad tarafından nasıl idam edildiklerini

bilseydi, el ve ayak kesmelerden, dil koparmalardan, göz çıkarmalardan haberdar olsaydı, Abdurrahman b. Hassan'ın en feci şekilde öldürülmesini emretmezdi. Acaba bu tür ölümlerden, bedenlerin diri diri parçalanarak öldürülmekten daha fecisi düşünülebilir mi? [Yani, Muaviye'nin derdi, Abdurrahman'ın en feci şekilde öldürülmesiydi.

Oysa böyle bir tavsiyede bulunmasına gerek yoktu. Çünkü Ziyad zaten Şiîleri akla gelebilecek en feci, en korkunç şekilde öldürüyordu. Eğer Muaviye bunları duymuş olsaydı, bu tavsiyede bulunma gereğini duymazdı.]

Buna rağmen Ziyad Muaviye'nin bu emrini yerine getirerek, diri diri toprağa gömmeyi de idam çeşitlerinin arasına kattı![281] Acaba herkesin Kahhar olan Allah'ın dergâhında toplandığı zaman Muaviye bu tür emirlerinin, Ziyad ise bu cinayetlerinin cezasını nasıl alacaktır?

4-Kabisa b. Rabîa el-Absî:

Bazı tarihçiler adını Rabîa yerine Dabia olarak yazmışlardır. Çok cesur biriydi. Kavminin yardımı ile silahlı bir mücadeleye devam etmek istiyordu. Fakat devletin güvenlik görevlilerinin komutanı, ona Araplar arasında yaygın olan can ve mal güvencesi verdi ki, güvence sözü (eman) kendisi Araplar arasında -Müslümanlar bir yana- çok büyük bir saygınlık ve geçerliliğe sahipti. Bu yüzden savaşı bıraktı.

Fakat İslâm ve Arapların seçkin hasletleri ve davranışları Ümeyyeoğulları'nın lügatlerinde hiçbir mana taşımamaktaydı. Bu tür haslet ve davranışlar, onların zalim ve zelil sistemlerinde yalnızca hakimiyetlerini sürdürmek için kullanılan bir alet olarak kullanılmaktaydı.

Kabisa'yı Ziyad'ın huzuruna götürdüler ve Ziyad ona dönerek şöyle dedi: – Allah'a

andolsun, öyle bir iş yapacağım ki, artık yöneticilerin aleyhine isyan ve kıyam edecek vaktin olmayacak!! [İktidar sahiplerinin dar görüşlerine bakın!] – Bana verilmiş bir güvence (eman) ile buraya gelmişim!!!

Ziyad bağırarak::

– Onu zindana götürün! dedi.

Ve sonunda o da eli kolu bağlı savunmasız bir şekilde esirler kervanıyla birlikte öldürülecekleri yere doğru yola çıkarıldı... Peygamberimiz (s.a.a) bir hadiste şöyle buyurur:

"Ben, birisine güvence verip, sonra onu öldürenden berîîm... Öldürülen kâfir dahi olsa."[282] Esirler kervanı Kûfe'nin dışına doğru giderken, esirleri Kabisa'nın evinin önünden geçirdiler.

Kabisa kızlarını ona bakıp hüngür hüngür ağlar durumda olduklarını gördü. Kendisini gözleyen Vail ve Kesir isimli iki bekçiye şöyle dedi: "Aileme vasiyet etmeme izin verin." Onların yanına yaklaştığında biraz sustu ve şöyle dedi: "Susun!" Kızlar sustular.

Sonra şöyle dedi: "Takvayı kendinize ilke edinin. Ben kendi Rabbimden bu yolda beni iki güzellikten birine nasip etmesini ümit ediyorum. Birisi benim için mutluluk olan şehadet; diğeri ise, sizlere sağ salim geri dönmektir.

Yaşadığınız müddetçe Allah yardımcınız olacaktır. O daima diridir ve hiçbir zaman ölmeyecektir. [Bak! beşerin bu küçücük bedeninde nasıl bir melek karakteri ve nasıl gökyüzü ruhlu biri yaşamaktadır.]

Ümit ediyorum ki sizi yalnız bırakmasın ve sizinle ilgili duamı kabul etsin." Sonra yoluna devam etti ve ardından yolunu ümitsiz, gözü yaşlı, perişan ve dua ile gözleyen bir aile bıraktı... O kara günlerde nice Kubeyslerin aileleri ve kızları yaşamaktaydı.

Taberî şöyle yazmaktadır: "Kabisa b. Zabia, Ebu Şerifi Bedi'nin eline düştü. Kabisa ona şöyle dedi: 'Benim ve senin kabilen arasında hiçbir münakaşa ve anlaşmazlık bulunmamaktadır.

Bırak beni başka birisi öldürsün.' O da bunu kabul etti ve sonra Kuzaî onu öldürdü." Yazar: Ve yine geniş kalpliliğin ve büyüklüğün azametine bakın! Zira böyle bir durumda bile endisinden sonra iki kabilenin arasında düşmanlık ve nifak çıkmasını istemiyor, dostluk ve barışın korunmasını sağlıyor!.

5- Kıdam b. Kayyan el-Anzî:

6- Muhriz b. Şehab b. Buceyr b. Süfyan b. Halid b. Mınkar et-Temimî:

Kendisi büyük şahsiyetlerden olup, kabile reisi ve aynı zamanda Şia'nın seçkin simalarından ve Şia taraftarlığı ile meşhur idi. Hicrî 43 yılında Ma'kıl b. Kays Haricîler ile savaşırken, Muhriz ordunun sol kanadında Ma'kıl'ın kumandanlarındandı.

Bu savaşta (Taberî'nin c.6, s.108'deki rivayetine göre) Makıl'ın ordusu 3000 savaşçıdan oluşmakta ve her biri Şia'nın seçkin şahsiyetlerindendi.[283]

2- Amr b. Hamık el-Huzaî

Bu şahsiyetin nesep silsilesini şu şekilde kaydetmişler: Amr b. Hamık el-Huzaî b. Kâhin b. Habib b.

Kıyn b. Zerah b. Amr b. Sa'd b. Ka'b b. Amr b. Rabîa el-Huzaî... Kendisi Mekke'nin fethinden önce Müslüman oldu ve Medine'ye hicret etti. O, Resul-i Ekrem'in kendisi hakkında; "Gençliği daim olsun." dediği güzel sıfatlı bir sahabeydi.

Ömründen 80 yıl geçmesine rağmen saçında tek bir beyaz saç bulunmamaktaydı. Güzel yüzlü ve yakışıklı olması ve saçlarının rengini koruması onun güzelliğine güzellik katıyordu. Allah Resulü'nün vefatından sonra Hz.

Emir'ül-Müminin Ali (a.s) ile birlikteliği seçti ve onun sadık dostluğu öyle bir hadde ulaşmıştı ki Hz. Ali (a.s) ona şöyle buyurdu: "Keşke benim ordumda senin gibi 100 kişi bulunsaydı..." Cemel, Sıffin ve Nehrevan Savaşları'nda Hz. Ali'nin (a.s) saflarında yer aldı. Hz. Ali (a.s) onun için şöyle dua etmiştir:

"İlâhî! Onun kalbini takva ile ışıklandır ve onu doğru yola hidayet eyle." Ve ona şöyle buyurmuştur: "Ey Amr! Benden sonra sen

öldürüleceksin ve senin başını şehirden şehre dolaştıracaklar ve İslâm'da dolaştırılan ilk kesik baş seninki olacak. Vay seni öldürenin hâline."[284] İbn-i Esir (c.3, s.113) şöyle yazmaktadır: "Ziyad Kûfe'ye geldiği zaman Ammare b. Ukbe b. Ebu Muayt ona şöyle dedi: 'Amr b. Hamık Ebu Turab'ın (Hz. Ali) taraftarlarını etrafında topluyor.'

Ziyad yanına birini gönderdi ve şöyle sordu: Senin etrafında toplanan bu gurup nedir? Camide istediğin herkesle konuşmaktasın, amacın nedir?"[285] Amr ondan sonra -Taberî'nin rivayetine göre- endişe ve kaygı ile beklemeye başlamıştı. Derken Hucr b. Adiyy el-Kindî'nin hadisesi meydana geldi. O, bu olayda kendisine yakışır bir şekilde sınavından yüzünün akıyla çıkmıştı.

el- Hamrâ'dan (Ziyad'ın askerî birliği) olan Bekir b. Übeyd mızrakla başına vurup onu yere indirdi. Şiîler onu savaş meydanından kaçırıp Ezd kabilesine mensup bir

şahsın evinde gizlediler. Birkaç zaman orada saklandıktan sonra gizlice Kûfe'den ayrıldı. Şia'nın önde gelen isimlerinden olan Rufaa b. Şeddad da onunla birlikte Kûfe'den ayrıldı.

Önce Medain'e doğru gittiler ve daha sonra Musul'a doğru yol aldılar. Musul şehrinin yakınlarında olan bir dağı kendilerine bir sığınak seçtiler. Köyün hâkimi o dağın yakınlarında onlar hakkında kötü bir zanna kapılarak bir gurup atlıyla birlikte onlara doğru hareket etti. Amr daha Musul'a yetişmeden siroz hastalığına yakalanmıştı ve doğal olarak kendisini savunacak gücünü bu hastalıktan dolayı kaybetmişti.

Fakat Rufaa b. Şeddad henüz güçlü ve kuvvetliydi ve hiç vakit kaybetmeden atına binip Amr'a şöyle dedi: "Seni koruyacağım; canını kurtarmaya çalış!" Rufaa onlara hücum etti ve çemberi kırdı. Hızla oradan uzaklaştı. Atlılar onu takibe aldılar ve Rufaa çok iyi bir okçu olduğundan yanına yaklaşan her atlıyı oklarıyla yaralıyor veya öldürüyordu.

Bu yüzden artık onu takip etmekten vazgeçtiler ve tekrar Amr'a doğru yöneldiler. Ona şöyle sordular: "Sen kimsin?" "Serbest bıraktığınızda sizin için kurtuluşunuz yakın olacak, öldürdüğünüz takdirde ise size çok pahalıya mal olacak biriyim!" dedi. Onlar tekrar ismini ve kim olduğunu sordular. Yine sorulan soruyu cevapsız bıraktı.

Köyün hâkimi olan İbn-i Ebi Beltea onu Musul'un valisi olan Abdurrahman b. Abdullah b. Osman es-Sekafî'nin yanına götürdü. Vali Amr'ı görür görmez tanıdı ve bu olup bitenleri Muaviye'ye bir mektupla bildirdi.

Muaviye ise Amr için, Osman'a vurduğu gibi dokuz mızrak darbesi vurulmasını emretti. Onlar da emre uyup denileni yaptılar ve Amr, birinci veya ikinci darbeyi aldığında vefat etti. İbn-i Kesir'in rivayeti az önce naklettiğimiz Taberî'ye ait olan rivayetle birçok yönden farklılık arz etmektedir.

İbn-i Kesir şöyle demektedir: "Muaviye'nin adamları onu bir mağarada ölü olarak buldular ve başını bedeninden ayırıp Muaviye'ye gönderdiler. İşte bu kesik baş, İslâm tarihinde şehirden şehire dolaştırılan ilk kesilmiş baş olarak tarihe geçmiştir.

Muaviye, bedeninden ayrılmış olan bu kesik başı, kendi hapishanesinde tutuklu bulunan Amr'ın eşi Amine bint-i Şüreyd'e gönderdi. [Şu insan kılıklı vahşiye bakınız!]

Kesilmiş başı hanımının kucağına attılar. Amine ellerini kesilmiş başın alnına sürdü ve sonra dudaklarından öperek şöyle dedi: Uzun süredir beni ondan ayırdınız. Şimdi de bana onun ölüsünü mü geri getirdiniz.

Ne kadar güzel bir hediyedir ki bu, hem seviyor, hem de seviliyor." İmam Hüseyin

(a.s) Muaviye'ye bir mektup yazarak dedi ki: "Resulullah'ın ashabından, Amr b. Hamık'ı

öldüren sen değil misin? Allah'a ibadet etmekten bedeni yorgun düşmüş ve rengi sararıp solmuştu. Üstelik sen ona eman vermiştin. Öyle, ki bu güvenceyi uçan kuşa verselerdi, bu emana güvenip bulutların üstünden yere inerdi. Sen onu öldürüp Allah'a karşı küstahlık yaptın. Verdiğin ahdi hafife aldın..."

Yazar: Buradaki ahitten, barış antlaşmasının beşinci maddesi kastedilmektedir.

Sefinet'ül-Bihar adlı kitabın yazarı şöyle der:

"Onun kabri Musul şehrinin yakınlarındadır. Seyf'ud- Devle'nin amcasının oğlu Ebu Abdullah Said b. Hamdan, hicrî 336 yılının şaban ayında mezarını ilk kez inşa eden şahıstır." Usul'ut-Tarih ve'l-Edeb adlı kitapta (c.9, s.2) şöyle deniyor:

"Ebu Hasan Ali b. Ebu Bekir el-Hirevî, ez-Ziyarat kitabında şöyle yazmaktadır: Musul şehrinin yukarı semtinde Amr b. Hamık'ın mezarı bulunmaktadır. Bedenini oraya gömdüler. Başını ise Şam'a götürdüler. İslâm'da şehir şehir dolaştırılan ilk kesik baş olduğu söylenmektedir. Bu ebedî istirahatgâhında İmam Hüseyin'in büyük evlâtlarından bazıları da yatmaktadır."

3-Abdullah b. Yahya el-Hadremî ve Arkadaşları

Muhammed b. Bahr eş-Şeybanî, Kasım b. Muceyme'den naklen el-Furuk Beyn'el-Ebatil ve'l-Hukuk adlı kitapta şöyle der:

"Muaviye verdiği sözlerin hiçbirinde durmadı ve ben Hasan'ın mektubunu Muaviye'ye okudum. Mektupta Muaviye'nin, kendisine ve taraftarlarına karşı işlediği cinayetleri sıralarken, özellikle Abdullah b. Yahya el-Hadremî ve dostlarının öldürülmesinin üzerinde duruyordu..." Yazar: Hadremî ve onunla birlikte öldürülenler hakkında fazla bir bilgimiz yoktur.

Fakat Hz. Ali'nin yakın dostlarından ve sahabesinden olduğunu bilmekteyiz. Hz. Ali (a.s) Cemel Savaşı'nda ona şöyle buyurmuştur: "Sana ve babana müjdeler olsun ey Yahya'nın oğlu!"[286] Bazı tarihçiler, İmam Hasan'ın, Muaviye'ye yazdığı mektupta Abdullah b. Yahya'nın ismini diğer dostlarından daha önce zikretmesinin sebebi olarak, onun diğer ashaba nispeten daha takvalı, dünya hayatından daha uzak ve toplumdan kopuk bir şekilde yaşadığını göstermişler. Bir de Muaviye hükümeti için ondan yana herhangi bir tehlike ve tehdit söz konusu olmadığını söylemişlerdir. Bu tarihçiler diyorlar ki: "Muaviye, Ali'nin vefatından sonra Abdullah ve dostlarının üzüldüklerini

, Hz. Ali'ye karşı muhabbet beslediklerini, onu övdüklerini ve faziletlerinden bahsettiklerini haber aldı. Bu yüzden onları tutuklatıp el ve ayaklarını bağlayarak

başlarını vurdu.

Bir rahibi çekildiği inziva köşesinden çıkarıp hiçbir suçu ve günahı yokken öldürmek, bir papazı kiliseden çıkarıp öldürmekten daha korkunç bir cinayettir. Zira papaz faaliyet ve çaba göstermeye, yeryüzü ile gökyüzü arasında inzivaya çekilerek yaşamakta olan rahipten daha yakındır. Dolayısıyla İmam Hasan'ın (a.s) bu abid, zahit ve aydın kişileri diğer insanlardan

-ki onlar da bu sıfatlara sahip idiler- daha önce zikretmesinde, öne geçirmesinde, onlar için bir öncelik tanımasında şaşılacak bir şey yoktur..."[287]

Abdullah b. Yahya ile Hucr b. Adiyy cinayetleri birçok yönden birbirine benzerlik arz eden olaylardır. Her ikisi de evvela savunmasız bir şekilde öldürüldüler; ikincisi her ikisiyle birlikte diğer arkadaşları da şehit edildi; üçüncüsü her ikisinin suç unsuru olarak tutuklanma sebepleri, şüphesiz onların sahip oldukları üstünlüklerin önemlisi idi.

4- Rüşeyd Hacerî[288]

Hz. Ali'nin (a.s) öğrencisi, sahabesi, aşığı, ölümleri ve gelecekteki olayları önceden görebilen bir ferasete sahip olduğu insanlar tarafından itiraf edilen bilge bir kişiydi. Birçok kişi ondan hadis rivayet etmiştir. Fakat hepsi Emevî hükümdarlarından korktuklarından dolayı onun ismini beyan etmekten kaçınmışlardır.

Onun ismini açıkça nakleden, onun biricik kızı olmuştur ki o, babasının öldürülmesini kendi gözleriyle görmüş ve babasının kesilmiş el ve ayaklarını yerden toplamıştır. Kızcağız babasının kesik el ve ayaklarını topladığı zaman (henüz babası hayatta iken) ona şöyle sordu:

– Canın acıyor mu babacığım? – Hayır kızım! Yalnız kalabalıktan dolayı bir insanın çektiği sıkıntı kadar sıkılma duyuyorum! Rüşeyd'i Ziyad'ın yanına götürdüler. Ziyad ona şöyle dedi:

– Dostun -yani Ali (a.s), başına getirdiğimiz belâlar hakkında sana bir şey söylemedi mi? – El ve ayaklarımı kesecek ve beni asacaksınız, dedi. – Allah'a andolsun ki, onun gelecekten verdiği bu haberi yalanlayacağım. Bırakın gitsin! Tam çıkmak üzereyken Ziyad bağırarak şöyle dedi: "Geri getirin!" Daha sonra şöyle devam etti:

"Senin için dostunun önceden haber verdiği beladan daha iyisini bulamadık. Mutlaka sen yaşadığın sürece kötülükten başka bir şey yapmayacaksın." Görevlilere dönerek de; "Onun el ve ayaklarını kesin!" dedi. Sonra emir üzerine el ve ayakları kesildi; fakat o hâlâ konuşmakta idi. Rüşeyd şöyle dedi:

– Başka bir şey daha vardı ki onu yapmayı unuttun.

Ziyad şöyle dedi:

- Dilini kesin.

Dilini dışarı çıkartıp kesecekleri an şöyle dedi Rüşeyd:

– Bırakın bir şey söyleyeyim.

Onu bıraktılar ve Rüşeyd şöyle dedi:

– Allah'a andolsun ki, bu işiniz de Emir'ül-Müminin'in (Hz. Ali) sözünü tasdik etmektedir. Beni dilimin kesileceğinden dahi haberdar etmişti. Onun el ve ayakları kesik, yaralı bir şekilde saraydan dışarı attılar. İnsanlar onun etrafında toplandı ve o gece vefat etti. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

Kızı şöyle der:

Bir gün babama sordum: "Ne kadar çalışıyorsun baba?!" Dedi ki: "Kızım! Bizden sonra öyle bir halk gelecek ki onların din hakkındaki görüşleri ve bilgileri bizim şimdiki çalışmamız ve zahitliğimizden daha faziletli olacaktır."O, kızına şöyle nasihat ederdi: "Kızcağızım! Sözü gizlemekle öldür ve kalbini emanet mekânı kıl!"[289]

5-Cüveyriyye b. Mushir el-Abdî

İbn-i Ebi'l-Hadid şöyle yazmaktadır: "Bir gün Ali (a.s) ona bakarak şöyle dedi: 'Cuveyriye! Yaklaş! Sana ne zaman gözüm takılsa seni sevdiğimi anlıyorum...' Daha sonra sır kabilinden birtakım şeyleri onunla paylaştı ve sonunda şöyle dedi:

Ey Cüveyriyye! Bizim dostlarımız bizi sevdikleri müddetçe onları sev. Bize düşman olduklarında ise onlara düşman ol. Ve düşmanlarımız bize karşı düşmanlık ettikleri sürece onlarla düşman ol; fakat bizim muhabbet ve sevgimiz kalplerine yerleştikten sonra onlarla dost ol."

Cüveyriyye'nin Hz. Ali'ye (a.s) yakınlığını belirtmek amacıyla şu rivayeti beyan edebiliriz: "Bir gün İmam'ın evine geldi. İmam uyuyordu. Bir grup arkadaşı da orada oturuyordu.

Cüveyriyye şöyle dedi: 'Ey uyuyan, kalk! Şüphesiz başına öyle bir darbe alacaksın ki, yüzündeki sakalın kana bulanacak!' İmam tebessüm ederek şöyle buyurdu: Ben de seni akıbetinden haberdar edeyim. Canım elinde olan Allah'a andolsun ki, seni zina çocuğu, gaddar, acımasız bir hükümdarın yanına götürecekler. O hükümdar senin el ve ayaklarını kesecek ve seni bir...

ağaca asarak idam edecektir." Ravi der ki: "Aradan fazla bir zaman geçmeden

Ziyad Cüveyriyye'yi tutukladı. Ellerini ve ayaklarını kesip... kısa bir ağaca astılar." Yazar: Bu hadisi Habbe el-Uranî (r.a) de nakletmiş ve şunları eklemiş: "Ziyad b. Ebih tam bir Ali (a.s) düşmanlığı uzmanıydı. Sürekli olarak Ali (a.s) dostlarını araştırırdı. Onları çok iyi tanırdı. Nerede olurlarsa onları bulur ve öldürürdü."

6- Evfa b. Husayn

Benî Ümeyye zulmünün bir diğer kurbanı... Ziyad, onun anına gelmesini istedi; fakat o Ziyad'la karşılaşmaktan kaçındı. Bir gün Ziyad etrafındaki insanlara göz gezdirirken, birden onu fark etti:

– Kim bu? diye sordu.

– Evfa b. Husayn, dediler.

Ziyad kendi kendine; "Kendi ayaklarıyla tuzağa düştü."

dedi. Sonra ona sordu:

– Osman hakkındaki görüşün nedir?"

– Osman Peygamber'in (s.a.a) damadı, iki kızının eşiydi.

– Muaviye hakkında ne diyorsun? diye sordu.

– O bağışlayıcı ve hoşgörülü biridir.

Evfa usta bir konuşmacıydı, nerede nasıl konuşacağını iyi bilirdi. Bu yüzden Ziyad onun sözlerinden aleyhine kullanabileceği bir şey bulamadı.

Tekrar sordu:

– Peki, benim hakkımda ne düşünüyorsun?

– Duydum ki Basra'da şöyle demişsin: Allah'a yemin ederim ki, suçsuzu suçlunun yerine, burada bulunanı bulunmayanın yerine cezalandıracağım.

– Evet, dedi, bunu söyledim.[290]

– Çok yanlış ve hatalı bir yol tutmuşsun.

Yazar: İleri görüşlü bu usta konuşmacı, Ziyad'a cevap verirken tedricî olarak ve hikmetli bir ifade tarzıyla onun kendi yanlışlıklarının farkına varmasını hedefliyor. Unutmayalım ki, o bu cevapları verirken, bir yandan mızrak ve kılıçların arasında, bir yandan da hak ile batıl arasındaki bir yol üzerinde bulunuyordu. Bu da Hz.

Ali'nin (a.s) bu öğrencisinin nüktedanlığı karşısındaki hayranlığımızı bir kat daha artırmaktadır. Ancak Evfa'nın bu öğütlerinin bir tek faydası oldu, o da Ziyad'ın şöyle demesidir: "Zurnacı adam, diğerlerinden daha kötü değil."[291] Sonra öldürülmesini emretti.[292] Sahi, Ziyad, Evfa b. Husayn'ı hangi suçtan dolayı hedef seçti, kanını döktü?

Oysa Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmamış mıydı: "Müslümanın canı, ırzı ve malı diğer Müslümanlara haramdır." Gördüğünüz gibi bu büyük adam, Ziyad'a cevap verirken, hiçbir gizliliği açığa vurmadığı gibi, saklı kalması gereken hiçbir sırrı da aşikâr etmemiştir; sadece herkesin bildiği şeyleri söylemiştir.

Ancak Kur'ân'ın; "Hiçbir günahkâr bir başkasının günah yükünü taşımaz." gibi açık hükmüne muhalefet eden, bu hükmü kulak ardı eden ve suçsuz birine suçlu muamelesi yapıp onu cezalandıran birisinin Kur'ân ve din mantığını hiçbir şekilde anlamayıp bunun gibi bir yiğidin kanını dökmesinden şaşırmamak gerekir. Ziyad, o zamanlar zulüm ve adaletsizlik sarayının divanına oturmuştu. İnsanlar dünya hayatının en sıkıntılı günlerini yaşıyorlardı.

Kitleler hâlinde zindanlara atılıyor, gruplar hâlinde yurtlarından sürülüyorlardı. Sürgünde yaşamak zorunda kalıyorlardı. Her gün yüzlerce insan, gözlerin oyulması, ellerin kesilmesi, ayak, göğüs ve sırt kemiklerinin kırılması gibi[293] çeşitli cezalara çarptırılmak üzere onun cehennemi andıran sarayına götürülürdü.

Elleri ve ayakları bağlı nice insanlar, gruplar hâlinde Kûfe ve Şam arasında götürülüp getirilirdi. Kûfe'de ölümcül bir korku ve dehşetten, Şam'da da bu insanlar için korkunç bir ölümden başka bir şey yoktu. Kûfe daha kısa bir süre önce isyan ve komploların merkeziydi.

Zalim Emevî yönetiminin baskı ve zorbalıkları sonucu kırık bir organa, yaralı bir uzva dönüşmüştü. Mecalsiz, bitkin ve her buyruğa amade, iradesiz bir varlık sergiliyordu.

Bitkindi Kûfe. Dünün komplocuları, bugünün müstebit ve her istediğini yapan hükümdarları olmuşlardı. Öyle ki, Emevî zulmü şehirde ölüm saçıyordu. Mazlum millet zulüm altında inim inim inliyordu. Yazık! Niçin halkın öfkesi bir zelzeleye dönüşüp şehri yerle bir etmiyordu! Neden halk topluca şehri terk edip dağlara ve çöllere çekilmiyordu?!

Muaviye, babasının gayrimeşru çocuğu (Ziyad b. Ebih) ve mektebinin diğer mensupları şu noktayı kavrayamıyorlardı: Zor ve baskı, uğruna savaşılan ideallerin olgunlaşmasının en büyük etkenidir. Zalim, zorba ve müstbitler bu ideallere karşı savaştıkça onlar daha bir gelişirler. Şunu anlamıyorlardı: Baskı ve korku, ebediyet mührü vurulan bir düşünceyi, bir mektebi yok edemezdi. Köklü bir düşünce tıpkı sağlıklı bir tohum gibi, tarihle beraber adım adım, nesiller ve asırların akışına

paralel olarak olgunlaşır.

Zaman geçtikçe yaşama yeteneği gelişir ve gittikçe hayatiyet kazanır. Nitekim sonraki dönemlerde, o günkü Kûfe ile aynı fikri paylaşan, Muaviye ve dostlarına yönelik asla bitmez bir kin ve nefret besleyen yüz milyonlarca insan, dünya sahnesine çıktı.

İdam Dışında Uygulanan Çeşitli İşkenceler Emevî tezgahın cinayetleri, öldürmek, sürgün etmek, evleri yıkmak, insanların mallarına el koymak, ağızları dikmek gibi korkunç uygulamalarla sınırlı değildi. Bunların yanında başka işkence yöntemlerini de geliştirmişlerdi.

İbn-i Esir, Evfa b. Husayn faciasını aktarmak bağlamında şunları yazıyor: "O, otuz ya da seksen kişinin ellerinin kesilmesinden sonra Ziyad tarafından öldürülen ilk kişiydi." Muaviye Kûfe ve Basra'nın her tarafını araştırıyordu.

Bu iki şehirde eli kılıç tutan, etkili konuşmalar yapan, güçlü şiirler yazan Şiîlerden herkesi kendi merkezlerinden topluyor ve zindanlara atıyordu. Ellerini zincirlere vuruyor, evlerini yerle bir ediyordu veya boyunlarını vuruyordu. Yezid'in babasının o günlerde Şia'nın büyüklerine, önde gelen şahsiyetlerine karşı uyguladığı korkunç cinayetlerden birkaç örnek sunuyoruz:

B)BASKI VE TEHDİT ALTINDA OLAN KİMSELER

1- Abdullah b. Haşim Mırkal

Kureyş'in ileri gelenlerinden ve Basra'daki Şiîlerin önderi sayılırdı. Babası Haşim Mırkal [b.

Utbe b. Ebi Vakkas] Sıffin Savaşı'nın cesur ve öncü komutanlarından biriydi.

Muaviye Sıffin Savaşı'nda onun karşısında ölümcül bir dehşet yaşamıştı. Haşim o gün İmam Ali'nin (a.s) ordusunun sol kanadının başında bulunuyordu. Muaviye, valisi Ziyad'a şu mektubu yazdı:

"...Abdullah b. Haşim b. Utbe'yi göz altına al, yakalayıp elleri bağlı olduğu hâlde Şam'a benim yanıma gönder." Ziyad gece vakti ona bir saldırı düzenledi. Ellerini zincirle bağlayarak Şam'a gönderdi.

Onu Muaviye'nin yanına götürdükleri sırada, Amr b. As da orada bulunuyordu. Muaviye Amr'a şöyle dedi: "Bu adamı tanıyor musun?" "Evet, dedi, bunun babası Sıffin Savaşı'nda... diyen adamdır." (Haşim'in Sıffin Savaşı'nda söylediği şiiri tekrarladı.)

Daha sonra şu beyti okudu: "Bazen yeşillik ve otlar tezeğin üzerini örter. Ancak

içerideki öfke ve kin, olduğu gibi baki kalır."[294] Sonra şunları ekledi:

"Sakın! Ey müminlerin emiri! Bu sessiz timsahı serbest bırakma. Onun can damarını kopar.

Irak'a geri gönderme. Çünkü bu, nifak ve ayrılık çıkarmaktan geri duracak bir adam değildir. Bunlar İblis'in hile ve düşmanlık ateşini körükleyen kimselerdir.

Onun içinde, seninle onun arasında silâhlı çatışmanın olmasına ilişkin bir arzu vardır. Kafasında sana karşı isyana dönük fikirler dolaşmaktadır. Onun etrafında ona yardım eden kimseler de vardır. Her günaha kendi benzeri ceza verilir."

Iraklılara bu şekilde hakaret etmek, onlara bu şekilde saldırmak, Amr b. As'ın öteden beri bilinen ve asla terk etmediği bir davranışıdır. Bundan önce Iraklıları bu şekilde düşmanca tasvir eden başka birine rastlamadık.

Fakat Mırkal'ın oğlu korkak biri değildi ki, bu tür iğrenç hakaret ve saldırılar etkili olabilsindi. O bir aslan yavrusuydu. Nesebi güçlü pençeleri olan aslanlara dayanıyordu.

Nitekim Amr'a cevap vermek maksadıyla konuşmaya başladığı zaman bu asaletini sergiledi: – Ey Amr! Ben eğer öldürülürsem, akrabaları onu yalnız bırakan ve bu arada ölümü yetişen biri olurum.

Fakat sen değil misin ki, er meydanına çağırıldığında bundan kaçan? Seni ne kadar meydana çağırdıysak, bir bahaneyle bundan kaçtın, yüzü kara bir cariye gibi veya bir tarafa götürülmek istenen inatçı bir koyun gibi hep yüz çevirdin ve kaçtın.

En küçük bir savunma refleksi dahi gösteremedin! Amr şöyle dedi: – Dikkat et! Allah'a yemin ederim, şu anda öyle bir aslanın tuzağına düşmüşsün ki, bütün akranlarından daha üstündür. Öyle sanıyorum ki, Emir'ül-Müminin'in pençesinden kurtulamayacaksın! Abdullah şu karşılığı verdi: – Ey As'ın oğlu! Allah'a yemin ederim, seni görüyorum

ki, meydanı boş bulunca kükremektesin; ama yüz yüze gelindiği zaman bir ödleksin. Arkadan zalim ve insafsız birisin; yüz yüze gelindiğinde ise korkağın tekisin.

Diken tarlasında eğri bir dal gibi meyvesiz ve faydasızsın... Sen değil misin ki, daha düne kadar, çocuklukta şiddete maruz kalmamış, yaşlılıkta dinden uzaklaşmamış, elleri güçlü, dilleri keskin, eğrileri bertaraf edip, zorlukları ve engelleri aşan, azı arttıran, susuzluğu gideren, zelili aziz kılan adamlar sana egemen olmuşlardı? Amr şunları söyledi:

– Allah'a yemin ederim ki, o gün babanı gördüm; karnını deşmişlerdi, bağırsakları

dışarı dökülmüştü, sırtının kemikleri kırılmıştı ve bütün bedeni yara bere içindeydi. Abdullah da şu karşılığı verdi:

– Ey Amr! Biz seni ve sözlerini sınamışız. Senin dilinin yeterince yalancı ve aldatıcı olduğunu gördük. Sen şu anda senin durumunu bilmeyen, senin yaptıklarını sınama imkânını bulmayan insanlar arasındasın. Eğer Şam halkından başka bir halkın arasında olsaydın, iğrenç fikirlerini ifade etmekten utanacaktın, söz söyleme yolunun kesildiğini görecektin. Sırtındaki ağır vebal yüküyle yerinde oturacaktın. Korkudan ayakların birbirine dolanacak tir tir titreyecektin.

Bu sırada Muaviye araya girdi ve ikisine şöyle dedi: "Yeter artık...!" Sonra aralarındaki akrabalık bağının hatırına Abdullah'ın serbest bırakılmasını emretti. Bundan sonra Amr b. As bu davranışından dolayı Muaviye'yi sürekli olarak eleştirdi ve bu olaya ilişkin serzenişler içeren şu anlama gelen şiirler okudu:

"Sana bir emir verdim; yapmadın. Haşim'in oğlunu öldürmedin; oysa onu öldürmek bir zaferdi. Ali'ye o kanlı hengamede yardım eden değil miydi o? Sıffin'de kanımızdan deryalar oluşuncaya kadar savaştan geri durmadı. İşte bu da onun oğludur ve herkes babasına benzer. Çok geçmeden pişmanlıktan parmaklarını ısıracaksın."

2- Adiyy b. Hatem et-Tâî

Değerli sahabî... Peygamber'in (s.a.a) huzuruna geldiğinde, Peygamber onu saygıyla ağırlamıştı.

Büyük lider, hatip, zeki ve yiğit insan... Hicretin dokuzuncu yılında Müslüman oldu ve güzel bir Müslümanlık örneği sergiledi. Kendisi anlatıyor: "Medine'ye geldiğim zaman, insanlar merakla beni süzüyorlardı ve birbirlerine; 'Adiyy b.

Hatem'dir bu!' diyorlardı. Allah'ın Resulü bana; 'Müslümanlığı kabul et ki, selâmete eresin.' dedi. Dedim ki: 'Benim bir dinim var.' Buyurdu ki: 'Senin dinini senden daha iyi biliyorum.

Bana öyle geliyor ki, etrafımdaki yoksulları görüyorsun, insanların hepsinin eşit olmasını gözlemliyorsun ve bu, senin Müslüman olmanı engelliyor.' Sonra şunları söyledi: 'Hiç Hiyre'ye gittin mi?' 'Hayır, gitmedim, dedim, ama nerede olduğunu biliyorum.' Buyurdu ki: 'Yakın bir zamanda bir devenin sırtındaki hevdece oturmuş bir kadın, bir erkeğin himayesinde olmaksızın Hiyre'den çıkıp Mekke'ye gidecek ve Allah'ın evini tavaf edecektir.

Hiç şüphesiz Hürmüz'ün oğlu Kisra'nın hazineleri elimize geçecektir.' 'Hür'müz'ün oğlu Kisra'nın mı?' diye sordum. 'Evet, her taraftan öyle mal ve servet akacak ki, insanlar zekât alacak birini bulmaya çalışacaklar...' dedi." Adiyy diyor ki:

"Peygamber'in (s.a.a) haber verdiği olayların ikisini gözlerimle gördüm. Devenin sırtındaki hevdece oturmuş kadını da gördüm, Kisra'nın hazinelerinin ele geçirilmesini de... Hatta ben o hazinelere saldıran ilk süvariler arasındaydım. Allah'a yemin ederim ki, üçüncüsü de gerçekleşecektir."[295] Devam ediyor: "Kabileme mensup bazı adamlarla birlikte Ömer'in yanına geldim.

Bir işle meşgul olduğu için bana bakmadı. Öne çıktım ve 'Beni tanıdın mı?' diye sordum. 'Evet; sen, başkalarının inkâr ettiği sırada iman eden, başkalarının tanımadığı zaman tanıyan, başkalarının ihanet ettiği zaman vefa gösteren, başkalarının yüz çevirdiği zaman koşup bağlanan kimsesin. Ayrıca Peygamber'in (s.a.a) ashabının yüzünü ağartan ilk sadaka da Tayy kabilesinin gönderdiği sadakaydı.'

dedi."[296] Adiyy devamla şunları söylüyor: "Müslüman olduğum günden itibaren hiçbir namaz kılınmamış ki benim abdestim olmasın."[297] Sıffin Savaşı'nda, Âiz b. Kays Hurmuzî et-Tâî sancağı

taşımak hususunda onunla münakaşa etti. Tayy kabilesinde Hurmuzî koluna mensup olanların sayısı Adiyyoğulları'nın[298] sayısından fazlaydı. Abdullah b. Halife et-Tâî ortaya atıldı ve şöyle dedi:

"Ey Hurmuzîler! Adiyy'le mi kavga ediyorsunuz? Yoksa aranızda Adiyy gibi birisi veya atalarınız arasında onun babası gibi birisi mi vardır? Kabilenin hamisi ve ihtiyaç zamanı suyun savunucusu o değil midir? Mirba'ın[299] (dörtte bir ganimet payı) sahibinin oğlu, o değil midir? O değil mi Arapların en cömerdinin oğlu? Bütün varlığı talan edildiği hâlde, kendi himayesinde olan kimseleri savunan kimsenin oğlu değil midir?

O hiçbir zaman hile nedir bilmeyen, günah işlemeyen, cahil olmayan, cimrilik etmeyen, yaptığı iyilikleri başa kakmayan ve korku nedir bilmeyen kimse değil midir? Sizin atalarınız içinde onun babası gibi birisi ve sizin içinizde de onun gibi birisi var mıdır? Varsa gösterin! O İslâm'da sizin en üstününüz değil midir?

Hem sizin adınıza Peygamber'in (s.a.a) yanına giden de, o değil miydi? Nuhayle, Kadisiyye ve Medain Savaşları'nda, Celulâ, Nehavend ve Şuşter vakıalarında sizin komutanınız o değil miydi? Nasıl olur da kendinizi onunla mukayese edersiniz?

Allah'a yemin ederim ki, sizin kabilelerinizin gruplarından hiçbir grup sizin talep ettiği şeyi talep etmez." Bu sırada Hz. Ali (a.s) şöyle dedi: "Bu kadarı yeter, ey Halife'nin oğlu! Hepiniz yanıma gelin ve kabilenin bütün mensuplarını da getirin." Herkes Hz.

Dipnotlar

---

[275]- Bu konu el-İstiab, Usd'ul-Gabe, ed-Derecat'ur-Rafîa ve el-Emali adlı eserlerde de zikredilmiştir.

[276]- Bihar'ul-Envar, c.10, s.149

[277]- İbn-i Nedim'in Fihristi, s.136

[278]- Rical-i Necaşî, s.306

[279]- Bihar'ul-Envar ve diğer kaynaklar. Taberî bu rivayeti İmam Hasan (a.s) hakkından nakletmiştir. Fakat doğru değildir. Zira Hucr ve dostlarının ölümü İmam'ın vefatından iki yıl sonra olmuştur.

[280]- Kûfe yakınlarında, Fırat'ın doğu kıyısında bir yer adı. Hizasında, yani Fırat'ın batı kıyısında Mirvaha yer alır ki, orada Muhtar Sakafî'nin babası Ebu Übeyd'in meşhur savaşı meydana gelmiştir.

[281]- Bu tür idamı, ilk kez Ziyad uyguladı. Diğer zalimler ise, bu hususta ona uydular. İkinci Muaviye (Yezid b. Muaviye'nin oğlu) Ümeyyeoğulları'na itiraz ve Benî Haşim'in hakkını itiraf amacıyla hilâfetten çekildiğini belirtince,

Emevîler bunun onun eğiticisi Ömer 'tan kaynaklandığını düşündükleri için onu yakalayıp diri diri gömdüler. Bu hususta bk. Hayat'ul-Hayavan, Dimyerî, s.62. Dimyerî kitabında İkinci Muaviye'nin hilafetten çekilme sebeplerini, Şia olduğunu ve Peygamber'in Ehlibeyti'ne tâbi olduğunu açık bir şekilde ifade ettiğini içeren İkinci Muaviye'nin hutbesini nakletmiştir.

[282]- el-İsabe, c.4, s.294

[283]- Hucr ve arkadaşlarıyla ilgili yazılar için bk. el-İmamet-u ve's-Siyase, el-Kâmil, Taberî Tarihi, Şerh-u Nehc'il-Belâğa, el-İstiab, en-Nesayih'ul-Kâfiye, Tarih'ul-Kûfe.

[284]- Sefinet'ul-Bihar, c.2, s.360

[285]- Taberî, Ammare b. Ukbe'nin dedikoduculuğunu beyan ettikten sonra şöyle yazmaktadır: "Bazıları, Amr b. Hamık'ın iki şehri -Kûfe ve Basraisyana kaldıran kişi olduğu haberini Yezid b. Revim'in verdiğini söylemektedirler."

[286]- Bihar'ul-Envar, c.10, s.101

[287]- Bihar'ul-Envar, c.10, s.102

[288]- Hacer, Bahreyn devletinin şehirlerinden biridir

[289]- Sefinet'ül-Bihar, c.1, s.522

[290]- Ziyad'ın bu konuşmasını tarihçilerin birçoğu nakletmiştir. Konuşmanın bu bölümünü, "Şüphe ve Kararsızlığın İnce Sınırları" bölümünün kapsamı içinde aktarmıştık.

[291]- Bu deyim, onun bu açık sözlülüğü ile, diğerlerinden fazla bir suç işlemediğinden kinayedir. (A. Hameneî)

[292]- Bk. el-Kâmil, İbn-i Esir, c.3, s.183; Taberî Tarihi, c.6, s.130-132

[293]- Hucr'un arkadaşlarından biri olan Umeyr b. Yezid'i Ziyad'ın yanına götürdüler. Daha önce Ziyad onun canına ve malına dokunulmayacağı yönünde güvence vermişti. Onu getirdiklerinde, zincirle bağlamalarını, güçlü birkaç adamın onu havaya kaldırıp yere vurmalarını emretti.

Onlar da bu işi birkaç kere tekrarladılar. (Taberî, c.6, s.147)

[294]- Araplar bu beytin orijinalini dışarıda sessiz görünen, ama iç dünyası bundan tamamen farklı olan kimseleri anlatmak maksadıyla kullanırlar. Burada Amr b. As'ın maksadı şudur: Bu adamın sessiz ve uysal görünmesine aldanma. Onun göğsünde Sıffin Savaşı'nın öfke, kin ve düşmanlığı engin bir deniz gibi dalgalanmaktadır. (A. Hameneî)

[295]- el-İsabe, c.4, s.228-229

[296]- age

[297]- age

[298]- Bu Adiyy, Adiyy b. Hatem'in beşinci kuşaktan dedesidir. Dolayısıyla Peygamber'in sahabesi Adiyy b. Hatem'in soy ağacı şöyledir: Adiyy b. Hatem b. Abdullah b. Sa'd b. Haşrec b. İmrau'l- Kays b. Adiyy.

[299]- Mirba', İslâm öncesi cahiliye döneminde ganimetten kabile reisine verilen dörtte birlik özel paydır.

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI

Ali'nin yanında toplandılar. Buyurdu ki: "Abdullah b. Halife'nin sözünü ettiği bu savaşların tümünde sizin komutanınız kimdi?" "Komutanımız Adiyy idi." dediler.

Abdullah b. Halife dedi ki: "Ey Emir'ül-Müminin! Onlara sorun; acaba Adiyy'in kendilerinin başkanı ve büyüğü olmasına razı değil midirler?" Hz. Ali (a.s) onlara sordu. Şu cevabı verdiler: "Niçin razı olmayalım!" Dedi ki: "Adiyy içinizde sancağı taşımaya en lâyık olan kimsedir.

Sancağı ona verin."[300] 51 yılında Ziyad memurlarını, onu Kûfe'de kendi adıyla

bilinen (Adiyy Camii) camide yakalamaları için gönderdi. Onu camiden çıkarıp hapse attılar.

Şehirdeki bütün Yemenliler, Rabîa ve Mudar kabilelerinin mensupları Adiyy'in tutuklanmasına karşı tepki gösterdiler. İnsanlar Ziyad'ın yanına geldiler ve Adiyy hakkında onunla konuştular.

Peygamber'in (s.a.a) sahabesi olan bir kimseye karşı sergilediği bu muameleden dolayı onu eleştirdiler, kınadılar. Ziyad, Adiyy'den Abdullah b. Halife et-Tâî'yi kendisine getirmesini istedi. -Abdullah Hucr'un arkadaşlarındandı.

Ziyad'ın memurlarına (el-Hamrâ) karşı gelenlerden biriydi.- Adiyy bu öneriyi kabul etmedi. Sonunda Ziyad, Abdullah'ın Kûfe'den çıkmasına razı oldu.[301] Bir gün Adiyy Muaviye'yle karşılaştı. O, Muaviye'nin gözünde büyük ve heybetli biri görünürdü.

Onun fitne ortamlarındaki doğruluğunu sınamış, zorluklar esnasındaki isabetli kararlarını gözlemlemiş, geçmişindeki isabetli görüşlerini ve deneyimlerini görmüştü. Bu yüzden onunla konuşurken, öteden beri kendisine muhalif olan büyük insanlara karşı sergilediği özel tutumunu sergiledi ve onunla dikkatli bir konuşma yaptı. Sordu:

– Tarafa'lar neredeler ey Adiyy? (Tarafalar derken, Adiyy'in oğulları, Tariyf, Târif ve Tarafa'yı kastediyordu.)

– Sıffin Savaşı'nda Ali'nin safında savaşırken öldürüldüler.

– Ali sana karşı insaflı davranmamış; senin oğullarını ölüme gönderirken, kendi oğullarını korumuş.

– Asıl ben Ali'ye karşı insaflı davranmamışım; o öldürüldü, ben henüz hayattayım.

– Osman'ın kanından bir damla kalmıştır ki, Yemenli bir büyüğün kanından başkası onu temizlemez.

Adiyy şu karşılığı verdi:

– Allah'a yemin ederim ki, ey Muaviye! Senin düşmanlığını yerleştirdiğimiz kalplerimiz, hâlâ sinelerimizde çarpmaktadır. Eğer sen bir parmak kadar hile ve kandırma yolundan girişimde bulunursan, biz bir karış düşmanlık yolundan sana yöneliriz.

Şunu da bil ki, boğazımız kesilse ve canımız dudaklarımıza gelip dayansa bu durum, bizim için Ali hakkında söylenen kötü bir söz işitmekten daha kolay gelir.

Kılıcı öyle birine salla ki elinde kılıç olsun...

Bu sırada Muaviye hazır bulunanlara döndü ve şöyle dedi:

"Bunlar hikmetli sözlerdir; onları yazın..." Böylece Adiyy'in hamlesinden bu şekilde sıyrılmış oldu. Sonra tekrar Adiyy'e döndü ve onunla her konuda koyu bir sohbete daldı. Diyeceksin ki, az önceki sert ve kırıcı konuşmalar onların arasında geçmemişti.[302] Bir süre sonra:

– Bana Ali'yi anlat, dedi.

Adiyy:

– Mümkünse bu konuyu bir kenara bırak, dedi.

Muaviye:

– Hayır, vazgeçmiyorum, dedi.

Bunun üzerine Adiyy konuşmaya başladı ve Ali'yi şöyle

anlattı:

– Allah'a yemin ederim ki, Ali sonu olmayan bir varlık gibiydi. Güçlü bir adamdı. Daima doğru konuşan, dürüst biriydi. Adaletle, insafla hükmederdi. Çevresinden hikmet fışkırırdı.

Yaptıklarından ve sözlerinden ilim dökülürdü. Dünyadan ve dünyanın çekici süslerinden uzaklaşırdı. Geceleri yalnızlık köşesine çekilirdi. Allah'a yemin ederim ki, daima göz yaşı döker ve uzun düşüncelere dalardı.

Yalnız kalınca nefis muhasebesi yapardı. Geçmişine daima üzülür, hüzün duyardı. Giysi olarak kısa elbiseleri, yiyeceklerden de kuru ve sert yemekleri seçerdi. Aramızda bizden biri gibiydi. Ona bir soru sorduğumuzda cevap verirdi. Ona yöneldiğimiz zaman o da bize yaklaşırdı.

Onun bu kadar merhametli ve bize yakınlık göstermesine rağmen heybetinden onun yanında konuşacak gücü kendimizde bulamazdık. Azameti karşısında ona bakacak mecalimiz olmazdı. Tebessüm ettiği zaman inci misali dişleri görülürdü. Dindar insanlara büyük saygı gösterirdi. Güçsüzlerle dost olurdu.

Güçlüler onun kendilerine zulmetmesinden endişe etmezlerdi, zayıflar onun adaletinden ümitlerini kesmezlerdi. Yemin ederim ki, çok iyi hatırlıyorum; bir gece onu ibadet ettiği mihrabında gördüm. Gece karanlık perdesini her tarafa yaymış, yıldızların üzerini örtmüştü. Göz yaşları sakallarına

dökülüyordu. Yılan tarafından ısırılmış gibi kıvranıyordu, yürek yakacak şekilde inliyordu. Sesi şu anda kulağımda gibi: "Ey dünya! Bana yönelmiş, bana yüzünü mü gösteriyorsun! Benden başkasını aldat!

Henüz eline o fırsat geçmemiş ki, beni aldatasın! Seni üç talakla boşadım ki, bundan geri dönüş olmaz. Senin hayatın alçak ve değerin de azdır... ah! Azık az; yol uzun ve bir dost yoktur!.."

Muaviye'nin gözleri doldu. Elbisesinin yeniyle göz

yaşlarını sildi ve:

– Allah Ebu'l-Hasan'a rahmet etsin! dedi. Gerçekten dediğin gibiydi... Peki ona karşı sabrın nasıldı?

– Tıpkı, kucağında yavrusu boğazlanan bir annenin sabrı gibi. Göz yaşları kurumaz ve gözlerindeki yaşlar dinmez...

Muaviye sordu:

– Onu ne kadar anıyorsun?

– Zaman onu unutmama izin veriyor mu ki?[303]

Yazar: Adiyy b. Hatem, Muhtar b. Ebu Übeyde zamanında hicrî 68 tarihinde[304] 120 yaşında vefat etti. Onun ölümüyle birlikte, sadece meleklerde bulunan bir ruh, yalnız hikmet ehli olan kimselerde bulunan sağlam bir fikir ve ancak Allah'ın velilerinde bulunan gerçek bir iman bu cihandan ayrılmış oldu.

3- Sa'saa b. Sûhan

Önde gelen bir Arap lideriydi. Üstün bir soya mensup, faziletli bir öncüydü. Resulullah (s.a.a) zamanında Müslüman oldu. Ancak yaşı küçük olduğu için Peygamber'le hiç karşılaşmadı.

Ömer'in hilâfeti zamanında halifenin karşısına ağır bir problem çıktı. Halife bir konuşma yaptı ve bu problemle ilgili olarak insanların görüşlerini öğrenmeye çalıştı.

Henüz genç bir delikanlı olan Sa'saa yerinden kalktı, problemin üzerindeki perdeyi kaldırdı ve bu meseleyle ilgili doğru yolu gösterdi. Gerçekten onun dedikleri aynen uygulanarak problem aşıldı. Kısacası Kûfe'de ünlü bir adamdı.

Emir'ül-Müminin'in (a.s) yanında Cemel ve Sıffin Savaşları'na katıldı. el-İsabe[305] adlı eserde şöyle yazıyor: "Muğiyre (Kûfe valisi), Muaviye'nin emri doğrultusunda

Sa'saa'yı Kûfe'den Cezire'ye veya Bahreyn'e sürdü.

Bazıları, onun İbn-i Kafan adasına sürüldüğünü... ve orada vefat ettiğini söylemişlerdir..." Muaviye, Sa'saa b. Sûhan'ı, Adiyy'i, Abdullah b. Kevvâ Yeşkurî'yi ve Hz. Ali'nin dostlarından ve Kureyş'in büyüklerinden bir grubu hapse attı. Bir gün onların bulunduğu zindana uğradı ve onlara dedi ki:

– Sizi Allah adına yemine veriyorum. Soracağım soruya doğru cevap verin. Benim nasıl bir halife olduğumu düşünüyorsunuz.

İbn-i Kevvâ şu karşılığı verdi:

– Eğer bizi yemine vermemiş olsaydın, senin bu soruna cevap vermeyecektik. Çünkü sen zalim bir kindarsın ve iyi kimseleri öldürmekten dolayı Allah'tan korkmazsın! Ama şimdi zorunlu olarak cevap vereceğiz.

Şu kadarını biliyoruz ki, senin geniş bir dünyan ve dar bir ahiretin var. Karanlıkları aydınlık gibi gösteriyor, aydınlığı da karanlık olarak nitelendiriyorsun.

Muaviye -belki de mevzuyu değiştirmek için- şöyle dedi:

– Yüce Allah hilâfete Şam ehli ile değer kazandırdı.Çünkü onlar haremin savunucularıdırlar.

Allah'ın koyduğu haramları terk ederler. Iraklılar gibi değildirler ki, Allah'ın koyduğu haramları hafife alsınlar; Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını da haram saysınlar.

Abdullah şöyle dedi:

– Ey Ebu Süfyan'ın oğlu! Her sözün bir cevabı var. Ama biz senin baskı ve zorbalığından endişe ediyoruz. Eğer bize konuşma özgürlüğünü verirsen, Allah'ın yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmayan, pişmanlık duymayan keskin dillerimizle Iraklıları savunuruz. Aksi takdirde Allah'ın emri gelinceye ve genişliğe çıkıncaya kadar sabrederiz.

Muaviye dedi ki:

– Allah'a yemin ederim ki, hiçbir zaman senin diline özgürlük vermeyeceğim.

Bu sırada Sa'saa söz aldı ve şöyle dedi:

– Sözünü söyledin, ey Ebu Süfyan'ın oğlu! Maksadını da anlattın. Söylemek istediğin her şeyi de söyledin. Ama gerçek senin söylediğin gibi değildir. Zorla hükümet koltuğuna oturan, insanlara karşı kibir ve gururla hareket eden, yalan ve aldatma gibi batıl yöntemlerle halka egemen olan bir kimse nasıl halife olabilir ki?

Allah'a yemin ederim ki, sen Bedir Savaşı'nda ne bir darbe vurdun, ne de bir ok attın.

Bilâkis o savaşta tam da şu sözde ifade edilen duruma örnek oluşturdun: 'Olup bitenlere seyirci kaldın...'[306] Sen ve baban hem kervan (Ebu Süfyan kervanı), hem de sefer (Bedir'e giden Kureyş ordusu)[307] olayında da insanları

Resulullah'a (s.a.a) karşı kışkırtan kimselerdendiniz. Sen ve baban Resulullah'ın (s.a.a) azat ettiği savaş esirlerindendiniz. Azat edilmiş bir köleden halife olur mu? Muaviye bu sözlere cevap olarak sadece şunu söyleyebildi:

– Eğer Ebu Talib'in şu şiirini kendime şiar edinmiş olmasaydım, mutlaka sizi öldürürdüm:

"Onların cahilliklerine hilimle ve hoşgörüyle cevap verdim. / Güç yettiği hâlde birini affetmek, bir tür büyüklüktür..."

Bir başka seferinde Muaviye Sa'saa'ya sordu:

– İyiler ve fasıklar kimlerdir?

Sa'saa şu karşılığı verdi:

– Hileyi terk etmenin bir gereği de açık söz söylemektir. İmam Ali ve dostları iyilerin önderleridirler. Sen ve dostların da diğer grubu temsil ediyorsunuz.

Muaviye sordu:

– Şam halkı hakkında ne düşünüyorsun?

– İnsanlara karşı herkesten çok itaatkârdırlar; ama Allah'a karşı herkesten çok asidirler. Karşı konulmaz güce sahip Allah'ın emrine isyan ediyorlar; buna karşılık kötülerin kudret tezgahlarının tufeylisidirler. Kahrolsunlar. Yok olsunlar. Daima utanç içinde olsunlar; yüzleri kara olasıcalar!

Muaviye şöyle dedi:

– Allah'a yemin ederim ki, ey Sûhan'ın oğlu! Çoktan beri hayat kadehin dolmuştur; ancak Ebu Süfyan'ın oğlunun hilmi seni savunuyor.

Sa'saa şu karşılığı verdi:

Bu, Allah'ın emrine ve kudretine bağlıdır. Beni savunacak olan O'nun gücüdür. Kuşkusuz başıma her ne gelirse, ezelde ilâhî takdir olarak yazılmıştır.[308]

Mes'udî şöyle der:

"Sa'saa'nın başından ilginç maceralar geçmiştir. Ondan geriye son derece beliğ, açık, derin anlamlı, aynı zamanda veciz ve kısa sözler kalmıştır." "Sa'saa Emir'ül-Müminin'in (a.s) dostları arasında seçkin bir şahsiyete sahipti.

Emir'ül-Müminin onu 'güçlü ve usta hatip' olarak överdi. Sonraları Cahiz onu, insanların en düzgün ve en açık konuşanı olarak nitelendirmiştir." Barış anlaşmasından sonra Kûfe'ye gelen Muaviye, bir gün ona şöyle dedi:

– Allah'a yemin ederim ki, senin bu şekilde güven içinde dolaşmandan nefret ediyorum. O da şu karşılığı verdi:

– Allah'a yemin ederim ki, ben de seni bu unvanla (halife unvanıyla) çağırmaktan nefret ediyorum. Sonra onu halife diye selâmladı. Muaviye şöyle dedi:

– Eğer doğru söylüyorsan ve beni gerçekten halife olarak kabul ediyorsan, minbere çık ve Ali'ye lânet oku.

Sa'saa minbere çıktı. Allah'a hamdü sena ettikten sonra şöyle dedi: "Ey insanlar! Ben şu anda kötülüğü önüne almış, iyiliği ise arkasında bırakmış bir adamın yanından geliyorum.

Bu adam bana Ali'yi lânetlememi emretti. Haydi ona lânet okuyun. Allah'ın lâneti onun üzerine olsun."

Camide bulunanlar hep bir ağızdan "Amin." dediler.

Ardından Muaviye'nin yanına gitti ve olanları ona anlattı.

Muaviye dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, senin maksadın benden başkası değildir. Geri dön ve ona ismen lânet oku."

Sa'saa tekrar camiye döndü, minbere çıkıp şöyle dedi:

"Ey insanlar! Emir'ül-Müminin bana Ali'ye lânet okumamı emretti. Haydi ona lânet okuyun." Camide bulunanlar hep

bir ağızdan "Amin" dediler. Bu olay da Muaviye'ye aktarılınca şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, onun maksadı benden başkası değildir. Onu bu şehirden çıkarın. Benimle aynı şehirde bulunmasın." Bunun üzerine Sa'saa'yı Kûfe'den sürdüler.[309]

İbn-i Abdurabbih yazıyor:

"Bir gün Sa'saa Muaviye'nin yanına gitti. Amr b. As da Muaviye'nin yanında divanda oturuyordu. Sa'saa içeri girince Amr b. As şöyle dedi: 'Turabîciliğinin[310]

hatırına ona yer verin!' Sa'saa şöyle dedi: Ben turabîyim (aslım topraktır). Topraktan yaratıldım ve ona geri döneceğim. Yine ondan diriltileceğim.

Fakat sen ateşten bir kıvılcımsın." Iraklılardan oluşan bir heyet Muaviye'nin yanına geldi. Kûfelilerden oluşan grubun içinde Adiyy b. Hatem, Basra grubunun arasında da Ahnef b. Kays ve Sa'saa b. Sûhan da bulunuyordu.

Amr b. As Muaviye'ye şöyle dedi: "Bunlar dünya ehli ve Ali Şiîlerindendirler. Cemel ve Sıffin Savaşları'nda onun yanında savaştılar. Onlardan sakın!" Abdulkays Sa'saa b. Sûhan'ın o kadar çok macerası var ve bu maceralar o kadar çeşitlidir ki,

bunların tümünü anlatmak, kitabımızda esas aldığımız özetleme yöntemine uygun düşmez. Yukarıda bazı örnekler verdik ki, tarihten bazı sayfaları dikkatlere sunalım ve onun Muaviye'yle karşılaşmalarına ve Muaviye'nin ona karşı takındığı tavra ışık tutalım.

4-Abdullah b. Halife et-Tâî

Savaş meydanında ateş saçan bir kahraman... Uzeyb, kanlı Celûlâ, Nehavend, Şuşter ve Sıffin Savaşları'nda eşsiz kahramanlıklar sergilemişti. Öyle etkileyici bir hatipti ki, Sıffin Savaşı'nda Tayy kabilesine mensup bir adam, kabilenin sancağını taşımak hususunda Adiyy b. Hatem'le tartışınca, kesin ve etkileyici bir konuşma yapmış –bu konuşmaya daha önce yer verdik- ve tartışmaya son noktayı koymuştu.

Ayrıca Hucr ile omuz omuza Emir'ül-Müminin'i (a.s) cansiperane savunmuştu. Ziyad'ın "el-Hamrâ" grubundan oluşan askerleri ona saldırmıştı. O kendisini kahramanca savunmuş, kavminin ve kabilesinin yardımıyla onları yenilgiye uğratmıştı.

Onun takva sahibi ve iffetli kız kardeşi dışarı çıkmış ve şöyle feryat etmişti: "Ey Tayy kabilesinin erkekleri! Mızraklarınızı ve dillerinizi Abdullah b. Halife'ye veriyor musunuz?" Kabilenin erkekleri, bu kamçılayıcı söz üzerine askerlere saldırmış ve onları tarumar etmişlerdi.

Böylece Ziyad çaresiz kalmıştı. Sonra kabilenin büyüğü Adiyy b. Hatem'i zindana attı ve

kurtulması için Abdullah b. Halife'yi teslim etmesini şart koştu. Adiyy bu öneriyi kabul etmedi. Sonunda Ziyad Abdullah'ın Kûfe'yi terk etmesi şartıyla razı oldu.

Adiyy, Abdullah'a Kûfe'den çıkmasını önerdi ve serbest olarak Kûfe'ye dönmesi için çaba sarf edeceğine söz verdi. Abdullah Cebeleyn'e,[311] bir rivayete göre de San'a'ya gitti. Vatan özlemiyle dolu bir yürekle uzun zaman oralarda derbeder yaşadı.

Aradan bir süre geçince Adiyy'e bir mektup yazdı ve verdiği sözü tutmasını istedi. Olayları çok güzel tasvir eden güçlü bir şairdi. Birçok kasidesi ve beyitleri var. Bunları Adiyy'i eleştirmek maksadıyla yazmıştır.

Bu şiirlerde geçmişini, yaşadığı gurbeti ve şimdiki esareti ona hatırlatır. Ancak Adiyy verdiği sözü yerine getirme imkânını bulamadı. Abdullah ömrünün sonuna kadar sürgün edildiği yerde kaldı. Ziyad'ın ölümünden çok kısa bir süre önce öldü.

Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.[312]

MACERANIN SONU

Yukarıda işaret ettiğimiz olayların arasında, tarih kaynaklarında dikkat çekecek bir boşluk vardır. Mevcut tarih kaynakları, kotardıkları hikâyelerle bu boşlukları bir türlü kapatamamışlardır.

Buraya kadar Muaviye'nin kesin anlaşmalarla verdiği sözlere ne kadar bağlı kaldığını gördük. Gördük ki, anlaşmanın beş maddesi de yeminler verdiği, kesin sözlerle pekiştirdiği ve ahdettiği hâlde, anlaşmaya uygun bir şekilde uygulanmamıştır.

Ne hükümeti ele geçirdiği sırada söz verdiği gibi Allah'ın kitabına, Peygamber'in sünnetine ve lâyık halifelerin uygulamalarına göre hareket etti, ne kendisinden sonra halifenin belirlenmesini şûraya bıraktı, ne de hilâfeti gerçek sahibine tevdi etti. Aynı şekilde Hz.

Ali'ye yapılan çirkin küfürleri de durdurmadı. Hatta bu çirkin küfürlerin minberlerde yapılması geleneğini başlattı. Anlaşma gereğince verilmesi gereken haracı da vermedi. İmam Ali'nin taraftarları ve dostları da onun hain saldırılarından kurtulamadılar. Anlaşmadan sonra onlara karşı öyle cinayetler işledi ki, İslâm'dan önce dahi benzerlerine rastlanmamıştı.

Örneğin: İslâm döneminde ilk defe kılıçla kesilip şehirlerde teşhir edilen baş, İmam Ali dostlarınındı ve bu iş Muaviye'nin emriyle gerçekleşti. İslâm döneminde ilk defa diri diri mezara konulan kişi de bir Şiî'ydi ve bu cinayetin emrini de Muaviye vermişti. İslâm döneminde ilk defa hapse atılan kadın da bir İmam Ali dostuydu ve bu hükmü de Muaviye vermişti.

Elleri ayakları bağlı, savunmasız bir şekilde katledilen ilk şehitler de Şiîlerdi ve onların katili de Muaviye'ydi. Kısacası, Muaviye anlaşmanın bütün maddelerini ihlâl etti. Bütün sözlerini çiğnedi. Şaşırmamak elde değil, bütün

bu yaptıklarına rağmen İslâmî hilâfet iddiası da vardı! Anlaşmanın son maddesi ise, son derece titiz ve duyarlılıkla hazırlanmıştı. Halkın nazarında en ağır şart sayılıyordu.

Bu şartı çiğnemek açık bir şekilde Kur'ân'a ve Peygamber'e muhalefet anlamına gelirdi. Bu yüzden söz konusu madde bir süre ihanetten ve çiğnenmekten masun kaldı.

Sekiz yıl bu maddeyi gözetti. Ama sonunda bu

maddeden de sıkıldı. Bu gibi işleri yapmaya teşvik eden ve sürekli olarak kendisine vesveseler telkin eden Emevîlik karakteri sonunda galip geldi. Muaviye'nin Emevî olduğu kesinleşti. Tarihçilerin iddia ettikleri ve dilden dile dolaşan annesi Hind

ile ilgili söylentilerin asılsız olduğu ortaya çıktı. Artık Muaviye'nin Emevî soylu Ebu Süfyan'ın oğlu olduğuna kuşku kalmamıştı!

Ebu Süfyan'ın ve Hind'in oğlu da Kur'ân'ı dikkate alır mıydı?! Geçmişteki bütün cinayetlerini unutturan cinayeti nihayet gerçekleştirdi. İbn-i Abbas'ın deyimiyle Arapların ya da Ebu İshak Sebiî'nin deyimiyle insanlığın iki büklüm boyun eğdikleri süreç başlamış oldu. Barış anlaşmasının içerdiği maddelerden biri İmam Hasan'ın can güvenliğini öngörüyordu. Bu madde doğal

olarak diğer maddelerden daha çok ihanetten masun kalacaktı ve şartlar gereğince daha çok korunup gözetilecekti. Kılıçların kınına koyulmasından, savaş meydanının boşaltılmasından ve karşı taraf anlaşmaya bağlı kalacağına söz vermesinden sonra bu maddenin çiğnenmesi, Muaviye'nin hayatı boyunca işlediği cinayetlerin en büyüğüydü.

Ne Medine'de -İmam Hasan'ın (a.s) evinde-, ne Peygamber'in (s.a.a) ailesinde, ne Şiîler arasında, ne de akrabalık veya başka bir bağla İmam Hasan'la ilişkisi bulunan kimseler arasında Muaviye'nin dünyasının aleyhine sayılabilecek bir davranış sadır olmuş değildi. Şu hâlde bu hainliğin nedeni neydi ve hangi bahaneyle izah edilebilirdi?!

Hiçbir anlaşma metninde rastlanmayacak kadar ısrarla verilen onca söze, onca yemine ne oldu?... Acaba sözde Müslüman bazı aldanmış kimselerin Muaviye'nin oğlu Yezid'in Hüseyin'i katletmesini mazur göstermek için "Mağrur bir gençti, maymunlarla oynaşması aklını başından almıştı, şarap içtiği için o cinayeti işledi." şeklinde düzdükleri bahaneye ve gerekçeye benzer bir gerekçeyi Muaviye için de kurgulayabilir miyiz?

Muaviye'ye yakıştırdıkları tedbirlilik, olgunluk, uyanıklık gibi özellikleri ne yapacağız? Acaba bu niteliklerle İmam Hasan'ı katletme faciası birbiriyle bağdaştırılabilir mi? Aslında babanın işlediği bu korkunç cinayetti oğlu o dehşet verici cinayeti işlemeye sevk eden. Böylece babaoğul İslâm tarihinin en büyük cinayetini işlediler: İki cennet serverini öldürme cinayeti.

Peygamber'in (s.a.a) neslinin devam edeceği tek kanalı kesme faciası. Gerçekte bu

cinayet, Peygamber'in tarihsel devamlılığını kesmeye yönelikti. Evet, bu iki katilin Peygamber'in halifesi adını taşıyor olmaları da ayrıca hayret vericidir!! Vah İslâm'ın hâline ki, Peygamber'inin halifeleri bu tıynette insanlardandı!!

Muaviye'nin dirayeti ve işbilirliği(!) adam öldürmede öyle özel yöntemler geliştirmesine yol açtı ki, ondan sonra oğlu Yezid babasıyla özdeşleşen bu özel cinayet yöntemini kullanmadı ve kendisi mağrur bir genç , babası da deneyimli, usta bir siyasetçi adıyla tarihteki yerlerini aldılar!! Kuşkusuz eğer Ebu Süfyan'ın ömrü vefa etseydi, soyu için öngördüğü ikbalin bu iki evlâdı aracılığıyla gerçekleştirilmiş olduğunu gönül rahatlığıyla seyredecekti.

Derken Muaviye Mervan b. Hakem'i,[313] İmam Hasan'ın eşlerinden biri olan Eş'as b. Kays el-Kindî'nin kızı Cu'de ile görüşüp İmam Hasan'ı zehirletmesini sağlamak üzere görevlendirdi. Cu'de'ye bu hizmetine karşılık Hasan'ın ölümünden sonra Yezid'le evlendirileceği vaat edildi ve peşin olarak da bin dirhem para verildi. Eş'as b. Kays Müslümanlığı kabul ettikten sonra utanç verici bir şekilde irtidat eden, sonra şartların zoruyla tekrar Müslüman olmak durumunda kalan ünlü münafıktır.

Cu'de de böylesine kirli bir kimsenin kızı olması hasebiyle, böylesine utanç verici bir görevi kabul etmeye herkesten daha hazır bir karaktere sahipti. İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Eş'as, Emir'ül-Müminin'in (Hz. Ali) kanına ortak oldu.

Kızı Hasan'ı zehirledi. Oğlu Muhammed'in eli de Hüseyin'in kanına bulaştı." Böylece Muaviye'nin amacı fiilen gerçekleşti. Bu eylemle birlikte ümmetin kaderi değişti. Mutsuzluk ve yozlaşma her tarafı kapladı.

Bizzat Muaviye'nin kendisi ve ondan sonra gelenler de kanlı eylemlerin ve intikamların hedefi hâline geldiler. Bu eylemle birlikte anlaşmanın son maddesi de Muaviye tarafından çiğnenmiş oldu. İmam Hüseyin (a.s) ömrünün son demlerinde onun hakkında şöyle demişti: "Kadehi doldu ve bütün arzularına kavuştu.

Allah'a yemin ederim ki sözlerini tutmadı, doğru konuşmadı."[314] Mervan'ın habercisi, Muaviye'ye İmam Hasan'ın zehirlenerek öldürülmesi plânının başarıyla gerçekleştiği haberini verdi ve şöyle dedi: "Hasan'a hayret ediyorum.

Rûme[315] suyuna karıştırılmış bal şerbetini içti ve can verdi."[316] Muaviye sevincini daha fazla gizleyemedi. O sırada yeşil sarayda bulunuyordu. Yüksek sesle tekbir getirdi.

Saray halkı da yüksek sesle tekbir getirdiler. Mescittekiler de tekbir sesini duyunca hep bir ağızdan; "Allahu ekber..." dediler. Karaza b. Amr b.

Nevfel b. Abdumenaf'ın kızı ve Muaviye'nin karısı Fahite odasından çıktı ve şöyle dedi: "Allah seni sevinçli kılsın, ey Emir'ül-Müminin! Ne haber aldın ki bu kadar seviniyorsun?" "Hasan b. Ali'nin ölüm haberini aldım." dedi.

Fahite; "İnna lillahi ve inna ileyhi raciûn..." dedi. Ağlayarak şunları söyledi: "Müslümanların serveri ve Peygamber'in (s.a.a) kızının oğlu dünyadan ayrıldı." Muaviye şöyle dedi: "Ne kadar yerinde ve doğru bir iş yaptın. O gerçekten senin söylediğin gibiydi.

Onun için ağlamaları daha yerindedir." İbn-i Kuteybe bu rivayete şu eklemeyi yapar: Muaviye Hasan'ın ölüm haberini alınca, sevinç gösterilerinde bulundu ve secdeye kapandı. Yanında bulunan kimseler de secdeye kapandılar. O sırada Şam'da bulunan Abdullah b. Abbas olup bitenleri haber alınca Muaviye'nin yanına gitti.

Oturunca Muaviye ona şöyle dedi: "Hasan b. Ali öldü, ey Abbasın oğlu!" İbn-i Abbas şöyle dedi: "Evet o öldü." Ardından birkaç kere; "İnna lillahi ve inna ileyhi raciûn" [=Biz Allah'tan geldik ve O'na döneceğiz.] dedi. Sonra şunları söyledi: "Duydum ki onun ölümünden dolayı sevinç gösterilerinde bulunmuşsun. Allah'a yemin ederim ki, onun bedeni senin kabrini doldurmayacak ve onun ölümü senin ömrünü

uzatmayacaktır. O senden daha iyi olduğu hâlde vefat etti. Bugün onun yasını tutuyorsak, bundan önce ondan daha büyük birinin yasını tutmuştuk. Onun dedesi Peygamber'in (s.a.a) yasını tutmuştuk.

Fakat Allah Peygamber'den sonra bizi teselli etti ve en güzel şekilde bizi onurlandırdı." Bunları söyledikten sonra İbn-i Abbas feryat etti ve mecliste bulunanlar da ağlamaya başladılar. Muaviye de ağladı. O, "Bugüne kadar bu kadar çok ağlayan göz görmemiştim." diyordu. Muaviye sordu: "Hasan kaç sene yaşadı?" İbn-i Abbas şu karşılığı verdi: "Hasan, bir kimsenin onun doğum tarihini bilmeyecek kadar büyüktür..." Ravi der ki: Muaviye bir süre sessiz kaldı, sonra şunları söyledi: "Ondan sonra kavmin büyüğü sensin.

İbn-i Abbas dedi ki: Allah, Ebu Abdullah Hüseyin'e ömür verdiği sürece , kavmin büyüğü ben değilim."[317] Yakubî, kendi tarih kitabında İmam Hasan'ın ölümü üzerine Kûfe'ye hâkim olan matem havasını, Şia'nın önde gelen isimlerinin Süleyman b. Surad'in evinde toplanmalarını ve etkili ve hüzünlü bir mektupla taziyelerini İmam Hüseyin'e bildirmelerini ayrıntılı olarak anlatır.[318] İmam Hasan'ın (a.s) ölüm haberi Basra'ya ulaştı. Basra valisi Ziyad b. Sümeyye idi. Bütün halk ağlıyordu.

Her taraftan ağlama ve inleme sesleri geliyordu. Ebu Bekre - Ziyad'ın ana bir kardeşi- hasta yatağındaydı. İnsanların uğultusunu duyunca şöyle dedi: "Allah onu daha büyük kötülüklerden kurtardı ve insanlar onun ölümüyle büyük bir hayrı ellerinden kaçırmış oldular. Allah Hasan'a rahmet etsin."[319] Kardeşi Muhammed b. Hanefiyye cansız bedeninin yanında ona ağıt yakıyordu:

"Allah sana rahmet etsin, ey Ebu Muhammed! Allah'a andolsun, gerçi hayatın aziz

ve seçkindi, ölümün de yeterince ezici ve yıkıcıdır. Senin bedenine hayat veren ruha ne mutlu! Ne mutlu o bedene ki kefenin onu kucaklamaktadır..! Nasıl olmasın ki? Sen hidayetin çocuğusun, takva ehlinin yadigârı, Ashab-ı Kisâ'nın beşincisisin.

Hakikatin elinde terbiye gördün, İslâm'ın kucağında eğitildin. İman membaından süt emdin. Ne güzel bir hayat ve ne güzel bir ölüm! Allah'ın selâmı ve rahmeti üzerine olsun... Gerçi senin hayat anıların hatıramızdan silinmeyecektir ve senin iyi payından kuşku duymayacağız..."[320]

İmam Hasan'ın Muaviye tarafından zehirletildiğine ilişkin olarak tarihî kaynaklarda yer alan rivayetler, başka birtakım hadiselerde olduğu gibi mütevatir derecesine varmış sağlamlıkta ve kuşku kabul etmez düzeydedirler. Bu görüşü belirtenleri şu şekilde sıralayabiliriz: el-İstiab, el-İsabe, el-İrşad, Tezkiret'ul-Havas, Delail'ul-İmame[321] ve Makatil'ut- Talibiyyin adlı eserlerin yazarları. Şa'bî, Yakubî, İbn-i Sa'd (Tabakat adlı eserinde), Medainî, İbn-i Asakir, Vakıdî, İbn-i Esir,

Mes'udî, İbn-i Ebi'l-Hadid, Seyyid Murtaza (Tenzih'ul- Enbiya adlı eserde), Şeyh Tusî (el-Emali adlı eserde), Şerif Razî (şiir divanında), Hâkim (el-Müstedrek adlı eserde) gibi yazarları da gösterebiliriz. el-Bed'u ve'l-Hitam adlı eserin yazarı şunları yazıyor: "Hasan, hicrî 49 yılında vefat etti. Eş'as'ın kızı Cu'de ona zehir verdi. Bu zehiri de Muaviye ona göndermişti.

Bu hizmeti karşılığında oğlu Yezid'le evlendireceğini vaat etmişti. Fakat sonra bu sözünü tutmadı." İbn-i Sa'd, et-Tabakat adlı eserinde şöyle yazıyor: "Muaviye defalarca onu zehirledi..." Medainî diyor ki: "Hasan'a dört kere zehir verildi..." Hâkim el-Müstedrek adlı eserde şöyle yazıyor: "Hasan b.

Ali'ye defalarca zehir verildi. Her defasında kurtuldu. Fakat son olayda ciğeri

parçalandı ve öldü."[322] Yakubî şunları yazıyor: "Ölmek üzereyken kardeşi Hüseyin'e şunları söyledi: Kardeşim! Bu üçüncü ve son keredir ki bana zehir verildi. Hiçbiri bu son zehir kadar etkili değildi.

Bugün öleceğim. Dünyadan ayrıldığım zaman beni Resulullah'ın (s.a.a) yanında defnet. Çünkü hiç kimse benden daha fazla ona komşu olmaya lâyık değildir. Ama biri bu hususta sana karşı çıkarsa, bir tek damla kanın dahi dökülmesine meydan verme." İbn-i Abdulbirr yazıyor: Hüseyin kardeşi Hasan'ın yanına geldi. Hasan ona şöyle dedi: "Kardeşim! Bugüne kadar üç kere bana zehir verildi. Ama hiçbiri bu seferki kadar etkili

değildi. Şu anda ciğerim mahvolmuştur." Hüseyin sordu: "Kardeşim! Sana kim zehir verdi?" Dedi ki: "Niçin soruyorsun? Yoksa onlarla savaşmak mı istiyorsun? Onları Allah'a havale et!" Taberî,

Delail'ul-İmame[323] adlı eserde şöyle yazıyor: "Hasan'ın ölüm sesebi, Muaviye'nin

onu yetmiş kere zehirlemesiydi. Bu girişimlerin hiçbirinde zehir etkisini gösterememişti. Sonunda bir adamını

Muhammed b. Eş'as b. Kays el-Kindî'nin kızı Cu'de'nin yanına gönderdi. Yirmi bin dinar, Kûfe'de on parça arazi verdi. Ayrıca Hasan'ın ölümünden sonra oğlu Yezit ile evlendireceğini vaat etti.

Kadın Hasan'ı un ve şekere karıştırılmış zehirli altın yongasıyla zehirledi." Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız? İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lânetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir."

SON SÖZ

İMAM HASAN VE HÜSEYİN'İN KOŞULLARININ KARŞILAŞTIRMASI

Bazılarına göre, yükseklerde uçan ve bütün yüksekliklere tepeden bakan bir kartalı andıran heybetli, caydırıcı Haşimî ruh, İmam Hasan'ın (a.s) davranışlarından çok İmam Hüseyin'in (a.s) pratiğiyle örtüşmektedir. Bu, ilkel, yüzeysel, derinlik ve dikkatten uzak bir bakıştır. İmam Hasan (a.s) da başka olaylarda ve hayatının geri kalan sahnelerinde, heybetli ve yükseklerde uçan bir Haşimî

olarak belirginleşmiştir ki, bütün övünçlerde babasına ve kardeşine ortaktır. Bu üçlü, tarihin tanık olduğu ıslâhatçılara örnek oluşturmuşlardır. Bunların her birinin kendine özgü bir cihadı, özel bir misyonu ve görevi vardı. Bunlar da mevcut koşulların derinliklerinden, içinde bulundukları durumlarından kaynaklanıyordu.

Her biri gerek cihadın yöntemi, gerek heybet ve ululuk, gerek gasp edilmiş haklarının savunması açısından orijinal ve önceden benzeri olmayan pratikler geliştirmiştir.

İmam Hüseyin bulunduğu koşullarda şahadet şerbetini içmek ve İmam Hasan'ın bulunduğu koşullarda ana sermayeyi korumak amacıyla barış imzalamak, mektebin ebedî kılınmasına ve karşı tarafın tarih önünde mahkûm edilmesine dönük iki farklı yöntemdi.

Ve bunlar kendi koşullarında tek mantıklı ve rasyonel çözümlerdi. Bunları belirleyen de her iki bağlamda karşılaşılan problemlerin farklılığıydı. Dolayısıyla bu yöntemleri uygulamak kaçınılmazdı ve başka da çözüm yolu yoktu. Bu yöntemlerin her biri, kendi koşullarında Allah'a yaklaşmanın en iyi yolu ve Allah'ın emirlerini uygulamanın en seçkin metoduydu.

Ancak dünyevî perspektiften bakıldığında bu yöntemlerle birlikte mahrumiyetten başka bir şeyin görülmeyeceği de kuşku götürmez bir gerçektir. İlkeler ve değerler bazında baktığımızda ise, bu yöntemlerin her birinin kesin birer zafer olarak tarih

sahnesinde belirginleştiklerini görürüz.

Tarihin sahnesinde parlayan bu zaferleri görmezsek, bu yöntemleri uygulandıkları zamanlar bağlamında mahrumiyet ve zahirî iktidarı elden kaçırmak olarak algılamamız normaldir.

Bu iki fedakârlık; İmam Hüseyin'in (a.s) canını kurban etmesi ve İmam Hasan'ın egemenlik ve iktidarı feda etmesi, dinî önderlerin davaları uğruna yaptıkları fedakârlıkların en son noktasını oluşturmaktadır.

Her iki kardeşin dönemlerinde egemen olan güç, gelişmeleri belirleyen tek etkendi. Bu bakımdan dostlar ve yardımcılar açısından olduğu kadar, düşmanlar ve muhalifler açısından da özel koşulların belirginleşmesini sağlamıştı.

Diğer bir ifadeyle; her dönemin hâkim gücünün oluşturduğu objektif koşullar, diğerinden tamamen farklılık arz ediyordu. Doğal olarak koşulların farklılığı, cihat yöntemlerinin farklılığını, bu da sürecin sonunun farklılığını gerektirecektir.

İKİ İMAMIN DOSTLAR VE YARDIMCILAR AÇISINDAN FARKLILIĞI

Kûfeli dostların ihaneti, İmam Hüseyin (a.s) bağlamında, tarihî heybet ve başarıya ulaşmasının bir adımı niteliğindeydi. Ama aynı topluluğun İmam Hasan (a.s) bağlamında -Medain ve Meskin'de- ihanet etmeleri, ölümcül bir darbeydi. Nitekim İmam Hasan'ın ordusunun saflarının dağılmasına neden olmuş ve İmam Hasan'ın cihat etme imkânını ortadan kaldırmıştı.

Açıklamak gerekirse: Kûfelilerin İmam Hüseyin'e (a.s) verdikleri sözü tutmamaları, biati geçersiz saymaları, İmam'ın cihada hazırlanmasından önce gerçekleşen bir olaydı. Bu yüzden İmam Hüseyin'in (a.s) küçük ama yek vücut ordusu, o sırada savaşmaya psikolojikmen hazırdı.

Bir ordunun saflarının çözülmesine neden olacak her türlü şaibeden uzaktı; büyük hedef ve idealleri olan bir imamın etrafında toplanan "fedakâr ordu"nun tam bir mücessem örneğini oluşturuyordu.

Buna karşılık İmam Hasan (a.s) hareketi bağlamında, onun askerî bir başarıdan yana ümitsiz olmasının en büyük etkeni, bizzat üçte ikisi savaş meydanından çekilmiş, Muaviye'nin desiseleri sonucu safları bozulmuş, İmam Hasan'ın cephesini hercumerc ederek isyanlara kaynaklık eden ordusunun kendisiydi.

Bundan dolayı şunu rahatlıkla kabul edebiliriz: İmam Hasan'a biat edip, mücahit askerler olarak onun ordugâhında toplanan, sonra da biatlerini bozarak düşman saflarına katılan veya imamlarına baş kaldıran kimseler, kardeşi İmam Hüseyin'le daha karşılaşmadan biatlerini bozan kimselerden daha kötü ve daha tehlikeli kimselerdir.

Dolayısıyla İmam Hüseyin (a.s), Kûfe hadiseleri çerçevesinde denenen, iyileriyle kötüleri kalın çizgilerle birbirinden ayrılan dostlarının yaşadıkları pratikten hareketle, bir ordu oluşturmuştu ki, bu ordu sayı olarak ordu bile sayılmayacak bir küçüklüğe sahip olmasına karşın, ihlâs ve samimiyet açısından tarihin tanık olduğu en seçkin ordulardan biriydi.

Oysa İmam Hasan'ın (a.s), samimî ve ihlâslı Şiî'ler arasında dahi her bakımdan güvenebileceği dostlar bulmak şöyle dursun, önceki bölümlerde de işaret edildiği gibi, ordusunun saflarında meydana gelen bozgundan sonra, mücadeleyi savaş alanında sürdürmesinin imkânı kalmamıştı. İki kardeşin dostları arasında mevcut bulunan bu farklılıktan daha büyük ve etkili bir fark olabilir mi?

İKİ İMAMIN DÜŞMAN AÇISINDAN ÖZEL DURUMLARI

İmam Hasan'ın düşmanı Muaviye, İmam Hüseyin'in düşmanı da Yezid idi... Baba ile oğul arasındaki fark tarihte, ğul; ahmak ve bön, baba ise zeki ve uyanık olarak gösterilir. Bazıları ise babanın deha derecesinde zeki olduğunu söylemişlerdir. Bu iki düşmanın İmam Hasan ve İmam Hüseyin'e yönelik husumetleri, o zamanın koşullarının doğurduğu bir olgu değildi.

Bu, Haşimoğulları'yla Ümeyyeoğulları arasındaki tarihî ve uzun geçmişi olan husumetin bir uzantısıydı. Husumetin ilk ortaya çıktığı günden beri, Ümeyyeoğulları'nın Haşimoğulları'na denk, onlarla aynı ağırlıkta oldukları bir tek gün dahi olmamıştır.

Ümeyyeoğulları Haşimoğulları karşısında her zaman, güçlü ve önemli bir rakip karşısında hakir, basit ve amansız husumet güden bir düşman konumunda idiler.

Bu durum, Emevîlerin adlarının Haşimîlerle beraber, önce insanların dilinde, sonra tarihçilerin kaleminde ve gözlemcilerin zihinlerinde anılmasına neden olmuştur. Yoksa heva ve heveslerin azgınlığını ideallerin faziletiyle, en çirkef nesebi, Kur'ân'ın tanıklığıyla en güzel ve tertemiz bir soyla mukayese etmenin imkânı var mıdır? Şehvetperestliğin, güç ve iktidar hırsının,

bencilliğin ve günahın mücessem timsali olanlarla, üstün ahlâkın, tertemiz soyun, aklî ve ahlâkî melekelerin somut örnekleriyle aynı kefeye koymak caiz olabilir mi? Kısacası, insanlık düşüncesini yüksek düzeylere ulaştıran, insanlık yeteneklerine sonsuz birikimler

kazandıran öğretmenlerle, yani Haşimoğulları'yla, onların tam zıddını temsil eden Ümeyyeoğulları'nı aynı kefeye koymak caiz değildir. Bunlar nerde, öbürleri nerde?! İmam Hasan'ın (a.s), tarihî düşmanı Muaviye b. Ebu Süfyan b. Harb ile giriştiği mücadelenin sonu bağlamında sezdiği akıbet, bu süreçte kendi geleceği ile ilgili tahminleri tamamen makul ve realiteye uygundu. Bu savaşı fiilî olarak sürdürmek İslâm'a en büyük darbenin vurulmasıyla sonuçlanırdı ve son olarak da gerçek

İslâmî değerleri taşıyan son fert de ortadan kaldırılıncaya kadar bir katliam gerçekleştirilirdi.

Çünkü Muaviye gibi Hz. Ali'nin ve Alevî düşünce sisteminin en belirgin düşmanının, bu gibi eylemleri gerçekleştirmede büyük bir kabiliyete, akıllara durgunluk veren bir yeteneğe sahip olduğunu biliyoruz.

Önceki bölümlerde bu hususla ilgili yeterli açıklamalara yer verdik. İmam Hüseyin (a.s) açısından bu ölümcül ihtimalin bertaraf edilmesi için, düşmanının nasıl bir bolluk içinde ve nasıl bir eğitimle yetiştiğini hatırlaması yeterliydi.

O, problemleri çözebilme veya muhalefet dalgalarını diplomatik girişimlerle halledebilme kabiliyetinden yoksundu. Onun için tek önemli şey, ne pahasına olursa olsun güç ve iktidarın elinde olmasıydı. Değerlere gelince, Hz. Hüseyin'in düşmanının değerler karşısındaki konumu, tıpkı şair Ahtal'in (Beyhakî'nin rivayetine göre) yüzüne karşı söylediği şu şiirde tasvir edildiği gibiydi:

"Doğrusu senin dinin eşeğin dini gibidir. Daha doğrusu, sen Hürmüz'den daha kâfirsin." Bu öngörü bağlamında zikredilmesi gereken bir husus daha var. İmam Hüseyin'in (a.s) mücadelesine esas kıldığı yöntemi gerektiren son derece güçlü ve göz ardı edilemez bir etken vardı.

Şöyle ki: Kûfe'nin ve çevresindeki yerleşim birimlerinin her tarafında, her köşe ve bucağında Şiîler tehdit altındaydılar. Ehlibeyt mektebinin taşıyıcıları konumundaki büyük Şiî şahsiyetleri -ki, bu mektebi ve bu ağır emaneti gelecek nesillere aktarmak için bir hazine gibi koruyorlardı- kuyuların karanlık diplerinde, sürgünlerde ve mağaralarda dağılmış hâldeydiler.

Bu durum İmam Hüseyin'i, amaçladığı hedefe götürecek yolda çok rahat bir şekilde, mektebin geleceğinden yana endişe duymadan, büyük bir özgüven ve kararlılıkla mücadelesinde esas aldığı yöntemle hiç tereddüt etmeden adım atmasını sağladı.

Buna karşılık İmam Hasan (a.s) kendisinin şehit olmasından sonra bu mesajın, bu mektebin devam edeceğinden emin değildi. Çünkü Muaviye'nin entrikalarıyla bu mesajın ortadan kalkması işten bile değildi. Bilâhare İmam Hüseyin (a.s) Muaviye'nin güvenli

bölgelere saldırmak gibi hatalarından, barış anlaşmasının maddeleri karşısında sergilediği tavırlarından, İmam Hasan'ı (a.s) zehirlemesinden, oğlu Yezid için biat almasından ve işlediği daha bir sürü yanlışlıktan büyük ölçüde istifade etti ve bunları, kamuoyunda Emevî aleyhine olan kıyamın İslâmî ölçülere uyumunu daha da netleştirdi, kıyamın asalet ve gücünü artırdı.

Bunun yanında "Muaviye'nin halefinin", şarap içen, maymunlarla oynaşan ve türlü

günahlar içeren bu gencin davranışları da mücadelesinin esasını oluşturan yöntemi benimsemesinin önemli gerekçesiydi. Bunlar İmam Hüseyin'i amacına ulaştıran etkenlerdi ve düşünsel olarak mesajını pekiştirici unsurlardı.

İmam Hüseyin'in (a.s) gerek düşmanları açısından konumu, gerekse dostları açısından konumu, kıyamını gerçekleştirmesine, mesajını iletmesine, o parlak zaferi yaratmasına ve Allah huzuruna muzaffer olarak çıkmasına, tarihin yargısından da yüzünün akıyla çıkmasına yardım etti. Buna karşılık İmam Hasan'ın (a.s) konumu -daha önce de zikrettiğimiz gibi dostları bağlamındaki konumu- şahadet yolunu kapatıcı nitelikteydi.

Düşmanlarının durumu ise, onlara karşı fiilî savaşı yürütmesi, mektebin ve ilâhî mesajın yok edilmesini doğuracak nitelikteydi. Bu yüzden fiilî mücadele vermesinin imkânı yoktu. Bu yüzden, cihat metodunu değiştirmesi gerektiğini fark etti; savaş sahnesini barış yoluyla süslemesi gerektiğini anladı.

İmam Hasan'ın (a.s) barış anlaşmasına koyduğu patlamaya hazır birer bomba niteliğindeki maddeler –yani Muaviye'nin vaatleri- Muaviye'nin, tâbilerinin ve düşüncesini paylaşan kimselerin feci şekilde mahkûm olmalarına ve utanç verici bir duruma düşmelerine vesile oldu. Bu açıklamadan sonra, doğrusu bu kardeşlerden hangisinin

-Allah'ın selâmı ve rahmeti onların üzerine olsun cihat metodunun hedefe ulaşmak bakımından daha etkili, daha ileri götürücü ve düşman açısından daha ölümcül, daha keskin ve daha yıkıcı olduğunu belirlemekte güçlük çekiyoruz.

Şu da artık herkesin bildiği bir gerçektir ki, tarihte, İmam Hasan'ın barış anlaşması aracılığıyla yürürlüğe koyduğu stratejiden sonra Ümeyyeoğulları'nın başına gelen bütün felâketler, yaşadıkları bütün bedbahtlıklar İmam Hasan'ın (a.s) yürürlüğe koyduğu stratejinin, aldığı yaratıcı tedbirlerin sonucuydu.

Şayet, bu başarılı plân -ki objektif koşulları başarılı olmasını, düşmanların objektif koşulları da bilerek veya bilmeyerek bu plânın başarılı olmasına yardımcı olmalarını gerektiriyordu- olmasaydı, Emevîler için birer felâkete dönüşen bu olayların hiçbiri bu şekilde meydana gelmiş olmayacaktı.

Dipnotlar

---

[300]- Taberî, c.6, s.5

[301]- el-Kâmil, İbn-i Esir, c.3, s.189

[302]- Mes'udî Tarihi, İbn-i Esir Haşiyesi, c.6, s.65

[303]- el-Mehasin-u ve'l-Mesavi, Beyhakî, c.1, s.33

[304]- Tarih'ul-Kûfe, s.388; el-İsabe, c.4, s.119

[305]- el-İsabe, c.1, s.23

[306]- Bu ifadenin orijinali bir darbımesel olup, "O gün hiçbir şey yapmadın." anlamındadır. Ya da şu anlamı ifade etmektedir: "O gün mertçe savaşacağına, hile ve hıyanet yolunu tuttun ve tıpkı bugün hükümete geldiğin gibi davrandın."

Bu kitabı tercüme ederken imkânsızlıklardan dolayı, bu deyimin anlamını daha güzel algılayabileceğimiz bir kaynağa ulaşamadık. Arapça'yı iyi bilen bazı değerli kimselere de müracaat ettik, yine de ifadedeki kapalılığı gideremedik. (A. Hameneî)

[307]- Ebu Süfyan'ın önderliğinde Mekke'ye dönen Kureyş kervanı. Bu kervan Mekke'ye gelirken Bedir yakınlarında Müslümanlar tarafından hedef seçilmişti. Bu haberi alan Mekkeliler, kervanı korumak üzere bir ordu gönderdiler. Bu ordu, kervanı korumak amacıyla Mekke'den yola çıktı ve Bedir'de Müslümanların elinden

ağır bir hezimet aldı. (A. Hameneî)

[308]- Muruc'uz-Zeheb, İbn-i Esir haşiyesinde, c.6, s.117

[309]- Sefinet'ul-Bihar, c.1, s.31

[310]- Yani Ebu Turab'a olan dostluğunun hatırına. Ebu Turab Hz. Ali'nin (a.s) lakabıydı.

[311]- Tayy kabilesinin yaşadığı Eca ve Selma isimli iki dağ. Bu iki dağın Fedek'e uzaklığı bir gün, Hayber'e uzaklığı beş gece ve Medine'ye uzaklığı ise üç menzil kadardır.

[312]- Bk. Taberî Tarihi, c.6, s.5 ve 157-160

[313]- Mes'udî, İbn-i Esir haşiyesisi, c.5, s.198'de, Beyhakî c.1, s.64'te İmam Hasan'ın Cemel Savaşı'nda esir düşen veya Basra'da bir kadının evinde saklanan Mervan'ın canını kurtarmak için nasıl uğraştığı anlatılmaktadır. Şerif Razî Nehc'ül-Belâğa, c.1, s.121'de şunları söylüyor:

"Anlatıldığına göre Cemel Savaşı'nda Mervan b. Hakem esir düşer. İmam Hasan ve İmam Hüseyin (a.s) Emir'ül-Müminin'in (a.s) yanında onun için şefaatçilik ederler ve İmam Ali de onu serbest bırakır. İmam Hasan ve İmam Hüseyin derler ki:

'Mervan sana biat etmek istiyor, ey Emir'ül-Müminin!' İmam Ali şöyle der: Osman'ın öldürülmesinden sonra bana biat etmemiş miydi? Benim onun biatına

ihtiyacım yok. Onun eli Yahudi elidir.

(Araplar ihanet eden elleri ve düzenbaz insanları Yahudi eli olarak nitelendirirler.) Şimdi biat eder, biraz sonra biatine ihanet eder. Haberiniz olsun, o bir zaman iktidara gelecektir. Ama bir köpeğin burnunu yalaması kadar kısa sürecek egemenliği.

O dört koyunun babasıdır. Bu ümmet onun ve oğullarının sebeb oldukları kanlı bir gün görecektir." Yazar: Mervan, İmam Hasan'ın kendisini kurtarmak için sarfettiği çabanın karşılığını, Muaviye ile Cu'de arasında aracılık yapmak şeklinde verdi. Zaten bu karakterden de bu beklenirdi.

[314]- Mes'udî Tarihi, İbn-i Esir Haşiyesi, c.6, s.55-56

[315]- Medine yakınlarında bir kuyu

[316]- İbn-i Abdulbirr

[317]- İbn-i Kuteybe (ölm: 276), s.159-160. Buna benzer açıklamaları Yakubî ve Taberî de nakletmişlerdir.

[318]- c.2, s.203

[319]- Şerh-u Nehc'il Belâğa, İbn-i Ebi'l-Hadid, c.4, s.4

[320]- Yakubî, c.2, s.200; Mes'udî, İbn-i Esir Haşiyesi, c.6, s.57. Bu son kaynakta bir iki küçük kelime farklılığı vardır.

[321]- Taberî'nin eseri.

[322]- el-Müstedrek, c.6, s.5, Paris baskısı

[323]- Delail'ul-İmame, s.61